TC İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KÂMİL PAŞA'NIN "TÂRÎH-İ SİYÂSÎ-İ DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMÂNİYE" ADLI ESERİ: İNCELEME, METİN, SÖZLÜK (YAVUZ SULTAN SELİM DÖNEMİ'NE KADAR)

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Sefa AKBAŞ

175160107

Tez Danışmanı

Dr. Öğretim Üyesi Mustafa ULUÇAY

İstanbul - 2020

TC İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KÂMİL PAŞA'NIN "TÂRÎH-İ SİYÂSÎ-İ DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMÂNİYE" ADLI ESERİ: İNCELEME, METİN, SÖZLÜK (YAVUZ SULTAN SELİM DÖNEMİ'NE KADAR)

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan:**Sefa AKBAŞ**

KABUL VE ONAY

Sefa AKBAŞ tarafından hazırlanan "**KÂMİL PAŞA'NIN "TÂRÎH-İ SİYÂSÎ-İ DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMÂNİYE" ADLI ESERİ: İNCELEME, METİN, SÖZLÜK (YAVUZ SULTAN SELİM DÖNEMİ'NE KADAR)"** başlıklı bu çalışma, … / … / 2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tezin/Raporun Türü olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı
Dr. Öğretim Üyesi Mustafa ULUÇAY

Başkan : [Unvanı, Adı ve SOYADI]

Üye : [Unvanı, Adı ve SOYADI]

Üye : [Unvanı, Adı ve SOYADI]

Üye : [Unvanı, Adı ve SOYADI]

Üye : [Unvanı, Adı ve SOYADI]

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

[İ m z a]
[Unvanı, Adı ve SOYADI]
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge ve şekillerin kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "**KÂMİL PAŞA'NIN "TÂRÎH-İ SİYÂSÎ-İ DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMÂNİYE" ADLI ESERİ: İNCELEME, METİN, SÖZLÜK (YAVUZ SULTAN SELİM DÖNEMİ'NE KADAR)"** başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

İmza

… / … / 2020

Sefa AKBAŞ

ONAY

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

( ) Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

( ) Tezim sadece İstanbul Arel yerleşkelerinden erişime açılabilir.

( ) Tezimin …… yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

İmza

… /… / 2020

Sefa AKBAŞ

İÇİNDEKİLER

ÖZET V

ABSTRACT VI

ÖNSÖZ VII

KISALTMALAR VIII

1.BÖLÜM

İNCELEME

SADRAZAM KIBRISLI MEHMET KÂMİL PAŞA'NIN HAYATI 1

KÂMİL PAŞA TARAFINDAN KALEME ALINMIŞ ESERLER 7

KÂMİL PAŞA'NIN ŞAHSİYETİ VE FİKİRLERİ 9

KÂMİL PAŞA'NIN DİL VE ÜSLUBU 10

KÂMİL PAŞA'NIN TARİHÇİLİĞİ 11

2.BÖLÜM

METİN

MUKADDİME 13

TĀRĪH-İ SİYĀSĪ-İ DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMĀNİYE 19

3.BÖLÜM

SÖZLÜK

SÖZLÜK 153

4.BÖLÜM

SONUÇ 288

KAYNAKÇA 289

.

ÖZET

KÂMİL PAŞA'NIN "TÂRÎH-İ SİYÂSÎ-İ DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMÂNİYE" ADLI ESERİ: İNCELEME, METİN, SÖZLÜK (YAVUZ SULTAN SELİM DÖNEMİ'NE KADAR)

Sefa Akbaş

Yüksek Lisans Tezi, Yeni Türk Dili Anabilim Dalı
Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Mustafa ULUÇAY
Haziran, 2020 - 437 sayfa

Kıbrıslı Kâmil Paşa Osmanlı Devleti'nin gerileme döneminde uzun yıllar devlet hizmetinde bulunmuş önemli bir devlet adamıdır. Görev süresince en düşük memuriyet makamından sadaret makamına kadar bir çok yerde çeşitli vazifelerde görev almıştır. Paşa zamanın zor denebilecek şartları içerisinde kendini yetiştirmiş, dört eser kaleme almıştır. Bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İnceleme bölümünde Mehmet Kâmil Paşa'nın şahsi, siyasi hayatı ile birlikte memuriyet hayatındaki önemli olaylar kaleme alınmıştır. Bu bölümde Paşa'nın hayatına dair genel bir inceleme yapılmıştır. Metin bölümünde ise Kâmil Paşa'nın ilk sadaretten ayrıldığı ve ikinci sadaret vazifesine gelinceye kadar geçen dört yıllık süre zarfında yazmaya başladığı ''Tarih-i Siyasi-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'' adlı eserinin Yavuz Sultan Selim dönemine kadar olan kısmını Osmanlı Türkçesi'nden Yeni Türk Alfabesi'ne çevrildi. Tarihe ilgili olan Kâmil Paşa ilgili eseri kaleme alırken Hammer, Hacı Halife, Naima, Solakzâde, Sadettin tarihleri gibi birçok yerli ve yabancı yazardan istifade etmiştir. Paşa böylesi kapsamlı bir eseri yazarken arşiv metinlerinden, vesikalardan yararlanmış ve ilmi araştırmalara cevap verecek tarzda kaleme almıştır. Sözlük kısmında ise metin içerisinde geçen fakat günümüz Türkçesinde pek kullanılmayan kelimelerin anlamları verildi. Kelimelere mana verirken metin içerisinde kelimenin geçtiği örnek cümle de gösterildi.

Anahtar kelimeler: Kıbrıslı Kâmil Paşa, siyasi tarih, Osmanlı Devleti

ABSTRACT

KÂMİL PAŞA'S "TÂRÎH-İ SİYÂSÎ-İ DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMÂNİYE" NAMED WORK: (EXAMINATION, TEXT, DICTIONARY)

Sefa Akbaş

Master Thesis, Department Of New Turkish Language

Supervisor: Dr. Mustafa ULUÇAY

June, 2020 - 437 pages

Kamil Pasha, a Cypriot, is an important statesman of the period of the regression of The Ottoman Empire, serving for many years. During his tenure, he served in various positions, from the lowest civil servant to the viziership office. Pasha improved himself in the difficult conditions of the time and wrote four Works.This study consists of three parts;In the riview section, personal life, political life and important events in civil service of Mehmet Kamil Pasha were written. In this section, a general review of Pasha's life has been analyzed.In the text section, Pasha's work titled "Tarih-i Siyasi-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye''(political history of Ottoman Empire) which was until period of Selim I, was translated from the Ottoman Turkish to new Turkish alphabet. It was written during the four year period until he left the first viziership and became the second viziership. While writing the work, Kamil Pasha who was interested in history, benefited from many native and foreign authors such as Hammer, Haji Halife, Naima, Solakzade, Sadettin. While writing such a comprehensive work, Pasha made use of achive texts and documents and wrote it in a form that would respond to scientific research.In the dictionary part, the meanings of the words in the text but not used in Turkish today have been given. While giving meaning to the words, an example sentence in the text has also been given.

Key words: Cypriot Kamil Pasha, political history, Ottoman Empire,

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemindeki önemli devlet adamlarından Kıbrıslı Kâmil Paşa uzun yıllar milletine hizmet etmiş kıymetli bir şahsiyettir. Aslen Anamur'un Karakese köyünden olan Kâmil Paşa çocukluğundan itibaren iyi bir eğitim görmüştür. Babası Topçu Yüzbaşı Salih Ağa alaylı biri olmasına karşın evlatlarının iyi eğitim alması için çok çaba sarfetmiştir. Evlatlarından Kâmil ve Şakir beyleri Mısır'a götürmüş Elsine Mektebi'ne kaydettirmiştir.

Kâmil Paşa memuriyete başladığı Kıbrıs Adası Evkâf Müdürlüğünden sadaret makamına kadar yükselmiş devletin birçok kademesinde önemli vazifelerde bulunmuştur. Elli üç yıllık devlet hizmeti süresince dört kez sadarete getirilmiştir. Memleketin birçok yerine vazifeye sevk edilmiştir.

Kâmil Paşa ilk sadaret görevinden ayrıldıktan sonra yazmaya başladığı Târîh-i Siyâsî-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniye adlı eserinde bir bütün olarak Osmanlı tarihini ele almıştır. Bu çalışmada ilgili kitabın Yavuz Sultan Selim dönemine kadar olan bölümünü Osmanlı Türkçesi'nden Yeni Türk Alfabesi'ne çevirisine çevrildi. Açıklamaya ihtiyaç duyulan kelimeler sözlük kısmında örnek cümlelerle izah edildi. İnceleme bölümünde ise yazarın şahsi ve siyasi hayatına dair bilgiler verildi. İnceleme kısmındaki değerlendirmeler yapılırken daha önce yapılmış çalışmalardan istifade edildi.

Bu tezin oluşumunda ve şekillenmesinde büyük katkıları olan sayın danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Uluçay'a teşekkürlerimi ve şükran duygularımı sunarım.

Sefa AKBAŞ

İSTANBUL - 2020

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

BA: Başbakanlık Osmanlı Arşivi

bkz. : Bakınız

C.: Cilt

M. : Miladi

H: Hicri

Haz: Hazırlayan

Nu: Numara

s. : Sayfa

Ter: Tercüme eden

1.BÖLÜM

İNCELEME

SADRAZAM KIBRISLI MEHMET KÂMİL PAŞA'NIN HAYATI

Mehmet Kâmil Paşa'nın babası tarafından ailesi Anamur'un[1] Karakese (Karakise) köyündendir.[2] Bu muteber ailenin Kıbrıs'a yerleşmesi ile ilgili öne çıkan iki görüş vardır.

İlk görüş; Kâmil Paşa'nın dedesi olan Haşim Ağa 18. asrın sonlarında Kıbrıs'a yerleşmiştir. Haşim Ağa'nın Kıbrıs'a asker veya koyun tüccarı olarak geldiği düşünülmektedir. Bu hususta kesin bir bilgi mevcut değildir. Kâmil Paşa'nın oğlu Hilmi Kâmil Bayur'un beyanına göre dedeleri köyde ''Bayraktar sülalesi'' olarak bilinirdi.[3] Haşim Ağa'nın oğlu Salih Ağa'nın topçu yüzbaşı vazifesinde bulunması Haşim Ağa'nın asker olarak Kıbrıs'a yerleştiği görüşünü kuvvetlendirmektedir.

İkinci görüş ise; Kâmil Paşa'nın babası topçu yüzbaşı Salih Ağa'nın 1821 yılında Mora isyanları sırasında Kıbrıs Rumları arasında da ayaklanma emareleri görülmesi dolayısıyla Ada garnizonuna takviye için Anadolu'nun en yakın kıyısı olan Anamur'dan sevkedilen bir askeri birlikle Kıbrıs'a geldiği şeklindedir.[4]

Topçu yüzbaşı olan Salih Ağa okuma yazma bilmediği için alaylı bir subay idi.[5] Salih Ağa tahsil yapmadığı halde çoçuklarının iyi bir eğitim görmesi için çaba sarfetmiştir. Bir baba olarak evlatlarının eğitimi için elinden gayreti göstermiştir. Oğulları Kâmil, Şakir ve Sadık paşalara iyi bir eğitim aldırmış, devlet kademelerinde iyi yerlere gelmelerine vesile olmuştur. Mehmet Kâmil Paşa'nın annesi Kıbrıslı bir aileye mensup olan Pembe Hanımdır. Mehmet Kâmil Paşa'nın doğum tarihi kaynaklarda 1833 olarak geçmektedir. Kıbrıs Valisi İngiliz Sir Ronald Estore Kâmil Paşa'nın vefatının 6.yılında mezarı başında yapılan anma töreninde irad ettiği nutukta Kamil Paşa'nın 1832 Lefkoşa'ya bağlı Piroyi köyünde doğduğunu söylemiştir.[6]

---

[1] İbnülemin Mahmut Kemal (İnal); **Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar** İstanbul 1940 – 1951, s. 1451.; Hilmi Kâmil Bayur**; Sadrazam Mehmet Kâmil Paşa ''Siyasi Hayatı''**, Ankara 1954, s. 47.

[2] Bu bilgi ailesinden Sayın Perihan Arıburun ile 8 Ocak 1993 tarihinde Ankara'da yapılan mülakatta sağlanmıştır.

[3] İbnülemin Mahmud Kemal (İnal); **a.g.e**, s. 1451

[4] Hilmi Kâmil Bayur; **a.g.e**, s. 47.

[5] Hilmi Kâmil Bayur; **a.g.e,** s. 47.

[6] Beneri Hakkı Hakeri; **''Kâmil Paşa'nın Mezarı'', Kıbrıs Türk Ansiklobedisi**, Lefkoşa 1992, C 1, s. 189.

Çoçuklarının iyi bir eğitim alması için çaba sarfeden Salih Ağa bu hususta çocuklarına her türlü desteği sağlamıştır. Özel öğretmenler vasıtasıyla dil eğitimi aldırmış döneminin iyi denebilecek okullarında çoçuklarının eğitimlerini tamamlamalarına yardımcı olmuştur.

Mehmet Kâmil Paşa'nın tahsil hayatını onüç yaşına kadar Kıbrıs'da aldığı daha sonra ise Mısır'da gördüğü eğitim olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Kıbrıs'daki eğitimine adadaki mevcut mekteplerden başlamıştır. Söz gazetesinin 8 Eylül 1919 tarihli nüshasından öğrendiğimize göre Rum mektebinde de eğitim aldığı görülmektedir. Bu süre zarfında babasının özverisi ile özel öğretmenlerden aldığı dil dersleri sayesinde Türkçe ile birlikte Arapça, Farsça, Rumca gibi dönemin etkin dillerini belirli seviyede öğrenmiştir.[7]

Mehmet Kâmil Paşa'nın Mısır'daki eğitim serüvenü babası Salih Ağa tarafından küçük kardeşi Şakir Paşa birlikte Mısır'a götürülmesi ile başlar. Eğitime önem veren Salih Ağa burada oğullarını Elsine mektebine kaydettirir.[8] Mısır'da tahsil hayatını müsbet ilimlerle devam ettiren Kâmil Paşa hendese, tarih ve coğrafya gibi dersleri de öğrenmiştir. Dönemin şartları icabınca Elsine Medresesi Harbiye Mektebi'ne dönüştürüldüğünde Paşa burada askerliğe dair fenni ilimleri tahsil etme imkanını da bulmuştur.[9]

Mehmet Kâmil Paşa Mısır'daki eğitinin bir kısmını da Mısır Hidivi Abbas Paşa'nın hizmetinde bulunduğu süreçte tamamlamıştır. Abbas Paşa oğlu İlhami Paşa'nın eğitimine önem veren biri olarak evladının eğitimi için özel hocalar tutmuştur. Bunlardan biri de Kâmil Paşa olmuştur. Abbas Paşa tarafından İlhami Paşa'ya sarayda hocalık yapmakla vazifelendirilen Kâmil Paşa, burada altı ay içinde İngilizce öğrenmekle kalmamış İlhami Paşa'ya ders verecek seviyeye gelmiştir. Bu süre zarfında kendini geliştirmeye devam eden Kâmil Paşa Fransızcasını da epey ilerletmiştir.

Kâmil Paşa, Abbas Paşa'nın sarayında vazife almasıyla birlikte resmi hayata giriş yapmıştır. Bu aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin hizmetinde geçireceği 53 yıllık sürecin başlangıcını oluşturur. Devlet hizmetine girmeden önce Mısır Hidivi Abbas Paşa'nın yanında muavinlik, mütercimlik, İngilizce muallimliği, ve politika memurluğu yaptığını öğrenmekteyiz.[10]

Bir müddet sonra Mehmet Kâmil Paşa hocalığını yaptığı İlhami Paşa'yla birlikte İstanbul'a vasıl olmuştur. İlhami Paşa burada evlenmiş ve evlendikten yaklaşık bir yıl sonra İstanbul'da vefat etmiştir. İlhami Paşa'nın vefat hadisesi üzerine Mısır'a gitme şevki kalmayan Kâmil Paşa İstanbul'da ikâmetine devam etme kararı almıştır. Kısa bir süre sonra da hemşehrisi olan

[7] BA, SAD, No: 4, s. 38
[8] BA, SAD, No: 4, s. 38
[9] BA, SAD, No: 4, s. 38
[10] BA, SAD, No: 4, s. 38

Kıbrıslı Mehmet Emin Paşa tarafından devlet hizmetinde görevlendirilmiştir. Böylelikle Mısırda'daki memuriyeti de son bulmuştur.[11]

Kâmil Paşa 1860 yılında Mehmet Emin Paşa'nın emriyle başladığı devlet hizmetine 53 yıl devam edecektir. 4 kez sadrazamlık yapan Kamil Paşa bu makama gelinceye kadar ki 25 yıllık sürede devlet dairesindeki en ufak memuriyetten, nazırlığa kadar pek çok görevde vazife almıştır.

Mehmet Kâmil Paşa Osmanlı Devleti'ndeki ilk memuriyetine 1860 yılında Kıbrıs Adası Evkaf Müdürlüğü ile başlamıştır. Daha sonra 1863 yılında Kıbrıs Adası Tuz Kazası Kaymakamlığına atanmıştır.[12] Aynı yılın kasım ayında Kıbrıs Adası Muhasebeciliği'ne atanarak Tuz kazasındaki görevi sona ermiştir.[13]

Kıbrıs Adası Muhasebeciliği'nden sonra Seyda Eyaleti Muhasebeciliğine,[14] Suriye Eyaleti Merkez Mutasarrıflığı'na ardından da 1865 tarihinde Beyrut Mutasarrıflığı'na atanmıştır. 1869 yılına gelindiğinde on bin üç yüz kuruş maaşla Trablusşam Mutasarrıflığına tayin edilmiştir.[15] 1 Aralık 1869 yılında onbin kuruş maaşla Halep Mutarassıflığı'na geçiş yapmıştır.[16] Halep Mutasarrıflığı'ndan ayrıldıktan sonra kendisine sekiz ay kadar hiçbir görev tevdi edilmemiştir. 1871 yılında Filibe Mutasarrıflığı'na atansa da görevi başlamadan bitmiş, Kudüs Mutasarrıflığı'na geçiş yapmıştır. Yedi ay sonra Kudüs Mutasarrıflığı valiliğe dönüştürülünce 9 Temmuz 1872 tarihinde Hersek Mutasarrıflığı'na atanmıştır.[17] Kâmil Paşa'nın Beyrut Mutasarrıflığı'na atandığı tarih tam olarak bilinmemekle birlikte 1872 Temmuz tarihi olması muhtemeldir.[18]

Mehmet Kâmil Paşa ikinci kez Kudüs Mutasarrıflığı'na atandığında buradaki en önemli faaliyeti Beytü'l- Lahm hadisesini ortadan kaldırması olmuştur.[19] Kudüs mutasarrıflığını tamamlayan Kâmil Paşa altı ay on gün hiçbir görevde bulunmamış, 27 Mayıs 1875 tarihinde Sakız Adası Mutasarrıflığı'na atanmıştır.[20] Sakız Adası Mutasarrıflığı'nda görevde iken üçüncü kez Beyrut Mutasarrıflığı vazifesi tevdi edilmiştir.[21]

Devlet kademesinde pek çok yerde ve makamda görev alan Mehmet Kâmil Paşa 8 Şubat 1877 tarihinde Halep Valiliği ile vazilendirilmiştir.

---

[11] İbnül Emin Mahmut Kemal (İnal) **a.g.e,** s. 1348
[12] İbnül Emin Mahmut Kemal (İnal) **a.g.e,** s. 1348
[13] BA, SAD, No: 4, s. 38
[14] BA, SAD, No: 4, s. 38
[15] BA, SAD, No: 4, s. 38
[16] İbnül Emin Mahmut Kemal (İnal) **a.g.e,** s. 1348
[17] İbnül Emin Mahmut Kemal (İnal) **a.g.e,** s. 1349
[18] İsmail Şen **"Sadrazam Kıbrıslı Mehmet Kâmil Paşa"** Ankara 1995, s. 31
[19] BA, SAD, No: 4, s. 38
[20] İbnül Emin Mahmut Kemal (İnal) **a.g.e,** s. 1349
[21] BA, SAD, No: 4, s. 38

Buradaki en önemli faaliyetlerinin başında Zeytun (Süleymanlı) Ermeni isyanlarının bastırılması gelmektedir.

Mehmet Kâmil Paşa devlet siyasetinin hassas olduğu dönemde 4 kez sadaret makamında bulunmuştur. Bu süreçte devrin hükümdarı olan 2. Abdülhamit ile bir çok kez fikir ayrılığına düşmüş bu durumu padişaha sunduğu lâyihalarla beyan etmiştir. 7 Kasım 1895 tarihinde padişaha sunduğu bir lâyiha nedeniyle sadaret görevinden azledilerek Halep Valiliği'ne tayin edilmiştir. Kâmil Paşa sağlık sorunlarını öne sürerek bu vazifeyi kabul etmemiştir. Bunun üzerine 2. Abdülhamit Halep, Konya veya Aydın valiliklerinden birisini tercih etmesini istemiştir. Mehmet Kâmil Paşa kendisine sunulan bu tercihler içinden Aydın valiliğini seçmiştir. Bu vazifesi 12 Ocak 1907 tarihine kadar devam etmiştir.

Mehmet Kâmil Paşa 3 kez nâzırlık yapmıştır.Bunlardan ilki Dahiliye Nezāreti Müsteşarlığı görevini yürütürken 30 Mayıs 1880 yılında Evkāf nazırlığı görevine atanmasıdır. Bu vazifesi 12 Eylül 1880 yılında Maarif Nâzırlığı'na tayinine kadar devam etmiştir.[22] Maarif Nâzırlığı görevi ise 6 Aralık 1881 yılında azledilene kadar devam etmiştir.[23] Paşa Maaarif Nâzırlığı'ndan azledildikten iki gün sonra 8 Aralık 1881 tarihinde on bin kuruş maaşla Umur-ı Nafia Komisyonu azalığına tevdi edilmiştir.[24]

1860 yılında Kıbrıs Adası Evkâf Müdürlüğü ile ilk kez devlet hizmetine başlayan Kâmil Paşa yirmibeş yıllık tecrübeden sonra sadrazamlık makamına yükselmiştir.İlk sadrazamlık devirlerinde ''Mısır Meselesi, Şarkî Rumeli ve Bulgaristan Meselesi gibi'' önemli olaylar cereyan etmektedir.

Mehmet Kâmil Paşa ilk sadrazamlık döneminde, dönemin siyasi olayları ile birlikte bayındırlık, yol ve şimendifer çalışmaları gibi Osmanlı Devleti'nin sosyal ve ekonomik alanındaki birçok meselesi ile ilgilenmiştir. Ziraat Bankası'nın resmi olarak kuruluşuda Mehmet Kâmil Paşa'nın 1. sadrazamlığı zamanında olmuştur.

Devlet tecrübesine sahip hamiyetli bir insan olarak Mehmet Kâmil Paşa devletin içinde bulunduğu önemli konularda fikrini ifade etmekten çekinmemiştir. Sadrazamlıktan azledildiği zamanlarda dahi bu şuûrla 2. Abdülhamit'e lâyihalar yazmıştır. Devletin âli menfaatini düşünerek, mesuliyet bilinciyle yaptığı bu ikazlar padişah nezdinde de makes bulmuştur.

Mehmet Kâmil Paşa 2 Ekim 1895 yılında ikinci kez sadrazamlık makamına getirilmiştir. Bu vazifeye tekrar getirilmesindeki en önemli

[22] BA, SAD, No: 4, s. 38
[23] BA, SAD, No: 4, s. 38
[24] BA, SAD, No: 4, s. 38

sebeplerden birisi de önceki yıllarda başlayan Ermeni olaylarına dair diğer devletlerin ıslahat yapılması hususundaki baskılarıdır.[25]

İkinci sadaretinde de ilk sadrazamlığında olduğu gibi siyasi meseleler hususunda padişaha fikrini beyan etmiş, çözüm gereken hususları Sultan 2. Abdülhamit'e çekinmeden arzetmiştir. Mehmet Kâmil Paşa'nın bu güçlü ve tecrübeli bilinci muhalifleri tarafından hoş karşılanmamış, sadaretten tekrar azline sebep olmuştur.

Mehmet Kâmil Paşa'nın ikinci kez sadaretten azledilmesi siyasi tarihi olarak Aydın valiliğinin öcesine tekâbül etmektedir. Kendisine sunulan Halep valiliğini sağlık sorunlarını bahane göstererek kabul etmemiştir. Padişahın Konya, Aydın veya Halep valiliklerinden birisini seçmesini söylemesi üzerine İstanbul'a da yakın olması itibariyle Aydın'ı tercih etmiştir.

12 yıl süren Aydın valiliği müddetince devlet ile ilgili düşüncelerini ifade etmekten geri durmamıştır. Osmanlı Devleti'nin iç ve dış politikası ile alakalı görüşlerini padişaha söylemiş,devlet adamlığı mesuliyetiyle hareket etmiştir. Mehmet Kâmil Paşa'nın bu tavırları muhalifleri tarafından hiçbir zaman sevilmemiş Aydın valiliği döneminde de aleyhinde jurnaller gönderilmesine sebep olmuştur. Onun tekrar saderete getirilmesi ihtimalini kaldırmak ve padişahın nezdinde bitirmek için bu jurnaller hep devam etmiştir.

Mehmet Kâmil Paşa Aydın valiliği vazifesinden azledildiktenden sonra ailesi ile birlikte Rodos'ta ikâmete mecbur edilmiştir. Hakkında verilen bu karar muhaliflerin aleyhinde yürüttükleri propagandaların, padişaha gönderilen jurnallerin neticesi olduğunu anlamıştır. Bu olay üzerine İzmir'deki İngiliz Konsolosluğu'na iltica etmiş, kendisine dokunulmayacağına dair 2. Abdülhamit tarafından söz verilmesi üzerine İstanbul'a dönmüştür.[26]

1907 yılında İstanbul'a dönen Mehmet Kâmil Paşa muhaliflerinin planlarını akim bırakmış bu dönüş bir yıl sonra üçüncü kez sadaret makamına gelmesini sağlamıştır. Üçüncü kez sadarete getirilmeden önce ise Said Paşa'nın kabinesinde ''Meclis-i Vükelâ Memurluğu'' görevinde bulunmuştur. Bu görev Said Paşa kabinesi istifa edene kadar devam etmiştir.[27]

Mehmet Kâmil Paşa 6 Ağustos 1908 yılında üçüncü kez sadarete gelmiştir. Yeni görev süresinde Meclis-i Mebusan'ın açılmasını sağlamıştır. İlk sadaret zamanından beri devam edegelen Bulgaristan Meselesi'yle bu dönemde de meşgul olmuştur. İç ve dış siyasetteki dengeler Mehmet Kâmil Paşa ile İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin arasını açmıştır. Paşa'nın ilerleyen süreçte ordunun ve siyasetten uzaklaştırılmasına dair görüşleri bu ayrılığı iyice arttıracaktır. Hem 2. Abdülhamit ile hem de İttihat ve Terakki Cemiyeti ile

[25] İsmail Şen; **a.g.e** , s. 181
[26] İsmail Şen; **a.g.e** , s. 189
[27] İsmail Şen; **a.g.e** , s. 189

mücadele suretini alan bu fikir ayrılıkları Mehmet Kâmil Paşa'nın sadrazamlıktan azledilmesi ile son bulmuştur.

Mehmet Kâmil Paşa üçüncü sadaretinin ardından üç yıldan fazla bir süre herhangi bir vazifeye atanmamıştır. Daha önceki saderet vazifesinden azledildiği zamanlarda devlet idaresine dair kanaatlerini ifade etmişti. Bunu kimi zaman 2. Abdülhamit istemiş kimi zaman da mesuliyet şuûruyla Kâmil Paşa yapmıştı. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin başta olduğu bir iktadarın kendisine muhalif olan Mehmet Kâmil Paşa'dan fikir alış verişinde bulunacağı düşünelemezdi.

Mehmet Kâmil Paşa 1911'de ağır bir zatüre hastalığına yakalanmıştır. Sıkıntılı bir hastalık süreci geçirmiştir. Doktarların hava değişimi önermeleri üzerine Mısır'a seyahat etmeye karar vermiştir.[28] Bu seyahat üzerinde İzmir'e uğramış daha sonra memleketi olan Kıbrıs'a gitmiştir.[29]

Mehmet Kâmil Paşa, Gazi Ahmet Muhtar Paşa hükümetinin istifası ile 29 Ekim 1912'de 4'üncü kez sadarete getirilmiştir.[30] Bu sadaret döneminde devletin iç ve dış siyasetindeki bir çok sıkıntı ile muhatap olmuştur. Osmanlı Devleti engellenemez sona doğru hızla ilerlerken bu çöküşü durduracak etkili kuvvetin İngiliz dostluğu olduğu düşünülmektedir. Paşa'nın ingilizlerle olan yakın teması ve dostluğu sadarete tekrar getirilmesinde önemli rol oynamıştır

İç ve dış siyasette hassas dönemin yaşandığı bir süreçte sadaret makamında bulunan Mehmet Kâmil Paşa kendisine dair yanlış ve haksız ithamlara da muhatap olmuştur. Edirne'yi Bulgarlar'a verecek şayiası sebebiyle Bâbıâli baskını olarak adlandırılan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin girişimi ile sadaretten zorla istifa ettirilmiştir.[31]

Bâbıâli baskını sebebiyle zorla istifa ettirilen Mehmet Kâmil Paşa mabeyne yazdığı mektupta Mısır'a gitmeye karar vermiştir. Mısır'da bir müddet kaldıktan sonra memleketi olan Kıbrıs'a avdet etmiştir. Lefkoşa'da Beliğ Paşa'nın Hisar önündeki büyük evini tutmuş ve bazı aile fertleri ile buraya yerleşmiştir.[32] Paşa vefat ettiği tarih olan 14 Kasım 1913'e kadar bu evde ikâmet etmiştir.

Mehmet Kâmil Paşa 13 Kasım 1913'de İstanbul'dan gelen bir mektupla Zihni ismindeki torunun vefat haberini alınca çok üzülmüştür. Ertesi gün oğlu Şevket Bey'e taziyenâme yazmıştır. Yazıyı yazdıktan sonra bahçeye inmiştir. Çiçek ve meyve ağaçları meşgul olduğu esnada rahatsızlanmış eve çıkartılmıştır. Beş on dakika sonra da vefat etmiştir. Paşa'nın ölüm sebebi için

[28] Hikmet Kâmil Bayur; **a.g.e**, s. 303 - 312
[29] İsmail Şen; **a.g.e** , s. 231
[30] **Takvim-i Vekayi**; 17 Teşrin-i Evvel 1328
[31] İsmail Şen; **a.g.e** , s. 242
[32] Hilmi Kâmil Bayur **''Kıbrıslı Kâmil Paşa'nın Özel Hayatı''** Tarih Mecmuası, Ağustos 1979, Sayı 8, s. 45.

İbnülemin kalp krizi demiş,[33] oğlu Hilmi Kâmil Bayur ise damar sertliği olduğunu söylemiştir.

KÂMİL PAŞA TARAFINDAN KALEME ALINMIŞ ESERLER

Mehmet Kâmil Paşa yarım asrı aşkın devlet tecrübesine sahiptir. Bu süreçte efkâr-ı umumimeyinin istifadesi için dört eser kaleme almıştır. Bunlar ikisi ilmî, ikisi de siyasi hatılarını ihtiva eden eserlerdir. İlk kitabı Aydın valiliği yaparken orta dereceli okullar için kaleme aldığı ‘’Sarf ve Nahv’’ eseridir. İkinci kitabı kendi siyasi hatıratını yazdığı eserdir. Üçüncüsü ise Said Paşa'nın kendisi aleyhinde yazdığı ‘’Said Paşa'nın Kâmil Paşa Hatıratına Cevapları’’ adlı kitaba cevaben yazdığı ‘’Kâmil Paşa'nın Ayan Reisi Said Paşa'ya Cevapları’’ eseridir. En son kitabı ise bu çalışmada Yavuz Sultan Selim devrine kadar çevirisini yaptığımız ‘’Tarih-i Siyasî-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye’’ adlı eseridir.

‘’SARF – NAHV’’ KİTABI

İbtidai seviyede hazırlanmış bu kitabı Aydın Valiliği döneminde kaleme aldığı anlaşılmaktadır.[34]16 sahifelik bu eser iki bölümden oluşmaktadır. 8 sayfalık ilk bölümde Sarf Beyanı, 8 sayfalık diğer bölümde ise Nahv Beyanı işlenmiştir.

‘’HATIRÂT – SADR-I ESBAK KÂMİL PAŞA’’ ADLI KİTABI

Osmanlı Devleti'ne 53 yıl hizmet eden tecrübe sahibi, kıymetli devlet adamı Mehmet Kâmil Paşa dört kez sadaret makamına getirilmiştir. Bu eser 1.ve 2. sadaret dönemindeki siyasi hatıralarını ihtiva etmektedir. Sonundaki hata sevap cetveli ile birlikte 200 sahife olan eser iki cilt olarak kaleme alınmıştır. Matbaa-i Ebuzziya tarafından 1329 yılında basılmıştır.[35]

‘’KÂMİL PAŞA'NIN AYAN REİSİ SAİD PAŞA'YA CEVAPLARI’’ ADLI KİTABI

104 sayfa olarak kaleme alınan bu eser 1327 yılında Mabaa-i Ebuzziya tarafından basılmıştır. Hatırata cevap bölümünde Said Paşa'nın kendisi hakkındaki ithamlarına 17 başlık altında cevap vermiştir. İkinci bölümünü ise gazetelerde aleyhinde çıkan neşriyatlara cevap mahiyetinde yazmıştır. 44 sayfa

[33] İbnül Emin Mahmut Kemal (İnal) **a.g.e,** s. 1348
[34] BA, YT, Dosya No: 86 / 37, sıra No: 3634.
[35] BA, YT, Dosya No: 86 / 35, sıra No: 3438

olarak kaleme aldığı bu bölümde Şarkî Rumeli Meselesi, Mısır ve Ermeni meselelerine dair yöneltilen ithamlara cevap vermiştir.

''TARİH-İ SİYASİ -İ DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYYE''

ADLI KİTABI

Osmanlı Devleti'nin hemen her makanında görev alan Mehmet Kâmil Paşa uzun yıllar sadaret vazifesini de yürütmüştür. İlk sadaretten ayrıldıktan sonra ikinci kez sadarete kadar geçen dört yıllık bir süre bulunmaktadır. Bu eseri o dönemde yazmaya başladığını kitabın mukaddimesinde izah etmiştir. Mehmet Kâmil Paşa tarih mütalasına ilgisi olan biri olarak okuduğu tarih kitaplarından Osmanlı tarihinin yekpare olarak ele alınmadığından bahseder. Çoğu tarih kitabı 18. yy kadar yazılmış 1. Abdülhamit dönemi icraatları ile son bulmuştur. Cevdet Paşa'nın kaleme aldığı ''Cevdet Tarihi''nde ise 2. Mahmut dönemine kadar neşrolunmuştur. Mezkûr eserlerin yararlanılacak düzeyde olmadığını, bilgilerin sathi kaldığını söyleyerek yeni bir tarih eser kaleme almaya karar verdiğini ifade etmiştir.[36]

Mehmet Kâmil Paşa zengin okuma kültürü olan birisidir. Bu eseri yazarken de bir çok kaynak istifade etmiştir. Halı Halife, Naima, Solakzade ve Sadettin Tarihleri gibi ''asâr-ı kadime'' ile ''Tarih-i Cevdet'' gibi kaynaklar bulunmaktadır. Bununla birlikte kadim tarih bilgilerini ihtiva eden Hammer tarihi ile Fransız Yazar Pol Morye'nin eserinden de yararlanmıştır. İlk sadaret döneminde bu eserin büyük bir bölümünü tamamlamış Aydın Valiliği'nden sonra payitahta geldiğinde ise Abdülmecit Han'ın zamanını içeren bölümü ikmâl etmiştir.

Bu eser 1327 yılında 3 cilt olarak ''Matbaa-i Ahmet İhsan''da neşrolunmuştur. Kitabın iç kapağında büyük bir punto ile eserin adı yazmaktadır. Daha küçük punto ile ''Tesis-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'den Cennetmekan Sultan Abdülmecit Han'ın Evahiri Saltanatına Kadar Güzerân Eden Zamana Aiddir'' yazısı bulunmaktadır. Paşa bu ifadelerle kitabın hangi dönemi ihtiva ettiğini belirtmiştir.

Kitap altı sayfalık mukaddime kısmıyla başlar. Mukaddime bölümünde bahsini yaptığımız tarihçilerden istifade ettiğini söyler. Kitabın yazılış gayesini belirtir. Osmanlı tarihini bir bütün olarak son devre kadar yazılmasının lüzumunu ifade ettikten sonra siyasi meşguliyetleri içerisisinde böylesi bir eseri nasıl kaleme alındığına dair muhtemel soruya cevap verir.

329 sayfa olan ilk citte Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Sultan ikinci Mehmet'in vefatına kadar olan dönemi yazmıştır. 322 sayfa olan ikinci ciltte ise 1. Ahmet başlayarak 4. Mustafa devrine kadar olan dönemi yazmıştır. 233

[36] Mehmet Kâmil Paşa; **Tarih-i Siyasi-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, mukaddime** s. 1

sayfalık üçüncü ciltte ise 4. Mustafa'dan başlamış Sultan Abdülmecit devrini de içine alan dönemi kaleme almıştır.

KÂMİL PAŞA'NIN ŞAHSİYETİ VE FİKİRLERİ

Mehmet Kâmil Paşa disiplinli bir aile yapısı içide büyümüştür. Babası Salih Ağa asker olması sebebiyle çocuklarına iyi bir aile terbiyesi vermiştir. Eğitiminin ikinci aşamasını Mısır'da tamamladığı süre zarfında bir dönem askeri okulda eğitim almıştır. Bu durum Paşa'nın disiplinli bir şahsiyete sahip olmasına katkı sağlamıştır. Mısır Hidivi'nin sarayında vazife alması şahsiyetinin tekâmülünde önemli rol oynamıştır.

Mehmet Kâmil Paşa, babasının de yönlendirmesi ile lisan eğitimine önem vermiştir.Babası Salih Ağa özel hoca tutarak paşanın dil eğitimi almasını sağlamıştır. Eğitimi sürecinde Farsça, İngilizce, Fransızca ve Arapça gibi dönemin önemli dillerini belli bir seviyede öğrenmiştir. Ayrıca Mısır Elsine Medresesi'nde fen ilimlerini tahsil ettiği de bilinmektedir.

Mehmet Kâmil Paşa yakın çevresinin de tasdikiyle zeki, çevik, dürüst, ahlaklı ve bilgili bir şahsiyete sahip olduğu bilinmektedir. Sultan 2. Abdülhamit'in hazine-i hassadan maaş verme teklifini, kendisine verilen maaşı bile tam haketmediğini belirterek kabul etmemesi Paşa'nın paraya tamah eden bir kişi olmadığını ve dürüst bir insan olduğunu göstermektedir.[37]

Mehmet Kâmil Paşa aile fertlerine karşı da müşfik ve merhametli bir kişiliğe sahip olduğu görülmektedir. Evlatlarının iyi bir eğitim almaları için çaba göstermiş yabancı dil hususundaki becelerilerini geliştirmeleri için özel hoca tutmuştur.

Mehmet Kâmil Paşa uzun yıllar devlet hizmetinde bulunmuş biri olarak bir çok ithama maruz kalmıştır. Aleyhinde yazılan yazılara, hakkında çıkarılan neşriyatlara fazla önem vermemiştir. Zira kendisi Osmanlı Devleti'nin çok zor dönemlerinde görev yapmıştır. Şahsını hedef alan yazılarla uğraşmak yerine vazifesini hakkıyla yerine getirme yolunu tercih etmiştir.

Mehmet Kâmil Paşa hakkında ortaya atılan iddialardan biri de Musevi olduğuna dairdir. Bu iddiayı ortaya atan bir zamanlar Maliye Nazırlığı'ndan azlettirdiği Mahmut Celaleddin Paşa olmuştur. Bununla alakalı İbnülemin Mahmut Kemal (İnal) ''Onu sevmeyenler ve çekemeyenler, bazı vehmi benzeyişler ve andırışlar ileri sürerek kendisinin Yahudi'den dönme bir ademin

[37] Hilmi Kâmil Bayur; **a.g.e**, s. 149.

ve Salih Ağa'nın evvelce Salamon adını taşıdığı ileri sürerlerdi. Bu tamamıyla yalandır. Soğuk bir iftiradır. Kâmil Paşa Türk oğlu Türk'tür'' demiştir.[38]

Osmanlı Devleti'nin sadarazamlık mevkiinde uzun yıllar vazife alan tecrübeli devlet adamı Kâmil Paşa dönemin şartları gereği İngilizlerle yakın temas halinde olmuştur. Başta Mısır meselesi gibi İngilizlerin dikkatini çeken konularda onlarla düşmalık ederek değil sulh içinde bu konuları çözüme kavuşturmak istemiştir.

Mehmet Kâmil Paşa hakkında İngiliz muhibbi ve taraftarı olmak şeklinde ortaya atılan görüşler bulunsa da yarım asrı aşkın devlet hayatı incelendiğinde görülecektir ki böyle bir ithamın dayanağı yoktur. Aydın valiliğinden sonra aleyhinde padişaha gönderilen jurnaller sebebiyle Rodas'a sürülmek istendiği süreçte zorunlu olarak İngiliz Konsolosluğu'na sığınmıştır. Kendisinin ve ailesinin hayatına dair güvence verildiğinde ise İstanbul'a avdet etmiştir.

Devletine uzun yıllar severek hizmet etmiş olan Mehmet Kâmil Paşa sahsiyeti itibariyle seçkin biri olmakla birlikte fikirleri itibariyle de her zaman devletin menfaati yolunu tutmuştur. Haketmediği ithamlara maruz kaldığında dahi itidali elden bırakmamış devletine hizmet fikrinden hiçbir zaman vazgeçmemiştir diyebiliriz.

KÂMİL PAŞA'NIN DİL VE ÜSLUBU

Mehmet Kâmil Paşa 4 eser kaleme almıştır. İlki Tarih-i Siyasi-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye adlı eseridir. Üç cilt halinde yazılan bu eser kuruluştan Sultan Abdülmecit'in saltanatının sonuna kadar Osmanlı tarihinin ele alındığı eserdir. Paşa bu eseri kaleme alırken yerli ve yabancı bir çok kaynaktan istifade etmiştir. Eser kaynaklar ışığında yorumlanarak kaleme alınırken Paşa'nın tarihe olan merakı ve vukufiyeti ortaya çıkmaktadır.

Bu eser dilde sadeleşmeye gidildiği Tanzimat dönemi Türkçesi içinde devrinin Türkçesine göre sade, açık bir dille yazıldığı görülmektedir. Paşa'nın Arapça ve Farsça'ya olan vukufiyeti terkiplerin kullanılmasında da kendini göstermektedir. Tarihi bilgileri ihtiva eden biligilendirici mahiyet taşıyan eser akıcı bir dille kaleme alınmıştır. Birinci cilt Sultan İkinci Mehmet'in irtihaline kadar olan kısmı kapsar. İkinici cilt dördücü Murat devri anlatılarak son bulur. Sultan Abdülmecit devriyle sona eren üç ciltlik eser kendi içinde üslup birliğine sahiptir.

[38] Nakleden İbnülemin Mahmut Kemal (İnal); **a.g.e,** s. 1450- 1452

Mehmet Kâmil Paşa'nın 1. ve 2. sadaret dönemlerindeki siyasi hatıralarını kaleme aldığı ''Hatırât – Sadr-ı Esbak Kâmil Paşa''eseri dönemin olaylarına belge olacak niteliktedir. İlk sadareti döneminde yaşanan ''Mısır ve Şarkî Rumeli Meseleleri''ni ele almıştır. Aynı zamanda Aydın valiliğinden sonra Rodos'a sürülmesi meselesi ve ardından İngiliz Konsolosluğuna iltica talebine de değinmiştir. Padişah tarafından kendisi ve ailesi hakkında kötü muamele görmeyeceğine dair garanti alınca İstanbul'a dönmüştür.

Bu eser bilgilendirici mahiyette olup sade, açık bir üslupla yazılmıştır. Paşa eserinde kendisine isnat edilen suçlara veya hakkında yanlış aksettirilen mevzulara açıklık getirmiştir. İkinci meşrutiyetin çalkantılı dönemleri için önemli bir kaynak niteliğindedir.

Kâmil Paşa'nın Ayan Reisi Said Paşa'ya Cevapları adlı eseri ise kensine yöneltilen ithamlara izah mahiyetinde olup belge niteliği taşımaktadır. Dönemin Türkçesi'ne göre sade ve anlaşılır denebilecek tarzda kaleme alınmıştır. Said Paşa'nın kendisine yönelttiği eleştirilere açık ve sade bir Türkçe ile on yedi başlık altında cevap vermiştir. Dönemin şartları göz önüne alındığında kaynak sadedinde bir eserdir.

Sarf ve Nahv kitabı ibtidai seviyede bir gramer kitabı olup 16 sayfadır. Basit düzeyde yazıldığı için dili oldukça sadedir. Başlangıç seviyesindeki bir Arapça öğrenimi için yazılmıştır.

KAMİL PAŞA'NIN TARİHÇİLİĞİ

Mehmet Kâmil Paşa tarih okumalarına meraklı birisidir. Osmanlı Devleti'nin tarihini genel manada mütalaa etmiş bu hususta yerli yabancı bir çok tarihçiden istifade etmiştir. Bu okumalar sürecinde tarihi kaynakların düzeyselliği dikkatini çekmiştir. Osmanlı Tarihini bir bütün olarak okumak isteyen biri için mevcut eserlerin yeterli olmadığı görüşündedir. Bununla alakalı mukaddime kısmında şöyle der:

''Devlet-i Aliyye-i Osmāniye tarihlerinden eskileri Sultān Hamīt Hān-ı Evvel zamanına müntehā olarak bunları teākub eden Cevdet tarihi dahī Sultān Mahmut Hān-ı Sāni devri evāiline kadar gelüb Yunanistan'ın kesb-i istiklāl eylediği tarihte kalmış ve bundan sonra neşr olunan tarihler ise pek sathī ve istifadeye gayr-ı kāfi āsārdan olub bāhusus Mısır ile senelerce devam eden muhārebāta ve Mehmet Ali Paşa'nın verāsetle Mısır valiliğini nasıl ihrāz eylediğine dair Türkçe bir tarih bulunmadığına ve bir de tevārih-i kadīmede o zamanların ıstılāhına göre husemā ve rukabā-yı mesīhiyye haklarında istimāl olunan tabīrāt-ı ğalīzanın fī-zamāninā kırāat ve tezkārı bile ādāb-ı medeniyete muğāyır olduğuna bināen lisān-ı hālimiz üzre Memālik-i Devlet-i Aliyye'nin

tārih-i siyāsi-i tāmını kaleme almaya rabt-ı niyet ve zaman-ı mazūliyetim olan dört sene müddeti bu emniyenin husūlüne hasr ile tevārih-i kadīmeyi cāmi olan Hammer tarihiyle ezcümle medār-ı tatbīk olan Hacı Halife, Naīmā, Solakzāde ve Sādeddin tarihleri gibi āsār-ı kadīme ve müddet-i ahīre için dahī Cevdet ve Fransa müerrihinden Poul Morin eseri olan Mehmet Ali tarihi mahez edinerek benâm-ı Hüdā Azze ve Celle tahrīre mübāderet ve müdāvemet olunmuş ve bu vecihle tarihin kısm-ı azamı kaleme alınmış idi. 1311 tarihinde yine uhde-i ācizāneme tevcīh buyurulan hizmet-i sadāretin bir māh sonra Aydın vilāyeti valiliğine tahvīliyle 1322 tarihinde valilikten biʾl-infisāl dersaādete avdette mukaddema tahrīrine bedʾ olunan bu tarihin şu ikinci zaman-ı mazūliyyette ikmāline ihtimām ve bi-avillāhi teālā cennetmekān Sultān Abdulmecit Hān'ın evāhir-i saltanatlarına müntehā olan kısmın dahī tahrīri itmām olunmuştur.''[39]

Mehmet Kâmil Paşa Cevdet Paşa, Naima, Hacı Halife, Solakzade ve Sadettin tarihleri gibi önemli kaynakları okumuştur. Bununla birlikte Pol Morye, Hammer gibi yabancı tarihçilerden de istifade etmiştir.

Tarih-i Siyasi-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye adlı eserini Türk tarihine kaynak olabilecek mahiyette kaleme almıştır. Bir çok kaynaktan, belgeden yararlanılarak yazılan eser kronolojik olarak Osmanlı padişahlarını irdelemiştir. Devlet tecrübesi ve tarihi kaynakları yorumlama becerisi ışığında tarafsız gözle yazılan bu eser Osmanlı siyasi tarihi açısından önemli bir kaynaktır.

Mehmet Kâmil Paşa Osmanlı Devleti'nin tarihi süreç içerisinde yaşadığı olayları, şehzadelerin hükümdarlık süreçlerini, gaza esnasında yaşanan badireleri istifade ettiği belgeler ışığında objektif şekilde ortaya koymuştur. Paşa'nın tarihi olayları yorumlayışı hamasi hislerle değil itidal ve temkin üzere oluştur.

[39] Mehmet Kâmil Paşa; **Tarih-i Siyasi-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, mukaddime** s. 1

2.BÖLÜM

METİN

MUKADDEME

(1)1307 tarihinde mesned-i sadāretten infisālimde çünkü altı sene imtāt eden bu hizmette umūr-ı dāhiliyyeye inzimām eden mesāil ve gavāil-i siyāsiyyenin idare ve def-i meşguliyetiyle pek yorgun düşmüş ve zaten badel-infisāl devr-i sābıkın hükmü īcābınca ihtilāttan memnū bir hāl-i inzivāda evkātgüzar bulunmuş olduğumdan bir ay kadar istirahatten sonra vaktimi beyhūde geçirmekten ise vaktiyle mütālaa ve tetkīk olunduğuna göre Devlet-i Aliyye-i Osmāniye tarihlerinden eskileri Sultān Hamīt Hān-ı Evvel zamanına müntehā olarak bunları teākub eden Cevdet tarihi dahī Sultān Mahmut Hān-ı Sāni devri evāiline kadar gelüb Yunanistan'ın kesb-i istiklāl eylediği tarihte kalmış ve bundan sonra neşr olunan tarihler ise pek sathī ve istifadeye gayr-ı kāfi āsārdan olub bāhusus Mısır ile senelerce devam eden muhārebāta ve Mehmet Ali Paşa'nın verāsetle Mısır valiliğini nasıl ihrāz eylediğine dair Türkçe bir tarih bulunmadığına ve bir de tevārih-i kadīmede o zamanların ıstılāhına göre husemā ve rukabā-yı mesīhiyye haklarında istimāl olunan tabīrāt-ı ğalīzanın fī-zamāninā kırāat ve tezkārı bile ādāb-ı medeniyete muğāyır olduğuna bināen lisān-ı hālimiz üzre Memālik-i Devlet-i Aliyye'nin tārih-i siyāsi-i tāmını kaleme almaya rabt-ı niyet ve zaman-ı mazūliyetim olan dört sene müddeti bu emniyenin husūlüne hasr ile tevārih-i kadīmeyi cāmi olan Hammer tarihiyle ezcümle medār-ı tatbīk olan Hacı Halife, Naīmā, Solakzāde ve Sādeddin tarihleri gibi āsār-ı kadīme ve müddet-i ahīre için dahī Cevdet ve Fransa müerrihinden Poul Morin eseri olan Mehmet Ali tarihi mahez edinerek benâm-ı Hüdā Azze ve Celle tahrīre mübāderet ve müdāvemet olunmuş ve bu vecihle tarihin kısm-ı azamı kaleme alınmış idi.

1311 tarihinde yine uhde-i ācizāneme tevcīh buyurulan hizmet-i sadāretin bir māh sonra Aydın vilāyeti valiliğine tahvīliyle 1322 tarihinde valilikten bi'l-infisāl dersaādete avdette mukaddema tahrīrine bed' olunan bu tarihin şu ikinci zaman-ı mazūliyyette ikmāline ihtimām ve bi- avillāhi teālā cennetmekān Sultān Abdulmecit Hān'ın evāhir-i saltanatlarına müntehā olan kısmın dahī tahrīri itmām olunmuştur. İşbu īzāhāttan maksat bu zamana

(2)değin ömrünü hidemāt-ı mühimme-i devlette geçirmiş olan bir adamın meşgūliyet-i dāime içinde nasıl vakit bulupta böyle bir tarihi yazabilmesi mümkün olduğunu tarīften ibāret olub bināberīn bir muktezā-yı tāli rezāyā-yı dehr-i mehīne marūz bir halde pekte āsūde bāl ile yazılmış denilemeyen bu eser-i ācizide vücūdu tabīi olan nekāyisten dolayı erbāb-ı fazl ve kemāl indinde mazhār-ı müsāmaha olmaklığımı temennī ederim. Devlet-i Aliyye-i Osmāniye'nin sūret-i teessüs ve tevessüʿü mütālaa ve teemmül olundukça Sülāle-i Āl-i Osmān'ınتُؤْتِي الْمُلْكَ مَن تَشَاء وَتَنزِعُ الْمُلْكَ مِمَّن تَشَاء ilā ahirihī... nass-ı celīlinin sırrına mazhār olduklarına kāil olmamak nā-kābildir mekr-i Devlet-i Selçūkiyye'nin inkırāzı Āl-i Osmānın zuhūruna mütevakkıf etmiş. Sultān Alāaddin-i Selçūkī'nin vefātıyla Sultan Osmān Hān'ın bi's-suhūle yerine kāim olması ve müteākıben Bizans İmparatorluğunun zevāle yüz tutması Āl-i Osmānın teāli-i tāliine dāll idi. Selātīn-i Salīfīn-i izām-ı Osmāniyye'nin esasen mütehallik oldukları besālet ve min indallāh mülhem oldukları adāletle beraber hükm-i zaman īcābınca idāreten vukū bulan icraāt-ı fevkalade-i tehdītkārāneleri müstesnā olmak üzere şerʿ-i şerīfe riāyetleri her kār u kār-ı zārda muvaffakiyyetlerini teshīl eden esbāb ve vuzhadandır. Zamanın sāhipkırānı olan Timurlenk Asyā-yı Vüstādan Kafkasya'ya ve Bahr-i Esved'den bahr-i sefīdde Mısıra kadar olan memāliki istīlā etmiş olduğu halde darb-ı mesel hükmünü alan mezālim ve itisānātıyla bilā-insāf katl-i nüfūsa olan fart-ı inhimākī yüzünden devleti yarım asır müddet bile sürmeyüb hükūmetiyle beraber nesli münkarīz olarak Selātīn-i Āl-i Osmān ise ʿadāletleri sāyesinde Devlet-i Aliyye'nin pāyidārlığını temin eylemişlerdir. Selātīn-i izām-ı evvelīn hazerātı Kānūnī Sultān Süleymān Hān'ın hitām-ı devr-i saltanat-ı seniyyelerine kadar serkārda ecille-i ricālden adamlar buldurmakla beraber umūr-ı siyāsiyyeyi bizzāt tasavvur ve tasmīm ve muhārebātın hemān kāffesinde veya ekserīsinde ordu-yı hümāyūnlarına bizzāt kumanda ederek fütūhāt-ı seniyyelerini temin ederler idi. Hidemāta ehil ve erbābını intihāp ve tayīn etmek muvaffakiyeti en ziyāde Kānūnī Sultān Süleymān Hān hazretlerine müyesser olub devr-i saltanātları tarihinde görüleceği vecīhle aynı zamanda şark ve garbta müteaddid devletlerle berren ve bahren vukū bulan muhārebātın kāffesinde muvaffak olmuşlardır. Düvel-i ecnebiyye ile muāhede akdi bu devirde bedʾ edüb āhiren Fransa sefīrinin iltimāsı üzerine Sadrāzam İbrāhīm Paşa tarafından bi't-tanzīm sefīre

(3)verilen ahidnaāme mücerret Fransa tüccar ve tebası hakkında bazı müsāadāt-ı civānmerdāneden ibāret olduğu halde muāmele-i mütekābileyi hāvi olmayan bu müsāadāt-ı badehu iltimās-ı vākiʾ üzerine peyderpey diğer devletlere dahī iʿtā olunmuş idiğünden bu bābtaki ahidnāme giderek devletlerce bir taahhüt hükmünde telakkī olunarak ilā yevminā heze bilā-avz teba-i ecnebiyyeye fāide bahş olunduğu kadar menāfi-i devlet ʿaliyyeye muzır olan kapitülasyonların yani uhūd-ı atīkanın esāsı bunlardır. Sultān Selim Hān-ı Sāniden Sultan Selim Hān-ı Salīse kadar geçen devirlerde reʾs-i kārda erbāb-ı ehliyet ve ruyetten ricāl bulundukça Devlet-i Aliyye idāre-i memleket ve muhārebātta sevābık-ı vech-ile muvaffakiyyāta nāil ve bilakis mesned-i sadāret nā-ehiller uhdelerine tefvīz olundukça dūçār-ı telefāt olarak inhitāta māil olmakta idi. Mahāzā Sultān Mehmet Hān-ı Rābiʿ devrinde mesned-i sadārette bulunan Köprülü Mehmet Paşa ve mahdūmu Fāzıl Ahmet Paşa'nın zaman-ı sadāretlerinde devlet hayli fütūhāt ve muvaffakiyyāta mazhār olduğu misüllü Sultān Murāt Hān-ı Rābiʿ dahī kendi ahd-i saltanātlarında bizzāt deruhde eyledikleri muhārebātta dāima gālib ve muzaffer olmuşlardır. Ancak edvār-ı āhirede idāre-i hükūmet-i hālimiz bir olarak Rusya'nın tasallutātına mukābele ve mükāvemet güçleşüb telefāt ile tevālī eden muhārebāt yüzünden hazine-i māliyyeye zaaf-ı tārī olduğu gibi ahīren Rusya çariçesi Katerina'nın desāyis-i siyāsiyyesiyle Kırım dahī elden gidüb vakti ile Avrupa ciheti muhārebātında indelhāce yüz binden ziyāde Tatar cengāverānıyla ordu-yı hümāyūna ilhāk eden Kırım hānlarının muāvenet-i fiiliyyelerinden mahrūmiyyet kuvve-i harbiyyenin tenākusuna bādi ve bu sūretle Avrupa ve Asyā cihetlerinde daha bir hayli memālikin ziyaını müeddī olmuştur. Sultān Mahmūt Hān-ı Sāni hazretlerinin ahd-i saltanat-ı seniyyelerinde Rusya'nın muāvenet-i siyāsiyye ve fiiliyyesiyle Yunanistan hükūmeti teşekkül etmiş ve zaten bir zamandan beri ganāim-i harbiyyenin fıkdānından keyfi kaçmış olan yeniçerilerin o avānda idareleri kesb-i müşkilāt ederek vücūtlarından ziyāde mazarrat görülmeye başlamış olduğundan Avrupa'da olduğu gibi Memālik-i Osmāniye'de dahī nizām-ı askeri ihdāsı bi't-tasmīm icrāatına teşebbüs edilerek yeniçerilerinde bu sülke idhāliyle ıslāh ahvālleri arzu olunmuş ise de bundan mütevahhiş olan yeniçerilerin ref-i livā-yı isyān eylemeleri üzerine

izāle-i vücūtları hakkında verilen karara ve taraf-ı meşihat-ı islāmiyyeden itā olunan

(4) fetvāya bināen aleyhlerinde istimal-i silah ile vücutları ortadan kaldırılmıştır. Hālbuki asākir-i cedīde-i nizāmiyye az müddette yeniçerilerin yerini tutamadığından Mısır valisi Mehmet Ali Paşa Mora muhārebātında sebk eden hidemātına mükāfāten Mısır'a hemcivār olan Suriyenin dahī uhdesine tevcīhi istidāsına müsāade-i seniyye-i pādişāhī şāyān buyurulmamasından dolayı bir vesile ihdās ederek Mısır'ın nizām-ı askeriyle bir Berrü'ş Şām'a tecāvüzleri Akka kalʿasını berren ve bahren bil-muhāsara zapt eyledikten sonra Mısır ordusunun kumandasında bulunan mahdūmu İbrahim Paşa Berrü'ş Şām ile Halebi ve daha ilerleyerek Konya'yı zapt ile Kütahya'ya kadar dayanmış olması dersaādetçe telāşı mūcip olan bu hāl üzerine Rusya devletiyle akd olunan Hünkar İskelesi muāhedesine bināen Rusya donanmasının gelüb sarāy burnunda lengerendāz ve on beş bin Rus askerinin boğaz içinde arāmsāz olması İngiltere ile Fransa'nın müdāhalesini dāi olarak bil-muhābere Mısır askeri Sultān Dağı'nın ötesine ricʿat ettirilmiş ve bu hālde Rusya donanmasıyla askeri dahī İstanbul'dan çekilüb gitmiş idi. Badehu vukū bulan Nizip muhārebesinde dahī tali-i harp Mısırlılara yāver olarak cennetmekān Sultān Abdülmecīt Hān devrine intikāl eden bu mesele hakkında Londra'da düvel-i muazzama-i hamse tarafından akd olunan kongrede Fransa devleti Mehmet Ali Paşa tarafını sahābetten kendisini alamamiş olmasıyla düvel-i erbaa beyninde verilen karar üzerine Avusturya'nın iştirākiyle İngiltereden donanma ve asker sevkiyle ve dāhilen Mısır hükümetini istemeyen ahālinin ordu-yı hümāyuna muavenet-i fiiliyyesiyle İbrāhim Paşa askeriyle maan Berrü'ş Şām'a çıkarılmış ve nihāyet-ül emr Mehmet Ali Paşa verāset suretiyle Mısır valiliğinden ibkā olunarak Devlet-i Aliyye'ye inkıyāda mecbūr edilmiştir.

Fī-zamāninā cemiyet-i medeniyyeye dāhil bulunan zevāt-ı akrān ve emsāliyle muāşeret edebilmek için bir çok ulūm ve maārife vākıf olmaya muhtāç olub hatta ulūm-ı āliyye ehlinin bile ālemin evāil ve evāhir-i ahvāline kesb-i vukūf için tārīh-i umūmiyi gözden geçirmeleri lazım olduğu misillü sāir terbiye-i medeniyyesi olanların ve bāhusūs umūr-ı siyāsiyye ile iştiğāl edenlerle devlet memuriyetinde bulunanların ve umerā ve zābıtān-ı askeriyyenin hiç değil ise

kendi vatanlarıyla devlet metbūalarının tārīhini bilmeleri elzem ve ʿalal-husūs şehzadengān civān-ı bahtān hazerātının ecdād-ı izāmlarının tārīhine

(5)hakkıyla kesb-i vukūf buyurmaları ehemm olduğundan bervech-i muharrer kaleme alınub hemcivār olan Avusturya, Rusya ve Īrān ile Fransa'nın Devlet-i Aliyye'ye taalluku olan vakayiini dahī hāvī bulunan bu tarihin mütālaasını teshīl için bī lüzūm tafsīlāttan mümkün mertebe tecrīt olunarak telhīs edilmiştir. Vakayi-i fevkalādeden Sultān Murāt Hān-ı Evvel'in Kosova Muhārebesi'nde şehādeti Sultān Bāyezīd Hān-ı Evvel'in Ankara'da Timurlenk ile vukū bulan muhārebe-i hunrīzānede esāreti, Sultān Mehmet Hān-ı Sānī hazretlerinin bilād-ı sāire ile İstanbul'u fethi ve Trabzon ve Bosna İmparatorluklarının ilgāsıyla memleketlerinin zaptı ve Bulgaristan ve Sırbistan krallıklarının dahī mahviyle ülkelerinin istīlāsı Anadolu'da Alāaddin-i Selçūkīnin vefātını müteākip sāir memālikte başka başka hükümdār olan dokuz ümerānın izālesiyle memleketlerinin Memālik-i Devlet-i Aliyye'ye ilhākı, Sultān Selīm Hān-ı evvelin Berrü'ş Şām ve Mısır'ı fethi ve Īrān ile olan muhārebatında muzafferiyyāt ve fütūhātı Kānūnī Sultān Süleyman Han'ın on üç sefer-i hümāyūnlarıyla berren ve bahren fütūhāt-ı azīmesi Avrupa cihetinde Macaristan'ın zaptı Viyana'nın muhāsarası Lehistan'ın Devlet-i Aliyye'nin hüküm ve nüfūzuna tabiiyyeti, Ragoza'nın vergi-i senevī itāsıyla mükellef olması, Avusturya'nın senevī ezgayr hedāyā-yı mutāda otuz bin duka īfāsına mükellefiyyeti, Erdel Eflāk Bogdān Kırım ve Asyā cānibinde Gürcistān Dağistān Şirvān Tebrīz Kürdistān Irak ve Cezīret-ül Arab ve Yemen sevāhilinin bilmuhārebe zaptı ve Hint sevāhilinde Dibu Kalası'nın muhāsarası ve Afrika'da Bahr-i Ahmer sevāhiliyle Sūdān Trāblusgarp Tūnus Cezāyir ve Akdeniz'de Rodos ile sāir adaların kezālik bilmuhārebe zaptıyla zīrā idāre-i Devlet-i Aliyye'ye alınması ve Sultān Selīm Hān-ı Sānī devrinde Yemen Kıtası'yla Kıbrıs Cezīresi'nin fethi ve hākezā Sultān İbrāhīm Hān zamanında sevāhil-i bahr-i sefīdin nokta-i istinādı olan Giritin fethi ve bāhusūs āhiren Kandiyā'nın telefāt-ı külliye ile teshīr-i vekāyi-i fevkalādesi şāyān-ı mütālaa olub hakkā ki selātīn-i sālifīn-i izām hazerātının fütūhāt ve muzafferiyyāt-ı celīleleri millet-i osmāniyyece mūcib-i mübāhāt olarak ma-hāzā bu uğurda kanlarını dökūb canlarını fedā eden ecdādımızın hidemāt-ı delīrāneleri ne

derece takdīre sezā ise badehī tebeddül-i ahvāl ile işbu memālik-i vesīadan ekserīsinde peyderpey elden gitmesi o derece gamfezādır.

İbretnümā olan ahvāl ve emsāl-i ahīre-i maziyeye nazāran atiyen muhāfaza-i hukūk için

(6)hükümce ittibā olunacak meslek çünkü beynel düvel hesti-i rekābet māni-i ittifāk olduğu cihetle münāsebāt-ı hāriciyyede Avrupa muvāzenesince politikanın tahavvülātı daima nazar-ı mütālaādan dūr tutulmayarak icāb-ı hāle muvāfık sağlam mevki tutmak ve dāhilen memālik-i osmāniyye'de hükūmet-i meşrūtanın hüsn-i teesüsüne biʾl-itina millet-i osmaniyye'yi terkīb eden bil-cümle anāsırın zīr-i livā-yı devlette ittihādından tezāyüt edecek kuvvetin metānetine istināt eylemek lazım geleceği beyāndan müstağni olmakla vākıf-ı hikmet-i hükūmet olan ihtilāfın hırāset-i mülk ve millette kemāl-i muvaffakiyetleri eltāf-ı ilahiyyeden müstedʿādır.

İşbu tārīh-i siyāsinin tabʿ ve neşri şevketli pādişāhımız Sultān Mehmet Hān-ı Hāmis efendimiz hazretlerinin devr-ı dilarā-yı şehriyāri hürriyet-perverilerinde müyesser olmasından dolayı Cenāb-ı Hakk'a teşekkür ve biminn-eh taāla şu zaman-ı saādet-i iktirāna değin mābadī olan edvārın tārīhini dahī tahrīr ve neşre muvaffakiyet-i ācizānemi temenni eylerim.

TĀRĪH-İ SİYĀSĪ-İ DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMĀNİYE

(2) Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'nin tārīh-i teessüsü sekizinci asırdan bedʾ eder ise de müessisi olan Sultān ʿOsmān Hān Gazi hazretlerinin ecdādı izāmlarının tārīhi takrīben bir asır daha evvel başlayub büyük pederleri Süleymān Şāh bin Kaya Alp ki oğuz kavminin eşher hānedanından Kayı Hān sülālesinden idi. O zaman Asyā'ya müstevli olan Cengiz Hān dāhiyesinin Māverāünnehir'de Moğolların tuğyānına karşı sedd-i metīn hükmünde bulunan Harezm Devletini tahrīb ve tārumār eylemesi üzerine Horasan'da ikāmetgāhı olan māhān vilāyetini kabilesiyle maan terk ederek elli bin kişi ile Kürdistān'a müteveccihen hareket ve gelüb Erzincan ile Ahlat havālisinde ihtiyār-ı ikāmet eylemiş idi. (Sene 621) Yedi sene sonra Cengiz Hān vefat edüb Harezm dahī Selçukīlerin en mehībi olan Sultān Alāaddin tarafından mağlūb ve mahv edilmesiyle Süleymān Şāh kendi kabilesi halkıyla vatanlarına avdet etmek üzere Fırat boyunca Halep'e doğru yola revān olarak Caber kalası civārına bil-vusūl nehri geçmek istediklerinde şāh-ı müşārun-ileyh rākip olduğu esb ile uçurumdan düşüb suda gark olmuş olduğundan bu vakʿa-yı elīme-i nāgehāni Şāh Süleymān'ın serdārlığı tahtında müctemiʿ olan kabīle halkının perişanlığına bādi olmasıyla bunlardan bir takımı Berrü'ş-Şām taraflarında kalub diğerleri Anadolu'ya yayılarak ilā-yevm nesilleri Anadolu'da Türkmen aşāyir ile birlikte seyyār halinde yaşamaktadırlar. Merhūm Süleymān Şāh'ın dört evladından Sungurtekin ile Gündoğdu Horasan'a avdet idüb Dündar ile Ertuğrul kendilerine tebaiyyet eden dört yüz hāne halkıyla maan Sürmeli Çukur'a ve bunlardan birazı dahī li-ecli't tevattun Pasin Ovası'na gitmişlerdi. Badehu Dündar ile Ertuğrul kendileriçün bir vatan taharrīsinde o zaman Devlet-i Selçukiye'nin hükümdārı bulunan Sultān Alāaddin'in memālikinde mazhar-ı himāye olmak ümidiyle garba müteveccihen azimet idüb esnā-yı rāhda muharip iki orduya

(3)tesādüf etmeleriyle Ertuğrul'un zaīf görünen tarafın imdādına şitāb iderek muāvenet-i civānmerdānesi muzafferiyetlerine bādi olmuştur. Meğer mağlūb olan taraf Moğol Tatarları ve gālib ve muzaffer ise Sultān Alāaddin imiş. Ertuğrul Sultān müşārunileyh ile lediyy-ül mülakat kendi hāmi-i muhtārı gibi resm-i destpūsīyi ifā eylediği misillü minnettarı olan Sultān Alāaddin dahī kendisine bir hilāt-i fāhire itāsıyla beraber Ankara hudūdunda Karacadağ'ı ve

yine ol havālide Domaniç ve Ermeni dağlarıyla Söğüt Kasabası'nı yaylak ve kışla olarak ikāmetine terk ve tahsīs eylemiş idi.

Karacadağ Kütahya'nın şimāl cihetinde vāki bir mevki-i mustahkem olsa da Ertuğrul gerek oralarda ve gerek Bilecik Kasabası'yla civārında sakin Rumlardan bīzār olmakla mezkūr kasabayı vurmağa Sultān Alāaddin tarafından mezun olarak oranın zabtına muvaffak olmuş ve bir müddetçik sonra Bursa ile Yenişehir arasında vāki-i sahrāda dahī Ertuğrul Sultān Alāaddin tarafından bil vekāle muşārunileyhin askerine kumanda iderek Rum ve Tatar aşiretleriyle bilmuhārebe kendi kuvvetinin inzimāmıyla aʿdāyı mağlūb ve makhūr ve denize kadar bittākip Gelibolu tarafına firāra mecbūr eylemiş olduğundan işbu muzafferiyetine mükāfāten Sultān Alāaddin Eskişehir kazasını Sultānönü tesmiyesiyle tımar olarak Ertuğrul ile evlādına tevcīh ve Saraycık Kasabası'nı dahī kışlak olmak üzere kendilerine tahsīs eyledi.

Ertuğrul hazretlerinin Osmān, Gündüz Alp ve Savcı isimleriyle üç oğlu olup Osmān Hān (657) senesinde tevellüd etmiştir. Sultān Alāaddin-i Evvel zamanında Alāaddin-i Sālis'e kadar yarım asır müddet Ertuğrul hazretlerine taalluk eden vukuʿāt mechūl olup tevārihçe maʿlūm olan yanlız mar'el zikr iki muhārebe ile müşārunileyh Eskişehir ve nāmı diğeri Sultānönü Kasabası'nda tevattun ve Sultān Osmān Hān'ın tevellüdü ve Şeyh ''Edebali'' nin kerīmesi Māl Hatun ile tezevvücü ve bunun dahī necel-i necibi Sultān Orhan'ın velādeti vakāyiʿ-i hayriyesidir.

Sultān Osmān'ın izdivācı maddesi ibtidāları müşkülāta tesādüf edüb çünkü müşārunileyhin husūl-i dilhāhına şeyh efendi muvāfakat etmediği gibi Māl Hatun'un sıfat-ı cemīlesine vākıf olan Eskişehir Beyi dahī müşārunileyhin tezevvücüne tālip olarak buna da dirīğ ile cevap verilmesi üzerine Osmān Hān bir gün biraderi

(4) Gündüz Alp ile birlikte hemcivāri olan İnönü hākiminin nezninde bulundukları esnāda rakīpleri olan Eskişehir Beyin Harman Kaya Hākimi Köse Mihal ile bi'l-ittifāk nāgehan zuhūr ederek İnönü Hākiminden Osmān Hān'ın kendilerine teslimini taleb eylemeleriyle Osmān Hān biraderiyle maan bunların üzerlerine yürüyüb Eskişehir Bey'ini red ve Köse Mihal'i esir eylemişler idi. Bu hāl üzerine Köse Mihal Osmān Hān'ın bahādırlığına meftūn olarak kendisine hulūsi kalp ile arz-ı itāat eylediği gibi āti de görüleceği vecihle mumaileyh sonraları din-i mübini islāmı dahī kabul ile gerek kendisi ve gerek

evlāt ve ahfādı Devlet-i Aliyye-yi Osmāniye'ye haylice hüsnü hizmette bulunmuşlardır.

Osmān Hān Bilecik Tekfūru (muhāfızı) ile hoş geçiniyorlaridiyse de her sene yaylağa gidib geldikçe İnegöl muhāfızı tarafından tevābi ve hayvānātı incinmekte idüğünden aşiretinin mürūr ve huzurunu temin içün her defa Safye'ye gitmezden evvel zī-kıymet olan eşyālarını emāneten Bilecik Kalasına bırakmak için muhāfız ile uyuşmuş ve fakat bu eşyānın müsellah adamlar ile değil nisvān veya genç çoçuklar vāsıtasıyla naklini muhāfız şart tahtına alub buna da riāyet edilmişti. Maamāfih Osmān Hān İnegöl Muhāfızı'nın muāmale-i vākıāsını çekemeyerek nihāyet bununla bilmuhārebe askerini perīşān itmiş iken muhāfız-ı mezbūr işbu mağlūbiyetten bī-fütūr olduğu halde Karacahisar'ın muhāfızıyla birleşib Domaniç civārında vuku bulan muhārebede her ikisi münhezim ve makhūr Karacahisar muhāfızının küçük birāderi Kalabus maktūl olmuş ve bu kār-ı zārda Osmān Hān'ın küçük birāderi Savcı Bey dahī şehīt olarak Kandilli Çam nāmı mahalde defn edilmiştir (sene 687).

Yine o sene zarfında Sultān Alāaddin-i Sālis Osmān Hān'ın inzimām-ı himmet ve şecāatiyle Biga Sahrāsında Tatarlar ile bi'l-muhārebe nāil-i muzafferiyet olarak müteākiben Erekli tarafında diğer bir Tatar ordusu zuhūr edib kasabayı ihrāk eylediği haberi üzerine Sultān Alāaddin ol cānibe azimetle Karacahisar Kalası'nın muhāsarasını Osmān Hān'a havāle eylemiş idiğünden sultān-ı müşārunileyh bilmuhārebe Tatarları mağlūb ettiği esnāda Osmān Hān dahī Karacahisar Kalası'nın feth ve teshīrine muvaffak olmuş idi. Bu muzafferiyetten çend gün sonra Ertuğrul

(5)Ferzend-i Ercümendi olan Osmān Han'ın fer ve şükūhu kendininkinden ziyāde pertevnisār olduğunu görerek müşārunileyhin ikbāl ve istikbālinden müsterīh-ül bāl olduğu hālde dār-ı bekāya irtihāl edüb Osmān Hān hazretleri ise o hāli keder-i iştimālde mār'el zikr fütūhātı ve o sene necel-i necibi Orhan Hān'ın kadenhāde-i mehd vücūd olması vukūātıyla tesliyetyāb oldu. Ferdāsı sene Sultān Alāaddin Osmān Hān'ın hidemāt-ı vākıasına mükāfāten feth etmiş olduğu karacahisar arazisini tımar olarak kendisine tefvīz etmekle beraber emīr ünvanını dahī alāmāt-ı fāhiresi olan tabl ve alem ve tuğ ile maan uhdesine tevcīh eyledi(sene 688).

İşbu tevcīhāttandan sonra Osmān Hān'ın birinci işi makarrı olan Karacahisar kilisesinin cāmi şekline tahvīli Sultān Alāaddin'den istihsāl-i mezuniyetle buna imām ve hatīb tayiniyle beraber beynel ahāli vukū bulacak daā-vi ve münāziātı fasl etmek için bir de monla nasbı maddeleri olub cuma günü pazar yerinde bir islām ile bir hristiyan beyninde vukūa gelen bir davanın ruyetinde Osmān Hān tarafından hristiyanın lehinde hüküm verilmiş olduğundan bütün memlekette Ertuğrul zādenin adālet ve hakkāniyeti dillerde destān olmakla bu keyfiyet halkın pazar yerine akışmasıyla ahz ve itānın teksīrini müeddi ve bu suretle Osmān Hān'ın terakki-i kader ve iktidārı hemcivārı bulunan küçük hükümetlerin hasedini dā'i olmuşıdı. Osmān Hān emir ve nüfūzu tahtında bulunan yerlerin etrāf ve iknāfını devre çıktıkça en sādık dostu olan köse Mihal kendisine refākatle her cihetin hakāik ve dakāik-ı ahvāline kesb-i vukūf itmesine hizmet ederek Karahisar'a avdetlerinde yedi sene müddet rahatla vakit geçirüb uluvvu şānına hased eden tekfūrların izācātından başka bir şeyden incinmemiş olduğu halde ahiren dost-ı kadīmi olan Bilecik muhāfızı bile eser-i rekābetle Osmān Hān'ı ele geçirüb hıfzallahü teāla işini bitirmek kastıyla çünkü Yarhisār muhāfızının kızını tezevvüç edeceğinden tertib eylediği düğüne Osmān Hān'ı davet eylemiş ve işbu suikaste vākıf olan köse Mihal sūreti mahremānede düşmanlarının maksādını Osmān Hān'a bildirmekte kusur etmemiş olduğundan müşārunileyh vāki olan daveti kabul ile beraber düğünün hāric-i şehirde olması münāsib olacağını ve kendisi düğünden sonra doğruca

(6)yaylağa gideceğini bi'l-beyān kemā fi-s-sābık nisvāna teslimen göndereceği zī-kıymet eşyāsının kalada hıfz edilmesini Bilecik Muhāfız'dan iltimās eylemiş ve o dahī Osmān Hān'ı ele geçirdikten sonra emvāl-i giran-bahāsından üzerine oturmak emeliyle teklīf-i vākıa muvāfakat etmiş olmasıyla Osmān Hān düğünden bir gün evvel en bahādır cengāverlerinden intihāp eylediği otuz dokuz kişiyi çarşaf ile kadın kıyafetine koyub ve hayvanlarına eşyā yerine silah tahmīl idüb derūn-ı kalaya idhāl iderek çünkü o esnāda ekser ahāli düğün seyrine çıkmış idiğünden bissuhūle kala zapt olunduğu gibi diğer bir fırka askerle Osmān Hān kaldırılarak boğazınd Köykinek vurūduna bilintizār hālden bīhaber olarak kasrına gelmekte iken muhāfız-ı mūmaileyhi dahī katl eylemiş ve gelin Nilüfer nām-ı peri peyker yed-i zāfire düşmüş

olmasıyla mūmaileyhāyı Osmān Hān Gazi henüz on iki yaşında olduğu halde bu sırada ibrāz-ı asār- ı merdānegi ve gayret etmiş olan mahdūmu Orhan Hān'ın izdivācına tahsīs buyurmuştur.

Osmān Hān müteʿākiben Yārhisār ile İnegöl Kalalarının fethinde zaferyāb olarak işbu fütuhāt-ı sālise yedinci asrın nihāyetinde vāki ve Devlet-i Selçukīye'nin inkırāzı dahī o zamana müsādif olmakla Sultān Osmān Hān Gazi hazretleri sülālesinin hükūmet-i müstakileleri tarihi 699 senesinde itiyār olunmuştur.

Orhan Han ile Nilüferin izdivācından Sultān Murāt-ı Evvel ile Süleymān Paşa tevellüt etti. Bursa ovasını isgāl eden nehir ile şehir civārında ve bu nehir üzerine inşā olunan taş köprü ve kalanın eteğinde müşarileyhānın tesīs gerdesi olan tekke-yi şerife Nilüfer ismiyle yād olunur.

Osmān Hān Gazi hazretleri Keşiş Dağı'nın havālisinde Kāin hıttā-yi vāsia araziye müstakilen mālik olmasıyla oğlu Orhan Hān'ı Karacahisār'a ve biraderi Gündüz Alp'i Eskişehir'e muhārebāt-ı vākıada rüfekāsı olan rüesa-yı guzāttan dört zevātı diğer dört şehre tayin ve Bilecik vāridātını oradaki kerimesiyle Şeyh Edebali'ye ve sāir meşāyih ve dervişāna tahsīs ederek kendisi için iki şehri makarr ittihāz buyurmuş ve baʿdehu Köprühisār Kalası'nı feth ile kendi nāmına sikke darb itmek ve hutbe okutmak hukūkunu ihrāz eylemiştir.

(7)Müteākiben İznik civārında diğer üç kalānın dahī bilmuhārebe feth ve teshīri müyesser olub buna da pāyıtahtı İstanbul olan Bizans İmparatoru tarafından işbu kalalar muhāfızlarının mahassasāt-ı kadīmeleri kesilmesinden nāşī lüzūmu kadar müstahfaz ʿaskeri istihdām edememeleri başlıca teshilāt bahş oldu. O zaman kesbi zaaf etmekte olan Bizans İmparatorluğu'nun inkırāzını anadolu beyleri tacil itmekte olarak ezcümle Kastamonu, Kirmān, Menteşe ve Karaman müstakil beyleri yekdiğeri aleyhinde olmakla beraber cümlesi imparatorluğun memālikine taarruzāttan hāli kalmazlar idi.

Bu halden muztar olan imparator Anderunikus Paluluğ Moğol Hānı (Kazan) Hān'dan imdāt talebiyle mükāfāt olarak kendisine hemşire-i manevisi Marya'nın tezevvücünü vaad idüb merkūma ise Mukaddemā Hān'ın meteveffā islānından ikisine daha namzed olduğu gibi Kazan Hān dahī kablel zifāf vefāt eylediğinden imparatoruna mūmaileyhāyı Hān'ın halefi Hudabende'ye dahī

vaad itmekten çekinmemiştir. Bu teklīften memnun olan Hān-ı Bizans imparatorunun memālikine taarruzdan tevakki olunmasını Anadolu'nun on müstakil beğlerine ihtār ile beraber imparatora imdāt olarak çıkaracağı kırk bin askerin bir nısfı kariben Konya'nın karşısında görüleceğini makām-ı tehdīde işār eylemiş ise de bu tenbīhāt Saruhan Ayasuluğ ve Tire şehirlerini mār'el zikr beylerin zabt ve istilā itmelerine māni olmadığı gibi Osmān Hān Gazi hazretleri dahī Marya'nın ayrıca kendisine vāki olan tehtīdātına hiç ehemmiyet vermemiştir. Dört defa nişānlı olan bu kadın hem Moğalların imdādına ve hem de kendi izdivācını tacil için İznik'e azimetle gazi-i müşarunileyhin terk-i husūmet eylemesini bi't-teklīf aksi taktīrde güyā otuz bin ʿaskerle hudūtta görünmek üzere olan Hudābende'nin intikāmına giriftār olacağını beyān eylemiş ise de Osmān Hān Gazi istilāsını bittevsıʿ Sakarya ile Lefke nehri beyninde kāin memlekette dehşet vermekle beraber nüfūz-ı hükümeti bir taraftan İstanbul Boğazı'na ve Şile cānibinden Karadeniz'e kadar ilerlemiş olduğundan Moğol Hān'ın nişānlısının tehdīdātına kulak asmadıktan başka mūmaileyhānın tavrı mağrūrānesinden hidddetlenüb Kocahisār Kalası'nın teshīrini biʾt-tasmīm icrā-yı tahiyyāt-ı lāzime ile gerek bunu ve gerek Akhisar, Lefke, Bekece

(8)ve Keşiş Dağı'nın eteğinde vāki olupça kalalalarını ve Sakarya Nehri civārında kāin Geyve Kasabası'nı harben zapt ederek Moğalların taarruzu tehlikesinden vāreste olmuştur (Sene 708).

Osmān Hān Gazi hazretleri bende-i kadīmi olan Köse Mihal'e dīn-i mübīn-i islāmı kabul ile kendisine refākat eylemesini teklīf buyurub mūmaileyh dahī bi'l-muvāfaka ihtidā ve Gazi-i müşarileyh iktidā etmekle daha hayli muvaffakiyetlere nāil oldukları misüllü Karacahisār Kazası'na tecavüzle şehri gāret eden Çavdar nām-ı tatarların darp ve tenkiline Orhan Hān'ı memur ve maiyyetlerine cengāver Saltun Alp ile Köse Mihal'i terfīk idüb müşarileyh dahī işbu memuriyetin kemāyenbağı uhdesinde gelerek muvaffıkan avdet etmiş olduğundan Osmān Hān hazretleri veled-i necībi ve ferzend-i hasībinin işbu birinci gazā-yı garrāsında mağrūr ve istikbālinden ümitvār olduğu halde bir ikincisi tecrübe olmak üzere Orhan Hān'ı Sakarya ile deniz beyninde kāin büldānın bakiyesini feth ve teshīrede memur buyurmuş ve yine maiyyetine asdıkā-yı bahādırāndan dört zāt vermiş idi.

Müşarileyh bi'l-muhārebe Alp Sofi ve Akhisar Kalalarını zapt ile muzafferiyetini vālid-i mācidine arz ve ilām etmeğin Osmān Hān Gazi hazretleri dahī işbu muvaffakiyāt-ı celīleden müteşevvik olarak sefere azīmetle Karaniğin, Akhisar,Kilgi, Kuyucak, Kereste ve Ahiyazı ve Koca ile kıtʿasını zapt ve teshiīr eylemiştir (Sene 717).

Bu suretle İznik şehri tamamıyla ihāta ve kapıları pişkāhına inşā olunan iki kalanın mustahfızları tarafından muhāsara olunduğu misüllü bu minvāl üzere Bursa şehri dahī hasr edilmek üzere garp cihetiyle Nilüfer Nehri kenarına iki kala inşa ettirilüb on sene muhāsaradan sonra nihāyet bütün kuvvetle şehrin üzerine varılması bi't-tasmīm çünkü Osmān Hān Gazi hazretleri o esnāda ārıza-yı nuzūlden nāşi harekete gayri muktedir idüğünden bu emr-i mühimmin serdārlığı Orhan Hān'a havāle buyurulmakla ol bābda akd olunan dīvānı harpte kararlaştırıldığı vecihle ol emirde Bursa'nın kilit mesābesinde olan Itranus müteākıben bi'l-nefs Bursa şehri biʾt-tazyīk zapt olunarak rāyet-i zafer ayet-i Osmān peyker başına ve şehr kapılarına rekz olundu.

(9)Bursa muhāfızı şiddetli bir müdāfaaya hazırlanmakta olduğu hālde şartı istimānın müzākeresiyle şehrin teslīmi hakkında imparator Andernikus'dan almış olduğu emir üzerine otuz bin Bizans altını ifāsına mukābil bi'l-cümle ahālinin eşyālarıyla beraber şehirden çıkub Gemlik iskelesine inmelerine istihsāl-i müsāade-yi seniyyeye muvaffak olmuştur.

Anadolu'nun en güzel ve en mühim şehirlerinden biri ve kadīmen mülūk-ı mesıhıyyenin pāyıtaht şehri olan Bursa şehri ol vecihle memālik Devlet-i Aliyye-yi Osmāniyye zamime edilmiş olub işbu muzafferiyet-i azīmenin haberi Osmān Hān Gazi hazretlerine vefātından biraz evvel vāsıl oldukta kensi için mekat-ı efhār makr olmağa sezā var olan bu şehrin fethine nāiliyetten dolayı memnūn ve müteşekkir ve yirmi yedi sene müddet bākemāl muzafferiyet icrā-yı hükümetle sinni ālileri yetmişe bāliğ olduğu hālde o sultan gaziyān Söğüt Kasabası'nda āzim-i dār-ı cinān oldu (sene 726).

Müşarunleyh hazretleri Bilecik'de yüz yirmi yaşında vefāt eden kāinpederleri Şeyh Edebali ile yine orada irtihāl eyleyen harem-i muhteremeleri Māl Hātun'un cenazelerinde bulmuş idi. Orhan Hān hazretleri pederlerinin zaaf-ı mizāc-ı şāhānelerinin mütezāyid olduğuna kesb-i vukūf eylemeleriyle azām-ı ricāl-i devleti biʾl-istishāb Söğüt Kasabası'na azīmet ve huzur-ı hümāyūnlarına

duhūl ile şeref-i misülüne nāiliyetlerinde Sultān Osmān Hān hazretleri mahdūm şevket mevsim mülūkānelerine hitāben (Ben irtihāl ediyorum ve senin gibi bir halef bıraktığım için vefātıma teessüf etmiyorum. Ādil ol, hayırhāh ve merhametli ol. Cem-i teba-yı mütesāviyen himāye ile şeriat-ı muhammediye'yi neşr eyle. Yeryüzünde pādişāhların vazāifi bunlardır. Cenābı Hakk'ın lütuf ve ināyeti ol vecihle isticlāb olunur. Diy-i icrā-yı vesāyā ile Bursa'nın Devlet-i Aliyye'lerine pāyitaht ittihāz olunmasını ve kendi cenāzelerinin oraya nakil ve defn irāde buyurmuş olmalarıyla vasiyetleri mūcibince müşarunleyhin nāş-ı mübārekeleri tazimāt-ı lāyıka ve ihtiramātı fāika ile Bursa'ya nakil ve kalada Gümüşlü Künbet denilen mescid-i atīkada defin edildi.

(10)Devri Sultān Orhan Hān Bin Sultān Osman Hān Gazi Sene 762

Sultān Orhan'ın cülūs-ı hümāyunları senesi Sultān Osmān Hān Gazi hazretlerinin tahta cülūslerinde vukū yāfte olan hālātın kāffesi sāhā arā-yı zuhūr olub müşarileyh gibi Sultān Orhan dahī pederlerinin cenāzesiyle necl necīl-i mülūkānelerinin velādeti merāsimini bir zamanda icrā eylemiş ve Karacahisār'ın zabtı haberi Sultān Orhan'ın velādeti hādisesiyle maan tevātüryāb iştihār olduğu misüllü Bursa'nın fethi dahī Sultān Orhan'ın şehzāde-i civānbahtı Sultān Murad'ın tevellüdü hengāmında vāki olmuştur.

Sultān Orhan hazretleri cülūs-ı hümāyünlerini müteākip hükūmet-i seniyyenin miyānelerinde mukāsemesini birader-i ālī kadrleri Alāaddin Paşa'ya teklīf eylemiş ise de paşa-yı müşamrileyh çünkü cennetmekān pederleri Orhan Hān hazretlerini kendilerine halef-i vahīd tanımış olmalarına mebnī vasiyet-i şāhānelerine riāyetle emvāl-i metrūkelerinden bile bir şey kabul etmeyerek yanlız Bursa civārında bir karye talebiyle iktifā eylemiş ve bu hālde Sultān Orhan hazretleri kendilerine vezir olmasını ve biraderine teklīf ve paşa-yı müşarunileyh dahī bunu kabul buyurmuş olduklarından bār-ı umūr-ı devlet miayānelerinde taksīm olunarak Alāaddin Paşa ihtiyācāt-ı memleket ile biʾl-iştigāl vaz-ı nizāmāt-ı hakīmāne ile teyit-i beyān-ı devlete hizmet Sultān Orhan hazretleri ise bir taraftan fütūhāt-ı cedīde ile tevsi-i hudūd memlekete bezl miktarı eder oldular.

Sultān Osmān Hān Gazi pederlerinin hayatında Keşiş Dağı'nın ciheti şarkıyesinde vāki Sultānönü Sancağı'nı feth eyledikleri gibi gazi-i

müşarunileyhin hayātında da Sultān Orhan şimāl-i garbī cihetini İznik ve İzmit'in kapılarına kadar zapt ile Bursa'nın fethinden sonra burayı makarr-ı itthāz buyurmuşlardı.

Rüfekā-yı kirāmı olan guzāt İznik ve İzmit'de Rum mustahfızlarını kışkırtub Karadeniz İstanbul Boğazı ve İzmit ile mahdūt nīm-i cezīre derūnuna dāhil ve boğaz sevāhiline kadar vāsıl olarak guzāt-ı mūmaleyhimden Kunduz Alp Sakarya Nehri'nin

(11)cānibinde kāin kalaları Rumlar zapt eylediği esnāda akça teveccüh dahī Ermeni pazarı, Ayan Köy ve Kanderiyi bi't-teshīr bu gaziler kuvve-i müctemialarını boğaz ile Üsküdar'a karīb bulunan Semendere ve Aydos kalalarını üzerine sevk ile semendereyi bir müddet muhāsaradan sonra tekfurun vefāt eden oğlunun cenāzesini çıkarmak için kala kapısı açılmasıyla asākiri islamiye cenāze alayı üzerine bağteten hücūm ederek kalayı zapt ve teshīr ve muhafızı esir etmişlerdir. Aydos'a gelince Kunduz Alp ve Gazi Abdurrahman tarafından muhāsara olunan bu kalanın metānetine göre istilāsı ziyāde düşvār olduğu hālde bir hādise-yi garībe fethini teshīl edüb şöyle ki tekfurun kızı hisārın üzerinden Abdurrahman Gazi'yi görüb bir gece rüyāsında kendisini bir felāket-i helāktan tahlīs eden civān-ı nurāni bu olduğunu teşhīs etmekle dām-ı aşkına üftāda olarak kalanın çāre-yi fethine ve kendisi dahī bu husūsa yardım edeceğine dair yazmış olduğu varakāyı bir taşa bağlayub gazi-yi mūmaileyhe atmış ve ber vech-i işaret mūmaileyh rüfekāsı olan seksen neferle leylen derūn kalaya bi'd-duhūl nāil-i maksat olmuştur. Gazi Abdurrahman Kunduz Alp tarafından memuren muhāfızın kerīme-yi cemīlesini getirüb Aydos Kalası'nın teshīri haberiyle maan Sultān Orhan'a arz etmesi üzerine zāt-ı hazret-İ pādişāhī mükāfat olarak o duhter-i nādür-il misāli gazi-yi mūmaileyhe tezvīç buyurdular. O esnāda Yalova, Hereke, İzmit ve kıla-ı sāire dahī Osmānlıların eyādi-i zabtına geçmekle Kostantiniye'yi tehdīde başlamışlardır.

Vezir Alāaddin Paşa'nın evvel emirde tanzīm ve tesīs eylediği kavānīn-i sikke, kıyāfet ve asker husūsātına dāir olub cennetmekān Sultān Osmān Han Gazi Karacahisār'da ilān-ı istiklāliyet edeliden berü kendi nām-ı mülkdārılarına hitāben okutmak ve sikke darp etmek hukūkunu hāiz olmuşlar ise de işbu hukūk-ı sultāniyenin icrāsına Sultān Orhan hazretlerinin cülūs-ı hümāyunlarının üçüncü senesi bedʾ olunmuştur.

Hutbelerde nām-ı şāhāne emīr ünvānıyla zikr olunur iken muahharen Sultān Bāyezīt Hān-ı evvel hazretleri bunun yerine Sultān ünvānını okutmuş ve buna Sultān Mehmet Hān-ı sāni hazretlerinin İstanbul'u fethinde sultān'ül berreyn ve hakan-ı bahrin vasf

(12)celīli ilāve olunduğu misillō bu da Sultān Selīm Hān-ı evvel hazretleri Mısır'ı aldıktan sonra hādim-İ haremeyn-i ni'ş-şerifeyn kelimāt-ı mübāhāt-ı ayātının izāfesiyle ikmāl edilmiştir.

Alāaddin Paşa hazretleri kıyāfet ile iştigālinde kisveden ziyāde serpōşa ehemmiyet virüb kaftan ve kürk gibi elbise-i resmiyyenin eşkāli bir kāide tahtına alınarak milel ve tavāif-i muhtelifede alāmet-i fārika olan imame maddesine gelince Sultān Orhan zamanına Rumlar sarmalı serpōş Türkmanlar dülbend-i sārık ile müzeyyen kırmızı abādan fes giydikleri cihetle Osmānlıları bunlardan temyiz için askere ve maiyyet-i şāhāne memurīnine beyāz abādan fes giydirilmişdir. Beyler ise vakti seferde kezalik bu nevi fesi lābis olub bayram günleri üzerine dülbend sararlar idi. Yıldırım Bāyezīd Hān hazretleri zamanında beylerin etbaıyla sāir memurīn kırmızı abādan fes giyüb yalnız Enderōn-ı hümāyōn ricāli beyāz fes ile kalmışlardır. Bu fesler Sultān Mehmet Hān hazretleri zamanına kadar sāde olarak devam etmiş olduğu halde o zaman türlü nakışlar ile tezyīn olunub beyāz fes yeniçerilere tahsīs edilmiş ve yeşil renkte serpōşlar dahī zuhōr etmişti. Bunlara alel-ıtlāk börk tesmiye olunarak yeniçerilere mahsōs olanlara keçe ve büyük zābitanın giydikleri şekle oskof denilüb Bāyezīd-i evvel zamanında bilā-temyīz bütün İslām'ın börk lābis olmaları emr olundu. Keçeyi yeniçerilere Hacı Bektaş-ı Veli teberru etmiştir.

Alāaddin Paşa hazretlerinin tesisāt-ı aliyyelerinin üçüncüsü ve en mühimi asākir-i muvazzafa-i dāime teşkīli maddesi olub Ertuğrul ile Sultān Osmān Gazi muharebede akıncı denilen Türkmen süvārisi istihdām eylediklerinden o tertībe göre bir sefer açıldığında bir müddet evvel bunları toplamak lazım gelir iken Sultān Orhan hazretleri hīn-i seferde amāde-i hizmet olmak ve bir akçe [1] yevmiyye almak üzere yaya nāmıyla muvazzaf piyāde kullanub bu asākir onar ve yüzer ve biner nefere münkasim olarak onbaşı yüzbaşı ve binbaşıların kumadası tahtında bulunurlar idi. Bu askerler giderek hırs ve tamaʿı arttırub intizām-ı memleketi muhafaza edecekleri yerde ihlāl

eder olduklarından ol babta bazı tedābīr ittihāzıyla beraber Hristiyan evlādından dahī

[1] Bir akçe bir dirhem gümüşün rubʿu vezninde idi.

(13)Asker alınmaya karar verilerek bunların peyderpey İslāmiyet'i kabul etmeleri hasebiyle usūl-ı muttahıze nüfūz-ı islāmın tekessürünü dahī mucib olmuştur. Bunlar küçükten itāate ve açlık ile taab ve meşakkate alıştırılmakta ve meydān-ı kār-ı zārda ibrāz-ı şecāat edenler mükāfātsız bırakılmamakta idiğinden muahharen gerek Anadolu ve gerek Rumeli cihetlerinde vuku bulan muhārebatta bu askerin tesisinden maksūd-ı bahā olan muvaffakiyyetin husūlü sābit olmayla henüz sāir devletlerde mevcūt olmayan usūl-ı askeriyenin icādı Avrupaca o asırda ihtiraʿ olunan baruttan ziyāde dehşeti mucib olmuş idi.

Bu askerin hīn-i ihdāsından Sultān Orhan hazretleri birkaç neferini bi'l-istishāb Amasya civārında Suluca Karyesi'nde mukīm Hacı Bektaş-ı Veli'nin nezdine azimetle işbu cengāverān için hayır duāsını ve bir sancak ile de ism-i itāsını taleb eylemeleri üzerine Hacı Bektaş-ı Veli elini neferlerden birinin başına vazʿ ile bu askere yeniçeri (yeni asker) nāmını vererek yüzleri ak, kılınçları keskin ve her cenkte gālibiyetle kāmbin olmalarına dair duā eyledi. Bunların maāşları diğer askerlerinkinden ziyāde ve yemekleri bol olduğu cihetle zābitlarinin esāmisi-i eşhānenin hidemāt-ı muhtelifesinden istiare olunarak alay beyi makamında olana çorbacı başı ve bunun mādununda rütbece en büyük zābitların yerine aşçı başı ve diğerine saka başı denilmiş ve sancak ise kırmızı renk üzerine hilāl ve seyf-i zükfikār resimleri olması tensīb edilmiş olub ancak Yeniçeri ocağınca en mukaddes şey kazanidi ki bunun etrāfına yalnız yemek için değil akd-i meşveret için dahī toplanırlar idi.

Yeniçerilerin bidāyeten bir akçeden ibāret olan yevmiyeleri müddet ve derece-i hizmetlerine göreydi misline kadar arttırılır idi. Alāaddin Paşa hazretleri badehu diğer asker gürūhunu dahī tanzīm idüb fetih olunan memālikin vikāyesi maksadıyla arāzisini maāş yerine tımar-ı vecihle bunlara vermek usūlünü tesis ederek bu usūl icābınca tımar ashābı olan piyādeler esnā-yı seferlerde yolları iyi bir hālde bulundurmak vazīfesiyle mükellef tutuldu. Yevmiye veya tımarı olmayan başı bozuk piyādelerine ʿazb yani hafīf tesmiye olunurdu ki bunlar evvelleri muhārebelerde akıncılar gibi ileri sürülür iken sonraları çekdiri denilen sefīnelerde kayıkçılık hizmetiyle kullanılır

(14)oldular. süvārinin teşkīlātına gelince bunlar dahī piyādeler misillü nizāmiye ve başıbozuk olmak üzere ikiye münkasım olub dāimī ve muvazzaf olanlar dört fırka üzerine: sipāhī, silahdâr, ulūfeci ve ʿazeb nāmlarıyla müteşekkil ve biner neferden mürekkeb olarak sancak-ı şerīfin muhāfazasına memur idiler. Yeniçeri süvārilerinden mādā bu süvari daha ihdās olunmuş idi ki bunlara da tımar verilir ve müsellimān (vergiden muāf) tesmiye olunub sancak beyleri ile binbaşı ve subaşıların kumandalarında bulunurlar idi ve aynı silsile-i merātıb-ı zeāmet ve tımar ashābından mürekkeb süvāri fırkalarında dahī cārī idi. İstanbul imparatoru Sultān Orhan'ın Karadeniz Boğazı sevāhiline kadar dayanmış olan tecāvüzāt-ı mütevāliyesinden usanub kendisiyle muhārebeye girişmeye karar vererek Edirne cānibinde celb edebildiği askeri Üsküdar'da cem etmiş ve bu tehiyyāt haberdār olan Sultān Orhan dahī sekiz bin piyāde ve süvāri ile mukābeleye hāzırlanmış idi. İmparator kendi askeriyle Üsküdar'dan hareketle iki günde ancak dört sāat mesāfe kat ederek Maltepe'de ordu kurub divān-ı harpçe olunan meşverette Osmānlılar ile dağlık ve kısık mahallerde muhārebeye girişmek muhātaralı olduğundan ovaya gelirler ise muhārebeye ve aks-i takdīrde İstanbul'a avdete karār vermiş oldukları hālde Sultān Orhan askerini icāb eden mahallere tabiye etmekle beraber Rumların karşısına üç yüz süvāri çıkarub bunlar talimatları vecihle muhārebeye giriştikten sonra sūret-i tedafüīde rücate ve Rumlar da takībe başladıklarından iş derece-i matlūbeye geldiği anda Sultān Orhan Alāaddin Paşa kumandasıyla askerini üzerlerine sevk ederek Rum askeri bir hayli kırılub cenrallerindenbazıları maktūl ve bizzāt imparator bacağından hafifçe mecrūh olmasıyla kendisini bir kilim içinde ordugāha getirdiklerinden imparatorun maktūl olduğu şāyiāsı üzerine askeri beyninde bir karışıklık vukūa gelerek imparator askerini karşıya nakil etmek üzere derhal gemiler gönderilmesini İstanbul'a yazmış ve fakat asākir-i islāmiyye Rumları takibde devam eylediğinden ferdāsı güne kadar devam eden muhārebe neticesinde Rumlar münhezimen firāra mecbūr olmalarıyla imparatorun meydanda terk olunan çadırlarıyla hayvanları ve takımları zapt olunduğu misillü takib edilen firārīlerin elli neferi esir ve dört yüz reʾs hayvanları

(15)mühimmāt-ı sāireleri iğtimām edilmiş ve elhāsıl Rumlar Üsküdar'dan İstanbul'a güçle cān atabilmişlerdi.

Badehu Sultān Orhan İznik Şehri'nin muhāsarasına devam ile olunan tazyīkāt ve mühācemāta tābāver mukāvemet olamayan mahsurīn bi'l-mecbūriye taleb-i emān ve Rum müstahfizlerinin çıkub gitmelerine müsāade-i seniyye şāyān buyurulmasına mebni kala kapıları açılmasıyla Rum muhāfızı ve müstahfizlerden birazı savuşub gitmişler ise de māadāsı imparatordan ziyāde Sultān Orhan'ın ālicenāblığına güvenerek zāt-ı şāhāneyi istikbāle çıkmış olduklarından haklarında muāmele-i cemīle-i civānmerdi bī dirīğ ve sezāvār buyuruldu. (sene 731)

Bursa'dan sonra derece-i sāniyede pek mühīm olan işbu İznik-i şehr şehirinin fethi Devlet-i Aliyye için azīm bir muvaffakiyet olub büyük kilisesi cāmiʿ heyetine tahvīl olunduğu gibi orada bir medrese ve bir imāret dahī inşā ve tesīs buyurulub o hālde teşkīl olunan İznik Sancağı'nın hükūmeti Sultān Orhan'ın büyük şehzādesi Süleymān Paşa'ya ve Sultānönü Sancağı dahī beş yaşında bulunan şehzāde Murād Hān'a tefvīz ve birkaç sene sonra devletin fütūhātı cenūba doğru ilerlemesiyle Bursa sancağı bi't-teşkīl makarrı Bursa şehri olmak üzere bu dahī Murād Hān'a tevcīh buyurulmuş ve o vakitten beri bu sancağa Hüdāvendigār tesmiye olunmuştur.

Muahharen İznik Sancağı'nın merkezi İzmit'e nakil olunarak İznik Şehri'nin ehemmiyeti zāil olmakla mürūr-ı zaman ile harāb olmuştur. Amcası Alāaddin Paşanın vukuʿ-ı vefātına mebnī vezāret dahī uhde-i liyākatlerine tevcīh buyurulan şehzāde Süleymān Paşa hazretleri bir fırka süvāri ile çıkub Sakarya Nehri havālisinde bazı kılā-ı bilā-mukāvemet zapt eylediği gibi (sene 732) İznik Kalası'nın fethinden beri taht-ı muhāsaraya alınan Gemlik dahī bu kere fetih olundu ve dört sene sonra İzmit Körfezi'nin cihet-i yemininde kāin kalalar dahī zabt edildi.

O zamana kadar Osmānlılar Rumlar ve Bizans imparatoruyla uğraşub o yolda tevsiʿ-i memleket ile meşgūl olarak ne Sultān Osmān ve ne de Sultān Orhan hazretleri Devlet-i Selçukīyenin inkırāzında Anadolu'ya vazʿ-ı yed-i tasarruf eden diğer dokuz ümerāya atf-ı nazar etmemişlerdi. Sultān Orhan kendisine sıklet veren

(16)bu komşuların ortadan kaldırılmasını kurub bi't-tesādüf o esnāda Karesi Emīri Aclan Bey'in vefātıyla terk ettiği iki oğlundan büyüğü yerine geçmiş iken Sultān Orhan'ın sarayında terbiye olmuş olan küçüğü Dursun Bey pederinden mevrūs olan vilāyetin bir kısmını zāt-ı şāhāneye takdīm ile diğer kısmının kendi tarafından zaptına muāvenet-i seniyyelerini istidʿā etmesine mebnī Sultān Orhan bu fırsattan bi'l-istifāde vilāyetin bazı şehirlerini ele geçirdikten sonra bu iki biraderi yekdiğeriyle barıştırmış oldukları halde büyük birader ilk fırsatta küçüğünü katlettirmiş olması üzerine Sultān Orhan hazretleri dahī büyüğünü bi't-tazyīk taleb-i emāna mecbūr ederek mumāileyhin tahassun etmiş olduğu Bergama Kalası'nı teslīm etmesine mukābil katle bedel kayd-ı hayat şartıyla Bursa'da ikāmetine müsāade ile Karesi Vilāyeti bitamāmihā memālik-i şāhāneye ilhāk buyurmuşlardır (sene 736).

Mukaddemā yani 662 tarihinde Selçukī ve 706 senesinde Aydın Türkmenleri Avrupa sahiline geçerek Bizans devletinin etrāfındaki memleketine müstevlī oldukları misillü Sultān Osman Gazi hazretlerinin zamān-ı hükūmetlerinde dahī Tür kabāilinden Makedonya cānibine tecāvüzle bir buçuk sene devam eden taarruzları devlet-i müşāruileyhayı maliyece külliyyen dūçār-ı zaaf etmiş idi. Sultān Orhan'ın cülūs-ı hümāyunlarından sonra hükūmet-i seniyye ile Bizans İmparatoru beyninde tesīs-i münāsebat-ı resmiyyeye himmet olunmuş ise de bu münāsebat dahī tarafeynin hevesātına veya menāfiʿ-i icābātına göre bazen dostāne bazen hasmāne olmaktan hāli olmayub mamafih o sırada imparator kendisine isyān eden hafīdi küçük Enderiko aleyhine sevk olunmak üzere Sultān Orhan'dan taleb-i imdād etmekle kendisine biraz asker gönderilüb Çorlu ile Silivri arasında vuku bulan muhārebede imparator tarafı mağlūb olmakla Osmānlı askeri İstanbul'a çekilerek buradan dahī Anadolu cānibine geçmişlerdir. Küçük Endoriko ise Ceneviz muhārib idiğinden şu hālde Osmānlıların intikāmından ihtirāzen Aydın ve Saruhan beyleriyle akd-i ittifāk eylemiş idi.

Elhāsıl bundan sonra dahī gerek Anadolu beylerinin muhāribleri ve gerek Osmānlı askeri ara sıra Rumeli cānibine tecavüzden geri kalmayub 737 senesinde vefāt eden

(17) Endoriko'nun yerine imparator olan Kantagöz'den dahī memleketine vuku bulmakta olan taʿdiyāttan bītāb olmasına mebnī Anadolu beylerine karşu Sultān Orhan gibi bir hükümdār-ı zevil-iktidārın ittifākını istihsāl etmek veyahut hiç olmazsa himāyesinden istifāde eylemek emelinde olduğu hālde müşāruileyh hazretlerinin o sırada imparatorun kerīmesini tezevvüce talib olmaları husūl-i maksāda medār ad olunarak imparator Kantakuzen tarafından beyān-ı muvafakata musāraʿat edilmiş olduğundan zāt-ı hazret-i pādişāhı nişānlısını getirmek için imparator cānibine otuz kıta sefīne vel-i eclil-muhāfaza ekābir-i ricāl-i devletle hayli süvāri göndermiş ve imparator dahī duhteri sa'd ahterin devletinin en büyük mülkiye ve askeriye ricāliyle maan bi'l-istishāb Silivri Sahrāsına çıkmış idi. Bir prensesin hariçten bir prens ile izdivācı takdīrinde azīmetinden evvel prensesin hezār renk halı ile döşenmiş müzeyyen bir sofa üzerinde son defa olarak enzār-ı ahāliye arz-ı dīdār eylemesi ādet-i kadīme iktizāsından idiğinden bu mirāsın icrāsını müteākib devleteyn-i ricāl ve askerīne keşīde olunan ziyāfetlerden sonra müşārunileyhā kemāl-i şādimānı ve sürūr ile Sultān Orhan'ın harem-i saray-ı hümāyunlarına īsāl olundu.(sene 749).

Ferdāsı sene Sultān Orhan handān-ı şāhāneleriyle sarāy-ı hümāyunları ricālini bi'l-istihsāb azīmet ve Üsküdar'da imparatoru ziyāret buyurmuşlardı. Birkaç gün sayd-ü şikār ve ziyāfetler ile zevk ü safā edildikten sonra Prenses Teodora pederinin İstanbul'daki sarāyında üç gün eylendikten sonra Bursa'ya avdet buyuruldu. münāsabāt-ı sıhriyeye tebʿay-ı osmāniyeden bir türk kabilesi

İğtimām maksadıyla Rumeli cihetine geçüb çapul etmeye başlamışlar ise de imparator tarafından takib olunarak birazı telef edilüb dehālet edenlerin dahī badel-ʿitāb avdetlerine ruhsat verildi.

Bir müddet devleteyn beynindeki münāsebat-ı dostāne devam etmişiken bir Venedik donanması tarafından İstanbul'da boğaz içinde Cenevizlerin vurulması üzerine bunlar zāt-ı şāhāneden istimdād eylemiş olmalarına ve Kantagöznek müttefikleri olan Venedikliler ise hudūd-ı hākāni civārına bi'd-defaat asker çıkardıkları şöyle dursun Sultān Orhan ile ittifāka tenezzül etmemiş olmalarından dolayı nezd-i mülükānede zaten

(18)Mebgūz bulunduklarına bināen biraderi Osmānlı askeri Üsküdār'dan Galata'ya geçüb Cenevizlere iltihāk etmişti. O zamandan itibaren

zāt-ı şāhāne ile imparatorun araları açılub Kantagözenek o vakte kadar taht-ı imparatorîde bekāsı ikinci damadı Jan Pauloğ aleyhinde Devlet-i Aliyye'nin muāvenetine mazhariyeti sāyesinde olduğu hālde Jan'ın istirhāmı üzerine Sultān Orhan bununla birleşüb imparator aleyhinde alenen husūmete mübāderet eylemişlerdir (sene 755).

Zāt-ı hazret-i pādişāhī Bizans ne derece kesb-i zaaf eylediğini ve imparatorun kendi pāy-i tahtında Cenevizlerin murādına serfurū etmeye mecbūriyetini bildiği cihetle az bir müddet biraz askerle Jan Pauloğ'u sıyānet ve badehu bunu terk ile Kantagözü'ne kuvve-i kāfiye ile muāvenet etmek muvāfık-ı maslahat olacağı mütālaāsında gerek Sultān Orhan hazretlerinin ve gerek Şehzāde Süleymān Paşa'nın ittihāz buyurdukları meslek-i siyāsi şu Rum devletini ifnā etmekte olan dāhili muhārebeden istifāde eylemek merkezinde olmasıyla muahharen Süleymān Paşa hazretlerinin bir nazra-i rast-ı baynāne ve hamle-i delīrānesi sülāle-i Osmāniyenin Avrupa sahilinde sūret-i dāime ve sābitede teessüsüne bādi olmuştur. Şöyle ki: Ber-vech-i bālā memālik-i şāhāneye zamīme edilen Karesi Vilāyeti'nin dahī idāre-i hükūmetine memur olan müşārunileyh Süleymān Paşa hazretleri bir akşam Kapu Dağı iskelesinde rūy-i deryāya nāzır ve mütefekkir olduğu hālde māhtābta bazı meşhūdātını hayır ile tefeʾül ve kuvā-yı devletin bir kısmını karşıya nakil ile Anadolu sahilinin Rumeli sahili ile birleştirilmesini teʾemmül ederek maiyetinde bulunan Ace bey, Gazi Fazıl Evrenos Bey, Hacı Hasbi İlikināmān gaziler ile lediyyül istişāre müşārunileyhin ol bābta olan tasvīrini bunlar dahī takdīr etmeleriyle o gece Ace Bey ile Gazi Fāzıl elyevm çardak denilen Kurucak İskelesi'nden hemen bir kayığa rākiben bu iskelenin karşısında ve Gelibolu'ya yarım sāat mesāfede kāin olub o zaman Tezmep tesmiye olunan Sultān Tepe havālisini istikşāfa gitmişlerdi. Avdetlerinde beraber getirmiş oldukları bir Rum esīr bu kalanın mühmel bir hālde olduğunu ve birlikte gidüb müstahfizlerini ansızın basmak üzere kendi delāletini Süleymān Paşa'ya arz etmesiyle müşārunileyh derakap iki sāl yaptırub ferdāsı gece en cesūr askerlerinden otuz dokuz nefer ile maiyeti gazilerini bi'l-istishāb mezkūr

(19) sāllara rākiben karşıya geçerek ve beraber getirmiş oldukları edevāt ile derhāl iskele kurarak çıkub bissuhūle kalayı zapt etmişler ve limanda bulunan

kayıkları karşıya sevk ve buraya asker nakil ederek üç gün zarfında kalanın mevcūdunu üç bin nefere iblāğ eylemişlerdir (sene 758).

Bu vaka esnāsında Kantagöz'ün rakībi olan Jan Pauloğ'un kendi aleyhinde cem etmiş olduğu kuvā-yı askeriyeye tahammül edemez olduğundan Sultān Orhan'dan tekrar taleb-i muāvenet eylemiş ve taraf-ı şāhāneden Sultān Tepe Fātihi Süleymān Paşa göderilüb Meriç Nehri'nin mensıbında vāki Envez İskelesi'ne on bin süvāri çıkarılarak Jan Pauloğ'un askeri vurulmayla beraber Bulgaristan'a dahī tecāvüzle oraca da taarruzāt-ı şedīde icrāsından sonra ganāyimi hāmilen Anadolu'ya avdet etmişlerdir.

Bunun üzerinde Kantagöz'den Sultān Tepe'nin iştirāsı için Süleymān Paşa ile pazarlığa girişerek kararlaştırılan on bin dukanın ifāsıyla kala inhitārlarının kendisine irsālini müteākib min tarafillah vukūa gelen bir zelzele-i şedīdede Teras Kıtası sevāhilinde kāin şehirler harāb ve virān ve meydanda kalan ahāli şiddet-i berd ve berf ve bārāndan telef ve perişān olmalarıyla Osmānlılar işbu takdīr-i ilāhiyi ahāli şiddet-i berd ve berf ve bārāndan telef ve perişān olmalarıyla olan tedbīrlerinin icrāsına müsāit ad ederek evvelce Süleymān Paşa tarafından Gelibolu karşısına bırakılmış olan Ace Bey ile Gazi Fāzıl ahālini karışıklığından bil-istifāde hareket-i arzdan açılan rahneden bi'l-duhūl şehri zapt etmişlerdir. Helespon Kıtası'nın miftāhı ve bahr-i siyāh ve sefīdin ticāretgāhı olan Gelibolu ol vecihle zapt ve teshīr olunduktan sonra o havālide kāin diğer şehirler dahī teshīr edildi. Bu fütūhāt haberinin vusūlünde Biga'da bulunan Şehzāde Süleymān Paşa Sultān Tepe'nin teslīmini derīğ ettikten başka fetih olunan bu yerlerin hudūdunu biraz daha ileri sürmek için o cehte birçok Türk ve Arap göçleri geçirüb iskān ettirmiş velhāsıl 759 senesi hilālinde Konur, Bulayır, Malkara, İpsale, Tekfur Dağı şehirleri zīr-i idāreye alınub nüfūz-ı hükūmet-i seniye Hayrabolu ve Çorlu'ya kadar dayanmıştır.

Osmānlıların terakkisini tehīre muktedir olmayan İmparator sulhun ihlālinden

(20)şikāyet eylemesi üzerine Sultān Orhan Hazretleri şehzādelerinin mazeretini beyān zımnında Rum memāliki şehirlerinin kapularını kendilerine açan silah kuvveti değil zelzele ile zāhir olan meşiyeti ilāhiye olduğunu ve

binaenaleyh Cenābı Hakk'ın ihsānıı red edemeyeceklerini best ve ityān ile geçişdirmişlerdi.

Olvakt Sultān Orhan Hazretleri bir hāl ve mevki-i saīdi siyāside bulunub Kantakuzen ile terbiye kerdesi olan Jan Paloloğ beyninde kuvve-i hükūmetin inkisāmı ve muhārebelerinin devamı hasebiyle zāt-ı hazreti pādişāhī menāfiinin icābatına göre bunlardan birini veya diğerini ele almakta muhtār idi.

Avrupa Kıtası'nda feth olunan yerlerin muhāfazası Şehzāde Süleymān Paşa ile Hacı İl Bey'e havāle buyrulmuş olduğundan paşayı müşārünileyh Gelibolulu'yu ve Hacı İlbey Konur Kasabası'nı kendilerine makarrı ittihāz eylemişler ise de Süleymān Paşa fütūhātının semerātını yalnız bir kaç sene iktitāf edebilüb müşarünileyh birgün av avlamakta iken kazā-en hayvandan düşerek āzm-ı dār-ı cinān oldu. Cesed-i mübarekleri Bolayır yerde defn olunub ilel yevm türbe-i şerīfeleri ziyāretgāhı hās ve ʿāmdır rahmetullahialeyh (sene 760)

O zamana kadar paşalık ünvānını hāiz olan merhūm Süleymān paşa ile amucası Alāaddin Paşa ve Sultān Osmān Gazi zamanında bu ünvāna nāil olan ulemādan ārifibillāh ile oğludur ki Muhlis Paşa ve Aşık Paşa nāmlarıyla marūfdurlar ve birde İznik Şehri'nde tesis buyrulan medreseye müderris tayin kılınan İranilasl Mollā Sinan Fazl ve Kemāl ve Yesārī münāsebetiyle Kezalik paşalık ünvānını hāiz olmuş idi.

Sultān Orhan Hazretleri dahī otuz beş sene müddet icrā-yı hükūmet ve saltanattan sonra sinni şāhāneleri yetmiş beşe vāsıl olduğu halde irtihāl-i dār-ı bekā eyledi. Müşarünileyh hazretleri müddet-i ömründe hiçbir zulüm ile lekedār olmayub haddi zātında ādil, cengāver sarm ve müteşerriʿ bir pādişāh idi rahmetullahialeyh.

(*) Jan Paloloğ zikri sebk eden imparator Endroniko Paloloğ'un hafīdi olub Kantakuzen ise Endronikon'un başvekili makamında bulunur ve sağīr'üs-sin olan hafīdinin terbiyesinde memur iken anın vefātında sandala-ı imparatoriye kuud etmişti.

(21)Devr-i Sultān Murād Hān-ı evvel bin Sultān Orhan Hān Sene 760

Sultān Murād Hān Hazretleri culūs-ı hümāyunlarını müteākıb pederlerinin Avrupa Kıtası'nda olan futūhātını ilerletmek tasavvurunda bulunmuşlar ise de Anadoluca dikkati şāhānelerini müstelzim olan bazı vukūāt tasmīmāt-ı seniyelerinin icrāatını tehire bādi oldu. Selçukī Sülālesinin intifāsından sonra rehini inkirāz olan devletin vārislerinden en kavīsi bulunan Karaman sülālesinden Alāeddin Bey Osmānlıların nūbenü mütezāyid olan kuvvetlerinin kendüsüne tehiyye etmekte olduğu tehlikeyi düşünmemekte olduğu hālde teşebbüsāt-ı ahīrelerinin neticesinden mükedder olarak onlara ilān-ı harp etmeği bi't-tasavvur muvafakkiyetini temin için evvelemirde Ankara vilāyetinde isyan ederek hükümeti iyādiy-i zabt ve tasarruflarına geçirmiş olan Ahī tāifesini Osmānlılar aleyhine tahrīk etmiş ise de bu fesāttan haberdār olan Sultān Murād Hān Hazretleri nāgehān zuhūr ve Ahīleri mağlūb ve makhūr eder de Ankara şehr-i şehīrini zabt ve teshīr ve ihtilāli teskīn ettikden sonra yine Rumeli cihetine tevcih-i nazar buyurmuşlardı. O sırada hasbü'l-īcāb Bursa Kadılığı'nın kazaskerlikle birleşmesini irāde ve işbu vazife-i mihümmeyi Çandarlı Kara Halīl Efendi uhdesinde ihāle buyurdukları misüllü merhūm Süleymān Paşa'nın maiyyet-i kuzātından Lala Şahin Beyi dahī Beylerbeyi ünvanıyla ordu-yı hümāyun serdārlığına bi't-tayin sefere azīmet buyrularak evvel be evvel Gelibolu civārında Büntüs Kalası feth oldunduktan sonra ordu-yı hümāyun ilerleyüb Çorlu Kalasını hücūm ile zabt ve teshīr ve muhāfaza ve müstahfizleri tume-i şimşīr edilmesi üzerine o civārda vākiʿ mizilli muhāfızı öyle bir nasībden ihtirāzen şehrin anahtarlarını getirüb hāk-i pāyi şāhāneye takdīm eylemesiyle burası dahī alınmış ve Burgaz Kasabası ahālisinin terk ve firārına mebnī tahrīb edilmiştir. Bu vecihle Sultān Murād Hān Hazretleri şimāle doğru ilerlemekte olduğu hālde diğer taraftan Hacı İlbeyi Keşan Kasabası'nı ve Evronos Bey Dimetokayı zabt idüb zāt-ı şāhānenin Çatal Boğazı'na muvasalatlarında mumaileyhamā dahī oraya gelmiş olduklarından akd olunan dīvānı harbte Rumların

(22)şaşkınlığından bi'l-istifāde Edirne'nin muhāsarasına karar verilmekle icrāatı Lala Şahin ile Hacı İl Bey'e havāle kılınarak bunların mesāisine

müzāheret için zāt-ı şāhāne dahī hāssa askerini bi'l-istihāb Edirne yolu üzerinde vāki Babaeskiye azimet buyurmuşlar idi.

Edirne muhāfızı bütün kuvvetiyle Lala Şahin Bey'in mukābelesine çıkmış ise de fena hālde mağlūb ve münhezim olarak leylen bir kayığa rākiben Meriç Nehri'nin mensıbında kāin Enüz İskelesine firār etmiş ve bu sūrette Bizans Devleti'nin Avrupa Kıtası'nda en mühīm istihkāmı olan Edirne şehr-i şehīri Devleti Aliyye'nin zabtına geçmiştir. O hālde Edirne Şehri bu cihette makarr-ı devlet olmağla beraber Gelibolu'dan Karadeniz'e kadar bir hatt-ı mazbūt içinde mahdūd kalan İstanbul'u tehdīt için dahī bir merkezi müstesna ve gerek askerī ve siyāsi gerek ticāret nokta-i nazarınca pāyitaht ittihāzına sezā olub mamāfih Sultān Murād Hān Hazretleri Dimetoka'da inşā ettirdikleri sarāy-ı dilküşā'da arāmsaz olarak Serdar Lala Şahin Beyi Edirne'de ikāmette oradan cenūba doğru futūhātı takībe memur buyurmuşlardır. O esnāda Evrenos Bey Gümülcine ile Vardar Kasabalarını feth eylediği gibi Lala Şahin Bey dahī rāyet-i zafer ayeti Osmāniye'yi Balkan'ın eteklerine kadar dayayub eski ve yeni zağralar ile Filibe Şehri aziminin zabtına muvāfık oldu. Evronos Bey feth ettiği yerlere kervansaraylar tesis ve Lala Şahin Bey dahī Filibe'de gayet cesīm bir köprü inşāsıyla ve bunların tamirāt-ı dāimesi için üserā hāsılatından vakıflar tertīb ve tahsīsiyle ibkā-yı nām etmişlerdir.

O esnāda harp üserāsının ziyāde teksīrine mebnī Pençik denilen ve olvakte kadar bedeli kuzata āit olan azād kağıtlarının beheri yüzyirmibeş akçeye tenezzül idüb mahazā emvāl-i ğanāyimin humsi beytülmala āit olması hakkında Sultān Osmān Hān Hazretleri zamanından beri vazʿ olunan kanuna tevfīkān baʿdemā mār'el zikr pençik hāsılatından dahī beytülmāl için humsu alınması hakkında irāde-i seniyye-i şeref taalluk etti.

Zāt-ı hazreti pādişāhī Bursa'ya avdette Edirne futūhātını Anadolu'daki hükūmāt-ı mütecavireye ve ezcümle Germiyan ve Karaman müstakil beyleriyle Irak'ı Acem ve Irak Arab hükümdārlarına işʿār buyurdular.

(23)Sultān Murād Hān Filibe'nin fethinden sonra Rum İmparatoru'yla bir sulh muāhedesi akd eylemiş edüğünden şu terki silah müddetinde biraz istirāhatle devletin idāre-i dāhiliyyesini tanzīme mubāderet edeyim derken Filibe tekfūru Sırp Kralı'na iltecā ederek bunu Devleti Aliyye alehinde ilān-ı harb ettirmeğe çalışmakta olsun Papa canibinden sādır olan bir dāvetname-i umūmī ehl-i

islāmın Hristiyanlar ile bir ikinci salibiyyūn muhārebesine girişmelerini ilcā etmiş idi. Macar Kralı Sıp ve Bosna Voyvodaları ve Felak Prensi bu fırsattan istifāde ile memleketleri hudūdunu tehdīde başlamış olan Osmānlılar aleyhinde akd-i ittifāk idüb Lala Şahin Bey ise bunların asākir-i müctemialarına karşı kuvve-i kāfiyeye mālik olmadığından ataber-i seniyeye arz-ı keyfiyetle imdād-ı ācil talebinde bulunmuş ve zāt-ı hazreti pādişāhı Rumeli cānibine geçmeğe hazırlanmış ise de esnā-yı rāhda mukaddemā yed-i adaya geçen Biga'nın istirdād-ı tedābiri ile meşgūl olub halbuki yirmibinden mütecāviz Hristiyan ordusu meş-i seriʿ ile Edirne'ye iki günlük mesāfede Meriç Nehri'ne kadar ilerlemiş olduklarından Lala Şahin Bey mevcūd maiyyeti olan on bin nefer askeri yalnız bir muhārebenin tālʿiine havāle etmekten ise refīki Hacı İl Bey refākatiyle ileriye bir fırka akıncı askeri göndermiş idi. Mir mumāeliyh düşmanın kuveetine nispet kabul etmeyen mevcūd maiyyetiyle mukābele kābil olmayacağını bi't-tefekkür şebhūn etmeği tasavvur ederek pinhān oldukları mīşezārdan leylen zuhūr ve bilā endişe sermest bāde bir hālde rāhata varmış olan düşman üzerine cevānib-i erbaʿadan Allah Allah sadā-yı dehşet efzāsıyla nāgehān hücūm etmekle hāb-ı gafletten bīdār olan Hristiyan askeri zulmeti leyilde düşman ile dostu fark edemeyerek yek diğerini hayli kırdıktan başka bir takım dahī cān havliyle Meriç Nehri'ne atılub gark ve telef olmuşlardır. (Sene 766)

Bu vakaʿ Macarların Osmānlılar ile rūberū gelmelerinin ilk defası olduğundan bu tecrübede şu yeni komşularının besāleti kahramananesi yörüklerinde yerleşmiş ve bu muhārebede İslām'ın kılıncından güçle karar ederek halās olan Macar Kralı Lui kendi selāmetini güvende taşıdığı Hazreti Meryem'in tasvīri hürmetine haml ile anın nāmına bir kilise inşāasını nezr etmeğin biraz sonra (Maryazel) nām-ı kiliseyi

(24)yaptırmıştır. Bu muhārebenin muzafferiyetini Koca İl Bey kendi nefsine hasretmesinden dolayı Lala Şahin Bey tarafından eser-i rekābetle tesmīm olunarak vefāt eylediği mervīdir.

Macar Kralı'nın firāra muvaffakiyetinden nāşi Hazreti Meryem'e nezren Maryezel Kilisesi'nin binā ettirdiği esnāda Sultān Murād Hān Hazretleri dahī Biga'nın fethiyle Meriç Nehri üzerinde vukuʿbulan Mar'el zikr muhārebede nāil oldukları muzafferiyetten dolayı Cenāb-ı Hakk'a

müteşekkiren Bilecik'de bir cāmiʿ ile Yenişehir'de bir tekke ve Bursa'da Gül Derede bir küçük saray pīşkāhında daha büyük olarak iki cāmi-i şerif inşā buşurmuşlardır.

Rakuza Cumhuriyet kadīmesi Devleti Aliyye-i Osmāniye'nin ikbāl ve istikbālini cümleden evvel keşf ve teyekkun ederek himāye-i seniyesini istidʿā etmekle tarafından tayin kılınan murahhaslar beyninde bilmuzākere Rakuza Cumhuriyeti taht-ı himāye-i saltanat-ı seniyede olub devlete senevi beşyüz duka (Macar Atını) vergi vermek ve şark sularında göze sefāini serbestçe seyr idüb ticāreti himāye olunmak şerāitini hāvi tanzīm olunan ahidnāme taraf-ı şāhāneden bālāsına pençe-i hümāyun basılarak tasdīk buyruldu (Sene 767). Bu suretle imza vazine ahlāf-ı izāmi tarafından dahī imtisāl buyrulub muahharan işbu pençe-i şerīf tuğrā-yı garrāya tahvīl olundu.

Badehu Sultān Murād Hān Hazretleri Bursa'da şehzādegān-ı civan buhtanın emr-i mesnūn-ı hitānlarını mutantan bir sūrette icrādan sonra Cermen Kasabası'nın muhāsarasına nezāret buyurmak üzere Dimetokaya azīmet buyurmuşlar idi. Edirne'de evvelce inşāsına bed olunan sarā-yı hümāyūn hitāmıyla beraber orayı teşrīf-i şāhāne vukuʿ bulmuş ve o zamandan berü Edirne Şehri pāyitaht ittihaz olunarak İstanbul'un fethine değin memālik-i şāhānenin birinci şehri itibar olunmuştur.

Zāt-ı hazreti pādişāhī pāyitahtı cedīdinin tanzīmine sarf-ı himmet etmekle beraber nazar-ı şāhāneleri meydan harbinden ayrılmakta idiğünden Lala Şahin Bey ile diğer Serdār Timurtaş Bey'e irāde-i seniye asdarıyla tunca boyunca futāhātı takibe ve Balkan eteklerindeki kasabaları taht-ı itāata almağa memur buyurmuşlar idi. Timurtaş Bey Kızılağaç yenicesini veya Napoliyi ve bir iki sene sonra Lala Şahin Bey dahī

(25)İhtimān vasmakoyu feth eyledikleri gibi zāt-ı şāhāne dahī diğer bir ordu-yı hümāyun ile şark sevāhiline doğru hareketle Karin Abad, Aydos, Zilebolu (Apolonya), Hayrabolu, Vize, Kırk Kilise ve Pınarhisar şehirlerini fütūhāt-ı seniyelerine zamīme buyurmuşlardır (Sene 773)

Sultān Murād Hān Hazretleri beş sene mümted olan işbu teşebbüsāt-ı şāhānelerinin neticesinden memnūn oldukları hālde tekrar Anadolu cānibine geçüb bu müddette kāzasker Çandarlı Kara Halīli on seneden beri münhall olan makām-ı vezārete terfi buyurdular. Kara Halīl Yeniçeri ve asākir-i dāime

usūlünün mevcūdu olub birinci veliyinimeti Sultān Osmān'ı gömdükten sonra Sultān Orhan'ın zamān-ı saltanatı olan otuzbeş sene müddet Bursa'da kādılık vazīfesini hüsn-i ifā ve on sene müddet Sultān Murād Hān'ın ordu-yı hümāyunlarında şer-i şerīf ve nizāmāta tevfīk-i umūr ile muhāfaza-i inzibāt itinā eylemiş olduğundan kendisi nazar-ı şāhānede mesned ālī-i vüzārāta sezā görülmüş idi. Bu ihtiyār celil'ül iştihār Hayrettin Paşa nāmıyla sekiz sene daha bir mahāret-i nadīre ve hakkāniyeti gayr-i mütteline ile umūr-ı devleti idāre ettikten sonra tebāşiri sabhi mehdi tufūliyyetini tenvīr eden asrın nihāyetinde birgün Yenişehre gider iken āzim dār-ı bekā oldu. Müşarüneliyhin aslı meçhūl ise de asār-ı meşhūr olub sadrazam ünvānınıa ilk nāil olan vezīr kendisi olduğu gibi mesned-i celīl-i sadāret İstanbul'un fethinden sarāya kadar verāset sūretiyle evlādına da intikāl eylemiştir. Lala Şahin Bey ise Rumeli eyāletine beylerbeyi tayin ve timar vecihle Filibe mülhakāt-ı uhdesine tevcīh buyurulmağla Filib'ede ikāmet ve peyderpey Balkan'ın geçitleri kāfe-i zabt ederek Sanako civārında vāki' Çamurlu Ovası'nda vuku'bulan muhārebede Sırp Kralı ile müttefiki olan Bulgar Kralını mağlūb eyledi.

Bulgaristan'da Köstendil Şehri'nin ehemmiyet-i mevkiyesiyle hasbiyle memālik-i osmāniyeye ilhākı tasmīm buyrularak zāt-ı hazret-i pādişahīnin olcānibe azīmeti mahalli halkına mucib-i dehşet olmağla Kösdendil Tekfūru Bulgar Kostantin zāt-ı şāhāneyi bilistikbal kendisinin vergiden affı istid'āsıyla şehrin anahtarlarını hāk-i pāy-i hümāyuna takdīm eylediği misillü ferdāsı sene İncegiz ve Çatal Burgaz ve Karacek dahī feth olundu. Ba'dehu Rodop Balkanı eteklerinde vāki' şehirlere hükmeden İslām

(26) ve Ulah Prensleri (Draje) ve (Boğdan)'ın taht-ı itāate alınmaları bi't-tasmīm vezir Hayretdin Paşa ile Evronos Bey bunların üzerlerine vararak Burla, İskete, Marula Kasabalarıyla Kavala, Urathisar ve Karaferiye kalalarını Dırama ie Zihne Kalaları'yla Siroz Kasabası'nı zabt ve teshīr ve mezkūr prensleri esīr ettikleri gibi aynı teşebbüsāt balkanın şimāl cihetinde Sırp Kralı Lazar ile Bulgaristan Kralı Sisman aleyhinde dahī icrā olunub taraf-ı şāhāneden Niş Kalası yirmi beş gün muhāsaradan sonra feth olunarak Kral Lazarın istid'āsına mebnī Devleti Aliyye'ye senevī bin atlı ve bin altın vermek üzere musālaha olunmuş ve tahtı itāatle alınan Bulgaristan Kralı ile de sulha müsāade buyrulub şu kadar ki kral müşarüileyh vergiye bedel kızını hāk-i pāy-i şāhāneye takdīm eylemiştir. (Sene 778).

Bu sırada Lala Şahin Bey'in vefātına mebnī Timurtaş Bey Rumeli Beylerbeyliğine tayin buyuruldu. Avrupa cihetinin asāyişi temin edildikten sonra Sultān Murād Hān Hazretleri Edirne'de arāmsāz ikāmet ve altı sene müddet umūr-ı dāhiliye ile meşgūl olacak teşkilāt-ı askeriye ıslāh ve tımar ve zaāmet usūl-ī nizāmına rabt olundu. Ve Osmānlı sancağını düvel-i islāmiye-i sālife ve İrān bayraklarından tefrīk için kırmızı renk bayrak intihāb buyuruldu. Herhalde efkār-ı şāhāne memālik-i Osmāniye'nin tevsīʿ kaziyyesine masrūf olmasıyla o esnāda şehzāde Beyazit Hān hemcivār bulunan Germiyan Bey'inin kerīmesiyle tezvic buyrulub bu münāsebetle burada emsāli nāmsebuk sur-i hümāyunda hükūmāt-ı mütecāvireden ve Surye ve Mısır Sultānları taraflarından hedāya-yı girānbehā ile elçiler gelüb bulunmuşlardır. Atabe-i ulyā-yı mülūkāneyi takdīm olunan Arap Atları ve İskenderiye kumaşları ve Rum köle ve cariyeleri misüllü hedāya meyānında müerrihin başlıca rüesā-yı gazāttan Evrenoz Bey'in getirmiş olduğu hedāya-yı vasfederler ki müşarunileyhin takdīm eylediği yüz nefer müntehab Rum kölesiyle yüz nefer dilber-i cāriyeden onu ellerinde Macar altını mimli altın tabaklar ve diğer onu sim meskūkāt dolu gümüş sahanlar ve māadāsı on sekiz takım altın ve gümüş leğen ve ibrikler ve minekari kupa ve taslar ve zī-kıymet ahcar ile donatılmış bakraç ve bardaklar hamledilir. İşbu hedā-yı behiye-i mahzūziyet-i seniye-i şāhāneyi mucib olarak esebler ile akamşe-i mısıriye lütfen Evrenos Bey'e vekdes Mısır sultānının

(27)elçilerine verilüb Anadolu ümerāsının hediyeleri dahī meşāyih ve ilmiyeye tevzīʿ ve ihsān buyuruldu. Ihtişāmāt-ı fāika ile Bursa'ya götürülmüş olan gelin cehāz olarak Eğrigöz, Tavşanlı, Simav ve Kütahya'nın inhitārlarını götürmüştür.

Sultān Murād Hān Hazretleri vāsıl-ı sinni pīri olan Germiyan Bey'inin bakiye-i memleketi uslūb-ı hakīmāne ile ve Hamīd Bey'inin memleketi dahī iştirā tarīkiyle memālik-i şāhāneye zamīme idüb bu sūretle Devlet-i Selçukīye'nin memālikini Sultān Osmān Hān Gazi ile mukāseme eden dokuz ümerādan üçünün memleketleri yani Karesi, Germiyan ve Hamīd vilāyetleri memālik-i osmāniyyeye cezb olunmuş ise de o avanda bunlara bedel memālik-i selçukīyenin müntehā-yı hudūdunda diğer üç emāret meydana çıkub hayli müddet istiklāliyetlerini muhāfaza etmişlerdir. Bunlar ise Diyarbekir

vilāyetinde Karakoyun, Maraş'da Dulkadir ve Adana'da Beni Ramazan sülāleleri idi. O hengāmda Tumirtaş bir fırka askerle Makedonya'ya yürüyüb Arnavutluğ'a kadar oraları fetihle beraber Manastır, Perilpe ve İşteb şerihlerini dahī zapt eylediği misüllü diğer taraftan birkaç seneden berü ince Balaban tarafından tahtı muhāsaraya alınan Sofya Kalası dahī bu kere bir hudā-i harbiye ile muhāfızı ele geçirilmesi üzerine mukāvemetten nā-ümit olan ahāli tarafından teslīm olundu (Sene 784).

Edirne'nin fethinden berü Sultān Murād Hān Hazretleriyle Jan Paleoloğ beyninde münāsebet-i dosti halelpezir olmayub bu müdddette memālik-i şāhāneye ilhāk olunan yerler ekseriyā Sırp, Bulgar, Ulah ile Bizans Devletine isyān ederek kesb-i istiklāliyet eden hükūmetlere mütealik yerle idiyse de Jan Paleoloğ Devleti Aliyye ile olan bir sulh muāhedesinin bār kerānene yedi sene müddet-i tahmilden sonra nihāyet Rum Kilisesi'nden Latin Kilisesi'ne bazı hukūk terk-i mukābilinde Latin āleminin muāvenetine nāil olmada ümidiyle olupsa da Papa ile bir muāhede akd idüb bununla Papa Bizans imparatoruna imdāt olarak on beş gemi, bin beş yüz süvāri, bin nefer tiryandoz vaad etmiş ve Jan Paleoloğ Roma'ya azīmetle Latinlerce muʿteriz-fīh olan bazı şerāiti bile kabul eylemiş olduğu hālde Papa Fransa ile sāir Avrupa hükümdārlarını Derdmend imparatorun lehinde imāleye muvāfık olamadığından Jan Paleoloğ Romadan rücūʿ ile Venedik'e vusūlünde evvelce oranın ticāretinden istikrāz etmiş olduğu

(28) mebāliği ifā edememesinden dolayı daimleri tarafından azimetine mümāneat olunarak İstanbul'daki husūsi emlākı satılub deyni verilmedikçe tahlīs-i geribān edememiştir. Şu hālde imparator ne Papa'nın gemilerinden ve ne de sāir Hristiyan devletlerinden kendisine imdād olunmayacağını ve eslem tarık Sultān Murād Hān'ın mürüvvet-i civānmerdānesine iltica etmek olduğunu tefekkürle İstanbul'a vürūdunda hem buraca muharer imdād-ı taharrīsi teşebbüsünden dolayı iğbirār-ı şāhāneyi izāle etmek ve hem de bademe hüsn-i niyetine delil olmak üzere oğullarından Teodori tarafı eşrāf-ı melūkāneye göndermiş ve bu muāmeleye iki hükümdār beyninde münāsabāt-ı hasenānın avdetine bādi olmuştur biraz müddet sonra Jan Paleoloğ imparatorluğun umūr-ı idāresini o vakte kadar baş vekili mesābesinde olan büyük oğlu Endroniko'nun yedinden refʿ eylediği oğlu Manuele ihāle

eylediğinden bu tercihinden muğber olan Endroniko ahz-ı sār etmeği bi't-tasmim kendisiyle hem efkār bulunan Şehzāde Savcı Bey ile akd-ı peyvend ittifāk ederek çünki o esnāda zāt-ı hazret-i pādişāhī Anadolu cihedinde bir fitnenin teskīni ile meşgūl ve Savcı Bey ise Rumeli Kıtası'nda bulunan asākiri şāhānenin muvakketen kumandasına memur edüğünden bāis hayātlarının makāmlarına harīs olan bu iki prensin bi'l-ittihat tarīk-i fesāda sülūk ve tasdīleri haberi Sultān Murād Hān Hazretlerine vāsıl oldukta zāt-ı şāhāne imparatoru nezd-i hümāyunlarına davet ve istihzāh-ı keyfiyet buyurmalarıyla Jan Paleoloğ kendi hakkında iştibāhı def' için hemen oğullarını bi't-takip taht-ı itāate alarak gözlerini çıkarmalarını mütevāziāne teklīf eylemiş olduğundan hünkār derhāl askerle Rumeli cihetine geçüb hayātları bağışlamak üzere teslīm olmaları teklīfine Savcı Bey ile Endroniko ve avanesi olan Rumlar izhār-ı rūy-i isyān etmişlerse de bunlarla birlikte bulunan İslām Askeri mücāzāttan havfen şehzādeyi terk ile meal itizar gelüb hāk-i pāyi şāhāneye arzı dehālet eylediklerinden Savcı Bey ile Endroniko bi'l-muhāsara ahz ve girif olunarak Savcı Bey'in gözleri oyularak badehu kendisi idām olunduğu gibi babasına gönderilen Endroniko'nun dahī imparator tarafından kaynar sirke ile gözleri ama edilmiş ve avanesi olan Rumlar Edirne'de Meriç Nehri'ne atılarak idām olunmuşlardır.

(29)Hāl böyle iken Selanik'te bulunan Prens Manuel dahī Siroz'un zabtını tasmīm eylediği malūm-ı şāhāne oldukta Selanik'in teshīriyle Manuel'in hayyen veya meyten ele geçirilmesi husūsuna sadrazam Hayrettin Paşa memur buyurulmağla paşa-yı müşarünileyhin Selanik'e takarrubünde Manuel kendü askerinin üç misline muādil bir kuvve-i gālibe görünce bir sefīneye rākiben İstanbul'a firar etmiş ise de imparator İğbirār-ı şāhāneden ihtirāzen oğlunu kabūl etmediği gibi Midilli'ye azīmet ve Venediklilere ilticāsından dahī aynı mülāhazāya mebnī bunlarda kendisini kabūl edemediklerinden Manuel doğruca gidüb Sultān Murād Hān Hazretlerine dehāletle kabāhatini itirāf ve affını istirhām etmiş ve bu hālde zāt-ı hazret-i pādişāhī badetta zīr-i prensin kabāhatini af buyurduktan başka hüsn-i kabūl olunması vesāyāsıyla kendisini imparatora göndermiştir.

Elhāsıl Devleti Aliyye'nin kudretine nipetle Bizans İmparatorluğu'nun hāli o dereceye varmışdı ki Jan Paleoloğ kendi memleketinde Sultān Murāt

Hān hazretleriyle müttefikāne harekete mecbūr olduktan başka müsāade-i seniye-i hazreti şehriyāri şāyān buyurulmaksızın veliahtını kendi pāyitahtına kabūl edememiştir.

Sadrazam Hayrettin Paşa Selanik'i feth ettikten sonra bālāda beyān kılındığı vecihle Yenişehir'e gider iken esnā-yı rāhde vefāt eyledi (Sene 788).

Bir asr müddet yaşamış ve son vaktine kadar ifā-yı hidemātı mebrūr eden hāli kalmamış olan müşarünileyhin asārını vasf ve beyān ve senāda müverrih hem-zebān olub Rumeli vilāyeti fütūhānın bir çoğu anın rüyet ve tedābiri sāibesiyle semeresiyle husūl-i pezir olmuştur.

Akl ve hikmet vasıyyet hülengi Devlet Aliyye'yi saydırmağa mecbūr eden sadr müşārünileyhin vefātı ve Rumlarla vukubulan muhārebe hālātı Devleti Aliyye-yi Osmāniye'nin düşmanlarını uyandırub yukaruda beyan kılındığı vecihle Ankara'nın zabt ve teshīri üzerine tasmīmāt cenk cüyānesinden dönmüş olan Karamanzāde Alāaddin Bey muahharan Nefīse Sultān'ı tezevvücle şeref-i sıhriyet-i şāhāneye nāil olmuş iken şu vakt ve hāli ve sadrazamın makāmına tevarüs eden oğlu Ali Paşa'nın tecrübesizliğini husūl-ı amāline fırsat adiyle refʿ eylediği livā-yı isyān tahtına Varsak Turgut ile Anadolu'nun sair Türkmen aşayiri seyyaresini cemʿ etmiş olmağın taraf-ı şāhāneden

(30) verilen emir üzerine Rumeli Beylerbeyi Timurtaş Paşa kendü kumandası tahtında bulunan asākiri bi'l-istishāb bunlar meyānında iki bin Sırp asākiri muāvenesi dahī olduğu hālde Anadolu'ya geçmişti. Anadolu ve Rumeli ordu-yı hümāyunları Kütahya'da tecemmuʿ eylediği sırada zāt-ı şāhāneye Mısır Sultānı tarafından hedāyā-yı girenbahā ile bir elçi gelmiş idüğünden bu keyfiyete vākıf olan Alāaddin Bey iki düşman arasında bulunmaktan ihtirāzen arz-ı mazeretle afv ve selim irtidāsında bulunmuş ise de Ali Paşa buna rāzı olmayarak asker hareket ettirilmiş olmasıyla Konya sahrāsında iki taraf orduları kaşılaşub Anadolu askeri şehzāde Yakup Çelebi kumandasıyla sağ cenāha ve Rumeli askeri Beyazıt Çelebi kumandasıyla sol cenāha ve Timurtaş Paşa art kola tayin buyrulub zāt-ı şāhāne yeniçeri ile azap askerine tekaddüm eden süvāriler ile vesatta bulundukları ve Alaaddin'in askeri dahī ona göre mevki tutmuş oldukları hālde taraf-ı şāhāneden verilen işāret-i seniye üzerine cenke girişilüb gittikçe kesb-i şiddet eden muhārebede kanlar sel gibi

dörülmekte ve ʿalāyīm-i zafere intizār ulanmakta iken Timurtaş Paşa düşman ordusunun kalbgāhına hücūm etmesiyle Alāaddin Bey mağlūben ve hāssa askeriyle maan firāra mecbūr olmuştur.

İşbu muzafferiyet üzerine Timurtaş Paşa uhdesine üç tuğlu vüzārat rütbesi tevcīhiyle ve birinci vezīr ünvānıyla mazhar-ı mükāfāt buyuruldu. Badehü tevniye muhāsara olunub memleket ahālisinden bir şey alınmaması askere şedīden tenbīh olunmuş iken sırplulardan bazıları hilāf-ı tenbīh hareket etmelerine mebnī idām olunarak bu tedbīr orduya zahīre tedārikini teshīl eylemiş ise de Sırp askerinin nefsāniyetini dāī olmuştu. On iki gün devam eden muhāsara neticesinde mevkinin muhātarasını his etmiş olan Alāaddin Bey halīlesi Sultān Hazretlerini li-eclīl istirhām Sultān Murād Hān Hazretlerine göndermesi üzerine arz-ı mutāvaat zımnında emir-i müşārünileyhin gelüb dest-i hümāyunlarını būs eylemesi şartıyla zāt-ı hazret-i pādişāhī kerīme-i mükerremelerinin niyāzını kabul buyurmalarıyla Alāaddin Bey bu şartı ifā eylemiş ve bināenaleyh Konya ile mulhakātı uhdesinde ibkā buyurularak musālaha olunmuştur.

Sultān Murād Hān Hazretleri uslūb-ı münāsebe ile diğer bazı kılā-ı memālik-i

(31)şāhāneye ilhāk ile asāşiyi temin buyurmuş olduklarından Kütahya'da askere ruhsat itāsıyla muzafferāne Bursa'ya avdet buyurmuşlar ise de Rumeli cihetinde zuhūr eden yeni bir bura terk-i rāhatla anın def-i teşebbüsātına musāraatı müstelzim oldu. Şöyle ki muhārebeden vatanlarına avdet eden Sırp askeri Konya pişkāhında arkadaşlarının ne vecihle idām olunduklarını nakl ve hikaye eylemeleri üzerine bu keyfiyet umumen Sırp ahālisine su-i tesir eylediğinden bunlar Boşnaklar ile Bulgarların muāvenetlerine mazhariyetlerini muhakkak bilerek hemen Devlet-i Aliyye aleyhine kıyām eylemişlerdir. Bulgaristan Kralı Sisman Sultān Murād Hān Hazretlerinin kayınpederi ve dostu olduğu hālde sırp Kralı Lazar ile hafiyen ittifāk ederek bunların askerleri Bosna cihetinde dūrda bulunan yirmi bin asākir-i islāmiyeyi sarub vukuʿbulan mukatele beş bin neferiden māadāsı şehīd edildiği haberi vāsıl-ı sem-i āli olması üzerine hemen tedārikāt-ı seferiyeye mubāderet ve Oberez Tatar Sirāc ile Köstendil Beyi Kostantin taraflarından dahī metbuʿ-ı mefhamelerine arz-ı muāvenet olmuş idi. Bu esnāda sultān Murād Hān hazretleriyle iki

şehzadelerinin üç Bizans Prensleriyle izdivācları ve Beyazit Çelebi'nin üç mahdūmunun hitānları mukarrer edüğüden zāt-ı şāhāne bu husūs için yeni şehri bi't-teşrif orada sūr-ı hümāyun icrāsını müteākip sadrazam Ali Paşa otuz bin askerle Sırbistan üzerine hareket ettirildi.

Sadr müşārünileyh Bulgaristan'dan murūrunda Pravadi, Şumnu Vaturnah kasabalarının zapt ile kralı Tuna Sahili'nde kāin Niğbolu Kalasında muhāsara eylemiş üzerine nihāyet derecede muzdar kalan Kral Sisman istimān etmesiyle ledel arz şeref-i müteallik buyurulan idāre-i seniye mūcebince Silistre kalasının terki ve vadesi geçmiş olan verginin ifāsı şerāitiyle kral müşārinileyh ile musālaha olunmuş ve badehu Doğan Bey kumandasında Kosova'ya doğru bir ordu sevk olunub bir hayli üserā dahī beraber götürülmüştü. Ali Paşa Cithezār Kalası'nın kendisine teslīmi mukābilinde üserāyı iādeye rāzı olmuş ise de mezkūr kalayı ele geçirdikten sonra Kral Sisman Silistre ile Niğbolu'yu terk ve teslīmden imtinaʿ ile bunların istihkāmātını tezyīde mubāderet eylediği gibi sadrazamın dahī üserāyı iādeden nekül ve muhārebeye dehşetle şuruʿ ile Dericāza

(32)ve Harşūh kalalarını feth ve teshīr ve bütün kuvvetle yine Niğbolu'da kralı muhāsara ve tazyīk etmesiyle artık mukāvemet kābil olmayacağını idrāk eden kral müşārunileyh familyasıyla maan gelüb teslīm olmağla taraf-ı eşref-i şāhāneden kakında izhār-ı muāmele-i civanmerdi ve müsāmaha ile hayatı kendisene bağışlandıktan başka rütbesine lāyık maāş dahī tahsīs buyurulmuş ve Bulgaristan kāfe-i mülhakātıyla maan zabt edilmiştir (sene 891).

Sırp Kralı Lazar müttefikinin sukūtu haberi üzerine hal mevkiinin muhātarātını bildiği veten-i bād-ı şedīdin kendi hudūduna yaklaşmakta olduğunu gördüğü hālde yine şiddetle mukāvemet ve hatta taaruzu harekete hazırlanub bināenaleyh Bulgaristan hudūdunda vākiʿ Çār Köyü Kalası'nı zabt eylemiş ise de Sadrazam Ali Paşa derhāl on bin asker sevkiyle mezkūr kalayı istirdād ve derūnunda bulunan Sırp askerini esīr etmiştir.

Bununla Lazar kendisini mağlūb ad etmeyüb hemcivārları bulunan Bosna ve Arnavutluk hükümdārlarını dahī Devleti Aliyye aleyhinde ittifāka davet ettiğinden Sultān Murād Hān hazretleri dahī Anadolu'dan asākir-i külliye ile şahzādeleri celb buyurmuş ve o sırada edā-yı hac ile Hicāz'dan avdet ve ordu-yı hümāyūna iltihāk eden Evronas Bey'in sıyti dahī sutūt-ı

askeriyeyi tezyīd eylemiş olduğu hālde ordular hareket ettirilüb Balkanları geçerek adanın mahalli ictimāʿı olan Kosava Sahrāsı'na muvāsalat olmuştu ada tarafından maʿa Ulah ve Macar Sırplular ile Bosna ve Hersek ve Arnavukluk'dan tecemmüʿ eden askere nispetle asākir-i islamiye akall ediyse de ordu-yı hümāyūnca akt olunan divān-ı harbte hemen muhārebeye karar verilmesi ile yirmi bin hatve ve tūl ve beşbin hatve ve arzı olan mezkūr Kosova Sahrāsı'nda tarafeyn meydanı harbe çıkarak berkāide cenāhlar tertīb olundukta taraf-ı şāhāneden verilen emir ve işāret-i aliyye üzerine şiddetle cenke mubāderet olunub tarafeyn askeri yek değerine karışmış ve bu meyānda şahzāde Beyazıt hazretleri ibrāz-ı asār-ı kahramanī etmekte bulunmuş olduğu esnāda zāhiren gayr-ı müsallah bir sırplı maktūlin ve muhāribin arasından çıkub etrāfı şāhānede bulunan çavuşlara yaklaşarak zāt-ı hazret-i şehriyāriye mühim bir sır arz edeceğini beyān etmesiyle lede'l arz şāyān buyrulan musāade-i seniye üzerine huzur-ı hümāyūna takarrübünda o hāin, zāt-ı şāhānenin ayakların öpecek gibi eğilüb gizli tuttuğu

(33)hançeri göğsüne havāle ederek hemen firār ve etrāfını sarmak isteyen müstahfizin hāssa-i şāhāneden birkaçını dahī cerihadār etmiş ise de akibet hāini merkūmu Yeniçeriler yetişüb katl etmişlerdir. Mamafih Sultān Murād Hān Gazi hazretleri tehlikeli olan cerīhasına rağmen muhārebeye kumanda etmekten gerü durmayub nihayet-ül emr aʿdayı mağlūb ve bilcümle Sırp zādegānıyla maan Sırp Kralı Lazar'ı esīr etmesiyle otağ-ı hümāyūna götürülmüş olan merkūm Lazar'ın adem-i fermānını badel ʿita ol şehriyāri meāli menkabet vāsıl-ı mertebe-i āliyye-i şehādet olmuştur .

Kātil-i merkūm ki ismi Miloş Koviloviç oluyor hakkında vehādetin keyfiyet-i vukūʿu husūsunda rivāyetler muhtelif ise de bī taraf bir beyānına göre hāin-i merkūm Kral Lazar'ın damadı olub Lazar'ın iki kızı beyninde vukuʿa gelen bir münāzaʿa zevcelerine intikāl eden diğer damadı bir Nekoç eser-i rekābetle Miloş Kral nezdinde güya Osmānlılar ile muhābere-i hafiyede bulunduğu töhmetiyle ittihām edilmiş olduğundan bunun adem-i sıhhatiyle kendü sadākatını sebāt zımnında öyle bir hiyāneti irtikāb eylediği velhāsıl merkūmun mütecāsir olduğu ihānet vatanı uğrunda bir fedākārlık değil karı kavgasından mütevellid bir mesāfe-i şahsiyeye mebnī olduğu cihetle Miloş

kendi hemcinsleri olan Sırplular indinde her ne sıfatla yād olunur ise olunsun hakīkat-i hāle vākıf olan Avrupalılar nazarında dahī leim'ül nefs bir hāindir.

Cennetmekān Sultān Murād Hān-ı evvel hazretlerinin naş-ı şerīfleri Bursa'ya nakl ile kendü inşā kerdeleri olan cāmi-i şerīf kurbunda defn oldu.

Hüdāvendigar lakabıyla mülakkab olan hakan-ı müşārunileyhin muhārebetta tedābir-i rūyetmendāne Veredyā ve Beroyā hakkında adl-ü dād melūkāneleri sahāyif-i tevārih asr-ı hümāyunlarını en ziyāde tezyīn eden asār-ı celilerindendir.

Devr-i Sultān Bayezid Hān-ı evvel bin Sultān Murat sene 791

(34) Sultān Bayezid Hān hazretleri cennetmekān pederlerinin irtihāli üzerine reʾs-i hükümete geçmişler ise de saltanat-ı seniyenin sūret-i tevārüsü ol vakte kadar henüz bir kanuna rabt olunmayub hatta Sultan Osmān Han Gazi hazretleri kendü hayatlarında birinci şehzādeleri durur iken ikincisini kendilerine halefi intihāb buyurmuş oldukları gibi ekber evlādın hükūmete hak ve verāsetini tasdīk eder bir kanunun dahī adem-i vucūdu küçük biraderlerin hırs ve tamaına müsāit edüğüne ve şehzāde Savcı Bey'in vukūātı meydanda olduğu misillü diğer birader şeriyār Yakup Çelebi dahī bir hayli askerin serdārlığında bulunub kendisini askere sevdirmiş olduğuna nazaran bir fitne ve fesāt vukūʿunda ihtirāzen (elfitne eşeddü minel katl) nass-ı celīline istināden müverrihīnden solakzādenin dediği gibi müşarünileyhe şerbet-i şehādetnūş ve gam-ı dünya ferāmūş ettirilmiştir.

Asker indinde Yıldırım lakabıyla telakkūb olunan Sultān Bayezid Hān-ı evvel hazretleri serīr-i saltanat-ı seniyede istiklālini temin ettikden sonra Sırp muhārebesinin daha ilerüsine giderek vāfir asākir ile Yiğit Bey'i Bosna içerülerine ve Fīruz Bey'i dahī Vidin havālisine gönredüb müteākiben Karatuh sīm-i madenlerini zīr ü zabt ve irādelerine idhāl ve Üsküp Şehri'ne ahāli-i müslüme iskān buyurmuşlar idi. Edirne'ye avdet-i seniyeden biraz sonra Lazar'ın oğlu Etyen bizzāt hāk-i pāyi şāhāneye gelüb arz-ı sadākatle fimā baʿdehu Devleti Aliyye'nin kāffe-i muhārebātında Sırbistan'ın hissesine düşecek askeri tedārik ve sevk ile binnefis bu askere kumanda etmek ve hemşīresini li-ecl-il tezvīc-i zāt-ı şāhāneye takdīm eylemek ve memleketinde

bulunan bütün gümüş madenleri üzerine Devleti Aliyye senevi bir vergi vermek taahüdatıyla bir sulh muāhedesi akdine muvāfık olmuştur.

Taht ve tac kavgasıından hāli kalmayan paleoloklara gelince olvakt hükümrān bulanan imparatorun oğlu Endroniko ile hafīdi Jan mukaddema iştirāk etmiş oldukları Savcı Bey vakasından dolayı hapse atılub kaynar sirke ile

(35) gözlerinin ihrākı cezasıyla mahkūm olmuşlar ise de olbābdaki emrin tamamıyla icrā olunmamasına mebnī bu prensler kuvve-i bāsirelerini külliyen zāyi etmedikleri vefimā baʿd tahta geçmeğe hiçbir ümitleri kalmadığı cihetle derūn-i mecliste bir çāre bularak Sultān Bayezid Hān'a bi'l mürācaʿa pederleri ʿaleyhinde kendüleriyle ittihāt buyurulmasını niyāz ve istidʿā etmeleriyle zāt-ı hazret-i pādişāhī yalnız bir eyāletten ibāret kalan Bizans memleketinde tedābīr-i cedīde icrāsına müsāit olan bu fırsatı fevt etmeyerek altı bin suvāri ve dört bin piyāde ile İstanbul'a varub Jan Palaöloğ ile oğlu Manuel'i saray-ı imparatoriden çıkarub Anamas Kalası'na atmıştır. İşbu icrāat-ı seniye üzerine tahta geçmiş olan Andronikо Devleti Aliyye'ye senevi birkaç kantar altın ve gümüş vermeyi vaad edüb fakat arası çok geçmeksizin Jan ile oğlu Manuel bazı Venediklülerin muavenetleriyle mahpesten kaçub Sultān Bayezid Hān'a iltica etmiş olduklarından zāt-ı hazret-i pādişāhī vālid-i mācid vecidi emcedleriyle ihtiyār impartor Jan meyānelerinde olan münāsābat-ı dostiyi nazar-ı itibāra alırcasına hükümdār-ı mahluʿun teklīfātını istimāʿa tenezzül ile oğlunun edasına rāzı olduğu vergiyi kendisi vermek şartıyla dehāletlerini kabul ve pederinin hüriyetine suikast eden Endroniko'nun prangabend edilmesini vaad buyurmuş olmasıyla bu itlāf üzerine imparator Jan marelzikr vergiden başka her senenin evvel baharında süvāri ve piyāde olarak on iki bin asker tedārik ve takdīmini ve bir nābiʿin metbūʿ mefhimane ifā-yı rāsme-i ubudiyete borçlu olduğu üzere kendisinin her sene hāk-i pāy-i şāhaneye gelüb arz-ı ubudiyet eylemesini ve Devlet-i Osmāaniye'nin dostlarıyla düşmalarını kendi dost ve düşmanları gibi ad etmesini taahhüt ederek bu mealde bir muāhade akdini müteakip Sultān Bayezid Hān hazretleri İstanbul'a bir memur irsāliyle imparatorun iki oğlundan Endronika ve yahut Manuel'in mi kendilerine hükümdār olmasını istediklerini ahāliden led'el istimzāc cümlesin Manuel lehinde beyānı arzu etmeleri üzerine pederinin niyābetini dahī hāiz olmak

üzere Manuel'in tahtı imparator iyi zabtına taraf-ı şāhāneden fiilen muāvenet ve Endronika'ya dahī İstanbul hāricinde Bizans memālikinden bākī kalan mahalleri yani Silivri, Ereğli, Tekfur Dağı, Danyas, Payendos ve Selanik cihetlerine verilmesine muāvenet buyurulmuştur.

(36)Yıldırım Bayezid Hān hazretleri Edirne'de bir cāmi-i şerīf ile birde imāret inşāsına bedʾ ettikten sonra Anadolu'ya geçüb Bizans Devleti'nin olcanibde bakiye-yi mülki olarak o vakte kadar Aydın Beyi'nin ittifākı sāyesinde kalmış olan Alaşehr'in memālik-i şāhāneye ilhāk-ı teşebbüsüne mahalli kumandanının mümānaʿatı ve teklīf-i şāhāneye bināen hükümet-i osmāniyenin oraya kabulü hakkında impartorluktan emir verilmişken yine kumandınının muhālefeti üzerine vukubulan sevkiyāt-ı askeriyede Jan Paleolağ ile Manuel mar'el zikr şehirlerin bi'l-muhābere Devlet-i Aliyye için zabt ve teslīmi husūsunda cümleye takaddüm etmişlerdir.

Bunun üzerine Aydın Bey'i hāl ve mevkini muhāfaza için gelüb hāk-i pāyi şāhāneye arz-ı ubūdiyetle memleketi dāhilinde kendi nāmına sikke darb etmek hutbe okutmak hukūkundan ferāgatla beraber makarr-ı hükūmeti olan Kuş Adası'nı dahī Devleti Aliyye'ye terk ile kendisi için Tire'yi ikāmetgāh ittihāz eyledi müteākiben Saruhan ve Menteş emāretleri dahī olsūrette memālik-i şāhāneye zımīme ve sancak şeklinde emir-i idāreleri şahzāde Ertuğrul Bey'e havale buyurub fakat bunların beyleri Kastamonu ve Sinop Bey'i kötürüm Bayezid nezdine gidüb orada sığınmışladır.

Devlet Selçukiye'nin inkirāzında enkazına vaziyet eden dokuz beyden yedisi berminvāl muharrer birer sūretle ortadan kaldırılub ikisi kalmış idi. Zīr-i tābiiyet-i saltanatı seniyede bulunan Hamīd Sancağı Bey'inin Karaman oğlu Alāeddīn Bey'den şikāyeti münāsebtiyle taraf-ı şāhāneden Konya Şehri'nin taht-ı muhāsaraya alınması ve āhāli-yi mahalliye hakkında izhār-ı adl-ı dād buyrulması üzerine Akşehir, Niğde ve Aksaray şehirleri hod be-hod Devleti Aliyeye'yi kapılarını açmağa müsāraat eylediklerinden Alāaddīn Bey hükümetinden bi'l-külliye mahrūm olmamak için sulh istidʿādısında bulunarak baʿdemā hudūd-ı memleketi Çarşamba Nehri olmak şartıyla istidʿā-yı vāki isʿāf ve bu alınan yerlerin idāreleri dahī Timur Taş Paşa'ya tevfīz buyuruldu(sene 793)

Baʿdehu Sultān Bayezid Han hazretleri Avrupa cihetince bir hareket-i askeriye icrāsını tasavvurla boğazı geçüb evvel emirde Gelibolu'ya istihkām vererek

(37)Bermūcib muʿāhede imdāt-ı askerini bi'l-istishāb gelmesini ve vergi-yi mukarreri getürmesini imparator Manuel'e irāde ve işʿār buyurmalarıyla müşarünileyh bir tābi-i fermānber gibi biraz askerle ordugāha gelmişti. O sırada zāt-ı şāhāne Lesbos, Limni, Rodos ve Sakız adalarına altmış kadar gemi irsāliyle bazı teşebbüsātta bulunmakta iken çünkü ihtiyār Jan Paleöloğ mukeddemā Alaşehir seferinden avdetinde reviş hālin encāmını düşünerek İstabul Şehri'nin etrāfını bir kat daha istikāmāt ile takviye etmiş ve hatta lüzūmu kadar taş bulunmadığı cihette ihdādının arasından üç büyük kiliseyi hedm ile ahcārını bināya kullanmış edüğünden bu keyfiyet malūm-ı şāhāne oldukta verilen emr-i şedīd ve olunan tehdīt üzerine istihkāmāt hedm ettirildiği gibi biraz sonra Jan Paleöloğ dahī kederinden vefāt eylediği Manuel'in Bursa'da maiyet-i şāhānede bulunduğu esnāda mesmūʿu olunca müşārünileyh hafiyen firār ederek İstanbul'a avdet eylemiş olmasıyla Manuel'in olvechle firārdan ğadabnāk olan Yıldırım Bayezid hazretleri kendisine bir zabıt irsāliyle leslice istanbul'da bulunan ehl-i islāmın deʿāvi-yi vākıalarında Hristiyan mahkemelerine mürācaatları cāiz olmadığından baʿdemā olmisüllü deʿavinin tarafı Devleti Aliyye'den mensūb bir kadı tarafından ruʾyet olunması, İslām için mevcūt kiliselerden birinin cāmiʿ ittihāz kılınması teklīf olunarak bunun adem-i kabūlu takdīri dem şehrin geçītleri etrāflarında bulunan asākir-i osmāniye ile sedād edileceği bildirilüb buna adem-i muvāfakat cevābı alınmasıyla o cihette bulunan asākir-i şāhāne Pandostan İstanbul'un duvarlarına kadar köyleri vurub ahālisini esīr ve şehrin haricle olan ihtilātını menʿ eyledi(sene794)

Beʿdahu ordu-yı hümāyūn bir kaç kol olarak hareketle Bulgaristan, Eflak, Bosna ve Macaristan memleketlerini vurub Eflak Prensi Mirçe Devlet-i Aliyye'ye tābiiyet şerefini kabul etmekle olvakitden itibaren Eflak memleketi vergi güzār bir emāret hükmüne girdi ve Tataristan Timur Han<<tügetmic>>in askeri Timurhan tarfından mağlūb ve memleketi harap edilmekle Kıpçak ihtiyārı hicretle gelüb Tuna Nehri'nin cānibinde yani Tataristan'ında iskāna mübāderetleri o sene vākiʿ oldu (sene 794).

(38)Zāt-ı şāhānenin Avrupa cihetindeki meşgūliyetini fırsat ittihāz eden Karamanoğlu Alāaddīn Bey yine ref-i livā-yı ayān ile Ankara ve Bursa civālarına kadar memleketi istilā ve beyleri Timurtaş Paşa'yı esīr eylediği haberi üzerine Yıldırım Bayezid Hān seyr-i serīʿ ile yetişüb Akçay Sahrāsı'nda bilmuhārebe Alāaddīn Bey'i esīr ederek hasmı olan Timur Taş Paşa'nın nezdinde hapseylemiş ve paşa-yı müşārünileyh ise irāde-i şāhāneyi beklemeyerek hemen Alāaddīn Bey'i idām etmiştir.

Bunun üzerine Konya, Aksaray ve Larende velhāsıl Karaman zādenin bakiye-yi memleket-i memāliki şāhāneye ilhāk eyledi müteākiben Sultān Yıldırım Bayezid Hān hazretleri şarka doğru hareketle Sivas ile Kayseri'ye beynindeki beldeye hükmeden Kadı Burhāneddīn firārına ve ahālisinin arz-ı tebaiyyet etmelerine mebnī oralarıda taht-ı tasarruf-ı şāhāneye alındığı gibi Kastamonu emāreti dahī zabt olunub buranın hükümetinde bulunan İsfendiyar oğlu kötürüm Bayezid Sinop Kalası'nın tahassun ederek sulh talebinde bulunmasıyla mukaddemā nezdine ilticā eden Aydın ve Menteş Beyleri'nin teslīm-i şartıyla Sinop ve havālisi kendisine bırakılacak olumuş ise de mūmaileyhemā beyler ve müteākıben bizzāt kötürüm Bayezid firāren gidüb o esnāda Sinop'dan İstanbul Boğazı'na kadar hükmüfermā olan Timur'a ilticā etmişlerdir. Emāret-i mezkūru ikinci şehzāde Emir Süleyman'ın uhdesine tevcīh buyuruldu.

Baʿdehu Yıldırım Bayezid Hān hazretleri diğer hayrāt ve meberrāt tesisinde muvaffak oluş ve bu esnāda vukubulan taleb-i ali üzerine Mısır Sultānı Berkok tarafından verilen izin ile zāt-ı şāhāne Sultān'ül Rum ünvānını hāiz olmuştur.(sene 797).

Boğaz içinde Anadolu sahilindeki güzelce Hisār ile Göksu'da görülen Anadolu Hisārı bu hengāmda inşā olunub İstanbul'un muhāsarasına hayli hizmet etti. Mukaddemā Sadrazam Hayrettin Paşa tarafndan feth olunub baʿdehu Manuel'e iāde olunan Selanik muahharan Venediklülerin yedine geçmekle bu kere bilmuhārebe o dahī tekrar zabt ve sahīr edildi.

Avrupa cihetinde vukubulan muhārebata gelince Kosova muhārebesinden sonra Bulgaristan'ın teshīrinde Ziştavi, Vidi. Niğbolu ve Sistre bir müddet mukāvemet etmişler ise de nihāyet-ül emr Kral Sisman ile oğlu sadrazam Ali Paşa'nın yedine

(39)geçerek Sisman Filibe'de idām ve oğlu İslāmiyet'i kabul etmekle Samsun Sancağı Beyliği'ne tayin kılınarak Vidin ele geçirilüb müstahfizleri katl edilmiş ve Niğbolu ile Slistre ise bağteten zabt olunmuştur.

Kendü memleketi civārında bulunan bu yerlerin ne hak ile alındığına dāir izāhāt taleb etmek üzere Macar Kralı Sejzamond tarafından Sultān Bayezid Hān hazretlerine gönderilen elçiye cevap olarak mukaddemā Bulgar muhārebesinde zabt ve iğtinām olunub zāt-ı şāhānenin oturdukları odanın duvarlarını tezyīn eden eslihā gösterilmiş olduğundan devleteyn beyninde muhārebe vukuʿu zarūri bir hāle gelmiş ise de yanlız başına cenke iktidārı kāfī olmayan Macar Kralı hemcivārı bulunan hükümetlerden başka memkeletleri uzak olan devletlerin bile muhārebeye iştirāklarını davet ve hatta Fransa Kralı altıncı Şarl'dan talebi muavenet etmekle olvecihle cemʿ edebildiği kuvvetle Tuna'yı geçüb Niğbolu bi'l-muhāsara ve bi'l-muhārebe bir çok telefāt vererek zabt eylemiş ve bu muhārebede Macar askeri meyānında beş altı yüz Fransız süvarisi görülmüş idi fakat bu muavenet gayr-i kāfī edüğünden ferdāsı sene Fransız Kralı tarafından bin atlı piyāde ve altı bin ücretli askerden mürekkep bir gürūh sipāh gönderilmiş ve bunlar kral müşārünileyhin amucazādesi Kont Dönör nām prensin riyāseti ve diğer üç amucazādelerinin kumandası tahtında sevk olunub kendilerine birçok rüesā ve cengāverān dahī terfīk edilmiş olmasıyla bunların Avusturya'dan mürūrunda oradan dahī bazı zādegān ile Rodos'tan gelmiş olan bir takım kudüs kavalyeleri ve Baviyera ve İsteri Vilāyeti askerleri katılarak gelmekte olsunlar diğer taraftan haraket eden Macaristan Sırbistan'ı geçüb olbavel Vidin Orsova Veraha kalalarını aldıktan sonra Niğbolu pişkāhına muvāsalat etmiş ve asākir-i mefka dahī bi'l- vurūd bu kıyāma işitirāk eden Eflak askeriyle maan yetmişbin nefere bāliğ oldukları hālde Niğbolu Kalası'nı topa tutmuşlar idi. Sultān Bayezid Hān'ın kuvve-i kāffiye ile yetişeceğinden emin olan Muhāfız Doğan Bey günlerce müdāfaaya ve düşman askeri dahī muhāsaraya devam edüb bināberin bunlar ve bāhusūs Fransızler Türk askerine asla ehemmiyet vermeyerek ıyş ve işrete koyuldukları ve karşularına kolaylıkla Osmānlı askeri gelemeyeceği itikādıyla mubāhese-i şecāatte (eğer gök

(40)Düşecek olursa mızraklarımızın ucunda durdururuz) davāsında bulundukları esnāda Sultān Bayezid Hān ordu-yı hümāyun ile beraber altı mil mesāfeye kadar yaklaştığı haberi alınmasıyla beraber mukaddemet'ül-ceyş dahi görünmeye başladığından Hristiyan askeri silah başına koşub Fransızların başkumandanı Kont Dönör Macar Kralı'na mürācaatla meydan-ı muhārebede şeref mevkiinin kendilerine tahsīsini talep eyledikte Osmānlıların usūl-i muharebesine vākıf olan kral müşārüileyh ilerüye bir kuvve-i hafīfe sevkiyle ordularının güzīde askerini arkadan gelecek olan yeniçeri ve sipāhi aaskerine karşı geriye bırakılması daha makul ve ihtiyāta muvāfık olacağını bi'l-beyān askeri ana göre tertip eylemiş ise de Fransız kumandanları buna rāzı olmayarak muhārebede mahalli şeref Fransız askerinin hakkı olduğundan bu hak takaddümen Macar piyadelerine asla verilmeyeceğini tekrar Fransız askeri cümleten bu cevābı alkışlayarak hemen muhārebeye ibtidār ile mukaddemāt-ı muhārebeyi kazanub gālibiyetlerine mağrūren kendülerine teslīm olan üserā-yı islāmiyeyi zālimane katl ve idāma ictisār eylemişler ve ancak müteākiben bunun seyyiesini çekmişlerdir. Bu yekite ileri gelen gar askerini burub yeniçerilerle hodbirizāne uğraşarak bunlarıda perīşān ettikten sonra hayvanlarına nefes vermeksizin ve Macar askerini beklemeksizin sekban kol ordusuna dahi saldırub bunlarıda ricʿate mecbūriyetlerine kanāat etmeyerek yalnız sekiz başlarına cümlesini külliyen mahvetmek azmiyle gerüdeki tepenin bālāsına kadar takip eylediklerinde tepenin arkasından birden bire gözlerine kırık bin mızraklı ile Yıldırım Sultān Bayezit Hān görüdüğü gibi korkularından ne yapacaklarını şaşırub hayrān ve perīşān ve hak takaddüm davasıyla kendülerine olunan nasīhate ve hazm ve ihtiyāta adem-i riāyetlerinden nāş-ı bītāb ve bī tüvān oldukları hālde evvelki azim ve kararı firāra tebdīl eylemişler ise de Osmānlı süvārileri derhal hatt-ı ricʿatlerini katʿ ile etrāflarını sarub esīr düşen bir cüzʾü miktarından maadasını külliyeten katl ve telef etmişlerdir. Bin hatve geride seker müttefikleriyle maan mukābeleye hazırlanmış olan Macar Ordusu Fransızların hālini görünce sağ ve sol cenāhları münhezimen firār edüp vasatta bulunan asākir-i müttefika cenke girişmişler ise de ahīran Sırp imdād-ı askerinin dahi gelüb asākir-i osmaniyeye iltihākıyla devam eden muhārebede gürūh-ı da-yı müttefika

(41)Bakiyesinde ekserisi katl ve telef ve maādası esīr edilmiştir. Bu meyānda Fransız Kralı'nın amcazādesi olan prens ile başluca rüfekāsında yirmi dört nefer zevāt dahi esīr olub Macar kralı ise iki zātın himmeti ile kaçırılub Tuna sahilinde bulunan bir kayığa rākiben Karadeniz'e ve oradan bir Venedik gemisine binerek ve İstanbul Boğazı'ndan geçüb Akdeniz'den Dalmaçyan'ı dolaşarak memlekete güç hāl ile vāsıl olabilmişdir.

Zāt-ı şāhāne meydan-ı muhārebede şuhedāyı görüb üserā-yı islāmiye'nin Fransız tarafından zālimane katl edilmiş olmalarından müteessir olarak bilmukābe üserā-yı aʿdānın cezalarını tasmīm etmekle ferdāsı günü on bini mütecāviz olan üserā-yı mezkūreyi huzūr-ı hümāyunlarına celb vel lieclil müşāhade prens mūmaileyhi dahi ihzār buyurmuş idi. Prensin istirhām-ı vākiʿ üzerine kendisi ile başluca rüfekāsından yirmi dört zātın hayātları bağışlandıktan sonra üserā-yı mezkūrenin ekseri o gün akşama kadar idām olunub bakiyesi rüesā-yı mücāhidīn-i islāma bahş ve tevziʿ kılındı.

Prens ile mazhar-ı aff-ı ālī olan rüfekāsı ve hadīsüssin olmalarından dolayı cezādan muaf ad olunan diğer beş kişi Gelibolu'ya ve badehū Bursa'ya nakl olunub bir müddet sonra Venedik ile Fransa ve Kıbrıs kralları tarafından takdīm kılınan iki yüz bin dukalık nakt ve hedāyā-yı girānbahā üzerine üserā-yı merkūmenin ihlā-yı selbiyelerine müsāade-i seniye-i padişāhī şāyān buyuruldu.

Avdet-i seniyede işbu Niğbolu muzafferiyetini Mısır Sultānı'na ve Irak-ı Arap ve Irak-ı Acem vesāir Anadolu hükümdarına baname-i hümāyun işʿār ve cümlesine bu muhārebede alınan esirlerden bazı üserā dahi ihtā ve nisyār kılındı. İşbu muzafferiyetten müteākip Sava Nehri üzerinde vāki Metruviçe Nehri feth olunmakla beraber muhārebe-i māziyeye iştirāk etmiş Esteri Vilāyeti'nde icrā-yı harekātı tariziye ile ordan on altı bin esir alındığı gibi Bosna cihetinde dahi asākir-i osmāniyye üzerine kadar ilerlemiş ve bir tarafta Evranos Bey Eflak memleketi muhāsarası maddesine gelince kat-ı meʾkūlāttan muzdar kalan ahāli-yi mahsūre bu felāketi çekmekten ise şehri Devlet-i Aliyye'ye

(42)teslīm etmek evlā olduğunu alenen beyān etmekte oldukları hālde Endroniko'nun oğlu Jan'ın yed-i zabtında bulunan Silivri Kalası'nın bir hüsn-i tedbīr ile ahz-ı devletçe mültezim olmasına mebnī Sultān Bayezit Hān bu maksada vusūl için müşārileyhe Jan'ı amcasının yerine imparatorluğa davet eylemeleri husūsunu muhāsırına tavsiye buyurmuş olmalarıyla İmparator Manuel bu arzuya muvāfakat mecburiyetinde bulunmağla beraber şu bulunduğu hāl ve mevkiiden mümkün mertebe istifāde etmek ümidiyle yeğeni Jan ile uyuşub burda bir pāyitahttan ibāret kalan Bizans Devleti'ni müşārüileyhe terkle kendisi familyasını bi'l-istihāp gidüb buraya tābiʿ bulunan Mora'da ikāmeti ihtiyār etmiş idi. Biraz sonra Manuel Avrupa'ya azimetle zāyiʿ eylediği memleketlerinin Osmanlılar'da istirdād-ı zımmında bazı devletlere mürācaat etmiş ise de, muāvenete mazhar olmayub sāye-i şāhānede imparatorluğa geçen Jan ise ol bavel İstanbul'da yeni bir kilisenin cāmiye tahvīline ve bir kādı kabūlü ile mahkeme-i şerʿiye teʾsisine rāzı olduğu gibi müteākiben Devleti Aliyye'ye senevi on bin duka vergi dahi ifāsına ve İstanbul'un muhālatından birinde Türkmen muhācirlerinin iskānına muvāfakat etmiştir.

Bunun üzerine Sultān Bayezit Hān hazretleri Anadolu cihetinde kalmağ ve hükūmet-i seniyenin şimāl ve şarka doğru temdīdini Timurtaş Paşa'ya havāle ile ahd-ı garībde Kangırı, Divriği, Darende, Behisni (Besni) Malatya ve Kemah memālik-i şāhāneye zımime edildiği müsüllü zāt-ı hazret-i pādişāhī dahi Avrupa cihetinde hudūd-ı hakaninin cenub ve garba doğru bizzat tevsi-i emeliyle ve kara ferriyye bulunduğu esnāda dahi bir Rum Papazı'nın delāletiyle Yunanistan üzerine yürüyüb ibtidā Teselya Kıtası'nı zabt ile Yenişehir, Tırhala, Domanik, Farsal şehirlerini müteākiben Patrası ele geçirdikten ve Dokris, Loris ve Fosis kazalarını memālik-i şāhāneye ilhāk eyledikten sonra Yakup Bey kumandasıyla sevk olunan kuvve-i askeriye Morayim Ceziresi'ni çiğneyüb Modan ve Korel sevāhiline kadar memleketi istilā eylediği esnāda Evranos Bey dahi mevcut maʿiyeti ile Mora'nın merkez hükūmeti olan Ergos Şehri'ni bilmuhāsara feth ve teshīr ve ahālisi olan otuz bin nüfus Rum'u esīr ederek bā irade-i seniye işbu üserā Anadolu cānibine nakl olunub birilerine Verā'dan Türkmen ve Tatar celbiyle iskān edildi. İşbu fütūhāt-ı mühimmeden sonra zāt-ı hazret-i mülkdāri pāyitahtı saltanat-ı

(43)seniyelerine avdetle bir kaç sene Bursa'da safā-yı bāl ile evkātgüzār olmuş ise de ahiren avāze-i nāmı bütün dünyada aks-i endāz olmuş olan Timurlenk [1] tarafından gelen bir elçi Enslap rāhat-ı şāhāneyi mucip olmağın buna hakāretāmiz cevāb iʿtāsıyla beraber Timur'un seyr-i seriʿ ğālibānesinin önünü almak için hemen gidüb Erzincan'ı zapt ile Bursa'ya avdet buyurmuşlar idi (Sene 803) Badehū Edirne'ye geçüb Bizans İmparatoru Jan'a elçi-i mahsūs irsāli ile mukaddema Manuel'in yerine kendisine makām-ı imparatoriye geçirilmesi menfaat-i zātiyesine değil Devleti Aliyye'nin maslahat-ı icābına mebnī idüğünden şimdi tahtından fāriğ olması muktazī olub aksi takdirde dāhil şehirde kimse bırakılmayarak cümlesi mahvedileceği imparatora teblīğ ettirilmiş ve müşārüileyhi ise çünkü o esnāda bir müddet daha diğer bir muhāsaraya dayanabilecek kadar İstanbul'a zahīre aldırmış bulunduğundan lisān-ı münāsiple adem-i muvāfakat cevābı vermiş olmasıyla Sultān Bayezit Hān Hazretleri tehdīdāt-ı ikāʿa ibtidār etmek üzere iken Timur'un Erzincan'ı zaptı ve Sivas'ta katliam icrāsıyla Tatar ordularının ilerlemekte olduğu haberi alub Anadolu cānibine azimete mecbūr olmuşlardır. Timur'un aslı ve nesli ile etvār-ı hunrīzānesi ve bāhusūs meslek-i cihāngīride muhārebāt ve fütūhāt-ı zālimānesi başlıca bir tarīh olub bunun Devleti Aliyye-i Osmāniye tarīhine taalluk eden ciheti şu vecihle hülāsa edilebilir ki Timur Çağatay Bin Cengiz Hān'ın veziri Karaçar Noyan'ın neslinden müteferriʿ Tatar ümerāsından Çarağay'ın oğlu olub Moğol Devleti'nin azametine nihāyet veren Cengiz Hānedan'ının son hükümdārı olan Ebu Saīd Bahādır Hān'ının vefātı senesi tevellüt etmiştir (Sene 736).

Müverrihinin vasfına göre Timur hükümdār tahtına geçmezden akdem pāyitahtın muhāsarasında almış olduğu bir yaranın eseri ile topal edilse de, vücūdunun muvāzenesizliği meş ve hareketine halel vermeyüb hadd-i zātında iri başlı ve hikaten beyāz saçlı, anlı geniş sāhibi vakār ve kulatlarına zīkıymet inci takar ve doğru sözü derūğ ve müdāheneye tercīh ve ulemā ve fukahā müneccimine hürmette şüʿerāyı ikrāh ve tagbīh eder ve karārından dönmez, ikbāle görünmez bir adam olub vakt

[1] Lenk topal manāsınadır.

(44)Seferde ve hazerde eğlencesi satranç oyunandan ibaret olarak casusluk dahi hükūmet ve idāre-i askeriyece husūl-i makāsıdını teshīl eden esbābtan o sebeble türlü kıyāfetle bi'l-cümle memālikte dolaştırdığı hafiyekān bāhusūs seyyāhīn ve dervişān vāsıtalarıyla aʿdānın kuvve-i askeriyelerine ve tasmīmiyatlarına ve hükümdār saraylarının entrikalarına ve şehirler ile kalalarının ahvāline kesb-i malūmātnāme ederek hükümdārın ahvāl-i memāliki ve büldānına kendilerinden ziyāde vākıf olması Timur'un müzeyā-yı siyāsiyesini tavsīf eden husūsattan idi. Timur yirmi yedi yaşında olduğu halde Çağay hānedanından Horasan ve Māveraünnehir memleketlerine hükmeden Emir Hüseyin ile Türkistan hākimi Timur Toluk Hān beyninde vukū bulan muhārebede Emīr Hüseyin'in imdādına yetişerek muzafferiyetine sebep olduğundan bazen Herat'da ve bazen Belh'de ikāmet eden Emīr Hüseyin kendi hemşīresi Türkan Hān'ı Timur'a tezvīç etmiş idi (Sene 765)

Dört sene sonra Türkan Hanım vefātında Timur ile Horasan emīri beynindeki rişte-i sıhriyet münkatıʿ ve muhabbeti sābıka husūmete münkalib olarak zuhūra gelen ateş cenk ve cidāl bir müddet alevrīz ve nihāyet'ül-emr Belh'in gadap ve zaptı ve ğāsıbın ümerāsı tarafından Emīr Hüseyin'in katli üzerine Timur'un taht-ı hükūmete cülusiyle ile muhārebāt-ı vākıʿa netice bezir oldu.

Bu sırada Timurlenk Emir Hüseyin'in makarr-ı hükūmeti olan Belh şehrini nehb ve yağma ve saraylarını bi't-tahrip haremlerinden ikisini kendisi alub diğerlerini cenk arkadaşlarına iʿtā ederek şehir halkı kısmen katl ve kısmen esīr edilmüş velhāsıl muahharan Asya'da vukū-ı iyāfet olan feciyelerin mukaddemātı bu vecihle bağlanmıştır (sene 771)

Timur muhārebe-i vākıada bir nısfı harāb olan Belh'e bedel Semerkand Şehrini makarr-ı hükūmet ittihāz ederek etrāfına sūr ve derununa saraylar inşāasıyla tezyīn eylemiş ve fakat alet'et-tevāli muhārebatta ğeçirdiği otuz altı sene müddet-i hükümeti esnāsında yalnız dokuz defa Semerkan'da gelüb bu da ancak askerini dinlendirmek ve diğer muhārebeye hazırlanmak için vukū bulmuştur.

Timur nāmına ilāveten cihāngir ve sāhib kıran ünvānlarını dahī eş olan bu gaddār yirmi yedi memleketin hükümdārlığında bulunan dokuz sülālenin tāçlarını kendi başında cemʿ edüb zīr-i hükūmete geçen memālikin hudūdu ise şarken

(45)Çin-i maçine şimālen Rusya'nın içerilerine garben bahr-i sefīde ve cenūban hıtra-i mısriyeye kadar mümed idi.

Timurlenk memālik-i mezkūreden bazılarını birer muhārebede feth ve istilā eylemiş ise de ekserīsinin teshīri defaātle muhārebeye tevakkuf edüb ezcümle Türkistān ve Moğolistān'da Çep Devleti'ni ve Harezm Hükümdārlığı ile Uruz ve Tükatmicnaman Tatar umerāsının hükūmetlerini mahv etmek için senelerce uğraşub işbu muhārebatta lā-buʿd ve la-yuhsā cānlar telef olmuştur. Hindistān'ın istilāsı bir seneden ziyāde sürmeyüb Tatar ordularının Sultān Mahmud'un makarr-ı hükūmeti olan Delhi üzerine hareketinde de oraya varıncaya kadar Hint ateşperestlerinden esīr edilenlerin adedi yüz bin neferi tecāvüz etmiş idiğünden Delhi'de vukūbulacak muhārebe-yi katʿiye de öyle bir üserā cemiyetinin emri muhāfazası keyfiyeti muntazır olan muvaffakiyeti sektedār edebileceği ümerā-yı askeriye tarafından Timur'a arz olunmasıyla Timur rüesā ve neferāt-ı askeriyeden herkesi kendi esīrini katl eylemesini ve her kim bu emri icrā etmez ise onun idām olunmasını irāde ve tenbīh eylemiş ve bināenaleyh bir sāat zarfında bunca üserā katl edilmiştir. Hatta ordu maiyetinde bulunan ulemādan Nasreddin Umur nām zāt-ı ashāb-ı hilm ve merhametten olub bir hayvān telefine bile yüreği dayanmaz olduğu halde cezā-yı mevʿudaya dūçār olmaktan ihtirāzen kendisinde bulunan on beş nefer üserāyı eliyle boğazlamaya mecbūr olmuştur.

Timurlenk burada dahī Hint ordusunu mağlūb ederek şehr-i nehb ve ğāret edilüb ahāli her ne kadar rū-yi mukāvemet göstermişlerse de cümlesi bilā rehem katl olunmuştur. Yine Hint'de Mirse Şehri'nin istilāsında icrā olunān muāmeleyi fācia daha ziyāde deşhet efzā olub erkeklerin diri diri derileri yüzülmüş ve nisā ile sıbyān esīr edilmiştir (Sene 801)

Hindistan'ın feth ve istilāsı senesi Mısır Sultānı Berkuk ile Sivas emīri Kādī Burhaneddin'in vefātları vukūʿ-ı futūhāt-ı cedīde teşebbüsātına fırsat bahş olmasıyla Timur Hint'den avdetinde veya Acemistan'da oğullarıyla hafiyelerinin idārelerine mahūl olan memleketlerde bazı ıslāhāt icrāsından sonra Bahr-ı Hazar civārında kışlayub nümāyiş ve tehdīdāt ile Şirvān ve Çeki emīrlerini ezsernümaht'ı itāate

(46)aldığı misillü bazı hedāyā ile gelip arz-ı tebeʿıyyet eden Erzincan emīri Tāhir Tenni dahī tabiʿiyyete kabūl ederek imāretinde ibkā eylemiş ve memleketinin metāneti mevkıyesine istināden Timur'un ribkā-yı

tabiʿiyyetinden tahlīs-i geribān etmek teşebbüsünde bulunan Gürcü emīri üzerine asker sevki ile Meʿatiflis sāir şehir ve kalaları zabt edüb erbāb-ı isyānı kılıçtan geçirmiş idi. Baʿdehū Timur Burhaneddin'in katillerinden ve daha doğrusu Sivas ahālisinden ahz-ı intikam için Sivas'a gitmek tasavvurunda iken çünkü diğer taraftan Bağdat Emīri Ahmet Celāyirī ile Diyarbekir Emīri Kara Yūsuf isyān ederek Timur tarafından takīb ettirilmekte edüğünden bunların firāren gidüb Sultān Bayezit Hān hazretlerine dehālet etmeleriyle kendilerinin taraf-ı şāhāneden kabūl buyurulması ve sāniyen Tāhirten Timur cānibinden Erzincan emāretinde ibkā edilmişken Erzincan'ın taraf-ı eşref hazret-i pādişāhīden zabt olunmuş olması tarafın beyninde hunrīzāne bir muhārebe vukūʿuna bādi olmuştur. Şöyle ki yukarıda beyān kılındığı vecihle Sultān Bayezit Hān'ın tākībatından firār eden Germiyan ve Menteşe emīrlerinin vere dehāleti ve āhiren Tāhir tenk müracāat ve şikāyeti üzerine Timur'un tehdītāmīz bir mektūbla gönderdiği elçinin taraf-ı şāhāneden hakaretle red buyurulmuş olmasından nāşi Timur hemen ordularını bi'l-istihāb Sivas'a müteveccihen hareket etmiş idi (Sene 803)

Sivas şehri mülük-ı selçukīyeden Sultān Alāaddin-i evvelin tesīs gerdesi olub etrāfı bir sürü metīn ile müstahkem ve cevānib-i sülüsesi su ile memlū bir hendek ile muhat ediyse de Tatarların şiddetine tab-āver olamayub sekiz bin lağımcı işleyerek kalanın garb cihetinden açılan ve ahşap doldurulan gayetle vāsiʿ bir lağıma ateş verilmesiyle sur çekip on sekiz gün muhāsaradan sonra ahāliy-i belde bu şiddete mukāvemet kābil olamayacağını görünce rey ve emān talebinde bulunmuş ve Timur tarafından dahī İslam'a ilişilmeyüb yalnız Hristiyanlar esīr edilmek şartıyla şehir zabt olunmuş idi. Halbuki Tatar hükümdār-ı gaddārının o kadarla gazabı teskīn olunamayub ahāli-yi Hristiyaniye ve bāhusus emīri müdāfiye iştirāk etmiş olan dört bin Ermeni başları bıçaklarının arasına bağlamış olduğu hālde vāsiʿ bir hendek içine doldurulub üzerlerine toprak yığdır

(47)rılarak ol vecihle itlāf eylediği misüllü İslām'dan cengāver olanlar dahī başkaca idām olunmuş ve gerek Nisvān, gerek Sibyan ğadırdan masun olamayub şehrin müdāfaāsında delirāne hareket etmiş olan Sultān Bayezit

Hān'ın şehzādesi Ertuğrul Çelebi dahī Timur mezālim-i mevfūr tarafından şehīd edilmiştir.

İşte bu hāl üzerinedir ki Yıldırım Bayezit Hān Hazretleri İstanbul'un muhāsarasını terk ile Anadolu cihetine geçmiş ve fakat hudūd-ı hakaniye vāsıl oluncaya kadar Timurlenk memālik-i şāhāneden bir çok yerleri zabt etmiş idi.

Timur'un kendi hükūmetine tābiʿ olması teklifiyle mukaddema Mısır Sultānı Berkuk cānibine göndermiş olduğu elçi Sultānı Müşārüileyh tarafından katl olunduğu gibi anın vefātından sonra aynı teklīf ile oğlu Sultān Ferh'a irsāl eylediği diğer elçi dahī Mısır'da hapis olunduğundan bu muāmele Timur'un aruk ğadabını tahrīk etmekle hemān olcānibe tevcīh hareket ve esnā-yı rāhda Malatya Behisni'yi harben ve Ayıntab Şehri'ni ahālisinin teslīmine bināen zabt ederek Mısır'ın müntehā-yı hudūd-ı memālikinde vākiʿ Halep şehr-i şehiri pişkāhına muvāsalatle bi'l-muhārebe burayı dahī feth ve teshīr ve Mısır ümarā-yı askeriyesinden ikisini esīr etmekle beraber ber muʿtād şehir yağme edilüb rast gelen ahāli-yi belde kılınçtan geçirildikten ve çend gün sonra imdādsız kalan Halep Kalası dahī zabt olunub derūnunda bulunan müstahfizin katl olunduktan sonra harben esīr ettiği mezkūr emīr ile Mısır'da hapsedilmiş olan kendi elçisinin mübādele edilmesini o esnāda lāecel elmüdafaʿa Şām-ı şerīfe gelmiş bulunan Sultān Ferha teklīf etmiş idi. Işbu fütūhātın ferdāsı günü harp olan esīri halk dahī kezālik kılınçtan geçirilüb bir ordu Tatar askeri şehri on beş gün müddet hāne be-hāne soyub ğaret etmesini ve bu muzafferiyeti müzekker olarak adedi muayyen kelle kesilmek üzere bir katliam duha icrāsını müteakip Tatar sekemdār-ı askeriyle maan ve Şam'a müteveccihen Halep'den hareket eylemiştir. Olhāvalide kāin sāir kala ile Hama ve Humus zapt olunub o zamān hayli maʿmur ve ābādan olan Baʿalbek Kasabası'ndan ordu için zehāyir-i lāzımede alınarak Timur Şam'a tekarrübünde tabiʿiyyetini kabūl ile kendi nāmına hutbe okutub sikke darp olunması şartıyla Sultān Ferha sulh teklifinde bulunmuş ise de sultān-ı müşārüileyhin adem-i kabūlü üzerine hunrīzāne diğer bir muhārebe ile

(48)Mısır Sultānı'nın bakiye-i kuvve-i askeriyesi dahī telef ve münhezim ve kendisi firāren Mısır'a ʿazm olarak Tatarların Şām-ı şerīfi feth ve teshīr etmiştir.

Bu esnāda Timur fahr-i kāinat ʿaleyhi ekmel-i tahiyyāt efendimizin zevcāt-ı tāhiratından Şam'da defin hak ʿıtr-ı nāk olan Ümmü Seleme ve Ümmü Habībe radiyallahu ʿanhumā hazerātının merādi-i saʿādetleriyle müezzin-i hazreti nebevī Bilālī Habeşī hazretlerinin kabr-i şerīflerini ziyāretle üzerlerine mermer taştan mükemmel birer kubbe inşā ettirdi.

O hükümdār sitemkār Şamlılardan nezdīne gelen ulemā ve meşāyihe hürmet ve bunlar meyānında bulunan müverrihīn-i meşhūreden İbni Haldun'a riāyet ederek Şam ahālisi tarafından bir milyon duka verilmek şartıyla şehrin yağma edilmekden affına müsāade eylemiş ve paraları da almış olduğu hālde bir gün hiddet ederek Şamlıların vaktiyle Peygamber-i zīşān ve bāhusūs Hazreti Ali ile Hazreti Hüseyin radiyallahu ʿanhumā'ya bed muāmele ettikleri misüllü mār'el-zikr merākid-ı şerīfenin üzerlerinde ot bittiğini görerek bunlara birer kubbe bile inşā etmediklerini beyān etmesiyle bu söz ordugāhda şāyiʿ olur olmaz Tatarlar şehre ateş vererek kāfe-i buyūt ve emākin-i mevcūta ihrāk ve imhā ve ahāli hakkında dahī kāide-i katliam icrā olundu.

Baʿdehū Timurlenk ordunun bir kısmını tedemmür üzerinden Fırat Nehri'ni mansına gönderüb kendisi dahī bakiye-i askerle hareket ve esnā-yı rāhda Hamā-yı nehb ve ğaretle Mardin'i dahī taht-ı itāate aldıktan sonra varub hāl-i isyanda bulunan Bağdad'ı bilmuhāsara tekrar feth ederek Tatar ordularını teşkīl eden doksan bin neferden beherinin birer gülle takdīmini emretmekle Bağdat ahālisinden olvecihle zebh olunan doksan bin kişinin kellelerinden Bağdāt pişkāhında bir ehrām yapup bırakmıştır. Bundan sonra Semerkan'da ve Buhārā'dan dolaşarak yine Gürcistan'a bilmuvāsele Karabağ Sahrāsı'nda kışı geçirüb olbaharda oradan dahī kıyām ile tāhirātını Erzincan emāretine tekrar bi'l-ikʿād Sivas'a muvāsaletinde Sultān Bayezit Hān hazretleri tarafından gelen elçilerin getirmiş oldukları cevāb-ı ʿali Tatar hükümdārının meʾmulünün hilāfı ve muhārebeyi dāʿī olmağla elçilerin huzūrunda bir resm-i geçit icrāsıyla kuvve-i mevcūdesini ibrāzdan sonra gerçi kendisi zāt-ı şāhāneden dilgīr ise de Tāhirtenk tebʿasından esīr edilen ahāl-i ıtlāk buyurulur ve kendi evlādı gibi

(49)nezdinde kalmak üzere şehzādelerinden biri tarafına gönderiliyor ise ettiklerini af ile memālik-i şāhāne taʿruzātından vāreste olacağı ifādātıyla mār'el-zikr elçileri iāde etmekle beraber rāyet-i osmāniye tahtında hizmet eden Tatarların zihinlerini çelüb hīn-i muhārebede kendi tarafına dönmeleri

için mahsūs casuslar tertīb ve irsāline musāraʿat eylemiş idi. Askerin taraf-ı şāhāneden görmekte oldukları şiddet fevkalgāye ile ulūfelerinin yoluyla verilmemesi gibi esbābdan münbaʿis hoşnutsuzluk casusların muvaffakiyetine yardım etmiştir. Adedden daha ziyāde kuvvete mālik bir düşman ile muhārebeye mücāseretin netāyicini ve bināenaleyh Timur ile katʿi bir meydan muhārebesine girişmekten ise dağ ve derbent cenkleriyle düşmanı bi't-tedrīç darb ve tenfīr etmek ve bāhusus askere maāş ve ulūfe itāsı husūsunda parayı acımamak evlā ve enseb olacağını sadrazam Ali Paşa arz ve beyān ve sāir erkān-ı devlet ve kudemā-yı umerāyı askeriye dahī bu sūreti teʾyīd ve istihsān eylemişler ise de zāt-ı hazreti pādişāhī kendi ʿazm ve kararından dönmeyerek yüz yirmi bin neferden mürekkeb bir ordu ile hakeret eyledikleri müsüllü diğer taraftan Timur dahī ordu-yı hümāyunun Tokad'a vusūlünü haber almasıyla Sivas'dan ordularını kaldırub Kayseri'ye ve Kırşehri tarīkiyle Ankara'ya bi'l-vusūl şehri muhāsara eylemiş idi. Sultān Bayezit Hān hazretlerinin oraya tekarübleri haberi üzerine Timur muhāsarayı terk ile askerini Çubuk Abad Ovası'na çeküb zāt-ı şāhāne ise Timur'un vucūduna ehemmiyet vermemek sadedinde geçüb o mevkiin şimāl cihetinde ahz-ı makām-ı arām eyledikten sonra civār tepelerde ava çıkılmasını fermān buyurmalarıyla üç gün devam eden bu avcılıkta tesādüf avlanan şiddet-i harāretle susuzluktan bir çok asker telef olduğu gibi avdette evvelce intihāp kılınan mevkiʿ dahī Tatarlar tarafından işgāl olunmuş ve civārda bulunan su menbaı dahī kurutulmuş olduğu görülünce bilā tehir bed muhārebeye karar verilmiştir.

Şehzādegān hazerātıyla meşāhir-i cengāverān ümerā kuva-yı külliye ile ordu-yı hümāyuna iltihāk eyledikleri misillü Timur'un evlāt ve ahfādı dahī cemʿ edebildikleri asākir-i bīşimār ile Tatar ordularını inzimām etmiş edüğünden (bazı müverihīn tarafeynin mecmuʿ-ı askerini bir milyona garīb derecede vasf ederler) ferdāsı cuma günü

(50)tarafeyn orduları saf beste oldukları hālde kār-ı zāra ağaz olunarak şiddeti cenk ve cidāl kesb-i ehemmiyet eylemekte iken çünkü mukademā firāren gidüb Timur'a iltecā etmiş olan Aydın, Menteşe, Saruhan ve Germiyan emīrleri bu muʿrekede hāzır bulunduklarından ordu-yı hümāyunun sağ cenāhını teşkīl eden Aydın askeri eski emīrlerini Tatar ordusunda görür görmez etrāfa iltihāk ettikleri gibi Saruhan ve Menteşe ve Germiyan askeri dahī onlara imtisāl ve

müteākiben bervechi muharrer Timur'un casusları tarafından iğfāl olunan Tatarlar dahī kezālik Tatar ordularına iltihāk ederek bu cihetle ve cengāverān ümerā-yı osmāniyeden bir çoğunun maktūl ve esīr düşmesi hesābıyla kesb-i zaaf eden ordu-yı hümāyunun mağlūbiyeti garīb'ül vukūʿ ediğüne ve Bayezıt Hān hazretlerinin mevki-i dūçār, tehlike olduğu görülmesine mebnī ordu-yı hümāyunda bulunan Sırp askerīne kumanda eden Etyen maiyeti süvārileriyle düşman askerini yarub külli telfāt vererek nezd-i şāhāneye bāvuzūʿ netice-i kār-ı zār-i arz ve ihtārı ve sūret-i firārı teklīfe ictisār eylemiş ise de Sultān Bayezit Hān hazretleri bu teklīfi ğayz ve ğadb ile red ederek maiyet-i seniyelerinde kalan on bin yeniçeri ile delirāne muhārebeye devam eylediğinden artık zāt-ı şāhānenin halāsına çāre kalmadığı cihetle o aralık sadrazam ile yeniçeri ağası büyük şehzāde Emīr Süleymān Bey'i mahalli şurişten çeküb çıkarmış olmalarıyla mūmaileyh Etyen kendi askerleriyle emīr-i müşārüileyhi setr ederek cümlesi maan ve denize ulaşmak üzere garba müteveccihen firār eyledikleri misillü Amasya ümerāsı dahī diğer şehzāde Mehmet Çelebi'yi bi'l-istishāb şarka doğru dağlara kaçırmışlardır. Sultān Bayezıt Hān bütün gün imdād-ı askeriyle düşmanın muhācemātına müdāfaa eylemiş ise de yeni çeriler dahī kimi şiddet-i harāretinden yanub susuzluktan bayılmış ve kimi tiğ-i aʿdāya hedef olmuş olduğundan akşama yakın maiyet-i seniyede bulunan minnetbeyin ibrāmıyla zāt-ı hazret-i pādişāhī ricʿate karar vermiş olduğu esbin kapanmasıyla Cengiz neslinden olan Mahmut Hān yetişüb Sultān Bayezit Hān hazretlerini tutmuştur. 9 zilhicce sene 804 ve 20 Temmuz 1402 Şehzāde Musa Çelebi ve ümerādan Minnet bey, Mustafa bey, Ali Bey ve sermusāhib ile harem-i hümāyun kethüdāsı Fīruz Bey zāt-ı şāhāne ile maan esīr olub şehzādegāndan İsā Çelebi dahī

(51)Evvelce Karaman cihetine savaşmış ise de biraderi Mustafa Çelebi hengām-ı muhārede gāib olub hayāt ve memātı malūm olmamıştır. Müverrihīnin nakillerine göre Timurlenk Sultān Bayezıt Hān hazretlerini kemāl-i hürmetle kabūl ederek ikāmet-i şāhāneleri içün üç adet alā otağ tayīn ve hayātlarını kasem ile temin eylemiş ve suāl-i ālī üzerine ledel taharrī şehzādegāndan buldurulabilen Musa Çelebi'ye Timur'un huzūrunda hilat giydirilmiştir.

Her ciheti nazar-ı itibāra inince işbu Ankara Muhārebesi tevārihce olan muhārebātın en mühimlerinden biri ve Timur'un son muzafferiyeti bīnazīri olub bundan üç sene sonra Timurlenk Çin istilāsına giderken yolda vefāt eylemiştir.

Sultān Bayezıt Hān Timur tarafından lutf ile muāmele olunmakta olduğu hālde bir aralık muhāfazasına itina olunmamısından bi'l-istifāde firārı tasmīm ile mukaddemce bervechi muharrer meydān-ı harpten kaçırılmış olan Şehzāde Mehmet Çelebi tarafından tertīp olunan Türk lağımcıları ilen Tatarların ordugāhına girüb Bayezit Hān hazretlerinin haymesine garīp bir çadırdan mezkūr himāye doğru bir lağım hafrine bedʾ ile sabaha kadar yarıya gelinmiş iken alelsabāh nöbetçiler tarafından his olunarak ledel keşf hafriyātın görülmesi ve o esnāda Sultān Bayezit ile Fīruz Bey'in dahī ayakta bulunması üzerine keyfiyet Timur'a arz olundukta Timurlenk izhār-ı ğadap ile Sultān Bayezit Hān'ın zincir bend edilmesini emr etmesiyle müşārüileyh hazretleri olvecihle muhāfaza-i kuvveye tahtına alınub lağımcılar firāren kurtarılmışlar ise de Fīruz Bey katledilmiştir.

Sultān Bayezit Hān'ın Timur kafes içinde tevfīk-i rivāyeti külliyen bīesās olub esnā-yı seferde müşārüileyh hazretleri kafesli tahterevāne rākib olmakla edüğünden rivāyet-i mezkūrenin bundan galat olması iktizā eder hatta zincirbend edilmesi maddesi bile yalnız gecelere mahsūs idüği şāyān ve sevk müverrihīnce müttefikün aleyhdir. Elhāsıl Ankara muhārebesini müteākip yeni ordu-yı hümāyun mahv ve perişān edildikten sonra Timur'un hafīdi Mirzā Muhammed Sultān Tuz Bin Tatar tīz reftār ile şehzāde Süleymān Bey'i takībe çıkub maksad-ı aslı ise müşārüileyh hazretleri Bursa'ya ulaşub oradaki hazāini devleti Rumeli cihetine aşırmazdan

(52)evvel kendüsünün ele geçürülmesi maddesi edüğünden beş günde yalnız dört bin askerle Bursa'ya vāsıl olmuş ve fakat Süleymān Bey evvelce Rumeli cānibine geçmiş bulunduğundan Tatarlar ādeti mezmumeleri üzere şehri bi'l-istilā cevāmi-i şerīfe ile medreseleri ahur hāline koyarak Sultān Bayezıt'in harem-i hümāyunlarıyla sultānlar ve orada mahpūs bulunan Karaman ümerāsı Timur'un yedd-i zabtına düşdükleri gibi bi'l-cümle hazāin-i Devlet-i Aliyye ve Süleymān Bey'in nakl edemediği evāni-yi zer ve sīm ve sāir eşyā-yı girenbahā kāffeten ahz ve zabt edilerek defteri Timur'a gönderildikten sonra

şehir Tatarlar tarafından nehb ve ğāret ve ihrāz olunmuştur. Sultān Bayezıt Hān'ın mahmileri olan Ahmet Celāberi ile Kara Yūsuf evvelce firāra muvāfık olmuşlar ise de ulemādan Şeyh Muhammet Buhārī ve Şemsettin Fenārī ve Mahmut Cezerī esmā-yı firārlarında tutulub olvakt Kütahya'da bulunan Timurlenk tarafına iʿzām kılınmışlar ve bunlarda haysiyet-i zātiyelerine layık bir sūrette mazhar-ı hürmet olmuşlardır. Bursa'da toplanmış olan Tatar askeri Muhammet Sultān ve Mirzā Ebubekir kumandalarıyla iki fırkaya taksīm olunarak iki taraftan hareketle İzmit, Gemlik, Mihaliç, Karesi, Hamīd, Teke, Aydın, Saruhan, Menteşe, Akşehir ve Karahisar kasabalarıyla bunların meyānlarında kāin kara kāffeten nehb ve tarac ve bazıları bi'l-ihrāk ahālīsi katliam olundukları gibi bazılarının ahālīsi de esīr edildi.

Mirzā Muhammed Sultān Yenişehre vusūlünde Yıldırım Bayezıt Hān hazretlerinin kerīme-i mükerremeleri sultān hazretleriyle izdivacları icrā olundu.

Sultān Bayezıt Hān hazretlerinin hazāini ile harem-i hümāyunları Kütahya'ya bi'l-vusūl zevcāt-ı şāhāneden o zamana kadar diyānet-i asliyesinde kalmış olan Sırp Prensi Timur tarafından şeref-i islām ile müşerref edildikten sonra sultān-ı müşārüileyh hazretlerine gönderildi.

Karaman ümerāsı Timurlenk tarafından mazhar-ı itlifāt olarak büyük karındaşlar Emīr Muhammed'e hılmet-i eksāsıyla mukaddemā Sultān Bayezıt Hān tarafından zabt olunan memleketleri kendilerine iade ve tevcīh olundu. Tatar hükümdārı İstanbul imparatoruna elçi irsāliyle Devlet-i Aliyye'ye ītfāsı mukarrer olan verginin kendi tarafına üserāsını teklīf edüb buna imparator tarafından icābāt olunduğu misillü İstanbul Boğazı'nın

(53)Anadolu sahilinde vākiʿ Güzelce Hisar'da mukīm bulunan şehzāde Süleymān Bey'e de diğer elçi vāsıtasıyla nezd-i hükümdārına gitmesi veyahut talep olunan verginin verilmesi teklīf olunması üzerine emīr-i müşarüilehy tarafından dahī Timur'a takdīm-i hedāyā ile beraber peder-i alīşānları af olunarak hakkı şāhānelerinde makama layık muāmele olunduğu hālde bizzat gidüb hāk-i pāy-i hükümdarilerine arz-ı şükrāniyet edileceği bildirildi.

Baʿdehū Timur İzmir'e azimetle orada Menteşe oğlunu hüsn-i kabul ederek mücerred Devlet-i Aliyye'yi kuvvetten düşürmek maksadıyla Aydın ve Germiyan beylerine memleketlerini iāde ve tevcīh ve Erzincan emāretine diğer

mahaller ilhākıyla tāhirātının iktidārını tezyīn eylediği misüllü o esnāda birer tarafta birleşmiş olan şehzādegān hazerātı beyninde ihtilāf vukūʿ-u Timur'un mahzūziyetini mūceb olarak meyānlarında tezyīd-i münākaşa için defā-i sāniye olarak Emīr Süleymān tarafından gelen mebūsa Rumeli cihetinin mīr müşārüileyhe tevcīhine dāir berat itāsını deriğ etmemiş ve İsa ve Mehmet Çelebi taraflarından gelen mebūslar dahī aynı müsāadeye nāil olmuşlardır. İzmir Şehri birçok Hristiyan ile meskūn olduğu Timur'un malūmu oldukta derhal etrāfını sarub taht-ı muhāsaraya almağla beraber çünkü olvakt İzmir elli yedi seneden beri Rodos Kavalyeleri'nin zīr-i hükümetinde bulunduğundan reislerine mürşīd-i mahsūs irsāliyle ya din-i islāmı kabul etmeleri veyahut vergi vermeleri ve tereddüt ettikleri takdirde cümlesi kılınçtan geçirileceği tenbīh ve enzār ve buna reis-i mūmaileyh tarafından red ile cevāp itāsına ictisār olunması üzerine Timur şehrin altından lağım kazdırup üzerinden ateş yağdırarak on beş gün müddet tazyīkinden sonra kavalyelerin izhār eyledikleri cesāret ve arzu-yı mukāvemete rağmen bi'l-hücūm İzmir'i zabt ederek icrā-yı katliam ile kesilen kellelerden bir mutad ihrāmlar yaptırmıştır (Sene 805).

Timur Anadolu'nun cihet-i garbiyesinde maksad-ı ahīri olan İzmir'i dahī feth ettikten sonra ordugāhını Ayasloğ'a nakl ile orada ikāmet eylediği bir māh müddet zarfında etrāf ve eknāfa yapılan Tatarlar tarafından yıkılub yakılan mekānlar dökülen kanlar telef olan cānlar gaddarlığı derece-i kasveye isāl eylemişti. Artık Timurlenk fütūhāt-ı mütevālīyeden usanmış vefāta kanmış olduğundan Semerkant'a avdeti bi't-tasmīm oradan Konya'ya müteveccihen hareketle Milas Kazası'ndan geçüb güzergāhına tesādüf

(54)eden ve iki cezīre-i dilkeşāyı hāvi olan Eğirdir Gölünde vākiʿ Felek abād Şehri'ni dahī feth ve teshīr ederek mukaddemce Sultān Bayezıt Hān ile Akşehir'de bırakmış olduğu ordusunu almağa gider iken o esnāda yani 14 Şabān sene 805 tarīhinde Sultān Bayezit Hān hazretlerinin Akşehir'de vucūd-ı hümāyunlaruna nüzūl-ı isābetiyle irtihāl-i dārı bekā eyledikleri haberi alınub Timur izhār-ı asārı teessüf ile innallillah..... ayet-i kerīmesini tezkār eyledi, işbu irtihālden dört gün sonra kendü evlādı içinde en bahādır ve kumandanları meyānında misl-i nādir olan Muhammed Sultān'ın vukūʿ-ı vefātı Timur indinde en büyük zāyiattan ad olunarak orduca icrā-yı mātem eylemiş ve

cenāzesi Māverāünnehir'e gönderilmiştir. Bu kederin tesirinden nāşi olmalıdır ki Timur merhūm Sultān Bayezit Hān'ın Akşehir'de Şeyh Mahmut hayrāt türbesine muvakketen defn edilmiş olan nāş-ı şerīflerini Bursa'ya nakl için Şehzāde Musa Çelebi'ye ruhsat itāsıyla beraber müşārüileyh kendi huzūrunda bir hilat dahī iksā ve bir alā kuşak ile murassaʿ bir kubza seyf ve bir de teberdān ihdā eylemiş ve bālāsı kırmızı mürekkep ile kendi pençesi matbūʿ bir kıta berat dahī vermiştir.

Timur esnā-yı rāhda acemsebane bir daha sefer ederek bazı muhārebātdan sonra pāyitahtı olan Semerkand'da bi'l-muvāsala orada ğayetle musannaʿ ve müzeyyen bir saray-ı dilkeşā inşāsıyla meşgūl olmuş idi. Bir müddet sonra yine ordusunu cemʿ ile Çin'in istilāsına giderken Otrar nām beldeye vusūlünde bir hama-yı mahrūkaya tutularak sinn-i yetmiş bir ve Asya'da zaman-ı hükūmeti otuz altı seneye bāliğ olduğu hālde otuz altı evlād ve ahfāt ile on yedi hafīde terk ederek vefāt eyledi.

Yıldırım Bayezit'den on dört sene saltanāt ve sekiz esāretten sonra ʿāzm-ı dār-ı bekā olmağla Devlet-i Aliyye on sene müddet-i hāl teşebbüsātta kalub şehzādegandan her biri bakīye-i memālik-i şāhānenin bir tarafını zabt ve yekdiğeri aleyhine kıyām ile muhārebāt-ı vākıada nāçār kalan İsa Çelebi Karaman Dağları'na firār ederek orada mefkūd ve Süleymān Bey ile Musa Çelebi beyninde açılan muhārebe esnāsında Süleymān Bey maktūl olduğu gibi Musa Çelebi ile Muhammet Çelebi meyānlarında vukūbulan kār-ı zārda dahī Musa Çelebi kezālik maktūl olmağla pederinin hīn-i irtihālinde on beş yaşında olduğu hālde Amasya'yı kendisine merkez ittihāz ederek cemʿ ve techīz eylediği askeri kumandası

(55)tahtına alarak gerek Timurlenk tarafından eski yerlerine nasb ve tesis olunan Anadolu beyleriyle ve gerek kendü biraderleriyle vukū bulan muhārebāt-ı ʿadīdede nāil-i muzafferiyet olan Mehmet Çelebi vāris ve hayd saltanat-ı seniye olmak üzere cālis-i taht-ı ālibaht-ı Osmānī oldu. Müşārüileyhimden Süleymān Bey hadd-i zātında hazūzat-ı nefsāniyeye māil ve İsa ve Musa Çelebilerden birincisi tedbīr-i umurda gayr-i muvaffık ve gāfil ve ikincisinin hasāt cebr-i vucūr ve itisāf-ı celb-i gulūba hāil olub Çelebi Sultān Mehmet Hān hazretleri ise bir hükümdāra layık olan evsāf-ı celīlenin cümlesine mālik bir pādişāhı akıl ve ādil olmasıyla culūs-ı hümāyunları

ʿammenin memnūniyetini mūceb olmuştur. Hālbuki Timur'un vefātıyla terk ettiği memālik ve hükūmāt bir başın riyāset-i tahtında ictimāʿ edemiyerek evlāt ve ahfādı beyninde tahaddüt eden taç mücādelesi netāic-i vāhimeyi müʾeddi oldu.

(56)Devr-i Sultān Mehmet Hān Evvel Bin Sultān Bayezit Hānı Evvel Sene 816

Sultān Mehmet Hān hazretleri zamān-ı saltanat-ı seniyeleri olan sekiz sene müdette Bizans İmparatorluğuyla muhāfaza-i münāsebāt-ı dostiyi bi'l-iltizām Karadeniz ve Teselya kalalarını imparatora iāde eyledi.

Hemcivār krallar culūs-ı hümāyunu tebliğe müsāraat edüb Venedikliler memālik-i şāhānede kendi tebalarının mazhar-ı emān olmaları zımnında taraf-ı şāhāneden bir muahedeye nāil oldular.

Tatarlar memleketlerine çekildikten sonra sāir Anadolu beyleri misillü taraf-ı şāhāneden taht-ı itāate alınmış olan İzmir Bey'i Cüneyd isyan etmekle bi'l-muhāsara olunan tazyīk üzerine arz-ı itāat ve dehālet etmeğin hayātı bağışlanub fakat İzmir Beyliği'ne mukaddema İslāmiyeti kabul ile Samsun'a tayīn kılınmış olan Bulgaristan Kralı Sisman'ın oğlu İskender nasb olundu.

Karaman oğlu mukaddema Sultān Bayezit Hān tarafından tutulub hapsine fermān buyurulan pederinin Timurtaş Paşa tarafından katl olunmasından dolayı intikāmını almak için Bursa'ya bi'l-hücūm icrā-yı tahrībāta mütecāsir olmasıyla tedābir-i lāzıma ve asākir-i kāfiye ile üzerine varılarak Konya'da bi't-tazyīk dehālet vakasına mebnī sulha rabt edildi.

Venedik Cumhuriyetine merbūt bazı adalar sefāinin Osmanlı tüccār gemilerine tasallut ve taadi etmelerinden nāşi Çanakkalasından hareket ettirilen kırk iki kıta sefīneden mürekkeb bir donanma Karadeniz'den gelen Venedik tüccār gemilerine taarruz etmeleri üzerine cumhuriyet cānibinden dahī donanma sevkiyle tarafeyn beyninde vukūbulan muhārebede gerçi Venedikliler gālip gelmişler ise de hayli telefāta dūçār olarak nihāyet'ül-emir akd-i musālaha ile tarafeynin üserāsı iāde kılındı.

Zāt-ı hazreti pādişahī Mısır Sultānı ile musāfat-ı hasene üzerine olduğu misillü hudūd-ı hākānīnin muhāfaz-i asāyişi zımnında Fırat'dan Asya'yı vüsta'ya kadar olan hükümetler ile teʾsis-i münāsebat-ı dostiyi mubāderet buyurulmuşlardır. Bu husūs

(57)ise sehl'el husūl olub çünkü o esnāda Māveraün nehirde hükmeden Timurzāde Şāhrah, Karakoyun kabīlesi emīri Kara Yūsuf ve Akkoyun kabīlesi emīri Karapuluk yekdiğerleri aleyhinde hunrīzane muhārebede edüğünden herbiri Sultān Mehmet Hān hazretleri misillü bir hükümdār-ı nāmdarın ittifākını ararlar idi.

Baʿdehu zāt-ı şāhāne Avrupa cihetine atf-ı nazar buyurdukları sırada Eflak Prensi Mirca ile bunun akrasından Dan beyninden muhāsama vukūʿuna mebnī Dan taraf-ı eşrāf-ı melūkāneden istimdād eylediği misillü prensi iltizam eden Macar Kralı Şarz Mond dahī bunun lehinde muāvenet-i seniyeyi iltimas edüb nezd-i hümāyunda ise Van tarafı tercih buyurulmağla Macar askeri dahī prensin muāvenetinde bulunduğu hālde erzan buyurulan muāvenet sayesinde Van tarafı gālip gelmiş ve bu fırsatla zāt-ı şahāne Tuna Sāhili'nde bir kala inşāsıyla buna yer göğü tesmiye buyurdukları gibi İsakçı ve yenisal mevkilerine başkaca istihkāmāt dahī yaptırmışlardır.(sene 819)

Bir müddet sonra Devlet-i Aliyye ile Macarlılar beyninde muhārebe vukūʿuyla tālī-i harp Macarlılar lehinde netice pezir olmuş ise de bunlarda hayli telefāta uğramışlardır. (Sene 822)

Bu hengemda Sultān Mehmet Hān hazretlerinin Ankara Muhārebesi'nde gāib olan büyük birāderi olmak üzere Mustafa Çelebi nāmında bir zāt zuhūra gelüb taht-ı āliyye-i osmānī kendü hakk-ı meşrūʿu olduğunu Avrupa cihetinde ilān ederek Eflak Prensi Cerce ile mukaddemā İzmir Beyi iken iki defa isyān edüb her defada mazhar-ı aff-ı ālī olan ve şu esnāda Nigbolu Hākimi bulunan Cüneyd'in müzaheretiyle Balkan'ı geçüb Teselya kıtasına girdiği malūm-ı şāhāne olmasıyla derhāl askerle üzerine varılub Selanik civārında bi'l muhābere mağlūb edilmişler ise de Mustafa Çelebi Cüneyd ile etbāından bazılarıyla firāren Selanik'e sokulub hayātlarına dāir Selanik Hākimi Lecntopus'dan temināt almağa muvaffak olmuşlar idi taraf-ı şāhāneden olunan talep üzerine bunların teslīm-i mahalli hukūk müsāferet olacağından imparatordan emir olmadıkça verilmeyeceğini marız itizārda Leontaryus bi'l beyān keyfiyeti İstanbul'a yazdığı gibi taraf-ı şāhāneden dahī imparatora işʿār buyurulması üzerine Manuel cevābında meal itizār bir şahzāde değil en ednā bendelerinden biri dahī olsa ilticāsı hālinde teslīm-i lāyık-ı şān-ı devlet olmayub mamāfīh gerek

(58)Mustafa Çelebi ve gerek Cüneyd tevkīf edilerek zāt-ı şāhāne berhayāt oldukça salı verilmeycekleri meal kasem temin olunmuş ve Selanik Hākimi'ne verdiği emir üzerine mülteciler hemen bir sefīneye irkāben İstanbul'a iʿzām kılınmış olduğundan zāt-ı hazeret-i pādişahī bunun için imparatora senevī üçyüzbin kuruş tahsīsāt iʿtāsını müteahhid olarak Mustafa Çelebi ile Cüneyd firāra yol bulamamak için Limnos Adası'na gönderilüb Hazreti Meryem Manastırı'nda nezāret-i şedīde tahtında tevkīf olunmuşlardır.

Eflak Prensi Mirca Mustafa Çelebiye muzāheret ve muāvenet eylemiş olmasından dolayı akīb-i vakada üzerine asker sevk olunarak memleketi istilā edildi.

O sene Sultān Mehmet Hān hazretleri Bursa'yı teşrīflerinde İstanbul'a uğrayub imparator tarafından hakk-ı melūkānelerinde merāsimi tazimiye ifā olunmuş idi ferdāsı sene yine Edirne'yi teşrīf-i şāhānelerinden üç gün sonra vücūd-ı hümāyunlarına nüzūl isābet etmesiyle attan düşüb hayātlarından nā ümīd olmalarına mebnī vezīri Bayezit Paşa ile diğer vezīri Candarlı Ali Paşazāde İbrāhīm Paşa'yı celb ile Amasya Hākimi bulunan velīahdı Sultān Murād'a dahī sadākatla hizmet etmelerini tavsiye ve diğer iki evlādını derağuş ederek cedd-i aʿālālarıyla kendi zamanlarında vākiʿ olduğu üzere bunları da büyük birāderleri Sultān Murād telef etmek gibi bir hālde bulunmamak için bu iki şehzādenin İmparator Manuel'e tevdiʿ edilmelerini irāde ve tavsiye buyurduktan sonra tekerrür eden diğer bir nüzūl üzerine irtihāl-i dār-ı bekā eyledi.

Sultān Murād'a arz-ı keyfiyet ve tebşīr-i saltanat zımmında derhāl Amasya'ya sāi mahsūs çıkarılmış ise de müşārüileyhin Bursa'ya vusūlü ve cülūslarıyla Edirne'ye haber-i vürūdu vakte muhtāç olacağından bu irāde asker tarafından bir fenālık veya ihtilāl-i vukūʿundan ihtirāzen müşārunileyh Bayezit Paşa hakikat-i hāli ketm ve Anadolu'ya sefer açıldığından yeniçeri ve sipāahilerden birer fırka askerin Biga'ya azīmeti muktezā-yı irāde-i seniye-i hazret-i pādişāhīden olduğunu yeniçeri ağasına beyān edüb fakat her nasılsa zāt-ı şāhānenin rahatsızlığı asker beyninde şāyīʿ olmuş edüğünden berhayāt olduğu görülmedikçe bir tarafa hareket olunamayacağı cevābı verilmiş.

(59)ve eğerçi hakikat-i hāle vākıf olan vüzerā-ı asker tarafından cüzʾi bir hakeret vukūʿ mizāc-ı şāhāneye dāi-yi vehāmet olabileceğini etibbānın beyānına atf ile ifāde eylemişler ise de asker taleb-i vakalarında masr olduklarından etibbādan biri hakikat-i askerden ketm ile beraber merhūmu berhayāt göstermeğe bervech-i ati bir tedbīr düşünmüştür. Sultān Mehmet Hān'ın naş-ı şerīfleri Edirne Sarayı'nda irtihāl eyledikleri köşkün derūnunda elbise-i şāhāneleri giydirilmiş olduğu hālde taht üzerine ikʿād ve rūzgār dokunmasın deyu pencerelerin camları sed olunarak asker takım takım köşkün önünden geçer iken tahtın arkasında gizlenmiş olan kurenadan biri ellerini naş-ı şerīfin lābis olduğu kürkün kolları içine sokub arasıra hakeret ettirmekte edüğünden yeniçeri ve sipahiler zāt-ı şāhāneyi pencere arkasında görüb berhayāt zan ettikleri gibi müteākiben vüzerā dahī merāsim-i muʿtade ile huzūr-ı hümāyuna girüb hāk-i pāyi melūkāneye Cebīn say-ı ʿubūdiyet olarak çıkdıklarında mizāc-ı şāhāne eyüleşmekde olduğunu askere beyān eylemeleri üzerine cümlesi izhār-ı şādımānı ile müretteb olan asker Biga'ya müteveccihen azīmet etmişlerdir.

Bu hāl ile merhūmun naş-ı şerīfi kırk bir gün muhāfaza olunub Sultān Murād Hān'ın Bursa'ya biʾl-vusūl cülūs-ı humāyunları vukūʿ bulduğu haberinin vürūdunu müteākib Edirne'de dahī ilān-ı keyfiyet olunmuş ve ordu-yı hümāyunun Bursa'ya azīmeti emri verilüb Çelebi Sultān Mehmet Hān-ı Evvel tāb serah hazretlerinin naş-ı mübārekleri Bursa'da tahiyye olunan türbe-i şerīflerine nakl edilmiştir.

Sultān Mehmet Hān-ı evvel hazretlerinin Edirne ve Bursa şehirlerinde inşā ve ikmāline muvāffak oldukları cevāmiʿ şerīfe ve mebrāt-ı sāire-i şāyeste-i zikr ve senā olub Edirne'deki Ulu Cami ve Bursa'da Yeşil imāret cümle-i asār-ı hayriyelerinden olduğu misillü haremeyn-i muhteremeyne surre-i hümāyun irsāli dahī müşārünileyhin zamān-ı saltanat-ı seniyelerinde bedʾ eyledi. İlm-i edebiyāt ile şiir bu devrede terakkiyāb-ı iştihār oldu.

(60)Devr-i Sultān Murāt Hān-ı Sānī Bin Sultān Mehmet Hān evvel sene 824

Sultān Murāt Hān-ı sānī hazretleri on sekiz yaşında oldukları halde cālis-i taht-ı saltanat olub cülūs-ı hümāyunları hemcivār bulunan hükümdārāne ilan ve bazılarıyla tecdīd-i muāhede olundu.

İstanbul imparatoru Manuel Bursa'ya sefīr-i mahsus irsāliyle cennetmekān Sultān Mehmet Hān'ın vasiyeti seniyeleri üzere küçük birāderlerinin kendüsüne irsālini taraf-ı eşref-i şāhāneden talep ve bu vasiyetin adem-i icrāsı takdirde Mustafa Çelebi'nin ihlā-yı sebūli ile beraber taht-ı āli-yi osmāninin vāris-i meşrūʿu olmak üzere Rumeli cihetince hükümdārlığını ilan edeceğini ve o halde Anadolu ciheti dahī buraya mutāba atda tevakkuf eylemeyeceğini beyān ve tebliğ eylemesi üzerine şehzādelerin öyle Hristiyan nezdinde terbiyeleri şeriat-ı islamiyece cāiz olmadığından imparatorun işbu vesāyetten sarf-ı nazarla hüsn-i münāsebāta riāyetleri memūl-i şāhāne olduğu vezir Bayezit Paşa tarafından sefīre ifāde olunmuş idi. İmparator bu cevābı alır almaz on kıta sefīne ile yukarda zikri geçen Leontarayüs Mustafa Çelebi'nin bulunduğu Limnas'a gönderüb müşārünileyhin muvaffakiyeti takdirde Gelibolu ile İneruz Dağları'na kadar sevāhili ve Karadeniz'de dahī İstanbul'dan Eflak'a kadar olan mahalleri imparatora iāde etmek şartıyla kendisine bir muāhede imzalatdırıldıktan sonra Mustafa Çelebi Cüneyd ile maan Gelibolu'ya çıkarılmasıyla müşārünileyh ahāli tarafından hüsn-i kabūl olunmuş ve ileri doğru gittikçe cemiyeti tekessür ederek bir çok mahalleri zabt eylemiş olduğundan hāiz-i ehemmiyet olan bu keyfiyet Bursaca malum olduktan İbrahim ve İvaz Paşaların tensībiyle Bayezit Paşa hāh nā hāh bu gāilenin izālesine memur olarak Edirne'ye azīmet ve orada asker cemine mübāderetle ordu-yı hümāyunun mevcūdunu otuz bin nefere iblāğ eylediği sırada diğer taraftan Mustafa Çelebi dahī Siroz ve Yenice Vardar cihetlerinde teksīr-i cemiyet ve Edirne cihetine hareketle tarafeyn askeri Sazlıdere nām mahalde yek diğerine yaklaştığından Mustafa Çelebi bizzāt ileri doğru yürüyüb Bayezit Paşa'nın askerine kendisini

(61)bildirerek terk-i silah ile halīfe-i meşrūalarına beyat etmelerini emretmesiyle sihir gibi tesir eden bu emir üzerine askerin kāffesi Mustafa Çelebi tarafına geçüb Bayezit Paşa esīr düşerek Cüneyd tarafından katledilmiştir. Mustafa Çelebi Bey işbu gālibiyeti üzerine Gelibolu müstahfizleri kalmayı Leontariyüs'e teslīme kāil olmuşlar ise de derhāl Mustafa Çelebi yetişüb nāil olduğu fütūhāt imparator için değil kendisi

memālik-i islāmiyeyi istihlās etmek mesāīsinde olduğunu ve fakat miyanedeki muāhedenin hükmü bākī edüğünün imparatora teblīğini mūmaileyhe Leontarayüs'e emr eylemiş olmasıyla mūmaileyh İstanbul'a avdetle keyfiyet-i hāli Manuel'e tebliğinde imparator mütahayyir olub mamāfīh yine Sultān Murāt Hān Hazretleriyle muhārebeye girişerek birāderi şāhānelerinin hasb'ül vesaya tarafına teslīmi talebinde bulunmuş ve kendisine yine adem-i muvvaffakat cevābı itāsıyla beraber zāt-ı hazreti pādişāhī o zaman bazı adalar ile Foça'ya hükmeden Cenevizlerden taleb-i muāvenet ve olunan muvvaffakat üzerine olbābda bir muahede akdine mübāderet edilmiş idi. Bursa'da teheyyiet-i askeriyeye devam ile beraber Sultān Mehmet Hān zamanından beri li-sebebin Kütahya'da mahbūs bulunan Mihal oğlunun dahī Mustafa Çelebi tarafına geçmiş olan askere tesir-i nüfūzu memul olmasına mebnī af ve ıtlākına müsāade buyurularak kemā fi-s-sābık kumandanlık ile orduya celbedilmiş ve o esnāda Edirne'de zevkine bakmakda olan Mustafa Çelebi müsteşār-ı hās olan Cüneyd'in teşvīkiyle mevcūt maiyeti olan askeri bi'l-istishāb Anadolu'ya geçmiş olduğundan Sultān Murāt Hān Hazretleri dahī Bursa'dan hareket ile Uluabad Nehri civārında tarafeyn-i askereynin yekdiğerine takirrübünde Mihal oğlunun Mustafa Çelebi tarafında bulunan askere yanaşub hitāb eylediği vaaz ve nasīhat üzerine Akıncı askeri kāmilen berü tarafa geçmiş ve öte tarafın sadākatinde kalan azap askeri leylen nehri geçüb ordu-yı hümāyunu urmak teşebbüsünde bulunmuşlar ise de buna evvelce kesb-i malūmāt eden yeniçeriler tarafından mukābele olunarak ekserīsi telef edilmiştir. Mamāfīh Mustafa Çelebi'nin maiyetinde kalan askerin külliyeti hālā nazar-ı itinādān dūr edilmeyecek derecede edüğünden bunda bir desīse-i harbiye istimāline lüzūm görünmekle vüzerādan biri tarafından Cüneyd'e bir mebūs

(62)Vāsıtasıyla cürmünün affı ve Aydın Beyliği'nin kendisine vadiyle hizmet-i şāhāneye gelmesi teklīf olunduğu gibi Mustafa Çelebi'ye dahī diğer bir mebūs vasıtasıyla Cüneyd kendisini terk ile berü tarafa geçmek azminde bulunduğuna dāir bir haber gönderilüb bu tedbīr her ikisine de tamamen tesir etmesiyle Mustafa Çelebi Cüneyd'e adem-i emniyet izhārında bulunduğu sırada Cüneyd kendi takımıyla leylen firār ederek Aydın cānibine azimet ve bunun şuyū'u üzerine rüesā Mustafa Çelebi'yi terk eyledikleri itikadıyla askerde hemen dağılub yetmiş nefer kadar iç ağalarıyla yalnız kalan Mustafa

Çelebi dahī Gelibolu'ya avdet eylemiş olduğundan Sultān Murāt Hān hazretleri tākībine mübāderetle Cenevizler tarafından sāhilde tehiyye edilen yedi kıta sefīne-i harbiyyeye askerini bi'l-erkāb karşı yakaya geçmekle Mustafa Çelebi Gelibolulu müstafizleriyle de müdāfaaya kadar tiyāb olamayarak mağlūben Edirne tarīkiyle Eflak tarafına firār etmekte iken Edirne'nin bir konak ötesinde vākiʿ Kızılağaç Yenice nām-ı mahalde yetişilüb ahz ve girft olunarak salben idām edilmiştir.

Zāt-ı hazreti pādişāhī Mustafa Çelebi'nin iddiā-yı saltanata kıyāmı şu Rum imparatoru'nun muāvenetine müstenid edüğünü bilerek andan ahz-ı intikam azminde olduğu halde muzafferiyet-i şāhāneden lerzanāk olan Manuel nezd-i melūkāneye sefīr-i mahsūs iğrāmın tebrīki muvvaffakiyetine musāraat ve bazı hālātın mesuliyetini müteveffi Bayezit Paşa'ya bi't-tahmīl zāt-ı şāhāne ile tecdīd-i ved musafāt emelinde bulunduğunu beyana mübāderet eylemiş ise de zāt-ı hazret-i şehriyāri bunun cevābını kendileri götüreceklerini bi'l-beyān hemen cemʿ ve tehiyye eyledikleri yirmi bin askerle İstanbul pişkāhına dayanub evvelce verilen evāmir-i seniye üzerine etrāftan tecemmü eden asker dahī gelüb birleşmiş olmasıyla İstanbul Şehri taht-ı muhārasaya alınmıştır. Esbāb-ı feth ve teshīr tehiyye olunarak birgün açılan muhārabe sabahtan akşama kadar devam ve bu hālde Manuel'e ölüm yatağında bulunduğunda veliahdı Yuvan müdāfaaya ihtimām eylediği esnāda Sultān Murāt Hān'ın biraderi olub Sultān Mehmet Hān'ın vefātında on üç yaşında olduğu hālde Karamanoğlu'nun nezdine iltica eden diğer Mustafa Çelebi imparator Manuel'in tahrīkiyle Anadolu'da ref-i livā-yı isyān ederek askerle gelüb İznik Şehri'ni zabt eylediği haberi üzerine Sultān Murāt Hān Hazretleri İstanbul'da muhāsarayı

(63)Ref ve Evranos zādeyi Rumeli Beylerbeyi nasp ile Eflak cihetine iʿzām ve kendisi dahī beride zuhūr eden gāʾilenin def-i zımnında Anadolu'ya geçüb İznik havālisinde bi'l-muhārebe Mustafa Çelebi'yi ele geçirerek salben idām eyledi sene 827

Rumeli cihetinde Evrenos zāde ile Fīrūz Bey cenūb ve şimāl cihetlerinde tevsī-i hudūd-ı hākānīye muvāffak oldukları gibi zāt-ı şāhāne dahī Anadolu'da Sinop ve Kastamonu'ya hükmeden İsfandiyar Beyi taht-ı itāate

aldıktan başka hüsün ve cemālde bī-hemtā olan kerīmesiyle nişanlanub baʿdehu Edirne'ye celb ile merāsim-i izdivācı icrā buyurdular. Sene 828

Merkez-i saltanat-ı seniyede bulunan başvezīrin nüfūzları işre karışıklığı mūcib edüğünden üçü birer vilāyete tayin ve ihāneti anlaşılan birinin gözleri çıkarılub yalnız Candarlizāde İbrāhīm Paşa ibkā buyuruldu.

Bu müddette Manuel'e halef olan imparator Yuvan ile bi'l-muhābere müşārünileyh Devlet-i Aliyeye senevī üç yüz bin akçe yani otuz bin duka vergi vermek veritün ile Esterenya Nehri üzerinde vākiʿ diğer kasabaları ve Selīm Reya ile Dragos'dan māada Karadeniz sahilinde vākiʿ bi'l-cümle şehirleri teslīm etmek şerāitiyle akd-ı musālaha ve Eflak Prensi ile tecdīden ve o zamān Almanya denilen Avusturya İmparatorluğu tahtına cülūs eden Şarzmond ile müceddeden akd-i muāhede olundu. Maahhüd Cüneyd'in meslekī şekāvette kırdığı ceviz bini geçmiş ve ahiren metbūʿi Mustafa Çelebi hakkında irtikāb eylediği ihānetine mükāfeten kendisine vaad olunan Aydın Beyliği'ne bedel Ayasloğ ile İzmir'i hod be hod zabt ile baʿdehu Devleti Aliyye tābiyyetini dahī tanımamak tasdīsinde bulunmuş olmasına mebnī bulunda ihānetine nihāyet vermek iktizā ederek üzerine asker sevkiyle olunan müsādemede oğlu ile biraderi ele geçirildiği gibi muahharan kendisi dahī yerden yere kaçmakta ve İpsala Adası'nda tahassun ile müdafaaya çalışmakta iken devamı hileye düşürülerek işi bitirilüb ser-i maktūʿu huzūr-ı şāhāneye takdīm olunmuş ve mevkūf bulunan oğlu ile biraderi dahī aynı cezā ile mücāzāt edilmiştir.

Baʿdehu Sultān Murāt Hān'ı Sānī hazretleri Anadolu cihetinde bazı icrāat ve ıslāhātta bulunarak muahharan Edirne'ye avdetlerinde işbu pāyitaht-ı saltanat-ı seniyede

(64)hāk-i pāyi şāhāneye yüz sürmek arzu ve istidʿāsında bulunan ihtiyār Germiyan emīri lütfen hüsn-i kabūl buyurulub eyyām-ı misāfirātında nāil olduğu fevkalāde ihtirāmāt ve tāattufāt-ı seniyyenin ifā-yı teşekküründen aciz olan emīr-i müşārünileyh avdetinden bir sene sonra hīn-i vefātında bi'l-cümle memālikine zāt-ı hazret-i pādişāhiyī vāris-i nasb eylemiş olmağla bu yerler dahī memālik-i şāhāneye zam ve ilhāk olundu. (sene 831)

O avende Sırbistan'a hükmeden Etyen Lazaroviç vefāt edüb halefi Yorgi Brankoviç mukaddema selefi ile akd olunan bir muāhede icābınca Macar Kralı'na bazı kalaların terk ve teslīmine mecbūr idiyse de bu meyānda

bulunan ve Tuna'nın sağ tarafında vāki‘ olan Kulumbaz (Güvercinlik) nām-ı kala Etyen tarafından istikrāz olunan on yedi bin dukka mukābilinde bu yārlardan birine terhīn edilmiş edüğüne ve hāl böyle iken Macar Kralı Şerzmond meblağ-ı mezkūru ifā etmeksizin kalayı behemahāl almak istediğine bināen hak sahibi olan Buyar Devleti Aliyye'ye bi'l-mürāca‘a istimdāt etmekle mezkūr kala zabt olunmuş idi. Ba‘dehu Macar Kralı askerle gelüb Kulumbaz'ı berren ve nehren muhāsara eylemesi üzerine Sultān Murāt Hān hazretleri müdāfaaya şetābān olmağın muhāsara ref‘ olunmak ve mezkūr kala Devlet-i Aliyye'ye kalmak üzere tarafeyn beyninde bir mütāreke akd olunub kral askerini Tuna'nın öte tarafına çekmeğe başlamış iken her nasılsa asākir-i osmāniye tarafından bed’ olunan muhārebede Macar askeri mahv olarak kral güç hāli ile kurtarılabilmiş ve kendi askeriyle yalnız başına kalan Sırp Hākimi Yorgi ise sulh istid‘āsında bulunmağla senevī Devlet-i Aliyye'ye otuz bin duka vergi vermek ve Macaristan ile olan kāffe-i münāsebetini kat‘ ile kendi askerini ordu-yı hümāyuna ilhāk etmek üzere nāil-i sulh oldu.

O hengāmda Selanik halkı tarizāt-ı hariciyeden bīzār oldukları hālde tābi bulundukları Bizans İmparatoru memleketlerini muhāfaza edememekte oduğundan o misillü tecāvüzāttan vikāyeleri şartıyla tābiyetlerinin kabūlü Selanik ahālisi tarafından Venedik Cumhuriyeti'ne teklīf olunub cumhuriyet dahī bu teklīfi me'al memnuniye kabūl ile birde hākim göndermesini üzerine Selanik Hākimi bulunan Manuel'in oğlu Endroniko ahāli tarafından hāl ve def edilmiş idi.

(65)Selanik Şehri Sultan Murāt Hān hazretlerinin matmah-ı nazarı olmağla beraber zaten cedd-i alālarının feth eyledikleri memleketlerden ve bināenaleyh mevrūs pederi olduğu hālde Selanik ahālisinin Venediklileri Devlet-i Aliyye'ye tercīh etmeleri ağberār-ı şāhāneyi dāi olarak teheyyiet-i lāzime ve asākir-i külliye ile varılub Selanik Şehri muhāsara olunmuş idi. Derūn-ı kalada bulunan Rum müstahfizleri ehemmiyetten āri bir heyette ve Venedik askeri ise asākir-i osmāniyenin kesretine göre yüzde bir nispette olduğu hālde Selanik Kalası'nın metānetine ve o anda Avrupaca marūf olan top istimāline Osmānlılar henüz alışmamış idüğünü bināen Venedikliler Osmānlıların tazyīkātına dayanmak azminde bulunmuşlar ise de asākir-i şāhānenin ibtidā-yı hücūmunda bunlar düçār-ı havf ve dehşet olmalarıyla

mukāvemet hakkındaki karārı firāra tebdīl ederek ve hemen denize atılub yüzerek o sırada limanda bulunan gemilerine cān atub savuşmulardır.

Zāt-ı hazreti pādişāhī şehrin müştemelātından yalnız emvāl-i ğayrimenkūle kendisine ait olmak üzere maadasını ganāim-i harbiye olarak askere vaat buyurmuş ve bi't-tesādüf o sırada vukūʿa gelen şiddetli bir zelzeleden kalanın bedeninde bir rahne açılmış idüğünden muhāceme-i şedīde neticesinde kala feth olunarak vad-ı ālī ifā ve esīr edilen ahāliden bir çoğu asker tarafından hārice satılmış ise de kendi familyalarını iştirā edenler yine kendi hanelerinde ibkā buyurulub hāli kalan evlere yenice Vardar ahālisinin fazlası iskān edilmiştir.

Bundan bir sene sonra zuhūr eden illet-i vebā bazı zevāt-ı meşhūreyi ifnā eylediği gibi yirmi seneden beri hizmet-i sadārette bulunan İbrāhīm Paşa'nın irtihāliyle mesned-i sadāret oğlu Halil Paşa'ya geçmiş ve zāt-ı şāhānenin biraderleri Yusuf ve Mahmut Çelebiler dahī illet-i mezkūreden musāb olarak merhūm olmuşlar idi. Ferdāsı sene şehzāde Mehmet Çelebi'nin (Fatih Sultan Mehmet Han'dır) kademnihāde-i mehdi vucūd olması mesāib-i umumiyeden müteessir olan kalb-i şāhāneye teslīyet bahşoldu. Eflak prensi olub Dırakul [.] mahlasıyla şöhretyāp olan Vilad mukaddema Eflakīn hākim-i meşrūʿu olan dani mesnedinden tard ve katl eylemesi üzerine

[.] ulah lisānınca Şeytan demektir.

(66)Birāderinin himāye-i hukūkuna muāvenet zımnında taraf-ı saltanat-ı seniyyeden gönderilen bir fırka askeri dahī bozub rakībini idām etmiş ve mamāfīh Dırakul zāt-ı şāhāne ile musālaha mecburiyetinde bulunduğundan Devlet-i Aliyye'ye vergi vermek üzere tābiiyeti kabūl eylemiş idi. Olbābda akd olunan mukāvele hükmünce Darkul biraz osmānlı askeriyle Erdel memālikinde berçapul ederek bazı yerleri tahrīb eylemesine mebnī bu keyfiyet Erdel'de Macarlılar ile diğer bazı milletlerin ittihādını mūcip olmasıyla Sultān Murāt Hān hazreleri Macaristan ile tesīs-i münāsābāt-ı dostiye mübādereti icāb-ı maslahattan adderek Şarzmond hedayā-yı girenbahā ve elçi-yi mahsūs irsāliyle Almanya (şimdi Avusturya) imparatorluğu tahtına cülūsunun resmi tebrīğini icrā ve imparator dahī kezālik takdīm-i hedāya ile merāsim-i ihtirāmkāriyi ifā eylemişlerdir. Mahazā diğer taraftan İshak Bey ile Sinan Paşa

Sırbistan'a duhūl ile harekāt-ı taarruziyede bulunduğundan Sırp Kralı Corc Brankoviç kızı Mora'nın zevciyet-i şāhāneye arzını kendi hakkında medār-ı selāmet addedüb bu ise nezd-i hümāyun-ı melükānede karīn-i kabūl olmuş ve fakat müşārünileyhā henüz gayr-i bāliğa edüğünden merāsimi izdivācın icrāsı tehir edilmiş idi.

Muahharan Karamanoğlu kendisiyle muhābere-i hafīyede bulunan Avusturya İmparatoru'yla Sırp Kralı'nın tahrīkatına bināen vaktiyle ecdādının zāyiʿeyledikleri memālikin istirdād-ı tasavvuruyla metbūʿu mefahimine karşı muāmele-i serkeşānede bulunduğundan üzerine sefer edilerek Karaman memleketine bi'd-duhūl Beyşehri, Akşehir ve Konya zabt ve Karamanoğlu şerāit-i sulhiyeye rabt olunduktan sonra zat-ı hazret-i pādişāhī bunun muhariklerinden intikām almak kastıyla Rumeli cihetine azimet buyurmuş olduklarından Sırp Kralı memleketini tehdīt eden o hāli görünce gadāb-ı şāhāneyi teskīne medār olmak üzere o esnāda vāsıl-ı sinni bulūğ olan kızını hāndān-ı şāhānelerine rabt eden vad-i āliyye-i sābık-ı arz ve tezkār eylemiş ve işbu tedbīr-i dilpezīri rehin aynı muvvafakiyet olarak müşārüneliyhā merāsim-i mutāda ile Edirne'ye getirilüb dāhili harem-serāy-ı hümāyun olmuştur. Fakat imparator Şarzmond hilekārlığı yanına bırakılmayub Evrenoszāde Ali Bey akıncı askeriyle Erdel memleketine bi'd-duhūl Sırp Kralı'yla Eflak Prensi'nin inzimām-ı muāvenetleriyle bazı mühim kalaları feth ve teshīrden başka yetmiş bin esir alub götürmüştür.

(67)Zāt-ı şāhane hengām-ı şitā-yı Edirne'de geçirdikten sonra Sırp Kralı'yla Eflak Prensi haklarında vākiʿ olan bazı ihbārata mebnī Edirne'ye davet olunmuşlar idi. İnhıtārları talep buyurulan Semendire Kalası'nı oğluna tevdiʿ ile Macaristan Kralı Lahki Almbertin nezdine iltecā eylemiş olduğundan Sultān Murāt Hān hazretleri ordu-yı hümāyunu bi'l-istishāb varub Sırp Kralı'nın oğlu ile amucasını esīr ederek ihāneti vakalarına mebnī ikisindede gözleri çıkarıldıktan sonra biri Amasra'da diğeri Tokat'da haps olunmuşlardır. Baʿdehu ordu-yı hümāyun üzerine gelen Macar askeriyle şiddetli bir muhārebe vukūʿ bularak Macarlar dūçār-ı hezimet olmağın alınan üserā-yı külliye ile avdet buyurulmuştur. Muahharan zāt-ı şāhāne Sırp Kralı'nın evvelce Macarların himayesi tahtına vāzʿ eylediği Belgrad'ın muhāsarasını murāt etmekle bunun kumandanlığını Evrenoszāde'ye havāle buyurmuş idi. Altı ay

muhāsaradan sonra oradan askeri çeküb Erdel içlerine sevk olunan silahtār Mezīd Bey bazı taarruzī harekāttan sonra Hermansat Şehri'ni muhāsara eyledikte bizce Yanko nāmıyla yād olunan Jan Hünyād zuhūr ile Macar askerini kendi kumandası tahtına alarak vukūʿ bulan muhārebede asākir-i osmāniye Macarlardan ziyāde dūçār-ı telefāt olarak bozulmuş ve bu meyānda Mezīd Bey dahī şehīd olmuştur. Baʿdehu Hünyād Alp Dağları'nı aşub Eflaka duhūl ile Tuna sevāhilinde kāin büldānı harap etmiş olduğundan Sultān Murāt Hān hazretleri seksen bin asker cemiyle Macaristan üzerine yürüyüş etmesini Şahābettin Bey'e emīr edüb müşārünileyh olvecihle hareket ve Macarlılara karşı izhār-ı tavr-ı besālet eylemekte iken Hünyād on beş bin askerle ile karşı gelüb Vasağ nām-ı mahalde beynettarafeyn vākiʿ olan muhārebe-i hunrīzānede yine tālī-i harb Hünyād tarafından zāhir olarak Şehābettin esīr düşmüş idi. Bu sūretle Hūnyād cengaverlikle iştihār etmiş olduğundan ferdāsı sene her taraftan bir çok halk bunun maiyetine akın edüb Macar, Sırp, Avusturyalı ve Ulahlar'dan tecemmüʿ eden asākir-i müttehide Sırp Kralı'nın emr-i tahtında Semendire civārından Tuna'yı geçüb Hünyād on iki bin süvāri ile Sırbistan'ı zīr-ü zabtına alarak Harsova ve Şehir Köyü kasabalarını ğaretle Niş Kalası'na dayanmış ve Macar ile Kralı

(68)Viladislas dahī yirmi bin askerle iki konak geride ertesi sıra gelmekte bulunmuş idüğünden oradan hareketle Morava Nehri sāhilinde asākir-i şāhāneye tesādüf ederek miyānede vukū bulan muhārebe neticesinde ordu-yı Hümāyūn iki bin şehīd ve dört bin kadar esīr bırakarak Balkan'ın gerisine doğru ricʿat mecbūr olmuş ve Hūnyād pey-ā -pey ilerleyüp Sofya'yı zabt eylemiştir. Bu mubāreze sadrazam Halil Paşa'nın birāderi olan Damat Şehriyāri Mahmut Çelebi dahī ezcümle esīr olup baʿdehū Hūnyād Balkan'ın beri tarafında vākiʿ Yalova'da vukūʿbulan diğer muhārebeyi dahī kazandıktan sonra Budin'e avdet etmiştir. Bu esnada yine Karamanoğlu üçüncü defa olarak metbūʿ mefhamına karşı isyān ederek Akhisar, Akşehir ve Beyşehiriyle bunların havālisini istīlā eylemesiyle Sultān Murāt Hān hazretleri Macarların tecāvüzātından hudūd-ı hakanīnin muhāfazasını serdārlarına havāle ile bizzāt Anadolu'ya geçüp Konya, Larende ve sāir birçok şehirleri dūçār-ı taraç etmiş ise de Hünyād'ın harekāt-ı cedīdesi Avrupa cihetine avded-i şāhāneyi ilcā

eylediğinden Kahramanzādenin zevcesi bulunan hemşīresi Sultān hazretlerinin ricāsı üzerine āsīnin cürmü af buyurulmuştur.

Zāt-ı hazret-i pādişāhī Edirne'ye muvāsālat-ı seniyelerinde meşāk-ı seferiyeden bītāb olduğuna ve diğer hemşīresi olup Macarlılar yedinde esīr düşen Mahmūt Çelebi'nin zevcesi bulunan sultān hazretlerinin niyāzına mebnī Avrupa cihetinde memālik-i şāhānenin harābiyetini mucib olan muhārebāta hitām vermeği bi't-tasmīm Eflak Prensi Vilan Drakle ve nezd-i melūkānede merhūn olan iki oğlunun iādesiyle beraber Şehir köyü Harsova ve Semendere kalalarını Sırp Kralı Brankoviç'e terk ile sulh müzākeresi içün Macaristan'a elçi gönderdi. Mukaddemce Albertin vefātına mebnī yerine Macar Kralı olan Viladislas bahara kadar müttefiklerinin imdād-ı askerlerine muntazır olmuş ise de zuhūr etmediklerinden muhārebeye devam olunması hakkında papa ile İstanbul İmparatoru'nun ilkāatına rağmen Hūnyād ile Brankoviç'in nesāyih-i vākıāsı üzerine Meahersek, Sırbistan'ın memālik-i kadīmi olan Corc Brankoviç'e iādesi Eflak'ın Macaristan'a ilhāk edilmesi ve esīr olan Damat Şehriyārī Mahmūt Çelebi'nin halāsı için yetmiş bin düka fidye-i necat verilmesi şerāitiyle beynettarafeyn on sene

(69)müddet içün bir sulh muāhedesi akd olundu. Sene 848 ve fi 12 Temmuz sene 1444

Sultān Murāt Hān-ı sani hazretleri Anadolu cihetinin pāyitahtına azīmetle orada biraz rahat etmek arzusunda bulundukları esnada büyük şehzādeleri Alāeddin Çelebi'nin vukū-ı vefātı kalb-i şefīki şāhānelerine bādi-i ālām olmuş ve nihāyat'ül-emr bunca muzafferiyāt-ı melūkaneleri arasında taht-ı saltanat-ı seniyeden ferāgata karar vermiştir. Bināenaleyh zāt-ı hazret-i şehinşāhī henüz kırk yaşında oldukları halde zimām-ı hükümet-i seniyeyi daha on dört yaşında bulunan şehzādeleri Mehmet Çelebi'ye tevdi ve tecrübesizlik sebebiyle bir hataya uğramamak için müşārünileyhe en ziyāde kār-ı azmūde olan vüzerāsını terfik ederek sadrazam Halil Paşa şehriyār lāhik nāmına idāre-i umūr-ı devlete devam etmiş ve Molla Hüsrev dahī kadı askerlikte ibkā edilmiştir.Baʿdehū Sultān Murāt Han-ı sani hazretleri İshak Paşa ile Hamza Bey'i bi'l-istishāb Manisa'ya çekilüb evvelce nefs-i hümāyunlarına tahsīs buyurmuş oldukları Saruhan, Menteşe ve Aydın sancakları vāridatını alarak orada ömür geçirmek azm ve kararıyla aramsāz olmuşlar idi.

Macaristan vele kralı Viladislas ile on sene müddet için akd olunan muāhede çok vakit geçirmeksizin nakz olundu. Bu muāhedenin meriyeti için kral müşārünileyh incil-i şerīf üzerine yemin etmişken aradan on gün geçer geçmez muāhede-i mezkūrenin nakzı haninde papanın elçisi Kardinal Sezarını tarafından kral ile heyet meclisi ekānimi selāse nāmına tahlīf edilmişlerdir. Şöyle ki Devlet-i Aliyye elçesinin azimetinden biraz sonra İstanbul imparatoru'ndan ve papanın Akdeniz boğazında bulunan amiralı tarafından muhārrirāt gelüb meʾellerinde Sultān Murāt Hān'ın hükümetten el çekmesi Devlet-i Osmāniye'yi Rumeli cihetinden b'i-külliye kuvvetten düşürmek için lāzım'ul istifāde bir fırsat olduğu ve bāhusūs Karamanoğlu'nun isyānı hale müsait bir keyfiyet olmağla beraber Devlet-i Aliyye Akdeniz Boğazı'nda bulunan ehl-i salīb donanması arasından Rumeli cihetine kolaylıkla asker dahī geçiremeyeceği işʿār olunduğundan Kardinal Sezarini kralı ikna maʿrazında müslümana verilen sözden dönmekte bir beʾis olmadığını ve kaldı ki kürsi-yi havāriyenin ruhsatı ve sāir düvel-i mesīhiyye-i müttefikanın muvaffakiyeti olmaksızın Macaristan'ın akd-ı mütārekeye salāhiyeti ola

(70)mıyacağını serd ve ityān ve hāzır bi'l-meclīs olanlardan sāirleri dahī bu reʾy-i müeyyid idāre-i lisān etmeleriyle miyānelerinde ceryān eden müzārekerāt neticesinde Hūnyād Bulgaristan Devlet-i Aliyye'nin andan alındığında kral ünvānıyla kendisine verileceği vadiyle kandırılmış ve fakat mūmaileyh muāhede-i mezkūre mucibince Osmanlıların bilā tehīr terk edecekleri Sırbistan'ın kalalarını bilā māniʿ ele alabilmek için ilān-ı harp kararının eylül ibtidāsına kadar temdīd-i sūretine muvaffakiyetlerini istihsāl eylemiş bir Macar ordusu yalnız on bin neferden ibaret olduğu halde böyle bir fırka-i kemīne ile o sene zarfından bütün İslam'ı Rumeli Kıtası'ndan tard edecekleri zūmuyla izhār-ı cesāret ve o zaman her nefer hānesi eşyāsını berāber alırcasına eşya taşımaz lehlilerin ādet-i iktizāsından edüğünden asākir-i merkūme iki bin araba hamule ile hareket edüp şu kadar ki bu kadar ağır eşya ile Balkan geçitlerinden geçmek isretli olacağından Karadeniz sevāhiline müteveccihen Tuna boyunca yola revān olmuşlar idi. Niğbolu'ya vusūllerinde Eflak Prensi Dırakol beş bin askerle Macar askerine iltihāk edüb mahaza ihtiyāta riāyeti itiyād eden Dırakol böyle bir seferin ne derece nāmakūl ve tehlikeli olduğunu ve çünkü pādişāh ava çıktığında ardı sıra giden etbāı bu

askerin mecmūʿundan ziyāde edüğünü meclīse beyāndan geri durmamış ise de mūmāileyhin nesāyihi istimāʿ olunmaktan başka ihtiyāten Hūnyād tarafından takbīh olunmuş ve hatta meyānelerinde bazı mertebe arbede bile zuhūr etmiştir. Açılan bu seferin netīcesi Macarlar hakkında vahīm olacağını bir Bulgar karısı fal ile haber verdiği gibi nakz-ı ahdi müteākip bütün Macaristan'da vukūbulan bir zelzele-i şedīde dahī Cenāb-ı Hakk'ın ismine edilen yemīnin ihlāl-i hakāretinden anāsır-ı memleketin müteessir olduğuna halk kāil olmuş idi.

Macar Ordusu Balkan boyunca Bulgaristan'ı geçüb Hūnyād ileride lehl-i imdād-ı askeri arkada ve kral ile askerin bakiyesi ve ehl-i salīb gürūh-ı daha geride olarak giderler ve işbu salībiyyun Hazreti İsa nāmına silaha sarılmış oldukları halde Rum ve Bulgar kiliselerini nehb ve garet etmekten geri kalmazlar idi. Her nehāl ise Tuna'ya girmek üzre Kamçıkta inşā olunan yirmi kıta sefineyi Macarlar ihrāk eyledikleri gibi bir çok mahalleri dahī bir güne mukāvemete

(71)tesādüf etmeksizin zabt ve balçık ile Korana ve Varna kalalarını harben teshīr ederek bu mahal ile bundan beş bin hatve mesāfede vākiʿ Galta beyninde bulunan sahrāda nasb-ı hıyām ikāmet eylemiş oldukları halde Sultān Murāt Hān hazretleri erkān-ı devletin istirhāmı üzerine kırk bin askerle Anadolu'dan hareket ve Karadeniz Boğazı'nda Ceneviz gemilerine rākiben Rumeli cihetine geçüb gelmekte oldukları haber-i müthişini almışlar ve filvākiʿ zāt-ı hazret-i padişāhī meş-ī serīʿ ile gelüb Macar ordugāhından dört bin hatve mesāfede rekz-i hiyām-ı ārām buyurmuşlar idi. Teşrīn-i sāninin onuncu gün tarafeyn orduları saf beste-i meydānı mubāreze oldukları halde Hristiyanlar tarafından nakz olunan sulh muāhedenāmesi bir mızrağın ucuna takılarak ordu-yı hümāyūnun vasatında pişkāh-ı şāhāne vākiʿ metres üzerine ibrāz olunduğunu müteākip karşıda zuhūr eden şiddetli bir kasırga Macarların bütün bayraklarını parça parça etmekle bu garībe-i semāviye bir fāl-ı meşʾum hükmünde Hristiyanları dūçār-ı havf ve telaş etmiş idi.

Elhāsıl Hūnyād ordu-yı hümāyūnun sol cenāhı üzerine yüklenüb hayli yorgunluk vermiş ve sağ cenāhta dahī asākir-i şāhāne lehlilerle birbirlerine karışmış oldukları esnāda Macar kralı ümīdi galibiyetle vasta doğru ilerlemekte iken bir balta yarasıyla hayvanı yıkılup kendisi yaya olarak müdāfaaya saʿy

eylemiş ve nihāyet āciz kalarak esāreti kabul edecek olmuş ise de ahdinde sādık olmayanlara aman zaman vermemeğe Osmānlılar yemin etmiş idüğünden Koca Hasr nāmında bir yeniçeri kralın başını kesüb mızrağının ucuna takarak ahitnāme-i menkūzu hāmil olan diğer mızrak ile maan "ahdinde durmayanlar hak tarafından cezāsı budur" nidāsıyla teşhīr eylemesi üzerine bu manzara-yı dehşet efzā düşman askeri içinde bir zucret-i azime peydā etmekle Macarlara alāim-i mağlūbiyet ru-numā olduğuna ve bu hāli müşāhede eden Hūnyād kralın cesedi ile ser maktūunu ele geçirmeğe hayli ikdām eylemiş ise de mümkün olamadığına bināen helakten kurtulabilen lehlilerle maan firar eylemiş ve meydanda kalan Macarlar ile avanelerinin bir cüzü kalīlinden mādası şemşīr-i intikām ve iki yüz elli araba zīkıymet eşyāları iğtinām edilmiştir. Maktūller meyānında bir çok zāde gān ve piskoposlar olduğu gibi nakz ahde ve işbu

(72)mağlūbiyet-i müdhişeye bādī olan mahūd Kardinal Sezarini dahī cümle-i maktūlinden idi. Sultān Murāt Hān hazretleri işbu muzafferiyet-i azīmeyi Mısır Sultānı'na işʿār ve bu muhārabede Macar zādegānının lābis oldukları zırhlardan yermi beş adedi tesyār kılındığı misillü Macar Kralı'nın kellesi dahī bala batırılarak Bursa vālīsi Cebe Ali Paşa'ya gönderilüb orada badel gasl kezālik teşhīr edildi. İşbu Varna Muhārebesi'nden sonra Sultān Murāt Hān hazretleri yine Manisa'ya çekilüb evvelce orada inşā buyurdukları saray-ı hümāyūnlarında arāmsāz olmuşlardır.

Manisa'da Sultan Murāt Hān-ı sānīnin āsārından zān olunan bir bīmāristan bir imāret bir mevlevīhāne bir medrese bir kervansaray ve gayetle musanna bir cāmi-i şerīf Sultān Murāt Hān-ı sālis hazretlerinin ihyā gerdeleri olup Haseki Sultān'a mensup Hātūniye cāmi-i şerīfi dahī müşārüileyh hazretlerinin zaman-ı āsārındandır. Saruhan Emīri İshāk Çelebi cāmi-i şerīfi ise daha eskidir.

Sultān Murāt Hān-ı sānī hazretlerinin bu ikinci istirāhat zamanı çok sürmeyüb yeniçerilerin hareket-i serkeşāne ve ihtilāliyesi üzerine zemām-ı saltanat-ı seniyyenin yed-i iktidārda bulunması lüzūmuna ve heyeti devletin istirhām-ı vākıına bināen Sultān Murāt Hān hazretleri henüz on altı yaşında olan şehzādelerinin idāre-i mülk ve millete muktedir olmadığına yakīn hāsıl etmeleriyle hemen Edirne'yi bi't-teşrīf üçüncü defa olarak serīr-i ārāy-ı

saltanat olmuşlar ve Sultān Mehmet Hān hazretleri idāre-i umūr-ı devlete muktedir olacak bir sinne vāsıl oluncaya kadar ārāmsaz olmak üzere Manisa'ya iʿzām buyurulmuşlardır.

Mukaddemā Macarların ilān-ı husūmeti üzerine teşrīf-i şāhāneyi niyaza musāraat eden sadrazam Halīl Paşa olduğu gibi bu defa ki cülūs-ı hümāyūn dahī yine müşārünileyhin teşebbüsü üzerine şerefvākiʿ olduğundan sadr müşārü ileyhin devlet ve memleketin memnūniyetini mūcib olan bu hizmeti veliahd hazretlerinin pek de hoşuna gitmeyüb bilakis bir sene zarfında iki defa tahttan inmiş olan harīs-i tac ve taht-ı şehzāde-i civānnecāt Halīl Paşa'dan gereği gibi dilgīr olmuştur sene (844).

Sultān Murāt Hān-ı sānī hazretleri zimām-ı üsāre-i devleti tekrar yed-i iktidār-ı şāhānelerine alır almaz yeniçerilerden müstahak-ı tedib olanların cezālarını tertīb

(73)ile ocakları taht-ı intizāma aldıktan sonra Bizans memālikinin ciheti cenūbiyesine yani Mora cihetine atf-ı nazar-ı ālī ile mukaddemā imparator Manuel'in memāliki yedi evladı beyninde taksīm olunduğunda Isparta'ya [1] Kostantin ve Mora'ya Teodor mālik olmuş olduğu halde baʿdehū bunun vefātında halefi ile bilmubādele Mora'ya geçmiş olan Kostantin (İstanbul'un son imparatoru olan Kostantin budur) orada istihkāmāt inşāasıyla tevsī-i hudūd-u memleket arzu-yı harīsānesinde bulunduğuna ve bu maksatla biraderi Tomayi dahī daire-i ittifāka aldığına kesb-i vukūf buyurulmağın bunların teşebbüsātına karşı Devlet-i Alīyece de tedarikāt-ı seferiyeye ibtidār olunmuş idi. Zāt-ı şāhāne Siroz'da bulunduğu esnāda Konstantin elçi-yi mahsūs irsāliyle biraderi imparator zamanında Bizans Devleti'ne tābiʿ olan yerlerin kendisine terkini istemeğe ictisār eylemiş olduğundan işbu taleb-i nāmakūlden dolayı gelen elçi haps olunarak Sultān Murāt altmış bin askerle Mora üzerine yürüyüb vukūbulan muhārebatta Rumlar dūçār-ı inhizām ve malları iğtinām olunduktan sonra ikinci makarr-ı hükūmet olan Bitras'ın muhāsarası esnāda bi'l-cümle Mora Kıtası Devleti Aliyye'ye cizye-yi güzār olmak üzere Kostantin ile bir muāhede yapılarak muhāsara refʿ edilmiş ve işbu muhārebelerde alınan altmış bin nefer esīrden Konstantin ile Toma'ya mütealik olanların nakden bedelleri alınub sebilleri tahliye olunmuştur. Sene (850) ferdāsı sene evvel-i bahārında ordu-yı hümāyūn Arnavutluk'a nakl olunarak

İskender bey tarafından vukūʿa getirilen isyānın defʿī maksadıyla muhārebeye devam edilmekte olduğu halde Macar kralı Viladislas'ın vefātından sonra krallığa umūm kāim makāmı nasb olunan maʿhūd Hūnyād-ı hassa askerini cem ile sekiz bini deraklik yine Voyvoda tayīn kılınan zātın kumandası tahtında ve iki bini Avusturyalı olmak üzere yirmi dört bin neferden mürekkeb olarak tehiyye eylediği ulah ordusu ile Tuna'yı geçüb Sırp Kralı Devlet-i Aliyye ile olan muāhedeye riayetle kendisine iltihāk etmemesinden dolayı Sırbistan'ı istīlā etmiş olduğu haberi vāsıl-ı semʿi ālī oldukta zāt-ı hazreti pādişāhī elli bin neferden mürekkeb bir ordu ile düşman tarafından taarruz olunan hudūd-ı hākīniye doğru hareket buyurmalarıyla Hūnyād gidüb Kosova'da

[1] Bu Isparta Yunanistan'da kaindir.

(74)elli dokuz sene evvel cennetmekān Sultān Murāt Hān-ı evvelin şehīd olduğu sahrāda ordu kurarak etrāfına metres çevirmiş idi. Ordu-yı hümāyūnun vusūliyle taraf-ı şāhāneden tecdīd-i muāhede teklīf olunub adem-i muvaffakat cevābı alınmasıyla tarafeyn beyninde bedʾ edüb üç gün devam eden muhārebat neticesinde Hūnyād'ın ordusundan on yedi bin kişi maktūlen meydanı muhārebede kalmış ve Eflak askeri voyvodalarıyla maan Sultān Murāt-ı sānī hazretlerine dehālet eylemiş olmalarıyla Hūnyād cüzʾi bir askerle firār ederek Macaristan'a cān etmiş ve mukaddemki muhārebelerde kazandığı şān ve şerefi külliyen zāyiʿ edüb itibārdan düşmüştür. Sene (852)

Bu vakte kadar her şeyde muvaffakiyet-i şāhāne derkār olduğu halde Hūnyād ile hem asr ve rakīb bulunan İskender Bey muhārebatı Sultān Murāt Hān'ın son zamanı ve hatta halef-i şehriyārīleri Sultān Mehmet Hān'ı sānī hazretlerinin nısfı müddet saltanatlarını haylice işgāl eylemişdir. İskender Bey denilen şahıs ise hadd-i zātında Arnavutluk'da Amatya Beyi yani Kastriyatan'ın oğlu Yorgi olub Arnavutluk'un hīni fethinde yani Kastriyata devlete vergi vermek üzere beyliğinde ibkā olunmuş ve dört nefer evlādı sadākatına rehin olarak maiyet-i şāhāneye alınmış idi. Bunlardan üçü vefat edüb kalan biri evsāf-ı pesendīdesi hesabıyla şeref-i islām ile müşerref edilerek hizmet-i şāhānede görmüş olduğu terbiye sāyesinde henüz on sekiz yaşında iken bir sancākbeyliğine nāiliyete bekām ve bulunduğu muhārebelerde ibrāz

eylediği şecāat ve mehāret-i askeriye rehīn-i takdir-i ālī olmağın İskender nāmıyla benām olmuş idi. Pederinin vefatında memlekete vāris olamamaktan nāşı dilgīr olan İskender Bey Macarlar ile Nis civārında vukūbulan ilk muhārebenin bozgunluğu sırasında firār-ı bi't-tasmīm reīs efendiyi tenhāda yakalayub yetgān ile bi't-tehdīt Karüveya (Akhisar) Kalası ile tevābiini nām-ı şāhāneye zabt ve idāre etmek üzere kendisine (İskender Beye) teslīm eylemesini nātık mahalli muhāfazına yazub tehiyye eylediği bir emīrnāmeyi imza ve tahtīm ettirdikten sonra reīs efendiyi katlederek kendisi müslüman iken birlikte irtidād eden yeğeni Hamza ile maan savaşub yedi günde debre-i bālāya vāsıl ve oralarca tedārik eylediği altı yüz nefer avaneyi bir orman içine gizleyüb kendisi yeğeni ile

(75)birlikte Karüveya'ya dāhil olarak hāsıl olduğu maʿhūd emīrnāmeyi muhāfaza bi't-teslīm şehrin anahtarlarını aldıktan sonra leylen avenesi olan askeri celb ile nevm halinde bulunan İslām'ı katl eyledi. Metānet-i mevkiiyesinden başka kalası gāyetle müstahkem olan bu şehrin üzerine gelmesi tabīi olan asākīr-i osmāniyeye karşı tedbīr-i tedāfii olmak üzere İskender şekāvetgüster geçitlere asker tabisiyle beraber akrabasıyla bi'l-ictimāʿ peyderpey tedārik eylediği askeri on iki bin nefere iblāğ eylemiş ve Arnavutluk'un takriben bi'l-cümle şehirlerini zīr idaresine aldığı gibi diğer Arnavut beyleriyle olunan müzākerede cümlesi İskender Bey'in riyāsetini kabul ve kendisine vergi vermeyi taahhüt eylediklerinden derhāl vāridāt-ı seneviyesi iki yüz bin dukaya bāliğ olmuştur. Baʿdehū askerine ilāve olunan üçbin nefer süvāri ile kuvve-i mevcūdesi o beşbin nefere bāliğ olmasıyla kırkbin askerle üzerine gelen Ali Paşa ile muhārebeye girişerek müşārüileyhi mağlūb eylediği misillü muahheren diğer askerle sevk olunan Mustafa Paşa'nın dahī esīr olması üzerine bu keyfiyetten mütehevvir olan Sultān Murāt Hān-ı sānī hazretleri yüz bin neferi mütecāviz bir ordu ile bizzāt varub debre ile Karüveya'nın şark cihetinde kāin İsfetgrad şehirlerini bi'l-muhāsara İskender ile avanesinin mesāʿi-yi delīrānesine rağmen zabt eylemiştir. Edirne'ye avdet-i şāhāneden sonra yine İskender ferdāsı sene on sekiz bin askerle varub mezkūr şehirleri almağa çalışmış ise de maiyet-i şāhāneden gelüb yetişmiş olan ordu-yı hümāyūna mukāvemet edemeyeceğini anlayarak firār eylemesine mebnī Karüveya Kalası taht-ı muhāsaraya alınmağla beraber taraf-ı şāhāneden

iskenderin arkası sıra memuru mahsūs irsāliyle kemākān Devlet-i Aliyye'ye tābi olmak ve senevī on bin duka vermek şartıyla zīr-i livā-yı isyānında bulunan yerlerin uhdesine ihālesi İskendere teklīf olunmuş ise de adem-i kabūl cevābı alınmasına mebnī muvakketen ref-i muhāsara ile Edirne'ye avdet buyuruldu. (sene 852)

Bu seferlerde hayli eşkıyā kırılmış olub ancak asākir-i şāhānece vukūbulan telefāt dahī daha az değildi. Ferdāsı sene Bizans imparatoru Yuvan vefāt edüb Dimitriyos biraderi Kostantinden küçük olduğu halde imparatorluğu istihsāle çalışmış ise de işbu imparatorluğun kendi uhdesine tevcīhi hakkında Kostantin'in

(76)vākiʿ olan istirhāmāt-ı mütevāliyesi nezdi şevket.. cenāb-ı şehin-i şāhīde rehīn-i kabul olarak istidʿāsı isʿāf buyuruldu. Müşārüileyh Kostantin Paleoloğ neslinden yedinci ve son imarator olub aşağıda görüleceği vecihle sāye-i şāhānede cālis olduğu Bizans tahtının enkāzı tahtına üç sene sonra Fātih Sultān Mehmet Hān hazretleri tarafından defn olunmuştur. Bu anda zāt-ı hazret-i pādişāhī Şehzāde Sultān Mehmet Hān'ı Zulkadir emīri Süleymān Bey'in kerīmesiyle tezvīc ederek Edirne'de üç māh müddet sūr-i hümāyūn icrā olunmuş ve baʿdehū Sultān Mehmet Hān hazretleri merkezi hükümeti olan Manisa'ya azīmet etmiş idi (sene 854). Bir māh sonra Sultān Murāt Hān-ı sānī hazretleri bir ziyāfet esnāsında vücūd-ı hümāyūnlarına nüzūl isābetiyle irtihāl-i dār-ı bekā eyledi. (sene 855)

Sultān Murāt Hān-ı sānī aleyhirahmet'ül-bāri müddet-i saltanat-ı seniyyelerinde kemāl-i şān ve şevket ve adaletle fermān fermā olub hadd-i zātında kararında sābit sādık'ul kelām ve ahdini ifā etmeyenler hakkında şedīd'ül intikām bir pādişāh idi iki defa tahtından inüb üç defa cülūs etmekte misāli olmayan ol şehriyār diyānet şiar-ı devlet ve milleti uğrunda fedākār olduğu misillü tesisāt-ı hayriyeleri dahī senāya sezāvār olarak Edirne'de inşā gerdeleri olan dört mināreli cāmi-i şerīf o zamānın fenni mimārisine bir numūne ve bāhusūs bir mināresi üç şerīfeli olmağla beraber her birinin nerdübānı ayrı ve yekdiğeri üzerinde vākiʿ olması cihetiyle nādīde olub bundan başka medreseler ve imāretler ve Bursa'da kezālik bir cāmi-i şerīf ile bir medrese bir imāret ve Selanik ile Yenişehir arasında bir çār-ı yek mil

tuğlünde bir köprü ile Ergene'de yüzyetmiş ayaklı diğer bir köprü ve Anraka'da Balıkhisar denilen köprü cümle-i āsārı celīlelerindendir.

(77)Devr-i Sultān Mehmet Hān-ı sānī bin Sultān Murāt Hān-ı sānī (sene 855)

Pederinin vefātı haberinin Manisa'ya vusūlu akabinde Sultān Mehmet Hān-ı sānī hazretleri heman Edirne'yi teşrīf ile cālis-i tahtı saltanat olmuş ve Halīl Paşa'yı mesned-i sadārette bi'l-ibkā İshāk Paşa'yı Anadolu beylerbeyi sıfatıyla vālid-i mācid-i şāhāneleri cennet mekān Sultān Murāt Hān'ın naş-ı şerīflerini Bursa'ya īsāle memur buyurmuşlardır. Atyen rekābet beliyyesiyle devlete gāile ihdās etmesinden ihtirāzen henüz sabī olan birāderi şehriyārīleri Ahmet Çelebi'nin ömrüne nihāyet verilmekle bu vukūat-ı elīme üzerine halkça hāsıl olan su-i tesīri izāle için vakadan tecāʿül ile vāsıta-i icrā olan Evrenos zāde Ali Bey idām edildi.

Hemcivār hükümetleri ile tecdīd-i münāsebāt-ı dostāne ve Hūnyād ile de üç sene müddet için akd-i mütāreke olunub baʿdehū istirdād-ı memlekete kıyām eden Karamanoğlu aleyhine sefer edilmiş ve nakt-ı zāt-ı hazret-i pādişāhī Akşehir'e vāsıl olur olmaz Karamanoğlu istidʿā-yı sulh ile rehin makamında kerīmesini izdivāc-ı şāhāneye arz edüb bu da nezd-i hümāyūnda rehīn kabul olmağın olvecihle sefere hüsn-i hitām verildi. Bu sūretle zāt-ı şāhāne her tarafça temini sulh ve müsālamete itina ile İstanbul hakkında olan tasavvur-ı melūkanelerini kuvveden fiile getirmek emelinde bulunduğu hālde Kostantin dahī bu maksadı tahrīk edecek bazı esbāb vermiş oldu. Şöyle ki vukūāt-ı bālāda keşīde-i sülkü mestūr olan şehzāde Süleymān Bey birāderi Musa Çelebi ile muhārib bulunduğu esnāda mahdūmu Orhan Bey'i imparatora tevdi edüb kendisinin vefātından sonra mīr-i müşārüileyhin muhāfazası şartıyla iāşesi için miktar-ı kāfi akçe dahī tahsīs buyurulmuş edüğünden işbu muhassasāttan müterākim ve īfāsı taraf-ı şāhāneden mevʿūd olan üç yüz bin akçe iki kat olarak hemen verilmezse Orhan Bey salıverilmekle beraber tervīc-i āmāline muāvenet dahī olunacağını imparator elçi-yi mahsūsu vāsıtasıyla sadrazama ihtār edüb Halīl Paşa ise buna tehdīdāmīz muāmele ile mukābele etmiş ve mamāfīh hāk-i pāy-i şāhāneye led-el arz olduğu irāde-i seniyye

bināen cevāb-ı katʿī iʿtāsını zāt-ı hazret-i pādişāhīnin Edirne'ye avdet-i seniyyelerine taʿlīk eylemiş idi.

(78)Bursa'yı teşrīf-i şāhānede yeniçerilerin inʿām talebiyle bağırışmaları üzerine hünkār izhār-ı tehevvürle beraber kendilerine on kese akçe atiye-i seniyye tevzīʿini fermān buyurmuşlar idi. Buna bināen bāʿdemā her cülūs-ı hümāyūn vukūunda askere inʿām tevzīʿi ādet hükmüne girmiştir.

Edirne'ye avdet-i seniyyede imparatora tahsīsāt itāsına bedel muāmele-i taarruziyeye başlandığından Kostantin o misillü metālibede bulunduğuna pişman olub hālbuki hünkār kışı geçirdikten sonra İstanbul'da boğaz içinde vaktiyle Sultān Bayezit Hān tarafından Anadolu Sāhili'nde inşā olunan Güzelhisār istihkāmātı karşısına yani Rumeli cihetine bir hisār inşāsına teşebbüsle usta ve amele ve malzeme-i sāire tedārikine ibtidār olunmasını fermān buyurmalarına mebnī bu keyfiyet gerek imparatorun ve gerek bi'l-cümle ahālīnin havf ve telāşını mūcib olarak Orhan Bey için tahsīsāt talebi şöyle dursun Kostantin utbe-i ulyā-yı melūkāneye mahsūsu elçīler irsāliyle mahalli muāhede olan o misüllü istihkām inşāsı tasavvurundan sarf-ı nazarla vergi kabulünü arz ve beyān etmesiyle zāt-ı şāhāne elçīlere hitāben (sizin şehriniz aleyhinde bir şey yapmıyorum kendi memālikimin husūl-ı emniyeti çāresine bakmak ile muāhedāta halel gelmez imparatorunuz pederim aleyhinde Macarlarla bi'l-ittifāk Avrupa cihetine mürūrunu men etmek isteyerek kendisini derece-i nihāyede muzdar eylediğini unuttunuz mu imparatorunuz gemileri geçīt yerini sed ederek pederim Cenevizlilerin muāvenetini talebe mecbūr olmuş idi. Olvakt ben Edirne'de idim fakat daha çocuk idim ehl-i islām korkularından titrerler iken siz onlara acımadınız. Pederim Varna Muhārebesi'nde iken Rumeli Sahili'ne bir istihkām inşāsına yemīn etmiş idi. Ben o yemīni īfā ediyorum ben yerimde yapmak istediğim şeylere karışmağa hakkınız veyahut menʿe iktidārınız var mı her iki sāhil benimdir. Anadolu sāhili İslām sākin olduğu için ve Rumeli Sāhili ise siz orayı müdāfaa edemediğiniz için benimdir. Gidüb efendinize söyleyiniz ki şimdi hükümdar olan pādişāh selefleri gibi değildir. Anların arzūları bile benim gücümün yettiği yere kadar yetişemezdi. Sizin avdetinize ruhsat veriyorum. Fakat bundan böyle bana o misillü haber getirenlerin diri diri derilerini yüzerim) cevāb cevāb-ı mehābet nisābıyla mukābele buyurmuşlardır.

(79)Sultān Mehmet Hān-ı sānī hazretleri bir daha öyle elçī yüzü görmeyüb Mart evāhirinde Anadolu ve Rumeli Beyleriyle sāir ricāl-i devletin mahall-i ictimāı olan boğaz içine bizzāt azīmet ve levāzımı inşāiye ile altı bin nefere bāliğ olan usta ve amele dahī gelmiş idüğünden hemen bināya mübāderetle bi'l-ikdām üç ayda inşāatı resīde-i hitām olan işbu Rumeli Hisārına boğaz kesen nāmı verilmiştir. Boğaza hükümfermā olan bu istihkām dahī asker ve esliha ile techīz olunduktan sonra Edirne'ye avdet buyurulub İstanbul'un fethi esbāb-ı teemmül ve mütālaa ve erbāb-ı vukūf ile dāima istişāre buyrulmakta olduğu hālde İslām ile Hristiyan beyninde Edremit cihetinde vukūbulan bir arbedede tarafından birkaç kişi maktūl olduğu haberi üzerine verilen emre bināen mahalli vukūatta bir takım Hristiyanlar asker tarafından katledilmiş ve bundan dolayı imparator Konstantin dahī bu muameleye esāʾetle mukābele kabīlinden olmak üzere İstanbul kapılarını sed etmekle dāhil şehirde bulunan İslam hāl mahbūsiyette kalmağın bu vesīle ile taraf-ı şāhāneden dahī ilān-ı harb edilmiştir.

İmparator reviş-i hāli görerek geçen altı ay zarfında şehrin anbarlarına zahīre doldurmuş idüğünden kapıları binā ile sed ederek müdaafaya hazırlandığı gibi zāt-ı şāhāne dahī gelüb Boğaz istihkāmātının techīzātını muāyene ile boğazdan geçecek gemilerden mürūriye resmi alınması irāde ve İstanbul'un hendeklerini muāyene eyledikten sonra Edirne'ye avdet buyurmuşlardır.

Rumeli Hisārı'nın inşāsı esnāda İstanbul'da top imāli hizmetinde müstahdem Urban nāmında bir Macar zammı maāşı hakkındaki istidʿāsı isʿāf olunmamaktan naşī imparatorun hizmetini terk ile gelüb Sultān Mehmet Hān hazretlerine arz-ı hizmet etmekle merkūm hemen kabul ve iğnā edilerek ledel istifhām İstanbul sūrunu tahrīb edebilecek bir cesīm muhāsara topu imāl edebelieceğini beyān etmesiyle derhāl işe başlaması irāde buyrulmuş ve numūne olarak yaptığı bir top boğaz kesen istihkāmında led'et-tecrübe mürūriye resmi vermeyerek geçmekte olan bir Venedik gemisi bir güllede gark etmiş olduğundan bunun iki misli cesāmetinde bir diğerinin imāli fermān buyurulmağla bu dahī yapılub icrā olunan tecrübenin netīcesi İslām'ın kemāl-i memnūyetini ve Rumların havf ve dehşetini müstevcib olmuştur.

(80)Efkār-ı şāhāne dāima İstanbul'un sūret-i fethi mütālaātıyla meşgūl edüğünden rivāyete göre bir gece sadrazamın celbini fermān buyurub Halīl Paşa ahvāl-i māziyeden dolayı başından korkmakta olmasıyla huzūr-ı hümāyūna girdiğinde beraber getirmiş olduğu altın dolu bir tepsiyi gündüzlük elbisesiyle yatağında oturmakta bulunan hünkāra ledel takdīm "ne yapıyorsun Lala" hitāb-ı ālisine cevāben Halīl Paşa "Ricāl-i devlet pādişāhları tarafından fevkālede bir sāatte çağrıldıklarında huzūrlarına eli boş girmemelidir. Hāk-i pāyi şāhānelerine takdīm eylediğim şey benim değil muhāfazasına memūr olduğum malınızdır" demesiyle zāt-ı şāhane "bunun bana lüzūmu yok benim senden istediğim İstanbul'un zaptına gücün yettiği kadar bana yardım etmektir." buyurmaları üzerine sadrāzam müretticülbāl olub çünkü halk nazarında Rumların hedāyāsına kapılmış olmak şöhretiyle müttehim edüğünden ne diyeceğini şaşırmış olduğu halde bir az kendime gelerek cevābında Rum Devleti'nin ekser memālikine zāt-ı şāhānelerini mālik eden cenāb-ı hālık pāyitahtlarının kapılarını dahī açmağa kādir olduğunu ve bi'l-cümle bendegān-ı şāhaneleri bu bābda muvaffakiyeti seniyyeleri uğrunda mal ve canlarının fedā etmeğe hazır bulunduklarını arz eder etmez hünkār bütün gece yatağında çabalayub hāba varamadığını bi'l-beyān garīben muhārebeye bedʾ olunarak biiznillah İstanbul alınacağından sakınub Rumların parasıma tama ile iğfāl olunmaması tenbihātıyla sadrazamın avdetine müsaade buyurmuşlardır. Elhāsıl Sultān Mehmet Hān hazretleri leyl ve nehār İstanbul'un feth-i esbābını taharrī ve teemülden hāli kalmayub işbu şehr-i şehirin mevkiini sūr ve istihkāmātını resm ederek hücūm olunacak noktaları ve orduların sūret-i hareketlerini ve toplar ile muhāsara edevātının sūret-i vazʿ ve tertīblerini işāret ve şehrin ahvāl-i dāhiliyesiyle mālik olduğu esbāb-ı tedāfiiyeye dāir ashāb-ı vukūfdan ahz-ı malūmāt buyururlar idi.

İstanbul'un keyfiyeti muhāsara ve feth-i lāyıkıyla anlaşılmak için şehrin mevki-i coğrafisi nazar-ı mutālaāya alınmak iktızā eder ki Roma Devleti'nin pāyitaht-ı sānīsi olan bu şehir Yeditepe üzerine binā olunmuş ve müessisinin ismine nisbetle Bizans tesmiye edilmiş idi. Baʿdehu burayı kendisine makarrı ittihāz eden imparator birinci Kostantin'in nāmına izāfetle bu şehre Kostantinopoli denilüb daha sonraları nesilleri

(81)tegayyür eden Rumlar tarafından İstanbul ve tabir-i aharla Türkçe islambol ve Arapça Kostantiniye fārūk nāmları verilmiştir. Filvākıʿ İstanbul Boğazı Akdeniz ile Karadeniz'in nokta-i mültekāsı olduğu gibi Avrupa ile Asya'yı farık ve bināenaleyh mevkiʿan dünyada mevcūd olan pāyitahtların en mümtāzı denilmeğe layıktır. Bu şehr-i eşherin kıble ve garb cihetleri Marmara Denizi ile muhāt olub cihet-i şarkiyesine yayılmış olan Boğazı tabīatın sāhiline resmedildiği yedi burnu dolaşarak Karadenizin cenūb-ı garbīsinde gāib olur. Bu boğaz garba doğru bir dirsek vererek şehrin sūru altında gāyetle vāsiʿ ve mahfūz bir liman teşkīl eylediğinden şehir bir müsellese teşbih olunabiliyor ki Marmara Denizi ve Liman ile mahdūd olan cānibiyeti yalnız bir sūr ile müdāfaa ve karaya muttasıl olan ciheti çifte kala duvarı ve burçlar ve derin çifte hendekler ile himāye olunub müsellesin her zāviyesinde birer de kala mevcūttur. İstanbul'un asākir-i islamiye tarafından fethi "letüftahannel kostantiniyetü veleniʿmel emīru emiruha veleniʿmel ceyşi ceyşihā" hadīsi şerīfine bināen zaten mukadder olub hatta mülūk-ı arap taraflarından öyle bir muzaffreyite nāiliyet ümidiyle bi'd-defāat bezl-i iktidār edilmiş ve bir defasında İstanbul yedi sene taht-ı muhāsarada kalub o seferde Alemdār hazret-i risāletpenāhī Ebā Eyyūb Ensārī dahī şehīt olmuş idi.

Emr-i muhāsaraya şurūʿ olunduğu esnāda meşāyih-i kirāmdan Akşemddin bi'l-murākabe Ebā Eyyūb Ensārī hazretlerinin kabrini keşfeylediği misüllü İstanbul'un dahī ne vakit feth olunacağını bi'l-keşf haber vermiş edüğünden bu tebşīrin tesīri kalub muhāribin-i İslām'a bir kat daha mūcib-i şevk olmasıyla bilā tehīr muhāsaraya bedʾ edilmiştir.

Şehir şubātın evāilinde Edirne'de yola çıkarılmış olan maʿhūd cesm-i muhāsara topunu elli çift manda çeküb bunu muvāzene üzere tutmak için her tarafında iki yüz nefer piyāde yürüyerek ve elli nefer arabacı ustasıyla iki yüz kişi dahī köprüler ile yolları iyi halde bulundurmak için ileru giderek İstanbul'a kadar şu iki günlük mesāfe iki ayda güç ile katʿ olunmuş ve işbu sevkiyāta memūr olan Karaca Bey esnā-yı rāhde iki tarafa yayılub Misivri, Ahyolu, Vize ve Ayestefanos kasabalarını taht-ı tābiiyyete almıştır. Asākir-i şāhāne fütūhātını İstanbul

(82)Kapularına kadar dayanmakta olduğu halde şehir hristiyanları Rum Latin kiliselerinin birleşüb birleşmemesi münāzaat-ı gayr-ı makūlesiyle uğraşmakta idiler. Evvelce Ayasoyfa kilisesinde beynel tarafeyn sūreten bir itilāf hāsıl olmuş ise de bu da mücerred Avrupa devletlerini kendi tālilerine iştirāk ile imdātlarına nāil olmak ümīdine mebnī olub yoksa meyānelerinde ateş-i mübāyenet-i mezhebiye muntafi olmayarak hergün teceddüd eden mübārezeleri rezālet derecesine varmış idi.

Nisan'ın altıncı günü Sultān Mehmet Hān-ı sānī hazretleri İstanbul pīşkāhında satvet endāz olarak diğer toplar ile maan mārülbeyān cesīm muhāsara topunu dahī tabiye ile şehir üzerine gülle endāhtına başlanmış ise de bunu doldurub atmak iki saate muhtāç idüğünden bununla günde yalnız sekiz gülle atılabilüb mahāzā bir sabāh hīn-i endāhtında bu top tizce ateş alub sānii olan uryānı parçalamıştır. Baʿdehū bu topun sūret-i istimālini bilememişler ise de o sırada Macaristan kralı Viladislas'a idāre-i umūru hükümeti devr eylediği hāk-i pāy-i şāhāneye arz ve teblīğ için maʿhūd Hūnyād tarafından gelmiş olan diğer bir Macar mezkūr topun keyfiyeti istimālini asākir-i şāhāneye talīm etmiş ve bununla esnā-yı muhāsarada hayli iş görülmüştür.

Kara tarafından sūrun etrafını ihāta eden on dört batarya top ile bir çok mancınık ateşfeşān olduktan başka tir endāzlar dahī şehrin üzerine ok yağdırmakta ve lağımcılar lağm hufriyle uğraşmakta idiler.

İstanbul'u muhāsara eden asākir-i şāhāne iki yüz altmış beş bin neferi mütecāviz olub yüz bin süvāri ordu-yı hümāyūnun verasında yüz bin piyāde sağ cenāhta ve elli bin piyāde sol cenāhta ve on beş bin yeniçeri maiyet-i şāhānede olarak vasatta bulunub Zağnos Paşa maiyetiyle bir takım asker dahī Galata kulesine hākim bir noktada mevki tutmuş idi.

Donanma-yı hümāyūna gelince altmış altı kıtası büyük ve yirmi beş kıtası nakliye gemisi ve üç yüzden ziyāde merākib-i sağīreden mürekkeb olmak üzere dört yüz yirmi kıtaya bāliğ olarak işbu donanma hengām-ı şitāda boğaziçi limanlarından birinde kapūdān-ı derya Balta oğlunun nezāret-i tahtında techīz olunub il'el-yevm oraya Balta

(83)Limanı tesmiye olunmaktadır. İmapratorun dāhil-i şehirde mahsūr olan askeri takrīben beş bin Rum iki bin ecnebi askeri ve beş yüz kadar Ceneviz askerinden ve kuvve-i bahriyesi ise Venedik, Ceneviz, İspanyol, Fransız ve

Girit gemilerinden mürekkeb olmak üzere derme çatma on dört kıta sefīneden ibāret idi. Kara cihetinden muhārebe devam etmekte iken donanma-yı hümāyūn dahī Beşiktaş pīşkāhına gelüb muvāfık havaya tesādüfle sakızdan gelebilen beş kıta Ceneviz ve Rum gemilerinin karşısına çıkarılmış olan bir takım süfen-i şāhāne ile muhārebeye tutuşmuşlar ise de efrād-ı bahriyenin tecrübesizliğiyle beraber muhāsirīn tarafından atılan okların rū-yi deryāda terākümünden kürek çeküb gemi yürütmek kābil olmadığından düşman gemileri fırsat bulub limana duhūl ile Galata cihetindeki balık pazarından İstanbul sahilinde vāki balık pazarına demir zincir gerilerek limanın ağzı sed edilmesiyle süfen-i şāhāne dahī bazı zāyiātla geriye rücūʿ etmiş ve işbu adem-i muvaffakiyet üzerine kapūdān-ı derya kolaylıkla gadab-ı şāhāneden tahlīs-i girībān edememiştir. Müteākiben akd olunan o dīvān-ı harpte Sadrazam Halīl Paşa İstanbul'un lehinde bulunarak imparatora hariçten diğer imdād-ı vürūdu ihtimālini dermeyān ile zāt-ı şāhāneyi sulh cihetine imāleye say eylemiş ise de hāzır bilmeclis bulunan Damat Zağanos Paşa ve ulemā-yı izāmdan Molla Gūrānī ile meşāyih-i kirāmdan Akşemseddin sadrazamın reyi aleyhine bulunub sāir heyeti sükūta varacağı ve zāt-ı hazreti pādişāhī liman ağzına çekilen zinrīci kırmak veyahut behemehāl limana girüb her iki taraftan şehre hücūm etmek emelinde bulunduğu esnāda vārid hātır ilhām-ı mezāhir cenāb-ı tācdārı olan bir fikr-i ʿālī meseleyi hal eylemiştir.

Bu reyi sāhip donanma-yı hümāyūnun bir kısmının Beşiktaş'tan berren limana geçirmek kazīyesi olub iki milden ibāret olan bu mesafeye bağlı ağaç ve demir çomaktan temdīd olunan bir yol üzerinden bir gecede yetmiş kıta iki anbārlı ve çend kıta dahī büyük gemiler geçirilüb bād bān küşā-yı hareket oldukları halde boru ve trampet çalınarak limana inmiş olduklarından al'es-sabah yetmiş kıtadan ziyāde süfen-i harbiyenin sūr-i pīşkāhında lenger endāz olduğunu müşāhade eden mahsūrīn hāif ve hayran olmuşlardır.

Galata cihetine mālik olan Cenevizler leylen Rumlara ve nehāren Osmānlılara tarafdarlık göstermekte oldukları halde bir gece limanda bulunan donanma-yı hümāyūnu ihrāk etmek

(84)teşebbüsünde bulunmuşlar ise de bundan haberdār olan süfen-i şāhāne bir ateşte cenevizlilerin iki gemesini tāifeleriyle maan gark etmeleriyle bunlara kumanda eden Jancüsteniyani kāide-i bītarafiye rīāyete mecbūr olmuş ve

müahharan İstanbul İmparatoru'nun ittifākıyla aynı teşebbüste bulunan Rondi kolunun dahī tertīb ve sevk eylediği ateş kayıkları kezālik ihrāk ve tāifeleri idām edilmiştir.

Yedi haftadan beri kara cihetinde emr-i muhāsara takīb olunarak dört kale tahrīb edilmiş ve bir büyük rahne açılmış olduğu halde zāt-ı şāhāne gerek imparatoru bir defa daha arz-ı teslīmīyete davet etmek ve gerek bundan ziyāde mukāvemete iktidār olub olmadığını anlamak için Damat Şehriyāri İsfendiyār zādeyi İstanbul'a gönderüb Müşārünileyh dahī taraf-ı melūkāneden değil fakat kendisi Rumları acıdığından husūsi olarak kendini bi'l-beyān nezd-i imparatoriye duhūlinde İstanbul ahālisi mesā'ib-i esāretten vikāye içün serīan arz-ı itāat olunmak şartıyla kendisi Sultān Mehmet Hān hazretlerinin gadabını teskīn edebileceğine Kostantini kandırması üzerine hemen akd olunan mecliste hāleti yeise gelenlerin şeref ve gayret sadālarından başka bir şey işitilememiş olduğundan imparator dahī İsfendiyār zādeye cevābında zāt-ı şāhāne islāf-ı izāmi misillü sulha müsāade buyurdukları hālde bundan dolayı Cenāb-ı Hakka müteşekkir olacağını beyān ve bundan evvel İstanbul'u muhāsara edenlerin hiçbiri yaşamayub bināenaleyh zāt-ı şāhāne şehrin istimānen teslīmini değil fakat kendisinden bir cizye mütālaya edilüb yoksa son nefese kadar İstanbul'u müdāfaaya yemin ettiğini ilāve ve ityān eylemiş olmasıyla bu cevāp üzerine zāt-ı hazreti pādişāhi mayısın yirmi dokuzuncu günü kara ve liman cihetlerinden şehre umūmi hücūm olunacağının şehr-i mezkūrun yirmi dördünde ordu-yı hümāyundan ilān etmekle beraber rü'esāyı celb ile bilcümle ganāimi kendilerine vaad ve yalnız arāzi ile ebniye-yi devlete hasreylemiş ve işbu tenbihāt-ı seniye kemāl-i surūr ve şādumānī ile telakki olunmuş idi. Ba'dehu taraf-ı şāhāneden diğer bir ilān ile hīni hücūmda sūrun üzerine ilk çıkanlar tımar ve sancak ihsānıyla mazhar-ı mükāfāt ve muhātıradan kaçanlar katl ile mücāzāt edildiği dahi vaad ve ihtār olundu. Akşamleyin ordugāha trampetle donanma işāreti verilmesiyle boğaziçi sevāhilinde ve galata tepelerindeki çadırlarda ve liman aşağı taraflarıyla kara cihetinde şaşaa endāz olan

(85)şenlikleri leylen müşāhede eden mahsūrūn ordugāh ile donanma-yı hümāyūnu bir harik isti'āb eylediği zannında bulunmuşlar ise de müteākiben elhān-ı ilāhī misillü alāyim-i şādı işitilince Osmānlılar muzafferiyetlerinin

nimet ve tahmīdini evvelce icra etmekte oldukları anlaşılmağla zulumat içinde düçār-ı yeis ve ıztırāb olan ahāli derūnunda Kyri-e Eleison sadā-yı feciʿ-i aks-ı endāz olduğu halde imparator mevāki-i askeriyeyi dolaşub asker ve ahāliyi teşciʿ etmekte ve asākir-i şāhāne dahī hücūma hazırlanmakta olsun İstanbul'un imdadına bir İtalyan ve Macar ordusu gelüb yetişiyor şāyiāsı üzerine askere durgunluk gelmiş ise de muhāsaranın refʿine vesilecū olan Halil Paşa'ya isnad olunan bu ürcufenin tesiri çok sürmeyüb üçüncü günü akşama doğru İstanbul üzerinden bir alāmet-i semāviye-i lāmia suʿudu falhayrʿad olunarak ferdası günü zāt-ı şāhāne berren ve bahren tertibāt-ı lāzımeyi icra imparator dahī esbāb-ı müdafayı müheyya eyledikten sonra ferdası yani Mayıs'ın yirmi dokuzuncu günü ʿal'es-sabah hücum ve muharebeye bed olunmuş idi. Aradan iki saat geçüb henüz bir netice hasıl olmadığı ve Rumlar ile bunların imdādına gelen Venedikliler ve Cenevizliler emr-i müdāfaya bezl-i iktidar ederek İstanbul Şehri barut dumanından görünmez bir dereceye geldiği halde Ceneviz askerinin kumandanı Cöstenyani kolundan veyahut bacağından urulup (vurulup) mecrūh olarak Galata'ya çekilmesiyle bunun ol vecihle savaşması mahsūruna mucib-i zıcret olub mahaza asākir-i osmāniyenin en ziyade hücumuna maruz olan San Romen (Kum Kapı) kapısını şiddetle mukāvemet etmekte iken biavnillah teʿālā şehir diğer taraftan istilā olundu. Şöyle ki imparator işbu yevm-i hucümdan birgün evvel zirreminden koşu meydanına çıkan ve vaktiyle li-hikmetin binā ile sed edilmiş olan kapıyu [.] açdırub muhāsirīn üzerine hücūm için asker ihrāç etmiş ve sonrada kıllet-i hazm ve ihtiyātından naşı bu kapıyı kapattırmağa ihmāl eylemiş idi. Elli nefer osmānlı askeri bu kapıdan zor ile girüb arkadan rum askerinin üzerine hücūm etmeleriyle bu hücumun haber-i hevlnākī San Romen zaten kalasına varır varmaz gerek burada gerek imparatorun maiyetinde zaten seyrelmiş

[1] odun kapısı olacaktır.

(86)olan saflara dehşet verdiğinden bunları teşciʿde bi fayda olmadığı gibi asākir-i osmāniye dahī gittikçe tecemmuʿ ederek şehrin her tarafına yapılmakta olduğu görülünce askeri kendisini terk etmelerinden naşī yalnız kalan Kostantin istidʿa-yı mevt ile asākir-i islāmiye üzerine saldırıpce artık beni öldürecek bir hristiyan kalmadı mı? Deyün nidā eylediği anda biri yüzünden ve

diğeri akrasından olarak almış olduğu şiddetli iki kılınç yarasından düşüb zümre-i maktūlīne karışmıştır. Aynı zamanda asākir-i şāhāne eğri kapıda ecsām-ı meyyite yığını üzerinden şehre duhūl ile kıtale başlamışlar ise de zan ettikleri kadar Rumların mustahfiz askeri olmadığını anlayınca katle bedel esīr ahzını tercih eylediler. Askerden firār eden ahāli karış murış bir halde Ayasofya Kilisesi'ne dolub avāmın itikadı bātılına göre ehl-i islamı İstanbul'dan red ve tebʿid için gökten melāike nüzūluna intizārda olsun diğer taraftan asākir-i osmāniye İstanbul'un kapılarını kırub sel gibi şehre duhūl ile her taraftan iğtinama koyulmuşlar idi. Bu esnāda liman Rumların elinde kalmış idiyse de gānāyimin arkası alındıktan sonra asker o cihete dahī havale-i savlet ile müdāfaya adīm'ül iktidār olan Rumlar teslīme mecbūr olarak bu sırada imparatorun başvekili makamında olan Lokano tare tevkīf olunmuş ve yukarıda zikri sebkat eden şehzāde Süleyman Bey zāde Orhan Bey kendisini surdan atub fevt olmuştur.

Bu vecihle işbu eski Bizans şehri birinci Kostantin tarafından tekrar binā olunduktan bin yüz yirmi beş sene sonra yedd-i müeyyed Devlet-i Osmāniye'ye geçmiştir. (25 Cemadiyel ulā sene 857 ve 29 Mayıs sene 1453)

Muhasara elli üç gün devam edüb bu da İstanbul'un teʾessüsünden biri vukūʿbulan muhāsaraların yirmi dokuzuncusu edüğü tevārihce sabittir ki bu şehir üç defa Rumlar, üç defa Roma İmparatorları, iki defa Törünsivis asīleri, iki defa Binazs İmparatorları, iki defa Bulgar Kralları, bir defa Hüsrev, bir defa Şahan, bir defa İslav Hükümdarı, bir defa Rusyalılar, Bir defa Latinler, yedi defa hulefā-yı arap ve beş defa Osmānlılar taraflarından muhāsara olunub yalnız yedi defa zabt olunmuş velhāsıl İstanbul'un sekizinci fātihi Sultān Mehmet Hān sānī hazretleri olmuştur.

(87)Zāt-ı hazret-i pādişāhī vakti zuhra doğru şehrin asākir-i şāhāneleri tarafından kāmilen zabt olunduğu haberini almasıyla vüzerā ve ricāl-i devlet rikāb-ı hümāyūnlarında olduğu halde San Romen denilen Kumkapı'dan İstanbul'a dahil ve muzafferāne birer reftār ile Ayasofya pişkāhına vāsıl oldukta attan inüb yüz yedi adet nādīde amurī şāmil olan işbu mābed-i kebīrin zīr-i bālāsını keşf ve temāşā buyurduktan sonra esnāmdan tahliye ile ezān-ı muhammedī okutturarak cemāatle öğle namazını edā eylemişlerdir.

Olvecihle Ayasofya Kilisesi cāmi-i şerīf heyetine tahvīl kılındıktan sonra zāt-ı şāhāne mumaileyh Nutare'yi huzur-ı hümāyūnlarına celb ederek üserā kalabalığı ile maktūleyn yığınlarını bil irae "Şehri vaktinde teslīm etmemek neticesini gördün mü?" sual-i āllīsi üzerine Nutare "Ne imparator ve ne de kendisi öyle bir karar ittihāzına muktedir olmayub bāhusus adem-i teslīmi teşciʿ zımnında mektuplar alındığını" arz eylemesiyle bu cevap Halil Paşa'nın sadākati hakkında iştibāh-ı şāhāneyi tecdīd etmiş ise de sabır ve teenni buyuruldu. Baʿdehu Kostantin'in Limanı'ndan çıkan Ceneviz gemileriyle firār edüb etmediği tefahhus buyurulduğu esnāda Yeniçerilerin tarafından katledildiği tahkik kılınmağla bi't-tahharri ser-i maktūnun getirilmesi irāde ve Nutare ile oğullarına biner akçe atiye ihsānıyla iltifat buyurulması üzerine Nutare Rum Devleti'nin müttehīzān ricāl ve memuriyetinin esāmisini hāvi bir defter verilmesiyle bunların da derdest edilmesini ferman buyurularak maktuller meyanında Kostantini cesedi bulunub ser-i maktūʿu mukaddemā Varna Muhārebesinde katl olunan Macar karanın kellesi misillû Anadolu şehirlerine gönderilerek teşhīr ettirilmiş ve cesedi hakkında vezāif-i mezhebiyelerinin ifāsı için Rumlara müsāade buyrulmuştur. İstanbul fethi üzerine Cenevizlilerin tasarrufunda bulunan Galata ciheti dahi arz-ı teslīmiyet ederek istirhām-ı vakalarına mebnī emvāl ve emlakları kendilerine terk edildi.

Ferdası çarşamba günü zāt-ı hazret-i pādişāhī eseb süvār oldukları halde şehrin ıssız ve şenliksiz bir hale girmiş olan sokaklarını dolaşarak saray-ı imparatoriye vusūl-i şāhānelerinde bunun tehyi ve tenha bulunan dairelerinin gezerken şu manidar olan beyti serd ve tezkār buyurmuşlardır.

(88) Perdedârı miked der kasr kayser ʿankebūt
Būm nevbet mizenet ber künbed Afrasyāb

Bazı ahvālin ilcaatına mebnī evvelce hayatlarının bağışlanması mevʿūd olan bir takım Rumlar dahī katl olunub Venedik ve İspanya konsolosları da bu meyāna dahil oldu. Costenyani bir müddetcik sonra yarasının tesirinden vefat edüb sāir ecnebi zabitānı ise imparatorun maiyetinde mahv olmuşlar idi.

Elhāsıl feth ve teshīre ait icraat ile itinām-ı emvāl-i husūsatı resīde-i hitām oldukta Fātih Sultan Mehmet Hān hazretleri İstanbul'a tekrar ahali iskānı ve asār-ı mevhūdenin tāmirātı ve ebniye-i cedīde işāatıyla şehrin istikmāl-i esbābı umrānı maddeleriyle meşgūl oldular.

Silah kuvvetiyle zīr-i tebeʿiyyet-i şāhānelerine aldıkları hristiyanların müteākiben gönlünü almak maksadı hikmet mirsadına mebnī haklarında izhār-ı müesser himanetle olbavel bir Rum patriği tayinine şuru buyurulub bu da Hazreti Fātih'in uluv-vu efkār melūkānerine bir delildir ki henüz seyf-i zafer elde iken tesisāt-ı siyāsiye-i hakīmane ile fütūhāta vakıʿalarının teminini düşünüb firārilerin bilā havf hanelerinie avdetleri ve ahalinin kemākān işleriyle meşgul olmalarıyla ilān olunmakla beraber fevt olan patrikin yerine ādet-i kadīme üzre bir diğerinin intihābı irāde ve ferman buyurularak bermucīb-i irade-i seniye patrikliğe intihāl olunan Yorgi Penadius māide-i seniyeye davetle huzūr-ı hümāyūnda şeref misüle nāiliyetinde memuriyeti icra ve kendisine zīkıymet bir asā dahi itā buyrulduğu misillü baʿdehu patrik mumaileyhe bazı muāfiyāt ve müsāādata dair berat-ı ālişān dahi verildi. Galata ciheti taht-ı inzibāta alındığını mütāikib Trabzon ve Sinop havalisinden beş bin hane islam celb olunarak İstanbul'da iskān edildi.

İstanbul'un fethinden yirmi gün sonra zāt-ı şāhāne Edirne'yi teşrīflerinde Sadrazam Halil Paşa'nın nezd-i hümāyūnda tahakkuk eden meslek-i gayr-i müstaki mānesinden dolayı idāmıyla yüz yirmi bin dukaya bāliğ olan emvāli müsādere olundu. İstanbul'un fethine dair Mısır sultānıyla İran şāhına ve Mekke-i Mükerreme emīrine nāme-i hümāyūnlar irsāl buyurulduğu misillü hemcivār hiristiyan hükümetlerinin tebriknāmelerine

(89)şeref tastir buyurulan acūbe-i āliye üzerine Sırp on iki bin vela on bin duka vergi-yi senevī vermek üzere arz-ı mutāvaat eylediler.

Sakız ile Midilli adalarına mutasarruf olan Cenevizlere biri üç bin diğeri altı bin ve Trabzon ile Karadeniz Anadolu sevāhiline iki bin duka vergi tarh olunub Rakoza Cumhuriyeti'nin vergiyi senevisi olan on beş bin duka dahī otuz bine iblāğ edildi.

Zāt-ı hazret-i pādişāhī o sene Mora ve Arnavutluk'dan bazı icrāatle meşgul olub ferdası sene Sırp kralına bir elçi irsāliyle şöyle bir irāde-i seniye tebliğ olundu "Hüküm sürdüğün memleket senin değil Lazar'ın oğlu

Etyen'indir. Bināenaleyh benimdir (Lazarın'ın kızının kayın validesinin hukūku münāsebetiyle) ancak pederinin hassasıyle Sofya Şehri'ni ve arazisini sana terk edebiliyorum eğer böylece uyuşmağı derig eder isen olbābda silaha mürācat ederim"

işbu irāde-i seniye üzerine Kral Yorgi Hünyad'dan istimdad için Macaristan'a savaştığı yerini alır almaz zāt-ı şāhāne tam kuvvetle Edirne'den hakeret buyurub diğer taraftan Hünyad ile Kral Yorgi Tuna'yı mürūr ile beri tarafta ğārete başlamışlar ise de Sultān Mehmet Hān-ı sānī hazretleri ordu-yı hümāyūnu Sofya'da bırakub iki bin süvari ile ileriye yürümüşler ve aʿdāya tesadüf etmeyerek Sırbistan'da elli bin kişi esir ve Semendire Kalası'nı feth ve teshīr ederek Edirne'ye avdet buyurmuşlar idi. Firuz Bey otuz bin askerle Macarlar ile Sırplılara karşı Hersova'da bırakılmış edüğünden bunlarla vukubulan muhārebede Firuz Bey'in esir düşmesi üzerine zāt-ı hazret-i pādişāhī düşmanların hakkından gelmek için hemen kuvve-i kāfiye ile azīmet buyurmuş oldukları halde Hünyad Macaristan'a avdet ve Sırp Kralı dahī Devlet-i Aliyye'ye senevi otuz bin duka vergi vermek üzere istidʿayı sulha müsāraat eylemiş olmalarıyla olvecihle ʿakt-i musālahā ile İstanbul'a avdet buyuruldu. (sene 858)

Baʿdehu Fatih hazretleri İstanbul'un tanzim ve tahsīini hususātıyla meşgul olarak Eyüp Cāmi-i Şerifi ile ikāmeti şāhānelerine mahsūs olmak üzere eski sarayın inşāatına himmet buyurdular. Bir seneden beri münhal olan mesned-i sadāret Rumeli

(90)Valisi Mahmut Paşa'ya tevcīh buyuruldu. Müşārüileyhin pederi Sırp ve vālidesi Rum olub küçükten Enderun-ı hümāyunda terbiye edilerek iç ağalığından terakki etmiştir.

Ferdāsı sene Sırbistan'da Nevada Buvevda Terbediceya ve Taşhisar Şehirleri feth olunub asākir-i şāhāne nāil-i ganayimi külliye oldular.(Sene 858)

Bu esnada sāir adalar misüllü Rodos'dan dahī vergi almağa teşebbüsāt olunarak kavalyelerin adem-i muvaffakatı üzerine donanma-yı hümāyun sevk olunmuş ise de zāyiatdār başka bir netice hāsıl olmadığından diğer ada nerce muceb istifāde bazı icrāatla iktifa olundu,

Devleti Aliyye teheyyiet-i harbiyede bulunduğu şāyiasına mebnī Hünyad esbāb-ı tedāfiʿiyye hazırlamakta iken zāt-ı hazret-i pādişāhī yüz elli

bin asker ve üç yüz top ile Belgrad pişkāhında zuhūr ederek kalayı bi'l-muhāsara döğmeğe başlamış ve Hünyad dahī Macaristan'da cemʿ edebildiği asker ile papa tarafından imdāda gönderilen altmış bin ehli sālibi bi'l-istishāb Belgrad'ın müdāfasına şitāb eylemiş idi. Fetholunan İstanbul istihkāmātının yanında Belgrad'ın zabtı müşkül olmayacağı itikādıyla bedeliyeten işte pekde ehemmiyet verilmemiş olsa bile muhārabat-ı vākıada yirmi dört bin asker şehit olduğu halde kalanın fethi kābil olmadığı ve nihayet'ül emir zāt-ı şāhāne selliseyf ederek bizzat muhārebeye girişüb urduğunu ikiye böldüğü esnāda kendisi dahī bacağından mecrūh olduğu cihetle refʿ-i muhāsara ile Sofya'ya avdet ve Hünyad ise kezālik bu muhārebede almış olduğu yaranın tesirinden yirmi gün sonra Belgrad'da vefat etmiştir. (sene 860)

Ferdāsı sene biri Amasya'da ve diğeri Manisa'da bulunan Şehzadegān Bayezid ve Mustafa Çelebiler Edirne'ye celb buyurularak merāsim-i mutāda ile emr-i mesnūn-ı hitanları icrā olundu.

Zāt-ı hazret-i şehriyāri İstanbul'da Yedikale'nin inşāatını ikmālden sonra Mora'nın havza-i hükümet-i seniyeye irhālini bi't-tasmim Sadrazam Mahmut Paşa'yı Sırbistan kalalarının zabtına memur buyudukları misillü zāt-ı şāhāneleri dahī Mora'ya müteveccihen hareket eylemişler idi.

Sadr müşārüileyh tehiyye ettiği ordu ile Sırbistan'a azīmet ve birhayli şehir ve kalaları zir-ı zabt ve idāreye alarak ele geçen üserā ve gānāyim-i külliyeyi getirüb Üsküp'te hāk-i pāy-i melūkāneye takdime müsārāat eyledi. (Sene 862)

(91)Belgrad Kalası muhāsaradan kurtulduktan biraz sonra Kral Yorgi vefāt ederek zevcesiyle kerīmesi Mara'yı [1] ve Greovar, Etyen ve Lazar isimlerinde üç oğlu terk edüb Lazar aʿma olan büyük karındaşlarını tard ve validesini tesmīm ederek hükümeti gasb eylemiş ve Devlet-i Aliyye'ye senevi yirmi bin duka vergi vermeyi arzıyla mevkiin teyidine çalışmış ise de bir şey istifade etmeksizin bir ay sonra vefat etmiş idi. Mara biraderi Gregovar ve amcası Tomas ile utbe-i seniyeye iltica edüb taraf-ı şāhāneden dahi Sırp hükümetinde olan hukuklarının muhāfazası vaad buyurulmuş olduğu halde Lazar'ın zevcesi Helen Sırbistanī Devlet-i Aliyye'nin andan kurtarmak emeliyle kerīmesini Bosna hükümdarının veliahdına tevzīc etmekle beraber Sırbistan'ı bir tımar hükmünde papaya arz ve papa dahi bunu kabul ile

tarafından Kardinal Ancoli'yi bi't-tevkīl göndermiş olub halbuki ortodoks olan Sırp vücūhu mūmaileyhā kraliçenin behşayiş ile katolik milletine olan meylini hoş görmediklerinden Devlet-i Aliyye-i Osmāniye'yi papanın hükümete bi't-tercih Sadrazam Mahmut Paşa'nın biraderi Mişel Obugovic'i reis intihāb etmişlerdir. Bunun üzerine mümaileyha Helen Obugovic'i bir desīse ile derūn-ı kalayı cezb ederek tutup mahbusen Macaristan'a gönderimiş ise de o esnada zāt-ı şāhāne perzerini zabt ile nāgehān semendirenin pişkāhında zuhur ederek ilk teklifte Helen eşyasıyla beraber çıkub gitmek üzere kaleye teslim olunmuş ve işbu makarr-ı hükümede tebeʿan diğer üç mühim kalalar dahi arz-ı teslimiyet ederek bu suretle Sırbistan memālik-i şāhānenin bir eyaleti hükmüne girmiştir (sene 863)

Bervech-i muharer munkarız olan Rum Devleti'nin Mora cihetindeki bakiye-i memālikinde mütevaffi imparatorun handan-ı azasından mustakilen icrā-yı hükümet eden Tomas ve Dimitros hasbel rekābe yekdiğeri aleyhinde muhāsamada bulunduğundan zāt-ı hazreti pādişāhī bu halde bi'l-istifade ordu-yı hümāyūn ile Mora'ya azīmet ederek her iki tarafla devam eden muhārebe neticesinde Venediklilerin tasarrufunda bulunan bazı limanlardan mādā Mora Kıtası kāmilen zabt ve teshīr edilmiş olmağın Aynos Adası Dimitros'un ikāmetine ve oranın Tuzhane vāridatıyla senevī altmış bin akçesi dahi

[1] Mar Sultan Murat-ı sānīnin zevcātından olub Fatih Sultān Mehmet Hān hazretlerinin cülūsunda mütevaffi maaş tahsīsiyle pederinin nezdine gönderilmiş idi,

(92)maīşetine tahsīs kılınmış ve Tomas ise familyasıyla maan Roma'ya firār etmiştir. Bu suretle Fatih Sultān Mehmet Hān-ı sānī cülūs-ı humāyūnlarının onuncu ve İstanbul'u fethinin yedinci senesi Rumların Avrupa Kıtası'ndaki bakiye-i memālikini dahi kāmilen memālik-i şāhāneye ilhāk ile muzafferen Edirne'ye avdet buyurmuşlardır. Devr Sultān Murāt Hān-ı sānī de devleti hayli işgal eden İskender Bey bu zamanda dahi harekāt-ı isyaniyeden hāli kalmayub İstanbul'un fethinden beri Arnavutluk'da vukūbulan muhārebatta ekseriyā merkum mağlub olmuş ise de devletçe de hayli telefātı müeddi olduğuna ve çünkü Bizans Devleti'nin bakiye-i enkāzı olan Trabzon İmparatorluğu'nun ortadan kaldırılmasıyla memleketinin zamīme-i memalik-i şāhāne edilmesi

iktiza-yı maslahattan olub ancak bu bābda olan tasmīmāt-ı seniyenin mevki-i icrāya vazʿi Rumeli cihetinde asayişin tamam-ı teminine mütevakkıf bulunduğuna bināen Arnavutluk ile Yanya eyaleti İskender Bey'in tasarrufunda kalması hususuna müsāade-i seniye-i padişāhi şāyān buyrularak olveche bir ahidnāme dahi iʿtā olundu. (Sene 865)

Müteākiben tedārikāt-ı seferiyeye bedʾ olunub fakat bu seferin semt-i maksūdu herkesin mechūli olarak hatta sebeb-i teçhīzātı suāle mütecāsir olan bir kazaskere zāt-ı şāhāne tehevürle: "Eğer sakalımdan bir kıl sebeb-i teçhīzātı bilmiş olsaydı ben onu çıkarub ateşe atardım" cevabını vermiş idi. Sultān Fātih hazretleri umūr-ı muazzamada ve bāhusus teşebbüsāt-ı harbiyede ser-i sürati medār-i muvafakiyet ad edüb maksad-ı aslī Trabzon ile Sinop'un zīr idāre-i devlete ithāli maddesi idiysede o sırada Amasra'ya mutasarrıf olan Cenevizliler Bizans İmparatorları zamanında olduğu gibi yine Galata'nın kendilerine terki talebinde bulunub buna da cevap verilmesine mebnī Ceneviz Cumhuriyeti tarafından Devlet-i Aliyye'ye ilan-ı hârp olunduğundan derhal yüzelli sefineden mürekkep bir donanma ile Sadrazam Mahmut Paşa Karadeniz'e sevk olarak Amasra şehr-i şehīri bi'l-muhāsara ilk teklifte teslim olmağın tevābiʿiyle maan zabt olunub ahalisinin sülüsān-ı li-ecel'il iskān İstanbul'a sevk edildi. Zāt-ı hazret-i pādişāhī evvelce İsfendiyar oğlu İsmail Bey'e bi'l-muhābere mumāileyhin zīr hükmünde bulunan Üsküp imāretini alub kendisine Filibe'yi vereceklerini ihbār buyurmakla beraber ordu-yı hümāyūnu Üsküp'e göndermiş olduklarından gerçi İsmail Bey esbāb-ı tedāfiiyyeye mālik idiyse de Devlet-i Aliyye'nin kuvvetine mukāvemet

(93)edemeyeceğini bilerek imāreti takdirine mecbūr olmuş ve yerine maʿa mülhakāt Yenişehir, İnegöl ve Yarhisar şehirlerini almıştır.

Bundan sonra Trabzon'un zabt ve teshīrine sıra gelmiş ise de Akkoyun sülalesi emīri Uzun Hasan Bey'in İmparator (Davit Komen)'e münāsebet-i sıhriyyesi cihetle muāveneti melhūz olmasına mebnī zāt-ı şāhāneye ibtidā oltarafa atf-ı nazarla çünkü emīri mūmaileyh o hengamda Tokat'ın cihet-i şarkiyesinde ve Erzurum tarīki üzerinde vākiʿ Kacunlu Hisar Kalası'nı mutasarrıf Hüseyin Bey'den gasben almış edüğünden bunun istirdādıyla beraber Erzurum üzerine hareket etmesiyle bundan mütevehhiş olan Uzun Hasan zāt-ı şāhānenin istikbaline gönderdiği validesini temin-i sulha tevsīd

eylemiş ve bu da nezd-i hümāyūnu melūkanede rehin kabul olarak Trabzon imparatoruyla münāsebāt-i dostinin katʿi şartıyla teyīd-i sulh müsāade buyrulmuştur. Bunun üzerine zāt-ı şāhāne Trabzon'a müteveccih olub evvelce donanma-yı hümāyūn ile Trabzon pişkāhına muvāsalat eden Sadrazam Mahmut Paşa'nın tazyīkātına imparator mukāvemet etmek emelinde bulunmuş ise de ordu-yı hümāyūn dahi yetişüb kara tarafını sarmasıyla hürriyet ve hazinesine mālik olarak çıkub gitmek veyahut hepsinden mahrum olarak ölmek şıklarından birinin ihtiyari teklifi üzerine bi'l-muhābere Trabzon'u teslim ile buranın vāridatına karīb diğer bir mahalle kendüsine vāridāt verilmek mukābelesiyle imparator Trabzon'un nahdarlarını bi't-teslim familyası halkıyla maan çıkub İstanbul'a gitmiş ve taraf-ı melūkaneden Trabzon'un idaresi Hızır Bey'e tevdīʿ buyurularak bura ahalisinden dahi bir takımı İstanbul'un nufusunu artırmak için li-ecel'il iskan dersāate gönderilmiştir. Bu vecihle İstanbul'a gönderilen ahaliden islam olanlar dahil şehre ve hiristiyanlar İstanbul havalisinden ihdās olunan kariyerlere yerleşdiriliyor idi. Burada imparator David'in karındaşı kızından yani Uzun Hasan hareminden kendisine gelen ve oğlullarından birinin yahut amcasının gönderilmesine dair olan bir mektubu iştibāh-i dāi olmasına mebnī imparator familyasıyla halkıyla beraber hapse atılub hünkarın İstanbul'a avdetinde cümlesi huzur-ı şahānelerine çıkarılarak islamiyetle mevtten birini ihtiyar etmeleri lediyyül teklif imparator ihtidāyı kabul etmemesine mebnī kendisiyle biraderi ve biraderzādesi

(94)ve evladından yedisi idam olunub ihtidā eden sekincisi ile zevcesi bırakılmış ve kızları bazı zevāt ile tezvīc edilmiştir.

Bu suretle Bizans İmparatorlarının Rumeli ve Anadolu'dan kökleri kesilüb Sultan Mehmet Hān-ı sānī hazretleri İstabul'un fethinden beri imza-yı şāhānelerinde istimāl buyurdukları vecihle sultān'ül berreyn velbahreyn ünvanını tamamıyla hāiz olmuşlardır.

Sinop ile Trabzon'un fütūhātı hitāmpezīr olur olmaz zāt-ı şāhāne Eflak voyvodası Vilad üzerine sefer açtı. Tevārihce nāmı Rüsvay olan bu gaddar voyvoda Macarlarca şeytan ulahlarca cellad müslümanlarca kazıklı diye tavsīf olunmasına nazaran ne derecelerde kötü olduğu anlaşılıyor ise de icrāat-ı vahşiyesi şu birkaç misalden dāhī istidlāl olunabiliyor ki bu zālimin en ziyade haz ettiği şey kazığa urduğu islamdan bir daire şekliyle bunların ahve enin ile

cān çekişdikleri esnada ortalarında sofra kurub dairesi halkıyla taām etmesi idi. Ekseriyā esīr ettiği islamın ayaklarının derilerini yüzdürüb tuz sürdürür ve daha acısını artırmak için yaralarını keçilere yalattırır idi. Taraf-ı şāhāneden gelen mebuslar yanına girdiklerinde başlarını açmağa razı olmadıkları cihetle nefislerine giran gelen bu merasimden kendilerini ilelebed kutarmak için diyerek üçer çivi ile sarıklarını baş kemiklerine çivilettirmiş ve birgün memleketinde olan dilencilerin kāffesine davet ederek et ve şarap ile karınlarını doyurduktan sonra müctemi oldukları salona ateş vererek cümlesini alevler içinde yakub mahv etmiştir. Bir defa dahi anaların memelerini kesüb yerine çocuklarının başlarını koymağı tahayyül etmiş ve insanları lahe gibi doğrayub kaynatmak içün bir ālet icat eylemiştir. Merkebe rākib olan bir keşīşi tutturub merkebiyle maan kazığa urdurduğu gibi bir papaz dahi āhirin malına dokunulmaması için vaaz ettiği halde sofrada Vilad'ın kestiği etmeği yemiş olmasından dolayı kazığa urulmak cezasının en şiddetlisine dūçār olmuştur. Hāmil olmadığı halde şüphe eylediği metresinin karnını kendi eliyle yarub keşif etmiş ve bazı çocuklara analarının etlerini kebap ettirerek zor ile yedirmiştir. Macaristan'dan ve Erdel'den lisān öğrenmek üzere gönderilen dört yüz talebeyi müctemian ateşe yaktırub mahv eyledi. Bohemyalı altı yüz tüccarı çarşı meydanında kazığa urdurdu.

(95) Ulahlardan şüphe eylediği beş yüz köy kahyāsı ve vücūhunu kazalarının nüfusuna dair doğru istatistik vermedikleri vesilesiyle aynı ceza ile cezalandırıldı. Mahazā bu şedāʾidin kāffesi Devlet-i Aliyye ile vukūbulan muhārebede Bulgaristan'da sūret-i umūmiyede icrā eylediği gaddarlığa nispetle hiç hükmünde kalır. Zaten Sultān Mehmet Hān hazretleri vaktiyle bu dahiyenin voyvoda olmasına yardım etmişler idi. Zükūr ve ünās ve sıbyan yirmi binden ziyāde nüfus telef ve makamında temekkün ederek bu hāl ile beraber hāin vergi-yi seneviyeyi vermediği gibi gelüb utbe-i seniyeye arz-ı ubūdiyet dāhī etmediği cihetle zāt-ı şāhāne bunun yerine karındaşı (Rakel)'in nasbını bi't-tasmīm bir tedbir ile Vilad'ın şahsını ele geçirmek için Vidin valisi Hamza Paşa'yı tayin ve iʿzam buyurmuşlar idi müşārüileyh divan efendisi mühtedī Yunus Bey ile maan Eflak'a bi'l-vusūl bir takrīb Vilad'ı getirmek ümidiyle kendisini görüşmeğe davet etmeleriyle bunların halinden şüphe eden Vilad kendilerini bi't-tevkīf ellerini ve ayaklarını katʿ ettikdirten sonra kazığa

urdurmuş fakat Hamza Paşa'nın rütbesine göre kazığı rüfekāsının kazıklarından daha mürtefiʿ olmasına itina eylemiştir. Mahazā tākibāt-ı şāhāneden dem habāset alūdī başına suud eden Vilad ilan-ı husūmette Sultān Fātih hazretlerine müsābakātla hemen Bulgaristan'ı iğtisāba müsāraat ve memleketi yakub yıkarak ahaliden esīr ettiği yirmi beş bin kişiyi çeküb götürmüş edüğünden işbu vukūat-ı fezīhāya vākıf olan zāt-ı hazret-i pādişāhī pür ateş gadap olarak derhal iki yüz elli bin asker cemiyeti ferman buyurmuşlar ve teheyyiet-i lāzıme ile sadrazamı iki yüz bin askerle berren yola çıkarub kendileri dāhī yirmi beş kıta kalyon ve yüz elli diğer sefīneden mürekkep bir donanma ile bahren azīmete şetebān olmuşlar idi. Vidine muvāsalāt-ı şāhānede ebrāil ve buna memāsil diğer şehirler ihrāk olunduğu esnada Vilad askerini ikiye taksim ile sekiz on bin nefer raddesinde olan bir fırkasını bir ordu-yı hümāyūnun müdāfaa ve diğer fırkasını devletle müttefik bulunan Bağdanlılarınu mukābelesine çıkarub kendisi dāhī dāhil olduğu halde bu gece asākir-i şāhānenin üzerine şebhūn eylemiş ise de bir iş göremeyerek alel sabah rücʿat etmesiyle ümerādan Ali Bey tarafından bi't-takip askerinden bin neferi esīr

(96)edilüb kendisi şeytan gibi gāib olduğundan zāt-ı şāhāne ordu-yı hümāyūn ile dāhil-i memlekete girüb ve makarr-ı hükümeti muhāsara etmeksizin geçüb şehrin biraz ötesinde orman gibi dolu yarım saat imtidād eden dikili kazıklar üzerine yirmi beş binden ziyāde islam Bulgar zükūr ve inās ve sıbyanın çivilenmiş ve kazığa urulmuş olduğu ledel müşāhede bu manzara-i hevl-engizden nefret edüb vilad ise Boğdan tarafına savaşarak memleketin müdafaasına altı bin asker bırakmış ve bunlara asākir-i şāhāne tarafından telef edilmiştir. Baʿdehu Vilad Boğdan'dan dahī firar ile Macaristan'a iltica eylemiş ise de orada hapse ilkā olunmasına mebnī ordu-yı hümāyūnun dersaādete avdeti esnasında karındaşı Radel taraf-ı şāhāneden Voyvoda nasb buyrulub on beş sene müddet Eflak'ı hüsn-i idāre etmekte iken mūmaileyhin vefatı üzerine Vilad melʿūnu Macaristan'dan firar ile gelüb yine Eflak'ı zabt eylemiş ve fakat iki sene sonra merkūm kendi kölesi tarafından katl edilerek ser-i maktūʿu memālik-i şāhānede teşīr olunmuştur.

867 senesinde Eflak seferinden avdetten sonra zāt-ı hazreti pādişāhī Midilli Adası'nı bi'l-muhāsara fethedüb ferdası sene tersāne-i āmireyi bi't-

tanzim hayli sefāʾin-i harbiye inşāsıyla donanma-yı hümāyūnun tezyīd-i kuvvetine itina ve fela-ı sāire ile beraber Akdeniz Boğazın'ın Rumeli cihetine Seddülbahir ve Anadolu sāhiline Çanakkalası denilen istihkāmātı binā eyledi. Bu tedābirden maksad-ı şāhāne ise Venediklilerin Akdeniz'den ve eski şark imparatorluğunun dairesi içinden redd-i tasmīmine mebnī İstanbul'u bahren Venediklilerin hücūmundan vikaye etmek maddesi idi. Bu hengamda Sultan Mehmet Han-ı sani hazretleri İstanbul'da Fātih Cāmi-i şerīfinin bināsınada muvaffak oldu.

Zat-ı hazret-i pādişāhī Venediklilere ilān-ı harb etmezden evvel Adriyatik Denizi'nde kāin hükümetleri Venediklilere muāvenet edemeyecek bir hale koymak için yüz elli bin mevcūtlu bir ordu istihzārıyla Bosna kralının Devlet-i Aliyye'ye bir vergi-i senevī vermek teklifine adem-i muvaffakiyeti cihetle üzerine hareket olunarak Üsküp'e muvāsalet-i şāhānede sadrazam Mahmut Paşa kral-ı müşāru ileyhin tahassun eylediği Babkaza Kalası'nın fethine memur edilmesiyle sadr müşarü ileyh üç gün muhāsara ile mezkūr kalayı almış ve fakat kral oradan savaşmış edüğünden bi't-takip Kral Yoksi kalasından kendisine muhasāra etmeğin lediyyül tazyīk dūçār-ı havf olan ahali

(97)sadrazama mebuslar irsāliyle kendilerinin ve kralın hayatı emin olunmak şartıyla kalayı teslīme razı olmalarıyla olcevihle imzalanan bir mukāvelename üzerine kala teslim olunmuş ve geride diğer bazı kalalar dahī taraf-ı şāhāneden zabt edilmiştir. Feth olunan bu şehirler ahalisinden kaide-i müttehize vech ile ağniyā kısmı olan bir sülüs-i pāyitahtı saltanat-ı seniyyenin nüfusunu artırmak için lieclil iskān İstanbul'a gönderilüb vasat halde bulunan sülüs-i sānīsi üserā olarak askere tevziʿ ve iʿta ve fukarā kısmı olan bakiyesi dahī mahallerinde ibkā olundu.

Sadrazam tarafından vukūʿ-ı hal-i hāk-i pāy-i melūkāneye lede'l ʿarz Bosna Kralı'nın berhayat bırakılması muvāfık-ı maslahat görülmediği cihetle iğbirār-ı şāhāneyi müʾeddi olub mamāfīh İmam Fahrettin Razī merhūmun sülalesinden ve ulemā-yı mütebahhirīnden Şeyh Ali Bestamī maiyet-i seniyede bulunduğundan sadrazam tarafından li-hikmetin bir hiristiyana verilen öyle bir ahdin nakzına mesāğ-ı şerʿi olub olmadığı lede'l istifta şeyh mūmaileyh matlūba muvāfık fetva iʿtasıyla beraber icrāsını dahi kendi üzerine olmağın muʿcibince şerefsādır olan irāde-i seniyeye bināen şeyh mūmaileyh tarafından

kralın boynu vurulmuş ve Bosna prenslerinden üç kişi dahī çadırlarında idam edilmiştir. Bu sūretle Bosna Kıtası memālik-i şāhāneye zamime edilerek tahtı idāre alındı. O esnada Mora'da Venedikliler ile muhārebeye başlanub şöyle ki etna mutasarrıfı paşanın kölesi on bin akçe sirkat ederek savaşub "Kuron"da Venediklilere iltica etmiş ve taleb-i vāki' üzerine köle bi'l-irtidad hiristiyanlığı kabul eylediği beyānıyla teslim olunmamış edüğünden Mora valisi Evranoszade İsa Bey Venediklilerin bazı şehirlerini zabt ve teshīre başlamasıyla Venedik cumhuru tarafından dahī ilan-ı harp olunmuş ve bu suretle muhārebeye girişilmiş idi.

Burada Karamanoğlu İbrahim Bey zat-ı hazreti pādişāhinin halası sultān hazretlerinden olan altı evladı ber hayat iken bir cāriyeden olan yedinci oğlu İshak Beyi kendisine halef nasbıyla bi'l-cümle ahvālini ana teslim eylemesi üzerine diğer evladı pederleri aleyhine kıyām ve kendisini Konya'da tevkīf ve ba'dehu oradan def' ve teb'id eylediklerinden İbrahim Bey'in gerek kederinden ve gerek ihtiyarlıktan vukū'-ı vefātına

(98)Mebnī Konya'yı zabt eden büyük oğlu Pīr Ahmet Bey ile İshak Bey meyānelerinde vāki' olan mücādele esnasında karındaşlarından bazıları zāt-ı şāhāneye iltica eyledikleri gibi İshak Bey dahī Akkoyun hükümdārı Uzun Hasan'dan istimdād etmekle zāt-ı hazret-i pādişāhī Anadolu'yu bi't-teşrif ve bi'l-muhārebe Karamanoğlulları'nın tasarrufunda bulunan yerler zabt olunarak memālik-i şāhāneye ilhāk edilmiş ve İshak Bey Uzun Hasan'ın nezdine firār etmesiyle muhārebeye nihāyet verilüb Karaman vilayeti Gedik Ahmet Paşa'ya tevcīh buyurmuşlardır.

Bu seferde Konya ve Karaman'da bulunan bi'l-cümle usta ve amele gürūhunun İstanbul'a gönderilmesi hakkında şerefsādır olan irāde-i seniyeyi Mahmut Paşa hakkıyla icrā etmemiş olduğuna ve zaten müşāruileyhin mukaddemā Bosna kralına verdiği teminattan dolayı zāt-ı şāhāne muğberul hatr olduğu halde vüzerādan Rum Mahmut Paşa dahī sadrazam hakkında ilka'attan hāli kalmadığına bināen sadr-ı müşārüileyhin azlini bi't-tasmīm Tatar hükümdarını nezdinde cārī olan kāide üzere ikāmet ettiği çadırın ipleri kesdirilerek çadır başına düşürülmüş ve mesned-i sadāret Rum Mahmut Paşa'ya tevcīh buyurulmuştur.

Maʿhūd İskender Bey ile akd olunan musālaha üç sene devam edüb Venedik ile açılan muhārebe esnāsında İskender nakz-ı ahd etmekle Sermet Bey kumandasıyla üzerine sevk olunan on dört bin süvāri muhārebe-i vākıada bozulmuş ve baʿdehu on beş bin süvāri ve üç bin piyāde ile Arnavut Balaban Badar'a gönderilmekle vukūbulan muhārebede İskender mağlūb ve tekerrür eden diğer muhārebede kolundan fena halde mecrūh olmuş ise de bu defa Balaban mağlūb olmuş idi. Bu kuvvete ilāveten Yakup Bey kumandasıyla diğer taraftan sevk olunan on altı bin asker berāta dāhil olmuşken İskender'in oraya avdetiyle vukūʿbulan muhārebede Yakup Bey mağlūben şehit olmuş edüğünden şu İskender Bey gāilesinde bir nihāyet verilmek için yüz bin nefer mevcutlu bir ordu-yı hümāyūn ile Fātih Sultān Mehmet Hān hazretleri sefer ederek İskenderin zīr-i tağlibinde bulunan şehirler muhāsara ve zabt edildikçe merkūm dağdan dağa savaşub fırsat buldukça asākir-i şāhāne üzerine hücūm ile Devlet-i Aliyye'yi hayli telefāta uğratmış Karuveya'nın muhāsarasına bırakılan Balaban dahi İskender'den aldığı cerhden müteessiren vefāt eylemiş ise de bu muhārebelerde İskender'in kırılarak azalmış olan askeri her taraftan hasır ve tazyīk ile

(99)cümleten katl ve telef edilmiş ve Elbistan'da bir kala inşāsıyla Arnavutluk Devlet-i Aliyye'nin baskısı altına alınmıştır. Berveche meşrūh otuz sene muhārebeden sonra nihāyet'ül-emr kuvvetten hāli kalan İskender Elsebu kasabasına ilticā ederek altmış üç yaşında olduğu halde vefāt etti. (Sene 871)

Bu hengāmda yani 872 senesinde bāb-ı ali binā olundu. Venedikliler ile üç sene devam eden muhārebe ki olunan tahrīk üzerine isyan eden Rumları dahī şāmil idi bir netice-i katiyeye resīde olamayub bu müddette şāyān-ı etyān olan muvaffakiyet Eğriboz Adası'nın altı defa hücum ve külli telefāt ile zabtı maddesi olarak bunda bulunan Venedikliler cümleten katl ve Rumlar ise esīr edilmişlerdir.

Bālāda beyan kılındığı vecihle Karamanzadelerden İshak Bey Uzun Hasan'ın nezdine firār etmiş ise de sağīrüssin olan oğlu ile harem-i ikāmetgāhı bulunan Silifke'de kalmış ve ahali kendi beylerine meyyāl oldukları halde İshak Bey'in biraderi Kasım Bey dahī ahaliyi teşvīkten hālī kalmamış edüğünden bütün Karaman ahalisi kıyām halinde ve Uzun Hasan dahī Beylere imdād kaydında bulunduğu mesmūʿ-ı şāhāne oldukta teskīn fesāda memur

buyurulan Rum Mehmet Paşa ordu-yı hümāyūn ile varub muhārebede mağlūb olmasıyla azledilerek mesned-i sadāret Bosna valisi İshak Paşa'ya ihale buyuruldu. Müşārüileyh hemen Karaman'a azimet ve cesūrane hareketle zabt eylediği şehirleri ahaliden tahliye edüb ezcümle İstanbul'a nakl eylediği Aksaray Şehri ahalisinin iskān olundukları mahalle hālā Aksaray tesmiye olunur. Karamanzadelerin müdafaʿ-i hukukları zımnında Uzun Hasan'ın askeri hudūd-ı hākānīyi tecāvüzle Tokat'a gelüb memleketi tahrīp ve garat ve muzāhete mebni Karaman ahalisinin kıyām dahi kesb-i vüsʿat eylediği haberi üzerine pür ateş gadab olan zat-ı hazret-i pādişāhī azmi sefer ile azl ve tebʿidi muʿceb nedāmet olan Mahmut Paşa'nın defa-i sānіye olarak sadārete nasb ve tayiniyle beraber Konya'da bulunan Sultān Mustafa'ya sūret-i hareketine dāir hatt-ı şerīf tastīr ve testīrine musāraat buyurmuşlardır. (Sene 877)

(100)Anadolu Beylerbeyi Davut Paşa dahī Tükmen aşiretlerinin menʿ-i tecāvüzāta muāvenet için Sultān Mustafa hazretlerinin maiyetlerine memur edilmiş olmasıyla bunun askeri Konya'dan hareket eden ordu-yı hümāyūn ile birleşüb Hamīd sancağına tecāvüz etmekte olan düşman askerini bi't-takip Koreli Gölü sevāhilinde bi't-tesādüf karşılayarak tarafeyn beyninde vukūʿbulan muhārebede Uzun Hasan'ın askeri mağlūb ve münhezim olmuş ve ümerasından esīr edilen üç nefer ile maktūl olanların ser-i maktuʿları Sultān Mustafa tarafından bārіza dersādete gönderilerek hāk-i pāy-i şāhāneye takdīm kılınmıştır.

Uzun Hasan üzerine azm olunan sefer-i hümāyūnu işʿardan oltarihçe kesb-i iştihār eden bu hükümdarın asl ve nesline ve aşiretine dāir bazı malūmāt-ı mücmele iʿtāsı münāsip görünüyor. Şöyle ki sekizinci asrın nihāyetinde Akkoyunlu ve Karakoyunlu namlarında olan iki Türkmen aşireti Cengizhan'ın neslinden mefʿūl hükümdarı Argon devrinde yerlerini terk birincisi Sivas'ın şimālinde ve ikincisi dahī Diyarbekir'in cenūb tarafında yerleşmişler idi. Bir asır sonra bu iki aşiretden birer hükümet teşekkül ederek bunların bir asra garīb imtidād eden müddet-i istiklāliyetlerinde Karakoyunlu hükümetinde dört ve Akkoyunlu hükümedinde yedi hükümdar gelmiştir. Bunun reisi Karayoluk ve ötekinin müessis Karayusuf olub Karayoluğ'un hafīdi ve ahlāfının sānīsi olan cihānşāh Irak, Arap ve Acemi ve Azerbaycan'ı zabt ile Tebriz'i kendisine makarr-ı ittihāz eylemiş ve Karayoluğ'un kendisi ise

Hūnrīz olub bi'l-muhārebe Tokat ve Sivas emīri Kadı Burhaneddin'in ve Halep ve Şam emīri melek ādili ve Mardin emīri Melek Zahir İsa'yı katledüb nihāyet'ül-emr kendisi dahī Karayusuf'un oğlu İskender tarafından mağlūb edilmesiyle Erzurum Kalası'ndan hendek derūnuna atlayarak veyahut kazāen düşerek vefāt etmiştir. Karayoluğ'un hafīdi ve ahlāfının üçüncüsü olan Uzun Hasan Akkoyunlu hükümdarı olan Cihāngīr'in henüz hizmetinde olduğu halde bununla muhārip bulunan amcasının üzerine sefer etmeğe memur olarak muhārebe-i vākıʿada amcasının evlādıyla maan itlāf ettikden sonra bir aralık Diyarbekir Kalası'nı nāgehān zabt etmesiyle tebdīl-i kıyafetle şehre duhūl ve sarayına hücūm eden Uzun Hasan'ın askerinden biraderi Cihāngīr tahlīs-i geribān için hemen firāra mecbūr olmuş idi. Uzun Hasan

(101)henüz Akkoyunlu hükümdarı olmamış iken Diyarbekir'in zabtını müteākip memālik-i osmāniyeye tecāvüzle Develi Hisar'ı zabt eylemesi üzerine Fātih Sultān Mehmet Hān hazretlerinin o cihete doğru ilerlemekte olduğunu görünce taleb-i sulha bi'l-müsāraʿa yukarıda zikrolunduğu vecihle zāt-ı şāhāne ile Trabzon İmparatoru beyninde vukūʿbulacak muhārebede külliyen bītaraf duracağına dāir bir muāhede dahī imzalamış idi sene 867. bir müddet sonra sene 875 de biraderi Cihāngīr'in vefāt-ı vukūʿuna mebnī Uzun Hasan Akkoyunlu hükümdarlığına mālik olur olmaz Karakoyunlu hükümdarı Cihān Şāh'a ilan-ı harbe müsāraatla bunu mağlūp ve katl eylediği misillü Türkistan'da Sihān Nehri'nin cānibinde vākiʿ-i memālik-i vesiʿaya mālik ve hüküm ferma olan Timurlenk hafīdi Ebu Said İbni Mirān Şāh'a dahī ilan-ı harb ile bunun askerini bir boğaza sarub cümlesini kılınçtan geçirdiği gibi bu sırada esīr düşmüş Ebu Said'i dahī tuʿme-i şimşīr etmiş olmasıyla Kalmoru hükümeti ahiren zabt eylediği Horasan'dan Acemistan'ın kısm-ı küllisini dahī şāmil olmak üzere Karaman'a kadar mümted olmuş olduğundan muzafferiyāt-ı vākıʿasına mağrūr olan Uzun Hasan Fātih Sultān Mehmet Hān Hazretleriyle de muhārebeye girişmek hülyasına düşerek fütūhāt-ı ilan zımnında taraf-ı eşref-i şāhāneye gönderdiği mektupta tecāvüz etmesine mebnī gadab-ı şāhāneyi dai olan bu mektuba yazılan cevābnāme-i aliyede ol baharda üzerine sefer-i hümāyūn mukarer olduğu bildirilmiş ve olvecihle ikmāl-i teheyyieti harbiye ile Yenişehre azimet buyurularak yüz bin neferden mürekkeb olan Rumeli ve Anadolu ordu-yı hümāyūnları gözden geçirildikten sonra

mukaddemā elçisi olan Akıncılar Mihal oğlu Ali Bey kumandasıyla ileri gönderilüb ordu-yı hümāyūnları dahī sağ ve sol cenāhları şehzādegān hazerātının riyāsetleri ve Rumeli ve Anadolu beylerbeyleri Murat ve Davud Paşaların kumandaları tahtında olarak hareket ettirilmiş idi. O esnada Uzun Hasan tedābir-i lāzıme ile Fırat civārında muvāfık bir mevkiʿi ittihāz eylemiş edüğünden düşman askerinin kesretini müşāhede eden Ali Bey geriye rücʿat etmiş ise de bir fırka hafīf süvāri ile ilerlemiş olan Murat Paşa ufak tefek muvaffakiyetlere aldanarak düşman oldusuna bir saat akdem galebe çalmak emeliyle hücum sadedinde olduğunu arkadan gelmekte olan sadrazam Mahmut Paşa müşāhede eyledikte avdetini emīr etmiş olduğu halde Murad Paşa şecāata

(102)güvenerek ilerlemesi ile Uzun Hasan'ın kurduğu tuzağa tutulub askerinin bir çoğuyla ve en bahadır ümerādan üç nefer rüfekāsıyla esīr düşerek Uzun Hasan bunları çeküb Baybor'da doğru götürmüş ve bu da nezd-i hümāyūnda esef-i muceb olmuş ise de meş-i seriʿ ile Uzun Hasan bi't-takip Erzincan civārında yetişilüb Otluk nām-ı mahalde tarafeyn orduları saf beste-i ceng ve cidāl olarak Uzun Hasan'ın iki oğlu ordusunun sağ ve sol cenāhlarına konulduğu gibi şehzadegān hazerātı dahī bunlara karşı ordu-yı hümāyūnun sağ ve sol cenāhlarına kumanda ederek bedʾ olunan muhārebede Mustafa Sultān'ın hamle-i şedīdesinde Uzun Hasanın oğlu Zeynel mukāvemet edemiyerek askeri tepesi aşağı yıkılmış ve kendisi dahī meydan-ı muhārebede düşmüş edüğünden azap askerinin ağası Muhammed Ağa başını kesüb şehzādeye ve müşārüileyh dahī hemen hāk-i pāyi hümāyūn-ı şāhāneye takdim eylemiştir. Diğer tarafdan Beyazıt Sultān dahī düşman askerinin sol cenāhını alt üst ederek bu suretle Türkmen askeri külliyen münhezim ve perişān olmasıyla Uzun Hasan hemen ordugāhını terk ile firāra şitabān oldu. Sene 877 zāt-ı hazret-i pādişāhī üç gün daha ordugāhta kalub düşman üserāsının idāmıyla iştiğāl Uzun Hasan umerāsından beş neferini harp esīri olarak Amasya'ya irsāl buyurmuşlardır. Bermuʿtād ilan-ı muzafferiyetle memālik-i şāhānenin her tarafından şehr-i āyin icrā olundu.

Dersaādete avdet-i şāhānede icrāat-ı seniyeden birincisi Mahmut Paşa'nın tekrar sadāretten azli maddesi olub müşāruileyhin sadārete hīn-i tayininde ordu-yı hümāyūnun umum kumandanlığı adem-i kabul ile seferi

evvel ile bahara tehīr ettirmesini tedābir-i harbiyede reʾy-i şāhāneye muğāyir reyde bulunması ve bāhusūs Otlukbeli muzafferiyetinden sonra akd olunan meclis-i harpte düşmanı memleketin kalmgāhına kadar taʿkibten sarf-ı nazar olunması hakkında taraf-ı sadāretten dermeyān olunub heyetçe tasdik ve kabul olunan teklifin reʾy-i şāhāneye muhālif düşmesini gadab-ı şāhāneyi dāʿi olmuş idiyse de hitām-ı musalahā kadar Mahmut Paşa'nın fetānetinden istifade eylemek için cezāsının icrāsı vakt-i merhūnuna talīk buyurulmuş idi. Gāile-i harbin zevālini müteākib müşārüileyh azl edilmiş ve müehheren bir sebeble idāmına dahī hükm olunmuştur. Bu sebeb Solakzāde'nin beyānına nazaran Sultan Mustafa'nın vefātında Mahmut Paşa'nın

(103)matem elbisesi yerine kendi hanesinde beyaz giyüb setranç (satranç) oynaması maddesi olarak filvākıʿa zāt-ı şāhānenin öyle kederli vaktinde paşa-yı müşāruileyhin neşat halinde bulunması gibi hakkında olan ilkāatın efkār-ı seniyeye tesīr-i tabīi ise de diğer müerrihīne göre Mahmut Paşa'nın hakiki cürmü bu olmayub birçok ahvālde nümayān olduğu üzere tabī-i hümāyūna giran gelen icrāat-ı müstakilānesi olmalıdır ki müşārüileyhin şu mesleği idam-ı hükmünün iʿtā ve icrāsında Bosna, Sırp ve Mora'nın fütūhatında sebk eden hidemātını zāt-ı şāhāneye unutturmuştur. İstanbul'da ve Sofya'da Mahmut Paşa cevāmi-i şerīfesiyle hamamları ve kezālik İstanbul Mahmut Paşa medresesi müşāruileyhin cümle-i asār-ı hayriyesindendir.

Zāt-ı hazret-i pādişāhī muhārebeden avdetinde Konya Valisi Sultān Mustafa ile Gedik Ahmet Paşa'yı Antalya cānibinde Karamanzadelerden Pīr Ahmet ve Kasım Beylerin iyādi-i zabt ve tasarruflarında kalan bazı kalalarının istirdādına memur buyurmuşlardır. Mukaddemā Fatih Sultān Mehmet Hān hazretlerinin dersaādete azīmetini fırsat addeden Papa Fransa, Almanya (şimdiki Avusturyadır) ve İspanya'yı hāmil-i salīb olarak Türkler aleyhine kıyāma davetle kendisi ol bavel Venedik ve Napoli hükümetleriyle bir ittifākı müselles akd etmekle meyānelerinde tehiyye olunan donanma Venedik başkumandanının emr-i tahtında Anadolu sevāhilinde sevk olunmuş idi. İşbu ehl-i salīb donanması rast geldikleri yerleri tarihe şerh ile evvela İzmir'i topa tutarak tahrīp ve garat ve ahalisini katliam eyledikten sonra Antalya'ya varub Karamanzadelere arz-ı muāvenetle beraber muhāsara ettikleri Antalya Kalası'nı zabt ve teshīre hayli uğraşmışlar ise de muvaffak olamayarak

beyhūde bir takım telefāt ile savaşub Kasım Bey'in taht-ı muhāsarasında bulunan Silifke ile o civārda diğer iki küçük kalanın fethine muāvenet etmişler. Mekri Kasabası'nı az bir himmetle teshīr ve garat ve esir ettikleri ahalisini füruht ettikten sonra Otlukbeli muhārebesinde Uzun Hasan'ın hezīmeti haberi üzerine çekilüb Kıbrıs'a gitmişlerdir.

Elhāsıl şu Karaman muhārebesine nihayet vermek üzere Sultān Mustafa Bey maiyetinde ordu-yı hümāyunu kumanda eden Gedik Ahmet Paşa memur buyurulmağla müşārüileyhin olcānibe hareketle Karamanzadelerin zabtında bulunan kalaları harben ve letāyif'ül hiyel ile cümleten zabt eylemiş bu sırada Kasım Bey firāren tahlīs-i geribān edebilmiş

(104)ise de Pir Ahmet telef olub bu sūrette gāile bertaraf olmuştur. Bu sefer de mizacı münharif olan Sultan Mustafa Niğde civārında vefat edüb naaşı Bursa'ya nakl olunmuş ve müşāruileyhin irtihāli yukarıda beyan kılındığı vecihle Mahmut Paşa'nın idāmını dahi intāç ederek mesnedi sadāret Gedik Ahmet Paşa'ya, Kaya vilayeti dahi Kastamonu vilayetinde bulunan Cem Sultan'a tevcīh buyurulmuştur. Anadolu ordusu Karaman'da hudūd-ı hākānîyi tevsiʿ temin etmekte olduğu esnada Rumeli cihetinde zāt-ı hazret-i pādişāhī aksa-yı hudūdu şimāliye ve garbiyede istihkāmāt inşā ettirerek asākir-i şāhāne fırkaları Macaristan, Hırvatistan ve Avusturya memālikinde harekāt-ı taaruziyeye bir müddet devam ile teşebbüsāt-ı vākıalarında zaferyāb oldukları misillü çünkü Devlet-i Aliyye zaten Venedik hükümetiyle husūmet halinde bulunduğundan kuvve-i kāfiye ile Hādım Süleyman Paşa Venedik'e tābiʿ İşkodra'nın fethine meʾmur olmasıyla İşkodra Kalası bi'l-muhāsara topa tutularak açılan rahnelerden hücum ile zabt-ı kuvve-i garībeye gelmiş iken Venedik müstahfizleriyle ahalinin bi'l-ittifak mukavemetlerine mebni işbu kalanın fethi müyesser olmamış ve bināenaleyh Süleyman Paşa oradan refʾ-i muhāsara ile Eflak'ın vergi mürettibini dersāadete getirüb takdimde teʿallül eden Eflak prensi Etyen üzerine harekete memur olmuş idi. Eflak prensi Devlet-i Aliyye'nin kuvve-i askeriyesine mukābele edemeyeceğini bilerek cemʿ edebildiği kırkbin ʿaskerle bi'l-istimtād Macaristan ve Lehistan'dan gelen yedi bin kuvve-i imdādiye ile bir orman içinde münāsib mevkiʿi Tutak Süleyman Paşa ordusu ile vukūʿ bulan muhārebe-i hunrîzānede tarafeyni

askeri nihayet derecede mahv ve telef olmasıyla paşa-yı müşārüileyhin ʿadem-i muvaffakiyeti mağlūbiyetini müstelzem oldu.

Bu âvânda zāt-ı hazret-i pādişāhî dersāadatte süfen-i harbiye inşāsıyla meşğul idüğünden üçyüz kıta sefineden mürekkeb cesim bir donanma teçhīz olunub bundan maksad-ı aslî ne olduğu meçhūl ve Girit için olması halkça maznûn idi. O aralık bi'l-vāsıta olunan teklīf üzerine tālib-i sulh olan Venedik hükümeti sefer-i mahsūs irsāliyle ol bâbda cereyan eden müzākereden bir netice hasıl olmamış ise de bi'l-māsabe donanma-yı hümāyūn sefere seyr ettirilmiş ve burada Venedik hükümetinin intibāhını davet etmiş olub halbuki maksad Cenevizlerin Karadeniz'den alakalarının katʿi maddesi olmasını mebnī bu hususa memur buyurulan Sadrazam Gedik Ahmet

(105)Paşa donanma-yı hümāyūn ile Karadeniz'e iʿzām kılınarak Ceneviz müstemlekātından Karadeniz'de en mühim ve o zaman bir ticaretgāh-ı azīm olan Kefe şehri üç gün muhāsaradan sonra feth ve teshir olunmuş ve bu da müteākiben Azof Şehri ile Karadenizde kāin diğer kalaların zaptına mukaddeme olmuştur. Kefe ahalisinden kırk bin kişi li-ecli'l-iskān ve esīr edilen bin beş yüz Ceneviz gençleri dahi
Yeniçeri ocağına kayıt ve ilhāk olunmak üzere maan İstanbul'a gönderildi.

İşbu muzafferiyet haberinin tebliği üzerine Kırım hanı dūçār-ı havf ve telaş olmuş idi. Ahmet Giray on bir nefer karındaşlarıyla taht mücadelesinde olduğu halde Kefe ahalisinin İstanbul'a gönderildiklerine dair diğer bir tahrirāt olur olmaz Gedik Ahmet Paşa kezālik Cenevizlerin tasarrufunda bulunan Menkūb Kasabasının hisarı önünde görünüb desīse-i harbiye ile burayı ve müteʿākiben tanayı zabt ederek bunların halilerini dahi iğtinām olunan emvāl ile beraber İstanbul'a irsāl eyledi.

Kefe'nin fehtinden beri Devlet-i Aliyye'nin Kırım nīmcezīresi üzerinde hakk-ı hakimiyeti tanınmış ve Tataristan hanlarının üç asırdan ziyade müddet-i saltanat-ı seniyyenin tābiʿiyyet bulunmak himāyetinde bulunmaları hasebiyle tarihleri Devlet-i Aliyye-i Osmāniyenin tarihine mürtebit bulunmuş olduğundan Kırım'da girān neslinin aslına dair bu mahale bir nebze malūmāt derci münāsip görülüyor.

Cengizhan'ın neslinden Tahannic, Timurlenk tarafından Kıpçak hükümetine nısb olunmuş idi. Hükümdar meşrūʿ bulunan Urus Han'ın elinden

alınmış olan işbu Kıpçak hükümeti bahr-i hazardan Karadeniz'e kadar mümted ve bir taraftan Kafkas dağıyla Tuna Nehri ve diğer canipten şarken Volga nehri İnba nehri beyninde vāki‘ olan memāliki şāmil olarak 798 senesinde Tahtmiç Timur aleyhine kıyam ederek vukū‘bulan muhāberatta mağlub olmasıyla yerine Timur'un serdarlarından İdmu hükümdar olmuş ve on üç sene müddet Kıpçak'da müstakiben hükümet etmiş iken nagehan zuhūr eden Tahtmiçin iki oğluna karşı hükümeti müdāfaaya mecbur olub meyānelerinde vukū‘bulan muhāberede bu iki karındaşın büyüğü kadar Birdi maktūl olmuş ise de, Gökçi Celal Birdihan zaferyāb olarak hasmı olan Edekoyu katl etmiştir. Kırım hanları işbu Celāl Birdi neslinden ve Nogayhanları ise Ediko zürriyetinden olub bunu Hülāgüden sonra Celal Birdi pederinin tahtında çok durmayub

(106)Kezālik Cengiz Han ensābından Mahmut Han kendisini tard ile hükümetini gasb eylemiş ise de bu dahi muahheren Kıpçak Elkasni Özbek Ebul Hayr namında diğer bir gasba terke mecbūr olmuştur. Maveraünnehirde bulunan Özbek umerāsı bunun ensābındandır. Elhāsıl hükümet-i mezkūreye hâhişger olan tabkārān beyninde vukū‘bulan muhārebāt-ı mütemādiye neticesinde Celalberdinek oğlu Hacı Giray Kıpçak memleketine müstakilen mālik olarak vefatında terk eylediği on iki evlādı taht mücādelesine düşmekle bazıları on ay diğerleri birer māh müddet icrā-yı hükümet edüb nihāyetü'l-emr Ahmed Giray hep karındaşlarına gālip gelerek örfen idām cezasıyla mahkūm olan menkeli Giray firāren Kefe'de Cenevizlere iltica etmiş ve Kefe'nin donanma-yı hümāyūn tarafından zabtında İstanbul'da katl olunmak üzere gönderilen Cenevizler'e Menkeli Giray dahi katılmış idi. Boğaziçi kal‘asından Cenevizler katl olunarak kendisine sıra geldiğinde Menkeli Giray iki rekat namaz kılub henüz başı secdede iken aff-ı irādesi şeref zuhūr ederek çünkü mümaileyh devletini arzu eylediğinden bir zat tarafından hāk-i pāyi şāhāneye arz olunmağla Menkeli Giray maktelden saray-ı aliyeye nakl edilmiş ve kendisine bir sancak ve tuğ i‘tasıyla Kırım Hān'ı tanınmıştır. Bināenaleyh Menkeli Giray pederine halef olarak menāsını zapt etmek üzere biraz askerle Kırım'a ‘azīmet edüb Kırım nīm cezīresi o vecihle Devlet-i Aliyye'nin vergi güzār bir eyaleti hükmüne girmiş olduğundan müessesāt-ı hayriyesi nizām tahtına alınarak e’imme ve hutebāsına berāt-ı şerīfe veriliyor oldu. Fatih Sultan Mehmet Hān hazretleri Eflak Prensi'nden intikam almak teşebbüsātında

bulunduğu halde emri hitānları icrā ve yeniçeri ocağına ilhāk olunmak üzere Kefe'den İstanbul'a gönderilmiş olan gönüllü Ceneviz mühtedilerinden yüz elli neferi esna-yı rāhda bilittifak rākip oldukları sefineyi cebren çevirüb Gilya iskelesine çıkmış ve ahali tarafından mazhar-ı hüsnü kabul olmuş olmalarından nāşı ʿasākir-i şāhāne sevki ile Beserabya Kıtası bi'l-istilâ Akkirman zapt olundu ve muhārebe-i sābıkada Macar kralı Eflak prensinin muāvenetinde bulunmasından dolayı Macaristan ile Dalmaçya ve Hirvatistan dahi asākir-i şāhānenin hareket-i taarruziyeleri ile dūçār-ı hāsāret edildi. (Sene 884)

(107)Ferdāsı sene bir asırdan beri tamirāt görmemiş olan İstanbul suru ve bāhusus hīn-i fetihte deniz cihetinde tahrīb edilen duvarları tamir olundu. Bu esnada Akkoyunlu hükümdarı olan Uzun Hasan vefat eyledi (sene 884).

Mukaddemā Venedik Hükümeti ile sulh müzākeresine girişilmesinden dolayı muhārebeye fīsal verilmiş idi. Müzākare-i vākıʿa netice-i matlūbeye talep edilen neticelere vāsıl olmamaış ve müddet-i mütāreke munkaziye olmuş olmasına mebnī muhārebeye bed ile karu ve yapı bi'l-muhāsara orduy-ı hümāyūn Venedik havālisine kadar ilerlemiş ve memleketi ateş içinde bırakmış olduğundan dūçār-ı hezimet olan Venedik Cumhuriyeti sulha talip olarak olunan mükālemede Karuveya ile Limnos Adasını ve Mora'nın Bıratciyodi Manyatesmiya olunan kısmını velhāsıl bidāyeti muhārebeden beri asākir-i osmāniyenin zīr zabtına geçen yerleri teslime ve yüz bin duka tekālimine razı ve bu da rehini kabul-i ālī olmuş ise de hükümet-i cumhuriyenin Devlet-i Aliyye'ye senevi on bin duka vergi ifāsı dahi teklif buyurulub halbuki Venedik murahhası bunu kabule meʾzun olmadığından li-ecli'l- istizān iki māh mühlet olub gitmiş idi.

Venedik cumhuriyeti Macar ve Napoli krallarının muāvenetlerine ümitvâr olduğu ve hatta Mukaddemā Eğriboz adasının fethini muāven Napoli kralı irsāl buyurulan nāme-i hümāyūna cevaben kral müşārüileyhe olbābta zātı şāhānene mesretine iştirāk edemeyeceği şöyle dursun mezhebdaşları aleyhinde vukūʿbulacak muhārebe hasbeldayenlere muāvenet eyleyeceğini beyan etmiş olduğu halde bu kere Fatih hazretleri tedābir-i siyasiyesinin tesiriyle kral müşārüileyhi kendi tarafına imāle ederek gerek bununla gerek Macar kralıyla

akali sulh eylediğinden bu muameleyi Napoli kralının nefsaniyetine haml eden Venedik Cumhuriyeti dahi her kaça olur ise olsun Devlet-i Aliyye ile musālaha mecburiyetinde olarak bu husus için İstanbul'a murahhas aʿzāmına şitāb edüb zāt-ı şāhāne ise orduy-u hümāyūn ile sefere çıkmış bulunduğundan Venedik murahhası Sofya'da yetişüb sulh teklifini hükümet-i cumhuriyenin bi tamamihā kabul edildiğini hāk-i pāy-i melūkāneye arz eylemesi üzerine zāt-ı hazreti pādişāhī o vakitten beri hāl değişüb taht-ı muhāsarada bulunan Karuveya şimdi fetholunmuş hükmünde olmasıyla

(108)İşkodra'nın dahi teslimi muktazi idüğünü beyan buyurmalarına ve halbuki Venedik murahhassının buna da mezuniyeti olmadığına mebnī murahhas mumaileyh memleket yolunu tutmuş ve Hunbekâr dahi sefere devam buyurmuş idi. Sadrazam Gedik Ahmet Paşa Karaman ile Kefe'nin fethine muvafak olması hesabıyla ibtida şu sefere serdar tayin buyurulmuş ise de Arnavutluk'da muhārebenin müşkilātına dair bazı mülāhazāt arzına mütecāser olmasıyla ʿazl ile habse ilga ve yerine Celāleddin Rumi neslinden Karamoni Mehmet Paşa'nın memuriyeti icrā buyurulmuşdu. Müşārüileyh erbāb-ı fazl ve kemālden idiyse de fenn-i harbde mahāreti olmamasına mebnī ordu-yı hümāyūnun başkumandanlığını zāt-ı şāhāne bizzat deruhde ederek bir seneden beri taht-ı muhāsarada mistar kalan Karuveya feth olunduğu gibi İşkodra dahi netice-i muhāsara ve muhaccemede o havalide kāin sāir kalalar ile beraber arz-ı teslimiyette zabt ve teshīr olundu (Sene 885)

İşbu fütūhāt üzerine Venedikliler ile bervech-i matūb ʿakd-i musālaha olunarak tarafeyn yekdiğeri nezdine elçi tayini ve hedāya takdīmi ile tesis-i hüsn-i münāsebāte iʿtina eylemiş ve tarafeynden biri ahir bir devletle muharrib bulunduğu takdirde Venedik Cumhuriyeti Devlet-i Aliyeye bahren Devlet-i Aliyye dahi cumhuriyet-i müşārüileyhe berr'en muāvenete müteahid olmuş olduklarından ve işbu muāvenet ise daha evvel Napoli Krallığı ile akd olunan hususi bir muʿāhede hükmünce anada mevʿūd idüğünden yekdiğerine hasım olan işbu iki hükümetten her birinin istinadgāhı Devlet-i Aliyye olduğu misillü zāt-ı hazret-i pādişāhī dahī bunların birbirlerini kırmaları hususunda icābı hale göre bir veya diğer tarafa muāvenet-i seniyelerini dirig buyurmazlar idi (Sene 886)

Mihaloğulları Ali ve İskender Beyler ile Evrenoszade Hasan ve İsa Beyler muhārebat-ı sābıkada hayli hizmet eyledikleri gibi bu kere Erdel cihetinde ve Avusturya memālikinde Akıncı askerleriyle taʿarruzî hareket ve ganāyim-i külliye ile avdet etmekte iken karşı gelen Macar askeriye meyānelerinde muhārebe vukuʿuyla Macarlar telafāt-ı külliyeye dūçār ve kumandanları fena halde cerīhadār olarak mağlubiyet haline gelmiş ise de, beri tarafta kumandanların taʿaddüdünden nāşî yanlış bir manevra eseriyle asākir-i şāhāne bozulub ricʿate mecbur olmuştur (Sene 887)

Devlet-i Aliyye-i Osmāniye'nin tesisinden beri ve selātīn-i ʿizām hazretleriyle Mısır sultānları

(109)beyninde uzaktan uzağa cāri olan münāsebāt pek hālisāne iken (885) senesinden beri vukūʿa gelen iki madde devleteyn beynindeki hüsn-i âmizeş ve vifākı teşevvüş eylemiş idi. Zāt-ı hazret-i pādişāhī Mekke-i Mükerreme tarīki üzerinde kāin bazı su mecrāları ile çeşmelerin taraf-ı şāhāneden tamirini Mısır sultānı Hoşkadem'e teklif edüb adem-i muvāfakat cevabı almasına mebnī muğberu'l-hātır olmuş ise de yalnız bu değil muahharan Sultān Hoşkademin halefi Kāʾidbāy tarafından Zülkadir umerāsının umūruna müdāhale olunması maddesi tarafeyn beyninde katʿ-ı münāsebâta vesile oldu tarık? eşref-i şāhāneye taʿalluku olan Zülkadir ümerāsının bilinmesi icāb eden asıl ve nesline gelince 780 senesinde Türkmen kabilesi reisi Zeyneddin Karaazülkadir Maraş ve Elbistanı zabt ile bu sancağa kendi sülalesini tesis ve müteʿākiben oğlu Halil Bey dahi Harput, Behesni (Besni) ve Malatya'yı bi'l-istilā hudūd-ı memleketi tevsiʿ eylemiş ve Mısır ordusuyla bākemal ikbāl muhārebeden sonra 788 senesinde kendi tebʿası tarafından katledilmiş idi. Halefi olan biraderi Sulu Bey hemcivar bulunan hükümetlerden emin olmak için kerīmelerinden birisi Sivas emīri Kādī Burhaneddin'e ve diğerini Sultān Bayezid hazretlerinini küçük şehzadesine tezvīç edüb baʿdehumâ emirine meydan okuyarak bi'l-muhārebe memleketini kendü ülkesine ilhāk eylemiş ise de anı katlettikten sonra kendisini dahi 800 tarihinde Mısır Sultānı Berkuk tarafından tayin olunan bir şahsı telef emiştir. Bunun vefatı Sultān Bayezid Hān'ın serdarı Timurtaş Paşa'nın fütūhātı hengāmına müsādif olub müşāruileyh Kengiri, Divrik ve Darendeyi feth ettiği esnada Zülkadir emīrinin tasarrufunda bulunan Behisni, Maraş ve Malatya şehirlerini dahi zabt eyledi.

Sulu beyin yeğeni Nasreddin Mehmet kırk yaşında makamına halef olarak kırk sene memleketinde hüküm sürüb bir müddet Mısır Sultānı Melikülmüeyyed ile muhārebe ettikten sonra bununla taarruz ve tedāfi bir ittifak ʿakd ederek anın muāvenetiyle 833 senesinde Karaman emīri Mehmet Bey'e mağlup etmekle zincirbend olarak Mısır'a gönderdi. (840) tarihinde Sultān Murat Han-ı sāninin muʿāveneti sayesinde Dıramanzade İbrahim Beyden Kayseri'yi zabt etmiş ve vefatından üç sene evvel Mısır'a seyahat edüb Sultān Çakmak tarafından ihtirāmāt-ı lâyıkaile kabul olunmuştur. Nasreddin oğlu Süleyman Bey 846 senesinde makamına cālisi olub

(110)müşārüileyhin kerīmelerinden Seyyide namındaki birini Sultān Murat Hān-ı sāni hazretleri necl-i necîl-i şāhāneleri Sultān Mehmet Hān-ı sani hazretlerine tezvīc buyurmuşlardı. 858 senesinde vefat edüb Arslan Şahsuvar Şah Budak ve ʿAlāüddevle nāmlarında bırakmış olduğu dört evladı sırasıyla sandâli-i hükümete cālis olmuşlardır. Arslan Bey on iki sene icrā-yı hükümetten sonra bir gün cāmiʿ-i şerīfte edā-yı salat ettiği esnada biraderi Şah Budağ'ın iltimāsıyla Mısır Sultānı Hoşkadem'in bir mahrem-i esrārı tarafından katl olunarak makamına sultān müşārüileyh cānibinden Şah bey ikʿād olunmuş ve fakat erkān-ı memleket katl-i ahi maddesini ikrāh eylediğinden yerine Şahsuvar'ın nasbını Sultan Mehmet Hān-ı sāni hazretlerinden istidʿā etmeleriyle zāt-ı şāhāne Şehsuvarı Zulkadir ve Bozoklu kabāʾili üzerine berat-ı ʿāli emīr nasb buyurmuştu. Şah Budak biraderi tarafından tard edilmesiyle Mısır'a gidüb Sultânü'l-Memlük Kayıtbayın muāvenetine mazhar olarak sevk olunan Mısır ʿaskeriyle Zulkadir askeri beyninde çend defa vukūʿbulan muhārebeden bir netice hāsıl olmamış olmasına mebnī Kayıtbay taraf-ı şāhāneye elçi irsāli ve hedāyā takdimiyle Şehsuvar'a muāvenet buyurulmamasına ve kendisi intikamını aldıktan sonra müşārüileyhin zīr hükümetinde bulunan yerlerin Devlet-i Aliyye'ye kalmasını teklif eylemesi üzerine verilen cevap muvāfık mahalli erkanın malumları oldukta Şehsuvar yalnız başına bırakılmasıyla Mısır askerlerine mukāvemet edemeyerek rey ve eman tahtında Mısır serdarına teslim olmuş maʿmāfīh müşārüileyh Mısır'a gönderilüb orada salb olunmuştur. Bervech-i vaʿad Zülkadir memleketi Devlet-i Aliyye'ye terk olunmuş olsa idi kayın biraderi hakkında vukūʿa gelen muʿāmeleden naşı zāt-ı hazret-i pādīşāhının gadab-ı şāhānelerini teskīne bādi

olur ediyse de bilʿakis Kāyıtbāy tarafından Şah Budak Zulkadir hükümeti makamına nasb ve ikʿād edimiş ve Fatih hazretleri o esnada Avrupa seferleriyle meşgul bulunduklarından intikamını vakt-i merhūnuna talik buyurmalarına mebnī Şah Budak on sene hüküm sürmüş ise de zāt-ı hazret-i pādişāhī hemen dördüncü biraderi olan ʿAlāüddevliyi sahābetle şah budağı memleketten tard etmek üzere bir ordu sevk etmekle mumaileyhine kaçub Mısır'a ilticaya mecbur olmuştur. (Sene 885) [1]

[1] ʿAlāüddevle'den âtîde Sultān Bayezid-ı sānі ve Sultān Selim-i evvel hazerātının ahd-ı saltanat-ı senelerinde dahi bilmünāsebe bahsolunacaktır.

(111)Şah Budak üzerine olan sefer Fatih Hazretlerinin Anadolu cānibinde vukūʿbulan muhārebātının nihayeti olub zat-ı hazret-i pādişāhī son zamanlarında Avrupa cihetinde İtalya işleriyle meşgul olarak Yun adalarından, Sanda Mavra, Zanta ve Kefalonya cerelerine imāret-i vecihle mutasarrıf olan Leonardı ibtidā Sırp kralı Lazar'ın kızını ve baʿdehu bunun vefatı üzerine Devlet-i Aliyye ile muhārib bulunan Napoli Kralı Ferdinand'ın kızını tezvīc edüb bu bābda ne tarafa eşref-i şāhāneden ve ne de mensup olduğu Venedik hükümetinden ruhsat almamış olduğu gibi Devlet-i Aliyye'ye vergi maʿīni dahi vermemekte bulunmuş olduğundan her iki tarafı kendisine gücendirmiş olmasına mebnī Devlet-i Aliyye ile Venedik hükmeti beyninde evvelce ʿakd olunan sulh muʿāhedesinde mumaileyh Leonardo hariçte bırakılmış idi. Mumaileyhin esnā-yı muahharan Yanya valisi tarafından atabe-i seniyeye ʿarz ve işʿār kılınması üzerine derhal Gedik Ahmet Paşa donanma ile gönderilüb Leonardo Napoli'ye kaçmış bulunduğundan bilāmāniʿ Santamavra ve Zanta adaları zabt olunmuş olmasıyla zāt-ı şāhāne bu menzilden İtalya cihetine ʿatf-ı nazar etmekte olduğu halde Napoli ile husūmet üzerine olan Venedik Cumhuriyeti dersaâdete sefīr-i mahsus irsāliyle "Pevil" ve "Klaber" eyaletlerinin başlıca şehirleri şark imparatorluğuna ait idüğüne bināen Bizans İmparatorluğunun fātihi sıfatıyla zāt-ı hazret-i pādişāhī mezkūr eyaletlerin kendisine āidiyetini iddiāya hakkı olacağı zemininde ilkaatda bulnmuş ve bu da efkār-ı şāhāneye mülayim gelmiş olduğundan hemen Gedik Ahmet Paşa yüz kıta sefīneden mürekkep

bir donanma ile bu işe memur edilmekle Pevil sevāhiline asker dökülerek "Otranto" şehri harben zabt ve teshīr ve ahalisi esir edilmiştir. 885 Kavalyelerin yed-i zabt ve hükümetinde bulunan Rodos cezīresinin ehemmiyeti mevkiʿiyyesi cihetiyle fethi lāzımeden olmasına mebnī bu husūsa altmış kıtʿa sefīneden mürekkep bir donanma ile Mezye Paşa memur olarak cezīreyi bi'l-muhāsara olunan muhārebāt ve hücumlarda açılan rahnelerden asker kala dahiline girmiş iken evvelce askere olunan ilanın hilāfına olarak gānāyim-i harb hazine-i devlete rāciʿ olacağı paşa-yı müşārüileyh tarafından nida edilmesine üzerine mücāhidine köşklük gelerek hariçte bulunan asker

(112)ilerü gitmekten imtina eyledikleri gibi ileride bulunanlar dahi kavalyeler tarafından bi'l-müdāfaa ricʿat ettirilmiş ve olvecihle olunan bunca fedakarlık beyhūde olub paşa-yı müşāruileyh donanma-yı hümāyūn ile dersaadete avdetinde adem-i muvaffakiyetten dolayı hāiz olduğu rütbe-i vüzerāt sancak beyliğine tenzil edilmiştir.

Sultān Mehmed Han-ı evvel zamanında ihdās kılınmış olan nakībüleşrāflık mansıbı bu müddetde lağv olundu. Sultān Mehmed Hān-ı sāni hazretleri bu sefere asākir-i şāhānenin ʿadem-i muvaffakiyeti anında kumandanlar tahtında bulunmasından bilerek bināenaleyh asākir-i melūkānenin Rodos'da zayi etmiş oldukları şanı kendilerine kazandırmak için 886 senesi evvel-i baharında tuğ-ı hümāyūn Üsküdar'a çıkarılmıştı. Bu alāmet Anadolu cihetinde bir sefere delālet etmiş ise de zat-ı şāhāne usūl-i müttehazeleri icābınca semt-i teveccühlerini kimseye söylemediklerinden bu sefer Mısır üzerine mi yahut Rodos aleyhine mi olacağı bilinemeyüb maahazā ordu-yı hümāyūnun Üsküdar'dan Geğbözey'e hareketle Hünkar Çayırı'na vusūlde zat-ı hazret-i pādişāhī bir vakitten beri münharf olan mizac-ı şāhānelerinin ağırlaşması sebebiyle tevakkuf ederek sinn-i şehinşāhileri elli iki ve saltanat-ı seniyeleri otuz seneye bāliğ olduğu halde hulūl-i ecel-i mevʿudiyle irtihāl-i dār-ı bekâ eyledi.

Cennetmekān Fātih unvanıyla yād olunması yalnız İstanbul'un fethinden değil sāir fütūhātıyla hudūd-ı memālik-i şāhānenin tevsiʿine muvāfık olmasından nāşidir. Ahd-i saltanat-ı seniyelerinde inşāatına muvaffak oldukları cevāmiʿ-i şerīfe ve medāris ve hastahaneler ile vazʿ ve tesis

buyurdukları kavānīn-i mülkiye ve teşkilāt-ı askeriye ve asār-ı sāire ve ulūm ve fünūnu himāye sayesinde ʿilmin vücuda getirdikleri telifāt-ı müfide müşāruileyh hazretlerinin ʿuluvv-i himmetlerine delildir.

Cennetmekān İstanbul'un fethini müteʿakip başlıca kiliselerden sekizini cāmiʿ-i şerīfe tahvīl etmekle beraber dört cāmiʿi daha bina ettirüb bu on iki cāmiden Ayasofya müstesna olmak üzere en âlâsı kendi nām-ı şāhāneleriyle müsemma olandır. İşbu cāmiʿ-i şerifin havalisinde sekiz medrese ve her birine birer tetimme talebe-i ʿulūmun ikāmetlerine mahsus müteʿaddid hücreler ve muhtacīn talebe ile fukarā-yı sāireyi itʿam için bir de ʿimāret teʾsis buyurdukları gibi bir kütüphane bir darüşşifā bir tımarhāne ve mekātib-i sıbyan ve seyyāhīn ve gurabā için bir han inşā buyurmuşlardır. Cevāmi-i mezkūreden ikincisi

(113)Eyüb Cāmi-i şerīfi üçüncüsü Edirne kapısında Şeyh Buhārī namına nispet olunan cāmi-i şerīf ve dördüncüsü yeniçeriler için inşā olunan Orta Cāmii olub eski ve yeni saraylar ve eski bezistān çarşılarının bināları dahi cennetmekān cümlesi asār-ı celīlelerindendir.

Kavānīn-i mülkiyeye gelince Fatih hazretlerinin vaz ve tesis buyurdukları kanunnamenin bāb-ı evveli hükmünce muntazam bir binanın dört rükün üzerine müʾesses olmasına ve cihār-ı yār-i güzīn hazerātının aded-i mukaddesine kıyāsen evvela heyet-i devlet dört erkāndan yeni vüzerā, kādī asker, defterdār ve nişancılardan [1] mürekkep olmak üzere tanzīm ve baʿdehu ağāyānı bîrûn denilen ve asākir-i şāhāne ocaklarına hükmeden ağalar ile enderun-ı hümāyūn ağaları tertīp olunmuştur. Erkān-ı devlenin silsile-i merātibi ise bisincisi umūr ve mesālih-i ʿāmmeden mesʾūl olan vüzerā olub bunların adedi bidāyeten bir iken sonraları iki ve üç ve zaman-ı Fatih'te dörde bāliğ olarak bunlar meyānında mesned-i sadāreti hāiz olan vezīr-i aʿzam padişahın vekīl-i mutlakı olmasıyla bi'l-cümle şuʿabāt-ı idārenin merciʿi ve heyʾet-i devletin reīsi idi. Sadır esbāk Çandarlı Halil Paşa'nın idāmı üzerine Sultān Fatih makam-ı sadārete müfevvez olan iktidārı mahv ile bizzat mustakilen idāre-i maslahat ve bir sene sora diğer sadrazam nasbında vezāifini yalnız ordu serdarlığına hasr ile divan kuruldukça heyete zāt-ı hümāyūnları riyāset etmekte iken Gedik Ahmet Paşa'nın hengām-ı sadāretinde köhne-puş bir Türmen esnā-yı mecliste divan-ı hümāyūna duhūl ile kavminin ıstılāh-ı

galîzi üzere “pes sizden şehriyār-i bahtiyar olan kangınızdır” deyu sual etmesiyle bu elfāzdan Sultān Mehmet Hān-ı sānı hazretlerinin gadabının olduğunu Ahmet Paşa görünce bu fırsattan bi’l-istifade baʿdemā zāt-ı hümāyūnları öyle halka tanımamak gibi kesri şana mazhar olmak için masālih-i divāniyeyi vüzerāya bırakmalarını arz etmesi üzerine cennetmekan bu surete muvāfakatla idāreyi tamamen vüzerāya ve bāhusus sadrazamın ahde-i rüʾyetine havale buyurmuşlardır. Sadrazam her hafta cumartesinden salıya kadar ʿaliyu’l-tevāli dört gün saray-ı hümāyūna azīmet ederek evvelce oraya varmış olan heyet kendisini istikbal ve divan-ı hümāyūna duhūlüne kadar takip ile sadr-nişīn oldukta vüzerā ile kādīskerler sağına ve defterdārlar ile nişancılar sol tarafına kuʿūd

(1)Nişancı tuğrâ-yı garrā-yı hümāyūn keşīdesine memur idi.

(114)idüb mesalihi arza memur olan tezkireciler karşısında dururlar ve devlet katibi olan reis efendi sofanın kenarında oturup ser-kurena hükmünde olan kapıcılar kethüdası ve mabeyn müşiri makamında bulunan Çavuşbaşı dahi meclisde hazır olmalarıyla maiyetlerindeki kurena ve çavuşlar ile meclisin heyeti artırırlar idi.

Vüzera alâmet-i fâhire olarak üç tuğ takıp altın düğmeli ve kışın samur kürk kaplı kadife kaftan lâbis olurlar ve beylerbeyi payesinde olanlar iki ve sancak beyleri bir tuğ takarlar idi. Vüzeranın tahsisat-ı seneviyesi aslından yüz bin akçe iken muahharan iki yüz bin akçeye iblağ olunup mahaza tımarlarının iradı bunun beş altı misline baliğ olurdu.

Sadrazam sair vüzeradan farkı pek büyük olup evvela mühr-i hümayunun hâfızı olması

saniyen lazım oldukça kendi ikametgāhı olan bâb-ı âlîde bade’z-zuhur meclis-i mahsus akd etmesi salisen saray-ı hümayuna azimet ve avdet ettikçe Çavuşbaşı ve çavuşan ile mashub olması rabian her çarşamba günleri kazaskerler ile defterdarların kendisini ziyaret eylemleri hamisen her pazartesi günleri heyet-i meclis hazır olduğu halde rikab-ı hümayun memurīnin gelüb kendisine arz-ı ihtiamat eylemeleri sadisen cuma günleri cami-i şerife azimetinde çavuşan ile çaşnigiran ve müteferrikaların kıyafet-i resmiyeleriyle önünde yürümesi sabian

her hafta yeniçeri ağalarının kendisini ziyaret etmesi saminen İstanbul kadısı ve yeniçeri ağası muhtesib (çavuşağası) ve subaşı (şehremini) maiyetinde olarak şehri teftiş etmesi tâsian her hafta memurîn-i şer'iye ile sancak beylerinin kendisini ziyarete gelmeleri âşiren ıydeyn-i saîdeynde vüzera ve defterdarlar ile beylerin ve ulemâ ve asakir-i şâhâne serdarlarının resmen kendisine gelüb merasim-i muayede ifası sadrazamın imtiyazat-ı mahsurasından idi.

Devlet ve heyetin rükn-i sanisi olan kazaskerler öteden beri bir iken Fatih Sultan Mehmet Han-ı sani hazretleriin son müddetinde biri Rumeli ve diğeri Anadolu canibindeki deâvî-yi rüyet ve hükmetmek üzere ikiye iblağ olunub o zamanın silsile-i meratibi iktizasınca müftü kazaskerlerin ve İstanbul kadısının madûnunda olarak muahharan Kanuni Sultan Süleyman Hanın ahd-i saltanat-ı seniyelerinde müftülük mesnedi memurin-i şeriyenin cümlesine tevafuk ve tekaddüm ettirilmiş ve ahiren Sultan

(115)Mahmut Hān-ı evvel devrinde İstanbul müftüsüne şeyhülislam ünvanı verilmiştir. Kādī askerler o zaman meclis günleri vüzeradan sonra huzur-ı hümāyūna duhūle mezun oldukları gibi salı ve çarşamba günlerinden mādada her gün öğleden sonra kendi konaklarında meclis-i mahsus akdiyle kuzât ve müderrisîni kabul eyledikleri misillü kendi mensıbları dahilinde kāin yerlere kadı ve müderris tayin ederler ve yalnız İstanbul ile Bursa ve Edirne kādīlarının mevācib-i mahsusaları olması cihetiyle bunlar taraf-ı sadāretten nasb olunurlar idi. Erkān-ı devletin sālisi olan defterdārlar yarı Farisi ve yarı Türkçe olarak siyākat hat ile defter tutup her salı günleri vüzerā ile maan huzur-ı hümāyūna duhūl şerefine nāil olurlar ise de umur-ı maliyeye dāir tanzīm eyledikleri tekāriri sadrazam tedkīk ve muvāfakat etmeksizin takdim etmezlerdi. Devr-i Fatih'de Rumeli için bir defterdār ve Anadolu için bir defterdār muāvini olduğu halde sonraları bunlarda dörde kadar çıkmıştır.

Rābiʿ rükn-i devlet olan nişancıların vazifeleri yazılan ferman ve beratların bālāsına tuğra-yı hümāyūn keşīdesinden ibāret ve kātib-i devlet olmaları itibārıyla dāhil-i heyet olarak umūr-ı hariciyeye memur olan reis'ül küttāb efendinin nişancıya takdīmi hayli zaman sonra vākiʿ olmuştur.

Mār-el zikr kānunnāmenin bāb-ı sānisi başlıca bayram ve taam merāsimi ile mühr-i hümāyūn ve usūlü tevārüs taht-ı saltanat-ı seniyeye dair olub idini saidin günleri divān-ı hümāyūn meydanında bir taht kurulub vüzerā

ve kādī askerler ve defterdārlar arkada durdukları halde hoca-i şehriyāri bunların önünde kıyām ederek çavuşlar ile sancak beyleri ve müteferrikaların resm-i dest-i pūsīyi ifā etmeleri muktazi-i irāde-i seniyeden olduğu ve mukaddemā ecdād-ı izāmları vüzerā ile birlikte taam buyurmağı ādet etmişler ise de bu ādet ilgā buyurulduğu maddeleri ve mühr-i hümāyūn sadrazama tevdi buyurulmağla bunun hazine-i şāhāne açılub kapadıkça mühürlenmesi ve atabe-i ulyā-yı melūkaneye takdim kılınacak maruzatın tahtiminde istimāl olunması hususların nizām tahtına alınmış ve tevārüs-i saltanat-ı seniyede katli'l-ah maddesi dahi kanuna derc olunmuş idi.

Avrupa hükümdârârınca dahi kadīmen işbu katli'l-ah madde-i vahīmesinin mesbūk bi'l-emsāl olduğu tarihlerinde musarrah ve Asya'da ve bāhusus İran'da peder ve birader

(116)ve evlāt katli kesīr'ül vukūʿ idüğü dahi tevārihte esāmisiyle mevzūh ise de Fatih Sultān Mehmed Hān-ı sānı hazretlerini evlāt ve ahfād-ı ʿızāmından taht-ı saltanat-ı seniyeye cülūs edecek olanların temin-i asāyiş-i ʿāmme zımnında biraderlerini icrā edebilecekleri ekser müteşerriʿīn tarafından beyan kılınmağla mūcibince amel olunması mealinde bu maddenin kanuna derci medeniyet-i ahire indinde mazhar-ı teşyīn ve gerçi bu gibi icraat o zamanın ilcāatından olmağla beraber bunun kalb-i ahaviyete tesiri dahi tabiʿī olacağından asāyiş-i amme uğrunda katli'l-ah maddesi büyük bir fedakarlık olsa da her halde nā-kābil-i tahsin olub maamâfif medeniyetin terakkisiyle her yerde olduğu gibi burada dahi o ādet-i fecia muahharan ref ve ilgā olunmuştur.

-117-

Devr-i Sultān Bayezid Hān-ı Sānī İbni Sultān Mehmed Hān-ı Sānī

Sene 886

Sadrazam Mehmed Paşa Sultān Mehmed Hān-ı sānī hazretlerinin vafatını ketm ederek vücud-ıhümāyūnlarına arz olan rahatsızlıktan dolayı li-ecli'l-istihmām İstanbul'a azīmet buyuracaklarıbeyānıyla na'ş-ı mübāreklerini kapalı bir araba içinde İstanbul'a nakl ile beraber Amasya'da bulunan veliahd-ı

şāhāneleri Sultān Bayezid'e sāî-i mahsus çıkarub fakat sadr-ı müşāruileyhin şehzāde Cem Sultān'a meyl ve muhabbet ve ubūdiyet-i mahsusası olduğundan müşārüileyhin taht-ı saltanat-ı seniyeye cülūs esbābını tehiyye etmek emeliyle bir sāʿī dahi Karaman'da bulunan Cem Sultān'a itâre eylemiş ve ittihāz-ı tedābir-i lāzıme ile pāyitaht-ı saltanat-ı seniye ile ordu-yı hümāyūn beyninde muhāberat ve mevārıdatı katʿ etmiş ise de cennetmekānın vefatı haberi şāyʿi olmasıyla ordugāhta yeniçeriler derhal ihtilāl ederek Pendik İskelesi'nde lengerendaz bulunan gemilere râkiben İstanbul'a geçerek Yahudi hanlarıyla (?) sair ağniyā konaklarını yağma ettikten sonra sadrazam Karamani Mehmet Paşa'yı dahi katl etmişlerdir. Bunun üzerine gıyab-ı şāhānede hükümeti idare için evvelce Silifke'den celb buyurulmuş olan İshak Paşa'ya karar-ı meclis ile zemam-ı hükümet tevdiʿ kılarak müşārüileyhin metāneti sayesinde huzur ve asāyiş iāde kılınmış ve çünkü Sultān Bayezıt ile Cem Sultān'ın incali Korkut ile Oğuz Hān berā-yı teminat saray-ı hümāyūnda bulundurulmakta idüğünden Sultān Bayezid'in teşrīfine değin şehzādesi Korkut Hān'ın devlet kāimmakamlığı ilān olunmuştur. Bervech-i muharrer Cem Sultān'a gönderilmiş olan sāʿi esnā-yı rāhda Sultān Bayezid'in enişteşi olan Anadolu valisi Sinan Paşa tarafından tesadüf olunarak idām olunub Amasya'ya çıkarılan sāʿi ise sekizinci günü mahall-i maksūda vāsıl olduğundan ferdası günü Sultān Bayezit Amasya'dan hareketle dokuzuncu günü Üsküdar'a bi'l-vusūl arz-ı ubūdiyet zımnında istikbāle gelen ricāl-i devlet ve ümerā-yı askeriye kayıkları rū-yi deryāyı kaplayıub kayıklara dolmuş olan yeniçeriler zevrak-ı şāhānenin iki tarafında ilerlemekte bulunduğu ve alāmet-i matem olmak üzere zāt-ı hümāyūnları siyah-pūş oldukları halde İstanbul'u teşrīf ve saray-ı hümāyūn kapusına

(118)muvāsalat-ı seniyede yeniçeriler saf-beste olarak bir arzuhāl takdimiyle sadrazamın katliyle şehrin nehbinden dolayı beyān-ı mazurāt ve bununla beraber maaşlarının zammını ve eğer bu olmazsa fevkalāde olarak atabe-i seniye ihsānını istidʿāya cüret etmeleriyle hasbihāl istedikleri isʿāf buyurulmuştur. İkinci misal olan işbu atiye maddesi baʿd ez în ādet hükmünü alub her cülūs-ı hümāyūn vukūʿunda inʿām itāsı zaruri olmasıyla teceddüd-i cülūsu yeniçeri mütecāsirlerinin menfaatlarına muvāfık bir keyfiyet olmuş idi. Dersaādete muvāsalat-ı seniyenin ferdası günü cenaze alayı tertip olunarak

Sultān Bayezit Hān hazretleri vüzerā ve ümerā ile maan vālid-i mācid-i şāhānelerinin naʿş-ı şeriflerini inşā-kerdeleri olan cāmiʿ-i şerif kurbunda vākiʿ-i merkād-ı mahsuslarına īsāl ve avdet buyurulduktan sonra deb-i dīrīn üzere cümle tarafından resmi bīat ifā olundu. Ve mesned-i sadāret İshak Paşa'ya tevcih buyuruldu. Cem Sultān pederinin irtihāli ve sadrazamın katli haberi üzerine derhal biraz asker cemʿ ederek pāyitaht-ı kadim olan Bursa'yı zabt etmek niyetiyle ol cānibe hareket eylediği misillü taraf-ı şāhāneden dahi İyās Paşa kumandasıyla bir fırka asker sevk olunarak tarafeyn-i askerinin Bursa havalisine muvāsalatlarında ahali mukaddemā Yıldırım Bayezit Hān'ın şehzadeleri beyninde böyle bir mecale vukūuyla şehir halkı külli telefāt ve nehb ve garata dūçār olduklarını der-hatır ederek tarafeyne şehir kapılarını sed etmişler ve fakat Cem Sultān'ın askerine erzāk iʿtāsıyla o cihete meyl göstermişler idi. Orası çok geçmeksizin iki taraf askeri beyninde muhārebe vukūʿuyla asākir-i şāhāne mağlup olub yeniçerilerden bir çoğu ve bizzat İyās Paşa esīr düşmüş ve bunun üzerine Bursa ahalisi Sultān Cem'e şehir kapılarını açub müşāruileyhe Bursa'da on sekiz gün ikāmet ve icrā-yı hükümetle kendi namına sikke darp ettirmiş ve hutbe okutmuş olduğu esnada Sultān Bayezit Hān hazretlerinin Üsküdar'dan ordu-yı hümāyun ile harekete müteheyyî olduğunu bi'l-istihbār Bursa'da mukīme olan büyük halası Selçuk Hatun Sultānı diğer üç zāt ile beraber taraf-ı eşref-i şāhāneye iʿzām ile Rumeli cihetinde zāt-ı hazret-i pādişāhīleri hükümdar olmak üzere Anadolu cihetinin kendisine bırakılmasını teklif edüb bu mebhasda müşāruileyh Hala Sultan hazretleri iki birader ālī kadrin meyānelerini telif zımnında Sultān Bayezit Hān hazretlerine serd-i kelimāt şefkatāmiz ile Cem Sultān hakkında sezāvāri-i lütuf

(119)ve merhamet-i seniyelerini bā kemāl sûz ü güdâz rica ve niyaz eylemesine zat-ı hazreti pādişāhī"lā erhamün beynel mülūk" darb-ı meseliyle bi'l-mukābele hükümdārān beyninde karābeti mefkūd olduğunu imā ve teklīf-i vākıʿa cevapdar iʿtāsıyla beraber ordu-yı hümāyūnu bi'l-istihāb hareket ve bir taraftan dahi Cem Sultān'ın serdārını vaad-ı mükāfāt ile ele almağa mübāderet buyurmuş olmağla Bursa'ya takriblerinde iki fırkaya munkasım olan cem-i askerīnin bir fırkası hīn-i mukābelede asākir-i şāhāne tarafına geçüb dehālet eylemiş olması üzerine yalnız kalan diğer fırka dahi dağılmasıyla Cem Sultān firâren güç hāl ile tahlīs gerbeyān ve kemāl-i meşakkat ve sefāletle Konya'ya

bi'l-muvāsala orada bulunan valide ve ailesini istishāb ederek Arabistan'a doğru yola revān olmuş idi. Esnā-yı rāhda tesadüf eylediği üçyüz kadar tebası kendisine katılub Tarsus tarīkıyla Haleb'e ve andan Şam'ı şerīfe muvāsalat ve her uğradığı mahalde mazhar-ı hürmet ve riāyet olarak yedi hafta kadar Şam'da ikāmetten sonra oradan dahi Mısır'a müteveccihen hareketle Kudus-i şerīf ve Gazze tarīkıyla Kahire'ye muvāsalatında Mısır Sultānı Kāyıtbāy müşārüileyhi kendi mahdūmu gibi hüsn-i kabul ile ikāmete tahsīs kılınan sarayda esbāb-ı rahat ve refāhiyetin mükemmeliyetine itina eyledi.

Cem Sultan'ın firārı üzerine zat-ı şāhāne dersaādete avdet buyurub fakat yeniçeriler ihtilāl ederek Bursa kapıları, Ayas Paşa'ya açılmamasından dolayı kendi arkadaşları Cem askerine mağlup ve telef olduklarından nāşī Bursalılardan intikām almadıkça İstanbul'a avdet edemeyeceklerini beyān ile şehri yağma etmek istediklerinden Sultān Bayezit Hān hazretleri bu fenalığın önünü almak emeliyle Bursa şehrinin zat-ı hümāyūnlarına bağışlanmasını irāde buyurmuş ise de yeniçerilere söz tesir ettiremeyüb nihayet beher nefere biner akçe iʿtāsıyla şehri satın almışlardır. Mukaddemā uzun Hasan'a iltecā eden Karamanoğlu Kasım Bey bu sırada yine zuhur ederek memleketinin istihlasıteşebbüsünde bulunmasına mebnī menʿi isyana Gedik Ahmet Paşa tayin buyuruldu.

Sultān Cem Mısır'da dört mâh ârâmdan sonra berā-yı hacc Hicaz'a azīmetle iki māh Mekke-i Mükerreme'de ikāmet ve ba'dehû Medine-i Münevvereyi ziyaret ederek Mısır'a avdetinde mevrūs pederi olan memāliki zabt ile Anadolu'da hükm-i fermā olması husūsuna cümlesi hizmet edeceklerinin beyānıyla gerek mumāileyh Kasım Bey ve gerek sāir

(120)Derebeyleri taraflarından vukūbulan davete aldanarak Cem Sultān kalkub Haleb'e kadar gelmiş ve bazı derebeyleri tarafından orada istikbal olunmuş olmasıyla bu keyfiyet-i hâlin haberi İstanbul'a vāsıl olur olmaz Sultān Bayezit Hān hazretleri dahi hemen sefere çıkmışlar idi (887). Sultān Cem Adana'da Kasım Bey'le mülākāt ve akd-i rişte-i tefāk ederek ikisinin cem ettikleri askerle varub Konya'yı muhāsara etmişler ise de zabta muvāfık olamadıklarından müşāruileyh Cem kendi askeriyle Ankara üzerine yürüyüb halbuki ileriden zat-ı şāhāne dahi asākir ve efrād ile gelmekte olduğu haber olunmasıyla Cem Sultān'ın askeri firār eyledikleri misüllü kendisi dahi

savaşmağa mecbur olarak Kasım Bey'in nasihatına ittibâen devleti Rumeli cihetinden bi'l-işgal bu tarık ile nāil-i amāl olmak ümidine mebnī müşāruileyh Rodos ile bi'l-muhābere otuz neferi ittibāıyla maan gidüb kavalyelere iltica eylemiş ve gerek kavalyeler ve gerek Rodos ahalisi tarafından kemāl-i memnuniyet ve tazim ile kabul olunmuş idi. Sultān Cem kavalyeler vāsıtasıyla Mısır'da kalan ailesini celb etmek teşebbüsünde olduğu halde Karaman valisi ile vezir Ahmet Paşa taraflarından iki elçi gelerek Devlet-i Aliyye ile devamlı bir sulh akdi isteniliyor ise tarafından murahhas bir sefīr irsālini kavalyelerin reisine teklif eylemeleri üzerine Devlet-i Aliyye ile sulh akdi arzu olunur ise de Cem Sultan'ın teslimi cümle şerāit-i sulhiyeden olacağı ve bu ise bir vecihle layık olmayub mahazā adem-i teslīmi halinde bile Sultān Bayezit Hān tarafından Cem bi'l-vāsıta tesmim edilmek muhātarasından sālim olamayacağı mülāhazasına bināen kavalyeler müşāruileyhi Avrupa'dan Macaristan tarīkıyla Rumeli'ye geçirmek kavliyle bi'l-ikna itibāıyla maan kendi gemilerinden birine irkāben ve mahfūzen Fransa'ya irsāl ile beraber akd-i sulh için bāb-ı āliye murahhas elçi dahi göndermişler ve evvelce Cem Sultān'ın taht-ı osmāniye cülūsu takdirde Rodos gemilerine memālik-i şāhāne limanlarının açık tutulması ve bilābedel senevi üç yüz Hristiyan esīr azāt edilmesi ve kendisi için edilmekte olan mesārifi kapatmak için yüz elli bin duka itāsı şerāitini hāvi müşāruileyhten ihtiyāten bir senet dahi almışlardır. Bāb-ı alîce ceryan eden müzākere neticesinde Sultān Bayezit Hān hazretlerinin müddet-i saltanat-ı seniyelerinde berr ü bahrde tarafeyn sulh üzere olub ticaretleri serbest olması ve tarafeyn üserāsı iāde olunub fakat bunların içinde tebdīl-i din edenler olur.

(121)ise beher nefer için yirmi iki duka bedel verilmesi ve bu durumdaki Senpiyer Kalası'nın taaruzundan masūn bir me'men olması şerāitiyle bir muāhede akd olunmuş ve taraf-ı şāhāneden Rodos'agönderilen bir murahhas vasıtasıyla da Cem Sultān'a dāir hafī bir muāhede akd olunarak bunda zât-ı hazret-i pādişāhī biraderi Cem kavalyelerin müstemlekātından birinde tevkīf olunduğu müddetçe her sene ağustosunda kendilerine kırk beş bin duka itāsı taahhüd buyurulmuştur. Kendi ayağıyla gidüb şikār-ı kıymetdār gibi kavalyelerin dâm-ı esâretine düşmüş olan bīçāre Cem sevda-yı saltanatla envâ-i cevr ve cefāya dūçār ve aradan seneler geçüb kendisi Rumeli'ye

geçemediğinden başka bir aralık muhāfazasına memur olan kavalyeler etbāʿını dahi kendisinden ayırub Rodos'a tesyar etmeleriyle havas rüfekāsından muahharan iāde olunan Sinan ve İyās Beyler ile kalarak ve arasıra firārı tasmīm ettikçe emri muhāfazası teşdīd olunarak cānibinden biraz olmuş olduğu halde bazı mükāfāt mukābilinde kavalyeler kendisini papaza devr etmiş olduklarından yedi sene müddet esāretten sonra Sultan Cem Fransa'dan tahte'l-hıfz Roma'ya īsāl olunmuştu. Olvakit papa bulunan sekizinci İnosan kendisini Vatikan Sarayı'nda merāsim-i ihtirāmiye ile kabul müteākiben tenhaca vukūʿbulan mülākatta Cem Sultan yedi seneden beri çekdiğim mihnet-i esāreti vasf ile Mısır'da kalan evlad-ı iyāl ve validesine müştāk olduğundan Mısır'a avdeti arzusunu izhār eylemesi üzerine papa şahzādenin hāl ve kālinden ziyade müteessir olub halbuki müşāruileyhi elde etmesi hıristiyan ālemine bir hizmet olmak için kendisini âlet-i ittihaz etmek emeline mebnī edüğünden teselli sadedinde gerçi evlad-ı iyāle kavuşmak arzusu tabīi ise de kendisi için maksūd olan şey pederinin tāc-ı tahtına mālik olmak kazīyesi idüğü ve Macar Kralı hudūd-ı hâkânîde kendisine muntazır olduğu beyānıyla olemirde hıristiyanlığı kabule say eylemesi suretini imā etmesiyle mahkūmiyeti davet edeceği şöyle dursun kendi dinini Devlet-i Osmāniye ile değil cihan padişahlığıyla bile değişmeyeceğini beyan eylemesi üzerine papa bilā-ısrar teselliyātāmiz sözler ile müşāruileyhi ikāmet-i mahsūs olan dāireye göndermiştir. O hengāmda Cem Sultān'ın kırk bin duka tahsisāt mukābilinde papanın memālikinde habs husūsunu sırran

(122)müzākere etmek memuriyetiyle ve bazı hedāyā ile taraf-ı eşref-i pādişāhīden Roma'ya

gönderilmiş olan elçinin dersaādete avdetinde Cem Sultān bu vāsıtadan bi'l-istifade diyar-ı ecnebide dūçār olduğu felāketleri tezākār ile zat-ı şāhāneye tebʿiyyet-i tāmme ile sadākatte pāyidār olacağını hāvi bir ariza irsāl ve takdim eylemiş idi. Cevabı intizārıyla Vatikan Sarayı'nda üç sene daha zaman geçirüb o esnada hasta düşen papa vefat etmekle beraber yerine intihāp olunan Aleksandır Borci'ya taraf-ı şāhāneye sefīr-i mahsus irsāliyle Cem Sultān'ın senevi kırk bin duka tahsisāt ile tevkīfte ibkāsını veyahut defʿaten ifā olunmak üzere üç yüz bin dukaya memātını teklīf edüb buda mahzūziyet-i seniyeye-i mûcib olarak keyfiyet-i dersaādetçe elçi ile müzākerede olduğu halde beri

tarafta Fransa kralı sekizinci Şarl İtalya'ya asker sevk etmek üzere idüğünden Sultān Bayezit Hān hazretleri tarafından papaya cevap verdi. Kral müşāruileyh Roma pişkāhına vusülüne tesadüf edüb Fransız askerinin Roma'ya duhūlü hesabıyla Papa Cem Sultan'ı bi'l-istihāb Sentanser Kalası'nda tahassün etmiş idi. On bir gün sonra Kral Şarl papa ile bir sulh muāhedesi akd ederek çünkü kral müşāruileyh tasmīmāt-ı fütūhāt-ı cevyabesinin icraatında Cem Sultān'ı alet-i ittihaz etmek istediğinden müşāruileyhin kendisine teslimi cümle-i şerāit-i sulhiyeden olmasına mebnī papa Aleksandır bu şartı ifā eylemiş ise de şehzādenin geçen iki senelik masārıf-ı tahsīsātı olan seksen bin dukayı hâmil olarak Sultān Bayezit Hān hazretlerinin elçisi ile maan İstanbul'dan avdet eden kendi sefīri Ankona vusūllerinde Aleksandır'ın hasmı olub baʿdehu yerine papa olan Kardinal Julyen'in tarafdarını cānibinden tutulub paraları dahi zabt olunmuş idüğünden Papa Aleksandır Sultān Cem'in memātını olsun Sultān Bayezit'e satub üç yüz bin dukayı almak tamaʿıyla şehzādeyi batîü't-te'sîr bir sem ile baʿde't-tesmīm Fransa kralına teslim eylemiştir.

Bu sem papanın ekseriyā ortadan vücutlarını kaldırmak istediği kardinallerin tesmīminde istimāl eylediği bir toz olub bi-hikmeti'l-lāhi teʿālā kendisi dahi baʿdehu bu tozdan mesmūm olarak vefat eylediği tarihçe müspettir. Sultān Cem'in Roma'dan azīmetinden bir hafta sonra Fransız askeriyle Napoli'ye

(123)vusūlünde tāb ve tevāni o derece kesilmiş idi ki validesinden almış olduğu bir mektubu okuyub mealini anlamağa muktedir olamamış ve son temenniyâtı olarak aʿdā-yı din-i ehl-i islam aleyhinde olan tasavvurāt-ı muzırralarını icrāda kendisini istihdām edecekler ise ruhunun kabz olunması duasının tekrarını müteākib dokuz yüz senesi cemāziyel ahirinin on dokuzuncu gecesi tekmīl-i enfās eylemiştir. Müşāruileyin vefatından müteʾessir olan Fransa Kralı cesedini tahayyuz ettirerek zat-ı hazreti pādişāhīnin talebi üzerine Gelibolu'ya irsali ve bā irade-i seniye oradan dahi Rusya'ya īsāl edilüb Sultān Murat Hān-ı sānī hazretlerinin türbe-i şerīfelerine defn olundu. Müşāruileyh yaşamış olduğu otuz altı senenin on üçünü bervech-i meşrūh envāʿi mihnet ve esaretle geçirüb manzume ve eşʿārı o derece şöhretyāb olduğu misillü memālik-i şāhāne dahi memdūhdur.

Cem Sultān'ın kıssasında fisāl verilmemek için ömrünün nihayetine kadar sergüzeştine devam olunmuş olub bu müdette Sultān Bayezıt Hān-ı sānī hazretlerinin icraāt-ı seniyeleriyle vukūʿat-ı sāireye gelince otuz beş yaşında şeref vukūʿbulan cülūs-ı hümāyūnlarına değin Amasya'da geçirdikleri müddetçe silahtan ziyade mütālaa-i kütüb ile meşgul oldukları cihetle huzur-ı asāyişi sever bir padişah olduklarından zaruret mes etmedikçe muhārebe etmeyüb ıslāhāt-ı dāhiliyeye itinā buyurmuşlardır. Hilm ve şefkat-i şāhānelerine mebnī sofi veyahut veli mahlasına mazhar olub eğerci biraderi Sultan Cem taht ve tac davasına kıyām etmemiş olsa idi hakkında katli'l-ah kanunu icraʿ etmeyecekleri der-kār olarak hatta müşārileyhin muhārebesi vākıʿada ilk mağlubiyeti üzerine mutasarrıf olduğu sancağın vāridātını kemākān almak üzere memālik-i şāhāneyi terk ile gidüb Kudüs'de ikāmet eylemesi sulhen kendisine teklif buyurulmuş olduğu halde bu suretle Cem tarafından muvāfakāt olunmayub muahharan bazı devletler Cem Sultānı Devlet-i Aliyye aleyhinde muhārebeye ilim ittihāz etmek rekābetine düştükleri görülmesiyle ol vecihle asāyiş-i memleketi tehdid-i dāimi tahtında bulundurmaktan ise Cem'in hayyen veya meyyiten ele geçirilmesi esbābına teşebbüs buyurulmuş idi.

Devr-i sābıkda Gedik Ahmet Paşa'nın İtalya'da feth etmiş olduğu Otranto Kalası'nı halefi Hayrettin Paşa devam eden muhārebede dilirāne müdāfaa etmiş ise de

(124)nihayet bāmukāvele red ve teslime mecbur oldu. Rakoza Cumhuriyeti'yle tecdīd-i muʿāhede olunarak Rakoza'nın vergisi üç bin dukaya tenzīl olundu.

Bu sene de Sancak Bey tarafından bazı kalalar işgâl-i askeri tahtında alındı.

Semendire Kumandanı İskender Bey Macaristan üzerine hareket-i taaruziyede bulunmasına mebnī Macar başkumandanı otuz bin asker ile mukābele ederek meyānelerinde vukūʿbulan muhārebe birhayli telefāt ve hasārete bādī olarak rücʿatle Tuna'da Semendire'nin pişgāhında vākiʿ adanın istihkāmātına metānet verildi. Damaniçya'da Sırbistan Beylerbeyi İskender Paşa devr-i sābıkda Venedik ile akd olunan muʿāhede tecdīd olunmadıkça hükmü Devlet-i Aliyye'ce mecburi olmayacağı iddiasıyla Zara vilāyetini taʿaruzat vakasıyla

dūçār-ı hasāret eylemesine mebnī Venedik Cumhuriyeti dersaādete sefīr-i mahsus irsāliyle Devlet-i Aliyye'nin gāile-i dāhiliyesinden bi'l-istifade eyice bir muʿāhede akdine muvāfık olarak senevī devlete vermekte olduğu elli bin dukanın üç taksit ile ifāsına ve memālik-i şāhāneye ithal olunacak Venedik emtiʿāsının kıymetinden yüzde dört gümrük resmi itāsına müteahhit olduğu misillu son musālahadan beri asākir-i şāhāne tarafından Venediklilerin dūçār oldukları hasāretin zamīniyle esīrlerinin red ve teslimi dahi taraf-i melūkānede vaʿad ve temin buyuruldu. Zat-ı şāhāne Cem Sultān üzerine olan Anadolu seferinden avdet-i seniyelerinden sonra saray-ı Hümāyūnda iʿtā buyurulan bir zirayeret-i seniye akībinde bi'l-cümle vüzerāya hilat giydirildiği sırada Gedik Ahmet Paşa'ya sırmalı kaftan yerine siyah sof kaftan verilüb bu da müşāruileyhin gurûb-ımevtine delālet etmiş idi. Sultān Beyazıt hazretleri şehzade iken bir muhārebede kumandası tahtında bulunan askeri eyi taʿbiye eylemediği cihette Gedik Ahmet Paşa kendilerini taʿyîb eylemiş olmasından dolayı dilgīr olarak cülūs-ı hümāyūnlarından beri mütevaliyu'z-zuhûr olan muharebatta müşāruileyhin mahāret-i askeriyesinden istifade için intikam-ı şāhānelerini vakt-i merhūnuna taʿlīk ve kendisine izhār-ı ru-yi müsālemetle müşārüileyh Sultān Cem ve Kasım Bey aleyhlerinde istihdām olunmuş ise de bu kere işaret-i seniye üzerine Ahmet Paşa bir dilsizin darbe-i hançerine hedef olarak yıkılub teslimi ruh eylemiştir (sene 888)

(125)Bundan biraz sonra İshak Paşa azl onularak mesned-i sadāret Davut Paşa tevcīh buyuruldu. İstanbul'da Davut namına nispet olunan cāmiʿ-i şerif medrese ve imāret sadr-ı müşāruileyhin müberratındandır. 888 senesi evvel-i bahârında zāt-ı şāhāne Bulgaristan'ı teşrīf ile bazı şehir ve kasabalarda istihkāmāt inşāaatıyla meşgul olduğu esnada Bosna Beylerbeyi herkesi bi'l-istilā memālik-i şāhāneye ilhāk eyledi. Macaristan Kralı ile beş sene müddetle akd-i mütāreke olunarak dersaadete avdet-i seniyede Karamanzade neslinin sonu olan Kasım Bey ile şehzade Abdullah Bey'in vefatları haberi alındı. Ferdası sene Sultān Beyazıt Hān-ı sānī hazretleri Eflak üzerine azm-i sefer ederek Edirne'den mürūrlarında hala nām-ı şāhāneleri ile yad olunan cāmiʿ-i şerīf ile medrese ve imāreti tesis ve bir de hastahane inşāasına bedʾ ettirmiş idi. Ordu-yı hümāyūn Tuna'yı mürūrunda Boğdan voyvodası bermūcib muāhede

yirmi bin imdād-ı askeriyle gelüb iltihāk vergisini hāk-i pāy-i hümāyūnu melūkāneye takdime şitab ederek Kilya Kalası bi'l-muhāsara zabtolunduktan sonra oradan Akkirman üzerine hareket-i melūkānede Kırım Hānı Mehgeli Giray'ın kumandası tahtında elli bin Tatar dahi gelerek ilk defa olarak asākir-i şāhāne ile maan muhārebe etmiş ve Akkirman dahi on altı gün muhāsara neticesinde olunub Kırım Hānı'na bir altın kalpak iʿtāsı vesāir hedāyā-yı girān-behā ihdāsıyla müstağrik lütuf ve ihsan-ı şāhāne olduğu halde müşāruileyhin avdetine iade-i seniye şāyān buyurulmuştur.

Zāt-ı hazret-i pādişāhī Edirne'ye avdet-i seniyelerinde Cem Sultān'ın kabul olunmasından dolayı beyan-ı mazurat zımnında Mısır Sultān'ı tarafından ve takdim hedāyā-yı girān behā ile cülūs-ı hümāyūnu tebrik maruzunda Hint Şāhı cānibinden gelmiş olan elçiler kabul buyuruldu. Devr-i sābıkda Mısır memlüklerinden görülen muāmelāt-ı nāmarziyeye ilave olarak buhengāmda dahi Cem Sultān'ın kabul ve himayesi ve Hint hükümdarı Şāh Behmen tarafındangönderilen sefirin Mısır memlükünde tutulub hāk-i pāyi şāhāneye takdim etmek üzere hāmil olduğu hedāyādan ekser zī-kıymet şeylerin gasbı ve Adana ile Tarsus civarında Ramazan oğlunun tasarrufunda bulunan kalalarının zabtı gibi hâlât

(126)Ve Mekke-i Mükerreme'ye gidüb gelen huccāc-ı müslimīn hakkında vukūʿbulan izʿācāt sebepleri ile mezkūr kalaların istirdādı hakkında Karamanlı ailesi Karagöz Paşa'ya ferman buyurulmuş ve bu surette açılan muhābere bi't-takdir-i ilâhî Memluk sultānlarının inkırāzı ve muʾahharan Sultān Selim Hān-ı evvelin devr-i saltanat-ı seniyelerinde Mısır'ın fethi ile nihayet-pezīr olmuştur. (sene 890)

Anadolu ile Suriye hudūdlarında vākiʿ Alata'nın iki taraftan denize ayak verdiği yerler meydan-ı muhārebe olmuş idi. Bu yerlerin yukarılarında mevzu bahis olan Türkmen Ramazanoğlu'nun nesli ikiyüz sene hükümran olub müʾesses bünyān-ı devlet cennet-mekan Osmān Hān Gazi hazretlerinin cedd-i aʿlāları Süleyman Şāh Fırat'ı geçerken mağrūgān vefat ederek oğulları şimāle doğru azīmet ettikleri sırada Öççek Kabilesi'nden Türkmen rüfekāsı olan

Yorker, Kusun, Varsak, Karaʿisa, Üzergündüz ve Kıç Timur'un haneleri halkı ile Çukurovada temekkun ettiklerinden bu kabilenin reisi olan Yüreğir mahalli ahalisi olan Ermenilerden Adana, Masisa ve Tarsus havālisinden bir reʿâ hakkı olub muahharan bu hakkı oğlu Ramazan'a vaziyet etmiş idi. Ramazan âsârlık arazisi ile Gülek Dağı'nı kuşuna tahsīs edüb Kıç Timur bazen Tarsus ve bazen Bulgar Dağlarında ve Gündüz sis ovalarıyla Masisa cebellerinde ve Ramazan ise Adana vadilerinde yaylaklarında ikāmet ederek beldelerin düz yerlerine sahip olmuşlar ise de, Ermenileri mezkūr şehirden çıkaracak kadar henüz iktidarı caiz olmayub andan elli sene sonradır ki Özer neslinden Davut ol bābdaki tasavvurun hız fiile īsāl-i zımnında Mısır sultānı Şeyh Ahmed'den bazı muāvenet istidʿāsında bulunarak sultān-ı müşārün ileyh taleb-i vākiʿi isʿāf ve hemen asker irsāli ile memleketi kendi hesabına alarak zapt edüb mumāileyh Davud'a yalnız beldenin hākimi ünvanını bırakmış ve bu minvāl üzere diğer haneler rüʾesāsının yardımıyla Ermenilerin en müstahkem mevkleri olan Ayas, Gülek, Sisi, Masisa, Adana ve Tarsus bilā-harb velā-darb zapt ile Kalmer ve hükümeti tevsiʿ eylediği misüllü müteākiben daha bir takım kalaları dahi ele geçirerek bunlar ile Suriye'nin geçitlerini müdafaaya kesb-i iktidar eylemiştir.

Bu hal üzerine bervech-i muharrer Karagöz Mehmet Paşa'nın memuren ol cānibe azīmetinden bazı kalaları zapt eylemiş ise de ekseriya zāyiata uğradığı misillü muahharan

(127)Serdarlık ile Adana ve Tarsus'a iʿzām kılınan Anadolu Beylerbeyi Hersekli Ahmet Paşa dahi maiyetine memur olan Karagöz Mehmet Paşa ile Hızır Beyzade Mehmet Paşa hasb'el- rikābe adem-i muāvenetlerinden nāşī Mısır askerine mağlub ve esīr olmuş ve mümaileyhima paşalar Adana ve Tarsus Mısırlılara terk ile firār etmiş olduklarından bu halden müteessir olan zat-ı hazret-i pādişāhī dört bin yeniçeri ve bir fırka Rumeli askeri ile Sadrazam Davut Paşa'yı memur buyurmuşlar idi. Sadr-ı müşārüileyh Karaman hudūduna vusūlünde istikbāle gelen Zulkadir emīri ʿAlāüddevle ile bi'l-müzākere çünkü o aralık Karamanoğlu Kasım Bey'i kızından mütevellid hafīdi dahi refʿi livā-yı isyan etmiş idüğünden, Varsak ile Turgut kalaları üzerine hareket eylediği gibi Rumeli ve Anadolu beylerbeyi dahi Karaman vilayetinin içerilerini istilaya

başlamalarıyla Kasım Bey'in hafīdi Haleb'e savaşub Varsak kabilesini rüʾesāsı dahi sadrazam arz-ı dehālet etmeğin eyyām-ı şitānın duhūlü hesabıyla sadr-ı müşārüileyh askere izin vererek kendisi avdet eyledi. Sene 892

O esnada İspanya'da Arapların son hükümdarı olan Beni Ahmer emīri tarafından ba-name-i mahsus bir sefir gelerek Hristiyanların istilāsından dolayı ehl-i islamın ızdırabından ve İspanya'da İslamiyetin inkırāzıyla yedi asırdan beri neslinin hükümran olduğu Endülüs'den kendisi tard olunmak üzere bulunduğundan bahisle atabe-i ulyā-yı şāhāneden istimdād olunmağla şime-i celīle-i diyānet-perveri ve himāyetkāri-yi melūkāneleri bir donanma irsāline müsaade-i seniye-i pādişāhī şāyān buyuruldu.

Ferdası sene Hadım Ali Paşa Rumeli ve Anadolu Beylerbeyleriyle maan beren iāde-i sulh ümidiyle Mısır Sultānı bırakılmağla İstanbul'a gelmiş olan Hersekli Ahmed Paşa yüz kıta sefine ile bahren Anadolu cihetine izām olunarak Ali Paşa Adana ve Tarsus kalalarını zapt ve tamir ve o havalide diğer bazı kalaları dahi teshīr eylediği gibi Rumeli Beylerbeyi Halil Paşa dahi Sis Kalası'nın bi'l-muhāsara zapt ederek buranın Mısır tarafından memur olan muhāfızını mahbūsen dersaādete irsāl eylemiş ve bu da Hersekli Ahmed Paşa'ya Mısır Sultānına gönderilmiştir.

Mısır sultānı müşāruileyh Ali Paşa'nın askerine karşı Mısır'dan bir ordu ile irsāli ile

(128)Beraber Şam, Halep, Trablus, Sayda ve Ramle Kalaları muhāfızlarıyla ve Turgutoğlu kabilelerinin Türkmenlerini dahi imdāt almak üzere Mısır ordusuna ilhāk eylemiş olduğu halde tarafeyn orduları Tarsus ile Adana arasında vāki ağaçları sahrasında karşılamağla meyānelerinde vukūʿ bulan muhāberede Mısır askeri gālip gelmeğin Ali Paşa ricʿate mecbūr olarak Adana'ya Mısırlıların yedd-i zaptına geçmiş olduğuna ve bu kere dahi Karagöz Mehmet Paşa amirini haddinden nāşī bir takım beylerin kararlarına ön ayak olması mağlubiyetine sebebiyet vermiş idüğüne mebnī vākiʿ hāl-i ʿutbe-i ʿulyā-yı şāhāneye lede'l arz mūmāileyh Mehmed Paşa dersaādete celp ile idām olundu. (sene 894)

Mısırlı muhārebe ğāilesi Zülkadir emīri ʿAlāüddevlenin ihaneti sebebiyle daha ziyade kesb-i ehemmiyet idüb mūmāileyh Sultān Mehmet Hān-ı sānī zamanında bunca muāvenet ve müsāadate mazhar olmuş olduğu halde hasım-ı kadīmi olan Sultān Kayıtbay'ın muzafferiyetine aldanarak Devlet-i Aliyye'den en azālini Sultān müşārüileyh ile bi'l-vāsıta kararlaştırmış idi. Bilakis emir mūmāileyhin biraderi olub Mısırlılar tarafından Şam'da mahpūs bulunan Şah Budak Bey kararen gelüb side-i seniye-i melūkāneye dehālet eylemiş ve vakt-i halin politikası icābınca mūmāileyh bi'l-kabul Viza Sancağı beyliğine tayin buyurulmağla mevruz pederi olan yerleri istihlās etmek üzere Amasya, Kayseri'ye ve Karaman beylerbeyi kendisine muāvenete memur buyurulmuş olduğundan Budak Bey maīyetindeki askerle zulkadir memleketine bi'l-mukāvemet girmiş ise de, ele geçirdiği biraderzadesinin gözlerini çıkarmış olmasına mebnī ʿAlāüddevle ile istimāl-i hile ve kuvve-i külliye ile gelüb kendisini mağlup ve esīr ederek Mısır Sultānına göndermiştir. Sene 890. Bunun üzerine Mısır'a mensup Özbek dahi ʿAlāüddevle ile birleşüb Kayseri'yi bi'l-muhāsara etrafı gasb ve ğārātta başladıklarından Serdar Ali Paşa'nın yerine Hersekli Ahmet Paşa iʿzām buyurulmağla beraber zat-ı hazret-i pādişāhī ordu-yı hümāyūna bizzat kumanda etmek üzere Beşiktaş'dan Üsküdar'a geçüb teheyyiat-ı harbiyeye ibtidār olunmuş olduğu halde Tunus emīri tarafından hedāyā-yı makbūle ile bir heyet-i sefārat gelerek Devlet-i Aliyye ile Mısır Sultānı beyninde musālahaya vesātet edilmiş olduğundan olbābda cereyan eden müzākere ve muhābere neticesinde memālik-i şāhāneden alınan yerler terk olunmak ve yalnız Adana Sancağı'ndan vākiʿ Çukurova, Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere'nin evkāfından ad edilmek şerāitiyle akd-i musālaha olunarak beş

(129)Seneden beri devam eden muharebeye fasıl verildi.(sene 896)

Sultān Beyazıt Hān-ı sānī hazretleri Macaristan cihetine atf-ı nazarla Belgrad'ın fethi hakkındaki tedābirin mevkiʿ-i fiile vaz-i müyesser olmadığından Arnavutluk cānibine azīmet-i seniyeleri esnada Semendire mutasarrıfı Bosna vilayetinde bazı kalaları zapt ederek Macaristan'a duhūlünde mağlūben rücʿat etmiş idi. Zat-ı hazret-i pādişāhī manastırdar Pirlepe'ye giderken dar bir geçitte kalender kıyafetinde bir câni hâmil olduğu hançer ile

zat-ı şāhānenin üzerine saldırmak istemiş ise de, müstahfizler derhal merkūmu men ile parçalamışlardır. (sene 897) Bu sebeple ve belki de cennet mekan Sultān Murat Hān-ı evvelin Kosova da hain Miloş tarafından şehīd edildiği zamandan beri hiçbir kimsenin müsellah olarak zat-ı akdes-i şāhāneye tekarrüb etmemesi ve huzur-ı hümāyūnlarına kabul olunanların iki kurenâ koltuklarına girerek kollarını tutması rüsūmu vazʿ olunmuş idi. Yakın vakitlere kadar süferā-yı ecnebiye işbu suikast vukūʿunun men-i ihtiyātına mebnī idüğü derkārdır.

Zat-ı şāhānenin Arnavutluk'da bulundukları hengāmede akıncı askerinin Avusturya memālikinde taarruzî harekette bulunmalarına mebnī imparator Maksimilyen tarafından sevk olunan ordu ile asākir-i şāhāne beyninde vukūʿbulan muhāberat tarafeynce telafāt-ı külliyeye bâdî olmuş ise de Karaman Beyler Beyi Yakup Paşa Macarlar ile vukūʿbulan muhāberede büyük bir muzafferiyete nāil olduğundan mensıbı terfian Rumeli Beyler Beyliğine tahvīl buyuruldu. (sene 898)

Teklīf-i vāki üzerine Macar Kralı ile üç sene müddetle akd-i musālaha olundu. (sene 900)

Davut Paşa on dört sene müddet hizmet-i sadāreti idare ettikten sonra senevi üç yüz bin akçe maaş ile tekāüd edilmiş ve binaenaleyh mesned-i sadāret Hersekli Zade Ahmet Paşa'ya senesi içinde bu nekde azli ile devr-i sābıkda idām olunan Çandarlı Haili Paşa'nın mahdūmu İbrahim Paşa'ya tevcīh buyurulmuştur. (sene 903)

Zât-ı hazret-i pādişāhī hükümāt-i mütecāvire ile münāsebāt-i sulhiyenin muhāfazası emelinde bulunduğu halde Leh Kralı'nın Eflaklılara izhār edildiği husūmet ve taarruz

(130)Üzerine Silistre mutasarrıfı Bâlî Bey kumandasıyla sevk olunan fırka-i askeriye bi'l-muhārebe muvaffaken ganāyim-i harbiye ile avdet eyledi. 897 senesinde ilk defa olarak Rusya ile Devlet-i Aliyye beyninde bir muhābere-i siyasiye cereyan idüb Rusya Çarı Üçüncü Jan Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'nin tezāyüd-i şan ve kudretine medd-i nazar-ı dikkat eylemekte idüğünden çoktan

beri saltanat-ı seniye ile münasebete girişmek arzusunda olarak Sultān Bayezit Han hazretlerini dahi aynı hissiyatta bulunduğunu istihbar eylemesi üzerine dostu Kırım Hān'ı Menkli Giray vasıtasıyla zat-ı hazret-i pādişāhīden lede'l-istimzac hān-ı müşārüileyhe verilen cevab-ı ālide "Eğer Morgo kralı senin karındaşın ise o benim de karındaşım demektir" buyurulmuş idi. Bir müddet sonra Azof ve Kefe'de bulunan Rusya tüccarı mahalleri mutasarrıflarından münzeic olarak terk-i ticaret eylemelerine mebni Kefe mutasarrıfı bu keyfiyeti hāk-i pāy-i şāhāneye arzında Mengli Giray'ın desāisine isnāt etmiş olduğundan Rusya Çarı kendi dostunun zimmetini tebriğe zımnında zat-ı şāhāneye yazdığı tahrīratta birbirlerine süferā irsāliyle resmi tebrik ifāsına mübāderet etmemişler ise de Rusya tüccarı memālik-i şāhānede tarafeyne rafi ahz ve iʿtā etmekte oldukları halde Devlet-i Aliyye memurlarının izʿācātından bunların şikayetleri sükūt ile geçiştirilmekte iken Azof mutasarrıfı bunları angarya işlerde kullandığı gibi Azof ve Kefe'de mallarını yarı pahasına vermeye icbār eyledikleri ve bunlardan biri hasta olduğunda hepsinin malları mühürlenüb vefat eder ise hükümetçe zabt ve üleştiği halde nısf-ı red olunduğu ve bunların vasiyetnamelerine Osmānlı hakimleri itibār etmeyüb Rusyalıların malları için kendi nefislerinden māada kimseyi vāris tanımadıkları beyanıyla bunca haksızlıktan dolayı kendi ticaretini memālik-i şāhānede ahz ve iʿtādan menle mecbur olacağı işʿār ve hatm-i kelam etmezden evvel ifade olunduğuna göre vālid-i mācid-i şāhāneleri süferā irsāli ile kendisini tebrik etmek istediği halde bihasbelkader bunun icrāsı müyesser olmamış edüğünün ilavesi ile bu arzunun taraf-ı eşref-i melūkānelerinden ifāsına māni olacak sebep var ise ibnā buyurulması intizārında olduğu ezber olundu.

Bundan üç sene sonra birinci defa olarak sefāratle İstanbul'a gelen Mişel

(131)Belestçifek memuriyeti memālik-i şāhānede Rusya ticaretinin serbetiyesini bi'l-müzākere kararlaştırmak olduğu gibi Rusya çarının sefīr mūmāileyhe olan tenbīhātı dahi gerek zat-ı hazret-i pādişāhīye ve gerek şehzadeleri Sultān Mehmed'e arz-ı tekrīmāt esnāsında inhā-yı rekb-i meskenetten mütevakī olması ve işi vüzerā ile değil doğrudan doğruya zat-ı şāhāne ile görmesi ve hiçbir diğer sefīri kendisine tekaddüm ettirmemesi merkezinde idüğünden mūmāileyh Belestçif hadd-i talimātının daha ötesine

geçerek İstanbul'a geleliden beri dürüşt ve mütekebbir bir tavırda görünüb kendi şerefine olarak keşīde olunan vüzerā ziyafetine icābet etmediği misillü verilen elbise-i fāhire ile ikāmeti masrafı olarak teklif olunan on bin dinarı dahi kabul etmemiş olmasıyla zat-ı hazret-i pādişāhī Kırım Hān'ına hitabında kendisiyle dostluklarını kazanmak istedikleri Rusya Kralı taraf-ı şāhānelerine kaba bir elçi gönderüb binaenaleyh avdetinde bendegāndan hiçbiri bununla beraber Rusya'ya gönderilemeyeceği işʿār kılınmış ve mamāfih kral müşāruileyhe yazılan cevab-ı ālide sefīrinin tehvinātında şikayet olunmayacak Rusya tebasının ticaretine müteallik olan mesūlatınada müsāade buyurulmuştur. 940 senesinde yine tecaretçe menāfiʿ-i cedīde istihsāli zımnında diğer bir Rusya sefīri gelir kendilerince görülen lüzum-ı siyasiye mebnī bu münasebetle de taraf-ı eşref-i melūkāneden Rusya Çarı nezdinde elçi iʿzāmı hususi teşvik olunmuş idi. Haraçla münāsebāt-ı siyasiye tesisi Sultān Bayezit Hān-ı sānī hazretleri zamanında başlayub Avrupa ve Asya'ya elçiler gönderildiği gibi zat-ı şāhānenin kerīme-i muhteremeleri Uzun Hasan'ın hafīdi ve acem devletinin veliahdı Ahmet Mirza'ya ve Sultān Cem'in kerīmesi dahi Mısır Sultānı Nasır Muhammed Bin Kayıtbay'a tezvīc buyuruldu. Zat-ı hazret-i pādişāhī yedi şehzade ile yedi sultāna mālik olub sultānların cümlesi müteehhile oldukları gibi şehzadeler dahi birer sancak beyliğinde müstahdem idiler. O esnada vāridāt-ı devlet iki buçuk milyon dukaya bāliğ idi. Devletce Venedik hükümet-i cumhuriyesiyle sureten tecdīd-i mütāreke olunmuş idiyse de papa ile Avusturya imparatorunun muvaffakatlarıyla Milan, Fransa ve Napoli süferāsının teşviki üzerine tevletçe icrā-yı tehiyyat-ı harbiye ile kaptan-ı derya Davut Paşa kumandasında doksan bir kıta süfen-i harbiye-i kebire ve yüz altmış kadar sāir yelken

(132)Gemileriyle Moro sevāhilinde Libanto ve Modon civarında altmış üç bin nefer asker gönderildiği gibi zat-ı şāhāne dahi bir azīmet buyurub üç kalayı şāmil olan Libanto Şehri bi'l-muhāsara teshīr edildi. (sene 904)

Şitānın duhūlü münasebetiyle Modon ve Koron kalalarının fethi sene-i atiyeye terk olanarak payitaht-ı saltanat-ı seniyeye avdet-i şāhāne şeref vukūʿbulub müteākiben Sadrazam İbrahim Paşa vefat etmekle mesned-i sadaret Mesih Paşa'ya tefvīz buyuruldu.

Donanma-yı hümāyūn Umur Bey limanında kışlamak olduğu halde Venedik Donanması İspanya donanmasıyla birleşerek Devlet-i Aliyye'nin zir-i zabt ve idaresinde bulunan Kefalonya Adası'nı bi'l-musahāra harben zabt etmişler idi.

Ferdası sene yine Mora'ya teşrīf-i şāhāne vukūʿuyla Modon şehri berren ve bahren taht-ı muhāsaraya alınarak muhācemāt Vaniʿa'da Kalası'nın mütebāt-ı cihetiyle bunda Venedikliler hayli mukāvemet etmişler ise de açılan rahnelerden girilüb mezkūr kalayı hücum ile zabt olunmuş ve bunu müteākip Navaron ve Koron şehirleri dahi feth olunarak bi'l-cümle sancak beylerine ve hükümet-i mütehāvereye ilan-ı muvaffakatiyet edilmiştir.

Korfu'da bulunan Venedik amirali donanma ile ale'l-gafle varub Navaron lengerendāz olan on iki kıta süfen-i şāhāneden birini ihrāk ve onbirini zabt ederek götürmüş olduğu gibi muahharan Kemal Reis dahi Venediklilerin dört kıta sefain-i harbiyelerini zabt eyledi. Papa'nın kuvve-i bahriyesi adalar denizinde geşt-ü güzār ve Akdeniz Boğazı'na kadar sevāhil-i osmāniyeye īsāl hisār eylediği esnāda amiral Ravesten kumandasında bulunan süfen-i harbiyesi dahi haml olduğu on bin nefer kara askeriyle Midilli Adası'na varub karaya asker ihrācıyla şehri muhāsara eylemeleri üzerine bunların redd-i zımnında Manisa ve Karesi sancaklarından asker sevk olunduğu misillü dersaādetten dahi Hersekli Ahmet Paşa ile Anadolu beylerbeyi Sinan Paşa imdatlarına gönderilmişti. Bunların azīmetlerini müteakip leylen Galata'da Baruthane civarında harîk zuhūruyla sadrazam Mesih Paşa ve Galata Kādīsı ateşin önünü almağa bezl-i mesai etmekte oldukları halde cephane patlayub atılan taşlardan bazılarının isabetle mecrūh olarak beş gün sonra

(133)Vefat etmeleriyle mesned-i sadāret Hadım Ali Paşa'ya tevcīh buyuruldu. (sene 906)

Herseklizade Ahmet Paşa'nın Midilli'ye tekarrübünde Fransız amirali demir alub oradan savaşmış ise de Ceriko havalisinde şiddetli bir fırtınaya tutularak Fransız donanması tamamıyla gark ve telef olmuş ve taifesinden yalnız bir cüz-i kalīli kurtulabilmiştir. Baʿdehu diğer bir Fransız donanması ile Papa Venedik Donanmaları bi'l-ittihad Santemore Adası'nı bi'l-muhāsara tazyīk eylemeleri

üzrine müvemete muktedir olamayan mahalli müstahfizleri teslīme mecbur olmuşlardır. (sene 908)

Bu sıra asākir-i şāhāne tarafından Mora'nın cihet-i şimāliyesinde vāki' Veteka ve Estros kalaları zabt edilmiş ise de Karaman semtinde Turgut ve Varsak kabilelerinin isyanına mebnī Venedikliler ile akd-i musālaha olunarak şerāit-i sulhiye iktizāsınca Sante More Devlet-i Aliyye'ye iade olunub Kefalonya Venediğe kaldı.

Bunun gibi Macaristan Kralı Viladislas ile de yedi sene müddetle bir mütāreke akd olunub bu müddet de Eflak ve Boğdan emāretleriyle Ragoza Cumhuriyeti'nin hem Devlet-i Aliyye'ye hem de Macar Kralına vergi vermesi şart edildi.

İran'da hükümrān olan Uzun Hasan'ın vefatı yukarıda zikr olunmuş idi. Yedi evladı ile yedi nefer ahfâdı dahi birer muhārebede telef olub binaenaleyh rehin-i inkırāz olan işbu Akkoyun hükümetinin enkāzı üzerine Şah İsmail kendi hükümetini tesis eyledi. Şāh İsmail'in aslına gelince Erdebil meşāyihinden Cenid'in hafīdi olub Cenid vaktiyle nüfuz-ı siyasi dāıyyesinde bulunması hesabıyla Erdebil'e hükmeden Karakoyunlu emīri Cihan Şāh kedisini memleketinden nefy etmiş olduğundan mūmāileyhe varub Cihān Şāh ile muhārib bulunan Uzun Hasan'a dehālet eylemiş ve Uzun Hasan mūmāileyhi kabul ettikten başka hemşīresini dahi kendisine tezvīç etmiş idi. Cihān Şāh'ın mağlubiyeti üzerine Şeyh Cenid Erdebil'e avdetinde İran hükümdarına olan karābet-i sıhriyesine mağrūren desāis-i siyasiyeye sülūk ederek tehiyye eylediği kuvve-i müsellahayı bi'l-istishāp Gürcistan üzerine cihāda gitmek vesilesiyle çıkub Şirvan arazisini istilā eylemiş ise de muhārebe-i vākıada kendisi dahi maktūl olmasıyla mesāisi heba olduğu mamāfīh Uzun Hasan'ın Şeyh Cenīd hakkında olan teveccühü oğlu Haydar'a intikāl ederek buna da müşārüileyh Uzun Hasan

(134)Kızını tezvīç eylemiş idi. Haydar rahat yaşamakta olduğu halde Uzun Hasan'ın vefatı müteākip bütün memleket herc ü merç olmasıyla Haydar dahi pederinin eserine iktifaen meslek-i istilā-cûyâneye kıyam ile kendi tarafdarına hâricen bir alāmet-i fārika olmak üzere kırmızı renk serpūş giydirmiş ve bu bid'at muahharan İranlıların kızılbaş lakabıyla mülakkab olmalarına ve badi

olmuş olup halbuki acemler bu tabiri hakaret manasına alarak red ile bunun kadīmen lābis oldukları Altın serpūştan müştak idüğünü ve kızıl kelimesi kırmızı altın demek olduğunu iddia ederler. Elhāsıl Haydar cem edebildiği altı bin kişi ile Gürcistan'a cihāda gitmek vesilesi ile varub Şirvan'ı bi'l-istilā mahalli emīrini Gülistan nām şehirde bir müddet muhāsara eylemiş ise de Uzun Hasan'ın halefi olan Yakup tarafından imdād-ı askeri gönderilerek müsādeme-i vākıada Haydar dahi telef olmuş ve bunun oğulları Yar Ali ile İsmail İsfahān Kalası'nda hapsedilmişler idi. (sene 893)

Muahharan Yakub'un halefi Mirza Rüstem tarafından mūmāileyhinin sebilleri tahliye ve erabile azimelerine müsaade olunmuş olduğu halde bir müddet sonra Yar Ali Rüstem Mirza'ya isyan ederek vukūʿbulan muhārebe-i hunrīzanede Yar Ali maktul olub İsmail ise henüz altı buçuk yaşında olduğundan Kilan emīri tarafından himaye ve ihfā edilmekle sinni on dörde bāliğ oldukta kendi neslinin tarafdarını cem ile yedi bin neferden mürekkep bir kuvvetle yürüyüb pederi ve büyük pederinin telefine sebep olan Şirvan'ı istila ve bir muhārebede Şirvan şāhını katlettikten sonra bir kat daha teksīr kuvvetle ferdası sene Akkoyunlu neslinin nihayeti olan Eluned Mirza üzerine hücum ve bunu da mağlub ederek Azerbaycan'ın payitahtı olan Tebriz'de kendi hükümet-i şahsiyesini tesise muvaffak oldu (sene 910)

Sultān Beyazıt Hān-ı sānī hazretleri ile Şāh İsmail beyninde bedʾ eden münasebet oldukça dostane idi ise de şāh müşārüileyh ʿAlāüddevle'nin kızını tezevvüce talep olup bu ise kendisinden dirîğ olduğundan aleyhine kıyām ederek bi'l-muhārebe memleketini tahrīp ve Diyarbakır ile Harput'u teshīr eyledikten başkaʿAlāüddevle'nin eline geçirilen oğlu ile iki hafīdin Sadeddin ve Solakzade tarihlerinin nakline göre acemler kebap edüb yemişlerdir. (sene 913)

(135)Zat-ı hazret-i pādişāhī işbu hareket-i nāmarziyeyi hasbilhal basiretle geçiştirüb halbuki Trabzon vilayetinin hükümetinde bulunan şehzade Sultān Selim diyar-ı acemi istilā ederek tahribatını Bayburt ve Azerbaycan'a kadar vardırmış ve bu sırada Şāh İsmail'in biraderi İbrahim Mirza'yı dahi esīr etmiş edüğünden Şāh müşārüileyh hem bu halden şikayet ve hem de sevkiyat-ı ahire-i askeriyesi mücerred ʿAlāüddevle aleyhinde olub yoksa taraf-ı eşref-i

şāhāneye olan hulūs ve mevālāt-ı berkemāl edüğünü temin zımnında dersaādete sefir gönderilmiş ve bu da nezd-i hümāyūnu melūkānede mazhar-ı hüsn-İ kabul olmuş idi. Sultān Bayezit Hān-ı sānī hazretleri tekaddüm sinn-i hesabıyla hamîde-kad ve muhtac-ı rahat olduğundan asayiş halde bi'l-istifade biraz da mutalaa-i kütup ile imrār-ı vakt eylemeği iltizām edüb mamāfih burada bazı teveccühat icrāsıyla Hersekli Ahmet Paşa'yı yine azl ile hizmet-i sadāreti müceddeden Hadım Ali Paşa'ya tefvīz buyurmuşlardır.

Hadım Ali Paşa ile şehzade Korkut Sultān beyninde vāki olan bir mübāyenet-i sultān-ı müşārüileyhin iğbirārını ve belki de ihtirāzını müstevcib olarak amcası Sultān Cem gibi Mısır'a firārı bi't-tasmim zir-i hükümetinde bulunan Antalya'dan berā-yı hacc, Hicaz'a müteveccihen azīmet eylediğinde dair bir ariza takdimiyle etbāını bi'l-istihāb beş kıta sefayine râkiben azīmet ve beş gün sonra İskenderiye'ye muvāssalatlarında Mısır Sultānı cānibinden hedāyā-yı gûnâ gûn ile kāffe-i levāzım-ı sefīriyesi irsāl ve deyuptedar? unvanına haiz olan reis'ül vüzerā tarafından istikbal olunarak Mısır'a vusūllerinde kemāl-i ihtirām ile kabul olunub şu kadar ki şehzade-i müşārüileyhin gerek Hicaz'a azīmetine ve gerek Sultān Bayezit Hān hazretlerinin gücenmelerini mūcib olabilecek sair mesʾūlātına müsāade olunmadığından müşārüileyhine beyan-ı mazuratı ve mahall-i memuriyetine avdeti hususuna erzāni-i ruhsat-ı seniyeye hāvī takdim eylediği ʿarīza üzerine müsāade-i seniye-i hazret-i pādişāhī şāyān buyurularak avdet eyledi. (sene 915)

İşbu (915) senesi Eylül'ün on dördüncü günü İstanbul'da misli nā-mesbuk bir zelzele vukūʿ ile yüz dokuz cāmiʿ-i şerīf ile bin altmış yedi hane ve şehir surunun kara cihetinden kāffesi ve nediz tarafından ekseri yedi kala ve saray-ı hümāyūnun

(136)Duvarları serāpā münhedim olduğu gibi Fatih Cāmi-i şerīfinin en büyük direklerinin tepeleri yarılub kubbesi dahi bir taraftan ayrılmış ve Fatih medreseleriyle medāris-i sāire ve imārāt ve teʾsisāt-ı hayriyeden daha hayli ebniyeler yıkılub harabezār hükmüne girerek zükūr ve inās ve sıbyan birlerce halk enkāzātında kalub telef olmuştur. Bu zelzele kırk beş gün müddet İstanbul

ve Rumeli ve Anadolu'yu alām içinde bırakarak Çorum Şehri'nin iki sillesi yere yatub Gelibolu istihkāmātı münhedim Dimetoka Şehri harap oldu.

Zat-ı hazreti pādişāhī Edirne'ye nakl buyurmuşlar ise de müteākiben orada dahi daha az şiddetli olarak vukūʿa gelen hareket-i arz şehrin ebniyesini tahrip eyledi. Baʿdehu akt olunan meclis-i mahsūsta verilen kararı vecihle vilayet-i şāhāneden celb olunan binlerce usta ve amele işlettirilerek iki ay zarfında İstanbul'un surlarıyla sāir istihkāmātı tamir olundu.

Temin-i asayiş-i memleket kaziye-i mühimmesi akdem-i makāsıd-ı seniye-i melūkānelerinden olmasıyla Sultān Bayezid Hān hazretleri evlat ve ahfâdının hükümete teşrīk-i maksad-ı āliyelerinin husūlüne medar olur mülāhazasına ve zaten şehzadeleri Şehin Şāh, Korkut Ahmet ve Selim sultānlar Karaman, Teke, Amasya ve Trabzon vilayetlerinin idāre-i hükümetlerine memur edüğüne bināen Bolu Sancağı dahi Sultān Selim Han'ın mahdūmu Süleyman Hān'a tevcīh buyurulmuş idi. İşbu tevcih-i āli zaten pederlerinden bazı mertebe dilgir bulunan şehzadekānın inkisārını bādi olarak şehzade Sultān Ahmet Süleyman Hān'ın olvecihle Amasya ile payitahtı saltanat-ı seniye ordusuna yeni kendi güzergāhına nasbı münasip olmadığını maruz-ı itirazda hāk-i pāyi şāhāneye işʿār eylemesi üzerine Süleyman Hān'ın mansıbı Kefe'ye tahvīl buyurulmuş ise de mukaddema şehzadeleri Şehin Şāh ve Korkut Hānların hukuk-ı şerʿiyyeleri hilāfına olarak üçüncü şehzadesi Sultān Ahmet Hān'ın veliaht nasb etmesinden nāşī eser-i rekabetle cümlesi muğber idüğüne ve Şehin Şāh'ın vefatı vukūʿuyla hakkı veraset Korkut Hān'a ait iken müşāruileyhin şiir ve musikiye inhimāki ve cengaverlikte ibrāz-ı müʾessir edemediği cihetle yeniçeriler Sultān Ahmet tarafına meyyāl oldukları müşāruileyhin yeniçeri ağasına vākiʿ olan bir eşʿārında istimal eylediği tabirat yeniçeri indinde Sultān Selim Hān'ın rüçhāniyetine bādi

(137)Olduğuna mebnī harīs-i taht ve tac olan şehzādegānın cümlesi ihrāz-ı saltanat teşebbüsüne kıyām ederek tavr-ı cengaveri ve cesarette büyük biraderlerine fāik ve taht-ı saltanata hepsinden ziyade layık olan Sultān Selim Hān yeniçeriler ile vüzerā-yı devletin teveccühleri kendi tarafına māil olduğunu anlayınca mahdūmu Süleyman Hān'ın sancağına geçüb tezyīd-i

kuvvet ve merkezi hükümetine avdeti hakkında şeref-sādır olan emr-i ʿālī üzerine eğerçi peder-i ʿālişānın saltanat-ı seniyyelerini Sultān Ahmet Hān'a fārig olmak fikrini mevki-i icrāya koyacak olur ise mani olmak ve şayet kendilerie emr-i hak vukūʿu takdirde taht-ı saltanatı ele geçirmek mutālaasına bināen takdim-i ʿariza ile yirmi altı seneden beri müşāhede-i dīdārı şehriyārileriyle şerefyāb olamadığını ve peder-i ʿālilerine ve payitaht-ı saltanat-ı seniyeye garīb olmak için Rumeli cihetinde kendisine bir sancak ihsan buyurulmasını istidʿā ve bunun adem-i isʿāfına bakmayarak hemen cemʿ ettiği askerini bi'l-istihāb Karadeniz'i geçüb Edirne üzerinden dersaādete katʿ-ı merāhil etmekte olduğu halde on beş bin askerle Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa mukābelesine gönderilmekle olunan nesāyihe ittibāen Edirne'ye avdet ve zat-ı şāhāne ber hayat oldukça Sultān Ahmed'e saltanatı fārig olmamak üzere meʿa ʿatāya-yı seniye uhdesine semendire sancağı tevcih buyurulmağın Sultān Selim Hān mansıb-ı cedīdine müteveccihen azīmet etmiş idi. Sultān Selim'in Edirne'ye gelmesi haberi üzerine beri tarafta Korkut Hān dahi Antalya'dan hareketle gelüb Saruhan Sancağı'nı zabt ederek ekber şehzade olması itibariyle saltanat-ı seniyeyi ihrāz edebilmek ümidiyle yakından vukūʿata muntazır oldu. Halbuki bu esnada Anadolu'da türemiş olan Şahkulu ve tabir-i ahirle Şeytankulu eşkıyasının darp ve tenkiline giden Anadolu Beylerbeyi askeriyle maʿnen eşkıya tarafından mahv edilmiş olması üzerine bu hali husūl-i âmânline müsait ad eden Sultān Selim'in geriye avdet ve Edirne'yi zabt ile tesis-i hükümet eylediği lede'l istihbār zat-ı şāhāne ordu-yı hümāyūn ile çıkub tarafeyn askeri Çorlu civarında karşılamış olmağla Sultān Ahmet tarafına meyyāl olan Sadrazam Ali Paşa'nın teşvikiyle verilen emre bināen asker muhārebeye girişerek Sultān Selim'in askeri kırılub perişan ve kendisi dahi firāra şitābān olmuş ve Karadeniz sahilinde bulunan gemilerine rākiben Kırım'a geçüb kayınpederi olan Tatar Hān'ına iltica eylemiştir.

(138)Bunun üzerine zat-ı şāhāne dersaādete avdet buyurub Sadrazam Ali Paşa kuvve-i kāfiye ile Şeytankulu eşkıyasının tedibine azīmet eylemiş idüğünden sadr-ı müşārüileyh Altıntaş civarında Sultan Ahmet ile buluşub saltanat-ı seniyenin müşāruileyhe uhdesine ferāğ-ı tasavvurunun biran akdem kuvveden fiile getirilmesi husūsunda zat-ı şāhānenin iknā-ı tedābisi

meyānelerinde kararlaşdırılmış iken birlikte eşkıya üzerine varub tarafeyn beyninde vukūbulan muhārebe-i hunzīrane de gerek sadrazam ve gerek Şeytankulu maktūl olmağla Sultan Ahmed'in cülūs-ı ümidi tasavvurda kalmıştır. Sene 918

İstanbul'da iki cāmi-i şerif bir medresenin bānisi olan Hadım Ali Paşa meydan-ı muhārebede vefat eden sadrazamların bir neticesidir. Bu suretle münhal kalmış olan mesned-i sadāret üçüncü defa olarak Hersekli Ahmet Paşai'ya tevcīh buyuruldu.

Mukaddemce ordu-yı hümāyūnun bırakmasıyla sadrazamın dersaādetten gaybūbeti zamanını fırsat addeden Sultān Selim bir nısfı Tatar olmak üzere üç bin askerle Kırım'dan hareket etmiş edüğünden İstanbul'a gelmekte olsun, Sultān Ahmet dahi kendi arzusuna ittibāen İstanbul'a garib Gekböze'ye kadar gelmiş olduğu halde sadr-ı merhūmun mağlubiyetini Sultān Ahmed'e isnad eden yeniçeriler müşāruileyhin İstanbul'a takrībini ve ikinci vezir Mustafa Paşa istikbaline gitmek üzere olduğunu işitince hal-i ihtilale vararak Sultan Ahmed'in tarafdaranı olan müşaruileyhe Mustafa Paşa ile Kazaker ve Nişancı efendilerin ve ağniyā-yı sāirenin hanelerini yağma ve namus-ı askerîlerinin istikmāline muktedir bildikleri Sultān Selim'e olan meyillerini imā etmeleri üzerine bu halden nāümid olan Sultān Ahmet geriye avdetle varub biraderzadesini Mehmet Hān'ın uhde-i tasarrufunda bulunan Konya'yı zabt eylemiş ve yerine avdeti hakkında taraf-ı şāhāneden gönderilen memurun burnunu ve kulaklarını keserek iādeye ictisār ve bu vecihle peder-i ālişānı hakkında olan husūmetini izhār etmiştir.

Yeniçerilerin ber-vech-i muharrer ve vukūa gelen ihtilālini teskīn zımında kazasker ile nişancı tebdīl olunduğu misillü mesned-i sadāret dahi ikinci vezir Mustafa Paşa'ya tevfīz buyurulmuş idi. Korkut Sultan'a gelince müşāruileyh sebükbār olarak dersaādete gelüb yeniçeri

(139)Ocağına dehalet eylemesiyle ocaklar müşārunileyh makamına layık surette kabul etmekle beraber Sultān Selim'e olan meyl-i teveccühleri teğayyürpezīr olmaksızın muhāfazasına dikkat çünkü otuz seneden beri hāk-i pāy-i şāhāneye yüz sürmemiş edüğünden şāyān buyurulan müsāade-i seniye

üzerine şeref-i (…) nāileyetinde de saray-ı hümāyūna kadar kendisine refākat eylemişlerdir.

Sultān Ahmed'in muāmele-i hasmānesine mebnī yeniçeriler kıyām ile Sultān Selim'in kumandası tahtında müşāruileyhe Sultān Ahmed'in aleyhine sevk olunmalarını talep edüb hasbelhāl buna muvaffakat buyurulmasıyla hemen Sultān Selim'e sāi-yi mahsūsu çıkarılub müşāruileyhe İstanbul'a tekarrübünde yeniçeri ağası tarafından istikbal olunarak alay ile şehre duhūl ve saray-ı cedīde kapısında biraderi Korkut Sultān ile vüzerā cānibinden kabul olundu.

Zat-ı şāhāne üçyüz bin duka nakit iʿtāsı ve senevī iki yüz bin duka irādı tahsīs teklifi ile Sultān Selim'i mahall-i hükümetine savmak istemiş ve müşāruileyh adem-i kabulüne mebnī zat-ı şāhāneleri ber-hayat oldukça hükümdar olmak ve hazine-i celileri kendilerine kalmak ve biraderi Sultān Ahmet ile musālaha olunmak şerāitiyle kendisini veliaht nasb eylemeği teklif buyurmuş ise de Sultān Selim şart-ı nāilinden māadasına adem-i muvāfakatla beraber peder-i ālişānını hemen saltanattan ferāğata icbār için esbābına teşebbüs eylemiş idi.

918 senesi saferinin sekizinci günü yeniçeriler ile sipāhiler ve bütün ahali beraber oldukları vüzerā dahi bunların başlarında bulundukları halde saray-ı hümāyūn pişkāhında toplanmalarıyla Sultān Bayezit Hān-ı sānī hazretleri taht-nişīn olarak bunları kabul ve merāmlarını sual buyurmaları üzerine *"Padişahımız müsin ve nāmizaçdır, yerine Sultān Selim'i isteriz"* deyu bir ağızdan nidā etmekle beraber hazır bulunan on iki bin yeniçerinin dahi o yolda nara-zen oldukları görülünce bu hāle mukāvemet kābil olamayacağını müdrik olan zat-ı hazret-i pādişāhī "Devleti oğlum Selim'e terk ettim Cenabı Hakk zaman-ı hükümetini müteyemmin eyleye" elfāzıyla īrād buyurdukları nutk-ı hümāyūn hikmet-i meşhūnu müterakkib olan Selim Hān hazretleri lede'l istibşār gelüb merāsim-i dest-pūsīyi

(140)İfā ve bā-kemāl-i ihtirām vālid-i mācid-i şāhānelerini eski saraya īsāldan sonra yine yeni saraya avdetle cālis-i taht-ı saltanat oldu ve cümle tarafından resm-i biat icrā olundu.

Yirmi gün sonra Sultān Bayezit Hān hazretleri bakiye-i ömrünü meskat-ı reʾs-i hümāyūnları olan Dimetoka'da geçirmeği arzu ettiklerinden şāyān buyurulan ruhsat-ı seniye üzerine vezir Yunus Paşa'yı bi'l-istihāb azīmet buyurmuşlardı. Üçüncü günü Hafsa civarında irtihāl-i dār-ı beka ederek nā'ş-ı şerīfleri getirilüb İstanbul'da eski sarayın (şimdi bab-ı askeridir) cihet-i cenūbiyesinde kāin kendi bina kerdeleri olan cāmi-i şerifin gurbunda türbe-i mahsūsalarına defn edildi.

Cennetmekān cāmi-i şerīf-i mezkūrun gurbunda bir medrese bir imāret ve kezālik İstanbul'da meşāyih-i kirāmdan Şemseddin Buharī hazretleri için mea cāmii bir dergāh-ı şerīf inşa buyurub Edirne ve Amasya'da dahi emsāl-i hayrāt ve mebrātı sāireleri mevcuttur.

Merhum Sultān Bayezit Hān-ı sānī zamanında vāridāt-ı devlet dört milyondan beş milyon dukaya kadar bāliğ olub Anadolu ciheti yirmi dört ve Rumeli tarafı otuz dört sancağı hāvi idi.

Suret-i muhtelifede hāsılatı iki binden on bin dukaya bāliğ olan sancak beyleri masrafları kendilerine ait olmak üzere beş yüz veyahut bin nefer müsellah ve mücehhez süvāri bulundurmak ile mükellef olduklarından bu minvāl üzere devlet vakt-i hazırda elli bin zāʿim ve tımarlı ile on iki bin yeniçeri askerine mālik idi. Şehzadegānın zir-i hükümetinde bulunan eyaletlerin vāridātı seksen bin vüzerā idaresindekilerin hāsılātı yirmi beş bin ve Rumeli ve Anadolu Beylerbeyleri'nin vāridātı otuz bin ve iki kazaskerlerin beş bin ve iki defterdarın dört bin ve iki kapıcı başının bin dukaya bāliğ idi. Yine orduda erkān-ı devleti teşkīl eden zevāt birincisi sadrazam olmak üzere üç tuğlu üç vezir ile iki kazasker iki defterdār ve bir nişancıdan ibaret olub mabeyn müşīri makamında olan çavuş

(141)başının riyāseti tahtında altmış nefer çavuş olduğu gibi saray-ı hümāyūnun muhāfazası için üç yüz kapıcı ve mîr-âhûr idaresinde üç bin silahşör bulunur.

Sultān Mehmet Hān-ı evvel zamanında ihdās olunub Sultān Mehmet Hān-ı sānī devrinde ilgā olunan nakībü'l-eşrāflık mansıbı merhūm Sultān Bayezit Hān-ı sānī uhdesinde yine īcād olundu

3. BÖLÜM

SÖZLÜK

-A-

asākir (a, askerin çoğulu): Askerler

''Şahin Bey ise bunların asākir-i müctemialarına karşı kuvve-i kāfiyeye mālik olmadığından''(s. 23)

āsār (a, eserin çoğulu) : Eserler, izler

''neşr olunan tarihler istifadeye gayr-ı kāfi āsārdan olup (s. 1)

aʿdā (a): Düşmanlar

''muhārebeye kumanda etmekten gerü durmayub nihayet-ül emr aʿdayı mağlūb...''(s. 33)

aʿdā-yı din-i ehl-i islam: İslam ehillerinin ve dinin düşmanları

ādāb (a): edepler

''ādāb-ı medeniyete muğāyır olduğuna...'' (s. 1)

ādāb-ı medeniyye: Medeniyetin edepleri

ʿ**adem** (a): yokluk, olmamak

''hak ve verāsetini tasdīk eder bir kanunun dahī adem-i vucūdu küçük biraderlerin...''(s. 34)

adem-i vucūd: Olmaması

adem-i emniyet: Emniyetin olmadığı

adem-i muvāfakat: uyguun olmayan

ağniyā (a, ganinin çoğulu): Zenginler, ganiler

'' kaide-i müttehize vech ile ağniyā kısmı olan bir sülüs-i pāyitahtı saltanat-ı seniyyenin...'' (s. 97)

ahfād (a): Torunlar, hafidler, yardımcılar, evlad oğulları

''gerek evlāt ve aḥfādı Devlet-i Aliyye-yi Osmāniye'ye...'' (s. 4)

ahidnāme (a): Sözleşme, kanun

''verilen ahidnaāme mücerre Fransa tüccar ve tebası hakkında...''(s. 3)

ahlāf (a, halefin çoğulu): Sonradan gelenler

''Bu suretle imza vazine ahlāf-ı izāmi tarafından dahī imtisāl buyrulub...'' (s.24)

ahz (a): Tutma, kabul etme

''ahz ve itānın teksīrini müeddi...''(s. 5)

akall (a): Daha az

''Arnavukluk'dan tecemmüʿ eden askere nispetle asākir-i islamiye akall ediyse de...''(s. 32)

akd (a): Sözleşme

''yalnız yemek için değil akd-i meşveret için dahī toplanırlar...'' (s. 13)

akd-ı meşveret: Yardımlaşma antlaşması

akd-ı peyvend: Ulaşmaya akd etmek

akdem (a): Daha önce, daha ileri

''düşman oldusuna bir saat akdem galebe çalmak emeliyle hücum sadedinde...'' (s. 101)

akrān (a, karinin çoğulu): birbirlerine derece , sınıf,

''zevāt-ı akrān ve emsāliyle muāşeret edebilmek...''(s. 4)

alāmāt (a, alametin çoğulu): Alametler, işaretler

beraber emīr ünvanını dahī alāmāt-ı fāhiresi olan...''(s. 4)

alāim (a): İzler, işaretler

''Macarlara alāim-i mağlūbiyet rūnumā olduğuna...''(s. 71)

alāim-i mağlūbiyet: Mağlubiyet sebebi

alāmet-i fārika: Ayırt edici özellik

ʿ**ām** (a): Umumi, geniş

''türbe-i şerīfeleri ziyāretgāhı hās ve ʿāmdır rahmetullahialeyh...'' (s. 20)

ʿ**amme** (a): halk, müctemi, herkes

''culūs-ı hümāyunları ʿammenin memnūniyetini mūceb olmuştur...'' (s. 55)

anāsır (a, unsuun çoğulu): Unsurlar, bir şeyi meydana gelmesine sebep olan esaslar

''yemīnin ihlāl-i hakāretinden anāsır-ı memleketin müteessir olduğuna...'' (s.70)

arā (a): mıntıka, bölge

''vukū yāfte olan hālātın kāffesi sāhā arā-yı zuhūr olub...''(s. 10)

arā-yı zuhūr: ortaya çıkma

ārām (a, iremin çoğulu): Çölde, sahrada konulan hususi nişan

''Sultān Cem Mısır'da dört mâh ârâmdan sonra berā-yı hacc Hicaz'a azīmetle...'' (s. 119)

arāmsaz (f):Yerleşen, oturan

''sarāy-ı dilküşā'da arāmsaz olarak Serdar Lala Şahin Beyi Edirne'de ikāmette...''(s. 22)

ārī: (a): Pak, pislikten uzak, hür

''Rum müstahfizleri ehemmiyetten āri bir heyette ve Venedik askeri...''(s. 65)

ʿ**arīza** (a): Büyük bir kimseye hürmetle yazılan veya verilen şey, istirhamme

''ruhsat-ı seniyeye hāvī takdim eylediği ʿarīza üzerine...'' (s. 135)

arzu-yı harīsāne: Hırslanırcasına arzu

arz (a): söylemek

''Kadı Burhāneddīn firārına ve ahālisinin arz-ı tebaiyyet etmelerine mebnī oralarıda...''(s.

arz-ı tebaiyyet: Bağlılığını sunma

arz-ı keyfiyet: Keyfiyeti söyleme

arz-ı dīdār: Görüşünü söylemek

arz-ı muāvenet: yardımlaşmak

arz-ı şükrāniyet: Teşekkürünü sunmak

arz-ı ubudiyet: Bağlılığını bildirme

asākir (a, askerin çoğulu): Askerler

''Hālbuki asākir-i cedīde-i nizāmiyye az müddette...''(s. 4)

asākir-i müttehide: Birleşmiş askerler

asākir-i müctemia: Askerlerin toplamı

asākir-i müttefika: Müttefik askerler

asār (a): Eser, iz

''sahāyif-i tevārih asr-ı hümāyunlarını en ziyāde tezyīn eden asār-ı celilerindendir...''(s. 33)

asār-ı celile: Yüksek eser

asāyiş (a): Düzen,intizam

‘*’Avrupa cihetinin asāyişi temin edildikten sonra...’’ (s. 26)*

āsār-ı kadīme: Uzun zamandan beri var olan eserler

asyā-yı vüstā: Orta asya

ashāb (a): Dost, sahip, arkadaş

‘’esbāb-ı tedāfiiyeye dāir ashāb-ı vukūfdan ahz-ı malūmāt buyururlar idi...’’ (s. 80)

ashāb-ı hilm: Yumuşak huylu kimseler

ashāb-ı vukūf: Bigili, haberi olan arkadaşlar

aşāyir (a): Aşiretler

‘*’Anadolu’da Türkmen aşāyir ile birlikte...’’(s. 2)*

asdıkā (a): sadıklar

‘’asdıkā-yı bahādırāndan dört zāt vermiş idi...’’(s. 8)

asdıkā-yı bahādırān: sadık kahramanlar

āşiren (a): Onuncu olarak

‘’âşiren ıydeyn-i saîdeynde vüzera ve defterdarlar ile beylerin...’’ (s. 114)

ateşperest: ateşe tapan

‘’Hint ateşperestlerinden esīr edilenlerin adedi yüz bin nefer...’’(s. 45)

ātf(a):Bağlama, ekleme

‘’Mora cihetine atf-ı nazar-ı ālī ile mukaddemā imparator Manuel’in...’’ (s.73)

atf-ı nazar-ı ālī: Padişahın yüksek nazarı

atf-ı nazar: bakmak, incelemek

atīkā (a): İstikbale dair, kadim

'kapitülasyonların yani uhūd-ı atīkanın esāsı...'' (s. 3)

ahali (a): İnsanlar

''muzdar kalan ahāli-yi mahsūre bu felāketi çekmekten ise şehri Devleti ʿAliyye'ye...''(s. 41)

ahāli-yi mahsūre: Etrafı çevrilmiş ahali

ahāli-i müslüme: Müslüman ahali

ahcār (a): Taşlar

''üç büyük kiliseyi hedm ile ahcārını bināya kullanmış edüğünden...''(s. 37)

āhire(a): son

''Ancak edvār-ı āhirede idāre-i hükūmet-i hālimiz...''(s. 3)

ahlāf (a): Halefler, sonra gelenler

''Karayusuf olub Karayoluğ'un hafīdi ve ahlāfının sānīsi olan cihānşāh...'' (s.100)

ahlāf-ı izām: Sonradan gelen büyükler

ahid (a): yemin

''Timurtaş Paşa'ya havāle ile ahd-ı garībde Kanğırı, Divriği, Darende...'' (sy 42)

ahd-ı garīb: Yakın yeminde

ahvāl (a): haller

refākatle her cihetin hakāik ve dekāyık-ı ahvāline...'' (s. 5)

ahitname(a): antlaşma

''mızrağının ucuna takarak ahitnāme-i menkūzu hāmil olan diğer mızrak ile...'' (s. 71)

ahitnāme-i menkūz: Bozulmuş antlaşma

ȃhz (a): Alma, tutma

''Silivri Kalası'nın bir hüsn-i tedbīr ile ahz-ı devletçe mültezim olmasına...'' (s.42)

ahz-ı intikam: İntikam alma

ahz-ı devlet: Devletin tutması

akd (a):antlaşma

''Hūnyād ile de üç sene müddet için akd-i mütāreke olunub...'' (s. 77)

akd-i mütāreke: Bir meseleyi hal için karşılıklı terketmek ve ahitleşmek

akd-i ittifāk: İttifak sözleşmesi

avane (a): Yardımcılar

''Savcı Bey ile Endroniko ve avanesi olan Rumlar...''(s. 28)

avaze (f): nam, şöhret

''evkātgüzār olmuş ise de ahiren avāze-i nāmı bütün dünyada aks-i endāz olmuş...''(s. 43)

avāze-i nām: Namının şöhreti

avdet (a): Dönüş, geri gelme

''vatanlarına avdet etmek üzere Fırat boyunca...''(s. 2)

azb (a):asker

''Yevmiye veya tımarı olmayan başı bozuk piyādelerine ʿazb yani hafīf tesmiye olunurdu...''(s. 13)

azīmet (a): Yola çıkmak, gitmek, kesin karar vermek

''zat-ı şāhāne dahi bir azīmet buyurub üç kalayı şāmil olan Libanto şehri bi'l-muhāsara'' (s. 132)

aʿzām (a): Büyük göstermek

''donanma-yı hümāyūn ile Karadeniz'e aʿzām kılınarak...'' (s. 105)

azīme (a) : Büyük

''berren ve bahren fütūhāt-ı azīmesi Avrupa cihetinde...''(s. 5)

ʿ**azm** (a): kasd, niyet

''birgün av avlamakta iken kazā-en hayvandan düşerek āzm-ı dār-ı cinān oldu...'' (s. 20)

ʿāzm-ı dārı bekā: Ahiret alemine göçmek

*ʿazm-i sefe*r: sefere çıkmak

-B-

bāb (a): Kapı, kısım, mevzu

''bu bābtaki ahidnāme giderek...'' (s. 3)

bāb-ı alî: Hükümet kapısı

baʿdel (a): Sonra

''baʿdel-infisāl devr-i sābıkın hükmü īcābınca ihtilāttan memnū bir hāl-i inzivāda....'' (s. 1)

baʿdel infisāl: Yeni bir fasıldan sonra

baʿdel-ʿitāb: Öldürdükten sonra

bade'z-zuhur: Ortaya çıkmadan önce

bād (a): Yel, rüzgar

''büyük gemiler geçirilüb bād bān küşā-yı hareket oldukları halde...'' (s. 83)

badi (a): sebep

''Alāeddin Çelebi'nin vukū-ı vefātı kalb-i şefīki şāhānelerine bādi-i ālām olmuş...''(s. 69)

bādi-i ālām: Elemlerin sebebi

baʿdehuma (a): Onlardan sonra

''küçük şehzadesine tezvīç edüb baʿdehuma emirine meydan okuyarak...'' (s.109)

baʿdemā (a): Ondan sonra

''kanuna tevfīkān baʿdemā mār'el zikr pençik hāsılatından dahī...'' (s. 22)

bādi (a): sebep, illet

'iki hükümdār beyninde münāsabāt-ı hasenānın avdetine bādi olmuştur...'' (s.28)

bağteten (a): Ansızın, birdenbire

''asākiri islamiye cenāze alayı üzerine bağteten hücūm ederek...'' (s. 11)

bahr(a): Deniz

''Akka kalʿasını berren ve bahren bil-muhāsara zapt...''(s. 4)

bahr-i siyāh: Karadeniz

bahr-i sefîd: Akdeniz

bahr-i Esved: Karadeniz

bahādır (f): Kahraman, cesur, yiğit

''Köse Mihal Osmān Hān'ın bahādırlığına meftūn olarak...'' (s. 4)

bahren (a): Denizden

zamanda şark ve garbta müteaddid devletlerle... (s. 2)

bāhusūs (a): özellikle, en çok

''terbiye-i medeniyyesi olanların ve bāhusūs umūr-ı siyāsiyye ile...''(s. 4)

bakiye (a): Geriye kalan

''Mısır Sultānı'nın bakiye-i kuvve-i askeriyesi dahī telef ve münhezim...''(s. 48)

bakiye-yi mülk: Mülkünün geriye kalanı

bāliğ (a): Ulaşmak

''Eflak askeriyle maan yetmişbin nefere bāliğ oldukları hālde...''(s. 39)

bār (a): yük

''bār-ı umūr-ı devlet miayānelerinde taksīm olunarak...''(s. 10)

bār-ı umūr-ı devlet: Devlet işlerinin yükü

bedʾ(a): Başlangıç

''Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'nin tārīh-i teessüsü sekizinci asırdan bedʾ eder...'' (s. 2)

beʾis (a): Zarar, kuvvet ve şiddet

''müslümana verilen sözden dönmekte bir beʾis olmadığını...''(s. 69)

benām (f): Meşhur, namlı

''İskender nāmıyla benām olmuş idi...'' (s. 74)

benām-ı hüda azze ve celle : Azamet ve celal sahibi yüce Allah

''edinerek benâm-ı Hüdā Azze ve Celle tahrīre mübāderet ve müdāvemet olunmuş.. ''(s. 1)

bende (f): dost, köle

''Osmān Hān Gazi hazretleri bende-i kadīmi olan Köse Mihal'e...''(s. 8)

bende-i kadīm: Ebedi dostu

bendegān: Köle, hizmetçi

‘*’kapılarını dahī açmağa kādir olduğunu ve bi’l-cümle bendegān-ı şāhaneleri...’’ (s. 80)*

berat (a): Nişan, rütbe, imtiyaz

‘’kendi pençesi matbūʿ bir kıta berat dahī vermiştir...’’ (s. 54)

berkāide: Kaide olduğu üzere

‘’Kosova Sahrāsı’nda tarafeyn meydanı harbe çıkarak berkāide cenāhlar tertīb olundukta...’’(s. 32)

bermūcib (f): Gereğince, icabınca

‘’Tuna’yı mürūrunda Boğdan voyvodası bermūcib muāhede yirmi bin...’’ (s.125)

bekām(f): İsteğine, meramına kavuşan

‘’bir sancākbeyliğine nāiliyete bekām ve bulunduğu muhārebelerde...’’ (s. 74)

berr (a): Kara

‘’Akka kalʿasını berren ve bahren bil-muhāsara zapt...’’(s. 4)

berhayāt (f): Yaşayan,hayat üzerine olan

’Mustafa Çelebi ve gerek Cüneyd tevkīf edilerek zāt-ı şāhāne berhayāt oldukça...’’ (s. 58)

bermūcib: İcap olduğu üzere

‘’Bermūcib muʿāhede imdāt-ı askerini bi’l-istishāb gelmesini...’’(s. 37)

berren (a): Karadan

zamanda şark ve garbta müteaddid devletlerle... (s. 2)

ber-vech (f): Olduğu gibi

''Ber-vech-i bālā memālik-i şāhāneye zamīme edilen Karesi Vilāyeti'nin...'' (s. 18)

ber-vech-i bālā: Olduğu gibi yüksek

bervech-i muharrer: Aynen olduğu gibi

besālet (a): Yiğitlik, bahadırlık

''yeni komşularının besāleti kahramananesi yörüklerinde...'' (s. 23)

beyan (a): açıklama, izah

''Kantakuzen tarafından beyān-ı muvafakata musāraʿat edilmiş olduğundan...''(s. 17)

beyān-ı muvafakat: karşılıklı anlatmaya uygun söz

beyat: Bağlılığını, itimadını bildirme

''halīfe-i meşrūalarına beyat etmelerini emretmesiyle...'' (s. 61)

beyhūde (f) :Boş yere

vaktimi beyhūde geçirmekten ise (s. 1)

beyn(a): Arasında, arası

'düvel-i erbaa beyninde...''(s. 4)

beynel düvel: devletler arası

beynettarafeyn: İki taraf arasında

beytülmal (a): devlet hazinesi

''emvāl-i ğanāyimin humsi beytülmala āit olması...'' (s. 22)

bezl (a): Bol bol verme, esirgemeden vermek

''nāiliyet ümidiyle bi'd-defāat bezl-i iktidār edilmiş ve bir defasında İstanbul yedi sene...'' (s. 81)

bidʿat (a): Sonradan çıkarılan adetler

''kırmızı renk serpūş giydirmiş ve bu bidʿat muahharan İranlıların kızılbaş lakabıyla...'' (s. 134)

bīdār (f): Uyumayan, uyanık

''etmekle hāb-ı gafletten bīdār olan Hristiyan askeri zulmeti leyilde düşman...'' (s. 23)

bidāyet (a): Başlangıç, ilk önce

''adedi bidāyeten bir iken sonraları iki ve üç ve zaman-ı Fatih'te dörde bāliğ olarak...'' (s. 113)

bi-avniʾllāh-i teʿālā:Allah'ın yardımıyla

bī-fütūr: Ümitsiz, yeis

''mağlūbiyetten bī-fütūr olduğu halde...'' (s. 4)

bī-hemtā (f): Eşsiz, dengi olmayan

''hüsün ve cemālde bī-hemtā olan kerīmesiyle nişanlanub...'' (s. 63)

bilād (a): Beldeler

''Sultān Mehmet Hān-ı Sānī hazretlerinin bilād-ı sāire ile İstanbul'u fethi...''(s. 5)

bilād-ı sāire: Diğer beldeler

bilā- insāf: İnsafsızca, acımasız

biʾl infisāl (a): Olduğu yerden ayrılma, yeni bir fasıla geçme

''1322 tarihinde valilikten bi'l-infisāl dersaʿādete ʿavdette...''(s. 1)

bi'l-istishāb (a): zail olduğu bilinmeyen şeyin hala devam ettiği sayılmasıdır

''en cesūr askerlerinden otuz dokuz nefer ile maiyeti gazilerini bi'l-istishāb mezkūr...''(s. 18)

bi'l-muhāsara (a): Çevirmek, kuşatmak, sarmak

''Akka kalʿasını berren ve bahren bil-muhāsara zapt...''(s. 4)

bi'd-defaat: Bir anda, defaten

''hudūd-ı hākāni civārına bi'd-defaat asker çıkardıkları şöyle dursun...'' (s.17)

bīmāristan (a): Tımarhane, akıl hastanesi

''Manisa'da Sultan Murāt Hān-ı sānīnin āsārından zān olunan bir bīmāristan bir imāret...'' (s.72)

bināberīn: Bunun üzerine, bu sebeple

''düşman askeri dahī muhāsaraya devam edüb bināberin bunlar...''(s. 39)

bināen (a): Bu sebeple, dayanarak

''muğāyır olduğuna bināen...'' (s. 1)

bi's-suhūle (a): kolaylıkla

''bissuhūle kala zapt olunduğu gibi...'' (s. 6)

biʾt-tasmīm: Bir şeyi iyice kararlaştırmak

''Kocahisār Kalasının teshīrini biʾt-tasmīm icrā-yı tahiyyāt-ı lāzime ile...''(s.7)

bi't-tanzīm (a): Düzenleyerek

İbrāhīm Paşa tarafından bi't-tanzīm... (s. 2)

bītāb (a): Yorgun, güçsüz

''Kantagöz'den dahī memleketine vuku bulmakta olan taʿdiyāttan bītāb olmasına mebnī...'' (s. 17)

bi't-tevsıʿ(a): Genişletme, bollaştırma

''Osmān Hān Gazi istilāsını bittevsıʿ Sakarya ile Lefke nehri...''(s. 7)

bīzār (f): bıkmış, usanmış

''Rumlardan bīzār olmakla...''(s. 3)

būs (a): öpmek

''emir-i müşārünileyhin gelüb dest-i hümāyunlarını būs eylemesi şartıyla...'' (s.30)

büldān(a, beldenin çoğulu): Beldeler, şehirler

''Tuna sevāhilinde kāin büldānı harap etmiş olduğundan...'' (s. 67)

-C-

cālis (a): Oturan, oturucu

''dört evladı sırasıyla sandale-i hükümete cālis olmuşlardır...'' (s. 110)

cālis-i taht-ı saltanat: Saltanat tahtına oturmak

cālis-i taht-ı ālibaht-ı Osmānī: Osmanlı'nın yüksek tahtına oturan sultan

cāmiʿ(a) : İçine alma,toplayıcı

'' tevārih-i kadīmeyi cāmi olan Hammer tarihiyle...'' (s. 1)

cānib (a): Yön, cihet

''Erdel Eflāk Bogdān Kırım ve Asyā cānibinde...''(s. 5)

cārī (a): akan,akıcı, geçmekte olan

''süvāri fırkalarında dahī cārī idi...'' (s. 14)

cedīde (a): Yeni, kullanılmamış

'Hālbuki asākir-i cedīde-i nizāmiyye az müddette...''(s. 4)

cedd-i aʿālā: Önceki dedeleri

''cedd-i aʿālālarıyla kendi zamanlarında vākiʿ olduğu üzere...''(s. 58)

cem (a): toplamak, toplanmak

''Cem-i teba-yı mütesāviyen himāye ile şeriat-ı muhammediye'yi neşr...''(s. 9)

celb (a): Çekmek

''Anadolu'dan asākir-i külliye ile şahzādeleri celb buyurmuş...'' (s. 32)

cengāverān (a, cengāverin çoğulu): Yiğit olan, kahraman

''Tatar cengāverānıyla ordu-yı hümāyūna ilhāk...''(s. 3)

cenub (a): Güney

''Avrupa cihetinde hudūd-ı hakaninin cenub ve garba doğru...''(s. 42)

cere (a): Ot bitmeyen kumlu yer

''Sanda Mavra, Zanta ve Kefalonya cerelerine imāret-i vecihle mutasarrıf olan...'' (s. 111)

cerīha-dār (f): Yaralı, cerihalı

''kumandanları fena halde cerīha-dār olarak mağlubiyet haline gelmiş ise de...'' (s. 108)

cesīm (a): İri vücutlu, kebir

''İstanbul sūrunu tahrīb edebilecek bir cesīm muhāsara topu imāl edebelieceğini...'' (s. 79)

cevānib (a, canibin çoğulu): Canibler, yanlar

''düşman üzerine cevānib-i erbaʿadan Allah Allah sadā-yı dehşet efzāsıyla...''(s. 23)

cevānib-i erbaʿa: Dört yön

cemi-i teba-yı mütesāviyen: Birbirine eş toplanmış halk

cevānib-i sülüse: Üç yanı

cevāmi (a) toplu olan şeyler, camiler

''şehri bi'l-istilā cevāmi-i şerīfe ile medreseleri ahur hāline koyarak...'' (s. 52)

ceza (a): karşılık, mukabil

''hayvān telefine bile yüreği dayanmaz olduğu halde cezā-yı mevʿudaya dūçār olmaktan...'' (s. 45)

cezā-yı mevʿuda: söz verilmiş ceza

cezb (a): Çekilmek, çekmek

''Hamīd vilāyetleri memālik-i osmāniyyeye cezb olunmuş ise de...'' (s. 27)

cezire (a): ada

''kuvve-i askeriye Morayim Ceziresi'ni çiğneyüb...''(s. 42)

cezīre-i dilkeşā: Gönül çeken ada

cezīret-ül arab: Arap yarımadası

''Tebrīz Kürdistān Irak ve Cezīret-ül Arab ve Yemen sevāhilinin...''(s. 5)

cidāl (a): sözle mücadele, ateşli okuma

''Otluk nām-ı mahalde tarafeyn orduları saf beste-i ceng ve cidāl olarak...'' (s. 102)

civan (f) : genç

''kendisini bir felāket-i helāktan tahlīs eden civān-ı nurāni bu olduğunu...'' (s.11)

civān-ı nurāni: parlak genç

civānmerdāne : İyilik sever, kahraman

''tebası hakkında bazı müsāadāt-ı civānmerdāneden ibāret olduğu halde...'' (s.3)

cizye(a): vergi

''Devleti Aliyye'ye cizye-yi güzār olmak üzere...'' (s. 73)

cizye-yi güzār: Vergiye geçme

cülūs (a): Oturma, oturuş

''Sultān Orhan'ın cülūs-ı hümāyunları senesi...''(s. 10)

cülūs-ı hümāyun: Padişahın oturuşu

cüz (a): kısım, parça

‘*'telef olmuş ve taifesinden yalnız bir cüz-i kalīli kurtulabilmiştir...'' (s. 133)*

-Ç-

çend (f): beş

''gelen ahāli-yi belde kılınçtan geçirildikten ve çend gün sonra...'' (s. 47)

-D-

dāʿi (a): Sebep, davet eden

''küçük hükümetlerin hasedini dāʿi olmuşıdı...'' (s. 5)

dām (f): Tuzak, hile

dām-ı aşk: Aşkın tuzağı

darb (a): Bastırmak

''Hāk-i pāyi şāhāneye arz-ı ubūdiyetle memleketi dāhilinde kendi nāmına sikke darb...''(s. 36)

darb-ı mesel: Atasözü

deʿāvaī(a, daʿvanın çoğulu): Davalar, meseleler

''ehl-i islāmın deʿāvi-yi vākıalarında Hristiyan mahkemelerine mürācaatları...''(s. 37)

debre (a): Savaşırken askerin bozulması

''Hamza ile maan savaşub yedi günde debre-i bālāya vāsıl...'' (s. 74)

defʿi (a): Ortadan kaldırmak

''gavāil-i siyāsiyyenin idare ve defʿi meşguliyetiyle...'' (s. 1)

def-i teşebbüsāt: Girişimlerin def edilmesi

dehr (a): Zaman

''Mehmet Hān-ı Hāmis efendimiz hazretlerinin devr-ı dilarā-yı şehriyāri...'' (s.6)

devr-ı dilarā-yı şehriyāri: gönlü süsleyen devrin hükümdarı

dekāik (a): İncelikler

'refākatle her cihetin hakāik ve dekāyık-ı ahvāline...'' (s. 5)

delālet (a): Delil olmak

''Rum Papazı'nın delāletiyle Yunanistan üzerine yürüyüb...''(s. 42)

derc (a): İçine almak

''tevārüs-i saltanat-ı seniyede katli'l-ah maddesi dahi kanuna derc olunmuş idi...'' (s. 115)

derd- dest: Elde etmek, yakalamak, tutmak

''defter verilmesiyle bunların da derdest edilmesini ferman buyurularak...'' (s.87)

der-kār (f): Malum, aşikāre olan

''vakte kadar her şeyde muvaffakiyet-i şāhāne derkār olduğu halde Hūnyād ile...'' (s. 74)

dersaʿādet (a) : Saadet kapısı, İstanbul'un eski ismi

'' valilikten biʾl-infisāl dersaādete avdette mukaddema tahrīrine'' (s. 1)

deruhde(f):üstüne almak, kendini vazifeli bilmek

''bizzāt deruhde eyledikleri muhārebātta...''(s. 3)

deruhte (a): Üstüne almak, kendini vazifeli bilmek

''ordu-yı hümāyūnun başkumandanlığını zāt-ı şāhāne bizzat deruhde ederek...'' (s. 108)

derūn (f): İç

''geçmeğe hiçbir ümitleri kalmadığı cihetle derūn-i mecliste bir çāre bularak...''(s. 35)

derūn-i meclis: Meclisin içi

desāis(a, desisenin çoğulu): Desiseler, hileler

''Katerina'nın desāyis-i siyāsiyyesiyle Kırım dahī elden gidüb...''(s. 3)

desāis-i siyasiye: Siyasi hileler

desīse (a): Hile

''bir desīse-i harbiye istimāline lüzūm görünmekle...'' (s. 61)

desīse-i harbiye: Harp hilesi

devr (a): zaman

''devr-i sābıkın hükmü īcābınca....'' (s. 1)

devr-i sābık: Bir önceki hükümet

deyn (a): Borç

''husūsi emlākı satılub deyni verilmedikçe...''(s. 28)

duhūl (a): Dahil olma

''huzur-ı hümāyūnlarına duhūl ile şeref-i misülüne...''(s. 9)

dilber (f): gönül alan, kalbi çeken

''eylediği yüz nefer müntehab Rum kölesiyle yüz nefer dilber-i cāriyeden...'' (s. 26)

dilber-i cāriye (a): Gönül alan cariye

dilgīr (f): Kalbe sıkıntı veren, kırgın

''kendisi zāt-ı şāhāneden dilgīr ise de...'' (s. 48)

dilirāne (f): Mertçe, yiğitçe

''Hayrettin Paşa devam eden muhārebede dilirāne müdāfaa etmiş ise de...'' (s.123)

dirig̃ (a): men etmek, korumak

''müşārunileyhin tezevvücüne tālip olarak buna da dirig̃ ile cevap verilmesi...''(s. 3)

dūçār (f): çaresiz

''devlet-i müşāruileyhayı maliyece külliyyen dūçār-ı zaaf etmiş idi..'' (s. 16)

dūçār-ı zaaf : Zaafa düşmek

dūçār-ı havf: Korkuya düşmek

duhter (f): Kız

''zātı hazret pādişāhı mükāfat olarak o duhter-i nādür-il misāli...'' (s. 11)

duhter-i nādür-il misāl: Eşi nadir olan kız

dürüşt (a): Katı, kalın

''İstanbul'a geleliden beri dürüşt ve mütekebbir bir tavırda...'' (s. 131)

düşvār (f): Müşkil, güç, zor

''bu kalanın metānetine göre istilāsı ziyāde düşvār olduğu hālde...''(s. 11)

düvel (a, devletin çoğulu): Devletler

''Osmānlı sancağını düvel-i islāmiye-i sālife ve İrān bayraklarından tefrīk için...''(s. 26)

düvel-i ecnebiyye: Yabancı devletler

düvel-i muazzama-i hamse: Beş büyük devlet

düvel-i erbaa: Dört devlet

-E-

ebniye (a, binanın çoğulu): Binalar

''asār-ı mevhūdenin tāmirātı ve ebniye-i cedīde işāatıyla...'' (s. 88)

ecdād (a): cedler, dedeler

''ecdād-ı izāmlarının tārīhine...''(s. 4)

ecdād-ı izām: büyük cedler, dedeler

ecille (a): faziletli

''ecille-i ricālden adamlar buldurmakla beraber...'' (s. 2)

ecille-i ricāl: Faziletli ve hünerli adamlar

ecnebiyye(a):yabancı, garip, başka millet

''teba-i ecnebiyyeye fāide bahş olunduğu...'' (s. 3

ecsām (a, cisimin çoğulu): Cisimler

''Aynı zamanda asākir-i şāhāne eğri kapıda ecsām-ı meyyite yığını...'' (s. 86)

eda (a): yerine getirmek

edā-yı hac: Haccı yerine getirmek

''o sırada edā-yı hac ile Hicāz'dan avdet ve ordu-yı hümāyūna iltihāk eden Evronas Bey'in...''(s. 32)

edevāt (a, aletin çoğulu): Aletler

''muhāsara edevātının sūret-i vazʿ ve tertīblerini işāret...'' (s. 80)

edvār (a,devrin çoğulu): Devirler

''Ancak edvār-ı āhirede idāre-i hükūmet-i hālimiz...''(s. 3)

efkār (a): fikirler

''Herhalde efkār-ı şāhāne memālik-i Osmāniye'nin tevsīʿ kaziyesine masrūf olmasıyla...''(s. 26)

efkār-ı şāhāne: padişahın fikirleri

ehrām (a): Mısır'da Firavunların piramit şeklindeki mezarları

''Bağdāt pişkāhında bir ehrām yapup bırakmıştır...''(s. 48)

eimme (a, imamın çoğulu): İmamlar

''tahtına alınarak eimme ve hutebāsına berāt-ı şerīfe veriliyor oldu...''(s. 106)

ekser (a): pek fazla, daha çok

''Rum devletinin ekser memālikine zāt-ı şāhānelerini mālik eden...'' (s. 80)

elfāz (a): Lafızlar, sözler

"pes sizden şehriyār-i bahtiyar olan kangınızdır" deyu sual etmesiyle bu elfāzdan...'' (s. 113)

eltāf (a): lütuflar

''muvaffakiyetleri eltāf-ı ilahiyyeden müstedʿādır...''(s. 6)

eltāf-ı ilahiyye : ilahi lütuflar

emākin (a, mekanın çoğulu): Yerler, mekanlar

''Tatarlar şehre ateş vererek kāfe-i buyūt ve emākin-i mevcūta ihrāk ve imhā...''(s. 48)

emān: Af dileme

''taleb-i emān ve Rum müstahfizlerinin çıkub gitmelerine...'' (s. 15)

emced (a): En büyük, en şerefli

''zāt-ı hazret-i pādişāhī vālid-i mācid vecidi emcedleriyle...''(s. 35)

emr (a): yerine getirmek

''emr-i mesnūn-ı hitānlarını mutantan bir sūrette icrādan sonra...'' (s. 24)

emr-i mesnūn-ı hitān :Sünnet merasimleri

emr-i hak: Allah'ın emri, ölüm, ayrılık

emtiʿā (a):ticaret malları

''Venedik emtiʿāsının kıymetinden yüzde dört gümrük resmi itāsına müteahhit olduğu...''(s. 124)

emvāl (a, malın çoğulu): Mallar

''bunların halilerini dahi iğtinām olunan emvāl ile beraber İstanbul'a irsāl eyledi...'' (s. 105)

emvāl-i ğanāyim: Ganimet malları*)*
emvāl-i giran-bahā: Paha biçilmez mallar

endāht (f): Atmak, ilka etmek

''cesīm muhāsara topunu dahī tabiye ile şehir üzerine gülle endāhtına başlanmış ise de...'' (s. 82)

enderun (a): iç, dahil

''Enderūn-ı hümāyūn ricāli beyāz fes ile kalmışlardır...'' (s. 12)

enderūn-ı hümāyūn: Osmanlının iç teşkilatı

ensāb (a, nesebin çoğulu): Soylar, nesepler

''Maveraünnehirde bulunan Özbek ümerāsı bunun ensābındandır...'' (s. 106)

enseb (a): En layık, çok münasib

'' ulōfe itāsı husūsunda parayı acımamak evlā ve enseb olacağını sadrazam Ali Paşa...'' (s. 49)

enzār (a): Bakışlar, görüşler

''cümlesi kılınçtan geçirileceği tenbīh ve enzār ve buna reis-i mūmaileyh tarafından...'' (s. 53)

erbāb (a): reis, şef, başkan

''erbāb-ı ehliyet ve ruyetten ricāl bulundukça...''(s. 3)

erbāb-ı ehliyet: Liyakat sahibi adamalar

erbāb-ı fazilet: Hünerli, kıymetli şahsiyetler

erbāb-ı isyān: İsyan eden kişiler

erzan (f): Ucuz, değeri düşük

‘*’prensin muāvenetinde bulunduğu hālde erzan buyurulan muāvenet sayesinde...'' (s. 57)*

esbāb (a, sebebin çoğulu): Sebepler

''Esbāb-ı feth ve teshīr tehiyye olunarak birgün açılan muhārabe sabahtan...'' (s. 62)

esāmi (a): İsimler, adlar

‘’yemekleri bol olduğu cihetle zābitlarinin esāmisi-i eşhānenin...’’(s. 13)

esb (a): At, beygir

''şāh-ı müşārun-ileyh rākip olduğu esb ile uçurumdan düşüb...''(s. 2)

esbāb (a, sebebin çoğulu): Sebepler

''idāre-i askeriyece husūl-i makāsıdını teshīl eden esbābtan...''(s. 44)

esbāk (a): Geçenki, evvelki, önceki

''Sadır esbāk Çandarlı Halil Paşa'nın idāmı...'' (s. 113)

esna (a): sırasında

''esnā-yı rāhda muharip iki orduya...''(s. 2)

esnā-yı rāh: yol esnasında

esnām (a, sanemin çoğulu): Putlar, tapılan heykeller

''temāşā buyurduktan sonra esnāmdan tahliye ile...'' (s. 87)

eşʿār (a): En iyi şair

''manzume ve eşʿārı o derece şöhretyāb olduğu misillü...'' (s. 123)

esrār (a, sırrın çoğulu): Sırlar, gizli hikmetler

''Mısır Sultānı Hoşkadem'in bir mahrem esrārı tarafından katl olunarak...'' (s.110)

eşher (a): Muşhur, pek fazla tanınmış

''Bu şehr-i eşherin kıble ve garb cihetleri Marmara Denizi ile muhāt olub...'' (s. 81)

eşkāl (a): Şekil, şemal

''kaftan ve kürk gibi elbise-i resmiyyenin eşkāli bir kāide tahtına alınarak...'' (s. 12)

eşya (a): mallar

''sāir eşyā-yı girenbahā kāffeten ahz ve zabt edilerek...'' (s. 52)

eşyā-yı girenbahā: Paha biçilmez eşyalar

etibbā (a): Tabipler, tıb ilmini bilenler

''dāi-yi vehāmet olabileceğini etibbānın beyānına atf ile...'' (s. 59)

etvār (a): Tavırlar

''Timur'un aslı ve nesli ile etvār-ı hunrīzānesi ve bāhusūs meslek-i cihāngīride...''(s. 43)

evkātgüzār (a): Vakit geçirme

hāl-i inzivāda evkātgüzār bulunmuş olduğumdan (s. 1)

evāhir (a): Ayın son günleri, ahirler

''elçī yüzü görmeyüb Mart evāhirinde Anadolu ve Rumeli Beyleriyle...'' (s. 79)

evāil (a): Başlangıçlar, önler

''Şehir şubātın evāilinde Edirne'de yola çıkarılmış olan maʿhūd cesm-i muhāsara...'' (s. 81)

evāni (a): Kaplar

''Süleymān Bey'in nakl edemediği evāni-yi zer ve sīm ve sāir eşyā-yı girenbahā...'' (s. 52)

evāni-yi zer ve sīm: Gümüş ve altın kaplar

evkāf (a, vakıfın çoğulu): Allah yolunda hizmet için verilip devamlı bırakılan şeyler

''Medine-i Münevvere'nin evkāfından ad edilmek şerāitiyle...''(s. 128)

evlā (a): Daha iyi

''teslīm etmek evlā olduğunu alenen beyān etmekte oldukları...''(s. 42)

evsāf (a): Vasıflar

''bir hükümdāra layık olan evsāf-ı celīlenin cümlesine mālik...'' (s. 55)

evsāf-ı celīle: Yüksek vasıflar

evsāf-ı pesendīde: Beğenilmiş, seçilmiş vasıflar

evvelemir (a):işin başlangıcında

''muvafakkiyetini temin için evvelemirde Ankara vilāyetinde isyan ederek...'' (s.21)

ezcümle(a): Mesela, bunun gibi

''ezcümle medār-ı tatbīk olan Hacı Halife, Naīmā, Solakzāde...'' (s. 1)

eyyām (a, yevmin çoğulu): Günler

Varsak kabilesini rüʾesāsı dahi sadrazam arz-ı dehālet etmeğin eyyām-ı şitānın duhūlü...'' (s. 127)

-F-

fāhire (a): iftihar edilecek

''hilāt-i fāhire itāsıyla beraber Ankara hudūdunda...''(s. 3)

hilāt-i fāhire: iftihar edilecek kaftan

alāmāt-ı fāhire: Gururlanılacak alamet

fahr(a): Övünmek

''Bu esnāda Timur fahr-i kāinat ʿaleyhi ekmel-i tahiyyāt efendimizin zevcāt-ı tāhiratından...''(s. 48)

fahr-i kāinat ʿaleyhi ekmel-i tahiyyāt: En yüce selamlar üzerine olan alemin övünç kaynağı

fāl (a): Baht, talih

''bu garībe-i semāviye bir fāl-ı meşʾum hükmünde...'' (s. 71)

fāl-ı meşʾum: Uğursuz baht

familya (a): Aile

''kral müşārunileyh familyasıyla maan gelüb teslīm olmağla...'' (s. 32)

fārığ (a): Boş kalmış, işini bitirmiş

''maslahat-ı icābına mebnī idüğünden şimdi tahtından fārığ olması...''(s. 43)

fart (a):aşırı

''fart-ı inhimākī yüzünden devleti yarım asır müddet...''(s. 2)

fart-ı inhimākī: Aşırı derecede mahv olmak

fārūk (a): Hak ile batılı birbirinden ayıran

''Türkçe islambol ve Arapça Kostantiniye fārūk nāmları verilmiştir...'' (s. 81)

fasıl (a): İki şey arasındaki ek yeri, boşluk

''Seneden beri devam eden muharebeye fasıl verildi...'' (s. 129)

ferāmūş (f): Unutma

''müşarünileyhe şerbet-i şehādetnūş ve gam-ı dünya ferāmūş ettirilmiştir...'' (s.34)

ferdā (f): Sonraki

''Ferdāsı sene Sultān Orhan handān-ı şāhāneleriyle...'' (s. 17)

ferzend (f): çocuk

''Ferzend-i Ercümendi olan Osmān Han'ın fer ve şükūhu...'' (s. 5)

ferzend-i Ercümend: Şerefli çocuk
ferzend-i hasībi: Cömert yavrusu

fesād (a): bozuk, fenalık

''fesāttan haberdār olan Sultān Murād Hān Hazretleri...'' (s. 21)

fevt (a): Ölüm, mevt

''Süleyman Bey zāde Orhan Bey kendisini surdan atub fevt olmuştur...'' (s. 86)

fıkdān (a): Yokluk, belirsiz olma

'ganāim-i harbiyyenin fıkdānından keyfi kaçmış...''(s. 3)

fırka (a): grup

''on bin neferden ibaret olduğu halde böyle bir fırka-i kemīne ile...'' (s. 70)

fırka-i kemīne: Hakir, aşağılık grup

fidye (a): esir kölelikten kurtulmak için verilen para

''Mahmūt Çelebi'nin halāsı için yetmiş bin düka fidye-i necat verilmesi şerāitiyle...'' (s. 68)

fidye-i necat: Bir kimsenin esirlikten veya başına gelen bir beladan kurtulmak verilen para

**filvāki': ** Vaki hale göre

''Rumeli cihetine geçüb gelmekte oldukları haber-i müthişini almışlar ve filvāki'...'' (s. 71)

firār (a): Kaçmak, kaçış

''Burgaz Kasabası ahālisinin terk ve firārına mebnī tahrīb edilmiştir...'' (s. 21)

fīzamāninā (a): Devrimizde, zamanımızda

''haklarında istimāl olunan tabīrāt-ı ğalīzanın fī-zamāninā kırāat ve tezkārı...''(s. 1)

füruht (f): Satın, satış

''esir ettikleri ahalisini füruht ettikten sonra Otlukbeli muhārebesinde...'' (s.103)

fütūhāt (a, fethin çoğulu): Fetihler

''berren ve bahren fütūhāt-ı azīmesi Avrupa cihetinde...''(s. 5)

fütōhāt-ı seniyye: Yüksek fetihleri

fütuhāt-ı sālise: üç fetih

fütōhāt-ı azīme: Büyük fetihler

fütōhāt-ı cedīde: Yeni fetihler

fütōhāt-ı mütevāliye: Ara vermeden devam eden fetihler

-G-

gadır (A): Gadr, fenalık

'' başkaca idām olunmuş ve gerek Nisvān, gerek Sibyan ğadırdan masun olamayub...'' (s. 47)

gāib(a):Göz önünde bulunmayan, hazırda olmayan

''kendisi şeytan gibi gāib olduğundan...'' (s. 96)

gā'ile (a): Dert, sıkıntı, baş belası

''gā'ilenin def-i zımnında Anadolu'ya geçüb İznik havālisinde...'' (s. 63)

gamfezā: gam artıran

''memālik-i vesīadan ekserīsinde peyderpey elden gitmesi o derece gamfezādır''(s. 5)

ganāim (a, ganimetin çoğulu): Harpte ele geçen mallar

''ganāimi kendilerine vaad ve yalnız arāzi ile ebniye-yi devlete hasreylemiş...'' (s. 84)

ganāim-i harbiye: Harp ganimeti

gark (a): Batmak, suda boğulmak

''cenevizlilerin iki gemesini tāifeleriyle maan gark etmeleriyle...'' (s. 84)

garb (a): Batı

'Avrupa cihetinde hudūd-ı hakaninin cenub ve garba doğru...''(s. 42)

gāret (a): yağmacılık, düşman malını yağma etme

‘*'Karacahisār Kazası'na tecavüzle şehri gāret eden...''(s. 8)*

gasben (a): Başkasına ait bir şeyi zorla alarak

''Kacunlu Hisar Kalası'nı mutasarrıf Hüseyin Bey'den gasben almış edüğünden...'' (s. 93)

gavāil (a gailenin çoğulu): musibetler, belalar

‘’gavāil-i siyāsiyyenin idare ve def`i meşguliyetiyle... (s. 1)

gavāil-i siyāsiyye: Siyasi sıkıntılar

gaybūbet (a): Gayıplık, hazırda olmayıp başka yerde olma

''dersaādetten gaybūbeti zamanını fırsat addeden Sultān Selim...'' (s. 138)

gayr (a): başka, diğeri

'' neşr olunan tarihler istifadeye gayr-ı kāfi āsārdan olup...’’(s. 1)

gayr-ı kāfi: Kiyafet olmayan, başka şeye ihtiyaç bırakan

gaza (a): Allah yolunda savaş

''birinci gazā-yı garrāsında mağrūr ve istikbālinden ümitvār...''(s. 8)

gazā-yı garrā: Şaşalı gaza

geşt (f): seyretme, dolaşma

‘*'Papa'nın kuvve-i bahriyesi adalar denizinde geşt-ü güzār ve Akdeniz Boğazı'na kadar'' (s. 132)*

geşt-i güzār (a): Gezip tozma, gezme

giran (f): Pahalı, agır olan, zor

''başlarını açmağa razı olmadıkları cihetle nefislerine giran gelen bu merasimden...'' (s. 94)

girift (f): Yakalama, tutma

''Savcı Bey ile Endroniko bi'l-muhāsara ahz ve girift olunarak...''(s. 28)

giriftār (a): tutulmuş, yakalanmış

''Hudābende'nin intikāmına giriftār olacağını...''(s. 7)

guzāt (a, gazinin çoğulu): Gaziler

'muhārebāt-ı vākıada rüfekāsı olan rüesa-yı guzāttan dört zevātı...''(s. 6)

gürūh (a): Bölük, cemaat

''Alāaddin Paşa hazretleri badehu diğer asker gürūhunu dahī tanzīm idüb...'' (s. 13)

-Ğ-

ğadabnāk: Öfkenmek

''Manuel'in olvechle firārdan ğadabnāk olan Yıldırım Bayezid hazretleri...'' (s.37)

ğayz (a): Öfke, kin

''Sultān Bayezit Hān Hazretleri bu teklīfi ğayz ve ğadb ile red ederek...''(s.50)

-H-

hadim(a): hizmetçi

''Mısır'ı aldıktan sonra hādim-ü haremeyn-i ni'ş-şerifeyn...''(s. 12)

hādim-ü haremeyn-i ni'ş-şerifeyn: Mekke ve Medine'nin hizmetkārı

hafriyāt (a): Yeri kazıp derinleştirme, kazılar

''nöbetçiler tarafından his olunarak ledel keşf hafriyātın görülmesi...''(s. 51)

hāh nā hāh: İster istemez

''İvaz Paşaların tensībiyle Bayezit Paşa hāh nā hāh bu gāilenin izālesine memur olarak...'' (s. 60)

hāif (a): Korkan, korkmuş

''müşāhade eden mahsūrīn hāif ve hayran olmuşlardır...'' (s. 83)

hāil (a): Perde, mania

''ikincisinin hasāt cebr-i vucūr ve itisāf-ı celb-i gulūba hāil olub...'' (s. 55)

hāiz (a):Bir şeye sahip olma

''Yesārī münāsebetiyle Kezalik paşalık ünvānını hāiz olmuş idi...'' (s. 20)

hāk (a): Toprak

''şehrin anahtarlarını getirüb hāk-i pāyi şāhāneye takdīm eylemesiyle...'' (s. 21)

hāk-i pāyi şāhāne: Padişahın ayağının toprağına

hakāik (a, hakikatin çoğulu): Hakikatler

''refākatle her cihetin hakāik ve dekāyık-ı ahvāline...'' (s. 5)

hakan: paişah, lider, sultan

''İstanbul'u fethinde sultān'ül berreyn ve hakan-ı bahrin...''(s. 11)

hakan-ı bahr: Denizin hakanı

halās (a): Kurtulma, kurtuluş

''İslām'ın kılıncından güçle karar ederek halās olan Macar Kralı Lui...'' (s.23)

hālāt (a, haletin çoğulu): Haller

''Osmān Hān Gazi hazretlerinin tahta cülūslerinde vukū yāfte olan hālātın...''(s. 10)

halel (a): Bozukluk, eksiklik

''husūl-ı emniyeti çāresine bakmak ile muāhedāta halel gelmez...'' (s. 78)

halelpezir: Bozulan, halel bulan

''Jan Paleoloğ beyninde münāsebet-i dosti halelpezir olmayub..''(s. 27)

hāli (a): Uzak, sahipsiz

''Taht ve tac kavgasıından hāli kalmayan paleoloklara gelince...''(s. 34)

hamisen (a): Beşincisi

'''hamisen her pazartesi günleri heyet-i meclis hazır olduğu halde rikab-ı hümayun...'' (s. 114)

hâmil (a): saldırmak, yüklenmek

''Pirlepe'ye giderken dar bir geçitte kalender kıyafetinde bir câni hâmil olduğu hançer ile...'' (s. 129)

harabezār (a): Viranelik, yıkıntı yeri

''teʾsisāt-ı hayriyeden daha hayli ebniyeler yıkılub harabezār hükmüne girerek...'' (s. 136)

harekāt (a): hareketler

''Hünyād'ın harekāt-ı cedīdesi Avrupa cihetine avded-i şāhāneyi ilcā eylediğinden...''(s. 68)

harekāt-ı cedīde: Yeni hareketler

hareket-i nāmarziye: Beğenilmeyen hareketler

harem(a): Kadınların olduğu yer

''Şeyh Edebali ile yine orada irtihāl eyleyen harem-i muhteremeleri...''(s. 9)

harem-serāy-ı hümāyun: Sarayların kadınlara mahsus kısımları

haremeyn-i muhteremeyn: Mukaddes iki şehir, Mekke-i Mükerreme, Medine'yi münevvere

hāriciyye(a): dış, hariçle alakalı

''münāsebāt-ı hāriciyyede Avrupa muvāzenesince politikanın...''(s. 6)

harik (a): Yangın, ateş

''donanma-yı hümāyūnu bir harik istiʿāb eylediği zannında bulunmuşlar ise de...'' (s. 85)

harīs (a): Bir şeye fazlasıyla düşkün olan

''iki defa tahttan inmiş olan harīs-i tac ve taht-ı şehzāde-i civānnecāt Halīl Paşa'dan...'' (s. 72)

harīs-i taht: Tahta düşkün

hassa (a): İnsanın kendisine tahsis ettiği şey

''ancak pederinin hassasıyle Sofya şehrini ve arazisini sana terk edebiliyorum...'' (s. 89)

hāssa-i şāhāne: Padişahın askerleri

hased (a): Çekememezlik, kıskançlık

''küçük hükümetlerin hasedini dāʿi olmuşıdı...'' (s. 5)

hasım (a): düşman

''müsāadate mazhar olmuş olduğu halde hasım-ı kadīmi olan Sultān Kayıtbay'ın...'' (s. 128)

hasım-ı kadīm: En eski düşman

hasr (a): ait kılma, bir şeyin içine alma

’Koca İl Bey kendi nefsine hasretmesinden dolayı...’’ (s. 24)

hatt (a): sınır

’’Osmānlı süvārileri derhal hatt-ı ricʿatlerini katʿ ile etrāflarını sarub...’’(s.40)

hatt-ı ricʿat: Dönüş hattı

hatve (a): Adım, mesafe

’’bu mahal ile bundan beş bin hatve mesāfede vākiʿ Galta beyninde...’’ (s. 71)

havf (a): Korku

’’Kırım hanı dōçār-ı havf ve telaş olmuş idi...’’ (s. 105)

hāvī (a): İçine alan

’’Devlet-i Aliyye’ye taalluku olan vakayiini dahī hāvī bulunan...’’(s. 5)

hayırhāh (a): Hayır işleyen

’’Ādil ol, hayırhāh ve merhametli ol...’’(s. 9)

hayrāt (a, hayrın çoğulu): Hayırlar

’’Yıldırım Bayezid Hān hazretleri diğer hayrāt ve meberrāt tesisinde muvaffak oluş...’’(s. 38)

hayyen (a): Diri olarak

’’Cem’in hayyen veya meyyiten ele geçirilmesi esbābına teşebbüs buyurulmuş idi.’’ (s. 123)

hedāyā (f, hediyenin çoğulu)

’’aldığı misillü bazı hedāyā ile gelip arz-ı tebeʿıyyet eden Erzincan emīri...’’(s. 46)

hedā-yı behiye-i mahzōziyet-i seniye-i şāhāne: Padişahın alınan hediyelerden hoşnut olması

hedm (a): Yıkmak, harap etmek

''üç büyük kiliseyi hedm ile ahcārını bināya kullanmış edüğünden...''(s. 37)

herc (f): dağınıklık

''Uzun Hasan'ın vefatı müteākip bütün memleket herc ü merç olmasıyla...'' (s. 134)

herc-i merç (f): Darmadığınıklık, karmakarışıklık

hesti (f): Var olma, mevcudiyet

''beynel düvel hesti-i rekābet māni-i ittifāk olduğu...''(s. 6)

hesti-i rekābet: Rekabetin varlığı

hemşīre(f): Aynı sütü emen kız kardeş

''diğer hemşīresi olup Macarlılar yedinde esīr düşen Mahmūt Çelebi'nin zevcesi...'' (s. 68)

hem-zebān (a): Aynı dili konuşan

''müşarünileyhin asārını vasf ve beyān ve senāda müverrih hem-zebān olub...''(sy 29)

hengām (f): Zaman, devir

''Mustafa Çelebi hengām-ı muhārede gāib olub hayāt ve memātı malūm olmamıştır...'' (s. 51)

hengām-ı şitā: Kışın en soğuk zamanında

hevesāt (a): Hevesler, istekler

''hevesātına veya menāfiʿ-i icābātına göre bazen dostāne bazen hasmāne olmaktan...'' (s. 16)

hevl-engiz (f): Korkunç, korkulu

''ledel müşāhede bu manzara-i hevl-engizden nefret edüb...'' (s. 96)

hevl-nāk (f): Korkulu, korkunç

''Hevlnākī San Romen zaten kalasına varır varmaz...'' (s. 85)

hezār (f): Bin

''evvel prensesin hezār renk halı ile döşenmiş...'' (s. 17)

hıfz (a): Muhafaza etmek

''göndereceği zī-kıymet eşyāsının kalada hıfz edilmesini...''(s. 6)

hıfzallahü teāla: Allah'ın muhafaza etmesiyle

hıraset (a): korumak

''hikmet-i hükōmet olan ihtilāfın hırāset-i mülk ve millette...''(s. 6)

hırāset-i mülk: Mülkü koruma

hidemāt (a, hizmetin çoğulu): Hizmetler

''Mora muhārebātında sebk eden hidemātına...''(s. 4)

hidemāt-ı muhtelife: Muhtelif hizmetler

hidemāt-ı mühimme: Mühim hizmetler

hilāt (a): Süslü elbise, kaftan

''hilāt-i fāhire itāsıyla beraber Ankara hudōdunda...''(s. 3)

himmet: Gayreti yoğunlaştırma

''Zāt-ı hazreti pādişāhī pāyitahtı cedīdinin tanzīmine sarf-ı himmet etmekle beraber...'' (s. 24)

hin(f): an, zaman

''Bu askerin hīn-i ihdāsından Sultān Orhan hazretleri birkaç neferini...''(s. 13)

hīn-i ihdā: Hidayete erdiği an

hisār (a): Kale, etraf

''şöyle ki tekfurun kızı hisārın üzerinden Abdurrahman Gazi'yi görüb...''(s. 11)

hitām (a): Son

''memālik-i şāhānenin harābiyetini mucib olan muhārebāta hitām vermeği bi't-tasmīm...''(s. 68)

hitāmpezīr (f): Biten, hitam bulan

''Sinop ile Trabzon'un fütūhātı hitāmpezīr olur olmaz...'' (s. 94)

hitān (a): Erkek çoçuğun sünnet edilmesi

''Beyazit Çelebi'nin üç mahdūmunun hitānları mukarrer edüğüden...''(s. 31)

hiyel (a): Aldatmacalar, hileler, sahtekarlıklar

''zabtında bulunan kalaları harben ve letāyif'ül hiyel ile cümleten zabt eylemiş...'' (s. 103)

hizmet(a): bir işi görme

''tevcīh buyurulan hizmet-i sadāretin...'' (s. 1)

hizmet-i sadāret: Başvezirlik hizmetinin

hod be-hod: Kendi başına

''Niğde ve Aksaray şehirleri hod be-hod Devleti Aliyeye'yi kapılarını açmağa...''(s. 36)

huccāc (a, hacının çoğulu): Hacılar

''Mekke-i Mükerreme'ye gidüb gelen huccāc-ı müslimīn hakkında...'' (s. 126)

hulusi(a): temiz

''kendisine hulūsi kalp ile arz-ı itāat eylediği...'' (s. 4)

hulūsi kalp: temiz kalp

husūl (a): Peyda olma, hasıl olma

''Ali Paşa'nın tecrübesizliğini husūl-ı amāline fırsat adiyle refʿ eylediği...''(s.29)

husūl-ı amāl: İşlerinin sonucu

husūl-i pezir: Hasıl olmuş, ortaya çıkmış

husūl-i dilhāh: Gönül arzusununsonucu

hums (a): Beşte bir

''emvāl-i ğanāyimin humsi beytülmala āit olması...'' (s. 22)

hunrīzāne (f): Kan dökücü

''Timurlenk ile vukō bulan muhārebe-i hunrīzānede...'' (s. 5)

husūmet (a): Düşmanlık

''Mukaddemā Macarların ilān-ı husūmeti üzerine teşrīf-i şāhāneyi niyaza...'' (s. 72)

hükümat (a): hükümetler

''Edirne futūhātını Anadolu'daki hükūmāt-ı mütecavireye...''(s. 22)

hükūmāt-ı mütecavire: Komşu hükümetler

hükūmet-i meşrūta:meşru hükümet

hükümāt-i mütecāvire (a): Komşu hükümetler

hükümdar (f): padişah

''nazar-ı itibāra alırcasına hükümdār-ı mahluʿun teklīfātını istimāʿa tenezzül ile...''(s. 35)

hükümdār-ı mahlu: Hal edilmiş hükümdar

hükümfermā (f): Hüküm süren, hakim olan, hükümran

''Boğaza hükümfermā olan bu istihkām dahī asker ve esliha ile techīz olunduktan sonra...'' (79)

hüsn (a): olumlu, güzel,müsbet

''hükūmet-i meşrūtanın hüsn-i teesüsüne...''(s. 6)

hüsn-i hitām: Güzel son

hüsn-i tedbīr: İyi, güzel tedbirler

hüsn-i ifā: Güzel yapmak

I

ıslāh (a): iyileştirme

''teşkilāt-ı askeriye ıslāh ve tımar ve zaāmet usūl-ī nizāmına rabt olundu...''(s. 26)

ıstılāh (a) :Terim manası, bir ilim ve mesleğe ait kelime

''o zamanların ıstılāhına göre...'' (s. 1)

ıtlāk (a): Salıvermek, bırakmak

''af ve ıtlākına müsāade buyurularak kemāfissābık kumandanlık...'' (s. 61)

ıtr (a): hoş koku

''efendimizin zevcāt-ı tāhiratından Şam'da defin hak ʿıtr-ı nāk olan Ümmü Seleme...''(s. 48)

ʿıtr-ı nāk: Güzel ve hoş koku

ıyş (f): zevk

''Türk askerine asla ehemmiyet vermeyerek ıyş ve işrete koyuldukları...''(s. 39)

ıyş ve işret: Zevk ve eğlence

-İ-

ibkā (a): Bakileştirmek, devamlı kılmak

''Halīl Paşa'yı mesned-i sadārette bi'l-ibkā İshāk Paşa'yı Anadolu beylerbeyi..'' (s. 77)

ibkā-yı nām : namı devam ettirme

iblāğ (a): Bildirmek,yetiştirmek

''üç gün zarfında kalanın mevcūdunu üç bin nefere iblāğ eylemişlerdir...'' (s.19)

ibrāz (a): Gösterme

'meydān-ı kār-ı zārda ibrāz-ı şecāat edenler mükāfātsız bırakılmamakta...''(s.13)

ibrāz-ı şecāat: Yiğitliğini gösterm

ibrāz-ı mü'essir: Tesir göstermek

ibrāz-ı asār- ı merdānegi: Cesurluğunun eserlerini göstermiş

ibrāz-ı asār-ı kahramanī: Kahramanlık eserlerini göstermekete

ibrām (a): Israrola rica etmek

''maiyet-i seniyede bulunan minnetbeyin ibrāmıyla zāt-ı hazret-i pādişāhī...'' (s. 50)

ibretnümā: İbret gösteren

''İbretnümā olan ahvāl ve emsāl ahīre-i maziyeye...''(s. 5)

ibtidā: başlangıç

''Sultān Osmān'ın izdivācı maddesi ibtidāları müşkülāta tesādüf...''(s. 3)

ibtidār (a):Bir işe suratle başlama

''Fransız askeri cümleten bu cevābı alkışlayarak hemen muhārebeye ibtidār ile...''(s. 40)

icab (a): Gereği

devr-i sābıkın hükmü īcābınca ihtilāttan memnūʿ(s. 1)

icrā (a): uygulamasına

''Bizans memleketinde tedābīr-i cedīde icrāsına müsāit olan bu fırsatı...''(s.35)

icrā-yı mātem: Hüznü yaşama

icrā-yı tahiyyāt-ı lāzime: Gerekli övgüyü sergilemek

ictimāʿ (a): toplanmak

''hükūmāt bir başın riyāset-i tahtında ictimāʿ edemiyerek...''(s. 55)

ictisār (a): cesaret göstermek

''kendülerine teslīm olan üserā-yı islāmiyeyi zālimane katl ve idāma ictisār eylemişler...'' (s. 40)

īfā (a): Ödemek

''Devlet-i Aliyeye īfāsı mukarrer olan verginin kendi tarafına...'' (s. 52)

īfāsı mukarrer: Kararlaştırılmış ödeme

ifnā (a): Mahvetmek, tüketmek

''Rum devletini ifnā etmekte olan dāhili muhārebeden...'' (s. 18)

iğbirār (a): kırılmak, gücenmek

''muvāfık-ı maslahat görülmediği cihetle iğbirār-ı şāhāneyi müʾeddi olub...'' (s. 97)

iğbirār-ı şāhāne: Padişahın gücenmesi

iğfāl (a): Dikkatsizliğe terketmek, gaflette bırakmak, kandırmak

''Timur'un casusları tarafından iğfāl olunan Tatarlar...''(s. 50)

iğnā (a): Ganileştirmek, zengin etmek

''arz-ı hizmet etmekle merkūm hemen kabul ve iğnā edilerek...'' (s. 79)

iğtimām (a): Tasalanmak,kederli olamak

''mühimmāt-ı sāireleri iğtimām edilmiş ve elhāsıl Rumlar Üsküdar'dan İstanbul'a...''(s. 15)

iğtinam (a): Yağma etmek, fırsatı ganimet bilmek

''şehre duhūl ile her taraftan iğtinama koyulmuşlar idi...'' (s. 86)

iğtisāb (a): Gasb etme, zorla elinden alma

''Sultān Fātih hazretlerine müsābakātla hemen Bulgaristan'ı iğtisāba müsāraat...'' (s. 95)

ilhāk (a): ilave etmek, katmak

''ordu-yı hümāyūna ilhāk eden Kırım hānlarının...''(s. 3)

ihdād (a): Gövde

''hatta lüzūmu kadar taş bulunmadığı cihette ihdādının arasından üç büyük kiliseyi...''(s. 37)

ihdās (a): Yeniden bir şey yapmak, ortaya koymak

''nizām-ı askeri ihdāsı bi't-tasmīm...''(s. 3)

ihfā (a): Saklamak, gizlemek

''Kilan emīri tarafından himaye ve ihfā edilmekle sinni on dörde bāliğ oldukta...'' (s. 134)

ihlā (a): Tatlandırma

''Mustafa Çelebi'nin ihlā-yı sebīli ile beraber taht-ı āli-yi...'' (s. 60)

ihlā-yı sebīl: tatlı su

ihrāk (a): Ateşe atmak, yakmak

''gözlerinin ihrākı cezasıyla mahkōm olmuşlar ise de...''(s. 35)

ihrāz: Nāil olmak erişmek

''Mısır valiliğini nasıl ihrāz eylediğine dair...''(s. 1)

ihtā (a): Yanılma, yanıltma

''bu muhārebede alınan esirlerden bazı üserā dahi ihtā ve nisyār kılındı...''(s.41)

ihtār (a): Hatırlatma

''imparator elçi-yi mahsōsu vāsıtasıyla sadrazama ihtār edüb...'' (s. 77)

ihtidā (a): Hidayete ermek

''evladından yedisi idam olunub ihtidā eden sekincisi ile zevcesi bırakılmış...''(s. 94)

ihtilāf (a): ayrılık

''hikmet-i hükōmet olan ihtilāfın hırāset-i mülk...''(s. 6)

ihtilāt (a): Karışıp görüşmek

''ihtilāttan memnōʿ bir hāl-i inzivāda'' (s. 1)

ihtimām (a): Özenmek,fazla dikkat etmek

''ikinci zaman-ı maʿzōliyyette ikmāline ihtimām...'' (s. 1)

ihtiraʿ: Evvelce keşf olunmuş

''*Avrupaca o asırda ihtiraʿ olunan baruttan ziyāde dehşeti mucib olmuş idi...''(s. 13)*

ihtirām (a): Hürmet olunmak, tazim olunmak

''Sultān Çakmak tarafından ihtirāmātıyla kāile kabul olunmuştur...'' (s. 109)

ihtiramāt (a, ihtiramın çoğulu): Hürmetler

''müşarunleyhin nāş-ı mübārekeleri tazimāt-ı lāyıka ve ihtiramātı fāika ile...''(s. 9)

ihtiramā-tı fāika : Yüksek hürmetler

ihtirāmkār: Hürmetkar

''kezālik takdīm-i hedāya ile merāsim-i ihtirāmkāriyi ifā eylemişlerdir...'' (s. 66)

ihtirāz (a):Korunarak

''Osmānlıların intikāmından ihtirāzen Aydın ve Saruhan beyleriyle akd-i ittifāk eylemiş...''(s. 16)

ihtirāzen (a): Korunarak, sakınarak

''İstanbul'a firar etmiş ise de imparator İğbirār-ı şāhāneden ihtirāzen oğlunu kabūl etmediği''(s. 29)

ihtişāmāt (a, ihtişamın çoğulu): Debdebe, şanlı görüş

''Ihtişāmāt-ı fāika ile Bursa'ya götürülmüş olan gelin...''(s. 27)

ihtişāmāt-ı fāika: Üstün debdebe

ihtiyāt (a): Sakınmak

''sipāhi aaskerine karşı geriye bırakılması daha makul ve ihtiyāta muvāfık olacağını...'' (s. 40)

ihzār (a): Hazırlamak

''prens mūmaileyhi dahi ihzār buyurmuş idi..'' (s. 41)

ikʿād (a): Bir hükümdarın tahta oturtulması

''sultān-ı müşāruileyh cānibinden Şah Bey ikʿād olunmuş...'' (s. 110)

ikdām (a): Gayret ve sebat ile çalışmak, ilerlemeye gayret etmek

'' hemen bināya mübāderetle bi'l-ikdām üç ayda inşāatı resīde-i hitām olan...'' (s. 79)

ikmāl (a): tamamlamak

''hādim-ü haremeyn-i ni'ş-şerifeyn kelimāt-ı mübāhāt-ı ayātının izāfesiyle ikmāl edilmiştir...''(s. 12)

ikrāh (a): İğrenmek

''şüʿerāyı ikrāh ve tagbīh eder...''(s. 43)

iksā (a): Giydirmek

''kendi huzūrunda bir hilat dahī iksā ve bir alā kuşak....'' (s. 54)

iktidā (a):uymak tabi olmak

''bil-muvāfaka ihtidā ve Gazi-i Müşar ileyh iktidā...'' (s. 8)

iktifa (a): Fazla istemeyiş, yeter bulmak

'' hāsıl olmadığından diğer ada nerce muceb istifāde bazı icrāatla iktifa olundu...'' (s. 90)

ilā- ahirihī: Sonuna kadar, diğerleri de böyledir

nass-ı celīl: Celil olan Allah'ın ifade ettiği kesin hüküm

"تُؤْتِي الْمُلْكَ مَن تَشَاء وَتَنزِعُ الْمُلْكَ مِمَّن تَشَ *nass-ı celīlinin sırrına mazhār...'' (s. 2)*

ilcā (a): mecbur etme

''salibiyyūn muhārebesine girişmelerini ilcā etmiş idi...'' (s. 23)

ilcaat (a): Zorlamalar, lüzumlu şeyler

''Bazı ahvālin ilcaatına mebnī evvelce hayatlarının bağışlanması...'' (s. 88)

ilkā (a): Koymak, bırakmak

''Macaristan'a ilticā eylemiş ise de orada hapse ilkā olunmasına mebnī...'' (s. 96)

ilkaat (a): Zararlı sözlerle şaşırtmak, terk etmeler

''eyaletlerin kendisine āidiyetini iddiāya hakkı olacağı zemininde ilkaatda bulnmuş...'' (s. 111)

illet (a): Sebep ile alakalı

''Mahmut Çelebiler dahī illet-i mezkōreden musāb olarak...'' (s. 65)

ilticā (a): Sığınmak

''Filibe tekfōru Sırp Kralı'na ilticā ederek...'' (s. 23)

ilgā (a): Kaldırmak, hükümsüz bırakmak

''Trabzon ve Bosna İmparatorluklarının ilgāsıyla...'' (s. 5)

ilhāk (a): İlave etmek, eklemek

''Avrupa Kıtası'ndaki bakiye-i memālikini dahi kāmilen memālik-i şāhāneye ilhāk ile...'' (s. 92)

iltimās (a): Tavsiye, rica

''Fransa sefīrinin iltimāsı üzerine... ''(s. 2)

iltimās (a): Ayrıcalık

''iltimās-ı vākiʾ üzerine peyderpey diğer devletlere...''(s. 3)

istidā (a): İstemek, davet etmek

''uhdesine tevcīhi istidāsına müsāade-i seniyye-i pādişāhī...''(s. 4)

istihsāl (a): Hasıl etme, elde etme

''Sultān Alāaddin'den istihsāl-i mezuniyetle...''(s. 5)

istimāl: Kullanma

''husemā ve rukabā-yı mesīhiyye haklarında istimāl olunan..''(s. 1)

imāle (a): Bir tarafa meyl ettirmek

''zāt-ı şāhāneyi sulh cihetine imāleye say eylemiş ise de...'' (s. 83)

imdad (a): yardım

''ataber-i seniyeye arz-ı keyfiyetle imdād-ı ācil talebinde bulunmuş...'' (s. 23)

imdād-ı ācil: Acil yardım

imdād-ı taharrī :yardım aramak

imrār (a): Geçirmek, mürur ettirmek

''bi'l-istifade biraz da mutalaa-i kütup ile imrār-ı vakt eylemeği iltizām edüb...'' (s. 135)

imrār-ı vakt: Vakti geçirmek

imtinaʿ (a): çekinmek, feragat edip geri durma

''Niğbolu'yu terk ve teslīmden imtinaʿ ile...'' (s. 31)

imtisāl (a): Numune kabul etme, uymak, ayrılmak

''Germiyan askeri dahī onlara imtisāl ve müteākiben bervechi muharrer...'' (s.50)

inʿām (a): Nimet vermek, ihsan etmek

''her cülūs-ı hümāyūn vukūunda askere inʿām tevzīʿi ādet hükmüne girmiştir..'' (s. 78)

indelhāce (a): İhtiyaca göre, ihtiyaç vaktinde

''Avrupa ciheti muhārebātında indelhāce yüz binden...''(s. 3)

infisāl (a) : Olduğu yerden ayrılma, yeni bir fasıla geçme

''1307 tarihinde mesned-i sadāretten infisālimde çünkü altı sene...'' (s. 1)

inhā (a): Bir hususu remen bildirme

''Sultān Mehmed'e arz-ı tekrīmāt esnāsında inhā-yı rekb-i meskenetten mütevakī...'' (s. 131)

inhimāk (a): Ahmak olma, ahmaklaşma

''müşāruileyhin şiir ve musikiye inhimāki ve cengaverlikte ibrāz-ı müʾessir edemediği...'' (s. 136)

inkırāz (a): Sönme, zeval bulma, son bulma

''Bizans İmparatorluğu'nun inkırāzını...''(s. 7)

inkisār (a): Kırılma, gücenme

''bazı mertebe dilgir bulunan şehzadekānın inkisārını bādi olarak...'' (s. 136)

inkıyād (a): Boyun eğme, muti olma

''Devlet-i Aliyye'ye inkıyāda mecbūr edilmiştir..''(s. 4)

intāç (a): Neticelenme, husule getirme

''Mahmut Paşa'nın idāmını dahi intāç ederek...'' (s. 104)

intifā (a): Yok olma

''Selçukī Sülālesinin intifāsından sonra...'' (s. 21)

intihāp (a): Seçmek

''en bahādır cengāverlerinden intihāp eylediği otuz dokuz kişiyi...''(s. 6)

intikāl (a): Bir yerden başka bir yere nakletmek, geçmek, göçmek

''Sultān Abdülmecīt Hān devrine intikāl eden...''(s. 4)

inzimām (a) : Bağlanma

'' 'umūr-ıdāhiliyyeye inzimām eden mesāil...'' (s. 1)

inzimām-ı himmet: Gayeretini bağlama

isticlāb (a): çekme

''Cenābı Hakk'ın lütuf ve ināyeti ol vecihle isticlāb olunur...''(s. 9)

istifta (a): Fetva istemek

''öyle bir ahdin nakzına mesāğ-ı şerʿi olub olmadığı ledel istifta...'' (s. 97)

istikrāz (a): Borçlanmak

''Etyen tarafından istikrāz olunan on yedi bin dukka...'' (s. 64)

irkāben (a): Bindirerek

''bir sefīneye irkāben İstanbul'a iʿzām kılınmış olduğundan...'' (s. 58)

irtidad (a): Din değiştirmek

''taleb-i vākiʿ üzerine köle bi'l-irtidad hiristiyanlığı kabul eylediği...'' (s. 97)

irtihāl (a) : Bir yerden başka bir yere göçmek

''Şeyh Edebali ile yine orada irtihāl eyleyen harem-i muhteremeleri...''(s. 9)

irsāl (a):gönderme, gönderilme

''İstanbul'a bir memur irsāliyle imparatorun iki oğlundan Endronika...'' (s.35)

irtikāb (a): işlemek, girişmek

''sadākatını sebāt zımnında öyle bir hiyāneti irtikāb eylediği...''(s. 33)

irkāben (a): Bindirerek, irkab suretiyle

''maan kendi gemilerinden birine irkāben ve mahfūzen Fransa'ya irsāl ile...'' (s. 120)

īsāl (a): Ulaştırma

''Sultān Murāt Hān'ın naş-ı şerīflerini Bursa'ya īsāle memur buyurmuşlardır...'' (s. 77)

istiʿāb (a): İçine almak, kaplamak

''donanma-yı hümāyūnu bir harik istiʿāb eylediği zannında bulunmuşlar ise de...'' (s. 85)

istihdām (a): bir hizmette kullanmak

''akıncı denilen Türkmen süvārisi istihdām eylediklerinden...''(s. 12)

istihkām (a): Sağlamlık

''boğazı geçüb evvel emirde Gelibolu'ya istihkām vererek...'' (s. 36)

istihlās (a):Bir şeyi ele geçirmeye çalışma

''kendisi memālik-i islāmiyeyi istihlās etmek mesāīsinde olduğunu...'' (s. 61)

irtikāb (a): Bir işe girişmek, kötü bir iş işlemek

''Mustafa Çelebi hakkında irtikāb eylediği ihānetine mükāfeten...''(s. 63)

isʿāf (a): Birisinin arzusunu, isteğini kabul etmek

''Macar zammı maāşı hakkındaki istidʿāsı isʿāf olunmamaktan naşī...'' (s. 79)

irtidā (a): geri durma

''ihtirāzen arz-ı mazeretle afv ve selim irtidāsında bulunmuş ise de...''(s. 30)

istidlāl (a): Delil getirme, netice çıkarmak

''icrāat-ı vahşiyesi şu birkaç misalden dāhī istidlāl olunabiliyor ki...'' (s. 94)

istihlās (a): Bir şeyi elde etmeğe çalışma, kurtarma veya kurtarılma

''Viza Sancağı beyliğine tayin buyurulmağla mevruz pederi olan yerleri istihlās etmek üzere'' (s. 128)

istihsān(a): Beğenmek, güzel bulmak

''bu sūreti teʾyīd ve istihsān eylemişler ise de...'' (s. 49)

istihsal (a): hasıl etme

‘’Gemlik iskelesine inmelerine istihsāl-i müsāade-yi seniyyeye muvaffak olmuştur...’’(s. 9)

istihsāl-i müsāade-yi seniyye: Yüksek müsaadenin neticesinde

istihkāmāt (a, istihkamın çoğulu): istihkamlar, siperler

’’teslīmden imtinaʿ ile bunların istihkāmātını tezyīde mubāderet eylediği gibi’’(s. 31)

istihzār (a): Huzura gelme, hazır etme

’’yüz elli bin mevcūtlu bir ordu istihzārıyla Bosna kralının...’’ (s. 96)

istikrāz (a): Borçlanmak, ödünç almak

’’Venedik’e vusūlünde evvelce oranın ticāretinden istikrāz etmiş olduğu...’’ (s.27)

istikşāf (a): Keşfetmek

‘*’Tezmep tesmiye olunan Sultān Tepe havālisini istikşāfa gitmişlerdi...’’(s. 18)*

istimāʿ(a): Dinlemek, kulak vermek

’’mūmāileyhin nesāyihi istimāʿ olunmaktan başka...’’ (s. 70)

istimāl (a): Kullanmak

ʿAlāüddevle ile istimāl-i hile ve kuvve-i külliye ile gelüb kendisini mağlup ve esīr ederek...’’ (s. 128)

istimdād (a): medet ve yardım istemek

’’Akkoyun hükümdārı Uzun Hasan’dan istimdād etmekle...’’ (s. 98)

istimān (a): Aman dilemek, himaye istemek

’’Kral Sisman istimān etmesiyle...’’(s. 31)

istimzāc (a): Uyuşmak, beraber karışmak

''ahāliden led'el istimzāc cümlesin Manuel lehinde beyānı...''(s. 35)

istināt (a): Dayanak

''zīr-i livā-yı devlette ittihādından tezāyüt edecek kuvvetin metānetine istināt eylemek...''(s. 6)

istirdād (a): Geri almak, geri istemek

''mezkūr kalaların istirdādı hakkında Karamanlı ailesi Karagöz Paşa'ya ferman buyurulmuş...'' (s. 126)

istirdād-ı tedābir: tedbirlerin geri alınması

istirhām (a):Yalvarmak, rica etmek

''Prensin istirhām-ı vākiʿ üzerine kendisi ile başluca rüfekāsından...''(s. 41)

istirhāmāt (a, istirham'ın çoğulu): İstirham etmeler, yalvarmalar

vākiʿ olan istirhāmāt-ı mütevāliyesi nezdi...'' (s. 76)

istishāb (a): Mazide sabit olp biahire zail olduğu bilinmeyen bir şeyin devam ettiği sayılması

''Konya'ya bi'l-muvāsala orada bulunan valide ve ailesini istishāb ederek...'' (s. 119)

işʿār (a): yazı ile haber vermek, anlatmak

''Karaman müstakil beyleriyle Irak'ı ʿAcem ve ʿIrak ʿArab hükümdārlarına işʿār buyurdular''(s. 22)

iştibāh (a): Şüphelenmek, şüphe etmek

''amcasının gönderilmesine dair olan bir mektubu iştibāh-i dāi olmasına mebnī...'' (s. 93)

iştiğāl (a): Bir işle uğraşmak, çalışmak

''bāhusūs umūr-ı siyāsiyye ile iştiğāl edenlerle...'' (s. 4)

iştihār (a): Meşhur olma, tanınma

''Bu sūretle Hūnyād cengaverlikle iştihār etmiş olduğundan...'' (s. 67)

iştirā (a): Satın alma

''Hamīd Bey'inin memleketi dahī iştirā tarīkiyle memālik-i şāhāneye zamīme idüb...''(s. 27)

iʿtā (a): Vermek, bahşetmek, ihsan etmek

''şāyān buyrularak olveche bir ahidnāme dahi iʿtā olundu...'' (s. 92)

itʿam (a): Yemek yedirme, doyurmak

''muhtacīn talebe ile fukarā-yı sāireyi itʿam için bir de imāret tesis...'' (s. 112)

itāre (a): Uçurma veya uçurulma

''Karaman'da bulunan Cem Sultān'a itâre eylemiş...'' (s. 117)

itikād (a): Düşünce

''Osmānlı askeri gelemeyeceği itikādıyla...''(s. 39)

itisāf (a): Zulüm, haksızlık

''ikincisinin hasāt cebr-i vucūr ve itisāf-ı celbi gulūba hāil olub...'' (s. 55)

itlāf (a): Telef etmek

'' Endroniko'nun prangabend edilmesini vaad buyurmuş olmasıyla bu itlāf üzerine...''(s. 35)

itmām (a): Tamamlamak, bitirmek

''evāhir-i saltanatlarına müntehā olan kısmın dahī tahrīri itmām olunmuştur...''(s. 1)

ittibā (a): Tabi olma, ardı sıra gitme

''hükümce ittibā olunacak meslek çünkü...''(s. 6)

ittihāz (a): Edinme, kabul etme

''Bursa'nın Devlet-i Aliyye'lerine pāyitaht ittihāz olunmasını...''(s. 9)

ityān(a): delil getirme

''Cenābı Hakk'ın ihsānı red edemeyeceklerini best ve ityān ile geçişdirmişlerdi...''(s. 20)

iyādi (a): Kuvvetlendirme, takviye etme

''Kasım Beylerin iyādi-i zabt ve tasarruflarında kalan bazı kalalarının...'' (s. 103)

izācāt (a, icazetin çoğulu): Müsaade, izin, diploma

''tekfūrların izācātından başka bir şeyden...'' (s. 5)

izʿācāt (a, izʿacın çoğulu): Rahatsız eden şeyler

''huccāc -ı müslimīn hakkında vukūʿ bulan izʿācāt sebepleri ile...'' (s. 126)

izāhāt (a): İzahlar, açıklamalar

''İşbu īzāhāttan maksat...'' (s. 1)

izāle (a): Zevale erdirmek, gidermek

''dokuz ümerānın izālesiyle memleketlerinin...'' (s. 5)

izāle-i vücūt: Vücutlarını ortadan kaldırmak

iʿzām (a): Göndermek, yollamak

''Kütahya'da bulunan Timurlenk tarafına iʿzām kılınmışlar...'' (s. 52)

izhār (a): Ortaya çıkarmak

''Rumlar izhār-ı rūy-i isyān etmişlerse de...''(s. 28)

izhār-ı rūy-i isyān: İsyanın yüzünü ortaya çıkarmak

izhār-ı ğadap: Gadabını ortaya çıkarma

izhār-ı asār: Eserlerini gösterme

izhār-ı tavr-ı besālet: Yiğitlik tavrını gösterme

izhār-ı adl-ı dād: Adaleti göstermek

-K-

kabāil (a, kabilenin çoğulu): Kabileler

''Zulkadir ve Bozoklu kabāili üzerine berat-ı āli emīr nasb buyurmuştu...'' (s. 110)

kabl (a): önce

''Hān dahī kablel zifāf vefāt eylediğinden...'' (s. 7)

kabl'el zifāf: zifaftan önce, gerdeğe girmek

kademnihāde (f): Gelmiş, ayak basmış

''kademnihāde-i mehdi vucūd olması mesāib-i umumiyeden...'' (s. 65)

kāffe (a): Hep, bütün

''Sultān Osmān Hān Gazi hazretlerinin tahta cülūslerinde vukō yāfte olan hālātın kāffesi...''(s. 10)

kāffe-i muhārebāt: Bütün savaşlar

kāffeten (a): Bütünü, hepsi birden

''Karahisar kasabalarıyla bunların meyānlarında kāin kara kāffeten nehb ve tarac...'' (s. 52)

kāil (a): Rıza göstermek, boyun eğmek

''nass-ı celīlinin sırrına mazhār olduklarına kāil...'' (s. 2)

kāim (a): Ayaktaduran, yerine geçen

''yerine kāim olması ve müteākıben...''(s. 2)

kāmbin(a): Meramına erdiren, isteğine kavuşturan

'' her cenkte gālibiyetle kāmbin olmalarına dair duā eyledi...'' (s. 13)

kain (a): Olan, var olan

''Bu Isparta Yunanistan'da kaindir...'' (s. 73)

karye (a): Köy

''Bursa civārında bir karye talebiyle iktifā eylemiş...''(s. 10)

karābet (a): Soyca yakınlık

''mukābele hükümdārān beyninde karābet-i mefkūd olduğunu imā ve teklīf-i vākıʿa'' (s. 119)

kār-ı azmūde: Tecrübeli iş yapan

''en ziyāde kār-ı azmūde olan vüzerāsını terfik ederek sadrazam Halil Paşa...'' (s. 69)

kār-ı zār: Kavga, cenk , savaş

''her kar-ı zārda muvaffakiyyetlerini teshīl eden...'' (s. 2)

kasem (a): Yemin

''otağ tayīn ve hayātlarını kasem ile temin eylemiş...''(s. 51)

katʿ(a): Kesmek

''Osmānlı süvārileri derhal hatt-ı ricʿatlerini katʿ ile etrāflarını sarub...''(s. 40)

katl (a): Öldürmek

''bir cüzʾü miktarından maadasını külliyeten katl ve telef etmişlerdir...'' (s. 40)

kavānīn (a, kanunun çoğulu): Kanunlar

''Vezir Alāaddin Paşa'nın evvel emirde tanzīm ve tesīs eylediği kavānīn-i sikke...''(s. 11)

kavī (a): sağlam, metin, zorlu

''devletin vārislerinden en kavīsi bulunan Karaman sülālesinden Alāeddin Bey...'' (s. 21)

kazīye (a): Hüküm, hükmü ifade eden kelam

''berren limana geçirmek kazīyesi olub iki milden ibāret olan bu mesafeye...'' (s. 83)

kemā fi-s-sābık: Eskisi gibi

''müsāade buyurularak kemā fi-s-sābık kumandanlık ile orduya celbedilmiş...'' (s. 61)

kemal (a): olgunluk

''kemāl-i şādimānı ve sürūr ile Sultān Orhan'ın harem-i saray-ı hümāyunlarına īsāl olundu'' (s. 63)

kemāl-i şādimān: Tam sevinç

kerime (f): kız

''Kunduz Alp tarafından memuren muhāfızın kerīme-yi cemīlesini getirüb...'' (s. 11)

kerīme-yi cemīlesi: Güzel kızı

kesb(a): İşlemek

''idareleri kesb-i müşkilāt ederek vücūtlarından ziyāde...''(s. 3)

kesb-i vukūf: elde etme

kesb-i İstiklāl: İstiklali kazanmak

kesb-i istiklāliyet: Bağımsızlığı kazanmak

kesb-i malūmāt: Bilinen iş veya mevzu hakkında çalışmak

kesb-i zaaf: Zaaf işlemek

kesīr (a): Bol, çok, kesret üzere olan

evlāt katli kesīr'ül vukūʿ idüğü dahi tevārihte esāmisiyle mevzūh ise de Fatih...'' (s. 116)

kesīr'ül vukūʿ: Çok defa vukua gelmesi

keşīde (f): Çekilmiş

''devleteyn-i ricāl ve askerīne keşīde olunan ziyāfetlerden sonra...'' (s. 17)

keşīş (f): Papaz, manastır rahibi

''Merkebe rākib olan bir keşīşi tutturub merkebiyle maan kazığa urdurduğu gibi...''(s. 94)

ketm (a): Saklamak, gizlemek, sır tutmak

''Sadrazam Mehmed Paşa Sultān Mehmed Hān-ı sānī hazretlerinin vafatını ketm ederek...'' (s. 117)

kezālik (a): Bunun gibi

''Rodos ile sāir adaların kezālik bilmuhārebe zaptıyla...''(s. 5)

kaziye (a): Hüküm, bir hükmü ifade eden kelam

''Temin-i asayiş-i memleket kaziye-i mühimmesi akdem-i makāsıd-ı seniye...'' (s. 136)

kaziye-i mühimme: Mühim hüküm

kırāat (a): Okumak

''haklarında istimāl olunan tabīrāt-ı ğalīzanın fī-zamāninā kırāat ve tezkārı...''(s. 1)

kıyām (a): Geliş, varid olma

''asākir-i mefka dahī bi'l- vurūd bu kıyāma işitirāk eden Eflak askeriyle...''(s.39)

kisve (a): Elbise

''Alāaddin Paşa hazretleri kıyāfet ile iştigālinde kisveden ziyāde serpūşa ehemmiyet virüb...''(s. 12)

kudema (a): Eskiler, kadim olanlar

''sāir erkān-ı devlet ve kudemā-yı umerāyı askeriye dahī bu sūreti teʾyīd ve istihsān...'' (s. 49)

kudemā-yı umerāyı askeriye: Askeriyenin kadim amirleri

kurb (a) iç

''Bursa'ya nakl ile kendü inşā kerdeleri olan cāmi-i şerīf kurbunda defn oldu..''(s. 33)

kurenâ (a): Bir padişahın yakınında bulunan ve onun sohbetine iştirak edenler

''huzur-ı hümāyūnlarına kabul olunanların iki kurenâ koltuklarına girerek...'' (s. 129)

kuud (a): Oturmak, cülus

''memur iken anın vefātında sandala-ı imparatoriye kuud etmişti...'' (s. 20)

kuvve (a): Fikir, niyet, kuvvet, güç, iktidar

''tasavvur-ı melūkanelerini kuvveden fiile getirmek emelinde bulunduğu...'' (s.77)

kuvve-i bāsire: Görme kuvveti

kuvve-i hafīfe: Hafif kuvvet

kuvve-i müctemia: Toplam kuvvetleri

-L-

lābis (a): Giyinmiş

''naş-ı şerīfin lābis olduğu kürkün kolları içine sokub...'' (s. 59)

lağv (a): Faydasız çirkin söz, kaldırmak

''nakībüleşrāflık mansıbı bu müddette lağv olundu...'' (s. 112)

leim (a): alçak

''Avrupalılar nazarında dahī leim'ül nefs bir hāindir..''(s. 33)

leim'ül nefs: Alçak nefis

lenger-endāz (f): Demir atan, demir atmış gemi

''sarāy burnunda lenger-endāz ve on beş bin Rus askerinin...''(s. 4)

lerzanāk (f): Titrek, titreyici

''muzafferiyet-i şāhāneden lerzanāk olan Manuel...''(s. 62)

leyl (a): Gece

''rüfekāsı olan seksen neferle leylen derūn kalaya bi'd-duhūl nāil-i maksat olmuştur...''(s. 11)

li-ecli (a): edinmek, için, meram, maksat

''birazı dahī li-ecli't tevattun Pasin Ovası'na...''(s. 2)

li-ecli't tevattun: vatan edinme

li-ecl-il tezvīc-i zāt-ı şāhāne: Padişahla evlenlendirmek maksadıyla

li-ecli'l-istihmām: Hamama girmek, yıkanmak

li-sebebin: Bir sebebe mebni olmak

''Sultān Mehmet Hān zamanından beri li-sebebin Kütahya'da mahbūs bulunan...'' (s. 61))

lisan (a): dil

'' ādāb-ı medeniyete muğāyır olduğuna bināen lisān-ı hālimiz üzre''(s. 1)

lisān-ı hāl: Hal dili, bir şeyin görünüşü

lisān-ı münāsip: Uygun dil

-M-

maamāfih :Öyle olmakla birlikte

''Maamāfih Osmān Hān İnegöl Muhāfızı'nın muāmale-i vākıāsını...'' (s. 4)

mādā (a): Başka, fazla, bundan gayrı

''Yeniçeri süvārilerinden māadā bu süvari daha ihdās olunmuş idi'' (s. 14)

maan(a): Birlikte, beraber

''İbrāhim Paşa askeriyle maan...''(s. 4)

mābadī (a): sonrası

''şu zaman-ı saādet-i iktirāna değin mābadī olan...''(s. 6)

mādun (a): aşağı, alt derece

''çorbacı başı ve bunun mādununda rütbece en büyük zābitların yerine...'' (s.13)

mağrūgān (a): Gark olarak, boğularak, batarak

''Süleyman Şāh Fırat'ı geçerken mağrūgān vefat ederek...'' (s. 126)

māh (a): Bir ay

''bir māh sonra...'' (s. 1)

maharet (a): kabiliyet

''sekiz sene daha bir mahāret-i nadīre ve hakkāniyeti gayr-i mütteline ile...'' (s. 25)

mahāret-i nadīr: Eşsiz kabiliyet

mahbūsen (a): Hapsedilmiş olarak

'Mısır tarafından memur olan muhāfızını mahbūsen dersaādete irsāl eylemi...''(s. 127)

mahdūd (a): Sınırlanmış, çevrilmiş

''Karadeniz'e kadar bir hatt-ı mazbūt içinde mahdūd kalan İstanbul'u...''(s.22)

mahdūt (a): Hudutlu, sınır

''Karadeniz İstanbul Boğazı ve İzmit ile mahdūt...''(s. 10)

mahkeme (a): hüküm verilen yer

''bir kādı kabūlü ile mahkeme-i şerʿiye teʾsisine rāzı olduğu gibi...''(s. 42)

mahkeme-i şerʿiye: Şeriat mahkemesi

mahmi (a): Korunan, himaye gören

''Sultān Bayezıt Hān'ın mahmileri olan Ahmet Celāberi ile...'' (s. 52)

mahpes (a): Hapis

''Venediklülerin muavenetleriyle mahpesten kaçub...''(s. 35)

maʿhūd (a): Vaad edilen

'kāim makāmı nasb olunan maʿhūd Hūnyād-ı hassa askerini cem ile...''(s. 73)

mahzūziyet (a): Hoşlanma, hoşa gitme

''Timur'un mahzūziyetini mūceb olarak...'' (s. 53)

maīşet (a): Yaşayış, yaşama, ömür

‘*’maīşetine tahsīs kılınmış...’’ (s. 92)*

maiyyet (a):Beraberlik, arkadaşlık

‘’Orhan Hān’ı memur ve maiyyetlerine...’’(s. 8)

makarr: Karar yeri, karargah,

‘’Osmān Hān’ın birinci işi makarrı olan Karacahisar...’’(s. 5)

makarr-ı itthāz: Başkent, karargah yeri

makhūr (a): Kahredilmiş, mahvedilmiş

’ vuku bulan muhārebede her ikisi münhezim ve makhūr..’’ (s. 4)

makr (a): Çok acı olmak

‘’için mekat-ı efhār makr olmağa sezā var olan bu şehrin fethine...’’(s. 9)

maksūd (a): Kasdedilmiş, istenilen şey

‘’bu askerin tesisinden maksūd-ı bahā olan muvaffakiyyetin husūlü...’’(s. 13)

maksūd-ı bahā: Yüksek maksat

maktūl (a): Katledilmiş, öldürülmüş

‘’Kalabus maktūl olmuş ve bu kār-ı zārda...’’ (s. 4)

maktūlin(a, maktulun çoğulu): Öldürülmüş insanlar

(mağlūbiyet-i müdhişeye bādī olan mahūd Kardinal Sezarini dahī cümle-i maktūlinden idi...’’ (s. 72)

maʿmur (a): imar edilen, tamir edilen

‘’Humus zapt olunub o zamān hayli maʿmur ve ābādan olan...’’(s. 47)

mar’el zikr: söylendiği üzere

‘*’mar’el zikr iki muhārebe ile müşārunileyh...’’(s. 3)*

maslahat (a): Fayda, menfaat

''menfaat--i zātiyesine değil Devleti Aliyye'nin maslahat-ı icābına mebnī idüğünden...''(s. 43)

masr (a): Bir şeyi incelemek

''asker taleb-i vakalarında masr olduklarından etibbādan biri...''(s. 59)

masun (a): Korunan,mahfuz, emin

''gerek Nisvān, gerek Sibyan ğadırdan masun olamayub...'' (s. 47)

matmah: Hırs, tamah olunan şey

''Şehri Sultan Murāt Hān Hazretlerinin matmah-ı nazarı olmağla beraber...'' (s. 65)

matmah-ı nazar: Hırsla bakılan şey

mazbūt (a): Zabtolmuş, ele geçirilmiş

''Gelibolu'dan Karadeniz'e kadar bir hatt-ı mazbūt içinde...'' (s. 22)

mazhār (a): Sahip olmak, şereflenmek

''nass-ı celīlinin sırrına mazhār olduklarına....''(s. 2)

mazhar-ı mükāfāt: Mükafat alma

mazhar-ı aff-ı ālī: Padişahın affına mazhar olmak

mazarrat (a): zararlar, ziyanlar

''vücūtlarından ziyāde mazarrat görülmeye başlamış...''(s. 3)

maʿzuliyet (a): Azledilme, açıkta kalma

''Zaman-ı maʿzūliyetim olan dört sene...''(s. 1)

mebāliğ (a, meblağın çoğulu): Paralar, akçeler

''mebāliği ifā edememesinden dolayı daimleri tarafından azimetine...''(s. 28)

mebgūz: Sevilmemiş,buğz edilmiş, nefret edilmiş

''Mebgūz bulunduklarına bināen biraderi Osmānlı askeri Üsküdār'dan Galata'ya geçüb...'' (s. 18)

mecrūh (a): Yaralı, cerihalı

''bacağından hafifçe mecrūh olmasıyla kendisini bir kilim içinde ordugāha getirdiklerinden...''(s. 14)

medar (a): sebep

''medār-ı tatbīk olan Hacı Halife, Naʿīmā, Solakzāde ve Sāʿdeddin tarihleri gibi...'' (s. 1)

medār-ı tatbīk: Yerine getirmeye vesile olan

medār-ı selāmet: Emniyet sebebi

medāris (a): Medreseler, ders okunan yerler

''Fatih medreseleriyle medāris-i sāire ve imārāt ve teʾsisāt-ı hayriyeden...''(s.136)

mefkūd (a): Kaybolmuş, olmayan

''mukābele hüküмdārān beyninde karābet-i mefkūd olduğunu imā ve teklīf-i vākıʿa'' (s. 119)

mefkūd (a):Kaybolmuş, olmayan

''İsa Çelebi Karaman Dağları'na firār ederek orada mefkūd...'' (s. 54)

mehābet (a): Heybet, ihtiram, hürmetle karışık korku

''cevāb-ı mehābet nisābıyla mukābele buyurmuşlardır...'' (s. 78)

meʾhaz (a): Bir şeyin alındığı yer, kaynak

''Mehmet Ali tarihi maʾhez edinerek...'' (s. 1)

mehīb:heybetli, azametli

''Harezm dahī Selçukīlerin en mehībi...''(s. 2)

melāike (a, meleği çoğulu): Melekler

''İstanbul'dan red ve tebʿid için gökten melāike nüzūluna intizārda olsun...'' (s. 86)

melhūz (a): Mülahaza ve tefekkür olunmuş

''münāsebet-i sıhriyyesi cihetle muāveneti melhūz olmasına mebnī...''(s. 93)

mehīn (a): Hor ve hakir, zayıf

''muktezā-yı tāli rezāyā-yı dehr-i mehīne marūz bir halde...'' (s. 2)

melʿūn (a): lanetlenmiş

''Vilad melʿūnu Macaristan'dan firar ile gelüb yine Eflakı zabt eylemiş...'' (s.96)

memdūh (a): beğenilmiş

''manzume ve eşʿārı o dereceşöhretyāb olduğu misillü memālik-i şāhāne dahi memdūhdur.'' (s. 123)

memālik (a, mülkün çoğulu): Mülkler, topraklar

''Mısıra kadar olan memāliki istīlā etmiş olduğu...''(s. 2)

Memālik-i Devlet-i Aliyye: Osmanlılara ait memleketler

memlū (a): Doldurulmuş

''etrāfı bir sürü metīn ile müstahkem ve cevānib-i sülüsesi su ile memlū...'' (s.46)

me'men (a): Sağlam, güvenilir

'Senpiyer Kalası'nın taaruzundan masūn bir me'men olması şerāitiyle...'' (s.121)

memnūʿ (a) :Yasak, men edilmiş

''ihtilāttan memnū bir hāl-i inzivāda''(sy 1)

meʾmul (a): Umulan, ümit edilen

''Tatar hükümdārının meʾmulünün hilāfı ve muhārebeyi dāʿī olmağla...''(s.48)

memūl-i şāhāne: Padişahatan ümit edilen

mensıb (a): Asıl, mertebe, derece

''Meriç Nehri'nin mensıbında kāin Enüz İskelesine firār etmiş...'' (s. 22)

merākib (a): Binecek vasıtalar

''üç yüzden ziyāde merākib-i sağīreden mürekkeb olmak üzere...'' (s. 82)

merākid (a, mezarın çoğulu): mezarlar

''bed muāmele ettikleri misüllü mār'el-zikr merākid-ı şerīfenin üzerlerinde ot bittiğini...''(s. 48)

merasim (a): adet hükmündeki gösterişler

''müteākiben vüzerā dahī merāsim-i muʿtade ile huzūr-ı hümāyuna girüb...'' (s. 59)

merāsim-i muʿtade: Alışıldığı üzere merasim

merhūn (a): Rehin edilmiş

''nezd-i melūkānede merhūn olan iki oğlunun iādesiyle beraber...'' (s. 68)

merkūm (a): Adı geçen

''hāin-i merkūm Kral Lazar'ın damadı olub Lazar'ın iki kızı beyninde vukuʿa gelen...''(s. 45)

merbūt (a): Bağlı, rabt edilmiş

''Venedik Cumhuriyetine merbūt bazı adalar sefāinin Osmanlı tüccār gemilerine...'' (s. 56)

merkūm (a): Yazılmış, adı geçmiş

''Marya'nın tezevvücünü vaad idüb merkūma...'' (s. 7)

mesāil (a) : Meseleler

umūr-ıdāhiliyyeye inzimām eden mesāil (s. 1)

mesāi (a): Çalışma,iş zamanı

''muhārebe-i vākıada kendisi dahi maktūl olmasıyla mesāisi heba olduğu...'' (s. 133)

meskat (a): Doğum yeri

''Sultān Bayezit Hān hazretleri bakiye-i ömrünü meskat-ı reʾs-i hümāyūnları olan'' (s. 140)

meskūkāt (a, meskukun çoğulu): madeni para

''diğer onu sim meskūkāt dolu gümüş sahanlar ve māadāsı...''(s. 26)

meskūn(a): içinde oturanları olan yer

''İzmir Şehri birçok Hristiyan ile meskūn olduğu...''(s. 53)

mesāi (a): Çalışma, çalışmalar

''icrāatı Lala Şahin ile Hacı İl Bey'e havāle kılınarak bunların mesāisine müzāheret için...''(s. 22)

mesāib (a): Musibetler, güçlükler

''mesāib-i umumiyeden müteessir olan kalb-i şāhāneye...'' (s. 65)

mesālih (a, Malahatın çoğulu): Maslahatlar, işler

''silsile-i merātibi ise bisincisi umūr ve mesālih-i ʿāmmeden mesʾūl olan vüzerā...'' (s. 113)

mesbūk (a): Geçmiş, arkada bırakılmış

''kadīmen işbu katli'l-ah madde-i vahīmesinin mesbūk bi'l-emsāl olduğu tarihlerinde...'' (s. 115)

mesned (a): Dayanak

"1307 tarihinde mesned-i sadāretten infisālimde..."(s. 1)

mesned-i sadāret: sadrazamlık mevkii

mesned ālī-i vüzārāt: Yüksek vezirlik makamı

mesned-i celīl-i sadāret: Sadrazamlığın celalet makamı

mesnūn (a): Sünnet olma, sünnet olan

''celb buyurularak merāsim-i mutāda ile emr-i mesnūn hitanları icrā olundu...'' (s. 90)

mestūr (a): Örtülmüş, setredilmiş

''keşīde-i sülkü mestūr olan şehzāde Süleymān Bey...'' (s. 77)

meş (a): Kesbetmek, kazanmak,toplamak cem etmek

''nezd-i hümāyūnda esef-i muceb olmuş ise de meş-i seriʿ ile Uzun Hasan bi't-takip...'' (s. 102)

meşāhir (a): Meşherler, teşhir olunan yerler

''Şehzādegān hazerātıyla meşāhir-i cengāverān ümerā kuva-yı külliye ile...''(s. 49)

meşāk(a): Eziyetler, sıkıntılar

''Zāt-ı hazret-i pādişāhī Edirne'ye muvāsālat-ı seniyelerinde meşāk-ı seferiyeden bītāb...'' (s. 68)

meşāk-ı seferiye: Seferin sıkıntıları

meşāyih (a): Şeyhler

''Emri muhāsaraya şurūʿ olunduğu esnāda meşāyih-i kirāmdan Akşemddin...'' (s. 81)

meşrūh (a): Şerh olmuş

''otuz altı senenin on üçünü bervech-i meşrūh envāʿi mihnet ve esaretle geçirüb...'' (s. 123)

meşveret (a):Danışma, anlaşma

''Maltepe'de ordu kurub divān-ı harpçe olunan meşverette Osmānlılar ile...''(s. 14)

metālib (a): İstekler, arzular

''Kostantin o misillü metālibede bulunduğuna pişman olub...'' (s. 78)

metānet (a): Dayanıklık

''zīr-i livā-yı devlette ittihādından tezāyüt edecek kuvvetin metānetine...''(s. 6)

metbuʿ (a): Kendisine tabi olunan

''Kostantin taraflarından dahī metbuʿ-ı mefhamelerine ʿarz-ı muāvenet olmuş...''(s. 31)

mevācib (a): Maaşlar, aylıklar

''Bursa ve Edirne kādīlarının mevācib-i mahsusaları olması cihetiyle...'' (s.115)

mevāki (a, mevkinin çoğulu): Mevkiler, duracak yerler

''aks-ı endāz olduğu halde imparator mevāki-i askeriyeyi dolaşub asker...'' (s.85)

mevārıdat (a): Gelecek yerler, varacak yerler

''ordu-yı hümāyōn beyninde muhāberat ve mevārıdatı katʿ etmiş ise de...'' (s.117)

mevkūf (a): Durdurulan, vakfedilen

''huzūr-ı şāhāneye takdīm olunmuş ve mevkūf bulunan oğlu ile biraderi...'' (s.63)

mevrūs (a): Varis edilmiş

''Dursun Bey pederinden mevrūs olan vilāyetin bir kısmını...'' (s. 16)

mevʿūd (a): Söz verilmiş, vaad edilmiş

''hayatlarının bağışlanması mevʿūd olan bir takım Rumlar dahī katl olunub...'' (s. 88)

meyān (a): Orta, ara, vasat

''otuz bin asker ile mukābele ederek meyānelerinde vukūʿbulan muhārebe...'' (s. 124)

meyten (a): Ölü

'Selanik'in teshīriyle Manuel'in hayyen veya meyten ele geçirilmesi husūsuna...''(s. 29)

meyyiten (a): ölü olarak

''Cem'in hayyen veya meyyiten ele geçirilmesi esbābına teşebbüs buyurulmuş idi.'' (s. 123)

meyyāl (a): çok meyleden, çok istekli

''Sultān Ahmet tarafına meyyāl oldukları müşāruileyhin yeniçeri ağasına vākiʿ olan...'' (s. 136)

mezālim (a, zulmün çoğulu): Zulümler, işkenceler

''darb-ı mesel hükmünü alan mezālim ve itisānatıyla ...'' (s. 2)

mezālim-i mevfūr: Tam, çok zulüm

meʾzun (a): İzinli

''huzur-ı hümāyūna duhūle meʾzun oldukları gibi...'' (s. 115)

milel (a, milletin çoğulu): Milletler

''eşkāli bir kāide tahtına alınarak milel ve tavāif-i muhtelifede alāmet-i fārika olan...''(s. 12)

mīr (a): Amir, bey, baş

''mīr-i müşārüileyhin muhāfazası şartıyla...'' (s. 77)

mīr-āhōr (a): Sarayda at işlerine bakan memurun ünvanı

''üç yüz kapıcı ve mîr-âhûr idaresinde üç bin silahşör bulunur...'' (s. 141)

mirsad (a): Gözetleme yeri

''gönlünü almak maksadı hikmet mirsadına mebnī haklarında...'' (s. 88)

mīşezār (a): Küçük koruluk, ağaçlık

''pinhān oldukları mīşezārdan leylen zuhōr...'' (s. 23)

miyāne (f):orta, vasat ara

''cülōs-ı hümāyünlerini müteākip hükōmet-i seniyyenin miyānelerinde...''(s.10)

muādil (a): müsavi, eş, denk

''Manuel kendü askerinin üç misline muādil bir kuvve-i gālibe görünce...'' (s.29)

muahharen (a): Sonra, bilahire

''emīr ünvānıyla zikr olunur iken muahharen Sultān Bāyezīt Hān-ı evvel...''(s.11)

muʿāhede (a): Karşılıklı yeminleşme

muāhede akdi bu devirde bedʾ edüb... (s. 2)

muāmele (a) : Davranma, davranış, birbiri ile iş görme

''muāmele-i mütekābileyi hāvi olmayan bu...''(s. 3)

muāmele-i mütekābile: Karşılıklı antlaşma

muāmele-i cemīle-i civānmerdi: İyilik sever güzel muamele

muāmele-i serkeşāne: Dik başlı muamele

muāşeret (a): Birlikte yaşanılanlar

''zevāt-ı akrān ve emsāliyle muāşeret edebilmek...''(s. 4)

muāven (a): Yardımcı

Mukaddemā Eğriboz Adası'nın fethini muāven Napoli Kralı irsāl buyurulan...'' (s. 107)

muāvenet (a): Yardım

''Kırım hānlarının muāvenet-i fiiliyyelerinden mahrūmiyyet ...''(s. 3)

muāvenet-i fiiliyye (a): Fiili yardımlar

muāvenet-i siyāsiyye: Siyasi yardımlar

muayyen (a): Görülmüş olan,belli, ölçülü

''bu muzafferiyeti müzekker olarak adedi muayyen kelle kesilmek...''(s. 47)

mūcib (a): icap etme, gerekme

''defn irāde buyurmuş olmalarıyla vasiyetleri mūcibince...''(s. 9)

mūcib-i mübāhāt: Övünmeye sebep

mūceb (a): İcab etmiş, lazım gelmiş

'*'hāsıl olmadığından diğer ada nerce muceb istifāde bazı icrāatla iktifa olundu...'' (s. 90)*

mugāyir (a): Uymayan,zıt olan

''ādāb-ı medeniyete muğāyır olduğuna...'' (s. 1)

muğber (a): Gücenmiş, darılmış, küskün

''veliaht nasb etmesinden nāşī eser-i rekabetle cümlesi muğber idüğüne...'' (s.136)

muhācemāt (a): Hücumlar, üşüşmeler

''İznik Şehri'nin muhāsarasına devam ile olunan tazyīkāt ve muhācemāta...''(s. 15)

muhāceme (a): Hücum etme, saldırma

''bir rahne açılmış idüğünden muhāceme-i şedīde neticesinde...'' (s. 65)

muhāceme-i şedīde: Şiddetli saldırmak

muhafaza (a): koruma

''hudūd-ı hākānīnin muhāfaz-i asāyişi zımnında Fırat'dan Asya'yı vüsta'ya kadar...'' (s. 56)

muhāfaz-i asāyiş: Emniyeti muhafaza etmek

muhāfaza-i münāsebāt-ı dostiyi bi'l-iltizām: Dostluk münasebetlerinin muhafazasına lüzumu olarak

muhāfaza-i inzibāt: Asayişi muhafaza etmek

muhafız (a): koruyucu asker

''muhāfız-ı mezbūr işbu mağlūbiyetten bī-futūr olduğu halde...'' (s. 4)

muhāfız-ı mezbūr: İsmi geçen muhafız

muhālat (a, muhalin çoğulu): Mümkün olmayanlar

'' İstanbul'un muhālatından birinde Türkmen muhācirlerinin iskānına muvāfakat etmiştir'' (s. 42)

muhārebāt (a, muhaberenin çoğulu): Harpler, savaşlar

Mısır ile senelerce devam eden muhārebāta (s. 1)

muhābere-i hafiye: Gizli savaş

muharer (a): Yazılmış ,yazılı

'İstanbul'a vürūdunda hem buraca muharer...'' (s. 28)

muhāsama (a): Muhalefet, iki taraf arasındaki düşmanlık

''Eflak Prensi Mirca ile bunun akrasından Dan beyninden muhāsama vukūʿuna mebnī...'' (s. 57)

muhassasāt (a, muhassas'ın çoğulu): Devlet bütçesinden, devlet daireleri için ayrılan para

''işbu muhassasāttan müterākim ve īfāsı tarafı şāhāneden...'' (s. 77)

muhātara (a):Tehlike, korkulacak hale tutulmak

''muhāsara neticesinde mevkinin muhātarasını his etmiş olan Alāaddin Bey...'' (s. 30)

muhātarāt (a): Tehlike, korkulacak hale tutulmak

''hal mevkiinin muhātarātını bildiği...'' (s. 32)

muhtār (a): İrade sahibi, tercih

''bunlardan birini veya diğerini ele almakta muhtār idi...'' (s. 20)

mukaddem (a): Zaman ve mekan cihetiyle daha önce olan

'' mukaddemce Sultān Bayezıt Hān ile Akşehir'de bırakmış olduğu ordusunu...'' (s. 54)

mukaddeme (a): baş, ilk

''altı mil mesāfeye kadar yaklaştığı haberi alınmasıyla beraber mukaddemet'ül-ceyş...'' (s. 40)

mukaddemet'ül-ceyş: Aseker topluluğunun başı

mukaddema (a): Evvelce, eskiden

''mukaddema tahrīrine bedʾ olunan...'' (s. 1)

mukāseme (a): Kısım, bölüşme, paylaşma

''Sultān Osmān Hān Gazi ile mukāseme eden dokuz ümerādan üçünün memleketleri...'' (s. 27)

mukatele (a): Birbirini öldürme

''asākir-i islāmiyeyi sarub vukuʿbulan mukatele beş bin neferiden māadāsı şehīd edildiği...''(s. 31)

mukāvemet (a): Karşılık gösterme

'' mükāvemet güçleşüb...''(s. 3)

muktezi (a): Lüzumlu olduğu tayyün etmiş, anlaşılmış

''İşkodra'nın dahi teslimi muktazi edüğünü beyan buyurmalarına...'' (s. 108)

mumaileyh: kendisine işaret edilen, ismi evvelce ismi geçen

'' mumaileyh sonraları din-i mübini islāmı dahī kabul ile...'' (s. 4)

munkarız (a): İnkıraza uğramış, batmış

''munkarız olan Rum Devleti'nin Mora cihetindeki bakiye-i memālikinde...'' (s.91)

munkasım (a): kısımlar

''Bursa'ya takriblerinde iki fırkaya munkasım olan cem-i askerīnin bir fırkası...'' (s. 119

muntazır (a): Bekleyen, gözleyen

''öyle bir üserā cemiyetinin emri muhāfazası keyfiyeti muntazır olan...''(s. 45)

murahhas (a): Devlet namına vazifelendirilen kimse

''himāye-i seniyesini istidʿā etmekle tarafından tayin kılınan murahhaslar beyninde...'' (s. 24)

musāfat (a): Samimi, halis dostluk

''Zāt-ı hazreti pādişahī Mısır Sultānı ile musāfat-ı hasene üzerine olduğu misillü...'' (s. 56)

musālaha (a): Karşılıklı barış

''Devleti Aliyye'ye senevī bin atlı ve bin altın vermek üzere musālaha olunmuş...''(s. 26)

musannaʿ(a): Sanatla, düzgün yapılmış

''Semerkand'da bi'l-muvāsala orada ğayetle musannaʿ ve müzeyyen bir saray-ı dilkeşā...'' (s. 54)

mustahkem (a): tahkim edilmiş, sağlam

''mevki-i mustahkem olsa da Ertuğrul gerek...''(s. 3)

mevki-i mustahkem: Sağlamlaştırılmış mevki

masūn (a): Korunan, mahfuz, emin

''Senpiyer Kalası'nın taaruzundan masūn bir me'men olması şerāitiyle...'' (s.121)

mustahfız (a): muhafızlar

''iki kalanın mustahfızları tarafından muhāsara...''(s. 8)

mutantan (a): Debdebeli, tantanalı

''emr-i mesnūn-ı hitānlarını mutantan bir sūrette icrādan sonra...'' (s. 24)

mutasarrıf (a): Tasarruf hakkı ve selahiyeti olan, tasarruf eden

''Silistre mutasarrıfı Bâlî Bey kumandasıyla sevk olunan fırka-i askeriye...'' (s.130)

mutāvaat (a): İtaat etme, baş eğme, tabi olma

''on bin duka vergi-yi senevī vermek üzere arz-ı mutāvaat eylediler...'' (s. 89)

muttasıl (a): Bitişik, aralıksız

''sūr ile müdāfaa ve karaya muttasıl olan ciheti çifte kala duvarı...'' (s. 81)

muʿteriz-fīh: İtiraz edercesine

''Jan Paleoloğ Roma'ya azīmetle Latinlerce muʿteriz-fīh olan bazı şerāiti bile...'' (s. 27)

muvāfık (a): uygun

''icāb-ı hāle muvāfık sağlam mevki..''(s. 6)

muvāfık-ı maslahat: Faydaya uygunluk

muvāsala (a): Vasıl olmak, erişmek

''Kosava Sahrāsı'na muvāsalat olmuştu...'' (s. 32)

muvāsalat (a): Vasıl olmak, erişmek, ulaşmak

''muvāsalat-ı seniyede yeniçeriler saf-beste olarak...'' (s. 118)

muvakketen (a): Az bir zaman içinde

''Şeyh Mahmut hayrāt türbesine muvakketen defn edilmiş...'' (s. 54)

muvāzene (a): ölçü

''Avrupa muvāzenesince politikanın...''(sy 6)

muvazzaf (a): Vazifeli

''muvazzaf olanlar; sipāhī, silahdâr, ulūfeci ve ʿazeb nāmlarıyla müteşekkil.''(s. 14)

muzafferiyat (a): galibiyetler,

''muzafferiyyāt-ı celīleleri millet-i osmāniyyece...''(s. 5)

muzafferiyyāt-ı celīle: Mertebesi yüksek muzafferiyetleri

muzāheret (a): Birbirine yardım etmek, destek olma

''Eflak Prensi Mirca Mustafa Çelebiye muzāheret ve muāvenet eylemiş olmasından...'' (s. 58)

muztar (a): Mecbur, zorlanmış, çaresiz kalınmış

''Bu halden muztar olan imparator...'' (s. 7)

muzır (a): zararlı

''menāfi-i devlet ʿaliyyeye muzır olan...'' (s. 3)

mübāderet (a) hemen başlamak

‘’Bununla birleşüb imparator aleyhinde alenen husūmete mübāderet eylemişlerdir...’’(s. 18)

mübāyenet (a): Zıddıyet, ayrılık, tutmazlık

‘’yoksa meyānelerinde ateş-i mübāyenet-i mezhebiye muntafi olmayarak...’’(s.82)

mücedded (a): Yeni baştan, mücedded olarak

‘’hizmet-i sadāreti müceddeden Hadım Ali Paşa’ya tefvīz buyurmuşlardır...’’ (sy 135)

müctemiʿ(a): toplanmış, bir arada olan

‘’Şāh Süleymān’ın serdārlığı tahtında müctemiʿ olan kabīle halkının...’’(s. 2)

müdāfi (a): Müdafaa eden, koruyan

‘’ahāli-yi Hristiyaniye ve bāhusus emīri müdāfiye iştirāk etmiş olan dört bin Ermeni...’’ (s. 46)

müdāvemet (a): Devamlılık, aralıksız çalışma

‘’ ’tahrīre mübāderet ve müdāvemet olunmuş bu vecihle...’’ (s. 1)

müʾeddī (a): Eda eden, ödeyen

’muvāfık-ı maslahat görülmediği cihetle iğbirār-ı şāhāneyi müʾeddi olub...’’ (s.97)

müesser (a): Tesir edilmiş

‘’maksadı hikmet mirsadına mebnī haklarında izhārı müesser himanetle...’’ (s.88)

müessesāt(a): Müesseseler

müessesāt-ı hayriyesi nizām tahtına alınarak...’’ (s. 106)

müʾessir (a): tesir eden, iz bırakan

''musikiye inhimāki ve cengaverlikte ibrāz-ı müʾessir edemediği cihetle...'' (s.136)

müessis (a): Tesis eden, kuran

''müessisi olan Sultān ʿOsmān Hān Gazi hazretlerinin...''(s. 2)

müfevvez (a): Sipariş ve ihale olunmuş

''Sultān Fatih makam-ı sadārete müfevvez olan iktidārı mahv ile...'' (s. 113)

müheyya (a): Hazırlanmış olan

''esbāb-ı müdafayı müheyya eyledikten sonra...'' (s. 85)

mühmel(a): İhmal edilmiş, bırakılmış

''Rum esīr bu kalanın mühmel bir hālde olduğunu...''(s. 18)

mühtedī (a): Hidayete ermiş olan

''divan efendisi mühtedī Yunus Bey ile maan Eflak'a bi'l-vusūl bir takrīb Vilad'ı getirmek...'' (s. 95)

mükedder (a):keder, sıkıntılı

''teşebbüsāt-ı ahīrelerinin neticesinden mükedder olarak onlara ilānı harp etmeği...'' (s. 21)

mülakkab (a): Lakaplanmış, lakaplı

''İranlıların kızılbaş lakabıyla mülakkab olmalarına ve badi olmuş olup...'' (s.134)

mülāhazā (a): Dikkatle bakmak, iyice düşünmek

''Venediklilere ilticāsından dahī aynı mülāhazāya mebnī...''(s. 29)

mülayim (a): Yumuşak, yavaş

''bu da efkār-ı şāhāneye mülayim gelmiş olduğundan...'' (s. 111)

mülhakāt (a): Bir merkeze bağlı ve ait olma

''bilerek imāreti takdirine mecbūr olmuş ve yerine maʿa mülhakāt Yenişehir, İnegöl...'' (s. 93)

mülhem (a): Kalbe doğmuş

''mülhem oldukları adāletle beraber...'' (s. 2)

mültekā (a): Kavuşup buluşulacak yer

''İstanbul Boğazı Akdeniz ile Karadeniz'in nokta-i mültekāsı olduğu gibi...'' (s.81)

mültezim (a): Bir şeyi kendi üzerine lazım gelen

''Silivri Kalası'nın bir hüsn-i tedbīr ile ahz-ı devletçe mültezim olmasına...''(s.42)

müluk (a): mülkler

''mülūk-ı mesıhıyyenin pāyıtaht şehri olan Bursa şehri...''(s. 9)

mülūk-ı mesıhıyye: Hristiyan mülkleri

mümānaʿat: (a): Mani olma

''ilhāk-ı teşebbüsüne mahalli kumandanının mümānaʿatı...''(s. 36)

mümed (a): Uzanmış, uzatılmış

''garben bahr-i sefīde ve cenūban hıtra-i mısriyeye kadar mümed idi...''(s. 45)

mümtāz (a): Diğerlerinden ayrılmış

''dünyada mevcūd olan pāyitahtların en mümtāzı denilmeğe layıktır...'' (s. 81)

mümted (a): Uzayan, sürekli, devamlı

''bahr-i hazardan Karadeniz'e kadar mümted ve bir taraftan Kafkas Dağıyla...'' (s. 105)

münāsebāt (a, münasebetin çoğulu): ilgiler,alakalar

''münāsebāt-ı hāriciyyede Avrupa muvāzenesince politikanın...''(s. 6)

münāsabāt-ı sıhriyeye: Akrabalık münasebeti

münāsabāt-ı hasenā: Güzel münasebetler

münāzaat (a): Ağız kavgaları, çekişmeler

''Latin kiliselerinin birleşüb birleşmemesi münāzaat-ı gayr-ı makūlesiyle uğraşmakta idiler'' (s. 82)

münbaʿis (a): İnbias eden, gönderilen

''ulūfelerinin yoluyla verilmemesi gibi esbābdan münbaʿis hoşnutsuzluk...''(s. 49)

münhal (a): boş, meşguliyetsiz

''Kara Halīli on seneden beri münhall olan makām-ı vezārete...'' (s. 25)

münharif (a): İnhirah eden, yoldan çıkan

''Bu sefer de mizacı münharif olan Sultan Mustafa Niğde civārında vefat edüb...'' (s. 10)

münhedim (a): Yıkılmış, inhidam olmuş

''Gelibolu istihkāmātı münhedim Dimetoka şehri harap oldu...''(s. 136)

münhezim (a): Bozguna uğrayan, hezimete uğramış

'' vuku bulan muhārebede her ikisi münhezim ve makhūr..'' (s. 4)

münkalib (a): İnkılap eden, dönen

''rişte-i sıhriyet münkatıʿ ve muhabbeti sābıka husūmete münkalib olarak....''(s. 44)

münkasım (a): Bölünen, kısımlara ayrılan

''piyādeler misillü nizāmiye ve başıbozuk olmak üzere ikiye münkasım olub...''(s 14)

münkatıʿ(a): Kesmek, kesilmiş

''Timur ile Horasan emīri beynindeki rişte-i sıhriyet münkatıʿ ve muhabbeti...''(s. 44)

müntehā (a): Nihayet, en son yer

ʿ*'Sultān Hamīt Hān-ı Evvel zamanına müntehā olarak zamanına müntehā olarak (s. 1)*

müntehab (a): Seçilmiş

''müşarunileyhin takdīm eylediği yüz nefer müntehab Rum kölesiyle...''(s. 26)

müretteb (a): Tertip edilmiş, dizilmiş

''izhār-ı şādımānı ile müretteb olan asker Biga'ya müteveccihen azīmet etmişlerdir...'' (s. 59)

mürtebit (a):Bağlı, biribirine bitişik

''Devlet-i Aliyye'yi Osmāniye'nin tarihine mürtebit bulunmuş olduğundan...'' (s. 105)

mürtefiʿ (a): İrtifa eden, yükselen

''kazığı rüfekāsının kazıklarından daha mürtefiʿ olmasına itina eylemiştir...'' (s. 95)

mürūr (a): Geçmek, gitmek

''bunların Avusturya'dan mürūrunda oradan dahī bazı zādegān ile...''(s. 39)

mürşīd (a): irşat eden, doğru yolu gösteren

''hükümetinde bulunduğundan reislerine mürşīd-i mahsūs irsāliyle...'' (s. 53)

müsāadāt (a, müasaadenin çoğulu): Yardımlar, izinler

''tebası hakkında bazı müsāadāt-ı civānmerdāneden ibāret olduğu halde...''(s.3)

müsāadāt-ı civānmerdāne: İyiliksever yardımlar

müsādif (a): Rastlayan, tesadüf eden

''Devlet-i Selçukīye'nin inkırāzı dahī o zamana müsādif olmakla...''(s. 6)

müsāferet (a): Misafirlik

''bunların teslīm-i mahalli hukūk müsāferet olacağından...'' (s. 57)

müsāmaha: Hoşgörü ile karşılık görmek

''fazl ve kemāl indinde mazhār-ı müsāmaha olmaklığımı temennī ederim...''(s.2)

müsāraʿa (a): Acele etmek, bir şeye doğru koşmak

''ilerlemekte olduğunu görünce taleb-i sulha bi'l-müsāraʿa yukarıda zikrolunduğu vecihle...'' (s. 101)

müsālemet (a): İki taraf arasında barışıklık, barış içinde olma

''kendisine izhār-ı ru-yi müsālemetle müşārüileyh Sultān Cem ve Kasım Bey aleyhlerinde'' (s. 124)

müsellah (a): Silahlı

''fakat bu eşyānın müsellah adamlar ile değil nisvān...'' (s. 4)

müselles (a): Üç, üçlü, üçleştiren,

''çifte hendekler ile himāye olunub müsellesin her zāviyesinde birer de kala mevcūttur...'' (s. 81)

müstağni (a) kimseden bir menfaat beklememek

''geleceği beyāndan müstağni olmakla...''(s. 6)

müstağrık (a):Kendini bilmeyecek derecede dalgın, batmış

''hedāyā-yı girān-behā ihdāsıyla müstağrik lütuf...'' (s. 125)

müstahfaz (a): Koruyan, hıfz eden

''nāşī lüzūmu kadar müstahfaz ʿaskeri...''(s. 7)

müstahfız (a): Kale ve hisar muhafazasında bulunan kimseler için kullanılır

''müstahfızleriyle ahalinin bi'l-ittifak mukavemetlerine mebni...'' (s. 104)

müstahak (a): Hak etmiş

''yed-i iktidār-ı şāhānelerine alır almaz yeniçerilerden müstahak-ı tedib olanların...'' (s. 72)

müstahdem (a): Ücretle çalışan, hizmette bulunan

''İstanbul'da top imāli hizmetinde müstahdem Urban nāmında...'' (s. 79)

müstahkem (a):Sağlamlaştırılmış, istihkam edilmiş

''Metānet-i mevkiiyesinden başka kalası gāyetle müstahkem olan bu şehrin...'' (s. 75)

müstakilāne(a): Kendini idare edebilecek şekilde

''hümāyūna giran gelen icrāat-ı müstakilānesi olmalıdır ki...'' (s. 103)

müteallık (a): Alakalı, bir yere bağlı

''Rusya tebasının ticaretine müteallik olan mesūlatınada müsāade buyurulmuştur...'' (s. 131)

müstedʿā (a): istenen, arzu edilen

''muvaffakiyetleri eltāf-ı ilahiyyeden müstedʿādır...''(s. 6)

müstelzim (a): Lüzümlu, gerektiren

''paşa-yı müşārüileyhin adem-i muvaffakiyeti mağlūbiyetini müstelzim oldu...'' (s. 104)

müstahkem (a): Sağlamlaştırılmış, istihkam edilmiş

''Ermenilerin en müstahkem mevkleri olan Ayas, Gülek, Sisi, Masisa, Adana...'' (s. 126)

müstenid (a): Dayanarak, üzerine koyulmak

''Rum imparatoru'nun muāvenetine müstenid edüğünü bilerek...'' (s. 62)

müsterih (a): rahatlık

'' istikbālinden müsterīh-ül bāl olduğu hālde...''(s. 5)

müsterīh-ül bāl: Gönlü rahat, müsterih

müsteşar (a): danışılan, istişare dilen

''Mustafa Çelebi müsteşār-ı hās olan Cüneyd'in teşvīkiyle...'' (s. 61)

müsteşār-ı hās: Kendine iş danışılan

müstevcib (a): Layık, şayan, münasip

''belki de ihtirāzını müstevcib olarak amcası Sultān Cem gibi Mısır'a firārı...''(s. 135)

müstevlī (a): İstila eden, ele geçiren

''Bizans devletinin etrāfındaki memleketine müstevlī oldukları misillü...''(s. 16)

müştemelāt (a): Bir şeyin içine aldığı her şey

''Zāt-ı hazreti pādişāhī şehrin müştemelātından yalnız emvāl-i ğayrimenkūle...'' (s. 65)

mütebahhirīn (a): Bilgileri pek çok olanlar, deniz gibi derin olanlar

''Fahrettin Razī merhūmun sülalesinden ve ulemā-yı mütebahhirīnden Şeyh Ali Bestamī...'' (s. 97)

mütecāsir (a): Küstah, gösteren

''bazı mülāhazāt arzına mütecāsir olmasıyla...'' (s. 108)

müteşerriʿīn (a): Şeriat işleri ile uğraşan kişiler

''biraderlerini icrā edebilecekleri ekser müteşerriʿīn tarafından beyan kılınmağla...'' (s. 116)

mütezāyid (a): Artan, çoğalan

''zaaf-ı mizāc-ı şāhānelerinin mütezāyid olduğuna kesb-i vukūf eylemeleriyle...''(s. 9)

mütezāyid (a): gittikçe artan, çoğalan

''Osmānlıların nūbenü mütezāyid olan kuvvetlerinin kendüsüne tehiyye etmekte olduğu...''(s. 21)

müteʿaddid (a): Çok defa, çeşitli

''garbta müteaddid devletlerle...''(s. 2)

müteākıb (a): sıra ile, ardı sıra

''Murād Hān Hazretleri culūs-ı hümāyunlarını müteākıb pederlerinin Avrupa Kıtası'nda...''(s. 21)

müteākıben (a): Sıra ile birbiri arkasına gelen

''yerine kāim olması ve müteākıben...''(s. 2)

mütecāsir (a): Küstah

''velhāsıl merkūmun mütecāsir olduğu ihānet vatanı uğrunda...''(s. 33)

müteehhile (a): Teehhül etmiş, evlenmiş olan

''mālik olub sultānların cümlesi müteehhile oldukları gibi...'' (s. 131)

mütefekkir (a): Düşünen, tefekkür eden

''Kapu Dağı iskelesinde rūy-i deryāya nāzır ve mütefekkir olduğu hālde...'' (s.18)

müteferriʿ (a): Dallanan,bir kökten ayrılan

''Karaçar Noyan'ın neslinden müteferriʿ Tatar ümerāsından...''(s. 43)

mütehallik (a):Bir huy edinen, huylanan

''esasen mütehallik oldukları besālet...''(s. 2)

mütehevvir (a): Hiddet ve kızgınlıkla fevri saldırmak

''bu keyfiyetten mütehevvir olan Sultān Murāt Hān-ı sānī hazretleri...'' (s. 75)

mütemādiye (a): Devamlı surette

''tabkārān beyninde vukūbulan muhārebāt-ı mütemādiye neticesinde...'' (s.106)

müteşerriʿ (a): Şeriat işleri ile uğraşan

''zulüm ile lekedār olmayub haddi zātında ādil, cengāver sarm ve müteşerriʿ bir pādişāh idi..''(s. 20)

müteşevvik (a): Şevkli, çok istekli

''Osmān Hān Gazi hazretleri dahī işbu muvaffakiyāt-ı celīleden müteşevvik olarak...''(s. 8)

mütevakkıf (a): Bir işe bağlı olan,onunla iş gören

''Rumeli cihetinde asayişin tamam-ı teminine mütevakkıf bulunduğuna...'' (s.92)

mütevahhiş (a): Ürken, korkan, yadırgayan

''bundan mütevahhiş olan yeniçerilerin...''(s. 3)

müteveffā (a): Ölü vefat etmiş, ölmüş

''Mukaddemā Hān'ın meteveffā...'' (s. 7)

müteveccih (a): Yönelerek

''Kürdistān'a müteveccihen hareket...''(s. 2)

mütevellid (a): Doğan, dünyaya gelen

''Karamanoğlu Kasım Bey'i kızından mütevellid hafīdi dahi refʿi livā-yı isyan etmiş idüğünden'' (s. 127)

müteyemmin (a): Berketli, mübarek, uğurlu

''Cenabı Hakk zaman-ı hükümetini müteyemmin eyleye...'' (s. 139)

mütālaʿa (a): Etraflıca düşünmek

''Devlet-i Aliyye-i Osmāniye'nin sūret-i teessüs ve tevessüʿü mütālaa ve teemmül olundukça...(s. 2)

mütecāsir (a): Küstah, cesaret gösteren

''herkesin mechūli olarak hatta sebeb-i teçhīzātı suāle mütecāsir olan...'' (s.92)

müteessir (a): Üzüntülü

''Fransız tarafından zālimane katl edilmiş olmalarından müteessir olarak...''(s. 41)

müttehim (a): Birisine zan ile kabahat isnat etmek

''Rumların hedāyāsına kapılmış olmak şöhretiyle müttehim edüğünden...'' (s.80)

müttehiz (a): İttihaz eden, alan, kabul eden

''Feth olunan bu şehirler ahalisinden kaide-i müttehize vech ile...'' (s. 97)

müverrihin (a): Tarihçi, yazar

Fransa müverrihinden Poul Morie (s. 1)

müverrihīn-i meşhūre: Meşhur tarihçiler

müyesser (a): Kolaylıkla olan, kolay gelen

'' feth ve teshīri müyesser olub buna *da pāyıtahtı İstanbul olan ...'' (s. 7)*

müzāheret (a): Arkadan yardım etmek, korumak

''mesāisine müzāheret için zāt-ı şāhāne dahī hāssa askerini bi'l-istihāb...''(s.2

-N-

nāçār (f):Çaresiz

''muhārebāt-ı vākıada nāçār kalan İsa Çelebi Karaman Dağları'na firār ederek...'' (s. 54)

nāgehān (f): Birdenbire, ansızın

''zāt-ı şāhāne perzerini zabt ile nāgehān semendirenin pişkāhında zuhur ederek...'' (s. 91)

nāil (a): muradına eren

''muvaffakiyetlere nāil oldukları misüllü...''(s. 8)

nāil-i maksat : Maksadına erişmek

nāil-i sulh: Barışmaya erişme

nāil-i amāl: Emellerine ulaşmak

nā-kabil: Mümkün olmayan

''sırrına mazhār olduklarına kāil olmamak nā-kābildir.'' (s. 23)

nakz (a): Bozmak, çözmek

''on gün geçer geçmez muāhede-i mezkūrenin nakzı haninde papanın elçisi Kardinal...'' (s. 69)

namzed (a): İsteyen veya istenilen kimse

''ikisine daha namzed olduğu gibi...'' (s. 7)

nara-zen: Nara atan, nara söyleyen

''on iki bin yeniçerinin dahi o yolda nara-zen oldukları görülünce...''(s. 139)

nasb (a): Dikmek

''Galta beyninde bulunan sahrāda nasb-ı hıyām ikāmet eylemiş...'' (s. 71)

nasb-ı hıyām: Çadır dikmek

na'ş (a): nansız beden

''na'ş-ı mübāreklerini kapalı bir araba içinde İstanbul'a nakl ile beraber...'' (s. 117)

na'ş -ı mübārek: Bereketli cansız vücudu

nā-ümit: Ümitsiz

''mukāvemetten nā-ümit olan ahāli tarafından teslīm olundu...'' (s. 27)

nazra (a): Tek bakış

''Süleymān Paşa hazretlerinin bir nazra-i rast-ı baynāne ve hamle-i delīrānesi...'' (s. 18)

necel (a): soy

''necel-i necibi Sultān Orhan'ın velādeti...''(s. 3)

necel-i necib: asil soy

nedāmet (a): pişmanlık, nedamet etmek

''tebʿidi muʿceb nedāmet olan Mahmut Paşa'nın...'' (s. 99)

nefs (a): istek, benlik

''nefs-i hümāyunlarına tahsīs buyurmuş oldukları Saruhan, Menteşe ve Aydın sancakları...'' (s. 69)

nefs-i hümāyun: Padişaha ait

nefy (a): Sürgün etmek, birisini kendi rızası olmadan bir yerden başka bir yere nakletmek

''Karakoyunlu emīri Cihan Şāh kedisini memleketinden nefy etmiş olduğundan...'' (s. 133)

nehb (a): Yağma,yağmacılık

‘*'Timurlenk Emir Hüseyin'in makarr-ı hükūmeti olan Belh şehrini nehb ve yağma...''(s. 44)*

nekāyis (a, naksın çoğulu) : Kusurlar, eksiklikler

''vücūdu tabīi olan nekāyisten dolayı...''(s. 2)

nesāyih (a, nasihatin çoğulu): Nasihatler, öğütler

''Paşa mukābelesine gönderilmekle olunan nesāyihe ittibāen Edirne'ye avdet...'' (s. 137)

neşr (a): Yaymak, neşretmek

''edvārın tārīhini dahī tahrīr ve neşre...''(s. 6)

neşat (a): Sevinç, şen ve şād olma hali

''zāt-ı şāhānenin öyle kederli vaktinde paşa-yı müşāruileyhin neşat halinde bulunması gibi '' (s. 103)

netāyic (a, neticenin çoğulu): Neticeler

''düşman ile muhārebeye mücāseretin netāyicini...'' (s. 49)

nezd: Yakın, karib

''Sultān Orhan ile ittifāka tenezzül etmemiş olmalarından dolayı nezd-i mülükānede zaten...'' (s. 17)

nezd-i mülükāne : Padişaha yakınlık

nezr (a): Adak adamak

''Meryem'in tasvīri hürmetine haml ile anın nāmına bir kilise inşāasını nezr etmeğin...'' (s. 23)

nısf (a): Yarısı, yarım

''Timur muhārebe-i vākıada bir nısfı harāb olan Belh'e...''(s. 44)

nihayet (a): son

''Şām'a çıkarılmış ve nihāyet-ül emr Mehmet Ali Paşa verāset...''(s. 4)

nihāyet-ül emr: İşin nihayetinde, işin sonunda

nim (a): yarım

''Karadeniz İstanbul Boğazı ve İzmit ile mahdūt nīm-i cezīre derūruna dāhil...''(s. 10)

nīm-i cezīre: yarımada

nisā (a): kadın

''diri diri derileri yüzülmüş ve nisā ile sıbyān esīr edilmiştir...''(s. 45)

nisvān (a): Kadınlar, nisalar

''müsellah adamlar ile değil nisvān veya genç çoçuklar vāsıtasıyla...'' (s. 4)

nişīn (f): Oturan, oturmuş manasına gelir ve başka kelimelerle birleşir

''divan-ı hümāyūna duhūlüne kadar takip ile sadr-nişīn oldukta...'' (s. 113)

nizāmiyye (a): Düzen

''Hālbuki asākir-i cedīde-i nizāmiyye az müddette...''(s. 4)

nüfūz (a): Etki

''Tekfur Dağı şehirleri zīr-i idāreye alınub nüfūz-ı hükūmet-i seniye...'' (s. 19)

nüfūz-ı hükūmet: Hükümetin etkisi

nümāyiş (f): Gösteri, görünüş

''Bahr-ı Hazar civārında kışlayub nümāyiş ve tehdīdāt ile...'' (s. 45)

nüzūl (a): Felç

''ziyāfet esnāsında vücūd-ı hümāyūnlarına nüzūl isābetiyle irtihāl-i dār-ı bekā eyledi..'' (s. 76)

-P-

pāyıtaht: Başkent

''imparatorun kendi pāy-i tahtında Cenevizlerin murādına serfurū etmeye...'' (s. 18)

peder (f): Baba

''Timur'a takdīm-i hedāyā ile beraber peder-i alīşānları af olunarak...'' (s. 53)

pençe (a): tuğra

''muahharan işbu pençe-i şerīf tuğrā-yı garrāya tahvīl olundu...'' (s. 24)

pençe-i şerīf: Hükümdarın tuğrası

pertevnisār: Işık saçan

''kendininkinden ziyāde pertevnisār olduğunu görerek...'' (s. 5)

peyker (f): Yüz, çehre

''rāyet-i zafer ayet-i Osmān peyker başına...'' (s. 8)

per-i peyker: peri yüzlü güzel

pey-ā -pey (f): Birbiri ardınca

''Hūnyād pey-ā -pey ilerleyüp Sofya'yı zabt eylemiştir...'' (s. 68)

pezir (a): Kabul eden, doğan

''Macarlılar lehinde netice pezir olmuş ise de...'' (s. 57)

pinhān (a):gizli,saklı

''bi't-tefekkür şebhūn etmeği tasavvur ederek pinhān oldukları...'' (s. 23)

-R-

rābiʿ(a) : Dördüncü

''Sultān Mehmet Hān-ı Rābi...''(s. 3)

rabian (a): Dördüncüsü

''rabian her Çarşamba günleri kazaskerler ile defterdarların kendisini ziyaret eylemleri...'' (s. 114)

Rabt (a): bağlama,

''tārih-i siyāsi-i tāmını kaleme almaya kaleme almaya rabt-ı niyet...'' (s. 1)

rabt-ı niyet: Niyetine koyma,niyet etme

rafiʿ (a): Yükseltici, hamil, sahip

''memālik-i şāhānede tarafeyne rafi ahz ve iʿtā etmekte oldukları halde...'' (s.130)

rahne (f): Gedik, yarık

''zelzeleden kalanın bedeninde bir rahne açılmış idüğünden...'' (s. 65)

rākiben: Binmiş olarak

''Karadeniz Boğazı'nda Ceneviz gemilerine rākiben Rumeli cihetine geçüb...'' (s. 71)

rāyet (a): Bayrak

''mār'el-zikr elçileri iāde etmekle beraber rāyet-i osmāniye tahtında hizmet eden...'' (s. 49)

rāyet-i zafer: Zafer bayrağı

ref (a): kaldırma, yüceltme

''yeniçerilerin ref-i livā-yı isyān eylemeleri üzerine...''(s. 3)

ref-i livā-yı isyān: sancağa isyanı kaldırma

reftār (f): Salınarak yürüyüş

''Kumkapı'dan İstanbul'a dahil ve muzafferāne birer reftār ile...'' (s. 87)

rekz (a): dikme, yere saplama

'' Bursa şehri biʾt-tazyīk zapt olunarak şehr kapılarına rekz olundu....''(s. 8)

reʾs (a): Baş, kafa, uç

''firārīlerin elli neferi esir ve dört yüz reʾs hayvanları...'' (s. 14)

reʾs-i hükümet: Hükümetin başı

resīde (f): Erişmiş, ulaşmış, yetişmiş

Elhāsıl feth ve teshīre ait icraat ile itināmı emvāli husūsatı resīde-i hitām oldukta...'' (s. 88)

resīde-i hitām: Sona ulaşmış

resm (a): merasim nişam, iz

''resm-i destpūsīyi ifā eylediği misillü...''(s. 1)

resm-i destpūsī: El öpme merasimi

revān (f): giden, akıcı

''Halep'e doğru yola revān olarak...''(s. 2)

reviş (f): Gidiş, hal, tavır

''İmparator reviş-i hāli görerek geçen altı ay zarfında şehrin anbarlarına zahīre doldurmuş'' (s. 79)

reʾy (a): Görüş, görmek

''sāirleri dahī bu reʾy-i müeyyid idāre-i lisān etmeleriyle...'' (s. 70)

ribkā (a): Kement bağı

''Timur'un ribkā-yı tabiʿiyyetinden tahlīs-i geribān etmek...''(s. 46)

ribkā-yı tabiʿiyyet: Kement bağı ile tabi olma

ricāl (a, reculün çoğulu): Erkekler, er kişiler

''erbāb-ı ehliyet ve ruyetten ricāl bulundukça...'' (s. 3)

ricʿat (a): Geri dönme, kaçma

''Sultān Dağı'nın ötesine ricʿat ettirilmiş...''(s. 4)

rikāb (a): Boyunduruk altında olanlar

''vüzerā ve ricāl-i devlet rikāb-ı hümāyūnlarında olduğu halde...'' (s. 87)

rişte (f): Bağ, ip

''Timur ile Horasan emīri beynindeki rişte-i sıhriyet münkatıʿ ve muhabbeti...''(s. 44)

rişte-i sıhriyet: Akrabalık bağı

riyāset (a): Reislik, başkanlık

''Kont Dönör nām prensin riyāseti ve diğer üç amucazādelerinin kumandası tahtında...''(s. 39)

rū (f): Yüz

''şehr-i nehb ve ğāret edilüb ahāli her ne kadar rū-yi mukāvemet göstermişlerse de...''(s. 45)

rū-yi mukāvemet: karşılık göstermek

rūberū (f): Yüzyüze

''Bu vakaʿ Macarların Osmānlılar ile rūberū gelmelerinin ilk defası olduğundan...''(s. 23)

rukabā (a) : Rakipler

'' husemā ve rukebā-yi mesīhiyye haklarında istimāl olunan...'' (s. 1)

rukebā-yı mesīhiyye: Hristiyan rakipler

ru-numā (f): Yüz gösteren, meydana çıkan

''Macarlara alāim-i mağlūbiyet ru-numā olduğuna...'' (s. 71)

rüesa (a, reisin çoğulu): Reisler

''muhārebāt-ı vākıada rüfekāsı olan rüesa-yı guzāttan dört zevātı...''(s. 6)

rüesā-yı gazāt: Gazaların reisleri

rüesā-yı mücāhidīn-i islām: İslamın mücahit reislerine

rüfekā (a): Yoldaşlar, eşler

''Rüfekā-yı kirāmı olan guzāt İznik ve İzmit'de Rum mustahfızlarını...''(s. 10)

rüfekā-yı kirām:Kıymetli eşler

rücūʿ (a):geri dönme, vageçme

''Jan Paleoloğ Romadan rücūʿ ile Venedik'e vusūlünde evvelce...'' (s. 27

-S-

sadā (a): ses

''ahāli derūnunda Kyri-e eleison sadā-yı feciʿ-i aks-ı endāz olduğu halde...'' (s. 85)

sadā-yı feciʿ: Acı veren ses

safā (a): huzur

''Seniyelerine avdetle bir kaç sene Bursa'da safā-yı bāl ile...''(s. 43)

safā-yı bāl: Huzur içinde

sağīr (a): küçük

''Endronikon'un başvekili makamında bulunur ve sağīr'üs-sin olan hafīdinin...''(s. 20)

sağīr'üs-sin (a): Yaşı küçük

sāhā (a):meydan, yer

''vukū yāfte olan hālātın kāffesi sāhā arā-yı zuhūr olub...'' (s. 10)

sahip- kıran: Her zaman muvaffak ve üstün olan hükümdar

''Zamanın sāhipkırānı olan Timurlenk...''(s. 2)

sāʿî (a): Çalışan

''Amasya'da bulunan veliahd-ı şāhāneleri Sultān Bayezid'e sāî-i mahsus çıkarub...'' (s. 117)

sāî-i mahsus: Hususi çalışan

sāibe (a): maksada uygun

''Rumeli vilāyeti fütūhānın bir çoğu anın rüyet ve tedābiri sāibesiyle...''(s. 29)

salat (a): Namaz

''bir gün cāmi-i şerīfte edā-yı salat ettiği esnada biraderi Şah Budağ'ın iltimāsıyla...'' (s. 110)

salben (a): Asarak, asmakla öldürmek

''Yenice nām-ı mahalde yetişilüb ahz ve girft olunarak salben idām edilmiştir...'' (s. 62)

salīb (a): Şiddetli, heybetli

''İspanya'yı hāmil-i salīb olarak Türkler aleyhine kıyāma davetle...'' (s. 103)

salibiyyūn (a): Hristiyanlar

''Hristiyanlar ile bir ikinci salibiyyōn muhārebesine girişmelerini...'' (s. 23)

salisen (a): üçüncüsü

salisen saray-ı hümayuna azimet...'' (s. 114)

sānī (a): İkinci

''Manisa'yavusōlu akabinde Sultān Mehmet Hān-ı sānī hazretleri...'' (s. 77)

sarm (a): Bağ kesmek

''olmayub haddi zātında ādil, cengāver sarm...''(s. 20)

sathī (a): Üstünkörü olarak, yüzeysel

''pek sathī ve istifadeye gayr-ı kāfi...''(s. 1)

satvet (a): Ezici kuvvet

''İstanbul pīşkāhında satvet endāz olarak diğer toplar ile maan mārülbeyān...'' (s. 82)

saʿy (a): Çalışma, çabalama

''kendisi yaya olarak müdāfaaya saʿy eylemiş...'' (s. 71)

sāye *(a): gayret*

''muāvenete mazhar olmayub sāye-i şāhānede imparatorluğa geçen Jan ise...''(s. 42)

sāye-i şāhāne: Padişahın gayreti

sayd (a): Avlanmak

''Birkaç gün sayd-ü şikār ve ziyāfetler ile zevk ü safā edildikten sonra...''(s.17)

sayd-i şikār: Ava giderek avlanmak

sebāt (a): Yerinden oynamamak

''kendü sadākatını sebāt zımnında öyle bir hiyāneti irtikāb eylediği...''(s. 33)

sebk (a): İleri geçme, ilerleme

''Mora'nın fütūhatında sebk eden hidemātını zāt-ı şāhāneye unutturmuştur...'' (s. 103)

sedād (a): İstikamet ve kasıt

''asākir-i osmāniye ile sedād edileceği bildirilüb...''(s. 37)

sefāʾin (a, sefinenin çoğulu): Gemiler

''ferdası sene tersāne-i āmireyi bi't-tanzim hayli sefāʾin-i harbiye inşāsıyla...''(s. 96)

sefīne (a): Gemi

''çekdiri denilen sefīnelerde kayıkçılık hizmetiyle kullanılır...''(s. 13)

sefīr (a): Elçi, bir devleten bir devlete bazı işler için gönderilen memur

''Venedik Cumhuriyeti dersaātede sefīr-i mahsus irsāliyle...'' (s. 111)

sekban (f): Yeniçeri ordusunun bir asker sınıfının ismi

''Macar askerini beklemeksizin sekban kol ordusuna dahi saldırub...'' (s. 40)

sektedār: susan, sesini kesen

''keyfiyeti muntazır olan muvaffakiyeti sektedār edebileceği...''(s. 45)

selātīn (a, sultanın çoğulu): Sultanlar

''Devlet-i Aliyye-i Osmāniyenin tesisinden beri ve selātīn-i azām hazretleriyle...'' (s. 108)

selātīn-i salīfīn-i ʿizām: Birbiri ardınca gelen büyük sultanlar

selātīn-i azām: Büyük sultanlar

selātīn-i sālifīn-i izām: Önceki büyük sultanlar

sebkat (a): Geçmek, ilerlemek

''yukarıda zikri sebkat eden şehzāde Süleyman Bey zāde Orhan Bey...'' (s. 86)

sebükbār(a): Yükü hafif, ağırlıksız, eşyası az olan

''Korkut Sultan'a gelince müşāruileyh sebükbār olarak dersaādete gelüb yeniçeri...'' (s. 138)

semerāt (a, semerenin çoğulu): Meyveler

''Süleymān Paşa fütūhātının semerātını yalnız bir kaç sene iktitāf edebilüb...'' (s. 20)

senā (a): Övmek, yüceltmek

''tesisāt-ı hayriyeleri dahī senāya sezāvār olarak Edirne'de inşā gerdeleri olan...'' (s. 76)

serāpā (f): Bir uçtan bir uca, baştan ayağa kadar

''saray-ı hümāyūnun duvarları serāpā münhedim olduğu gibi...'' (s. 136)

serdār (f): Kumandanlık,askerin başı

''serkārda ecille-i ricālden adamlar buldurmakla..''. (s. 2)

serfurū (a): Baş eğme

''Cenevizlerin murādına serfurū etmeye mecbūriyetini bildiği cihetle...'' (s. 18)

ser-kurena: Padişahın yakınında bulunan ve onun sohbetine iştirak eden kimse

''reis efendi sofanın kenarında oturup ser-kurena hükmünde olan kapıcılar...'' (s. 114)

sermest (f): Başı dönmüş

''mīşezārdan leylen zuhūr ve bilā endişe sermest bāde bir hālde...'' (s. 23)

serpūş (f): başa geçen, takke, sarık, şapka

''Alāaddin Paşa hazretleri kıyāfet ile iştigālinde kisveden ziyāde serpūşa ehemmiyet virüb...''(s. 12)

sevābık (a, sabıkanın çoğulu): Geçmiş şeyler, geçmiş haller

''sevābıkı vech-ile muvaffakiyyāta...'' (s. 3)

sevābık-ı vech: geçmiş şeyler yönüyle

sevāhil (a, sahilin çoğulu)

''Kürdistān Irak ve Cezīret-ül Arab ve Yemen sevāhilinin bilmuhārebe...''(s. 5)

sevāhil-i bahr-i sefīd: Akdenizin sahilleri

seyyāhīn (a): Seyyahlar, turistler

''bāhusūs seyyāhīn ve dervişān vāsıtalarıyla...''(s. 44)

seyf (a): Kılıç

''hilāl ve seyf-i zükfikār resimleri olması tensīb edilmiş olub...'' (s. 13)

seyf-i zükfikār: Züfikar kılıcı

seyyāhīn (a): Seyyahlar, gezip alemi seyredenler

''mekātib-i sıbyan ve seyyāhīn ve gurabā için bir han inşā buyurmuşlardır..'' (s. 112)

seyyie (a): Günah, suç

''ancak müteākiben bunun seyyiesini çekmişlerdir...'' (s. 40)

sezāvār (f): Münasib, uygun

''tesisāt-ı hayriyeleri dahī senāya sezāvār olarak Edirne'de inşā gerdeleri olan...'' (s. 76)

sıbyan (a): Çocuk

'Zükūr ve ünās ve sıbyan yirmi binden ziyāde nüfus telef ve makamında temekkün ederek'' (s. 95)

sıyānet (a): Koruma veya korunma

''Jan Pauloğ'u sıyānet ve badehu bunu terk ile Kantagözü'ne...'' (s. 18)

silsile (a): Birbirine bağlanan, zincir

''aynı silsile-i merātıb-ı zeāmet ve tımar ashābından mürekkeb süvāri fırkalarında...''(s. 14)

*silsile-i merātıb-ı zeāmet:*Şeref mertebelerinin silsilesi

silsile-i merātib: Mertebelerin devamı

sikke (a): Damga

''sikke darp etmek hukūkunu hāiz olmuşlar ise de...'' (s. 11)

sinni (a, esnanın çoğulu): yaş

''icrā-yı hükümetle sinni ālileri yetmişe bāliğ olduğu hālde...''(s. 9)

sui (a): kötü

''bu keyfiyet umumen Sırp ahālisine su-i tesir eylediğinden...''(s. 31)

su-i tesir : kötü etki

sukūt (a): Düşme, yukarıdan aşağıya inme

''Sırp Kralı Lazar müttefikinin sukūtu haberi üzerine hal mevkiinin muhātarātını...''(s. 32)

sulh (a): Barış

''Osmānlıların terakkisini tehīre muktedir olmayan İmparator sulhun ihlālinden...''(s. 19)

sultan (a): hükümdar

''İstanbul'u fethinde sultān'ül berreyn ve hakan-ı bahrin...''(s. 11)

sultān'ül berreyn: İki kıtanın sultanı

sūr (a): şenli, ziyafet

''zāt-ı şāhāne bu husūs için yeni şehri bi't-teşrif orada sūr-ı hümāyun icrāsını müteākip....'' (sy 31)

sōr-ı hümāyun: padişahın ziyafeti

suret (a): yüz, şekil

''saltanat-ı seniyenin sōret-i tevārüsü ol vakte kadar henüz...''(sy 34)

sōret-i tevārüs: Varis olma şekli

-Ş-

şedā'id (a): Afat, meşakkatli haller

''Mahazā bu şedā'idin kāffesi Devleti Aliyye ile vukōbulan muhārebede...'' (s.95)

şark(a): Doğu

''aynı zamanda şark ve garbta...''(s. 2)

şaşaa (a): Parlama, zahiri görünüş

''liman aşağı taraflarıyla kara cihetinde şaşaa endāz olan şenlikleri...'' (s. 84)

şāyān (a): Münasip, layık, yaraşır

''müsāade-i seniyye-i pādişāhī şāyān buyurulmamasından...''(s. 4)

şāyeste (f): uygun, yaraşır

'' muvāffak oldukları cevāmi' şerīfe ve mebrāt-ı sāire-i şāyeste-i zikr ve senā olub...'' (s. 59)

şāyeste-i zikr: Zikre uygun

şāyi'(a): duyulmuş

''beyān etmesiyle bu söz ordugāhda şāyi' olur olmaz...''(s. 48)

şāyiā (a):yayılmış haber

''imparatorun maktūl olduğu şāyiāsı üzerine askeri beyninde bir karışıklık vukūa gelerek...'' (s. 14)

şebhūn (a): Gece baskını

''mevcūd maiyyetiyle mukābele kābil olmayacağını bi't-tefekkür şebhūn etmeği...'' (s. 23)

şecāat (a): Yiğitlik, cesurluk

''Osmānlı askeri gelemeyeceği itikādıyla mubāhese-i şecāatte...''(s. 39)

şehādetnūş (a): şehadeti içmek

''müşarünileyhe şerbet-i şehādetnūş ve gam-ı dünya ferāmūş ettirilmiştir...''(s.34)

şerbet-i şehādetnūş: Şehadet şerbetini içmek.

şehr (a): teşhir etmek

''memālik-i şāhānenin her tarafından şehr-i āyin icrā olundu...'' (s. 102)

şehr-i āyin (f): Şenlik, büyük hakimiyet ve kuvvete ait sevinç

şehr-i şehīr: şerefli şehir

şehzāde (a): padişahın çocuğu

''Sultān Orhan'ın şehzāde-i civānbahtı Sultān Murad'ın tevellüdü...''(s. 10)

şehzāde-i civānbaht: genç şehzadesi

şerāit (a, şartın çoğulu): şartlar, imkanlar

kendisine teslimi cümle-i şerāit-i sulhiyeden olmasına mebnī...'' (s. 121)

şeref (a): izzet, yücelik

''Nefīse Sultān'ı tezevvücle şeref-i sıhriyet-i şāhāneye nāil olmuş iken''(s. 29)

şeref-i sıhriyet-i şāhāne: Evlenmek suretiyle padişaha yakınlık

şerʿi (a): Şeriata uygun

''Sultān Murād Hān'ın ordu-yı hümāyunlarında şer-i şerīf ve nizāmāta tevfīk-i umūr ile...''(s. 25)

şer-i şerīf: yüksek şeriat, islam şeriatı

şiar (a): İz, belirti

''misāli olmayan ol şehriyār diyānet şiar-ı devlet ve milleti uğrunda...'' (s. 76)

şiar-ı devlet: Devletin izi

şiddet (a): etki

''ahāli şiddet-i berd ve berf ve bārāndan telef ve perişān olmalarıyla...'' (s. 19)

şiddet-i berd ve berf ve bārān: Yağmur, kar ve soğuğun şiddeti

şimāl (a): kuzey

''Karacadağ Kütahya'nın şimāl cihetinde...''(s. 3)

şimşīr (a): Kılıç

''müstahfizleri tume-i şimşīr edilmesi üzerine...'' (s. 21)

şitāb (f): seğirtmek, koşmak

''Ertuğrul'un zaīf görünen tarafın imdādına şitāb iderek...''(s. 3)

şuʿabāt (a, şubenin çoğulu): Şubeler, kısımlar, takımlar

''şuʿabāt-ı idārenin merciʿi ve heyʾet-i devletin reīsi idi...'' (s. 113)

şuhedā (a, şehidin çoğulu): Şehitler

''Zāt-ı şāhāne meydan-ı muhārebede şuhedāyı görüb üserā-yı islāmiye'nin...''(s. 41)

şurūʿ(a): Başlama, mübaşeret etme

''Emri muhāsaraya şurūʿ olunduğu esnāda meşāyih-i kirāmdan Akşemddin...'' (s. 81)

-T-

taalluk (a): Bağlılık, münasebet

''Devleti Aliyye-i Osmāniye tarīhine taalluk eden ciheti...''(s. 43)

taʿallül (a): Vesile ve bahane arama

''Eflak'ın vergi mürettibini dersāadete getirüb takdimde taʿallül eden Eflak prensi...'' (s. 104)

taarruzāt (a, taarruzun çoğulu): Saldırılar

''Bulgaristan'a dahī tecāvüzle oraca da taarruzāt-ı şedīde icrāsından sonra...''(s. 19)

taarruzāt-ı şedīde: Şiddetli saldırı

taattufāt (a, taattufun çoğulu): İhsanlar, lütuflar

''ihtirāmāt ve tāattufāt-ı seniyenin ifā-yı teşekküründen aciz olan emīr-i müşārünileyh...'' (s. 64)

tāattufāt-ı seniyye: Padişahın ihsanları

tāb (f): parıldamak

''Napoli'ye vusūlünde tāb ve tevāni o derece kesilmiş idi ki...'' (s. 123)

tābi (a): uyma, bağlı olma

''imparator Manuel'e irāde ve işʿār buyurmalarıyla müşarünileyh bir tābi-i fermānber gibi...''(s. 37)

tābi-i fermānber: Fermanına itaat ederek

taʿbiye (a): Askerleri bir arazide düşmana karşı tam bir tedbir ve nizam üzere yerleştirme

''askeri eyi taʿbiye eylemediği cihette Gedik Ahmet Paşa kendilerini...'' (s.124)

taʿbīrāt (a, tabirin çoğulu): ifade,tarif

''istimāl olunan taʿbīrāt-ı ğalīzanın...'' (s. 1)

taʿbīrāt-ı galīza: Terbiye dışı, kaba ifadeler

tācdār (a): Taçlı, taç giyen

''ilhām-ı mezāhir cenāb-ı tācdārı olan bir fikr-i ʿālī meseleyi hal eylemiştir...'' (s. 83)

taʿdiyāt (a): Ettirmeler, geçirmeler

''Kantagöz'den dahī memleketine vuku bulmakta olan taʿdiyāttan bītāb olmasına mebnī...'' (s. 17)

taharrī (a): Aramak

''suāl-i ālī üzerine ledel taharrī şehzādegāndan buldurulabilen Musa Çelebi'ye...'' (s. 51)

tahassun (a): Korunmak

''taleb-i emāna mecbūr ederek mumāileyhin tahassun etmiş olduğu Bergama Kalası'nı...''(s. 16)

tahavvülāt (a, tahavvül'ün çoğulu)

''Avrupa muvāzenesince politikanın tahavvülātı daima...''(s. 6)

tahayyül (a): Hayale getirme

''anaların memelerini kesüb yerine çocuklarının başlarını koymağı tahayyül etmiş...'' (s. 94)

tāhirāt(a): Pak ve temiz olanlar

''diğer mahaller ilhākıyla tāhirātının iktidārını tezyīn eylediği misüllü...'' (s.53)

tahiyye (a): Hayır duaları

''Bursa'da tahiyye olunan türbe-i şerīflerine nakl edilmiştir...'' (s. 59)

tahlīs (a): Kurtarmak, halas etmek

''husūsi emlākı satılub deyni verilmedikçe tahlīs-i geribān edememiştir...'' (s. 28)

tahmīd (a): Hamd etmek, methetmek

''Osmānlılar muzafferiyetlerinin nimet ve tahmīdini evvelce icra etmekte oldukları...'' (s. 85)

tahmīl (a): Yüklemek

''hayvanlarına eşyā yerine silah tahmīl idüb...''(s. 6)

tahrīr (a): Yazmak, kaydetmek

''evāhir-i saltanatlarına müntehā olan kısmın dahī tahrīri itmām olunmuştur...''(s. 1)

tahsisat (a): Bir kimse veya bir daire için ayrılmış para veya mal

''Vüzeranın tahsisat-ı seneviyesi aslından yüz bin akçe iken...'' (s. 114)

tahsīn (a): Kale gibi sağlamlaştırmak

''Fatih hazretleri İstanbul'un tanzim ve tahsīini hususātıyla meşgul olarak...'' (s. 89)

taht (a): alt, aşağı

''Ulah Prensleri (Draje) ve (Boğdan)'ın taht-ı itāate alınmaları bi't-tasmīm...''(s. 26)

taht-ı itāat: İtaat altına alınması

tahtīm (a): Mühürleme, mühür basma

''emīrnāmeyi imza ve tahtīm ettirdikten sonra...'' (s. 74)

tahvīl (a): Bir halden başka bir hale çevirmek

''İstanbul'da yeni bir kilisenin cāmiye tahvīline...''(s. 42)

tūliʿ(a): Doğmak

''Macarlılar beyninde muhārebe vukūʿuyla tāli-i harp Macarlılar lehinde netice...'' (s. 57)

tali-i harp: doğan harp

taʿlīk (a): Asmak, geciktirmek

''zāt-ı hazret-i pādişāhīnin Edirne'ye avdeti seniyyelerine taʿlīk eylemiş idi...'' (s. 77)

takarüb (a): Birbirine yaklaşmak

''Sultān Bayezit Hān Hazretlerinin oraya tekarübleri haberi üzerine Timur...'' (s. 49)

takbīh (a): Çirkin görmek

''nesāyihi istimāʿ olunmaktan başka ihtiyāten Hūnyād tarafından takbīh olunmuş...'' (s. 70)

tamaʿ: Hırsla istemek, doymazlık

''Bu askerler giderek hırs ve tamaʿı arttırub...'' (s. 12)

tanzīme (a): Düzen

''devletin idāre-i dāhiliyyesini tanzīme mubāderet edeyim derken...'' (s. 23)

taraf (a): tercih, yön

taraf-ı eşref-i şāhāneden kakında izhār-ı muāmele-i civanmerdi ve müsāmaha ile (s. 32)

taraf-ı eşref-i şāhāne: şerefli padişahın tercihi

taraf-ı meşihat-ı islāmiyye: İslami işlerle uğraşan devlet dairesi

taraf-ı eşref-i melūkāne: Padişahın şerefli tarafından

tard (a): Sürme, kovma, uzaklaştırma

'' Cengiz Han ensābından Mahmut Han kendisini tard ile hükümetini gasb eylemiş...'' (s. 106)

tarh (a): Uzaklaştırma, indirmek

''Anadolu sevāhiline iki bin duka vergi tarh olunub...'' (s. 89)

tārī (a): Birdenbire çıkan, ansızın görünen

''zaaf-ı tārī olduğu gibi ahīren...''(s. 3)

tasallut (a): Musallat olmak

''Osmanlı tüccār gemilerine tasallut ve taadi etmelerinden nāşi...''(s. 56)

tasallutāt (a): Musallat olma

''Rusya'nın tasallutātına mukābele...''(s. 3)

tasdī (a): Rahatsız etme, sıkma

''bu iki prensin bi'l-ittihat tarīk-i fesāda sülūk ve tasdīleri haberi...''(s. 28)

tāsian (a): Dokuzuncu olarak

''tâsian her hafta memurīn-i şer'iye ile sancak beylerinin kendisini ziyarete gelmeleri...'' (s. 114)

tasmīm (a): Bir şeyi önceden iyice kararlaştırmak

''umūr-ı siyāsiyyeyi bizzāt tasavvur ve tasmīm ve muhārebātın...''(s. 2)

tasmīmāt (a, tasmimin çoğulu): Bir şeyi önceden kararlaştırmak

''bazı vukūāt tasmīmāt-ı seniyelerinin icrāatını tehire bādi oldu...'' (s. 21)

tasmīmāt-ı seniye: Yüksek kararları

tasmīmāt-ı seniye: Padişahın önceden karar vermesi

tastir (a): Yazı yazma, satır meydana getirme

şeref tastir buyurulan acūbe-i āliye üzerine...''(s. 89)

tavāif (a, taifenin çoğulu): Taifeler

''eşkāli bir kāide tahtına alınarak milel ve tavāif-i muhtelifede alāmet-i fārika olan...''(s. 12)

tavāif-i muhtelife: çeştli taifler

tavattun (a): Vatan edinme

''Sultānönü Kasabası'nda tevattun ...'' (s. 3)

tavsīf (a): Vasıflarını söylemek, tarif etmek

''müslümanlarca kazıklı diye tavsīf olunmasına nazaran...'' (s. 94)

tazimāt (a, tazimin çoğulu) :Hürmetler

''müşarunleyhin nāş-ı mübārekeleri tazimāt-ı lāyıka...''(s. 9)

tazimāt-ı lāyıka: Layık olan hürmet

tazyīk (a): daraltma, sıkıştırma

''on beş gün müddet tazyīkinden sonra...'' (s. 53)

tazyīkāt(a, tazyikin çoğulu): Tazyikler, sıkışmalar

''İznik Şehri'nin muhāsarasına devam ile olunan tazyīkāt ve mühācemāta..'' (s.15)

teākub (a): Biribiri ardınca olmak, peşinde olmak

bunları teākub eden Cevdet tarihi (s. 1)

teba (a): halk, millet

''teba-i ecnebiyyeye fāide bahş olunduğu...''(s. 3)

teba-i ecnebiyye: Yabancı milletler

tebaiyyet (a):tabi olma, itaat

''Ertuğrul kendilerine tebaiyyet eden dört yüz hāne...''(s. 2)

tebāşir (a): Müjde

''umūr-ı devleti idāre ettikten sonra tebāşiri sabhi mehdi tufūliyetini tenvīr eden asrın...''(s. 25)

tābāver (f): Güçlü, kuvvetli

''tazyīkāt ve mühācemāta tābāver mukāvemet olamayan...'' (s. 15)

tebeddül (a) değişmek

''badehō tebeddül-i ahvāl ile işbu memālik-i vesīadan...''(s. 5)

tebeddül-i ahvāl: Hallerin değişmesi

tebʿid (a): Uzaklaştırma

''oradan defʿ ve tebʿid eylediklerinden İbrahim Bey'in...'' (s. 97)

testīr (a): Gizleme, saklama

''sūret-i hareketine dāir hatt-ı şerīf tastīr ve testīrine musāraat buyurmuşlardır''(s. 99)

tebşīr (a): Müjdelemek

''feth olunacağını bi'l-keşf haber vermiş edüğünden bu tebşīrin tesīri kalub...'' (s. 81)

tecāvüz (a): Haddi aşma, zorlama, geçme

''Mısır'ın nizām-ı askeriyle bir Berrü'ş Şām'a tecāvüzleri...''(s. 4)

tecāvüzāt (a, tecavüzün çoğulu): haddi aşmalar

''Karadeniz Boğazı sevāhiline kadar dayanmış olan tecāvüzāt-ı mütevāliyesinden usanub...''(s. 14)

tecāvüzāt-ı mütevāli: Devam eden haddi aşmalar

tecdīd (a): Yenileme

''Ordu-yı hümāyūnun vusūliyle taraf-ı şāhāneden tecdīd-i muāhede teklīf olunub...'' (s. 74)

tecdīd-i muāhede: Antlaşmayı yenileme

tecemmuʿ(a): Toplanma, birikme

''tecemmuʿ eylediği sırada zāt-ı şāhāneye Mısır Sultānı tarafından...'' (s. 30)

techīz (a):donatma

''Amasya'yı kendisine merkez ittihāz ederek cemʿ ve techīz eylediği askeri...'' (s. 54)

tehyi (a): Hazırlama

''vusūl-i şāhānelerinde bunun tehyi ve tenha bulunan dairelerinin gezerken şu manidar...'' (s. 87)

tecrīt (a): Açıkta bırakmak, yalnız başına bıraakmak

'' mümkün mertebe tecrīt olunarak...''(s. 5)

tedābīr (a, tedbirin çoğulu): Tedbirler

''ol babta bazı tedābīr ittihāzıyla beraber Hristiyan evlādından dahī...''(s. 12)

tedābir-i lāzıma: Lazım olan tedbirler

tedābīr-i cedīde: Yeni tedbirler

tedafüī (a): Kendini müdafaa etmek, korumak

''muhārebeye gir

iştikten sonra sūret-i tedafüīde rücate...''(s. 14)

tedārikāt (a, tedarikin çoğulu): İhtiyaçları karşılama

''vāsıl-ı sem-i āli olması üzerine hemen tedārikāt-ı seferiyeye mubāderet...''(s.31)

tedrīç (a): Azar azar, derece derece

''dağ ve derbent cenkleriyle düşmanı bi't-tedrīç darb ve tenfīr etmek...''(s. 49)

teemmül (a):Derinlemesine düşünmek

''Devlet-i Aliyye-i Osmāniye'nin sūret-i teessüs ve tevessüʿü mütālaa ve teemmül olundukça...''(s. 2)

teessüf (a): Eseflenmek, kederlenmek

‘*'Timur izhār-ı asārı teessüf ile innallillah..... ayet-i kerīmesini tezkār eyledi...'' (s. 54)*

teessüs (a): Temelleşmek,yerleşmek

''Devlet-i Aliyye-i Osmāniye'nin sūret-i teessüs...'' (s. 2)

tārīh-i teessüs: Tarihinin başlangıcı

tefahhus (a): Bir şeyin iç meselesini dikkatle araştırma

''gemileriyle firār edüb etmediği tefahhus buyurulduğu esnāda...'' (s. 87)

tefeʾül (a): Tevafukları uğurlu saymak

''māhtābta bazı meşhūdātını hayır ile tefeʾül ve kuvā-yı devletin bir kısmını karşıya nakil ile'' (s. 18)

tefvīz (a): Birisine bırakma, işini Allah'a havale etme

''Murād Hān'a tefvīz ve birkaç sene sonra devletin fütūhātı cenūba...''(s. 15)

teğayyürpezīr: Haldenhale değişen

''Sultān Selim'e olan meyl-i teveccühleri teğayyürpezīr olmaksızın...'' (s. 139)

tehdītāmīz: Tehdit ederek

''şikāyeti üzerine Timur'un tehdītāmīz bir mektūbla gönderdiği elçinin...''(s. 46)

tehevvür (a): Korkusuzlukla düşünmeden hareket

''hünkār izhār-ı tehevvürle beraber kendilerine on kese akçe...'' (s. 78)

tehīr (a): Ertelemek

''Osmānlıların terakkisini tehīre muktedir olmayan İmparator...''(s. 19)

tehiyyāt (a): Selamlar, hayır dualar

''askeri Üsküdar'da cem etmiş ve bu tehiyyāt haberdār olan Sultān Orhan'' (s.14)

tehiyye (a): Hazır ve amade kılmak

''nātık mahalli muhāfazına yazub tehiyye eylediği bir emīrnāmeyi imza...'' (s.74)

tehvināt (a, tahvinin çoğulu): Birisine hain deme, hıyanet nisbet etme

''cevab-ı ālide sefīrinin tehvinātında şikayet olunmayacak...'' (s. 131)

tekaddüm (a): Geçmiş bulunma, öne geçme

''azap askerine tekaddüm eden süvāriler ile vesatta bulundukları ve Alaaddin'in askeri...''(s. 30)

tekāüd (a): Oturma, farig olma

''senevi üç yüz bin akçe maaş ile tekāüd edilmiş...'' (s. 129)

tekerrür (a): Tekrarlanmak

''İskender mağlūb ve tekerrür eden diğer muhārebede...'' (s. 98)

tekessür: Çoğalmak, kesretli olmak

''nüfūz-ı islāmın tekessürünü dahī mucib olmuştur...'' (s. 13)

tekmīl (a): Bitirmek, tamamlamak

''cemāziyel ahirinin on dokuzuncu gecesi tekmīl-i enfās eylemiştir.'' (s. 123)

tekmīl-i enfās: Nefesi tamamlamak

tekrīmāt (a, tekrīmin çoğulu): Hürmetler, tazimler

''hazret-i pādişāhīye ve gerek şehzadeleri Sultān Mehmed'e arz-ı tekrīmāt esnāsında...'' (s. 131)

teksīr (a): Çoğaltmak, arttırmak

''O esnāda harp üserāsının ziyāde teksīrine mebnī Pençik denilen ve olvakte kadar...'' (s. 22)

teşrīn-i sāni :Kasım ayı

telakkī (a): Almak, kabul etmek, karşılamak

''devletlerce bir taahhüt hükmünde telakkī olunarak...''(s. 3)

telefāt (a, telefin çoğulu): Ölüm sebebiyle olan kayıplar

''telefāt-ı müfide müşāruileyh hazretlerinin uluvvu himmetlerine delildir...'' (s.112)

telefāt-ı külliye: Tamamem telef olma

telhīs (a): Kısaltma, hülasa etme

‘*'mümkün mertebe tecrīt olunarak telhīs edilmiştir...''(s. 5)*

temdīd (a): Devam ettirme

''hükūmet-i seniyenin şimāl ve şarka doğru temdīdini Timurtaş Paşa'ya...''(s.42)

temenniyât (a, temenninin çoğulu): dilekler, istekler

''mealini anlamağa muktedir olamamış ve son temenniyâtı olarak...'' (s. 123)

temekkün (a): Mekanlanmak, yerleşmek

'Zükūr ve ünās ve sıbyan yirmi binden ziyāde nüfus telef ve makamında temekkün ederek'' (s. 95)

temyiz (a): Bir şeyi diğerinden ayırt etmek

''Osmānlıları bunlardan temyiz için...''(s. 12)

tenākus (a):Noksanlaşmak, azalmak

''kuvve-i harbiyyenin tenākusuna...''(s. 3)

tenfīr (a): Ürkütme, korkutma

''dağ ve derbent cenkleriyle düşmanı bi't-tedrīç darb ve tenfīr etmek...''(s. 49)

tenkil (a): Uzaklaştırma, tepeleyip sindirme

''Şeytankulu eşkıyasının darp ve tenkiline giden Anadolu beylerbeyi...'' (s.137)

tensīb (a): uygun görmek

''hilāl ve seyf-i zükfikār resimleri olması tensīb edilmiş olub...'' (s. 13)

tenvīr (a): Nurlandırma

''tufōliyyetini tenvīr eden asrın nihāyetinde...'' (s. 25)

tenzil (a): indirmek, bir şeyin miktarını çıkarmak

''rütbe-i vüzerāt sancak beyliğine tenzil edilmiştir...'' (s. 112)

terfīk (a): Birinin yanına katma

''kendilerine birçok rüesā ve cengāverān dahī terfīk edilmiş olmasıyla...''(s. 39)

terakkiyāb(a): yükselmek

''İlm-i edebiyāt ile şiir bu devrede terakkiyāb-ı iştihār oldu...'' (s. 59)

terakkiyāb-ı iştihār: Meşhur olmaya ve yükselmeye vesile

terakki-i kader: Kaderinin yükselmesi

terāküm (a): Birikme, yığılma

''rō-yi deryāda terākümünden kürek çeküb gemi yürütmek kābil olmadığından...'' (s. 83)

terfian (a): Rütbesi yükseltilerek

''bir muzafferiyete nāil olduğundan mensıbı terfian Rumeli Beyler Beyliğine...'' (s. 129)

terhīn (a): Rehin verme

''bu yārlardan birine terhīn edilmiş edüğüne...'' (s. 64)

terkīb (a): Birleşmek, beraber olmak

''millet-i osmaniyye'yi terkīb eden...''(s. 6)

tervīc (a): Revaç vermek,değerini arttırmak

''Orhan Bey salıverilmekle beraber tervīc-i āmāline muāvenet dahī olunacağını...'' (s. 77)

tervīc-i āmāl: Emellerin artması

teshīl (a): Kolaylaştırma

''bulunan bu tarihin mütālaasını teshīl için...''(s. 5)

teshilāt (a): Kolaylıklar

'' başlıca teshilāt bahş oldu...'' (s. 7)

teʾsis (a): kurma, temelleştirme

''bir kādı kabūlü ile mahkeme-i şerʿiye teʾsisine rāzı olduğu gibi...''(s. 42)

tesisāt (a): düzenleme

''Alāaddin Paşa hazretlerinin tesisāt-ı aliyyelerinin üçüncüsü...'' (s. 12)

tesisāt-ı aliyye: Yüksek düzen,tertibat

tesisāt-ı hayriye: Hayırları tesisleri

teskīn (a): Rahatlandırma, yatıştırma

''Ankara şehr-i şehīrini zabt ve teshīr ve ihtilāli teskīn ettikden sonra...'' (s.21)

teslīyet (a): Avutma, teselli verme

''mesāib-i umumiyeden müteessir olan kalb-i şāhāneye teslīyet bahşoldu...'' (s.65)

tesliyetyāb: Avutma teselli, verme

''vücūd olması vukūātıyla tesliyetyāb oldu...'' (s. 5)

tesmim (a): Zehirlemek

''Sultān Bayezit Hān tarafından Cem bi'l-vāsıta tesmim edilmek...'' (s. 120)

tesmiye (a): İsimlendirme

''Sultān Alāaddin Eskişehir kazasını Sultānönü tesmiyesiyle...'' (s. 3)

tesyar (a): Gönderme, gönderilme

''Rodos'a tesyar etmeleriyle havas rüfekāsından muahharan iāde olunan...'' (s. 121)

teşciʿ (a): Şecaatlendirme, cesaret verme

''ahāliyi teşciʿ etmekte ve asākir-i şāhāne dahī hücūma hazırlanmakta olsun...'' (s. 85)

teşdīd (a): Şiddetlendirme

''firārı tasmīm ettikçe emri muhāfazası teşdīd olunarak...'' (s. 121)

teşebbüsāt (a, teşebbüsün çoğulu): Girişimler

''teşebbüsāt-ı ahīrelerinin neticesinden mükedder olarak onlara ilānı harp etmeği...'' (s. 21)

teşebbüsāt-ı ahīre: Sonraki girişimleri

teşekkül (a): şekillenme

ʿ*''Yunanistan hükūmeti teşekkül etmiş...''(s. 3)*

teşrīf (a): Şereflendirme, yüksek yere çıkma

''Bursa'yı teşrīf-i şāhānede yeniçerilerin inʿām talebiyle bağırışmaları...'' (s.78)

tetimme (a): Tamam etme, tamamlama

''birine birer tetimme talebe-i ulūmun ikāmetlerine mahsus...'' (s. 112)

tetkīk (a): İnce araştırma

''vaktimi beyhūde geçirmekten ise vaktiyle mütālaa ve tetkīk olunduğuna göre (s. 1)

tevābiʿ (a): Maiyyet, bir kimseye tabi olanlar

''ilk teklifte teslim olmağın tevābiʿiyle maan zabt olunub...''(s. 92)

tevakki (a): Çekinme, hazer etme, sakınma

''Bizans imparatorunun memālikine taarruzdan tevakki olunmasını...'' (s. 7)

tevakkuf (a): Durma, eğlenip kalma

''ekserīsinin teshīri defaātle muhārebeye tevakkuf edüb...''(s. 45)

tevāli (a): uzayıp gitmek, devam etmek

''mükāvemet güçleşüb telefāt ile tevāli eden...''(s. 3)

tevāni (f): İşte tembellik etmek

''Napoli'ye vusūlünde tāb ve tevāni o derece kesilmiş idi ki...'' (s. 123)

tevārih (a, tarihin çoğulu) : Tarihler

''tevārih-i kadīmede o zamanların ıstılāhına göre...'' (s. 1)

Tevārih-i kadime: Eski zamana ait tarihler, evveli bilinmeyen

tevātüryāb: Kuvvetli haber

''Sultān Orhan'ın velādeti hādisesiyle maan tevātüryāb iştihār olduğu...''(s.10)

tevcīh (a): yönelme

''Timurtaş Paşa uhdesine üç tuğlu vüzārat rütbesi tevcīhiyle...''(s. 30)

tevellüd (a): doğmak

''Osmān Hān (657) senesinde tevellüd etmiştir...'' (s. 3)

tevessüʿü (a): Genişleme, yayılma

'' Devlet-i Aliyye-i Osmāniye'nin sūret-i teessüs ve tevessüʿü...'' (s. 2)

tevfīk: yardım

''Sultān Murād Hān'ın ordu-yı hümāyunlarında şer-i şerīf ve nizāmāta tevfīk-i umūr ile...''(s. 25)

tevfīk-i umūr: işlerde yardım

tevfīz (a): Vazifeli

''bu alınan yerlerin idāreleri dahī Timur Taş Paşa'ya tevfīz buyuruldu...'' (s.36)

tevkīf (a): Alıkoyma, tutma

''Mustafa Çelebi ve gerek Cüneyd tevkīf edilerek zāt-ı şāhāne berhayāt oldukça...'' (s. 58)

tevkīl (a): Kendine birini vekil etmek

''Kardinal Ancoli'yi bi't-tevkīl göndermiş olub...'' (s. 91)

tevsi (a): Genişletme

''tevsi-i hudūd memlekete bezl miktarı eder oldular...''(s. 10)

tevsi-i hudūd: Sınırı genişletme

tevsīd (a): Dayatma, dayandırma

''istikbaline gönderdiği validesini temin-i sulha tevsīd eylemiş...'' (s. 93)

tevzīʿ (a): Dağıtmak, herkesin hisseelerini ayırıp vermek

''on kese akçe atiye-i seniyye tevzīʿini fermān buyurmuşlar idi...'' (s. 78)

teyekkun (a): Tam olarak belirleme

''İstikbālini cümleden evvel keşf ve teyekkun ederek...''(s. 24)

tezevvüc: zevcelemek, eş olmak

''Şeyh ''Edebali'' nin kerīmesi Māl Hatun ile tezevvücü...''(s. 3)

tezkār (a): Zikretme,hatırlatma, anma

''haklarında istimāl olunan tabīrāt-ı ğalīzanın fī-zamāninā kırāat ve tezkārı...''(s. 1)

tezāyüd (a): Ziyadeleşme, artma, çoğalma

''Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'nin tezāyüd-i şan ve kudretine medd-i nazar-ı dikkat eylemekte''(s. 130)

tezyīd (a): Artırma, çoğaltma

''sefāʾin-i harbiye inşāsıyla donanma-yı hümāyūnun tezyīd-i kuvvetine itina...'' (s. 96)

tezyīn (a): süsleme,ziynetlendirme

''türlü nakışlar ile tezyīn olunub beyāz fes yeniçerilere tahsīs edilmiş...''(s. 12)

tiğ (a):kılıç

''şiddet-i harāretinden yanub susuzluktan bayılmış ve kimi tiğ-i aʿdāya hedef olmuş...'' (s. 50)

tīz (f): hızlı

''Muhammed Sultān Tuz Bin Tatar tīz reftār ile şehzāde Süleymān Bey'i takībe çıkub...'' (s. 51)

tīz-i reftār: Hızlı yürüyüş

tufūliyyet (a): Çocukluk, küçüklük

'umūr-ı devleti idāre ettikten sonra tebāşiri sabhi mehdi tufōliyetini tenvīr eden asrın...''(s. 25)

tuğrā (a): iz, mühür

''muahharan işbu pençe-i şerīf tuğrā-yı garrāya tahvīl olundu...'' (s. 24)

tuğrā-yı garrā: Şaşalı, güzel tuğra

tuğyān (a):zulüm ve küfürde ileri gitme

''Moğolların tuğyānına karşı...''(s. 2)

tūl (a): Boy

''hemen muhārebeye karar verilmesi ile yirmi bin hatve ve tūl...''(s. 32)

-U-

uhde (a): bir iş üzerine söz verme

''1311 tarihinde yine uhde-i ʿācizāneme tevcīh buyurulan...'' (s. 1)

uhde-i ācizāneme: Bir iş üzerine söz verme

uhūd (a, ahdin çoğulu): yeminler, ahitler, peymanlar

''kapitülasyonların yani uhūd-ı atīkanın esāsı...'' (s. 3)

ulūfe (a): Yeniçerilere ve sipahilere dağıtılan maaş

''şiddet fevkalgāye ile ulūfelerinin yoluyla verilmemesi gibi...'' (s. 49)

ulūm (a): ilimler

''hatta ulūm-ı āliyye ehlinin bile...''(s. 4)

ulūm-ı āliyye: Yüksek ilimler

umerā (a, emirin çoğulu): Beyler, emirler, şerifler

''umerā ve zābıtān-ı askeriyyenin...''(s. 4)

umūr (a, emr'in çoğulu): İşler

‘’*altı sene imtāt eden bu hizmette umūr-ıdāhiliyyeye inzimām eden...’’ (s. 1)*

umūr-ı dāhiliyye: İç işleri

umūr-u siyasiyye: Siyasi işler

umūr-ı idāre: İdare işlerine

-Ü-

üserā (a): Esirler, harpte teslim alınanlar

’’kendülerine teslīm olan üserā-yı islāmiyeyi zālimane katl ve idāma ictisār eylemişler...’’ (s. 40)

üserā-yı islāmiye:Müslüman esirler

üserā-yı aʿdā: Düşman esirleri

ürcufe (a, eracifin çoğulu): Yalan, uydurma söz

’’Halil Paşa'ya isnad olunan bu ürcufenin tesiri çok sürmeyüb...’’ (s. 85)

-V-

vakʿa (a): olay

’’olduğundan bu vakʿa-yı elīme-i nāgehāni Şāh Süleymān'ın serdārlığı...’’(s.2)

vakʿa-yı elīme-i nāgehāni: Birdenbire olan elim hadise

vakayiʿ (a): Vaki olan, zuhur eden hususlar

‘*’Devlet-i Aliyye'ye taalluku olan vakayiini...’’(s. 5)*

vākiʾ(a): Ortaya çıkan, vukua gelen

''iltimās-ı vākiʾ üzerine peyderpey diğer devletlere...''(s. 3)

vālid (a): Doğurtan, baba

''Anadolu beylerbeyi sıfatıyla vālid-i mācid-i şāhāneleri cennet mekān...'' (s.77)

vālid-i mācid-i şāhāne: Babası olan yüce sultan

vālid-i mācid: Şerefli doğuram

varakā: tek yaprak halinde

''yardım edeceğine dair yazmış olduğu varakāyı bir taşa bağlayub...''(s. 11)

vāreste (f): Affedilmiş, halas bulmuş

''memālik-i şāhāne taʿruzātından vāreste olacağı ifādātıyla...'' (s. 49)

vārid (a): Ulaşan, yetişen, gelen

''hücūm etmek emelinde bulunduğu esnāda vārid hātır ilhām-ı mezāhir...'' (s.83)

vāsiʿ (a): Geniş, enli, bol

''şehrin sūru altında gāyetle vāsiʿ ve mahfūz bir liman teşkīl eylediğinden...'' (s. 81)

vasiyet (a): bir işi başka bir kişiye havale etmek, emir

''vasiyet-i şāhānelerine riāyetle emvāl-i metrūkelerinden...'' (s. 10)

vasiyet-i şāhāne: padişahın vasiyet

vāsıl (a): ulaşmak

''Sırbistan'ı istīlā etmiş olduğu haberi vāsıl-ı semʿi ālī oldukta...'' (s. 73)

vāsıl-ı semʿi ālī: Padişaha vasıl olmak

vāsıl-ı sinn: İhtiyarlamış, kemale ermiş

vaz (a): koyma, konulma

''Anadolu'ya vazʿ-ı yed-i tasarruf eden diğer dokuz ümerāya atf-ı nazar etmemişlerdi...''(s. 15)

vazʿ-ı yed-i tasarruf :tasaruufa el koyma

vaz-ı nizāmāt-ı hakīmāne: Hikmetli nizamı koymak

vazāifi (a, vazifenin çoğulu): vazifeleri

''Yeryüzünde pādişāhların vazāifi bunlardır...''(s. 9)

vech (a): yön, cihet

''sevābıkı vech-ile muvaffakiyyāta nāil...''(s. 3)

vecihle (a) : Bu yön,sebeple

''bu vecihle tarihin kısm-ı ʿazamı...'' (s. 1)

veled (a): çocuk

''Osmān Hān hazretleri veled-i necībi ve ferzend...''(s. 8)

veled-i necīb: Şerefli çocuğu

velīahd: Bir hükümdardan sonra hükümdar olacak kimse

''Amasya Hākimi bulunan velīahdı Sultān Murād'a dahī...'' (s. 58)

verāset (a): Miras sahibi olma, varis olma

''Şām'a çıkarılmış ve nihāyet-ül emr Mehmet Ali Paşa verāset...''(s. 4)

verāset: Miras sahibi olma

''Mehmet Ali Paşa'nın verāsetle Mısır valiliğini...'' (s. 1)

vesātat (a): Vasıta olma, araya girme

''Devlet-i Aliye ile Mısır sultānı beyninde musālahaya vesātet edilmiş olduğundan...'' (s. 128)

vesāyā (a, vasiyetin çoğulu): Vasiyetler

''hüsn-i kabūl olunması vesāyāsıyla kendisini imparatora göndermiştir...' (s.29)

vesāyet (a): Vasiet, tembih

''şeriat-ı islamiyece cāiz olmadığından imparatorun işbu vesāyetten sarf-ı nazarla...''(s. 60)

vikāye (a): koruma, sahip olma

''fetih olunn memālikin vikāyesi maksadıyla arāzisini maāş yerine...'' (s. 13)

vilāyet (a): il

'Aydın vilāyeti valiliğine tahvīliyle''(s. 1)

vukūʿ (a): vücuda gelme

''Alāeddin Çelebi'nin vukū-ı vefātı kalb-i şefīki şāhānelerine bādi-i ālām olmuş...''(s. 69)

vukū-ı vefāt-ı kalb-i şefīk: Merhametli kalbinin vefatı anında

vukū yāfte: Vuku bulan

'' Osmān Hān Gazi hazretlerinin tahta cülūslerinde vukū yāfte olan...''(s. 10)

vürūd (a): Geliş, gelme

''Edirne'ye haber-i vürūdu vakte muhtāç olacağından bu irāde asker tarafından...'' (s. 58)

vüsʿat (a): Genişlik, bolluk

''Karaman ahalisinin kıyām dahi kesb-i vüsʿat eylediği haberi üzerine...'' (s.99)

-Y-

yāver(a): Yardımcı

''Mısırlılara yāver olarak...''(s. 4)

yed (a): El

''Selanik muahharan Venediklülerin yedine geçmekle bu kere bilmuhārebe...''(s. 38)

yed-i zabt: Zapt etmek

yevmiye (a): gündelik para

''bir akçeden ibāret olan yevmiyeleri müddet ve derece-i hizmetlerine göreydi...'' (s. 13)

-Z-

zābitān (a, zabitin çoğulu): askerler

''umerā ve zābıtān-ı askeriyyenin...''(s. 4)

zābıtān-ı askeriyye: askeri zabitler

zādegān(f): Asalet

''Macar zādegānının lābis oldukları zırhlardan...'' (s. 72)

zāhir (a): Görünen

''silah kuvveti değil zelzele ile zāhir olan meşiyeti ilāhiye olduğunu...'' (s. 20)

zamīme (a): Ek, ilave, artırma

''Kırk Kilise ve Pınarhisar şehirlerini fütūhāt-ı seniyelerine zamīme buyurmuşlardır...'' (s. 25)

zāyiat (a): zararlar, ziyanlar

''bazı kalaları zapt eylemiş ise de ekseriya zāyiata uğradığı misillü...'' (s. 126)

zebh (a): Boğazlama, kesme

''Bağdat ahālisinden olvecihle zebh olunan doksan bin kişinin...''(s. 48)

zelzele (a): Deprem

''silah kuvveti değil zelzele ile zāhir olan meşiyeti ilāhiye olduğunu...'' (s. 20)

zevāt (a, zatların çoğulu): zatlar, şahıslar

'muhārebāt-ı vākıada rüfekāsı olan rüesa-yı guzāttan dört zevātı...''(s. 6)

zevāt-ı meşhūre: Meşhur zatlar

zevcāt (a, zevcenin çoğulu): Zevceler

''Bu esnāda Timur fahr-i kāinat ʿaleyhi ekmel-i tahiyyāt efendimizin zevcāt-ı tāhiratından...''(s. 48)

zevcāt-ı şāhāne: Padişahın eşleri

zevcāt-ı tāhirat: Temiz zevceler

zevrak (a): Kayık, sandal

''yeniçeriler zevrak-ı şāhānenin iki tarafında ilerlemekte bulunduğu...'' (s.117)

zīr (a): alt

''zīr-i livā-yı devlette ittihādından tezāyüt....''(s. 6)

zīr-i livā-yı devlet: devletin sancağının altında

zucret (a): Yürek darlığı

''dehşet efzā düşman askeri içinde bir zucret-i azime peydā etmekle...''(s. 71)

zuhr (a): Öğle vakti, öğleyin

''Zāt-ı hazret-i pādişāhī vakti zuhra doğru şehrin asākir-i şāhāneleri...''(s. 87)

zuhūr (a): Ortaya çıkma

''Āl-i Osmānın zuhūruna mütevakkıf etmiş...''(s. 2)

zükūr (a): Erkekler

''Zükūr ve ünās ve sıbyan yirmi binden ziyāde nüfus telef ve makamında temekkün ederek'' (s. 95)

SONUÇ

Mehmet Kâmil Paşa (1832 – 1913) Anamur'dan Kıbrıs'a göç etmiş olan bir Türk ailenin mensubudur. İlk tahsiline Kıbrıs'daki mahalli mekteplerde başlayan Mehmet Kâmil Paşa 1845 yılından sonra Mısır'da Elsine Medresi'ne devam etmiştir. Burada askeri ve fen ilimlerine dair eğitim alma imkanı da bulmuştur. Babasının da teşvikiyle Arapça, Farsça, Rumca, İngilizce ve Fransızca gibi dönemin önde gelen lisanlarını öğrenmiştir. Henüz 17 yaşında iken Mısır Hidivi İsmail Paşa'nın konağında ilk vazifesini almıştır. Burada tercümanlık faaliyetleri ile birlikte İngilizce öğretmenliği yapmıştır.

Yarım asırdan fazla devlet hizmetinde bulunmuş olan Kâmil Paşa, siyasi kimliğiyle birlikte ilmi şahsiyeti ile de temayüz etmiş bir münevverdir. Okumaya ve kendini geliştirmeye vakit ayıran Paşa yerli ve yabancı birçok yazardan istifade etmiştir. Tarihe özellikle merakı olan biri olarak Osmanlı tarihi alanında yazılmış kaynakları incelemiştir. Bu okumalar neticesinde yekpare Osmanlı tarihi yazmanın lüzumunu hissetmiştir. O zamana kadar yazılmış eserlerin araştırmalara cevap verecek tarzda olmadığı kanaatindedir. Bu düşüncelerle ilk sadaretten ayrıldıktan sonra Tarih-i Siyasi-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye adlı eserini yazmaya başlamıştır. Paşa mezkûr eseri kaleme almadan önce yerli ve yabancı tarihçilere ait bir çok kanaktan okumalar yapmıştır. Üç cilt olarak kaleme alınan bu eser Osmanlı siyasi tarihinin incelenmesine ışık tutacak bir kaynaktr.

Bu çalışmada Kâmil Paşa'nın "Tarih-i Siyasi-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'' adlı eserinin 1. Cildinin bir kısmı (Yavuz Sultan Selim dönemine kadar) günümüz Türk alfabesine aktarılmıştır. Açıklamaya ihtiyaç duyulan yaklaşık bin beş yüz kelime ve tamlamanın metinde kullanılan anlamı örnek cümleler ile birlikte Sözlük kısmında verilmiştir.

Tarih-i Siyasi-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye adlı eseri tarihi kaynak olarak benzerlerinden ayıran en önemli tarafı Osmanlı tarihinin bir bütün olarak Abdülmecit Han zamanına kadar incelemesidir. Cevdet Paşa tarihinde 2. Mahmut dönemine kadar Osmanlı tarihi yazılmıştır. O döneme kadar yazılmış çoğu tarih kitabında son olarak 18. yy icraatları kaleme alınmış 1. Abdülhamit dönemi anlatılarak son bulmuştur. Daha önce yazılan tarih kitaplarının yüzeyselliği ve araştırmalara cevap verecek tarzda yazılmamış olduğu kanaati Mehmet Kâmil Paşa'yı Osmanlı tarihini kaleme almaya yöneltmiştir.

Mehmet Kâmil Paşa okumaya ve kendini geliştirmeye önem veren bir devlet adamıdır. Dört eser kaleme almıştır. Tarih-i Siyasi-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye adlı eserinde kullanılan dil ve üslup Tanzimat dönemi Türkçesi içinde sade, açık, anlaşılır bir Türkçe ile olmuştur. Tarihi bilgileri ihtiva eden ve bilgilendirici mahiyet taşıyan bu eser akıcı bir üslupla kaleme alınmıştır.

Mehmet Kâmil Paşa tarihi şahsiyetleri ve olayları tarafsız gözle tahlil edebilmek gayesiyle her zaman farklı kaynaklardan yararlanma yolunu tercih etmiştir. Türk tarihçilerinden Naima, Hacı Halife, Solakzade ve Sadettin tarihleri gibi önemli kaynakları okumuştur. Bununla birlikte Pol Morye, Hammer gibi yabancı tarihçilerden de istifade etmiştir. Farklı kaynaklara yönelebilme ufku, tarihi olayları yorumlayabilme becerisi ve zengin okuma kültürü sayesinde tarihi olayları ve şahsiyetleri çok yönlü tahlil edebilmiştir.

Bu çalışmayla, Osmanlı Devleti'nin son yüzyılında, birçok önemli olaya da tanıklık etmiş devlet adamlarından birisi olan Kâmil Paşa'nın önemli bir eseri gün yüzüne çıkarılmış, eserdeki sözvarlığı, açıklamalar ve örnekleriyle ortaya konulmuştur. Paşa'nın dil ve üslûbunun dönemin diğer tarihi ve edebi eserlerine göre çok daha sade, akıcı, tekellüf ve tasannudan âzâde ve kolay anlaşılır olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVLERİ

BA, SAD, No: 4, s. 38

BA, YT, Dosya No: 86 / 37, sıra No: 3634.

BA, YT, Dosya No: 86 / 35, sıra No: 3438

YARARLANILAN KAYNAKLAR

İbnülemin Mahmut Kemal (İnal); **Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar** İstanbul 1940 – 1951.

Hilmi Kâmil Bayur**; Sadrazam Mehmet Kâmil Paşa ''Siyasi Hayatı''**, Ankara 1954

İsmail Şen ‘**'Sadrazam Kıbrıslı Mehmet Kâmil Paşa''** Ankara 1995

Mehmet Kâmil Paşa; **Tarih-i Siyasi-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye**

Ferid Devellioğlu **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat** 28. Baskı 2011 Ankara

SÜRELİ YAYINLAR

Hilmi Kâmil Bayur **''Kıbrıslı Kâmil Paşa'nın Özel Hayatı''** Tarih Mecmuası, Ağustos 1979, Sayı 8

Takvim-i Vekayi; 17 Teşrin-i Evvel 1328

تاریخ سیاسی 1013 حتی سنه

۱۳۰۷ تاریخنده مسند صدارتدن انفصالمده چونکه الی سنه امتداد ایدن بوخدمتده امور داخلیه‌یه انضمام ایدن مسائل وغوائل سیاسیه‌نك اداره ودفعی مشغولیتیله پك یورغون دوشمش وذاتاً بعدالانفصال دورسابقك حکمی ایجابنجه اختلاطدن ممنوع بر حال انزواده اوقاتکذار بولنمش اولدیغمدن برآی قدر استراحتدن صکره وقتمی بیهوده کچورمکدن ایسه وقتیله مطالعه وتدقیق اولندیغنه کوره دولت علیهٔ عثمانیه تاریخلرندن اسکیلری سلطان حمید خان اول زمانندن منتهی اولهرق بونلری تعاقب ایدن جودت تاریخی دخی سلطان محمود خان ثانی دوری اوائلنه قدر کلوب یونانستانك کسب استقلال ایلدیکی تاریخده قالمش وبوندنصکره نشر اولنان تاریخلر ایسه پك سطحی و استفاده‌یه غیرکافی آثاردن اولوب باخصوص مصرایله سنه‌لرجه دوام‌ایدن محاربانه ومحمدعلی پاشانك ورانتله مصر والیلکنی نصل احراز ایلدیکنه دائر ترکجه بر تاریخ بولنمدیغنه وبرده تواریخ قدیمه‌ده اوزمانلرك اصطلاحنه کوره خصما ورقبای مسیحیه حقلرنده استعمال اولنان تعبیرات غلیظه‌نك فی زمانمنا قرائت وتذکاری بیله آداب مدنیته مغایر اولدیغنه بناء لسان حاضیز اوزره ممالك دولت علیه‌نك تاریخ سیاسیٔ تامنی قلمه المغه ربط نیت وزمان معزولیتم اولان درت سنه مدتی بوامنیه‌نك حصولنه حصرایله تواریخ قدیمه‌یی جامع اولان هامر تاریخیله ازجمله مدار تطبیق اولان حاجی خلیفه، نعیما، صولاق‌زاده وسعدالدین تاریخلری کبی آثارقدیمه ومدت اخیره ایچون دخی جودت وفرانسه مؤرخینندن پول موریه‌نك اثری اولان محمد علی تاریخی مأخذ ایدینه‌رك بنام خدا عزوجل تحریره مبادرت ومداومت اولنمش وبو وجهله تاریخك قسم اعظمی قلمه النمش ایدی .

۱۳۱۱ تاریخنده ینه عهدهٔ عاجزانه‌مه توجیه بیوریلان خدمت صدارتك برماه صکره آیدین ولایتی والیلکنه تحویلیله ۱۳۲۲ تاریخنده والیلکدن بالانفصال درسعادته عودتده مقدماتحریرینه بدأ اولنان بوتاریخك شوایکنجی زمان معزولیتده اکمالنه اهتمام وبعون‌اله تعالی جنتمکان سلطان عبدالمجیدخانك اواخر سلطنتلرینه منتهی اولان قسمك دخی تحریری اتمام‌اولنمشدر. اشبو ایضاحاتدن مقصد بوزمانه

Süleymaniye Kütüphanesi
Kısım I
Yazma
263
Fihrist No

دکین عمرینی خدمات مهمهٔ دولتده کچورمش اولان بر آدمك مشغولیت دائمه ایچنده نصل وقت بولوبده بویله برتاریخی یازه بیلمسی ممکن اولدیغنی تعریفدن عبارت اولوب بنابرین بر مقتضای طالع رزایای دهر مهینه معروض بر حالده یکده اسوده بال ایله یازلمش دنیله میان بواثر عاجزیده وجودی طبیعی اولان نقایصدن طولایی ارباب فضل وکمال عندنده مظهر مسامحه اولملغمی تمنی ایدرم. دولت علیهٔ عثمانیه‌نك صورت تأسس وتوسعی مطالعه وتأمل اولندقجه سلالهٔ آل عثمانك « تؤتی الملك من تشاء وتنزع الملك ممن تشاء الخ » نص جلیلنك سرینه مظهر اولدقلرینه قائل اولمامق ناقابلدر مکر دولت سلجوقیه‌نك انقراضی آل عثمانك ظهورینه متوقف ایمش. سلطان علاءالدین سلجوقینك وفاتیله سلطان عثمان خانك بالسهوله یرینه قائم اولمسی و متعاقباً بیزانس ایمپراطورلغنك زواله یوز طوتمسی آل عثمانك تعالیٔ طالعنه دال ایدی . سلاطین سالفین عظام عثمانیه‌نك اساساً متخلق اولدقلری بسالت ومن عنداللهلهم اولدقلری عدالتله برابر حکم زمان ایجابنجه ادارهٔ وقوعبولان اجراآت فوق العادهٔ تهدیدکارانه‌لری مسبتنا اولمق اوزره شرعشریفه رعایتلری، هرکار وکار زارده موفقیتلرینی تسهیل ایتدن اسباب وضحه‌دندر. زمانلرنك صاحب قرانی اولان تیمورلنك اسیای وسطادن قفقاسیه به وبحراسوددن بحرسفیددده مصره قدر اولان ممالکی استیلا ایتمش اولهٔ یعنی سالده ضرب مثل حکمنی آلان مظالم واعتسافاتیله بلا انصاف قتل نفوسه اولان فرط انهماکی یوزندن دولتی یارم عصرمدت بیله سورمیوب حکومتیله برابر نسلی منقرض اولهرق سلاطین آل عثمان ایسه عدالتلری سایه‌سنده دولت علیه‌نك پایدارلغنی تأمین ایلمشلردر . سلاطین عظام اولین حضراتی قانونی سلطان سلیمان خانك ختام دورسلطنت سنیه‌لرینه قدر سرکارده اجلهٔ رجالدن ادملر بولندیرمقله برابر امورسیاسیه‌یی بالذات تصوروتصمیم ومحاربانك همان کافه‌سنده ویا اکثریسنده اردوی همایونلرینه بالذات قوماندا ایدرك فتوحات سنیه‌لرینی تأمین ایدرلرایدی . خدمانه اهل وارباب انتخاب وتعیین ایتمك موفقیتی الك زیاده قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلرینه میسر اولوب دور سلطنتلری تاریخنده کوریله‌جکی وجهله عین زمانده شرق وغربده متعدد دولتلرله برآ وبحراً وقوعبولان محاربانك کافه‌سنده موفق اولمشلردر. دول اجنبیه ایله معاهده عقدی بو دورده بدأ ایدوب اخیراً فرانسه سفیرینك التماسی اوزرینه صدراعظم ابراهیم پاشا طرفندن بالتنظیم سفیره

bila-insaf caliyeran

ویرلان عهدنامه مجرد فرانسه تجار و تبعه‌سی حقنده بعض مساعدات جون
سردانه‌دن عبارت اولدیغی حالده معامله متقابله‌یی حاوی اولمیان بو مساعدات
یعنی التماس واقع اوزرینه بیدرپی دیکر دولتلره دخی اعطا اولنمش ایدوکندن
بوبابده کی عهدنامه کیدرك دولتلرجه برتعهد حکمنده تلقی اولنه‌رق الی یومنا
هذا بلاعوض تبعهٔ اجنبیه‌یه فائده بخش اولدیغی قدر منافع دولت علیه‌یه مضر
اولان قاپیتولاسیونلرك یعنی عهود عتیقه‌نك اساسی بونلردر . سلطان سلیم خان
ثانیدن سلطان سلیم خان ثالثه قدرکچن دورلرده رأس کارده ارباب اهلیت ورویتدن
رجال بولندقجه دولت علیه ادارهٔ مملکت ومحاربانده سوابق وجهله موفقیانه
مقابل وبالعکس مسند صدارت نا اهللرعهده‌لرینه تفویض اولندقجه دوچار تلفات
اولمه‌رق انحطاطه مائل اولمقده‌ایدی . مع‌هذا سلطان محمد خان رابع دورنده مسند
صدارتده بولنان کوپریلی محمد پاشا ومخدومی فاضل احمدپاشانك زمان صدارتلرنده
دولت خیلی فتوحات وموفقیاته مظهراولدیغی مثللو سلطان مراد خان رابع دخی
کندو عهد سلطنتلرنده بالذات درعهده ایلدکلری محاربانده دائما غالب ومظفر
اولمشلردر . انجق ادوار اخیره ده ادارهٔ حکومت خلیلزبر اوله‌رق روسیه‌نك
تسلطانه مقابله ومداومت کوچلشوب تلفات ایله توالی ایدن محاربات یوزندن
خزینهٔ مالیه‌یه ضعف طاری اولدیغی کبی اخیراً روسیه چاریچه‌سی قرینه‌نك
دسایس سیاسیه‌سیله قریم دخی الدن کیدوب وقتیله اوروپا جهتی محاربانده
عندالحاجه یوز بیکدن زیاده تاتار جنکاورانیله اردوی همایونه الحاق ایدن
قریم خانلرینك معاونت فعلیه‌لرندن محرومیت قوهٔ حربیه‌نك تناقصنه بادی وبو
صورتله اوروپا واسیا جهتلرنده دها بر خیلی ممالکك ضیاعنی مؤدی اولمشدر .
سلطان محمود خان ثانی حضرتلرینك عهد سلطنت سنیه‌لرنده روسیه‌نك معاونت
سیاسیه وفعلیه‌سیله یونانستان حکومتی تشکل ایتمش وذاتاً بر زماندنبری غنایم
حربیه‌نك فقداندن کیفی قاچمش اولان یکیچریلرك اوآوانده اداره‌لری کسب
مشکلات ایدرك وجودلرندن زیاده مضرت کورملکه باشلامش اولدیغندن اوروپاده
اولدیغی کبی ممالك عثمانیه‌ده دخی نظام عسکری احدائی بالتصمیم اجرا آتنه تشبث
ایدیله‌رك یکیچریلرکده بوسایکه ادخالیله اصلاح احواللری ارزو اولنمش ایسه‌ده
بوندن متوحش اولان یکیچریلرك رفع لوای عصیان ایللری اوزرینه ازالهٔ
وجودلری حقنده ویرلان قراره وطرف مشیخت اسلامیه‌دن اعطا اولنان

فتوایه بناءً عایهلرنده استعمال سلاح ایله وجودلری اورتهدن قالدیرلمشدر .
حالبوکه عساکر جدیدهٔ نظامیه آز مدتده یکیچریلرك یرینی طوتهمدیغندن مصر
والیسی محمد علی پاشا موره محاربانتده سبق ایدن خدماتنه مکافاةً مصره همجوار
اولان سوریهنك دخی عهده سنه توجیهی استدعاسنه مساعدهٔ سنیهٔ پادشاهی شایان
بیورلمامسندن طولایی بروسیله احداث ایدرك مصرك نظام عسکریله برالشامه تجاوز
وعکا قلعهسنی براً وبحراً بالمحاصره ضبط ایلدکدنصکره مصرارد وسنك قوماندانسنده
بولنان مخدومی ابراهیم پاشا برالشام ایله حلبی ودها ایلرولیهرك قونیه یی ضبط ایله
کوتاهیه یه قدرطیانمش اولمسیله درسعادتجه تلاشی موجب اولان بوحال اوزرینه روسیه
دولتیله عقد اولنان خنکارسکه سی معاهدهسنه بناءً روسیه دونمانسنك کلوب سرای
برونده لنکر انداز واون بش بیك روس عسکرینك بوغاز ایچنده آرام سلان
اولمسی انکلتره ایله فرانسهنك مداخلهسنی داعی اولهرق بالمخابره مصر عسکری
سلطان طاغنك اوتهسنه رجعت ایتدیرلمش وبوحالده روسیه دونماسیله عسکری
دخی استانبولدن چکیلوب کیتمش ایدی . بعده وقوعبولان نزب محاربهسنده دخی
طالع حرب مصرلولره یاور اولهرق جنتمکان سلطان عبدالمجید خان دورینه
انتقال ایدن بومسئله حقنده لوندرهده دول معظمهٔ خمسه طرفندن عقد اولنان
قونفرهده فرانسه دولتی محمدعلی پاشا طرفنی صحابتدن کندوسنی الهماعش اولمسیله
دول اربعه بینندهٔ ویریلان قرار اوزرینه اوستریانك اشترا کیله انکلتره دن دونمانك
وعسکر سوقیله وداخلاً مصر حکومتنی ایستمیان اهالینك اردوی همایونه معاونت
فعلیهسیله ابراهیم پاشا عسکریله معاً برالشامدن چیقارلمش ونهایت الامر محمد علی
پاشا وراثت صورتیله مصر والیلکنده ابقا اولنهرق دولت علیهیه انقیاده مجبور
ایدلمشدر .

فی زماننا جمعیت مدنیهیه داخل بولنان ذوات اقران وامثالیله معاشرت
ایده بیلمك ایچون برچوق علوم ومعارفه واقف اولمغه محتاج اولوب حتی علوم
عالیه اهلنك بیله عالمك اوائل واواخراحوالنه کسب وقوف ایچون تاریخ عمومی یی
کوزدن کچورملری لازم اولدیغی مثللو سائر تربیهٔ مدنیه سی اولنلرك وباخصوص
امورسیاسیه ایله اشتغال ایدنلرله دولت مأموریتنده بولنانلرك وامرا وضابطان
عسکریهنك هیچ دکل ایسه کندو وطنلریله دولت متبوعهلرینك تاریخنی بیلملری
لازم وعلی الخصوص شهزادکان جوان بختان حضراتنك اجداد عظاملرینك تاریخنه

حقيله كسب وقوف بيورملرى اهم اولديغندن بروجه محرر قلمه النوب همجوار اولان اوسترياء روسيه وايران ايله فرانسه‌نك دولت عليه‌يه تعلقى اولان وقايعى دخى حاوى بولنان بو تاريخك مطالعه‌سنى تسهيل ايچون بى‌لزوم تفصيلاتدن ممكن مرتبه تجريد اولنه‌رق تلخيص ايدلمشدر . وقايع فوق العاده‌دن سلطان مراد خان اولك قوصوه محاربه‌سنده شهادتى، سلطان بايزيد خان اولك انقره‌ده تيمورلنك ايله وقوعبولان محاربهٔ خونريزانه‌ده اسارتى، سلطان محمد خان ثانى حضرتلرينك بلاد سائره ايله استانبولى فتحى وطرابزون وبوسنه ايمپراطورلقلرينك الغاسيله مملكتلرينك ضبطلرى وبلغارستان وصربستان قرالقلرينك دخى محويله اولكه‌لرينك استيلاسى، نژاد اوليده علاءالدين سلجوقينك وفاتى متعاقب سائر ممالكده بشقه بشقه حكمدار اولان طقوز امرانك ازالهسيل مملكتلرينك ممالك دولت عليه‌يه الحاقى، سلطان سليم خان اولك برالشام ومصرى فتحى وايران ايله اولان محاربانتده مظفريات وفتوحاتى قانونى سلطان سليمان خانك اون اوچ سفر همايونلريله برآ وبحراً فتوحات عظيمه‌سى، اوروپا جهتنده مجارستانك ضبطى، وياه‌نك محاصره‌سى، ايهستانك دولت عليه‌نك حكم وانقوديه تابعيتى، راغوزه‌نك ويركوى سنوى اعطاسيله مكلف اولمسى، اوستريانك سنوى هدايای معتاده اوتوزبيك دوقه ايفاسنه مكلفيتى، اردل افلاق بغدان قريم وآسيا جانبنده كرجستان طاغستان شروان تبريز كردستان عراق وجزيرة العرب ويمن سواحلنك بالمحاربه ضبطى وهند سواحلنده ديو قلعه‌سنك محاصره‌سى وافريقاده بحر احمر سواحليله سودان طرابلس غرب تونس جزاير وآق دكزده ردوس ايله سائر اطه‌لرك كذلك بالمحاربه ضبطيله زيرا ادارهٔ دولت عليه‌يه النمسى وسلطان سليم خان ثانى دورنده يمن قطعه‌سيله قبرس جزيره‌سنك فتحى وهكذا سلطان ابراهيم خان زمانده سواحل بحرسفيدك نقطهٔ استنادى اولان كريدك فتحى وباخصوص اخيراً قانديانك تلفات كليه ايله تسخيرى وقايع فوق العاده‌سى شايان مطالعه اولوب حقاكه سلاطين سالفين عظام حضراتنك فتوحات ومظفريات جايله‌لرى ملت عثمانيه‌جه موجب مباهات اوله‌رق معهذا بواغورده قانلرينى دوكوب جانلرينى فدا ايدن اجدادمزك خدمات دلبرانه‌لرى نه‌درجه تقديره سزا ايسه بيده تبدل احوال ايله اشبو ممالك وسيعه‌دن اكثريسنك يبدى الدن كيتمسى اودرجه غمفزادر .

عبرتما اولان احوال وامثال اخيرهٔ ماضيه‌يه نظراً آتياً محافظهٔ حقوق ايچون

حکومتجه اتباع اولنه‌جق مسلك چونکه بین‌الدول هستئ رقابت مانع اتفاق اولدیغی جهتله مناسبات خارجیه‌ده اوروپا موازنه‌سنجه پولتیقه‌نك تحولاتی دائما نظر مطالعه‌دن دور طوتلیه‌رق ایجاب‌حاله موافق صاغلام موقع طوتمق وداخلاً ممالك عثمانیه‌ده حکومت‌مشروطه‌نك حسن تأسسنه بالاعتنا مات عثمانیه‌یی ترکیب ایدن باجمله عناصرك زیر لوای دولتده اتحادندن تزاید ایده‌جك قوتك متانتنه استناد ایلك‌لازم کله‌جکی بیاندن مستغنی اولمله واقف حکمت حکومت اولان اخلافك حراست ملك‌وملتده کمال موفقیتلری الطاف الهیه‌دن مستدعادر .

اشبو تاریخ سیاسینك طبع ونشری شوکتلو پادشاهمز سلطان محمدخان خامس افندمز حضرتلرینك دور دل آرای شهریاری وحریتپروریلرنده میسر اولمسندن طولایی جناب حقه تشکروبمنه‌تعالی شوزمان‌سعادت اقترانه دکین مابعدی اولان ادوارك تاریخنی دخی تحریر ونشره موفقیت عاجزانه‌می تمنی ایلرم

ZENTRUM

دولت علیهٔ عثمانیه‌نك تاریخ تأسسی سكزنجی عصردن بدأ ایدر ایسه‌ده مؤسسی اولان سلطان عثمان خان غازی حضرتلرینك اجداد عظاملرینك تاریخی تقریباً برعصر دها اول باشلایوب بیوك پدراری سلیمان شاه بن قیا آلب كه اوغوز قومنك اشهر خاندانندن قایی خان سلاله‌سندن ایدی. او زمان آسیایه مسكولی اولان جنكیز خان داهیه‌سنك ماوراءالنهرده مغولارك طغیانه قارشو سد متین حكمنده بولنان خوارزم دولتنی تخریب وتارومار ایتمسی اكرزینه خراسانده اقامتكاهی اولان ماهان ولایتنی قبیله‌سیله معاً ترك ایدرك اللی بیك كشی ایله كردستانه متوجهاً حركت وكاوب ارزنجان ایله اخلاط حوالیسنده اختیار اقامت ایلش ایدی (سنه ٦٢١) یدی سنه صكره جنكیزخان وفات ایدوب خوارزم شاه دخی سلجوقیلرك اك مهیبی اولان سلطان علاءالدین طرفندن مغلوب ومحو ایدلمسیله سلیمان شاه كندو قبیله‌سی خلقیله وطنلرینه عودت ایتمك اوزره فرات بوینجه حلبه طوغری یوله روان اولەرق جعبر قلعه‌سی جوارینه بالوصول نهری كچمك ایستدكلرنده شاه مشارالیه راكب اولدیغی اسب ایله اوچوروملردن دوشوب صوده غرق اولمش اولدیغندن بو وقعهٔ الیمهٔ ناكهانی شاه سلیمانك سردارلغی تحتنده مجتمع اولان قبیله خلقنك پریشانلغنه بادی اولمسیله بونلردن برطاقمی برالشام طرفلرنده قالوب دیكرلری اناطولیه یایلەرق الی الیوم نسلاری اناطولیده تركمان عشایری ایله برلكده سیار حالنده یشامقده‌درلر. مرحوم سلیمان شاهك درت اولادندن سنغورتكین ایله كون طوغدی خراسانه عودت ایدوب دوندار ایله ارطغرل كندولرینه تبعیت ایدن درتیوز خانه خلقیله معاً سورمه‌لی جقموره وبونلردن برازی دخی لاجل التوطن پاسین اووه‌سنه كیتمشلردی. بعده دوندار ایله ارطغرل كندولریچون بر وطن تحریسنده او زمان دولت سلجوقیه‌نك حكمداری بولنان سلطان علاءالدینك ممالكنده مظهر حمایه اولق امیدیله غربه متوجهاً عزیمت ایدوب اثنای راهده محارب ایكی اردویه

تصادف ایتملریله ارطغرك ضعیف کورینان طرفك امدادینه شتاب ایدرك معاونت جوانمردانه‌سی مظفریتلرینه بادی اولمشدر . مکر مغلوب اولان طرف مغول تاتارلری وغالب ومظفر ایسه سلطان علاءالدین ایمش . ارطغرل سلطان مشار الیه ایله لدی‌الملاقات کندو حامیٔ مختاری کبی رسم دستپوسی‌یی ایفا ایلدیکی مثللو منتداری اولان سلطان علاءالدین دخی کندوسنه برخلعت فاخره‌اعطاسیله برابر انقره حدودنده قره‌جه‌طاغی وینه اولحواليده طومانیج وارمنی طاغلریله سکود قصبه‌سنی یایلاق وقشلاق اولهرق اقامتنه ترك وتخصیص ایلمش ایدی.

قره‌جه طاغ کوتاهیه‌نك شمال جهتنده واقع بر موقع مستحکم اولسه‌ده ارطغرل کرك اورالرده وکرك بیله‌جك قصبه‌سیله جوارنده ساکن روملردن بیزار اولمغله مذکور قصبه‌یی اورمغه سلطان علاءالدین طرفندن مأذون‌اولهرق اورانك ضبطنه موفق اولمش وبرمدتجك صکره بروسه ایله یکیشهر آراسنده واقع صحراده دخی ارطغرل سلطان علاءالدین طرفندن بالوکاله مشار الیهك عسکرینه قوماندا ایدرك روم وتاتار عشیرتلریله بالمحاربه کندو قوتنك انضمامیله اعدایی مغلوب ومقهور ودکزه قدر بالتعقیب کلیبولی‌طرفنه فراره مجبور ایلمش اولدیغندن اشبو مظفریتنه مکافاةً سلطان علاءالدین اسکی شهر قضاسنی سلطان اوکی تسمیه‌سیله تیمار اولهرق ارطغرل ایله اولادینه توجیه وسرایجق قصبه‌سنی دخی قشلاق اولمق اوزره کندولرینه تخصیص ایلدی .

ارطغرل حضرتلرینك عثمان، کوندوز آلب وصاوجی اسملریله اوچ اوغلی اولوب عثمان خان (٦٥٧)سنه‌سنده تولد ایتمشدر . سلطان علاءالدین اول زماننده علاءالدین ثالثه قدر یارم عصر مدت ارطغرل حضرتلرینه تعلق ایدن وقوعات مجهول اولوب تواریخجه معلوم اولان یالکز مارالذکر ایکی محاربه ایله مشار الیهك اسکی شهر ونام دیکری سلطان اوکی قصبه‌سنده توطنی وسلطان عثمان خانك تولدی وشیخ « ادەبالی » نك کریمه‌سی مال خاتون ایله تزوجی و بونك دخی نجل نجیبی سلطان اورخانك ولادتی وقایع خیریه‌سیدر .

سلطان عثمانك ازدواجی ماده‌سی ابتدالری مشکلاته تصادف ایدوب چونکه مشار الیهك حصول دلخواهنه شیخ افندی موافقت ایتمدیکی کبی مال خاتونك صفت جمیله‌سنه واقف اولان اسکی شهر بکی دخی مشار الیهانك تزوجنه طالب اولهرق بوکاده دریغ ایله جواب ویرلمسی اوزرینه عثمان خان برکون برادری

کوندوز آلب ایله برلکده همجواری اولان این اوکی حاکمنك تزدنده بولندقلری اثناده رقیبلری اولان اسکی شهر بکی خرمن قیا حاکمی کوسه میخال ایله بالاتفاق ناکهان ظهور ایدرك این اوکی حاکمندن عثمان خانك کندولرینه تسلیمنی طلب ایتلریله عثمان خان برادریله معاً بونلرك اوزرلرینه یوریبوب اسکی شهر بکنی رد وکوسه میخالی اسیر ایتمشلر ایدی. بوحال اوزرینه کوسه میخال عثمان خانك بهادرلغنه مفتون اولهرق کندوسنه خلوص قلب ایله عرض اطاعت ایلدیکی کبی آتیده کوریلهجکی وجهله مومی الیه صکرهلری دین مبین اسلامی دخی قبول ایله کرك کندوسی وکرك اولاد واحفادی دولت علیهٔ عثمانیه یه خیلیجه حسن خدماتده بولنمشلردر.

عثمان خان بیلهجك تکفوری (محافظی) ایله خوش کچنیورایدیسه ده هرسنه یایلاغه کیدوب کلدکجه اینه کول محافظی طرفندن توابع وحیواناتی اینجنمکده ایدوکندن عشیرتنك مرور وحضورینی تأمین ایچون هردفعه صیفیه یه کیتمزدن اول ذی قیمت اولان اشیالرینی امانةً بیلهجك قلعهسنه براقمق ایچون محافظی ایله اویوشمش وفقط بواشیانك مسلح آدملر ایله دکل نسوان ویا کنج چوجقلر واسطهسیله نقلنی محافظ شرط تحتنه الوب بوکاده رعایت ایدلمشیدی. مع مافیه عثمان خان اینه کول محافظنك معاملهٔ واقعهسنی چکمیهرك نهایت بونکله بالمحاربه عسکرینی پریشان ایتمشیکن محافظ مزبوراشیو مغلوبیتدن بی خبر اولدیغی حالده قرهجه حصارك محافظیله برلشوب طومانچ جوارنده وقوعبولان محاربهده هر ایکیسی منهزم ومقهور وقرهجه حصارمحافظنك کوچك برادری قلابوس مقتول اولمش وبوکار زارده عثمان خانك کوچك برادری صاوجی بك دخی شهید اولهرق قندیللی چام نام محلده دفن ایدلمشدر (سنه ٦٨٧).

بنه او سنه ظرفنده سلطان علاءالدین ثالث عثمان خانك انضمام همت وشجاعتیله بیغا صحراسنده تاتارلر ایله بالمحاربه نائل مظفریت اولهرق متعاقباً ارکلی طرفنده دیکر بر تاتار اردوسی ظهور ایدوب قصبهیی احراق ایلدیکی خبری اوزرینه سلطان علاء الدین اول جانبه عزیمتله قرهجه حصار قلعهسنك محاصرهسنی عثمان خانه حواله ایتمش ایدوکندن سلطان مشار الیه بالمحاربه تاتارلری مغلوب ایتدیکی اثناده عثمان خان دخی قرهجه حصار قلعهسنك فتح وتسخیرینه موفق اولمش ایدی. بو مظفریتدن چند کون صکره ارطغرل

فرزند ارجمندی اولان عثمان خانك فروشکوهی کندینکدن زیاده پرتونثار اولدیغنی کوردکجه مشارالیهك اقبال واستقبالندن مستریح البال اولدیغی حالده داربقایه ارتحال ایدوب عثمان خان حضرتلری ایسه اوحال کدر اشتمالده مارالذکر فتوحاتی واوسنه نجل نجیبی اورخان خانك قدمنهادهٔ مهد وجود اولمسی وقوعاتیله تسلیتیاب اولدی . فرداسی سنه سلطان علاءالدین عثمان خانك خدمات واقعه‌سنه مکافاةً فتح ایتمش اولدیغی قره‌جه حصار اراضیسنی تیمار اولهرق کندوسنه تفویض ایتمکله برابر امیر عنوانی دخی علامات فاخره‌سی اولان طبل وعلم ریوتوغ ایله معاً عهده‌سنه توجیه ایلدی (سنه ٦٨٨) .

اشبو توجیهاتدن صکره عثمان خانك برنجی ایشی مقری اولان قره‌جه حصار کلیساسنك جامع شکلنه تحویلی وسلطان علاءالدیندن استحصال مأذونیتله بوکا امام وخطیب تعیینیله برابر بین‌الاهالی وقوع بوله‌جق دعاوی ومنازعاتی فصل ایتمك ایچون برده منلا نصبی ماده‌لری اولوب جمعه کونی پازار یرنده براسلام ایله بلخرستیان بینلرنده وقوعه کلان بر دعوانك رؤیتنده عثمان خان طرفندن خرستیانك لهنده حکم ویرلمش اولدیغندن بتون مملکتده ارطغرل زمانندنك عدالت وحسانیتی دللرده دستان اولمغله بوکیفیت خلقك پازار یرینه اقشمسیله اخذ واعطانك تکثرینی مؤدی وبوصورتله عثمان خانك ترقیٔ قدر واقتداری همجواری بولنان کوچك حکومتلرك حسدینی داعی اولمشیدی . عثمان خان امر ونفوذی تحتنده بولنان یرلرك اطراف واکنافی دوره چیقدقجه جملك صادق دوستی اولان کوسه میخال کندوسنه رفاقتله هرجهتك حقایق ودقایق احوالنه کسب وقوف ایتمسنه خدمت ایدرك قره‌حصاره عودتلرنده یدی سنه مدت راحتله وقت کچیروب علوشانه حسد ایدن تکفورلرك ازعاجاتندن بشقه بر شیدن اینجنمامش اولدیغی حالده اخیراً دوست قدیمی اولان بیله‌جك محافظی بیله اثر رقابتله عثمان خانی الله کچیروب حفظه‌اه تعالی ایشنی بتیرمك قصدیله چونکه یار حصار محافظلك قزینی تزوج ایده‌جکندن ترتیب ایلدیکی دوکونه عثمان خانی دعوت ایلش واشبو سوء قصده واقف اولان کوسه میخال صورت محرمانه‌ده دشمنلرینك مقصدینی عثمان خانه بیلدیرمکده قصور ایتمامش اولدیغندن مشارالیه واقع اولان دعوتی قبول ایله برابر دوکونك خارج شهرده اولمسی مناسب اوله‌جغنی وکندوسی دوکوندن صکره طوغریجه

يايلاغه كيده‌جكنى بالبيان كمافى السابق نسوانه تسليماً كوندره‌جكى ذى قيمت اشياسنك قلعه‌ده حفظ ايدلمسنى بيله‌جك محافظه‌دن التماس ايلش واودخى عثمان خانى اله كچيردكدن صكره اموال كرانبهاسنكده اوزرينه اوتورمق امليله تكليف واقعه موافقت ايتمش اولمسيله عثمان خان دوكوندن بركون اول اك بهادر جنكاورلرندن انتخاب ايلديكى اوتوز طقوز كشيى بى چارشب ايله قادين قيافتنه قويوب وحيوانرينه اشيا يرينه سلاح تحميل ايدوب درون قلعه‌يه ادخال ايدرك چونكه اوائناده اكثر اهالى دوكون سيرينه چيقمش ايدوكندن بالسهوله قلعه ضبط اولنديغى كبى ديكر برفرقه عسكرله عثمان خان قالديرالق بوغازندن كويكينك ورودينه بالانتظار حالدن بى خبر اوله‌رق قصرينه كلمكده اركن محافظ مومى‌اليهى دخى قتل ايلش وكلين نيلوفر نام پرى پيكر يدطاهره دوشمش اولمسيله مومى‌اليهاى عثمان خان غازى هنوز اون يركى ياشنده اولديغى حالده بوصرده ابراز آثار مردانكى وغيرت ايتمش اولان مخدومى اورخان خانك ازدواجنه تخصيص بيورمشدر .

عثمان خان متعاقباً يار حصار ايله اينه كول قلعه‌لرينك فتحنده ظفرياب اوله‌رق اشبو فتوحات ثلثه يدنجى عصرك نهايتنده واقع ودولت سلجوقيه‌نك انقراضى دخى او زمانه مصادف اولمغله سلطان عثمان خان غازى حضرتلرى سلاله‌سنك حكومت مستقله‌لرى تاريخى ٦٩٩ سنه‌سندن اعتباراً اولنمشدر.

اورخان خان ايله نيلوفرك ازدواجندن سلطان مراد اول ايله سليمان پاشا تولد ايتدى. بروسه‌اووه‌سنى اسقا ايدن نهر ايله شهر جوارنده وبونهر اعزيزيه انشا اولنان طاش كوپرى وقلعه‌نك اتكنده مشاراليهانك تأسيس كردوسى اولان تكيهٔ شريفه نيلوفر اسميله ياد اولنور .

عثمان خان غازى حضرتلرى كشيش طاغنك حوالسنده كائن خطهٔ واسعهٔ اراضيه مستقلاً مالك اولمسيله اوغلى اورخان خانى قره‌جه حصاره وبرادرى كوندوز آلبى اسكى شهره ومحاربات واقعه‌ده رفقاسى اولان رؤساى غزاتدن درت ذواتى ديكر درت شهره تعيين وبيله‌جكك وارداتنى اورادەكى كريمه‌سيله شيخ اده‌بالى‌يه وسائر مشايخ ودرويشانه تخصيص ايدرك كندوسى ايچون يكى شهرى مقر اتخاذ بيورمش وبعده كوپرى حصار قلعه‌سنى فتح ايله كندو نامنه سكه ضرب ايتمك وخطبه اوقوتمق حقوقنى احراز ايلمشدر .

متعاقباً ازنیق جوارنده دیکر اوچ قلعه‌نك دخی بالمحاربه فتح وتسخیری میسر اولوب بوکاده پای تختی استانبول اولان بیزانس ایمپراطوری طرفندن اشبو قلعه‌لر محافظلرینك مخصصات قدیمه‌لری کسلمسندن ناشی لزومی قدر مستحفظ عسکری استخدام ایده‌ماملری باشلوجه تسهیلات بخش اولدی. اوزمان کسب ضعف ایتمکده اولان بیزانس ایمپراطورلغنك انقراضنی آناطولی بکلری تعجیل ایتمکده اولدقرق ازجمله قسطمونی ، کرمیان ، منتشا وقره‌مان مستقل بکلری یکدیکری علیهنده اولمقله برابر جمله‌سی ایمپراطورلغك ممالکنه تعرضاتدن خالی قالمزلر ایدی .

بوحالدن مضطر اولان ایمپراطور آندرونیقوس پالئولوغ مغول‌خانی (قازان) خاندن امداد طلبیله مکافات اولهرق کندوسنه همشیرهٔ معنویسی ماریه‌نك تزویجنی وعد ایدوب مرقومه ایسه مقدما خانك متوفا اسلافندن ایکیسنه دها نامزد اولدیغی کبی قازان خان دخی قبل‌الزفاف وفات ایلدیکندن ایمپراطورینه مومی‌الیهانی خانك خلفی خدابنده‌یه دخی وعد ایتمکدن چکنمامشدر . بوتکلیفدن ممنون اولان خان بیزانس ایمپراطورینك ممالکنه تعرضدن توقی اولنمسنی آناطولینك اون مستقل بکلرینه اخطار ایله برابر ایمپراطوره امداد اولهرق چیقاره‌جغنی قرق بیك عسکرك نصفی قریباً قونیه‌نك قارشوسنده کوریله‌جکنی مقام تهدیده اشعار ایلش ایسه‌ده بوتنبیهات صاروخان و آیاسلوغ وتیره شهرلرینی مارالذکر بکلرك ضبط واستیلا ایتملرینه مانع اولدیغی کبی عثمان خان غازی حضرتلری دخی ماریه‌نك آیریجه کندوسنه واقع اولان تهدیداتنه هیچ اهمیت ویرمامشدر . دوث دفعه نشانلو اولان بوقادین هم مغوللرك امدادینه وهمده کندوازدواجنی تعجیل ایچون ازنیکه عزیمتله غازیٔ مشارالیهك ترك‌خصومت ایلمسنی بالتکلیف عکس تقدیرده کویا اوتوز بیك عسکرله حدوددده کورنمك اوزره اولان خدابنده‌نك انتقامنه کرفتار اولهجغنی بیان ایلش ایسه‌ده عثمان‌خان غازی استیلاسنی بالتوسیع سقاریه‌ایله لفکه‌نهری بینده کائن مملکته‌دهشت ویرمکله برابر نفوذ حکومتی بر طرفدن استانبول بوغازینه وشیله جانبندن قره دکزه قدر ایلرولمش اولدیغندن مغول خانلك نشانلوسنك تهدیداتنه قولاق اصمدقدن بشقه مومی‌الیهانك طور مغرورانه‌سندن حدتلنوب قوجه حصار قلعه‌سنك تسخیرینی بالتصمیم اجرای تهیآت لازمه ایله کرك بونی وکرك آق حصار، لفکه ، بکه‌جه

وکیش طاغنك اتکنده واقع لوبلوجه قلعه‌لرینی وسقاریه نهری جوارنده کائن کیوه قصبه‌سنی حرباً ضبط ایدرك مغوللرك تعرضی تماماً کسمکدن وارسته اولمشدر (سنه ۷۰۸) .

عثمان خان غازی حضرتلری بندهٔ قدیمی اولان کوسه میخاله دین مبین اسلامی قبول ایله کندوسنه رفاقت ایلمسی تکلیف بیوروب مومی‌الیه دخی بالموافقه اهتدا وغازیٔ مشارالیهه اقتدا ایتمکله دهاخیلی موفقیتلره نائل اولدقلری مثللو قره‌جه حصار قضاسنه تجاوزله شهری غارت ایدن چودار نام تاتارلرك ضرب وتنکیله‌ده اورخان خانی مأمور ومعیتلرینه جنکاور سالتون آلب بایله کوسه میخالی ترفیق ایدوب مشارالیه دخی اشبو مأموریتك کما ینبغی عهده‌سندن کلهرك موفقاً عودت ایتمش اولدیغندن عثمان خان حضرتلری ولد نجیب وفرزند حسینك اشبو برنجی غزای غراسندن مغرور واستقبالندن امید وار اولدیغی حالده برایکنجی تجربه اولمق اوزره اورخان خانی شمدیه ایله دکز بینده کائن بلدالك بقیه‌سنی فتح وتسخیره‌ده مأمور بیورمش وینه معیتنه اصدقای بهادراندن درت ذات ویرمش ایدی .

مشارالیه بالمحاربه آلب صوفی و آقحصار قلعه‌لرینی ضبط ایله مظفریتکن والد ماجدینه عرض واعلام ایتمکین عثمان خان غازی حضرتلری دخی اشبو موفقیات جلیله‌دن متشوق اولهرق سفره عزیمتله قره‌نکین، آق‌حصار، کیلکی، قیوجق، کرسته واخی یازی وقوجه ایلی قطعه‌سنی ضبط وتسخیر ایلمشدر (سنه ۷۱۷) .

بو صورتله ازنیق شهری تمامیله احاطه وقبولری پیشکاهنه انشا اولنان ایکی قلعه‌نك مستحفظلری طرفندن محاصره اولندیغی مثللو بومنوال اوزره بروسه شهری دخی حصر ایدلمك اوزره غرب جهتیله نیلوفر نهری کنارینه ایکی قلعه انشا ایتدیریلوب اون سنه محاصره‌دن صکره نهایت بتون قوتله شهرك اوزرینه وارلمسی بالتصمیم چونکه عثمان خان غازی حضرتلری اواثناده عارضهٔ نزولدن ناشی حرکته غیر مقتدر ایدوکندن بوامر مهمك سردارانی اورخان خانه حواله‌بیورلمغله‌اولبابده عقد اولنان دیوان حربده قرارلشدیرلدیغی وجهله اول امرده بروسه‌نك کلیدی مثابه‌سنده اولان اطرانوس ومتعاقباً بالنفس بروسه شهری بالتضییق ضبط اولنهرق رایت ظفر آیت عثمانی پیکار باشنه وشهر قبولرینه رکز اولندی .

بروسه محافظی شدتلی برمدافعه‌یه حاضرلنمقده اولدیغی حالده شرط استیلانك مذاکره‌سیله شهرك تسلیمی حقنده ایمپراطور آندرونیقوسدن المش اولدیغی امر اوزرینه اوتوز بیك بیزانس التونی ایفاسنه مقابل باجمله اهالی‌نك اثیالریله برابر شهردن چیقوب کمایك اسکله‌سنه ایملرینه استحصال مساعدهٔ سنیه‌یه موفق اولمشدر .

اناطولی‌نك الك کوزل والك مهم شهرلرندن بری وقدیماً ملوك مسیحیه‌نك پای تخت شهری اولان بروسه‌شهری اولوجهله ممالك دولت علیهٔ عثمانیه‌یه ضمیمه ویرایدلمش اولوب اشبو مظفریت عظیمه‌نك خبری عثمان خان غازی حضرتلرینه وفاتندن بر از اول واصل اولدقده کندوسیچون مرقد افخر واخلافنه مقر اولمغه سزاوار اولان بوشهرك فتحنه نائلیتندن طولایی ممنون ومتشکر ویکرمی یدی سنه مدت باکمال مظفریت اجرای حکومتله سن عالیلری یتمشه بالغ اولدیغی حالده اوسلطان غازیان سکود قصبه‌سنده عازم دارجنان اولدی (سنه ۷۲۶) .

مشارالیه حضرتلری بیله‌جکده یوز یکرمی یاشنده وفات ایدن قائن پدرلری شیخ ادبالی ایله اینجه اوراده ارتحال ایلیان حرم محترمه‌لری مال خاتونك جنازه‌لرنده بولنمش‌لریدی . اورخان خان حضرتلری پدرلرینك ضعف مزاج شاهانه‌لرینك متزایداولدیغنه کسب وقوف ایتلریله اعاظم رجال دولتی بالاستصحاب سکود قصبه‌سنه عزیمت وحضور همایونلرینه دخول ایله شرف مثوله نائلیتلرنده سلطان عثمان‌خان حضرتلری مخدوم شوکت موسوم ملوکانه‌لرینه خطاباً (بن ارتحال ایدیوکرم وسنك کبی بر خلف براقدیغم ایچون وفاتمه تأسف ایتمیورم . عادل اول ، خیر خواه ومرحمتلو اول . جمیع تبعه‌یی متساویاً حمایه ایله شریعت محمدیه‌یی نشر ایله . یر یوزنده پادشاهلرك وظائفی بونلردر . جناب حقك لطف وعنایتی اول وجهله استجلاب اولنور) دیو اجرای وصایا ایله بروسه‌نك دولت علیه‌لرینه پای تخت اتخاذ اولنمسنی وکندو جنازه‌لرینك اورایه نقل ودفنی اراده بیورمش اولملریله وصیتلری موجبنجه مشارالیهك نعش مبارکاری تعظیمات لایقه واحترامات فائقه ایله بروسه‌یه نقل وقلعه‌ده کوشلی کنبد دنیلان مسجد عتیقده دفن ایدلدی .

دور سلطان اورخان خان بن سلطان عثمان خان غازی

سنه ۷۲۶

سلطان اورخانك جلوس همایونلری سنه‌سی سلطان عثمان خان غازی حضرتلرینك تخته جلوسلرنده وقوع یافته اولان حالاتك کافه‌سی ساحه آرای ظهور اولوب مشار الیه کبی سلطان اورخان دخی پدرلرینك جنازه‌سیله تجلی تجیل ملوکانه‌لرینك ولادتی مراسمنی برزمانده اجرا ایلش وقره‌جه حصارك ضبطی خبری سلطان اورخانك ولادتی حادثه‌سیله معاً تواتر یاب اشتهار اولدیغی مثلاو بروسه‌نك فتحی دخی سلطان اورخانك شهزادهٔ جوانبختی سلطان مرادك تولدی هنگامنده واقع اولمشدر .

سلطان اورخان حضرتلری جلوس همایونلرینی متعاقب حکومت سنیه‌نك میانه‌لرنده مقاسمه‌سنی برادر عالیقدرلری علاءالدین پاشایه تکلیف ایلش ایسه‌ده پاشای مشارالیه چونکه جنتمکان پدرلری اورخان خان حضرتلرینی کندولرینه خلف وحید طانیمش اولملرینه مبنی وصیت شاهانه‌لرینه رعایتله اموال متروکه‌لرندن بیله برشی قبول ایتمیه‌رك یالکز بروسه جوارنده بر قریه طلبیله اکتفا ایلش وبوحاله ده سلطان اورخان حضرتلری کندولرینه وزیر اولمسنی برادرانه تکلیف و پاشای مشارالیه دخی بونی قبول بیورمش اولدقلرندن بار امور دولت میانه‌لرنده تقسیم اولنه‌رق علاءالدین پاشا احتیاجات مملکت ایله بالاشتغال وضع نظامات حکیمانه ایله تأیید بنیان دولته خدمت وسلطان اورخان حضرتلری ایسه بر طرفدن فتوحات جدیده ایله توسیع حدود مملکته بذل مجهود ایدر اولدیلر .

سلطان عثمان خان غازی پدرلرینك حیاتنده کشیش طاغنك جهت شرقیه‌سنده واقع سلطان اوکی سنجاغنی فتح ایلدکلری کبی غازیٔ مشارالیهك حیاتنده‌ده سلطان اورخان شمال غربی جهتنی ازنیق و ازمیدك قبولرینه قدر ضبط ایله بروسه‌نك فتحندن صکره بورایی مقر اتخاذ بیورمشلردی .

رفقای کرامی اولان غزاة ازنیق وازمیدده روم مستحفظلرینی قشقردوب قره دکز استانبول بوغازی وازمید ایله محدود نیم جزیره درونه داخل وبوغاز سواحلنه قدر واصل اولهرق غزاة مومی الیهمدن قوندوز آلب سقاریه نهرینك

جانبینده کائن قلعه‌لری رو‌ملردن ضبط ایلدیکی اثناده اقچه توجه دخی ارمنی پازاری، عیان کوی وقندری‌یی بالتسخیر بوغازیلر قوهٔ مجتمعه‌لرینی بوغاز ایله اسکداره قریب بولنان سمندره و آیدوس قلعه‌لری اوزرینه سوق ایله سمندره‌یی برمدت محاصره‌دن صکره تکفورك وفات ایدن اوغلنك جنازه‌سنی چیقارمق ایچون قلعه قپوسی اچامیه‌رك عساکر اسلامیه جنازه آلایی اوزرینه بغتةً هجوم ایدرك قلعه‌یی ضبط وتسخیر ومحافظی اسیر ایتمشلردر. آیدوسه کلنجه قوندوز آلب وغازی عبدالرحمن طرفندن محاصره اولنان بو قلعه‌نك متانته کوره استیلاسی زیاده دشوار اولدیغی حالده برحادثهٔ غریبه نتیجه‌سی تسهیل ایدوب شویله که تکفورك قزی حصارك اوزرندن عبدالرحمن غازی‌یی کوروب برکیجه رؤیاسنده کندوسنی برتلاکت هلاکدن تخلیص ایدن جوان‌نورانی بو اولدیغنی تشخیص ایتمکله دام عشقنه انتاده اولهرق قلعه‌نك چارهٔ نتجه‌سنه کندوسی دخی بوخصوصه یاردم ایده‌جکنه دائر یازدیغی اولدیغی ورقه‌یی برطاشه باغلایوب غازیٔ مومی‌الیه آتمش وبروجه اشارت مومی‌الیه رفقاسی اولان سکسان نفرله لیلاً درون قلعه‌یه بالدخول نائل مقصد اولمشدر. غازی عبدالرحمن قوندوز آلب طرفندن مأمور محافظك کریمهٔ جمیله‌سنی کتوروب آیدوس قلعه‌سنك تسخیری خبریله معلم سلطان اورخانه عرض ایتمسی اوزرینه ذات حضرت پادشاهی مکافات اولهرق او دختر نادرالامثالی غازیٔ مومی‌الیه تزویج بیوردیلر. او اثناده یالوه، هرکه، ازمید وتلاع سائره دخی عثمانلولرك ایادیٔ ضبطنه کچمکله کمسطنطنیه‌یی تهدیده باشلامشلردر.

وزیر علاءالدین پاشانك اول امرده تنظیم و تأسیس ایلدیکی قوانین سکه، قیافت وعسکر خصوصاتنه دائر اولوب جنتمکان سلطان عثمان خان غازی قره‌جه حصارده اعلان استقلالیت ایده‌لیدن برو کندو نام ملکداریلرینه خطبه اوقوتمق وسکه ضرب ایتمك حقوقنی حائز اولمشلر ایسه‌ده اشبو حقوق سلطانیه‌نك اجراسنه سلطان اورخان حضرتلرینك جلوس همایونلرینك اوچنجی سنه‌سی بدأ اولنمشدر.

خطبه‌لرده نام شاهانه امیرعنوانیله ذکر اولنور ایکن مؤخراً سلطان بایزید خان اول حضرتلری بونك یرینه سلطان عنوانی اوتوتمش وبوکا سلطان محمد خان ثانی حضرتلرینك استانبولی نتیجه‌سنده سلطان البرین وخاقان البحرین وصف

جلیلی علاوه اولندیغی مثلو بوده سلطان سلیم خان اول حضرتلری مصری الدقدن صکره خادم الحرمین الشریفین کلمات مباهات آیاتنك اضافه سیله اکمال ایدلمشدر .

علاءالدین پاشا حضرتلری قیافت ایله اشتغالنده کسوه‌دن زیاده سرپوشه اهمیت ویروب قفتان وکورك کبی البسهٔ رسمیه‌نك اشکالی برقاعده تحته النه‌رق ملل وطوائف مختلفه‌ده علامت فارقه اولان عمامه‌مادده‌سنه کلنجه سلطان اورخان زماننده رومللر صرمه‌لی سرپوش وترکمانلر دلبند صارق ایله مزین قرمزی عبادن فس کیدکلری جهتله عثمانلولری بونلردن تمیز ایچون عسکره ومعیت شاهانه مأمورینه بیاض عبادن فس کیدیرلمشدر . بکلر ایسه وقت سفرده کذلك بونوع فسی لابس اولوب بیرام کونلری اوزرینه دلبند صارارلرایدی . بیلدیرم بایزید خان حضرتلری زماننده بکلرك اتباعیله سائر مأمورین قرمزی عبادن فس کیوب یالکز اندرون همایون رجالی بیاض فس ایله قالمشلردر . فسلر سلطان محمد خان حضرتلری زمانه قدر ساده اوله‌رق دوام ایتمش اولدیغی حالده اوزمان درلو نقشلر ایله تزیین اولنوب بیاض فس یکیچریلره تخصیص ایدلمش ویاشیل رنکده سرپوشلر دخی ظهور ایتمشیدی . بونلره علی الاطلاق بورك تسمیه اولنه‌رق یکیچریلره مخصوص اولنلره کچه وبیوك ضابطانك کیدکلری شکله اوستوف دنیلوب بایزید اول زماننده بلا تمیز بتون اسلامك بورك لابس اولمری امر اولندی . کچه‌نی یکیچریلره حاجی بکتاش ولی تبرع ایتمشدر .

علاءالدین پاشا حضرتلرینك تأسیسات علیه‌لرینك اوچنجیسی واك مهمی عساکر موظفهٔ دائمه تشکیلی مادده‌سی اولوب ارطغرل ایله سلطان عثمان خان غازی محاربه‌ده آقینجی دنیلان ترکمان سواریسی استخدام ایلدکلرندن اوترتیبه کوره بر سفر آچیلدیغنده بر مدت اول بونلری طوپلامق لازمکلورایکن سلطان اورخان حضرتلری حین سفرده آمادهٔ خدمت اولمق وبر آچه [۱] یومیه آلمق اوزره یایا نامیله موظف پیاده قوللانوب بوعسا کر اونر و یوزر وبیکر نفره منقسم اوله‌رق اونباشی یوزباشی وبیکباشیلرك قوماندا سی تحته‌نده بولنورلر ایدی . بوعسکرلر کیدرك حرص وطمعی آرتیروب انتظام مملکتی محافظه ایده‌جکلری یرده اخلال ایدر اولدقلرندن اولبابده بعض تدابیر اتخاذیله برابر خرستیان اولادندن دخی

[۱] بر آچه بر درهم کوشك ربعی زننده ایدی .

عسکر التمغه قرار ویریلهرك بونلرك پیدرپی اسلامیتی قبول ایتمهلری حسبیله اصول متخذه نفوذ اسلامك تکثرینی دخی موجب اولمشدر . بونلر کوچکدن اطاعته وآجلق ایله تعب ومشقته آلشدیرلمقده ومیدان کار زارده ابراز شجاعت ایدنلر مکافاتسز براقلمامقده ایدوکندن مؤخراً کرك اناطولی وکرك روم ایلی جهتلرنده وقوعبولان محاربادده بوعسکرك تأسیسندن مقصود بها اولان موفقیتك حصولی ثابت اولمغله هنوز سائر دولتلرده موجود اولمان اصول عسکریهنك ایجادی اوروپاجه اوعصرده اختراع اولنان باروتدن زیاده دهشتی موجب اولمش ایدی.

بوعسکرك حین احداثنده سلطان اورخان حضرتلری بر قاچ نفرینی بالاستصحاب آماسیه جوارندہ صولیجه قریهسنده مقیم حاجی بکتاش ولی نك نزدینه عزیمتله اشبو جنکاوران ایچون خیر دعاسنی وبرسنجاق ایلهده اسم اعطاسنی طلب ایتلری اوزرینه حاجی بکتاش ولی النی نفرلردن برینك باشنه وضع ایله بوعسکره یکیچری (یکی عسکر) نامنی ویردرك یوزلری آق ، قلنجلری کسکین وهرجنکده غالبیتله کامبین اولملرینه دائر دعا ایلدی . بونلرك معاشلری دیکر عسکرلرکندن زیاده ویمکلری بول اولدیغی جهتله ضابطلرینك اسامیسی آشخانهنك خدمات مختلفهسندن استعاره اولنهرق آلای بکی مقامنده اولانه چورباجی باشی وبونك مادونده رتبهجه الك بیوك ضابطلرك برینه آشجی باشی ودیکرینه سقا باشی دنیلش وسنجاق ایسه قرمزی رنك اوزرینه هلال وسیف ذوالفقار رسملری اولمسی تنسیب ایدلمش اولوب آنجق یکیچری اوجاغنجه الك مقدس شی قزغان ایدیکه بونك اطرافنه یالکز یمك ایچون دکل عقد مشورت ایچون دخی طوپلانورلر ایدی .

یکیچریلرك بدایهٔ براقیلمدن عبارت اولان یومیهلری مدت ودرجهٔ خدمتلرینه کوره یدی مثلنه قدر آرتیریلور ایدی . علاءالدین پاشا حضرتلری بعده دیکر عسکر کروهنی دخی تنظیم ایدوب فتح اولنان ممالکك وقایهسی مقصدیله اراضیستی معاش یرینه تیمار وجهله بونلره ویرمك اصولنی تأسیس ایدرك بواصول ایجابنجه تیمار اصحابی اولان پیادهلر اثنای سفرلرده یوللری ایوبرحالده بولندیرمق وظیفهسیله مکلف طوتلدی . یومیه ویا تیماری اولیان باشی بوزوق پیادهلرینه عزب یعنی خفیف تسمیه اولنوردی که بونلر اوللری محاربهلرده آقینجیلر کبی ایلرو سوریلور ایکن صکرهلری چکدیری دنیلان سفینهلرده قایقجیلق خدمتیله قوللانیلور

اولديلر . سوارينك تشكيلاتنه كلنجه بونلر دخى پياده‌لر مثللو نظاميه وباشى بوزوق اولق اوزره ايكيه منقسم اولوب دائمى وموظف اولنلر درت فرقه‌اوزرينه: سپاهى، سايحدار ،علوفه‌جى وغرب ناملريله متشكل وبيكر نفردن مركب اوله‌رق سنجاق شريفك محافظه‌سنه‌مأمور ايديلر . يكيچرى شواريلرندن ماعدا برسوارى دها احداث اولنمش ايديكه بونلره‌ده تيمار ويريلور ومسلمان (ويركودن معاف) تسميه اولنوب سنجاق بكلرى ايله بيكباشى وصو باشيلرك قوماندلرنده بولنورلر ايدى وعين سلسلهٔ مراتب زعامت وتيمار اصحابندن مركب سوارى فرقه‌لرندده دخى جارى ايدى . استانبول ايمپراطورى سلطان اورخانك قره دكز بوغازى سواحلنه قدر طيانمش اولان تجاوزات متواليه‌سندن اوصانوب كنديسيله محاربه‌يه كيريشمكه قرار ويره‌رك ادرنه جانبندن جلب ايده‌بيلديكى عسكرى اسكداره‌ده جمع ايتمش وبوتهيا تدن خبردار اولان سلطان اورخان دخى سكز بيك پياده وسوارى ايله‌مقابله‌يه حاضر لنمش ايدى . ايمپراطور كندو عسكريله اسكدارى حركتله ايكى كونده انجق درت ساعت مسافه قطع ايدرك مالتپه‌ده اردو قوروب ديوان حربنجه اولنان مشورتده عثمانلولر ايله طاغاق وقيصيق محللرده محاربه‌يه كيريشمك مخاطره‌لو اولديغندن اووه‌يه كلورلر ايسه محاربه‌يه وعكس تقديرده استانبوله عوته قرار ويرمش اولدقلرى حالده سلطان اورخان عسكرينى ايجاب ايدن محللره تعبيه ايتمكله برابر رومللرك قارشوسنه اوچيوز سوارى چيقاروب بونلر تعليماتلرى وجهله محاربه‌يه كيريشدكدن صكره صورت تدافعيده رجعت ورومللرده تعقيبه باشلادقلرندن ايش درجهٔ مطلوبه‌يه كلديكى آنده سلطان اورخان علاءالدين پاشا قوماندا سيله عسكرينى اوزرلرينه سوق ايدرك روم عسكرى برخيلى قيريلوب جنرالرندن بعضلرى مقتول وبالذات ايمپراطور بجاغندن خفيفجه مجروح اولمسيله كندوسنى بركليم ايچنده اردو كاهه كتوردكلرندن ايمپراطورك مقتول اولديغى شايعه‌سى اوزرينه عسكرى بيننده برقاريشقلق وقوعه كله‌رك ايمپراطور عسكرينى قارشويه نقل ايتمك اوزره درحال كيلر كوندرلمسنى استانبوله يازمش وفقط عساكر اسلاميه رومللرى تعقيبده دوام ايلديكندن فرداسى كونه قدر دوام ايدن محاربه نتيجه‌سنده رومللر منهزماً فراره مجبور اولمليله ايمپراطورك ميدانده ترك اولنان چادرلريله حيوانلرى وطاقللرى ضبط اولنديغى مثللو تعقيب ايديلان فراريلرك اللى نفرى اسيرودرت يوز رأس حيوانلرى

ومهمات سائرلری اغتنام ایدلمش والحاصل روملراسکداردن استانبوله کوجله جان آته بیلمشلردر .

بعده سلطان اورخان ازنیق شهرینك محاصره سنه دوام ایله اوانان تضییقات ومهاجماته تاب آور مقاومت اوله‌میان محصورین بالمجبوریه طلب امان وروم مستحفظلرینك چیقوب کیتملرینه مساعدهٔ سنیه شایان بیورلمسنه مبنی قلعه قپولری اچلمسیله روم محافظی ومستحفظلردن برازی صاوشوب کیتمشلر ایسه‌ده ماعداسی ایمپراطوردن زیاده سلطان اورخانك عالیجناب بلغه کودنه‌رك ذات شاهانه‌یی استقباله چیقمش اولدقلرندن حقلرنده معاملهٔ جمیلهٔ جوانمردی بیدریغ وسزاوار تبیورلمسی (سنه ۷۳۱).

بروسه‌دن صکره درجهٔ ثانیه‌ده پك مهم اولان اشبو ازنیق شهر شهیرینك فتحی دولت علیه ایچون عظیم برموفقیت اولوب بیوك کلیسای جامع هیئة تحویل اولندیغی کبی اوراده برمدرسه وبرعمارت دخی انشا وتأسیس بیوریلوب اوحالده تشکیل اولنان ازنیق سنجاغنك حکومتی سلطان اورخانك بیوك شهزاده‌سی سلیمان پاشایه وسلطان اوکی سنجاغی دخی بش یاشنده بولنان شهزاده مراد خانه تفویض وبر قاچ سنه صکره دولتك فتوحاتی جنوبه طوغری ایلرولمسیله بروسه سنجاغی بالتشکیل مقری بروسه شهری اولمق اوزره بودخی مراد خانه توجیه بیورلمش واو وقتدنبرو بوسنجاغه خداوندکار تسمیه اولنمشدر .

مؤخراً ازنیق سنجاغنك مرکزی ازمیده نقل اولنه‌رق ازنیق شهرینك اهمیتی زائل اولمغله مرور زمان ایله خراب اولمشدر . عموجه‌سی علاءالدین پاشانك وقوع وفاتنه مبنی وزارت‌دخی عهدهٔ لیاقتلرینه توجیه بیوریلان شهزاده سلیمان پاشا حضرتلری بر فرقه سواری ایله چیقوب سقاریه نهری حوالیسنده بعض قلاعی بلا مقاومت ضبط ایلدیکی کبی (سنه ۷۳۲) ازنیق قلعه‌سنك فتحندن برو تحت محاصره‌یه النان کمایك دخی بوکره فتح اولندی ودرت سنه صکره ازمید کورفزینك جهت یمینده کائن قلعه‌لر دخی ضبط ایدلدی .

او زمانه قدر عثمانلولر روملرله وبیزانس ایمپراطوریله اوغراشوب او یولده توسیع مملکت ایله مشغول اوله‌رق نه سلطان عثمان ونده سلطان اورخان حضرتلری دولت سلجوقیه‌نك انقراضنده اناطولی‌یه وضع ید تصرف ایدن دیکر طقوز امرایه عطف نظر ایتمامشلردی . سلطان اورخان کندوسنه ثقلت ویرن

بو قومشولرك اورته‌دن قالديرلمسنى قوروب بالنصادف او اثناده قره‌سى اميرى عجلان بكك وفاتيله ترك ايتديكى ايكى اوغلندن بيوكى يرينه كچمش ايكن سلطان اورخانك سرايننده تربيه اولمش اولان كوچكى طورسون بك پدرندن موروث اولان ولايتك برقسمنى ذات شاهانه‌يه تقديم ايله ديكر قسمنك كندو طرفندن ضبطنه معاونت سنيه‌لرينى استدعا ايتمسنه مبنى سلطان اورخان بو فرصتدن بالاستفاده ولايتك بعض شهرلرينى اله كچيردكدن صكره بوايكى برادرى يكديكريله بارشديرمش اولدقلرى حالده بيوك برادر ايلك فرصتده كوچكنى قتل ايتديرمش اولمسى اوزرينه سلطان اورخان حضرتلرى دخى بيوكنى بالتضييق طلب امانه مجبور ايدرك مومى اليهك تحصن ايتمش اولديغى برغمه قلعه‌سنى تسليم ايلمسنه مقابل قتله بدل قيد حيات شرطيله بروسه‌ده اقامتنه مساعده ايله قره‌سى ولايتى تمامها ممالك شاهانه‌يه الحاق بيورمشلردر (سنه ٧٣٦) .

مقدما يعنى ٦٦٢ تاريخنده سلجوقى و٧٠٦ سنه‌سنده آيدين تركمانلرى اوروپا ساحانه كچه‌رك بيزانس دولتنك اوطرفدكى مملكتنه مستولى اولدقلرى مثللو سلطان عثمان غازى حضرتلرينك زمان حكومتلرنده سائر ترك قبائلنك ماكدونيا جانبنه تجاوزله برچق سنه دوام ايدن تعرضلرى دولت مشارالهايى ماليه‌جه كلياً دوچار ضعف ايتمش ايدى . سلطان اورخانك جلوس همايونلرندن صكره حكومت سنيه ايله بيزانس ايمپراطورى بينده تأسيس مناسبات رسميه‌يه همت اولنمش ايسه‌ده بومناسبات دخى طرفينك هوساتنه كيامنافعى ايجاباتنه كوره بعضاً دوستانه وبعضاً خصمانه اولمقدن خالى اولميوب معمافيه اوصره‌ده ايمپراطور كندوسنه عصيان ايدن حفيدى كوچك اندرونيقو علينه سوق اولنمق اوزره سلطان اورخاندن طلب امداد ايتمكله كندوسنه بر از عسكر كوندريلوب چورلى ايله سيلورى اره‌سنده وقوعبولان محاربه‌ده ايمپراطور طرفى مغلوب اولمغله عثمانلو عسكرى استانبوله چكيله‌رك بورادن دخى اناطولى جانبنه كچمشلردر . كوچك اندرونيقو ايسه جنوبز ايله محارب ايدوكندن شو حالده عثمانلولرك انتقامندن احترازاً آيدين وصاروخان بكلريله عقد اتفاق ايلمش ايدى .

الحاصل بوندن صكره دخى كرك آناطولى بكلرينك محاربلرى وكرك عثمانلو عسكرى آره‌سنده روم‌ايلى جانبنه تجاوزدن كرو قالميوب ٧٣٧ سنه‌سنده وفات ايدن

اندرونیقونك یرینه ایمپراطور اولان قانتاکوزن دخی مملکتنه وقوع بولمقده اولان تعدیاتدن بی‌تاب اولمسنه مبنی آناطولی بکلربنه قارشو سلطان اورخان کبی برحکمدار ذوی‌الاقتدارك اتفاقی استحصال ایتمك ویاخود هیچ اولمزسه حمایه‌سندن استفاده ایلمك املنده اولدیغی حالده مشارالیه حضرتلرینك اوصره‌ده ایمپراطورك کریمه‌سنی تزوجه طالب اولمری حصول مقصده مدار عد اولنه‌رق ایمپراطور قانتاکوزن طرفندن بیان موافقته مسارعت ایدلمش اولدیغندن ذات حضرت پادشاهی نشانلوسنی کتورمك ایچون ایمپراطور جانبنه اوتوز قطعه سفینه ولاجل‌المحافظه اکابر رجال دولتله خیلی سواری کوندرمش وایمپراطور دخی بختر سعد اخترینی دولتنك الك بیوك ملکیه وعسکریه رجالیله معاً بالاستصحاب سیلوری صحراسنه چیقمش‌ایدی . بر پرنسسك خارجدن برپرنس ایله ازدواجی تقدیرنده عزیمتندن اول پرنسسك هزار رنك خالی‌ایله دوشنمش مزین برصوفه اوزرنده صوك دفعه اوله‌رق انظار اهالی‌یه عرض دیدار ایلمسی عادت قدیمه اقتضاستدن ایدوکندن بومراسمك اجراسنی متعاقب دولتین رجال وعسکربنه کشیده اولنان ضیافتلردن صکره مشارالیها کمال شادمانی وسرور ایله سلطان اورخانك حرم سرای همایونلرینه ایصال اولندی (سنه۷۴۹) .

فرداسی سنه سلطان اورخان خاندان شاهانه‌لریله سرای همایونلری رجالنی بالاستحصاب عزیمت واسکدارده ایمپراطوری زیارت بیورمشلردی . برقاچ کون صیدوشکار وضیافتلر ایله ذوق‌وصفا ایدلدکدن وپرنسس تئودورا پدرینك استانبوله‌کی‌سرایندہ اوچ کون اکلندکدن صکره بروسه‌یه عودت بیورلدی .

اشبو مناسبات صهریه‌یه رغماً برمدتجك صکره تبعهٔ عثمانیه‌دن برترك قبیله‌سی اغتنام مقصدیله روم‌ایلی جهتنه کچوب چاپول ایتمکه باشلامشلر ایسه‌ده ایمپراطور طرفندن تعقیب اولنه‌رق برازی تلف ایدیلوب دخالت ایدنلرك دخی بعدالعتاب عودتلرینه رخصت ویرلدی .

بر مدت دولتین بینده‌کی مناسبات دوستانه دوام ایتمشکن بر وندیك دونمسی طرفندن استانبولده بوغاز ایچنده جنویزلرك اورلمسی اوزرینه بونلر ذات شاهانه‌دن استمداد ایلمش‌اولمرینه وقانتاکوزنك متفقلری‌اولان وندیکلولر ایسه حدود خاقانی جوارینه بالدفعات عسکر چیقاردقلری شویله طورسون سلطان اورخان ایله اتفاقه تنزل ایتمامش اولمرندن طولایی نزد ملوکانه‌ده ذاتاً

مبغوض بولندقلرینه بناءً برارده عثمانلو عسکری اسکداردن غلطه‌یه کچوب جنوبزلره التحاق ایتمشیدی . اوزماندن اعتباراً ذات شاهانه ایله ایمپراطورك آردلری آچیلوب قانتاکوزنك او وقته قدر تخت ایمپراطوریده بقاسی ایکنجی دامادی ژان پالئولوغ علیهنده دولت علیه‌نك معاونتنه مظهریتی سایه‌سنده اولدیغی حالده ژانك استرحامی اوزرینه سلطان اورخان بونکله برلشوب ایمپراطور علیهنده علناً خصومته مبادرت ایلمشلردر (سنه ۷۵۵) .

ذات حضرت پادشاهی بیزانس نه‌درجه کسب ضعف ایتدیکنی وایمپراطورك کندو پای تختنده جنوبزلرك مرادینه سرفرو ایتمکه مجبوریتنی بیلدیکی جهتله آز برمدت برازعسکرله ژان پالئولوغی صیانت وبعده بونی ترك ایله قانتاکوزنه قوۀ کافیه ایله معاونت ایتمك موافق مصلحت اولهجغی مطالعه‌سنده کرك سلطان اورخان حضرتلرینك وکرك شهزاده سلیمان پاشانك اتخاذ بیوردقلری مسلك سیاسی شو روم دولتنی افنا ایتمکده اولان داخلی محاربه‌دن استفاده ایلمك مرکزنده اولمسیله مؤخراً سلیمان پاشاحضرتلرینك برنظر مراستبینانه وحملۀ دلیرانه‌سی سلالۀ عثمانیه‌نك اوروپا ساحلنده صورت دائمه وثابته‌ده تأسسنه بادی اولمشدر. شویله که : بروجه بالا ممالك شاهانه‌یه ضمیمه ایدیلن قردسی ولایتنك دخی ادارۀ حکومتنه مأمور اولان مشارالیه سلیمان پاشاحضرتلری براقشام قپوطاغی اسکله‌سنده روی دریایه ناظر ومتفکر اولدیغی حالده ماهتابده بعض مشهوداتی خیر ایله تفأل وقوای دولتك برقسمنی قارشویه نقل ایله آناطولی ساحلنك روم ایلی ساحلی ایله برلشدیرلمسنی تأمل ایدرك معیتنده بولنان آجه بك غازی فاضل اورنوس بك، حاجی حصبی ایلیکی نامان غازیلر ایله لدی الاستشاره مشارالیهك اولبابده اولان تصورینی بونلر دخی تقدیر ایتملریله اوکیجه آجه بك ایله غازی فاضل الیوم چارداق دنیلان قوریجق اسکله‌سندن همان برقاینه راکباً بو اسکله‌نك قارشوسنده وکلیبولی‌یه یارم ساعت مسافه‌ده کائن اولوب اوزمان تزمپ تسمیه اولنان سلطان تپه حوالیسنی استکشافه کیتمشلردی . عودتلرنده برابر کتیرمش اولدقلری بر روم اسیر بو قاعه‌نك مهمل بر حالده اولدیغنی وبرلکده کیدوب مستحفظلرینی آکسزین باصمق اوزره کندو دلالتنی سلیمان پاشایه عرض ایتمسیله مشارالیه درعقب ایکی صال یاپدیروب فرداسی کیجه الك جسور عسکرلرندن اوتوز طقوز نفر ایله معیتی غازیلرینی بالاستصحاب مذکور

صالاره راکباً قارشویه کچه‌رك وبرابر کتورمش اولدقلری ادوات ایله درحال اسکله قوره‌رق چیقوب بالسهوله قلعه‌یی ضبط ایتمشلر ولیمانده بولنان قایقلری قارشویه سوق وبرویه عسکر نقل ایدرك اوچ کون ظرفنده قلعه‌نك موجودینی اوچ بیك نفره ابلاغ ایلمشلردر (سنه ۷۵۸) .

بو وقعه اثناسنده قانتاکوزن رقیبی اولان ژان پالئولوغك کندو علیهنده جمع ایتمش اولدیغی قوای عسکریه‌یه تحمل ایده‌مز اولدیغندن سلطان اورخاندن تکرار طلب معاونت ایلمش وطرف شاهانه‌دن سلطان تپه فاتحی سلیمان پاشا کوندریلوب مریج نهرینك منصبنده واقع انوز اسکله‌سنه اون بیك سواری چیقاریله‌رق ژان پالئولوغك عسکری اورلغه برابر بلغارستانه دخی تجاوزله اوراجه‌ده تعرضات شدیده اجراسندن صکره غنایمی حاملاً اناطولی‌یه عودت ایتمشلردر .

بونك اوزرینه قانتاکوزن سلطان تپه‌نك اشتراسی ایچون سلیمان پاشا ایله پازارلغه کیریشه‌رك قرارلشدیریلان اون بیك دوقه‌نك ایفاسیله قلعه انتخابلرینك کندوسنه ارسالی متعاقب من‌طرف‌اه وقوعه کلان برزلزلهٔ شدیده‌ده تراس قطعه‌سی سواحلنده کائن شهرلرخراب وویران ومیدانده قالان اهالی شدت برد وبرف وباراندن تلف وپریشان اولمله‌یله عثمانلولر اشبو تقدیر الهی‌ی متصور اولان تدبیرلرینك اجراسنه مساعد عد ایدرك اوجه سلیمان پاشا طرفندن کلیبولی قارشوسنه براقلمش اولان آجه‌بك ایله‌غازی فاضل‌اهالینك قاریشقلغندن بالاستفاده حرکت ارضدن آچیلان رخنه‌دن بالدخول شهری ضبط ایتمشلردر . هاسپون قطعه‌سنك مفتاحی وبحرسیاه وسفیدك تجارتکاهی اولان کلیبولی‌اولوجهله ضبط وتسخیر اولندقدن‌صکره‌اوحوالیده کائن دیکرشهرلر دخی تسخیرایدلدی .

بو فتوحات خبرینك وصولنده بیغاده بولنان شهزاده سلیمان پاشا سلطان تپه‌نك تسلیمنی دریغ ایتدکدن بشقه فتح اولنان بو یرلرك حدودینی براز دها ایلرو سورمك ایچون اوجهته برچوق ترك وعرب کوچلری کچیروب اسکان‌ایتدیرمش والحاصل ۷۵۹ سنه‌سی خلالنده قونور، بولایر، معلقره، ایصاله، تکفور طاغی شهرلری زیر اداره‌یه النوب نفوذ حکومت سنیه خیره‌بولی و چورلی‌یه قدر طیانمشدر .

عثمانلولرك ترقیسنی تأخیره مقتدر اولمیان ایمپراطور صلحك اخلالندن

شکایت ایلمسی اوزرینه سلطان اورخان حضرتلری شهزاده‌لرینك معذرتی بیان ضمننده روم ممالکی شهرلرینك قبولرینی کندولرینه آچان سلاح قوتی دکل زلزله ایله ظاهر اولان مشیت الهیه اولدیغنی وبناءً علیه جناب حقك احسانی رد ایده‌میه‌جکلرینی بسط واتیان ایله کچشدیرمشلردر .

اولوقت سلطان اورخان حضرتلری برحال وموقع سعید سیاسیده بولنوب قانتاکوزن ایله تربیه کرده‌سی اولان ژان پالئولوغ [*] بینشده قوهٔ حکومتك انقسامی ومحاربه‌لرینك دوامی حسبیله ذات حضرت پادشاهی منافعنك ایجاباتنه کوره بونلردن برینی ویا دیکرینی اله المقده مختار ایدی .

اوروپا قطعه‌سنده فتح اولنان یرلرك محافظه‌سی شهزاده سلیمان پاشا ایله حاجی ایل بکه حواله بیورلمش اولدیغندن پاشای مشار الیه کلیبولی‌یی وحاجی ایل بکی قونور قصبه‌سنی کندولرینه مقر اتخاذ ایلمشلر ایسه‌ده سلیمان پاشا فتوحاتنك ثمراتی یالکز برقاچ سنه اقتطاف ایده‌بیلوب مشار الیه بوکون آو آولامقده ایکن قضاءً حیواندن دوشه‌رك عازم دارجنان اولدی. جسد مبارکلری بولایرده دفن اولنوب الی الیوم تربهٔ شریفه‌لری زیارتکاه خاص وعامدر . رحمة‌الله علیه (سنه ۷۶۰) .

اوزمانه قدر پاشالق عنوانی حائز اولان مرحوم سلیمان پاشا ایله عموجه‌سی علاءالدین پاشا وسلطان عثمان غازی زمانلرنده بوعنوانه نائل اولان علمادن عارف بالله ایله اوغلودرکه مخلص پاشا وعاشق پاشا نامله‌ریله معروفدرلر وبرده ازنیق شهرنده تأسیس بیوریلان مدرسه‌یه مدرس تعیین قلنان ایرانی‌الاصل منلا یکانك فضل وکمال ویساری مناسبتیله کذلك پاشالق عنوانی حائز اولمش ایدی .

سلطان اورخان حضرتلری دخی اوتوز بش سنه مدت اجرای حکومت وسلطنتدن صکره سن شاهانه‌لری یتمش بشه واصل اولدیغی حالده ارتحال داربقا ایلدی . مشار الیه حضرتلری مدت عمرنده هیچ برظلم ایله لکه‌دار اولمیوب حد ذاتنده عادل، جنکاور، صارم ومتشرع برپادشاه ایدی . رحمة‌الله علیه

---

[*] ژان پالئولوغ ذکری سبق ایدن ایمپراطور اندرونیقو پالئولوغك حفیدی اولوب قانتاکوزن ایسه اندرونیقونك باش وکیلی مقامنده بولنور وصغیرالسن اولان حفیدینك تربیه‌سنه‌ده مأمور ایکن انك وفاتنده صندالیٔ ایمپراطوری‌یه قعود ایتمشیدی.

دور سلطان مراد خان اول بن سلطان اورخان خان

سنه ۷۶۰

سلطان مراد خان حضرتلری جلوس همایونلرینی متعاقب پدرلرینك اوروپا قطعه‌سنده اولان فتوحاتی ایلرولتمك تصورنده بولنمشلرایسه‌ده اناطولیجه دقت شاهانه‌لرینی مستلزم اولان بعض وقوعات تصمیمات سنیه‌لرینك اجراآتنی تأخیره بادی اولدی . سلجوقی سلاله‌سنك انطفاسندن صکره رهین انقراض اولان دولتك وارثلرندن الك قویسی بولنان قرمان سلاله‌سندن علاءالدین بك عثمانلولرك نو بنو متزاید اولان قوتلرینك کندوسنه تهیه ایتمکده اولدیغی تهلکه‌یی دوشونمه‌مکده اولدیغی حالده تشبثات اخیره‌لرینك نتیجه‌سندن مکدر اولەرق انلره اعلان حرب ایتمکی بالتصور موفقیتنی تأمین ایچون اول امرده انقره ولایتنده عصیان ایدرك حکومتی ایادیٔ ضبط وتصرفلرینه کچیرمش اولان آخی طائفه‌سنی عثمانلولر علیهنه تحریك ایتمش ایسه‌ده بو فسادن خبردار اولان سلطان مراد خان حضرتلری ناکهان ظهور وآخیلری مغلوب ومقهور ایدرك انقره شهر شهیرینی ضبط وتسخیر واختلالی تسکین ایتدکدن صکره یه روم ایلی جهتنه توجیه نظر بیورمشلردی . اوصره‌ده حسب الایجاب بروسه‌قاضیلغنك قاضیعسکرلکله برلشمسنی اراده واشبو وظیفهٔ مهمه‌یی چندرلی قره‌خلیل افندی عهده‌سنه احاله بیوردقلری مثالو مرحوم سلیمان پاشانك معیتی غزاتندن لالا شاهین بکی دخی بکلربکی عنوانیله اردوی همایون سردارلغنه بالتعیین سفره عزیمت بیوردیله‌رق اول باول کلیبولی جوارنده بونتوس قلعه‌سی فتح اولندقدن صکره اردوی همایون ایلرولیوب چورلی قلعه‌سی هجوم ایله ضبط وتسخیرومحافظ ومستحفظلری طعمهٔ شمشیر ایدلمسی اوزرینه اوجوارده واقع مزللی محافظی اویله برتصیبدن احترازاً شهرك انختارلرینی کتیروب خاکپای شاهانه‌یه تقدیم ایلمسیله بوراسی دخی النمش وبورغاز قصبه‌سی اهالیسنك ترك وفرارینه مبنی تخریب ایدلمشدر . بووجهله سلطان مراد خان حضرتلری شماله طوغری ایلرولەمکده اولدیغی حالده دیکر طرفدن حاجی ایل بکی کشان قصبه‌سنی واورنوس بك دیمتوقه‌یی ضبط ایدوب ذات شاهانه‌نك چتال بوغازینه مواصلتلرنده مومی الیهما دخی اورایه کلمش اولدقلرندن عقد اولنان دیوان حربده زوملرك

شاشقینلغندن بالاستفاده ادرنه‌نك محاصره‌سنه قراروبرلمكله اجرا آتی لالاشاهین ایله حاجی ایل بكه حواله قلنه‌رق بونلرك مساعیسنه مظاهرت ایچون ذات شاهانه دخی خاصه عسكرینی بالاستصحاب ادرنه یولی اوزرنده واقع بابا اسكیه عزیمت بیورمشلر ایدی .

ادرنه محافظی بتون قوتیله لالا شاهین بكك مقابله‌سنه چیقمش ایسه‌ده فنا حالده مغلوب ومنهزم اوله‌رق لیلاً برقایغه راكباً مریج نهرینك منصبنده كائن انوز اسكله‌سنه فرار ایتمش وبوصورتله بیزانس دولتنك اوروپا قطعه‌سنده الك مهم استحكامی اولان ادرنه شهر شهیری دولت علیه‌نك ید ضبطنه كچمشدر. اوحالده ادرنه شهری بو جهتده مقر دولت اولمغله برابر كلیبولیدن قره دكزه قدر برخط مضبوط ایچنده محدود قالان استانبولی تهدید ایچون دخی بر مركز مستقل وكرك عسكری وسیاسی كرك تجارت نقطهٔ نظرنجه پای تخت اتخاذ ایله سزا اولوب مع مافیه سلطان مراد خان حضرتلری دیمتوقه‌ده انشا ایتدیردكلری سرای دلكشاده آرامساز اوله‌رق سردار لالا شاهین بكی ادرنه‌ده اقامتله اورادن جنوبه طوغری فتوحاتی تعقیبه مأمور بیورمشلردر . اواثنادة اورنوس بك كوملجنه ایله واردار قصبه‌لرینی فتح ایلدیكی كبی لالاشاهین بك دخی رایت ظفر آیت عثمانیه‌یی بالقانك اتكلرینه قدر طیایوب اسكی ویكی زغره‌لر ایله فلبه شهر عظیمنك ضبطنه موفق اولدی. اورنوس بك فتح ایتدیكی یرلره كاروانسرایلر تأسیس ولالا شاهین بك دخی فلبه‌ده غایت جسیم بر كوپری انشاسیله بونلرك تعمیرات دائمه‌سیچون اسرا حاصلاتندن وقفلر ترتیب وتخصیصیله ابقای نام ایتمشلردر.

اواثناده حرب اسراسنك زیاده تكثرینه مبنی پنجك دنیلان واولوقته قدر بدلی غزاته عائد اولان آزاد كلغدلرینك بهری یوزیكرمی بش اقچه‌یه تنزل ایدوب مع هذا اموال غنایمك خمسی بیت المال عائد اولمسی حقنده سلطان عثمان خان حضرتلری زمانندن برو وضع اولنان قانونه توفیقاً بعدما مارالذكر پنجك حاصلاتندن دخی بیت المال ایچون خمس الخمسی حقنده ارادهٔ سنیه شرفتعلق ایتدی.

ذات حضرت پادشاهی بروسه‌یه عودتله ادرنه فتوحاتی اناطولیده‌كی حكومات متجاوره‌یه وازجمله كرمیان وقرمان مستقل بكلریله عراق عجم وعراق عرب حكمدارلرینه اشعار بیوردیلر .

سلطان مراد خان قلیه‌نك فتحندن صکره روم ایمپراطوریله برصلح معاهده‌سی عقد ایلش ایدوکندن شو ترك سلاح مدتنده براز استراحتله دولتك ادارهٔ داخلیه‌سنی تنظیمه مبادرت ایده‌یم دیرکن قلبه تکفوری صرب قرالنه النجا ایدرك بونی دولت‌علیه علیهنده اعلان حرب ایتدیرمکه چالشمقده اولسون پاپا جانبندن صادر اولان بردعوتنامهٔ عمومی اهل اسلامك خرستیانلر ایله برایکنجی صلیبیون محاربه‌سنه کیریشملرینی الجا ایتمش ایدی . مجار قرالی صرب وبوسنه ویووودلری واسلاق پرنسی بوفرصتدن استفاده ایله مملکتلری حدودینی تهدیده باشلامش اولان عثمانلولرعلیهنده عقد اتفاق ایدوب لالاشاهین بیك ایسه بونلرك عساکر مجتمعه‌لرینه قارشو قوهٔ کافیه‌یه مالك اولمدیغندن عتبهٔ سلطنتیه‌یه عرض کیفیتله امداد عاجل طلبنده بولنمش و ذات حضرت پادشاهی روم ایلی جانبنه کچمکه حاضرلانمش ایسه‌ده اثنای راهده مقدما یداعدایه کچن بیغانك استردادی تدابیری ایله مشغول اولوب حالبوکه یکرمی بیکدن متجاوز خرستیان اردوسی مشی سریع ایله ادرنه‌یه ایکی کونلك مسافه‌ده مریچ نهرینه قدر ایلرولهمش اولدقلرندن لالا شاهین بك موجود معیتی اولان اون بیك نفر عسکری یالکز محاربه‌نك طالعنه حواله ایتمکدن ایسه رفیقی حاجی ایلبك رفاقتیله ایلرویه بر فرقه آقینجی عسکری کوندرمش ایدی . میر مومی‌الیه دشمنك قوتنه نسبت قبول ایتمیان موجود معیتیله مقابله قابل اولمیه‌جغنی بالتفکر شبخون ایتمکی تصور ایدرك پنهان اولدقلری میشه زاردن لیلاً ظهور ایدرك اندیشه سرمست باده بر حالده راحته وارمش اولان دشمن اوزرینه جوانب اربعه‌دن اه اه صدای دهشت افزاسیله ناکهان هجوم ایتملریله خواب غفلتدن بیدار اولان خرستیان عسکری ظلمت لیلده دشمن ایله دوستی فرق ایده‌میه‌رك یکدیکرینی خیلی قیردقدن بشقه برطاقمی دخی جانهولیله مریچ نهرینه آتیلوب غرق وتلف اولمشلردر (سنه ٧٦٦) .

بو وقعه مجارلرك عثمانلولر ایله روبرو کلملرینك ایلك دفعه‌سی اولدیغندن بوتجربه‌ده شویکی قومشولرینك بسالت قهرمانانه‌سی یورکلرنده یرلشمش وبو محاربه‌ده اسلامك قلنجندن کوچله فرار ایده‌رك خلاص اولان مجار قرالی لوئی کندو سلامتی کوکسنده طاشیدیغی حضرت مریمك تصویری حرمتنه حمل ایله انك نامنه برکلیسا انشاسنی نذر ایتمکین براز صکره (ماریازل) نام کلیسایی

يايديرمشدر . بومحاربه‌نك مظفريتنى قوجه ايل بك كندو نفسنه حصر ايتمسندن طولايى لالا شاهين بك طرفندن اثر رقابتله تسميم اولنه‌رق وفات ايلديكى مرويدر .

مجار قرالنك فراره موفقيتندن ناشى حضرت مريمه نذراً ماريازل كليساسنى بنا ايتديرديكى اثناده سلطان مراد خان حضرتلرى دخى بيغانك فتحيله مريج نهرى اوزرنده وقوعبولان مارالذكر محاربه‌ده نائل اولدقلرى مظفريتدن طولايى جناب حقه متشكراً بيله‌جكده بر جامع ايله يكى شهرده برتكه وبروسه‌ده كول درده بر كوچك وسراى پيشكاهنده دها بيوك اوله‌رق ايكى جامع شريف انشا بيورمشلردر .

راكوزه جمهوريت قديمه‌سى دولت عليهٔ عثمانيه‌نك اقبال واستقبالنى جمله‌دن اول كشف وتيقن ايدرك حمايهٔ سنيه‌سنى استدعا ايتمكله طرفيندن تعيين قلنان مرخصلر بيننده بالمذاكره راكوزه جمهوريتى تحت حمايهٔ سلطنت سنيه‌ده اولوب دولته سنوى بشيوز دوقه (مجار التونى) ويركوويرمك وشرق صوكلرنده‌راكوزه سفائنى سربستجه سير ايدوب تجارتى حمايه اولنمق شرائطى حاوى تنظيم اولنان عهد نامه طرف شاهانه‌دن بالاسنه پنجهٔ همايون باصله‌رق تصديق بيورلدى (سنه ٧٦٧). بوصورتله امضا وضعنه اخلاف عظامى طرفندن دخى امتثال بيوريلوب مؤخراً اشبو پنجهٔ شريف طغراى غرايه تحويل اولندى .

بعده سلطان مراد خان حضرتلرى بروسه‌ده شهزادكان جوانبخت‌لرينك امر مسنون ختانلرينى مطنطن برصورتده اجرادن صكره جرمن قصبه‌سنك محاصره‌سنه نظارت بيورمق اوزره دمتوقه‌يه عزيمت بيورمشلر ايدى . ادرنه‌ده اولجه انشاسنه بدأ اولنان سراى همايونك ختاميله برابر اورايى تشريف شاهانه وقوعبولمش واون زماندن برو ادرنه شهرى پاى تخت اتخاذ اولنه‌رق استانبولك فتحنه دكين ممالك شاهانه‌نك برنجى شهرى اعتبار اولنمشدر .

ذات حضرت پادشاهى پاى تخت جديدينك تنظيمنه صرف همت ايتمكله برابر نظر شاهانه‌لرى ميدان حربدن آيرلمامقده ايدوكندن لالا شاهين بك ايله ديكر سردار تيمور طاش بكه ارادهٔ سنيه اصداريله طونجه بوينجه فتوحاتى تعقيبه وبالقان اتكلرنده‌كى قصبه‌لرى تحت اطاعته آلمغه مأمور بيورمشلر ايدى . تيمور طاش بك قزل اغاج يكيجه‌سنى ويانبولى‌يى وبرايكى سنه صوكره لالا شاهين بك دخى

اهتمان وصماقویی فتح ایلدکلری کبی ذات شاهانه دخی دیکر برارادوی همایون ایله شرق سواحلنه طوغری حرکتله قرین آباد، آیدوس، زیزه بولی (آپولونیا)، خیره بولی، ویزه، قرق کلیسا وبیکار حصاری شهرلرینی فتوحات سنیه‌لرینه ضمیمه بیورمشلردر (سنه ۷۷۳).

سلطان مراد خان حضرتلری بش سنه ممتداولان اشبو تشبثات شاهانه‌لرینك نتیجه‌سندن ممنون اولدقلری حالده تکرار اناطولی جانبنه کچوب بومدتده قاضیعسکر چندرلی قره خلیلی اون سنه‌دنبرو منحل اولان مقام وزارته ترفیع بیوردیلر. قره خلیل یکی چری وعساکر دائمه اصولنك موجدی اولوب برنجی ولی‌نعمتی یرسلطان عثمانی کومدکدن صکره سلطان اورخانك زمان سلطنتی اولان اوتوز بش سنه مدتك بروسه‌ده قاضیلق وظیفه‌سنی حسن ایفا واون سنه مدت سلطان مراد خانك اردوی همایونلرنده شرع شریف ونظاماته توفیق امور ایله محافظهٔ انضباطه اعتنا ایلمش اولدیغندن کندوسی نظر شاهانه‌ده مسند عالیٔ وزارته سزا کورلمش ایدی. بواختیار جلیل‌الاشتهار خیرالدین پاشا نامیله اون سکز سنه دها بر مهارت نادره وحقانیت غیر متلینه ایله امور دولتی اداره ایتدکدن صکره تباشیر صبحی مهد طفولیتی تنویر ایدن عصرك نهایتنده برکون یکی شهره کیدر ایکن عازم دار بقا اولدی. مشارالیهك اصلی مجهول ایسه‌ده اثاری مشهور اولوب صدراعظم عنوانله ایلك دفعه اولان وزیر کندوسی اولدیغی کبی مسند جلیل صدارت استانبولك فتحندن صکره‌یه قدر وراثت صورتیله اولادینه‌ده انتقال ایلمشدر. لالا شاهین بك ایسه روم ایلی ایالاتنه بکلر بکی تعیین وتیمار وجهله قلبه ایله ملحقاتی عهده‌سنه توجیه بیورلمغله قلبه‌ده اقامت وپیدرپی بالقانك کچیدلرینی کافهٔ ضبط ایدرك صماقو جوارنده واقع چامورلی اووه‌سنده وقوعبولان محاربه‌ده صرب قرالی ایله متفق اولان بلغار قرالنی مغلوب ایلدی.

بلغارستانده کوستندیل شهرینك اهمیت موقعیه‌سی حسبیله ممالك عثمانیه‌یه الحاقی تصمیم بیوریله‌رق ذات حضرت پادشاهینك اولجانبه عزیمتی محلی خلقنه موجب دهشت اولمغله کوستندیل تکفوری بلغار قسطنطین ذات شاهانه‌یی یالاستقبال کندوسنك ویرکودن عفوی استدعاسیله شهرك انحتارلرینی خاکپای همایونه تقدیم ایلدیکی مثللو فرداسی سنه اینجکز وچتال برغوس وقره‌جك دخی فتح اولندی. بعده ردوب بالقانی اتکلرنده واقع شهرلره حکم ایدن اسلاو

واولاح پرنسلرى (دراژه) و (بغدان) ك تحت اطاعته النمارى بالتصميم وزير خيرالدين پاشا ايله اورنوس بك بونلرك اوزرلرينه وارەرق بورله ، اسكته، ماروﻻ قصبەلريله قواله، عورتحصار وقرەفريه قلعەلرينى ودرامەايله زيخنه قلعەلريله سيروز قصبەسنى ضبط وتسخير ومذكور پرنسلرى اسير ايتدكلرى كبى عين تشبثات بالقانك شمال جهتنده صرب قرالى لازار ايله بلغارستان قرالى سيسمان عليهنده دخى اجرا اولنوب طرف شاهانەدن نيش قلعەسى يكرمى بش كون محاصرەدن صكره فتح اولنەرق قرال لازارك استدعاسنه مبنى دولت عليه‌يه سنوى بيك آتلو وبيك التون ويرمك اوزره مصالحه اولنمش وتحت اطاعته النان بلغارستان قرالى ايلەده صلحەمساعدەً بيوريلوب شو قدركه قرال مشارالیه ويركويه بدل كندو قيزينى خاكپاى شاهانه‌يه تقديم ايلمشدر (سنه ٧٧٨)

بو صرەده لالا شاهين بكك وفاتنه مبنى تيمور طاش باك روم ايلى بكلر بكلكنه تعيين بيورلدى. اوروپا جهتنك اسايشى تأمين ايدلدكدن صكره سلطان مراد خان حضرتلرى ادرنەده آرامساز اقامت والتى سنه مدت امور داخليه ايله مشغول اولەرق تشكيلات عسكريه اصلاح وتيمار وزعامت اصولى نظامنه ربط اولندى وعثمانلى سنجاغنى دول اسلاميهٔ سالفه وايران بايراقلرندن تفرق ايچون قرمزى رنك بايراق انتخاب بيورلدى. هر حالده افكار شاهانه ممالك عثمانيه‌نك توسيعى قضيه‌سنه مصروف اولمسيله او اثناده شهزاده بايزيد خان همجوار بولنان كرميان بكنك كريمه‌سيله تزويج بيوريلوب بو مناسبتله بروسه‌ده اجرا قلنان امثالى نامسبوق سور همايونده حكومات متجاورەدن وسوريه ومصر سلطانلرى طرفلرندن هدايای كرانبها ايله الچيلر كلوب بولنمشلردر. عتبهٔ عليای ملوكانه‌يه تقديم اولنان عرب آتلرى واسكندريه قماشلرى وروم كوله وجاريه‌لرى مثللو هدايا كميانده مؤرخين باشلوجه رؤسای غزاتدن اورنوس بكك كتورمش اولديغى هدايايى وصف ايدرلركه مشار اليهك تقديم ايلديكى يوز نفر منتخب روم كوله‌سيله يوز نفر دلبر جاريەدن اونى اللرنده مجار التونى مملو التون طباقلر وديكر اونى سيم مسكوكات طولو كموش صحنلر وماعداسى اون سكز طاقم آلتون وكموش لكن وابريقلر ومينەكارى قوپه وطاسلر وذى قيمت احجار ايله دونادلمش بقراج وبارداقلر خامل ايديلر . اشبو هدايای بهيه محظوظيت سنيهٔ شاهانه‌يى موجب اولەرق اسبلر ايله اقمشهٔ مصريه لطفاً اورنوس بكه وكوله‌لر مصر سلطانك

الچیلرینه ویریلوب اناطولی امراسنك هدیه‌لری دخی مشایخ وعلمایه توزیع واحسان بیورلدی . احتشامات فائقه ایله بروسه‌یه کتورلمش اولان کلین جهاز اوله‌رق اکری کوز، طوشانلی، سماو وکوتاهیه‌نك انختارلرینی کتورمشدر .

سلطان مراد خان حضرتلری واصل سن پیری اولان کرمیان بکنك بقیهٔ مملکتنی اسلوب حکیمانه ایله وحمید بکنك مملکتنی دخی اشترا طریقیله ممالك شاهانه‌یه ضمیمه ایدوب بو صورتله دولت سلجوقیه‌نك ممالکنی سلطان عثمان خان غازی ایله مقاسمه ایدن طقوز مرادن اوچنك مملکتلری یعنی قره‌سی، کرمیان وحمید ولایتلری ممالك عثمانیه‌یه جذب اولنمش ایسه‌ده اوآوانده بونلره بدل ممالك سلجوقیه‌نك منتهای حدودنده دیکر اوچ امارت میدانه چیقوب خیلی مدت راستقلالیتلرینی محافظه ایتمشلردر. بونلر ایسه دیار بکر ولایتنده قره‌قویون، مرعشده ذوالقدر، واطنه‌ده بنی‌رمضان سلاله‌لری ایدی اوهنکامده تیمور طاش بر فرقه عسکرله ماکدونیایه یوریوب ارناودلغه قدر اورالری فتحله برابر مناستر، پرلپه واشتیپ شهرلرینی دخی ضبط ایلدیکی مثللو دیکر طرفدن برقاچ سنه‌دن برو اینجه بلابان طرفندن تحت محاصره‌یه النان صوفیه قلعه‌سی دخی بوکره برخدعهٔ حربیه ایله محافظی الله کچورلمسی اوزرینه مقاومتدن ناامید قالان اهالی طرفندن تسلیم اولندی (سنه ۷۸٤).

ادرنه‌نك فتحندن برو سلطان مراد خان حضرتلریله ژان پالئولوغ بینده مناسبات دوستی تخالپذیر اولمیوب بو مدتده ممالك شاهانه‌یه الحاق اولنان یرلر اکثریا صرب، بلغار، اولاح ایله بیزانس دولتنه عصیان ایدرك کسب استقلالیت ایدن حکومتلره متعلق یرلر ایدیسه‌ده ژان پالئولوغ دولت علیه ایله اولان برصلح معاهده‌سنك بار کرانه یدی سنه مدت تحملدن صکره نهایت روم کلیساسندن لاتین کلیساسنه بعض حقوق ترکی مقابلنده لاتین عالمنك معاونتنه نائل اولمق امیدیله اولبابده پاپا ایله بر معاهده عقد ایدوب بونکله پاپا بیزانس ایمپراطورینه امداد اوله‌رق اون بش کمی، بیك بشیوز سواری وبیك نفر تیرانداز وعد ایتمش وژان پالئولوغ رومایه عزیمتله لاتینلرجه معترض فیه اولان بعض شرائطی بیله قبول ایلمش اولدیغی حالده پاپا فرانسه ایله سائر اوروپا حکمدارلرینی دردمند ایمپراطورك لهنده اماله‌یه موفق اوله‌مدیغندن ژان پالئولوغ رومادن رجوع ایله وندیکه وصولنده اولجه اورانك تجارندن استقراض ایتمش اولدیغی

مبالغی ایفا ایده‌مامسندن طولایی داینلری طرفندن عزیمتنه ممانعت اولنه‌رق استانبولده کی خصوصی املاکی صاتیلوب دینی ویرلمدکجه تخلیص کریبان ایده‌مامشدر . شوحالده ایمپراطور نه پاپانك کیلرندن ونه‌ده سائر خرستیان دولتلرندن کندوسنه امداد اولنمیه‌جغنی واسلم طرق سلطان مراد خانك مروت جوانمردانه‌سنه‌التجا ایتمك اولدیغنی تفکرله استانبوله وروداینده هم بروجه‌محرر امداد تحریسی‌تشبثندن طولایی اغبرار شاهانه‌یی‌ازاله ایتمك وهمده بعدما حسن نیتنه دلیل اولمق اوزره اوغلارندن تئودوری طرف‌اشرف ملوکانه‌یه کوندرمش وبومعامله ایکی حکمدار بینده مناسبات حسنه‌نك عودتنه بادی اولمشدر. براز مدت صکره ژان پالئولوغ ایمپراطورلغنك امور اداره‌سنی او وقته قدر باش وکیلی مثابه‌سنده اولان بیوك اوغلی اندرو نیقونك یدندن رفع ایله‌دیکم اوغلی مانوئله احاله ایلدیکندن بوترجیحدن مغبر اولان اندرو نیقو اخذ ثار ایتمکی بالتصمیم کندوسیله هم افکار بولنان شهزاده صاوجی بك ایله عقد پیوند اتفاق ایدرك چونکه او اثناده ذات حضرت پادشاهی اناطولی جهتنده برفتنه‌نك تسکینی ایله مشغول وصاوجی بك ایسه روم ایلی قطعه‌سنده بولنان عساکر شاهانه‌نك موقة قوماندانسنه مأمور ایدوکندن باعث حیاتلرینك مقاملرینه حریص اولان بوایکی پرنسك بالاتحاد طریق فساده سلوك وتصدیلری خبری سلطان مراد خان حضرتلرینه واصل اولدقده ذات شاهانه امپراطوری نزد همایونلرینه دعوت واستیضاح کیفیت بیورملربله ژان پالئولوغ کندی حقنده اشتباهی دفع ایچون همان اوغلارینی بالتعقیب تحت اطاعته الهرق کم زلرینی چیقارملرینی متواضعانه تکلیف ایلمش اولدیغندن خشکار درحال عسکرله روم ایلی جهتنه کچوب حیاتلری باغشلانمق اوزره تسلیم اولمکری تکلیفنه صاوجی بك ایله اندرو نیقو وعونه‌سی اولان رومللر اظهار روی عصیان ایتمشلرسه‌ده بونلرله برلکده بولنان اسلام عسکری مجازاتدن خوفاً شهزاده‌یی ترك ایله مع‌الاعتذار کاوب خاکپای شاهانه‌یه عرض دخالت ایلد - کلرندن صاوجی بك ایله اندرونیقو بالمحاصره اخذ وکرفت اولنه‌رق صاوجی بکك کوزلری اویوله‌رق بعده کندیسی اعدام اولندیغی کبی باباسنه کوندریلن اندرو نیقونك دخی امپراطور طرفندن قاینار سرکه ایله کوزلری اعمی ایدلمش وعونه‌سی اولان رومللر ادرنه‌ده مریچ نهرینه آتیله‌رق اعدام اولنمشلردر .

حال بویله ایکن سلانیکده بولنان پرنس مانوئل دخی سیروزك ضبطنی تصمیم ایلدیکی معلوم شاهانه اولدقده سلانیکك تسخیریله مانوئلك حیاً ویا میتاً الله کچورلمسی خصوصنه صدراعظم خیرالدین پاشا مأمور بیورلمغله پاشای مشارالیهك سلانیکه تقربنده مانوئل کندو عسکرینك اوچ مثلنه معادل برقوهٔ غالبه کورنجه برسفینه‌یه راکباً استانبوله فرار ایتمش ایسه‌ده ایمپراطور اغبرار شاهانه‌دن احترازاً اوغلنی قبول ایتمدیکی کبی مدلویه عزیمت ووندیکلولره التجاسندده دخی عین ملاحظه‌یه مبنی بونلرده کندوسنی قبول ایده‌مدکلرندن مانوئل طوغریجه کیدوب سلطان مراد خان حضرتلرینه دخالتله قباحتنی اعتراف وعفوینی استرحام ایتمش وبوحاله ذات حضرت پادشاهی بعدالتعذیر پرنسك قباحتنی عفو بیوردقدن بشقه حسن قبول اولنمسی وصایاسیله کندوسنی ایمپراطوره کوندرمشدر.

الحاصل دولت علیه‌نك قدرتنه نسبتله بیزانس ایمپراطورلغنك حالی اودرجه‌یه وارمشدیکه ژان پالئولوغ کندو مملکتنده سلطان مراد خان حضرتلریله موافقانه حرکته مجبور اولدقدن بشقه مساعدهٔ سنیهٔ حضرت شهریاری شایان بیورلمقسزین ولی‌عهدینی کندو پای تختنه قبول ایده‌مامشدر.

صدر اعظم خیرالدین پاشا سلانیکی فتح ایتدکدن صکره بالاده بیان قلندینی وجهله یکی شهره کیدر ایکن اثنای راهده وفات ایلدی (سنه ۷۸۸).

بر عصر مدت یشامش وصولك وقتنه قدر ایفای خدمات مبروره‌دن خالی قلمامش اولان مشارالیهك آثارینی وصف وبیان وثناده مؤرخین همزبان اولوب روم ایلی ولایاتی فتوحاتنك بر چوغی آنك رویت وتدابیر صائبه‌سی ثمره‌سیله حصول پذیر اولمشدر.

عقل وحکمت وصیت هولناکی دولت علیه‌یی صایدیرمغه مجبور ایدن صدر مشارالیهك وفاتی وروملرله وقوعبولان محاربه حالاتی دولت علیهٔ عثمانیه‌نك دشمنلرینی اویاندیروب یوقاروده بیان قلندینی وجهله انقره‌نك ضبط وتسخیری اوزرینه تصمیمات جنگجویانه‌سندن دونمش اولان قره‌مان زاده علاءالدین بك مؤخراً نفیسه سلطانی تزوجله شرف صهریت شاهانه‌یه نائل اولمش ایکن شو وقت وحالی وصدراعظمك مقامنه توارث ایدن اوغلی علی پاشانك تجربه‌سزلکنی حصول آمالنه فرصت عدیله رفع ایلدیکی لوای عصیان تحته وارساق وطورغود ایله اناطولی‌نك سائر ترکمان عشایرسیاره‌سنی جمع ایتمش اولمغین طرف شاهانه‌دن

ویریلان امر اوزرینه روم ایلی بکلربکی تیمورطاش پاشا کندو قوماندا سی تحتنده بولنان عساکری بالاستصحاب بونلر میانندہ ایکی بیك صرب عساکرمعاونه‌سی دخی اولدیغی حالده اناطولی‌یه کچمشدی . اناطولی وروم ایلی اردوی همایونلری کوتاهیه‌ده تجمع ایلدیکی صره‌ده ذات شاهانه‌یه مصر سلطانی طرفندن هدایای کرانبها ایله بر الچی کلمش ایدوکندن بوکیفیته واقف اولان علاءالدین بك ایکی دشمن اره‌سنده بولنمقدن احترازاً عرض معذرتله عفو وسلم استدعاسنده بولنمش ایسه‌ده علی پاشا بوکا راضی اولمیه‌رق عسکر حرکت ایتدیرمش اولمسیله قونیه صحراسنده ایکی طرف اردولری قارشولشوب اناطولی عسکری شهزاده یعقوب چلبی قوماندا سیله صاغ جناحه وروم ایلی عسکری بایزید چلبی قوماندا سیله صول جناحه وتیمور طاش پاشا آرد قوله تعیین بیوریلوب ذات شاهانه‌یکی چری ایله عزب عسکرینه تقدم ایدن سواریلر ایله وسطده بولندقلری وعلاءالدینك عسکری دخی اکا کوره موقع طوتمش اولدقلری حالده طرف شاهانه‌دن ویریلان اشارت سنیه اوزرینه جنکه کیریشیلوب کیتدکجه کسب شدت ایدن محاربه‌ده قانلر سیل کبی دوکلمکده وعلایم ظفره انتظار اولنمقده ایکن تیمورطاش پاشا دشمن اردوسنك قلبکاهنه هجوم ایتمسیله علاءالدین بك مغلوباً وخاصه عسکریله معاً فراره مجبور اولمشدر .

اشبو مظفریت اوزرینه تیمورطاش پاشا عهده‌سنه اوچ توغلوه وزارت رتبه‌سی توجیهیله وبرنجی وزیر عنوانیله مظهر مکافات بیورلدی . بعده قونیه محاصره اولنوب مملکت اهالیسندن برشی النماسی عسکره شدیداً تنبیه اولنمش ایکن صرپلولردن بعضلری خلاف تنبیه حرکت ایتملرینه مبنی اعدام اولنه‌رق بوتدبیر اردویه ذخیره تدارکنی تسهیل ایلمش ایسه‌ده صرب عسکرینك نفسانیتی داعی اولمشیدی . اون ایکی کون دوام ایدن محاصره نتیجه‌سنده موقعنك مخاطره‌سنی حس ایتمش اولان علاءالدین بك حیله‌سی سلطان حضرتلرینی لاجل الاسترحام سلطان مراد خان حضرتلرینه کوندرمسی اوزرینه عرض مطاوعت ضمنده امیر مشارالیهك کلوب دست همایونلرینی پوس ایلمسی شرطیله ذات حضرت پادشاهی کریمهٔ مکرمه‌لرینك نیازینی قبول بیورملریله علاءالدین بك بوشرطی ایفا ایلمش وبناءً علیه قونیه ایله ملحقاتی عهده‌سنده ابقا بیوریله‌رق مصالحه اولنمشدر .

سلطان مراد خان حضرتلرینی اسلوب مناسبه ایله دیکر بعض قلاعی ممالك

شاهانه یه الحاق ایله اسایشی تأمین بیورمش اولدقلرندن کوتاهیده عسکره رخصت اعطاسیله مظفرانه بروسه یه عودت بیورمشلر ایسه ده روم ایلی جهتنده ظهور ایدن یکی بر بوره ترك راحتله انك دفعی تشبثاتنه مسارعتی مستلزم اولدی . شویله که محاربه دن وطنلرینه عودت ایدن صرب عسکری قونیه پیشکاهنده ارقداشلرینك نه وجهله اعدام اولندقلرینی نقل وحکایه ایلمری اوزرینه بوکیفیت عموماً صرب اهالیسنه سوء تأثیر ایلدیکندن بونلر بوشناقلر ایله بلغارلرك معاونتلرینه مظهریتلرینی محقق بیلهرك همان دولت علیه علیهنه قیام ایلمشلردر . بلغارستان قرالی سیسمان سلطان مراد خان حضرتلرینك قائن پدری ومدوستی اولدیغی حالده صرب قرالی لازار ایله خفیاً اتفاق ایدرك بونلرك عسکرلری بوسنه جهتنده دورده بولنان یکرمی بیك عساکر اسلامیه یی صاروب وقوعبولان مقاتله ده بشبیك نفرندن ماعداسی شهید ایدلدیکی خبری واصل سمع عالی اولمسی اوزرینه همان تدارکات سفریه یه مبادرت واوبرز تاتار سراج ایله کوستندیل یکی قسطنطین طرفلرندن دخی متبوع مفخملرینه عرض معاونت اولنمش ایدی . بوائناده سلطان مراد خان حضرتلریله ایکی شهزاده لرینك اوچ بیزانس پرنسسلریله ازدواجلری وبایزید چلبی نك اوچ مخدومنك ختانلری مقرر ایدوکندن ذات شاهانه بوخصوص ایچون یکی شهری بالتشریف اوراده سور همایون اجراسینی متعاقب صدراعظم علی پاشا اوتوز بیك عسکرله صربستان اوزرینه حرکت ایتدیرلدی .

صدر مشارالیه بلغارستاندن مرورنده پراوادی، شمنی وطرنوه قصبه لرینی ضبط ایله قرالی طونه ساحانده کائن نیکبولی قلعه سنده محاصره ایلمسی اوزرینه نهایت درجه ده مضطرقالان قرال سیسمان استیمان ایتمسیله لدی العرض شرفتعلق بیوریلان ارادهٔ سنیه موجبنجه سلستره قلعه سنك ترکی ووعده سی کچمش اولان ویرکونك ایفاسی شرائطیله قرال مشارالیه ایله مصالحه اولنمش وبعده طوغانبك قوماندهسیله قوصوه یه طوغری برارده وسوق اولنوب برخیلی اسرا دخی برابرکتورلمشیدی. علی پاشا جتهزار قلعه سنك کندوسنه تسلیمی مقابلنده اسرایی اعاده یه راضی اولمش ایسه ده مذکور قلعه یی اله کچوردکدن صکره قرال سیسمان سلستره ایله نیکبولی یی ترك وتسلیمدن امتناع ایله بونلرك استحکاماتنی تزییده مبادرت ایلدیکی کبی صدر اعظم دخی اسرایی اعاده دن نکول ومحاربه یه دهاشدتله شروع ایله دریحازا

وخرشوه قلعه‌لرینی فتح وتسخیر وبتون قوتله ینه نیکبولیده قرالی محاصره وتضییق ایتمسیله ارتق مقاومت قابل اوله‌میه‌جغنی ادراك ایدن قرال مشارالیه فامیلیاسیله معاً کلوب تسلیم اولمغله طرف اشرف شاهانه‌دن حقنده اظهار معاملهٔ جوانمردی ومسامحه ایله حیاتی کندوسنه باغشلاندقدن بشقه رتبه‌سنه لایق معاش دخی تخصیص بیورلمش وبلغارستان کافهٔ ملحقاتیله معاً ضبط ایدلمشدر (سنه ۸۹۱).

صرب قرالی لازار متفقنك سقوطی خبری اوزرینه حال وموقعنك مخاطراتنی بیلدیکی وتند باد شدیدك کندی حدودینه یاقلاشمقده اولدیغنی کوردیکی حالده ینه شدتله مقاومت وحتی تعرضی حرکته حاضر لنوب بناءً علیه بلغارستان حدودنده واقع چار کویی قلعه‌سنی ضبط ایلمش ایسه‌ده صدراعظم علی پاشا درحال اون بیك عسکر سوقیله مذکور قلعه‌یی استرداد ودرونده بولنان صرب عسکرینی اسیر ایتمشدر.

بونکله لازار کندوسنی مغلوب عد ایتمیوب همجوارلری بولنان بوسنه وآرناودلق حکمدارلرینی دخی دولت علیه علیهنده اتفاقه دعوت ایتدیکندن سلطان مراد خان حضرتلری دخی اناطولیدن عساکر کلیه ایله شهزاده‌لری جلب بیورمش واوصرده‌ده ادای حج ایله حجازدن عودت واردوی همایونه التحاق ایدن اورنوس بکك صیتی دخی سطوت عسکریه‌یی تزیید ایلمش اولمغله حالده اردولر حرکت ایتدیریلوب بالقانلری کچه‌رك اعدانك محل اجتماعی اولان قوصوه صحراسنه مواصلت اولنمشدی. اعدا طرفنده مع اولاح ومجار صرپلولر ایله بوسنه وهرسك وآرناودلقدن تجمع ایدن عسکره نسبتله عساکر اسلامیه اقل ایدیسه‌ده اردوی همایونجه عقد اولنان دیوان حربده همان محاربه‌یه قرار ویرلمسیله یکرمی بیك خطوه طول وبشیبك خطوه عرضی اولان مذکور قوصوه صحراسنده طرفین میدان حربه چیقه‌رق بر قاعده جناحلر ترتیب اولندقده طرف شاهانه‌دن ویریلان امر واشارت علیه اوزرینه شدتله جنکه مبادرت اولنوب طرفین عسکری یکدیکرینه قارشمش وبو میانده شهزاده بایزید حضرتلری ابراز آثار قهرمانی ایتمکده بولنمش اولدیغی اثناده ظاهراً غیر مساعد بر صرپلو مقتولین ومحاربین اراسندن چیقوب اطراف شاهانه‌ده بولنان چاوشلره یاقلاشه‌رق ذات حضرت شهریاریه مهم بر سر عرض ایده‌جکنی بیان ایتمسیله لدی العرض شایان بیوریلان مساعدهٔ سنیه اوزرینه حضور همایونه تقربنده او خائن ذات شاهانه‌نك ایاقلرینی اوپه‌جك کبی اکیلوب کیزلی طوتدیغی

خنجری کی کسنه حواله ایدرك همان فرار و اطرافنی صارمق ایستیان مستحفظین خاصهٔ شاهانه‌دن بر قاچنی دخی جریحه‌دار ایتمش ایسه‌ده عقبت خان مرقومی یکی چریلر یتشوب قتل ایتمشلردر. مع مافیه سلطان مراد خان غازی حضرتلری تهلکه‌لی اولان جریحه‌سنه رغماً محاربه‌یه قوماندا یتمکدن کیرو طورمیوب نهایت الامر اعدایی مغلوب وبالجمله ضرب زادکایله مماً ضرب قرلی لازاری اسیر ایتمسیله اوتاغ همایونه کتورلمش اولان مرقوم لازارك عدامی فرمانی بعد الاعطا اول شهریار معالی منقبت واصل مرتبهٔ عالیهٔ شهادت اولمشدر.

قاتل مرقوم ـ که اسمی میلوش قوبیلوویچ اولوب ـ حضرتلرینك و هاتك بر کیفیت وقوعی خصوصنده، وایتلر مختلف ایسه‌ده بی طرف بر مورخك بیانه کوره خان مرقوم قرال لازارك دامادی اولوب لازارك ایکی قزی بیننده وقوعه کلان بر منازعه زوجلرینه انتقال ایدك دیکر دامادی برنقوویچ اثر رقابتله میلوش قرال نزدنده کویا عثمانلولر ایله مخابرهٔ خفیه‌ده بولندیغی تهمتیله اتهام ایدلمش اولدیغندن بویله عدم صحتیله کندو صداقتنی ثبات ضمننده اویله بر خیانتی ارتکاب ایلدیکی والحاصل مرقومك متجاسر اولدیغی اهانت وطنی اوغورنده بر فداکارانق دکل قازی غوغاسندن متولد بر مخاصمهٔ شخصیه‌یه مبنی اولدیغی جهتله میلوش کندی هم جنسلری اولان صربلولر عندنده هر نه صفتله یاد اولنسون اورو پالیلر نظرنده دخی لئیم النفس بر خائندر.

جثمکان سلطان مراد خان اول حضرتلرینك نعش شریفلری بروسه‌یه نقل ایله کنیسه و انشا کرده‌لری اولان جامع شریف قرنده دفن اولندی.

خداوندکار لقبله ملقب اولان خاقان مشارالیهك محاربانده تدابیر رویتمندانه ورعایا و برایا حقنده عدل وداد ملوکانه‌لری صحایف تواریخ عصر هایی تزینی ایله زیاده تزیین ایدن آثار جلیله‌لرندندر.

دور سلطان بايزيد خان اول بن سلطان مراد

سنه ٧٩١

سلطان بايزيد خان حضرتلرى جنتمكان پدرلرينك ارتحالى اوزرينه رأس حكومته كچمشلر ايسه‌ده سلطنت سنيه‌نك صورت توارثى اول وقته قدر هنوز برقانونه ربط اولنميوب حتى سلطان عثمان خان غازى حضرتلرى كندو حياتلرنده برنجى شهزاده‌لرى طورر ايكن ايكنجيسنى كندولرينه خلف انتخاب بيورمش اولدقلرى كبى اكبر اولادك حكومته حق وراثتنى تصديق ايدر برقانونك دخى عدم وجودى كچوك برادرلرك حرص وطمعنه مساعد ايدوكنه وشهزاده صاوجى بكك وقوعاتى ميدانده اولديغى مثلو ديكر برادر شهريارى يعقوب چلبى دخى برخيلى عسكرك سردارلغنده بولنوب كندوسنى عسكره سوديرمش اولديغنه نظراً برفتنه وفساد وقوعندن احترازاً (الفتنة اشد من القتل) نص جليلنه استناداً مؤرخيندن صولاق زاده‌نك ديديكى كبى مشارالیه شربت شهادت نوش وغم دنيا فراموش ايتديرلمشدر .

عسكر عندنده يلديرم لقبيله تلقيب اولنان سلطان بايزيد خان اول حضرتلرى سرير سلطنت سنيه‌ده استقلالنى تأمين ايتدكدن صكره محاربه‌سنك دها ايلرو نه كيدرك وافر عساكر ايله يكيت بكى بوسنه ايچرولرينه وفيروز بكى دخى ويدين حواليسنه كوندروب متعاقباً قرطوه سيم معدنلرينى زير ضبط واداره‌لرينه ادخال واسكوب شهرينه اهالئ مسلمه اسكان بيورمشلر ايدكى . ادرنه‌يه عودت سنيه‌دن براز صكره لازارك اوغلى أتيه‌دن بالذات خركاه شاهانه‌يه كلوب عرض صداقتله فيمابعد دولت عليه‌نك كافهٔ محارباتنده صربستانك حصه‌سنه دوشه‌جك عسكرى تدارك وسوق ايله بالنفس بوعسكره قوماندا ايتمك وهمشيره‌سنى لاجل التزويج ذات شاهانه‌يه تقديم ايلمك وملكتنده بولنان بتون كموش معدنلرى اوزرينه دولت عليه‌يه سنوى بر ويركو ويرمك تعهداتيله بر صلح معاهده‌سى عقدينه موفق اولمشدر .

تخت وتاج غوغاسندن خالى قالميان پالئولوغلره كلنجه اولوقت حكمران بولنان ايمپراطورك اوغلى اندرونيقو ايله حفيدى ژان مقدما اشتراك ايتمش اولدقلرى صاوجى بك وقعه‌سندن طولايى حبسه آتيلوب قاينار سركه ايله

کوزلرینك احراقی جزاسیله محکوم اولمشلر ایسه‌ده اولبابده کی امرك تمامیله اجرا اولنمامسنه مبنی بو پرنسلر قوهٔ باصره‌لرینی کلیاً ضایع ایتمکلری وفیمابعد تخته کچمکه هیچ برامیدلری قالمدیغی جهتله درون محبسده برچاره بوله‌رق سلطان بایزید خانه بالمراجعه پدرلری علیهنده کندولریله اتحاد بیورلمسنی نیاز واستدعا ایتملریله ذات حضرت پادشاهی یالکز بر ایالتدن عبارت قالان بیزانس مملکتنده تدابیر جدیده اجراسنه مساعد اولان بوفرصتی فوت ایتمیه‌رك التی بیك سواری ودرت بیك پیاده ایله استانبوله واروب ژان پالئولوغ ایله اوغلی مانوئلی سرای ایمپراطوریدن چیقاروب آتماس‌قلعه‌سنه آتمشدر . اشبو اجراآت ینیه‌اوزرینه تخته کچمش اولان آندرونیقو دولت علیه‌یه سنوی بر قاچ قنطار آلتون وکموش ویرمکی وعد ایدوب فقط اره‌سی چوق کچمکسزین ژان ایله اوغلی مانوئل بعض وندیکلولرك معاونتلریله محبسدن قاچوب سلطان بایزید خانه التجا ایتمش اولدقلرندن ذات حضرت پادشاهی والد ماجد وجد امجدلریله اختیار ایمپراطور ژان میانه‌لرنده اولان مناسبات دوستی‌یی نظر اعتباره آلوب‌رجه‌سنه حکمدار مخلوعك تکلیفاتی‌استماعه تنزل ایله اوغلنك اداسنه راضی اولدغی ویرکویی کندوسی ویرمك شرطیله دخالتلرینی قبول وپدرینك حریتنه سعی قصد ایدن اندرونیقونك پرانغه‌بند ایدلمسنی وعد بیورمش اولملریله بو ائتلاف اوزرینه ایمپراطور ژان مارالذکر ویرکودن بشقه هر سنه‌نك اول بهارنده سولیری وپیاده اولدرق اون‌ایکی بیك عسکر تدارك وتقدیمنی وبر نابعك متبوع مفخمنه ایفای راسمهٔ عبودیته بورجلی اولدیغی اوزره کندوسنك هر سنه خاکپای شاهانه‌یه کلوب عرض‌عبودیت ایلمسی ودولت‌عثمانیه‌نك دوستلریله دشمنلرینی کندی دوست ودشمنلری کبی عد ایتمسی تعهد ایدرك بو مألده بر معاهده عقدینی متعاقب سلطان بایزید خان حضرتلری استانبوله بر مأمور ارسالیله ایمپراطورك ایکی اوغلندن اندرونیقو ویاخود مانوئلك‌می کندیلرینه حکمدار اولمسنی ایستدکلرینی اهالیدن لدی‌الاستمزاج جمله‌سی مانوئل لهنده بیان ارزو ایتملری اوزرینه پدرینك نیابتی دخی حائز اولمق اوزره مانوئلك تخت‌ایمپراطوری‌یی ضبطنه‌طرف‌شاهانه‌دن فعلاً معاونت‌واندرنیقویه دخی‌استانبول خارجنده بیزانس ممالکندن باقی‌قالان محللری یعنی‌سلوری، ارکلی، تکفورطاغی، دانیاس ، پایندوس وسلانیك جهتلرینك ویرلمسنه معاونت بیورلمشدر .

يلدرم بايزيد خان حضرتلرى ادرنه‌ده بر جامع شريف ايله برده عمارت
انشاسنه بدأ ايتدكدن صكره اناطولى‌يه كچوب بيك نس دولتنك اولجانبده بقيهٔ ملكى
اولەرق او وقته قدر آيرين بكنك اتفاقى سايه‌سنده قالمش اولان آلا شهرك
ممالك شاهانه‌يه الحاقى نشبثنه محلى قوماندانلك ممانعتى وتكليف شاهانه‌يه بناءً
حكومت عثمانيه‌نك اوزايه قبولى حقنده ايمپراطورلقدن امر ويرلمشيكن يڭه
قوماندانلك مخالفتى اوزرينه وقوعبولان سوقيات عسكريه‌ده ژان پالئولوغ ايله
مانوئل مارالذكر شهرلرك بالمحاربه دولت‌عليه ايچون ضبط وتسليمى خصوصنده
جمله‌يه تقدم ايتمشلردر .

بونك اوزرينه آيدين بكى حال وموقفنى محافظه ايچون كلوب خاكپاى
شاهانه‌يه عرض عبوديتله مملكتى داخلنده كندونامنه سكه ضرب ايتمك خطبه
اوقوتمق حقوقندن فراغتله برابر مقر حكومتى اولان قوش اطه‌سنى
دخى دولت عليه‌يه ترك ايله كندوسى ايچون تيره‌يى اقامتكاه اتخاذ ايلدى .
متعاقباً صاروخان ومنتشا امارتلرى دخى اواصورتله ممالك شاهانه‌يه ضميمه
وسنجاق شكلنده امر اداره‌لرى شهزاده ارطغرل بكه حواله بيورىلوب فقط
بونلرك بكلرى قسطمونى وسينوب بكى كوتروم بايزيد نزديڭه كيدوب اوراده
صيغنمشلردر .

دولت سلجوقيه‌نك انقراضنده انقاضنه وضع يد ايدن طقوز بكدن يديسى
برمنوال محرر برر صورتله اورتەدن قالديريلوب ايكيسى قالمش ايدى . زير
تابعيت سلطنت ـ ده بولنان حميد سنجغى بكنك قرەمان اوغلى علاءالدين
بكدن شكايتى مناسبتيله طرف شاهانه‌دن قونيه شهرينك تحت محاصره‌يه الكنمسى
واهالئ محليه حقنده اظهار عدل وداد بيورلمسى اوزرينه آقشهر تكه‌ده
واقسراى شهرلرى خود بخود دولت عليه‌يه قيولرينى اچمغه مسارعت
ايلدكلرندن علاءالدين بك حكومتندن بالكليه محروم اولمامق ايچون صلح
استدعاسنده بولنەرق بعدما حدود مملكتى چهارشنبه نهرى اوامق شرطيله
استدعاى واقعى‌اسعاف وبوالنان يرلرك اداره‌لرى دخى تيمورطاش پاشايه‌تفويض
بيورلدى (سنه ٧٩٣) .

بعده سلطان بايزيد خان حضرتلرى اوروپا جهتنجه برحركت عسكريه
اجراسنى تصورله بوغازى كچوب اول امرده كليبولى‌يه استحكام ويرەرك

برموجب معاهده امداد عسکریی بالاستصحاب کلمسنی ووپرکوی مقرری کتورمسنی ایمپراطورمانوئله اراده و اشمار بیورملریله مشار الیه برتابع فرمانبر کبی براز عسکرله اردوکاهه کلمشیدی .

اوصره ده ذات شاهانه لسبوس، لمنی، ردوس وساقز اطه لرینه التمش قدر کمی ارسالیله بعض تشبثاتده بولنمقده ایکن چونکه اختیار ژان پالئولوغ مقدما آلا شهر سفرندن عودتنده روش حالك انجامی دوشنه رك استانبول شهرینك اطرافنی برقات دها استحکامات ایله تقویه ایتمش وحتی لزومی قدر طاش بولندیغی جهتله اسلحه دینك آثارندن اوچ بیوك کیسایی هدم ایله احجارینی بنایه قوللانمش ایدوکدن بوکیفیت معلوم شاهانه اولدقده ویریلان امر شدید واولنان تهدید اوزرینه استحکامات هدم ایتدیرلدیکی کبی براز عسکره ژان پالئولوغ دخی کسرندن وفات ایلدیکی اوغلی مانوئلك برقسمده معیت شاهانه ده بولندیغی آنلاشلده مسموعی اولنجه مشارالیه خفیةً فرار ایدرك استانبوله عودت ایلمش اولمسیله مانوئلك اولوجهله فرارندن غضبناك اولان یلدیرم بایزید خان حضرتلری کندوسنه برضابط ارسالیله مصالحة استانبولده بولنان اهل اسلامك دعاوئ واقعه لرنده خرستیان محکمه لرینه مراجعتلری جائز اولدیغندن بعدما او مثللو دعاوی لك طرف دولت علیه دن منصوب برقاضی طرفندن رؤیت اولنمسی و اعلام ایچون موجود کلیسالرهن برینك جامع اتخاذ قلنمسی تکلیف اولنه رق بونك عدم قبولی تقدیرنجه شهرندکیلرك اطرافلرنده بولنان عساکر عثمانیه ایله سدایدیلدکی یلدیرملوب بوکا عدم موافقت جوابی التمسیله اوجهتده بولنان عساکر شاهانه پاندوسدن استانبولك دیوارلرینه قدر کویلری اوروب اهالیسنی اسیر وشهرك خارجله اولان اختلاطنی منع ایلدی (سنه ۷۹٤) .

بعده اردوی همایون برتاچ قول اولهرق حرکتله بلغارستان ، افلاق، بوسنه ومجارستان مملکتلرینی اوروب افلاق پرنسی میرچه دولت علیه یه تابعیت شرفنی قبول ایتمکله اولوقتدن اعتباراً افلاق مملکتی ویرکو کذار بر امارت حکمنه کیردی وتاتارستان امیر خانی « توقتامیش » ك عسکری تیمورخان طرفندن مغلوب ومملکتی خراب ایدلمکله قیپچاق تاتارلرینك اختیار هجرتله کلوب طونه نهرینك جانبنده یعنی بسارابیا ایله دوبروج تاتارستانده اسکانه مبادرتلری اوسنه واقع اولدی (سنه ۷۹٤) .

ذات شاهانه‌نك اوروپا جهتنده‌كی مشغولیتی فرصت اتخاذ ایدن قره‌مان اوغلی علاءالدین بك ینه رفع لوای عصیان ایله نقره و بروسه جوارلرینه قدر مملكتی استیلا وبكلری تیمورطاش پاشایی اسیر ایلدیكی خبری اوزرینه یلدیرم بایزید خان سیر سریع ایله یتشوب اق چای صحراسنده بالمحاربه علاءالدین بكی اسیر ایدرك خصمی اولان تیمور طاش پاشانك بوزنده حبس ایلش وپاشای مشار الیه ایسه ارادهٔ شاهانه‌یی بكلمیه‌رك همان علاءالدین بكی اعدام ایتمشدر. بونك اوزرینه قونیه، آقسرای ولاریده والحاصل قرمان زاده‌نك بقیهٔ مملكتی ممالك شاهانه‌یه الحاق ایدلدی. متعاقباً سلطان یلدیرم بایزید خان حضرتلری شرقه طوغری حركتله سیواس ایله قیصریه بینندهكی بلدانه حكم ایدن قاضی برهان‌الدینك فرارینه واهالیسنك عرض تبعیت ایتملرینه مبنی اورالریده تحت تصرف شاهانه‌یه الندیغی كبی قسطمونی امارتی دخی ضبط اولنوب بورانك حكومتنده بولنان اسفندیار اوغلی كوتروم بایزید سینوب قلعه‌سنده تحصن ایدرك صلح طلبنده بولنمسیله مقدما نزدینه التجا ایدن آیدین وعنتشا بكلرینك تسلیمی شرطیله سینوب وحوالیسی كندوسنه براغیله‌جق اولمش ایسه‌ده مومی‌الیهما بكلر ومتعاقباً بالذات كوتروم بایزید فراراً كیدوب او اثناده سینوبدن استانبول بونزمنه قدر حكمفرما اولان تیموره التجا ایتمشلردر. اما ت مذكور ولیعهدنجی شهزاده امیر سلیمانك عهدینه توجیه بیورلدی.

بعده یلدیرم بایزید خان حضرتلری دیكر خیرات ومبرات تاسیسنه موفق اولمش وبو اثناده وقوعبولان طلب عالی اوزرینه مصر سلطانی برقوق طرفندن ویریلان اذن ایله ذات شاهانه سلطان‌الروم عنوانی حائز اولمشدر (سنه ۷۹۷).

بوغاز ایچنده اناطولی ساحلندهكی كوزلجه حصار ایله كوكسوده كوریلان اناطولی حصاری بو هنگامده انشا اولنوب استانبولك محاصره‌سنه خیلی خدمت ایتمشدی. مقدما صدر اعظم خیرالدین پاشا طرفندن فتح اولنوب بعده مانوئله اعاده اولنان سلانیك مؤخراً وندیكلولرك یدینه كچمكله بوكره بالمحاربه اوزرینه تكرار ضبط و تسخیر ایدلدی.

اوروپا جهتنده وقوعبولان محاربه‌سندن صكره بلغارستانك تسخیر اولنده زشتوی، ویدین، نیكبولی وسلستره بر مدت مقاومت ایتمشلر ایسه‌ده نهایت‌الامر قرال سیسمان ایله اوغلی صدراعظم علی پاشانك یدینه

کچه‌رك سیسمان نابه‌ده اعدام واوغلی ا ـلامیتی قبول ایتمکله صامسون سنجاغی بکلمکنه تعیین قلنه‌رق ویدین اله کچوریلوب مستحفظلری قتل ایدلمش ونیکبولی ایله سلستره ایسه بغتةً ضبط اولنمشدر .

کندو مملکتی جوارنده بولنان بو یرلرك حق ایله التدیننه دائر ایضاحات طلب ایتمك اوزر مجار قرالی سژرزموند طرفندن سلطان بایزید خان حضرتلرینه کوندریلان الچی‌یه جواب اوله‌رق مقدما بلمار محاربه‌سنده ضبط واغتنام اولنوب ذات شاهانه‌نك اوتوردقلری اوطه‌نك دیوارلرینی تزیین ایدن اسلحه کوسترلمش اولدیغندن دولتین بیننده محاربه وقوعی ضروری بر حاله کلمش ایسه‌ده یالکز باشنه جنکه اقتداری کافی اولمیان مجار قرالی هم جواری بولنان حکومتلردن بشقه مملکتلری اوزاق اولان دولتلرك بیله محاربه‌یه اشترا کلرینی دعوت وحتی فرانسه قرالی التنجی شارلدن طلب معاونت ایتمکله اولوجهله جمع ایده بیلدیکی قوتله طونه‌یی کچوب نیکبولی‌یی بالمحاصره وبالمحاربه بر چوق تلفات ویره‌رك ضبط ایلمش وبو محاربه‌ده مجار عسکری میانننده بش التی یوز فرانسز سوارسی کورلمش ایدی . فقط بو معاونت غیر کافی ایدوکندن فرداسی سنه فرانسز قرالی طرفندن بیك التی یوز پیاده و التی بیك اجرتلی عسکردن مرکب برکروه سپاه کوندرلمش وبونلر قرال مشارالهك عموجه زاده‌سی قونت دونورنام برنسك ریاستی ودیکر اوچ عموجه زاده‌لرینك تومانداسی تحت سوق اولنوب کندولرینه بر چوق رؤسا وجنکاوران دخی ترفیق ایدلمش اولمسیله بونلرك اوسترپادن مرورنده اوه‌دن دخی بعض زادکان ایله ردوسدن کلمش اولان بر طاقم قدس قاوالیه‌لری وباوییه‌را واستری ولایتی عسکرلری قاتیله‌رق کلمکده اولسونلر دیکر طرفدن حرکت ایدن مجارستان قرالی صربستانی کچوب اول باول ویدین . اورصوا وراخوا قلعه‌لرینی الدقدن صکره نیکبولی بیشکاهنه مواصلت ایتمش وعساکر مفته دخی باورود بو قیامه اشتراك ایدن ا لاق عسکریله معاً یتمش بیك نفره بالغ اولدقلری حالده نیکبولی قلعه‌سنی طویه طوتمشلر ایدی . سلطان بایزید خانك قوهٔ کافیه ایله یتشه‌جکندن امین اولان محافظ طوغان بك کوندرجه مدافعه‌یه ودشمن عسکری‌دخی محاصره‌یه‌دوام ایدوب بنابرین بونلر وباخصوص فرانسزلر ترك عسکرینه اصلا اهمیت ویرمیه‌رك عیش وعشرته قویولدقلری وقارشولرینه قولایلقله عثمانلی عسکری کله‌میه‌جکی اعتقادیله مباحثهٔ شجاعتده (اکر کوك

دوشه‌جك اولورسه مزراقلريمزك اوجنده طوردير برز) دعواسنده بولندقلرى
اثناده سلطان بايزيدخان اردوى همايون ايله برابر التى ميل مسافه‌يه‌قدر ياقلاشديغى
خبرى التمسيله برابر مقدمة‌الجيش دخى كورنمكه باشلاديغندن خرستيان عسكرى
سلاح باشنه قوشوب فرانسزلرك باش قوماندانى قونت دونور مجار قرالنه
مراجعتله ميدان محاربه‌ده شرف موقعنك كنديلرينه تخصيصنى طلب ايلدكده
عثمانلولرك اصول محاربه‌سنه واقف اولان قرال مشارالیه ايلروبه بر قوة خفيفه
سوقيله اردولرينك كزيده عسكرينى ارتەدن كله‌جك اولان يكيچرى وسپاهى
عسكرينه قارشو كيروبه براغلمسى دها معقول واحتياطه مغايق اولەجغنى بالبيان
عسكرى اكا كره ترتيب ايلمش ايسەدە. فرانسز قوماندانلرى بوكاراضى وليه‌ق
محاربه‌ده محل شرف فرانسز عسكرينك حقى اولديغندن بو حق تقدمك مجار
پياده‌لرينه اصلا ويرلەميەجكنى تكرار وفرانسز عسكرى جملةً بوجوابى
آلقيشلايەرق همان محاربه‌يه ابتدار ايله مقدمات محاربه‌يى بوب غالبيتلرينه
مغروراً كندولرينه تسليم اولان اسرى اسلاميەيى ظالمانه قتل واعدام اجتسار
ايلمشلر وانجق متعاقباً بونك سيئه‌سنى چكمشلردر. بويكيتلرى كلان غر
عسكرينى بوزوب كى چرلر ايله خريزانه اوغرامشەرق بوزلريده پريشان
يتدكدن سكره حيوانلريه نفس وى مكسزين ومجر عسكرينى بكلمكسزين
سكيا قبل اردوسنه دخى صالدروب بوزلريده رجعته مجبور يتدكلرينه قناعت
ايتيەرك ياكز باشلرينه جمله‌سنى كياً محوايتمك عزميله كيروبه كى تپەلك بالاسنه قدر
تعقيب ايلدكلريده تپەلك ارقەسندن بردنبره كوزلرينه ترق ايلك مزرقلى ايله پيلديرم
سلطان بايزيدخان كورنديكى كبى قورقولرندن نەياپەجقلرنى شاشيروب حيرانوپريشان
وحق تقدم دعواسيله كندولرينه اولنان نصيحته وحزم واحتياطه‌عدم رعايتلرندن
ناشى بى تاب وبى توان اولدقلرى حالده اولكى عزم وقرارى فراره تبديل ايلمشلر
ايسەده عثمانلو سواريلرى درحال خط رجعتلرينى قطع ايله اطراغلرينى صاروب
اسير دوشمن برجزئى مقدارندن ماعداسنى كافةً قتل وتلف ايتمشلردر. بيك
خطوه كيروده بكر متفقلريله معاً مقابلەيه حاضرلنمش اولان مجار اردوسى
فرانسزلرك حالتى كورنجه صاغ وصول جناحلرى منهزماً فرار ايدوب وسطده
بولنان عساكر متفقه جنكه كيرشمشر ايسەده اخيراً ضرب امداد عسكرينك
دخى كلوب عساكر عثمانيەيه التحاقيله دوام ايدن محاربه‌ده كروه اعداى متفقه

بقيه‌سنكده اكثريسى قتل وتلف وماعداسى اسير ايدلمشدر . بوميانده فرانسز قرالنك عموجه زاده‌سى اولان پرنس ايله باشلوجه رفقاسندن يكرمى درت نفر ذوات دخى اسير اولوب مجار قرالى ايسه ايكى ذاتك همتيله قاچيريلوب طونه ساحلنده بولنان بر قايغه راكباً قدر دكزه وارادن بر وندك كميسنه بنه‌رك واستانبول بوغازندن كچوب آق دكزدن دالماچيانى طولاشه‌رق مملكتنه كوچ حال ايله واصل اوله بيلمشدر .

ذات شاهانه ميدان محاربه‌ده شهدايى كوروب اسراى اسلامه‌نك فرانسزلر طرفندن ظالمانه قتل ايدلمش اولمرندن متأثر اوله‌رق بالمقابله اسراى اعدانك جزالرينى تصميم ايتمكله فرداسى كونى اون بيكى متجاوز اولان اسراى مذكوره‌يى حضور هايونلرينه جلب ولاجل المشاهده پرنس مومى اليهى دخى احضار بيورمش ايدى . پرنسك استرحام واقعى اولرينه كنديسيله باشلوجه‌رفقاسندن يكرمى درت ذاتك حياتلرى باغشلاندقدن صكره اسراى مذكوره‌نك اكثرى اوكون اقشامه قدر اعدام اولنوب بقيه‌سى رؤساى مجاهدين اسلامه بخش وتوزيع قلندى .

پرنس ايله مظفر عفو عالى اولان رفقاسى وحديث السن اولمرندن طولايى جزادن معفو عسكرلنان ديكر بش كشى كليبولى‌يه وبعده بروسه‌يه نقل اولنوب برمدت صكره ويدك ايله فرانسه وقبريس قرالرى طرفلرندن تقديم قلنان ايكى يوز بيك بوقه‌اق نقد وهدايای كرانبها اوزرينه اسراى مرقومه‌نك اخلاى سبيلرينه مساعدهٔ سنيهٔ پادشاهى شايان بيورلدى .

عودت سنيه‌ده اشبو نيكبولى مظفريتنى مصر سلطانه وعراق عرب وعراق عجم وسائر اناطولى حكمدارانه بنامهٔ هايون اشعار وجمله‌سنه بومحاربه‌ده النان اسيرلردن بعض اسرا دخى اهدا ونسيار قلندى . اشبو مظفريتى متعاقب صاوا نهرى اوزرنده واقع متروويچه شهرى فتح اولمغله برابر محاربهٔ ماضيه‌يه اشتراك ايتمش اولان استرى ولايتنده اجراى حركات تعرضيه ايله اوراده اون اتى بيك اسير الديغى كبى بوسنه جهتنده دخى عساكر عثمانيه زوورنيكه قدر ايلرولمش وبرى طرفده اورنوس بك افلاق مملكتنى تحت اطاعته المشدر .

استانبولك خيلى مدت امتداديدن محاصره‌سى ماده‌سنه كلنجه قلت وأكولاتدن مضطر قالان اهالئ محصوره بو فلاكتى چكمكدن ايسه شهرى دولت عليه‌يه

تسليم ايتمك اولى اولديغنى علناً بيان ايتمكده اولدقلرى حالده اندرونيقونك اوغلى ژانك يد ضبطنده بولنان سلورى قلعه‌سنك بر حسن تدبير ايله اخذى دولتجه ملتزم اولمسنه مبنى سلطان بايزيد خان بو مقصده وصول ايچون مشاراليه ژانى عموجه‌سنك يرينه ايمپراطورلغه دعوت ايلمرى خصوصنى محاصرينه توصيه بيورمش اولملريله ايمپراطور مانوئل بو ارزويه موافقت مجبوريتنده بولنمغله برابر شو بولندينى حال و موقعدن ممكن مرتبه استفاده ايتمك اميديله يكنى ژن ايله اويوشوب بوراده بر پاى تختدن عبارت قالان بيزانس دولتنى مشارالهه تركله كندوسى ڤاملياسنى بالاستصحاب كيدوب بورايه تابع بولنان موره ده اقامتى اختيار ايلش ايدى . بر از صكره مانوئل اوروپايه عزيمتله ضايع ايلديكى مملكتلرينك عثمانلولردن استردادى ضمننده بعض دوائرله مراجعت ايلش ايسه‌ده مراوده مظهر اولهميوب سايهٔ شاهانه‌ده ايمپراطورلغه كچن ژان ايسه اول باول استانبولده يكى بر كليسانك جامعه تحويلنه و برقاضى قبوليله محكمهٔ شرعيه تأسيسنه راضى اولديغى كبى متعاقباً دولت عليه‌يه سنوى اون بيك دوقه ويركو دخى ايفاسنه واستانبولك محلاتندن برنده تركمان مهاجرلرينك اسكانه موافقت ايتمشدر .

بونك اوزرينه سلطان بايزيد خان حضرتلرى اناطولى جهتنده قلمرو حكومت سنيه‌نك شمال وشرقه طوغرى تمديدينى تيمور طاشى پاشايه حواله ايله عهد قريبده كنغرى، ديوريكى، دارنده بهسنى ، ملاطيه وكماخ شهرلرى ممالك شاهانه‌يه ضميمه ايدلديكى مثللو ذات حضرت پادشاهى دخى اوروپا جهتنده حدود خاقانى‌نك جنوب و غربه طوغرى بالذات توسيعى املياله وقره‌فريده بولنديغى اثناده دخى برروم پاپاسنك دلالتيله يونانستان اوزرينه يوريبوب ابتدا تسالياقطعه‌سنى ضبط ايله يكى شهر، ترحاله، دومنك، فارسال شهرلرينى و متعاقباً پاتراسى الهكچوردكدن ودوقريس ، لوريس وفوسيس قضالرينى ممالك شاهانه‌يه الحاق ايلدكدن صكره يانقوب بك قومندا سيله سوق اولنان قوهٔ عسكريه موره يم جزيره‌سنى چيكنه‌يوب مودون وقورون سواحلنه قدر مملكتى استيلا ايلديكى اثناده ورنوس بك دخى موجود معيتيله موره‌نك مركز حكومتى اولان ارغوس شهرينى بالمحاصره فتح وتسخير واهاييسى اولان اوتوز بيك نفوس رومى اسير يدرك بالارادهٔ سنيه اشبو اسرا اناطولى جانبنه نقل اولنوب برلرينه ورادن تركمان وتاتار جلبيله اسكان ايدلدى .

اشبو فتوحات مهمه‌دن صكره ذات حضرت ملكدارى پاى تخت سلطنت

سنه‌لرینه عودتله بر قاچ سنه بروسه‌ده صفای بال ایله اوقتکذار اولمش ایسه‌ده اخیراً اوازهٔ نامی بتون دنیایه عکس‌انداز اولمش اولان تیمورلنك [١] طرفندن کلان بر الچی انسلاب راحت شاهانه‌یی موجب اولمغین بوکا حقارت آمیز جواب اعطاسیله برابر تیمورك سیر سریع غالبانه‌سنك اوکنی الق ایچون همان کیروب ارزنجانی ضبط ایله بروسه‌یه عودت بیورمشلر ایدی (سنه ٨٠٣) . بعده ادرنه‌یه کچوب بیزانس ایمپراطوری ژانه الچیٔ مخصوص ارسالیله مقدما مانوئلك یرینه کندیسنك مقام ایمپراطوری‌یه کچورلمسی منفعت ذاتیه‌سنه دکل دولت علیه‌نك مصالحتی ایجابنه مبنی ایدوکندن شمدی تختندن فارغ اولمسی مقتضی اولوب عکس تقدیرده داخل شهرده کیمسه براغلمیه‌رق جمله‌سی محو ایدیله‌جکی ایمپراطوره تبلیغ ابتدیرلمش ومشارالیه ایسه چونکه او اثناده بر مدت دها دیکر بر محاصره‌یه طیانه بیله‌جك قدر استانبوله ذخیره الدیرمش بولندیغندن لسان مناسبله عدم موافقت جوابی ویرمش اولمسیله سلطان بایزیدخان حضرتلری تهدیداتی ایقاعه ابتدار ایتمك اوزره ایکن تیمورك ارزنجانی ضبطی وسواسده قتل عام اجراسیله تاتار اردولرینك ایلرولمکده اولدیغی خبری الوب اناطولی جانبه عزیمته مجبور اولمشلردر . تیمورك اصلی ونسلی ایله اطوار خونریزانه‌سی وباخصوص مسلك جهانکیریده محاربات وفتوحات ظالمانه‌سی باشلوجه بر تاریخ اولوب بونك دولت علیهٔ عثمانیه تاریخنه تعلق ایدن جهتی شو وجهله خلاصه ایدیله بیلورکه تیمور چغتای بن جنکیز خانك وزیری قره‌چار نوویانك نسلندن متفرع تاتار امرالسندن چاردغایك اوغلی اولوب مغول دولتنك عظمتنه نهایت ویرن جنکیز خاندانك صوك حکمداری اولان ابو سعید بهادر خانك وفاتی سنه‌سی تولد ایتمشدر (سنه ٧٣٦) .

مؤرخینك وصفنه کوره تیمور حکمدار تختنه کچمزدن اقدم ستان‌ای تختك محاصره‌سنده المش اولدغی بر یاره‌نك اثریله طوپال ایدسه‌ده وجودینك موازنه‌سزلکی مشی وحرکتنه خلل ویرمیوب حد ذاتنده ایری باشلی وخلقه بیاض صاچلی، آلنی کنیش صاحب وقار وقولاترینه ذی قیمت اینجو طقار وطوغری سوزی دروغ ومداهنه‌یه ترجیح وعلما وفقها ومنجمینه حرمتله شعرایی اکرام وتقبیح ابدر وتمرارندن دونمز، اقباله کولمز بر آدم اولوب وقت

[١] لنك طوپال معناسنه‌در .

سفرده وحضرده اکلنجه‌سی شطرنج اویوندن عبارت اولەرق جاسوسلق دخی حکومت وادارهٔ عسکریه‌جه حصول مقاصدینی تسهیل ایدن اسبابدن اوسیله درلو قیافتله باالجمله ممالکده طولاشدردیغی خفیه‌کان وباخصوص سیاحین ودروشان واسطه‌لریله اعدانك قوهٔ عسکریه‌لرینه وصمیماتلرینه وحکمدار سرایلرینك انتریقه‌لرینه وشهرلر ایله قلعه‌لرك احوالنه کسب معلومات تامه ایدرك حکمدارانك احوال ممالك وبلدانه کندولرندن زیاده واقف اولمسی تیمورك مزایای سیاسیه‌سنی توصیف ایدن خصوصاتدن ایدی . تیمور یکرمی یدی یاشنده اولدیغی حالده چغای خاندانندن خراسان وماوراءالنهر مملکتلرینه حکم ایدن امیر حسین ایله ترکستان حاکمی تیمور تولوق خان بینده وقوعبولان محاربه‌ده امیر حسینك اعدادینه یتشه‌رك مظفریتنه سبب اولدیغندن بعضاً هراتده وبعضاً بلخده اقامت ایدن امیر حسین کندوهمشیره‌سی تورکان‌خانی تیمورە تزویج ایتمش ایدی (سنه ۷۶۵) .

درت سنه صکره تورکان خاتك وفاتنده تیمور ایله خراسان امیری بینده کی رشتهٔ صهریت منقطع ومحبت سابقه خصومته منقلب اولەرق مظهوره کلان آتش جنك وجدال بر مدت علوریز ونهایت الامر بلخك غصب وضبطی وخاصه‌سك امراسی طرفندن امیر حسینك قتلی اوزرینه تیمورك تخت حکومته جلوسیله محاربات واقعه نتیجه پذیر اولدی .

بو صرەده تیمور لنك امیر حسینك مقر حکومتی اولان بلخ شهرینی نهب ویغما وسرایلرینی بالتخریب حرملرندن ایکیسنی کندوسی الوب دیکرلرینی جنك ارقداشلرینه اعطا ایدرك شهر خلقی قسماً قتل وقسماً اسیر ایتمش واهالیسك مؤخراً آسیاده وقوعبولان هجیه‌لرك مقدماتی بو وجهله باشلامشدر (سنه ۷۷۱) .

تیمور محاربهٔ واقعه‌ده برنصفی خراب اولان بلخه بدل سمرقند شهرینی مقر حکومت اتخاذ ایدرك اطرافنه سور ودرونده سرایلر انشاسیله تزیین ایتمش وفقط علی التوالی محاربانده کچیردیکی اوتوز التی سنه مدت حکومتی اثناسنده یالکز طقوز دفعه سمرقنده کلوب بوده الحق عسکرینی دیکلندیرمك ودیکر محاربه‌یه حاضرلنمق ایچون وقوعبولمشدر .

تیمور نامنه علاوةً جهانکیر وصاحب قران عنوانلرینی دخی اتش اولان بو غدار یکرمی یدی مملکتك حکمدارلغنده بولنان طقوز سلاله‌لك تاجلرینی کندو باشنده جمع ایدوب زیر حکومتنه کچن ممالکك حدودی ایسه شرقاً

چین ماچینه شمالاً روسیه‌نك ایچرولرینه، غرباً بحرسفیده وجنوباً خطهٔ مصریه‌یه قدر ممد ایدی .

تیمورلنك ممالك مذکوره‌دن بعضلرینی برر محاربه‌ده فتح واستیلا ایلمش ایسه‌ده اکثریسنك تسخیری دفعاتله محاربه‌یه توقف ایدوب ازجمله ترکستان ومغولستانده چت دولتی وخوارزم حکمدارلغی ایله اوروز وتوقتامیش نامان تاتار امراسنك حکومتلرینی محو ایتمك ایچون سنه‌لرجه اوغراشوب اشبو محاربادده لایعدولایحصی جانلر تلف اولمشدر . هندستانك استیلاسی بر سنه‌دن زیاده سورمیوب تاتار اردولرینك سلطان محمودك مقر حکومتی اولان دلهی اوزرینه حرکتنده اورایه دیارنجه‌یه قدر هند آتش پرستلردن اسیر ایدیلانلرك عددی یوز بیك نفری تجاوز ایمکش ایدوکندن دلهیده وقوع بوله‌جق محاربهٔ قطعیه‌ده اویله براسرا جمعیتك امر محافظه‌سی کیفیتی منتظر اولان موفقیتی سکته‌دار ایده‌یله‌جکی امرای عسکریه طرفندن تیموره عرض اولنمسیله تیمور رؤسا ونفرات عسکریه‌دن هرکس کندو اسیرینی قتل ایلمسنی وهرکیم بوامری اجرا ایتمز ایسه انك اعدام اولنمسنی اراده وتنبیه ایلمش وبناءً علیه برساعت ظرفنده بونجه اسرا قتل ایدلمشدر . حتی اردوی معیتنده بولنان علمادن ناصرالدین اومور نامذات اصحاب حلم ومرحمتدن اولوب بر حیوان تلفنه بیله یورکی طیانمز اولدیغی حالده جزای موعوده‌یه دوچار اولمقدن احترازاً کندوسنده بولنان اون بش نفر اسرایی الیله بوغازلغه مجبور اولمشدر .

تیمورلنك کوراده دخی بالمحاربه هند اردوسنی مغلوب ایدرك شهرنهب وغارت ایدیلوب اهالی هرنقدر روی مقاومت کوسترماه‌شلرسه‌ده جمله‌سی بلا رحم قتل اولنمشدر . بنه هنددده میرثه شهرینك استیلاسنده اجرا اولنان معاملهٔ فاجعه دها زیاده دهشت افزا اولوب ارکلرك دیری دیری دریلری یوزلمش ونسا ایله صبیان اسیر ایدلمشدر (سنه ۸۰۱) .

هندستانك فتح واستیلاسی سنه‌سی مصر سلطانی برقوق ایله سیواس امیری قاضی برهان الدینك وفاتلری وقوعی فتوحات جدیده تشبثاتنه فرصت بخش اولمسیله تیمور هنددن عودنده عجمستانده اوغللریله خفیه‌لرینك اداره‌لرینه محول اولان مملکتلرده بعض اصلاحات اجراسندن صکره بحرخزر جوارنده قیشلایوب نمایش وتهدیدات ایله شروان وچکی امیرلرینی ازسرنو تحت اطاعته

الدینی مثللو بعض هدایا ایله کلوب عرض تبعیت ایدن ارزنجان امیری طاهر تنی دخی تابعیته قبول ایدرك امارتنده ابقا ایلمش ومملکتنك متانت موقعیه‌سنه استناداً تیمورك ربقهٔ تابعیتندن تخلیص کریبان ایتمك تشبثنده بولنان کرجی‌امیری اوزرینه عسکر سوقیله مع تفلیس سائر شهر وقلعه‌لری ضبط ایدوب ارباب عصیانی قانجدن کچورمش ایدی . بعده تیمور برهان‌الدینك قاتللرندن ودها طوغرسی سیواس اهالیسندن اخذ انتقام ایچون سیواسه کیتمك تصورنده ایکن چونکه دیکر طرفدن بغداد امیری احمد جلایری ایله دیار بکر امیری قره یوسف عصیان ایدرك تیمور طرفندن تعقیب ایتدیرلمکده ایدوکندن بو لمرك فراراً کیدوب سلطان بایزید خان حضرتلرینه دخالت ایتملریله کندولرینك طرف شاهانه‌دن قبول بورلمسی وثانیاً طاهرتن تیمور جابندن ارزنجان امارتنده ابقا ایدلمشکن ارزنجانك طرف اشرف حضرت پادشاهیدن ضبط اولنمش اولمسی طرفین بینده خونریزانه برمحاربه وقوعنه بادی اولمشدر . شویله که یوقاروده بیان قاندینی وجهله سلطان بایزید خانك تعقیباتندن فرار ایدن کرمیان ومنتشا امیرلرینك توره دخالتی واخیراً طاهرتنك مراجعت وشکایتی اوزرینه تیمورك تهدید آمیز برمکتوبله کوندردیکی الچینك طرف شاهانه‌دن حقارتله رد بیورلمش اولمسندن ناشی تیمور همان اردوسنی بالاستصحاب سیواسه متوجهاً حرکت ایتمش ایدی (سنه ۸۰۳) .

سیواس شهری ملوك سلجوقیه‌دن سلطان علاءالدین اولك تأسیس کرده‌سی اولوب اطرافی بر سور متین ایله مستحکم وجوانب ثلثه‌سی صو ایله مملو بر خندق ایله محاط ایدیسه‌ده تاتارلرك شدتنه تاب آور اولهمیوب سکنهٔ یکك لغمجی ایشلیه‌رك قلعه‌نك غرب جهتندن آچیلان واخشاب طولدیریلان غایتله واسع برلغمه اتش ویرلمسیله سور چوکوب اون سکز کون محاصره‌دن صکره اهالیٔ بلده بوشدته مقاومت قابل اولهمیه‌جغنی کورنجه رأی وامان طلبنده بولنمش وتیمور طرفندن دخی اسلامه ایلیشلمیوب یالکز خرستیانلر اسیر ایدلمك شرطیله شهر ضبط اولنمش ایدی . حالبوکه تاتار حکمدار غدارینك اوقدرله غضبی تسکین اولنهمیوب اهالیٔ خرستیانیه وبا خصوص امر مدافعه‌یه اشتراك ایتمش اولان درت بیك ارمنی باشلری بجاقلرینك اره‌سنه باغلانمش اولدینی حالده واسع بر خندق ایچنه طولدیریلوب اوزرلرینه طوپراق ییغدیر -

یلدرق اول وجهله اتلاف ایدلدیکی مثللو اسلامدن جنکاور اولنلر دخی بشقه‌جه اعدام اولنمش وکرك نسوان، کرك صبیان غدردن مصون اوله‌میوب شهرك مدافعه‌سنده دلیرانه حرکت ایتمش اولان سلطان بایزید خانك شهزاده‌سی ارطغرل چلبی دخی تیمور مظالم موفور طرفندن شهید ایدلمشدر .

اشته بوحال اوزرینه‌درکه ییلدیرم بایزید خان حضرتلری استانبولك محاصره‌سنی ترك ایله اناطولی جهتنه کچمش وفقط حدود خاقانیه واصل اولنجه‌یه قدر تیمورلنك ممالك شاهانه‌دن برچوق یرلری ضبط ایتمش ایدی .

تیمورك کندو حکومتنه تابع اولمسی تکلیفیله مقدما مصر سلطانی برقوق یرلجانینه کوندرمش اولدیغی الچی سلطان مشارالیه طرفندن قتل اولندیغی کبی انك وفاتندن صکره عین تکلیف ایله اوغلی سلطان فرخه ارسال ایلدیکی دیکر الچی دخی مصرده حبس اولندیغندن بومعامله تیمورك عروق غضبنی تحریك ایتمکله همان اولجانبه توجیه حرکت واثنای راهده ملاطیه‌ومهسنی یی حرباً وعینتاب شهرینی اهالیسنك تسلیمنه بناءً ضبط ایدرك مصرك منتهای حدود ممالکنده‌واقع حلب شهرشهیری پیشکاهنه مواصلتله بالمحاربه بورایی دخی فتح وتسخیر ومصر امرای عسکریه‌سندن ایکیسنی اسیر ایتمکله برابر برمعتاد شهر یغما ایدیلوب راست کلان اهالیٔ بلده قلنجدن کچیرلدکدن وچند کون صکره امدادسز قالان حلب قلعه‌سی دخی ضبط اولنوب درونلرینه بولنان مستحفظین قتل اولندقدن صکره حرباً اسیر ایتدیکی مذکور امرا ایله مصرده حبس ایدلمش اولان کندو الچیسنك مبادله ایدلمسنی اوائنده لاجل المدافعه شام شریفه کلمش بولنان سلطان فرخه تکلیف ایتمش ایدی لاشبو فتوحاتك فرداسی کونی حرب اسیری اولان خاق دخی کذلك قلنجدن کچیریلوب براردو تاتار عسکری شهری اون بش کون مدت خانه بخانه صویوب غارت ایتمش وبومظفریتی مذکر اولهرق عدد معین کله کسلمك اوزره برقتل عام دها اجراسنی متعاقب تاتار سکبداری عسکریله معاً وشامه متوجهاً حلبدن حرکت ایلمشدر . اولحوالیده کائن سائر قلاع ایله حما وحمص ضبط اولنوب او زمان خیلی معمور وآبادان اولان بعلبك قصبه‌سندن اردو ایچون ذخایر لازمه‌ده النه‌رق تیمور شامه تقربنده تابعیتی قبول ایله کندو نامنه خطبه اوقودوب سکه ضرب اولنمسی شرطیله سلطان فرخه صلح تکلیفنده بولنمش ایسه‌ده سلطان مشارالیهك عدم قبولی اوزرینه خونریزانه دیکر بر محاربه ایله

مصر سلطانك بقيهٔ قوهٔ عسكريه‌سى دخى تلف ومهزوم وكندوسى فرارآ مصره عازم وله‌رق تاتارلر شام شريفى فتح وتسخير ايتمشدر .

بو اثناده تيمور فخر كائنات عليه اكمل تحيات افندمزك زوجات طاهراتندن شامده دفين خاك عطر ناك اولان ام سلمه وام حبيبه رضى الله عنهما حضراتنك مرقد سعادتلريله مؤذن حضرت نبوى بلال حبشى حضرتلرينك قبرشريفلرينى زيارتله اوزرلرينه مرمر طشدن مكمل برر قبه انشا ايتديردى .

او حكمدار ستمكار شاملولردن نزدينه كلان علما ومشايخه حرمت وبولنلر ميسانده بولنان مؤرخين مشهوردن ابن خلدونه رعايت ايدرك شام اهاليسى طرفندن برمليون دوقه ويرلمك شرطيله شهرك يعنما ايدلمكدن عفوينه مساعدت ايلمش وپاره‌لريده المش اولدغى حالده بركون حدت ايدرك شاملولرك سوء قبيله پيغمبران ذيشان وباخصوص حضرت على ايله حضرت حسين رضى الله عنهمايه بدمعامله ايتدكلرى مثلو مارالذكر مراقد شريفه‌نك اوزرلرنده اوت بيتديكنى كوردكده بولنلره برر قبه بيله انشا ايتمدكلرينى بيان ايتمسيله بوسوز اردوكاهده شايع اولور اولمز تاتارلر شهره آتش ويرمدرك كافهٔ بيوت واماكن موجوده احراق وامحا واهالى حقنده دخى قاعدهٔ قتل عام اجرا اولندى .

بعده تيمورلنك اردونك برقسمنى تدمر اوزرندن فرات نهرينك منصفنه كوندروب كندوسى دخى بقيهٔ عسكرله حركت واثنادى راهده حمايى نهب وغارتله ماردينى دخى تحت اطاعته الدقدن صكره واردوى همايون عصيانده بولنان بغدادى بالمحاصره تكرار فتح ايدرك تاتار اردولرينى تشكيل ايدن طقسان بيك نفردن بحريلك بركله تقديمنى امر ايتمكله بغداد اهاليسندن اولوجه‌له ذبح اولنان طقسان بيك كشينك كله‌لرندن بغداد پيشكاهنده براهرام يايوب براقشدر . بوندن صكره سمرقند وبخارادن طولاشه‌رقينه كرجستانه بالمواصله قره‌باغ صحراسنده قيشى كچيروب اول بهاره اورادن دخى قيام ايله طاهرتنى ارزنجان امارتنه تكرار بالاقعاد سيواسه مواصلتنده سلطان بايزيد خان حضرتلرى طرفندن كلان الچيلرك كتيرمش اولدقلرى جواب عالى تاتار حكمدارينك مأمولنك خلافى ومحاربه‌يى داعى اولمغله الچيلرك حضورنده بررسم كچدا جراسيله قوهٔ موجوده‌نى ابرازدنصكره كرچه كندوسى ذات شاهانه‌دن دلكير ايسه‌ده طاهرتنك تبعه‌سندن اسير ايديلان اهالى اطلاق بيوريلور وكندو اولادى كبى

نزدنده قالمق اوزره شهزاده‌لرندن بری طرفنه کوندریلور ایسه ایتدکلرینی عفو ایله ممالك شاهانه تعرضاتندن وارسته اولهجغی افاداتیله مارالذکر الچیلری اعاده ایتمکله برابر رایت عثمانیه تحتنده خدمت ایدن تاتارلرك ذهنلرینی چلوب حین محاربه‌ده کندو طرفنه دونملری ایچون مخصوص جاسوسلر ترتیب وارسالنه مسارعت ایلمش ایدی . عسکرك طرف شاهانه‌دن کورمکده اولدقلری شدت فوق‌الغایه ایله علوفه‌لرینك یولیله ویرلمامسی کبی اسبابدن منبعث خوشنودسزلق جاسوسلرك موفقیتنه یاردم ایتمشدر . عدداً دها زیاده قوته مالك بر دشمن ایله محاربه‌یه مجاسرتك نتایجنی وبناءً علیه تیمور ایله قطعی بر میدان محاربه‌سنه تشبث‌کدن ایسه طاغ ودربند جنکلریله دشمنی بالتدریج ضرب وتنفیر ایتمك وبالخصوص عسکره معاش وعلوفه اعطاسی خصوصنده پاره‌یی آچیمامق اولی وانسب اولهجغنی صدراعظم علی پاشا عرض وبیان وسائر ارکان دولت وقدمای امرای عسکریه دخی بو صورتی تأیید واستحسان ایلمشلر ایسه‌ده ذات حضرت پادشاهی کندو عزم وقرارندن دونمیه‌رك یوز یکرمی بیك نفردن مرکب برارده ایله حرکت ایلدکلری مثللو دیکر طرفدن تیمور دخی اردوی همایونك توقاده وصولنی خبر المسئله سیواسدن اردولرینی قالدیروب قیصریه وقیرشهری طریقیله انقره‌یه بالوصول شهری محاصره ایلمش ایدی . سلطان بایزید خان حضرتلرینك اورایه تقربلری خبری اوزرینه تیمور محاصره‌یی ترك ایله عسکرینی چبوق آباد اوووسنه چکوب ذات شاهانه ایسه تیمورك وجودینه اهمیت ویرمامك صددنده چوب او موقعك شمال جهتنده اخذ مقام آرام ایلدکدن صکره جوار تپه‌لرده آوه چیقلمسنی فرمان بیورملریله اوچ کون دوام ایدن بو آوجیلقده تصادف اولنان شدت حرارتله صوسزلقدن برچوق عسکر تلف اولدیغی کبی عودتده اولجه انتخاب قلنان موقع دخی تاتارلر طرفندن اشغال اولنمش وجوارده بولنان صو منبعی دخی قورودولمش اولدیغی کورلنجه بلا تأخیر بدأ محاربه‌یه قرار ویرلمشدر .

شهزادکان حضراتیله مشاهیر جنکاوران امرا قوای کلیه ایله اردوی همایونه التحاق ایلدکلری مثللو تیمورك اولاد واحفادی دخی جمع ایده‌بیلدکلری عساکر بی شمار ایله تاتار اردولرینه انضمام ایتمش ایدوکندن (بعض مؤرخین طرفینك مجموع عسکرینی بر ملیونه قریب درجه‌ده وصف ایدرلر) فرداسی جمعه کونی

طرفین اردولری صف بسته اولدقلری حالده کار زاره آغاز اوانه‌رق شدت جنك وجدال کسب اهمیت ایلکده ایکن چونکه مقدما فراراً کیدوب تیموره التجا ایتمش اولان آیدین ، منتشا ، صاروخان وکرمیان امیرلری بو معرکه‌ده حاضر بولندقلرندن اردوی همایونك صاغ جناحنی تشکیل ایدن آیدین عسکری اسکی امیرلرینی تاتار اردوسنده کورر کورمز اوطرفه التحاق ایدکلری کبی صاروخان ومنتشا وکرمیان عسکری دخی انلره امتثال ومتعاقباً بروجه محرر تیمورك جاسوسلری طرفندن اغفال اولنان تاتارلر دخی کذلك تاتار اردولرینه التحاق ایدرك بو جهتله وجنکاوران امرای عثمانیدن برچوغنك مقتول واسیر دوشمسی حسبیله کسب ضعف ایدن اردوی همایونك مغلوبیتی قریب الوقوع ایدوکنه وبایزید خان حضرتلرینك موقعی دوچار تهلکه اولدیغنی کورلمکله کمبنی اردوی همایونده بولنان صرب عسکرینه قوماندا ایدن أتیه‌ن معیتی سوارلریله دشمن عسکرینی یاروب کلی تلفات ویردرك نزد شاهانه‌یه باوجنوع نتیجهٔ کار زاری عرض واخطار وصورت فراری تکلیفه اجتسار ایلمش ایسه‌ده سلطان بایزید خان حضرتلری بو تکلیفی غیظ وغضب ایله رد ایدرك معیت سنیه‌لرندکی قالان اون بیك یکیچری ایله دلیرانه محاربه‌یه دوام ایلدیکندن ارتق ذات شاهانه‌نك خلاصنه چاره قالمدیغی جهتله او ارالق صدراعظم ایله یکیچری اغاسی بیوك شهزاده امیر سلیمان بکی محل شورشدن چکوب چیقارمش اولدقلریله مومی الیه أتیه‌ن کندو عسکریله امیر مشارالیهی ستر ایدرك جمله‌سی معاً ودکزه اولاشمق اوزره غربه متوجهاً فرار ایلدکلری مثللو اماسیه امراسی دخی دیکر شهزاده محمد چلبی یی بالاستصحاب شرقه دوغری طاغلره قاچیرمشلردر . سلطان بایزید خان بتون کون امداد عسکریله دشمنك مهاجماتنه مدافعه ایلمش ایسه‌ده یکی چریلر دخی کیمی شدت حرارتدن یانوب صوسزلقدن بایلمش وکیمی تیغ اعدایه هدف اولمش اولدیغندن اخشامه یاقین معیت سنیه‌ده بولنان منت بکك ابراهیله ذات حضرت پادشاهی رجعته قرار ویرمش اولدیغی اسبك قپانمسیله جنکیز نسلندن اولان محمود خان یتشوب سلطان بایزید خان حضرتلرینی طوتمشدر . ۹ ذی الحجه سنه ۸۰۴ و ۲۰ تموز سنه ۱۴۰۲ . شهزاده موسی چلبی مرادین منت بك ، مصطفی بك ، علی بك وسر مصاحب ایله حرم همایون کتخداسی فیروز بك ذات شاهانه ایله معاً اسیر اولوب شهزاده کاندن عیسی چلبی دخی

اولجه قرمان جهتنه صاوشمش ایسه‌ده برادری مصطفی چلبی هنگام محاربه‌ده غائب اولوب حیات ومماتی معلوم اولمامشدر. مؤرخینك نقللرینه کوره تیمورلنك سلطان بایزید خان حضرتلرینی کمال حرمتله قبول ایدرك اقامت شاهانه‌لریچون اوچ عدد اعلا اوتاغ تعیین وحیاتلرینی قسم ایله تأمین ایلش وسؤال عالی اوزرینه لدی التحری شهزادکاندن بولدیریله بیلان موسی چلبیه تیمورك حضورنده خلعت کیدیرلمشدر.

هر جهتی نظر اعتباره آلنجه اشبو انقره محاربه‌سی تواریخجه اولان محاربالك الك مهملرندن بری وتیمورك صوك مظفریت بی‌نظیری اولوب بوندن اوچ سنه صکره تیمورلنك چینك استیلاسنه کیدرکن یولده وفات ایلمشدر.

سلطان بایزید خان تیمور طرفندن لطف ایله معامله اولنمقده اولدیغی حالده برارالق محافظه‌سنه اعتنا اولنمامسندن بالاستفاده فراری تصمیم ایله مقدمجه بروجه محرر میدان حربدن قاچیرلمش اولان شهزاده محمدچلبی طرفندن ترتیب اولنان ترك لغمجیلری ایلاً تاتارلرك اردوکاهنه کیروب بایزید خان حضرتلرینك خیمه‌سنه قریب بر چادردن مذکور خیمه‌یه طوغری بر لغم حفرینه بدأ ایله صباحه قدر یاری یه کلنمش ایکن علی الصباح نوتجیلر طرفندن حس اولنه‌رق لدی الکشف خضریاتك کورلمسی واو اثناده سلطان بایزید ایله فیروز بکك دخی ایاقده بولنمسی اوزرینه کیفیت تیموره عرض اولندقده تیمور لنك اظهار غضب ایله سلطان بایزیدك خالك زنجیر بند ایدلمسنی امر ایتمسیله مشارالیه حضرتلری اولوجهله محافظهٔ قویه تحته النوب لغمجیلر فراراً قورتمشلر ایسه‌ده فیروز بك قتل ایدلمشدر.

سلطان بایزید خانك تیمور قفس ایچنده توقیفی روایتی کلیاً بی اساس اولوب اثنای سفرده مشارالیه حضرتلری قفسلی تختروانه راکب اولمقده ایدوکندن روایت مذکوره‌نك بوندن غلط اولمسی اقتضا ایدر حتی زنجیر بند ایدلمسی ماده‌سی بیله یالکز کیجه‌لره مخصوص ایدوکی شایان وثوق مؤرخینجه متفق علیهدر. الحاصل انقره محاربه‌سنی متعاقب یعنی اردوی همایون محو وپریشان ایدلدکدن صکره تیمورك حفیدی میرزا محمد سلطان اوتوزبیك تاتار تیز رفتار ایله شهزاده سلیمان بکی تعقیبه چیقوب مقصد اصلی ایسه مشارالیه حضرتلری بروسه‌یه اولاشوب اورادهکی خزائن دولتی روم ایلی جهتنه آشیرمزدن

اول کندوسنك اله کچورلمسی مادەسی ایدوکندن بش کونده یالکز درت بیك عسکرله بروسەیه واصل اولمش وفقط سلیمان بك اولجه روم ایلی جانبنه کچمش بولندیغندن تاتارلر عادت مذمومەلری اوزره شهری بالاستیلا جوامع شریفه ایله مدرسەلری اخور حالنه قویەرك سلطان بایزیدك حرم همایونلریله سلطانلر واوراده محبوس بولنان قره مان امراسی تیمورك ید ضبطنه دوشدکلری کبی بالجمله خزائن دولت علیه وسلیمان بکك نقل ایدەمدیکی اوانیٔ زر وسیم وسائر اشیای کرانبها کافةً اخذ وضبط ایدیلەرك دفتری تیموره کوندرلدکدن صکره شهر تاتارلر طرفندن نهب وغارت واحراق اولنمشدر . سلطان بایزید خانك محمیلری اولان احمد جلایری ایله قره یوسف اولجه فراره موفق اولمشلر ایسەده علمادن شیخ محمد بخاری وشمس الدین فناری ومحمد جزری ائنای فرارلرنده طوتیلوب اولوقت کوتاهیەده بولنان تیمورلنك طرفنه اعزام قلنمشلر وبونلرده حیثیت ذاتیەلرینه لایق برصورتده مظهر حرمت اولمشلردر .

بروسەدەطوپلانمش اولان تاتارعسکری محمد سلطان ومیرزا ابوبکر قوماندالریله ایکی فرقەیه تقسیم اولنەرق ایکی طرفدن حرکتله ازمید ، کملیك ، میخالیچ ، قره دس ، حمید ، تکه ، آیدین ، صاروخان ، منتشا ، اقشهر وقره حصار قضبەلریله بونلرك میانەلرنده کائن قرا کافةً نهب وتاراج وبعضیلری بالاحراق اهالیسی قتل عام اولندقدری کبی بعضلرینك اهالیسیده اسیر ایدلدی .

میرزا محمد سلطانك یکی شهره وصولنده ییلدیرم بایزید خانك حضرتلرینك کریمهٔ مکرمەلری سلطان حضرتلریله ازدواجلری اجرا اولندی .

سلطان بایزید خان حضرتلرینك خزائنی ایله حرم همایونلری کوتاهیەیه بالوصول زوجات شاهانەدن اوزمانه قدر دیانت اصلیەسنده قالمش اولان صرب پرنسسی تیمور طرفندن شرف اسلام ایله مشرف ایدلدکدن صکره سلطان مشارالیه حضرتلرینه کوندرلدی .

قره مان امراسی تیمورلنك طرفندن مظهر التفات اولەرق بیوك قرنداشلری امیر محمده خلعت اکساسیله مقدماسلطان بایزید خان طرفندن ضبط اولنان مملکتلری کندولرینه اعاده وتوجیه اولندی . تاتار حکمداری استانبول ایمپراطورینه الچی ارسالیله دولت علیەیه ایفاسی مقرر اولان ویرکونك کندو طرفنه اسراسنی تکلیف ایدوب بوکا ایمپراطور طرفندن اجابت اولندیغی مثللو استانبول بوغازینك

اناطولی ساحلنده واقع کوزلجه حصارده مقیم بولنان شهزاده سلیمان بکده دیکر الچی واسطه‌سیله نزد حکمداریسنه کتمسی ویاخود طلب اولنان ویرکونك ویرلمسی تکلیف اولنمسی اوزرینه امیر مشارالیه طرفندن دخی تیموره تقدیم هدایا ایله برابر پدر عالیشانلری عفو اولنه‌رق حق شاهانه‌لرنده مقامه لایق معامله‌اولندیغی حالده بالذات کیدوب خاکپای حکمداریلرینه عرض شکرانیت ایدیله‌جکی بیلدیرلدی.

بعده تیمور ازمیره عزیمتله اوراده منتشا اوغلنی حسن قبول ایدرك مجرد دولت علیه‌یی قوتدن دوشورمك مقصدیله ایدین وکرمیان بکلرینه مملکتلرینی اعاده وتوجیه وارزنجان امارتنه دیکر محلر الحاقیله طاهرتنك اقتدارینی تزیید ایلمریکی مثللو اواثناده برر طرفده برلشمش اولان شهزادکان حضراتی بینلرنده اختلاف وقوعی تیمورك محظوظیتنی موجب اوله‌رق میانه‌لرنده تزیید مناقشه ایچون دفعهٔ ثانیه اوله‌رق امیرسلیمان طرفندن کلان مبعوثه روم ایلی جهتنك میرمشارالیهه توجیهنه دائر برات اعطاسنی دریغ ایتمامش وعیسی ومحمدچلبی طرفلرندن کلان مبعوثلر دخی عینی مساعده‌یه نائل اولمشلردر . ازمیر شهری برچوق خرستیان ایله مسکون اولدیغی تیمورك معلومی اولدقده درحال اطرافنی صاروب تحت محاصره‌یه المغله برابر چونکه اولوقت ازمیر اللی یدی سنه‌دن برو ردوس قاوالیه‌لرینك زیر حکومتلرنده بولندیغندن رئیسلرینه مرشد محصوص ارسالیله یا دین اسلامی قبول ایتملری ویاخود ویرکوویرملری وتردد ایتدکلری تقدیرده جمله‌سی قلنجدن کچوریله‌جکی تبلیغ وانزاروبوکا رئیس مومی‌الیه طرفندن رد ایله‌جواب اعطاسنه اجتسار اولنمسی اوزرینه تیمور شهرك التندن لغم قازدیروب اوزرندن آتش یاغدیرمق اون بش کون مدت تضییقدن صکره قاوالیه‌لرك اظهار ایلدکلری جسارت وارزوی مقاومته رغماً بالهجوم ازمیری ضبط ایدرك اجرای قتل عام ایله کسیلان کله‌لردن برمعتاد اهرامار یاپدیرمشدر . (سنه ۸۰۵).

تیمور اناطولی‌نك جهت غربیه‌سنده مقصد اخیری اولان ازمیری دخی فتح ایتدکدن صکره اردوکاهنی آیاصلوغه نقل ایله اوراده اقامت ایلدیکی برماه مدت ظرفنده اطراف واکنافه یاییلان تاتارلر طرفندن بیقیلوب یاقیلان مکانلر دوکیلان قانلر تالف اولان جانلر غدارانی درجهٔ قصوایه ایصال ایلمشیدی . ارتق تیمورلنك فتوحات متواليه‌دن اوصانمش وقانه قانمش اولدیغندن سمرقنده عودتی بالتصمیم اورادن قونیه‌یه متوجهاً حرکتله میلاس قضاسندن کچوب کذرکاهنه تصادف

ایدن وایکی جزیرهٔ دلکشایی حاوی اولان اکردیر کولنده واقع فلك آباد شهرینی دخی فتح وتسخیر ایدرك مقدمجه سلطان بایزید خان ایله آقشهرده براقمش اولدیغی اردوسنی المغه کیدر ایکن اواثناده یعنی ١٤ شعبان سنه ٨٠٥ تاریخنده سلطان بایزید خان حضرتلرینك آقشهرده وجود همایونلرینه نزول اصابتیله ارتحال داربقا ایلدکلری خبری الثوب تیمور اظهار آثار تأسف ایله : انالله ..... آیت کریمه سنی تذکار ایلدی . اشبو ارتحالدن درت کون صکره کندو اولادی ایچنده الك بهادر وقوماندانلری میانده مثلی نادر اولان محمد سلطانك وقوع وفاتی تیمور عندنده الك بیوك ضایعاتدن عد اولنه‌رق اردوجه اجرای ماتم ایدلمش وجنازه‌سی ماوراء نهره کوندرلمشدر . بوکدرك تأثیرندن ناشی اولمایدرکه تیمور مرحوم سلطان بایزید خانك آقشهرده شیخ محمود حیرانك تربه‌سنه موتهٔ دفن ایدلمش اولان نعش شریفلرینی بروسه‌یه نقل ایچون شهزاده موسی چلبی‌یه رخصت اعطاسیله برابرمشارالیهه کندو حضورنکده برخلعت دخی اکسا وبراعلا قوشاق ایله مرصع بر قبضه سیف وبرده تیردان اهدا ایلمش وبالاسی قرمزی مرکب ایله کندو پنجه‌سی مطبوع بر قطعه براق دخی ویرمشدر .

تیمور اثنای راهده عجمستانه بردها سفر ایدرك بعض محاربادن صکره پای‌تختی اولان سمرقنده بالمواصله اوراده غایتله مصنع ومزین بر سرای دلکشا انشاسیله مشغول اولمش ایدی . بر مدت صکره یینه اردوسنی جمع ایله چینك استیلاسنه کیدر ایکن اوترار نام بلده‌یه وصولنده بر حمای محرقه‌یه طوتیله‌رق سنی یتمش بر وآسیاده زمان حکومتی اوتوز آلتی سنه‌یه بالغ اولدیغی حالده اوتوز التی اولاد واحفاد ایله اون یدی حفیده ترك ایدرك وفات ایلدی .

ییلدیرم بایزید خان اون درت سنه سلطنت وسکز ای اسارتدن صکره عازم داربقا اولمغله دولت‌علیه اون سنه مدت حال تشتتده قالوب شهزادکاندن هربری بقیهٔ ممالك شاهانه‌نك برطرفنی ضبط ویکدیکری علیهنه قیام‌ایله محاربات واقعه‌ده ناچار قالان عیسی چلبی قره‌مان طاغلرینه فرار ایدرك اوراده مفقود وسلیمان بك ایله موسی‌چلبی بینده اچیلان محاربه اثناسنده سلیمان بك مقتول اولدیغی کبی موسی چلبی ایله محمدچلبی میانه‌لرنده وقوعبولان کار زارده دخی موسی چلبی کذلك مقتول اولمغله پدرینك حین ارتحالنده اون‌بش یاشنده اولدیغی حالده اماسیه‌یی کندوسنه مرکز اتخاذایدرك جمع وتجهیز ایلدیکی عسکری قوماندانی

تحته الهرق کرك تیمورلنك طرفندن اسکی یرلرینه نصب وتأسیس اولنان اناطولی بکلربکلریله وکرك کندو برادرلریله وقوعبولان محاربات عدیده‌ده نائل مظفریت اولان محمدچلبی وارث وحید سلطنت سنیه اولمق اوزره جالس تخت عالی بخت عثمانی اولدی . مشارالیهمدن سلیمان بك حد ذاتنده حظوظات نفسانیه‌یه مائل وعیسی وموسی چلبیلردن برنجیسی تدبیرامورده غیرموفق وغافل وایکنجیسنك خصلت جبر وجور واعتسافی جلب قلوبه حائل اولوب چلبی سلطان محمد خان حضرتلری ایسه بر حکمدارده لایق اولان اوصاف جلیله‌نك جمله‌سنه مالك بر پادشاه عاقل وعادل اولمسیله جلوس همایونلری عامه‌نك تمنویتنی موجب اولمشدر. بوحالبوکه تیمورك وفاتیله ترك ایتدیکی ممالك وحکومات برباشدن ریاستی تخنده اجتماع ایده‌میه‌رك اولادواحفادی بینلرنده تحدث ایدن تاج مجادله‌سی نتایج وخیمه‌یی مؤدی اولدی .

دورسلطان محمد خان اول بن سلطان بایزید خان اول

سنه ٨١٦

سلطان محمد خان حضرتلری زمان سلطنت سنیه‌لری اولان سکزسنه مدتده بیزانس ایمپراطورلغیله محافظهٔ مناسبات دوستی‌یی بالالتزام قره‌دکز وتسالیا قلعه‌لرینی ایمپراطوره اعاده ایلدی .

همجوار قرالار جلوس همایونی تبریکه مسارعت ایدوب وندیکلولر ممالك شاهانه‌ده کندو تبعه‌لرینك مظهر امان اولمری ضمننده طرف شاهانه‌دن بر معاهده‌یه نائل اولدیلر .

تاتارلر مملکتلرینه چکلدکدن صکره سائر اناطولی بکلری مثللو طرف شاهانه‌دن تحت اطاعته النمش اولان ازمیر بکی جنید عصیان ایتمکله بالمحاصره اولنان تضییق اوزرینه عرض اطاعت ودخالت ایتمکین حیاتی باغشلانوب فقط ازمیر بکلکنه مقدما اسلامیتی قبول ایله صامسونه تعیین قلنمش اولان بلغارستان قرالی سسمانك اوغلی اسکندر نصب اولندی .

قره‌مان اوغلی مقدما سلطان بایزید خان طرفندن طوتیلوب حبسنه فرمان بیویلان پدرینك تیمورطاش پاشا طرفندن قتل اولنمسندن طولایی انتقامنی الق ایچون بروسه‌یه بالهجوم اجرای تخریباته متجاسر اولمسیله تدابیر لازمه وعساکر کافیه ایله اوزرینه واریله‌رق قونیه‌ده بالتضییق دخالتله واقعه‌سنه مبنی صلحه ربط ایدلدی .

وندیك جمهوریتنه مربوط بعض اطه‌لرسفائنك عثمانلی تجار کمیلرینه تسلط وتعدی ایتملرندن ناشی چناق قلعه‌سندن حرکت ایتدیریلان قرق ایکی قطعه سفینه‌دن مرکب بردونما قره‌دکزدن کلان وندیك تجار کمیلرینه تعرض ایتملری اوزرینه جمهوریت جانبندن دخی دونما سوقیله طرفین بینده وقوعبولان محاربه‌ده کرچه وندیکلولر غالب کلمشلر ایسه‌ده خیلی تلفاته دوچار اوله‌رق نهایت الامر عقد مصالحه ایله طرفینك اسراسی اعاده قلندی .

ذات حضرت پادشاهی مصرسلطانی ایله مصافات حسنه اوزره اولدیغی مثللو حدود خاقانی‌نك محافظهٔ اسایشی ضمننده فراتدن اسیای وسطایه قدر اولان حکومتلر ایله‌ده تأسیس مناسبات دوستی‌یه مبادرت بیورمشلردر . بوخصوص

ایسه سهل الحصول اولوب چونکه اوائناده ماوراءالنهرده حکم ایدن تیمور زاده شاهرخ، قره قیون قبیله‌سی امیری قره یوسف و آق قیون قبیله‌سی امیری قره پولوق یکدیکرلری علیهنده خونریزانه محاربه‌ده ایدوکندن هربری سلطان محمد خان حضرتلری مثللو بر حکمدار نامدارك اتفاقی ارارلر ایدی .

بعده ذات شاهانه اوروپا جهتنه عطف نظر بیوردقلری صره‌ده افلاق پرنسی میرجه ایله بونك اقرباسندن دان بیننده مخاصمه وقوعنه مبنی دان طرف اشرف ملوکانه‌دن استمداد ایلدیکی مثللو پرنسی التزام ایدن مجار قرالی شرز موند دخی بونك لهنده معاونت سنیه‌یی التماس ایدوب نزد همایونده ایسه یدوان طرفی ترجیح بیورلمغله مجارعسکری دخی پرنسك معاونتنده بولندیغی حالده اوکان بیوریلان معاونت سایه‌سنده وان طرفی غالب کلمش و بو فرصتله ذات شاهانه طونه ساحلنده برقلعه انشاسیله بوکا یرکوکی تسمیه بیوردقلری کبی ایساقچی ویکی ساله موقعلرینه بشقه‌جه استحکامات دخی یاپدیرمشلردر (سنه ۸۱۹) .

برمدت صکره دولت علیه ایله مجارلولر بیننده محاربه وقوعیله طالع حرب مجارلولر لهنده نتیجه‌پذیر اولمش ایسه‌ده بونلرده خیلی تلفاته اوغرامشلردر (سنه ۸۲۲) .

بوهنکامده سلطان محمد خان حضرتلرینك انقره محاربه‌سنده غائب اولان بیوك برادری اولق اوزره مصطفی چلبی نامنده برذات ظهوره کلوب تخت عالیٔ عثمانی کندوحق مشروعی اولدیغنی اوروپا جهتنده اعلان ایدرك افلاق پرنسی جرجه ایله مقدما ازمیر بکی ایکن ایکی دفعه عصیان ایدوب هر دفعه‌ده مظهر عفو ملوکانی اولان وشو اثناده نیکبولی حاکمی بولنان جنیدك مظاهرتیله بالقانی کچوب تسالیا قطعه‌سنه کیردیکی معلوم شاهانه اولمسیله درحال عسکرله اوزرینه واریلوب سلانیك جوارنده بالمحاربه مغلوب ایدلمشلر ایسه‌ده مصطفی چلبی جنید ایله اتباعندن بعضلریله فراراً سلانیکه صوقولوب حیاتلرینه دائر سلانیك حاکمی لئونتوریوسدن تأمینات المغه موفق اولمشلر ایدی . طرف شاهانه‌دن اولنان طلب اوزرینه بونلرك تسلیمی تخل حقوق مسافرت اوله جغندن ایمپراطوردن امر اولمدقجه ویریله‌میه‌جکنی معرض اعتذارده لئونتاریوس بالبیان کیفیتی استانبوله یازدیغی کبی طرف شاهانه‌دن دخی ایمپراطوره اشعار بیورلمسی اوزرینه مانوئل جوابنده مع الاعتذار بر شهزاده دکل الك ادنا بنده‌لرندن بری دخی اولسه التجاسی حالنده تسلیمی لایق شان دولت اولمیوب مع مافیه کرك

مصطفی چلبی وکرك جنید توقیف ایدیلهرك ذات شاهانه برحیات اولدقجه صالیویرلیه جکلری مع القسم تأمین اولنمش و سلانیك حاکمنه ویردیکی امر اوزرینه ملتجیلر همان برسفینهیه ارکاباً استانبوله اعزام قلنمش اولدیغندن ذات حضرت پادشاهی بونك ایچون ایمپراطوره سنوی اوچیوز بیك غروش تخصیصات اعطاسنی متعهد اولهرق مصطفی چلبی ایله جنید فراره یول بولهمامق ایچون لنوس اطهسنه کوندریلوب حضرت مریم مناسترنده نظارت شدیده تحتنده توقیف اولنمشلردر .

افلاق پرنسی میرجه مصطفی چلبیه مظاهرت ومعاونت ایلمش اولمسندن طولایی عقیب وقعهده اوزرینه عسکر سوق اولنهرق مملکتی استیلا ایدلدی.

اوسنه سلطان محمدخان حضرتلری بروسهیی تشریفلرنده استانبوله اوغرایوب ایمپراطور طرفندن حق ملوکانهلرنده مراسم تعظیمیه ایفااولنمش ایدی فرداسی سنه ینه ادرنهیی تشریف شاهانهلرندن اوچ کون صکرهم وجود همایونلرینه نزول اصابت ایتمسیله آتدن دوشوب حیاتلرندن ناامید اولمارینه مبنی وزیری بایزید پاشا ایله دیکر وزیری جندرلی علی پاشلزاده ابراهیم پاشانی جلب ایله اماسیه حاکمی بولنان ولیعهدی سلطان مرادهدخی صداقتله خدمت ایتملرینی توصیه ودیکر ایکی اولادینی دراغوش ایدرك جد اعلالریله کندو زمانلرنده واقع اولدیغی اوزره بونلریده بیوك برادرلری سلطان مراد تلف ایتمك کبی برحالده بولنمامق ایچون بو ایکی شهزادهنلك ایمپراطور مانوئله تودیع ایدلملرینی اراده وتوصیه بیوردقدن صکره تکرارایدن دیکن بر رسول اوزرینه ارتحال داربقا ایلدی .

سلطان مراده عرض کیفیت وتبشیرسلطنت ضمننده درحال اماسیهیه شایان مخصوص چیقارلمش ایسهده مشارالیهك بروسهیه وصولی وجلوسلریله ادرنهیه خبر ورودی وقته محتاج اولهجغندن بو اراده عسکرطرفندن برنفاق ویا اختلال وقوعندن احترازاً مشارالیه بایزید پاشا حقیقت حالی کتم واناطولیهیه سفر اچلدیغندن یکی چری وسپاهیلردن برر فرقه عسکرك بیغایه عزیمتی مقتضای ارادهٔ سنیهٔ حضرت پادشاهیدن اولدیغنی یکیچری اغاسنه بیان ایدوب فقط هرنصلسه ذات شاهانهنك راحتسزلغی عسکر بینده شایع اولمش ایدوکندن برحیات اولدیغی کورلدکجه برطرفه حرکت اولنهمیهجغنی جوابی ویرلمش

واکرچه حقیقت حاله واقف اولان وزرا عسکر طرفندن جزئی بر حرکت وقوعی مزاج شاهانه‌یه داعیٔ وخامت اوله‌بیله جکنی اطبانك بیانه عطف ایله افاده ایلمشلر ایسه‌ده عسکر طلب واقعه‌لرنده مصر اولدقلرندن اطبادن بری حقیقتی عسکردن کتم ایله برابر مرحومی برحیات کوسترمکه بروجه آتی بر تدبیر دوشونمشدر . سلطان محمد خانك نعش شریفلری ادرنه سرایننده ارتحال ایلدکلری کوشکك درونننده البسهٔ شاهانه‌لری کیدیرلمش اولدیغی حالده تخت اوزرینه اقعاد وروزکار طوقونمسون دیو پنجره‌لرك جامله‌ری‌سد اولنه‌رق عسکر طاقم طاقم کوشکك اوکندن کچر ایکن تختك ارقه‌سنه کیزلنمش اولان قرنادن بری اللریله نعش شریفك لابس‌اولدیغی کورکك قوللری ایچنه صوقوب اره صره حرکت ایتدیرمکده ایدوکندن یکیچری وسپاهیلر ذات شاهانه‌یی پنجره ارقه‌سندن کوروب برحیات ظن ایتدکلری کبی متعاقباً وزرا دخی مراسم معتاده ایله حضور همایونه کیروب خاکپای ملوکانه‌یه جبین سای عبودیت اولمرق چیقدقلرنده مزاج شاهانه ایولشمکده اولدیغنی عسکره بیان ایتملری اوزرینه جمله‌سی اظهار شادمانی ایله مرتب اولان عسکر بیغایه متوجهاً عزیمت ایتمشلردر .

بوحال ایله مرحومك نعش شریفی قرق برکون محافظه اولنوب سلطان مراد خانك بروسه‌یه بالوصول جلوس همایونلری وقوع بولدیغی خبرینك ورودینی متعاقب ادرنه‌ده دخی اعلان کیفیت اولنمش واردوی همایونك بروسه‌یه عزیمتی امری ویریلوب چابی سلطان محمد خان اول طاب ثراه حضرتلرینك نعش مبارکلری بروسه‌ده تهیه اولنان تربهٔ شریفه‌لرینه نقل ایدلمشدر .

سلطان محمد خان اول حضرتلرینك ادرنه وبروسه شهرلرنده انشا واکمالنه موفق اولدقلری جوامع شریفه ومبرات سائره‌شایستهٔ ذکر وثنا اولوب ادرنه‌ده کی اولو جامع وبروسه‌ده یشیل عمارت جملهٔ آثار خیریه‌لرندن اولدیغی مثللو حرمین محترمینه صرهٔ همایون ارسالی دخی مشارالیهك زمان سلطنت سنیه‌لرنده بدأ ایلدی .

علم ادبیات ایله شعر بو دورده ترقی یاب اشتهار اولدی .

دور سلطان مراد خان ثانی بن سلطان محمد خان اول

سنه ٨٢٤

سلطان مراد خان ثانی حضرتلری اون سکز یاشنده اولدقلری حالده جالس تخت سلطنت اولوب جلوس همایونلری همجوار بولنان حکمدارانه اعلان وبعضلریله تجدید معاهده اولندی .

استانبول ایمپراطوری مانوئل بروسه‌یه سفیر مخصوص ارسالیله جنتمکان سلطان محمد خانك وصیت سنه‌لری اوزره کوچك برادرلرینك کندوسنه ارسالنی طرف اشرف شاهانه‌دن طلب وبو وصیتك عدم اجراسی تقدیرده مصطفی چلبی‌نك اخلای سبیلی ایله برابر تخت عالئ عثمانی‌نك وارثی مسلم وعلی اولق اوزره روم ایلی جهتنجه حکمدارلغنی اعلان ایده‌جکنی واوحالده اناطولی جهتی دخی بورایه متابعتده توقف ایلیه‌جکنی بیان وتبلیغ ایلمسی اوزرینه شهزاده‌لرك اویله خرستیان نزدنده تربیه‌لری شریعت اسلامیه‌جه جائز اولمدیغندن ایمپراطورك اشبو وصایتدن صرف نظرله حسن مناسبتله رعایتلری مأمول شاهانه اولدیغی وزیر بایزید پاشا طرفندن سفیره افاده اولنمش ایدی . ایمپراطور بو جوابی الور المز اون قطعه سفینه ایله یوقاریده ذکری کچن لئونتاریوس مصطفی چلبی‌نك بولندیغی لمنوسه کوندروب مشارالیهك موفقیتی تقدیرده کلیبولی ایله اینه‌روز طاغلرینه قدر سواحلی وقره‌دکزده دخی استانبولدن افلاقه قدر اولان محللری ایمپراطوره اعاده ایتمك شرطیله کندوسنه بر معاهده امضالتدیرلدقدن صکره مصطفی چلبی جنید ایله معاً کلیبولی‌یه چیقارلمسیله مشارالیه اهالی طرفندن حسن قبول اولنمش وایلرو طوغری کیتدکجه جمعیتی تکثر ایدرك برچوق محللری ضبط ایلمش اولدیغندن حائز اهمیت اولان بوکیفیت بروسه‌جه معلوم اولدقده ابراهیم وایواز پاشالرك تنسیبیله بایزید پاشاخواه‌ناخواه بوغائله‌نك ازاله‌سنه مأمور اولەرق ادرنه‌یه عزیمت واوراده عسکر جمعنه مبادرتله اردوی همایونك موجودینی اوتوز بیك نفره ابلاغ ایلدیکی صره‌ده دیکرطرفدن مصطفی چلبی دخی سیروز ویکیجه واردار جهتلرنده تکثیر جمعیت وادرنه جهتنه حرکتله طرفین عسکری سازلی دره نام محلده یکدیکرینه یاقلاشدیغنده مصطفی چلبی بالذات ایلرو طوغری یوریبوب بایزید پاشانك عسکرینه کندیسنی

بیلدیره‌رك ترك سلاح ایله خلیفهٔ مشروعلرینه بیعت ایتملرینی امر ایتمسیله سحر کبی تأثیر ایدن بوامر اوزرینه عسکرك کاهیسی مصطفی چلبی طرفنه کچوب بایزید پاشا اسیر دوشه‌رك جنید طرفندن قتل ایدلمشدر . مصطفی چلبی‌نك اشبو غالیتی اوزرینه کلیبولی مستحفظلری قلعه‌یی لوتاریوسه تسلیمه قائل اولمشلر ایسه‌ده درحال مصطفی چلبی یتشوب نائل اولدیغی فتوحات ایمپراطورایچون دکل کندیسی ممالك اسلامیه‌یی استخلاص ایتمك مساعیسنده اولدیغنی وفقط میانه‌ده کی معاهده‌نك حکمی باقی ایدوکنك ایمپراطوره تبلیغنی مومی‌الیه لوتاریوسه امر ایلمش اولمسیله مومی‌الیه استانبوله عودتله کیفیت حالی مانوئله تبلیغنده ایمپراطور متحیر اولوب مع مافیه ینه سلطان مراد خان حضرتلریله محاربه‌یه کیریشه‌رك برادر شاهانه‌لرینك حسب‌الوصایه طرفنه تسلیمی طلبنده بولنمش وکندوسنه ینه عدم موافقت جوابی اعطاسیله برابرذات حضرت پادشاهی اوزمان بعض‌اطه‌لرایله فوچه‌یه حکم‌ایدن جنویزلردن طلب معاونت واولنان موافقت اوزرینه اولبابده بر معاهده عقدینه مبادرت ایلمش ایدی .

بروسه‌ده تهیأت عسکریه‌یه دوام ایله برابر سلطان محمد خان زمانندن برو لسبب کوتاهیه‌ده محبوس بولنان میخال اوغلنك دخی مصطفی چلبی طرفنه کچمش اولان عسکره تأثیر نفوذی مأمول اولمسنه مبنی عفو واطلاقنه مساعده بیوریله‌رق کافی السابق قوماندانلق ایله اردویه جلب ایدلمش واوائناده ادرنه‌ده ذوقنه باقمقده اولان مصطفی چلبی مستشار خاص اولان جنیدك تشویقیله موجود معیتی اولان عسکری بالاستصحاب اناطولی‌یه کچمش اولدیغندن سلطان مراد خان حضرتلری دخی بروسه‌دن حرکت ایله اولوآبادنهری جوارنده طرفین عسکرینك یکدیکرینه تقربنده میخال اوغلنك مصطفی چلبی طرفنده بولنان عسکره یناشوب خطاب ایلدیکی وعظ ونصیحت اوزرینه آقنجی عسکری کاملاً بروطرفه کچمش واوته‌طرفك صداقتنده قالان عرب عسکری لیلاً نهری کچوب اردوی همایونی اورمق تشبثنده بولنمشلر ایسه‌ده بوکا اولجه کسب معلومات ایدن یکی چریلر طرفندن مقابله اولنه‌رق اکثریسی تلف ایدلمشدر. مع‌مافیه مصطفی چلبی‌نك معیتنده قالان عسکرك کایتی حالا نظر اعتنادن دورایدلمیه‌جك درجه‌ده ایدوکندن بونده بردسیسهٔ حربیه استعمالنه لزوم کورنمکله وزرادن بری طرفندن جنیده برمبعوث

واسطه‌سيله جرمنك عنوى و آيدين بكلكنك كندوسنه وعديله خدمت شاهانه‌يه كلمسى تكليف اولنديغى كبى مصطفى چلبى‌يه دخى ديكر بر مبعوث واسطه‌سيله جنيد كندوسنى تركايله بروطرفه كچمك عزمنده بولنديغنه دائر برخبر كوندرلوب بوتدبير هرايكيسنده تماماً تأثير ايتمسيله مصطفى چلبى جنيده عدم‌امنيت اظهارنده بولنديغى صرده جنيد كندى طاقيله ليلاً فرار ايدرك آيدين جانبنه عزيمت وبونك شيوعى اوزرينه رؤسا مصطفى چلبى‌يى ترك ايلدكلرى اعتقاديله عسكرده همان‌طاغيلوب يتمش‌نفر قدر ايچ‌اغالريله يالكز قالان مصطفى‌چلبى دخى كايبولى‌يه عودت ايلمش اولديغندن سلطان مراد خان حضرتلرى تمقينه مبادرتله جنويزلر طرفندن ساحلده تهيه ايديلان يدى قطعه سفينهٔ حربيه‌يه عسكرينى بالاركاب قارشو يقه‌يه كچمكله مصطفى چلبى كايبولى مستحفظلريله‌ده مدافعه‌يه قدر تيالى اولەميەرق مغلوباً ادرنه طريقيله اغلاق طرفنه فرار ايتمكده ايكن ادرنه‌نك بر قوناق اوتەسنده واقع قزيل اغاج يكيجه نام محلده يتيشيلوب اخذ وكرفت اولنەرق صلباً اعدام ايدلمشدر .

ذات حضرت پادشاهى مصطفى چلبى‌نك ادعاى سلطنته قيامى شورووم ايمپراطورينك معاونته مستند ايدوكنى بيلەرك اندن اخذ انتقام عزمنده اولديغى حالده مظفريت شاهانه‌دن لرزه‌ناك اولان مانوئل نزد ملوكانه‌يه سفير مخصوص اغراميك تبريك موفقيته مسارعت وبعض حالاتك مسئوليتى متوفى بايزيد پاشايه بالتحميل ذات شاهانه ايله تجديد ود ومصافات املنده بولنديغنى بيانه مبادرت ايلمش ايسه‌ده ذات‌حضرت شهريارى بونك جوابنى كندولرى كتوره‌جكلرينى بالبيان همان‌جمع وتهيه‌ايلدكلرى يكرمى‌بيك عسكرله استانبول پيشگاهنه كايلنوب اولجه ويريلان اوامر سنيه اوزرينه اطرافدن تجمع ايدن عسكر دخى كلوب برلشمش اولمسيله استانبول شهرى تحت محاصره‌يه النمشدر . اسباب فتح وتسخير تهيه‌اولنەرق بركون اچيلان محاربه صباحدن اقشامه‌قدر دوام وبو حالده مانوئل اولوم يتاغنده بولوندينغندن ولى‌عهدى يووان مدافعه‌يه اهتمام‌ايلديكى اثناده سلطان مراد خانك برادرى اولوب سلطان محمدخانك وفاتنده اون اوچ ياشنده اولديغى حالده قره‌مان اوغلنك نزدينه التجا ايدن ديكر مصطفى چلبى ايمپراطور مانوئلك تحريكيله اناطوليده رفع لواى‌عصيان ايدرك عسكرله كلوب ازنيق شهرينى ضبط‌ايلديكى خبرى اوزرينه سلطان مرادخان حضرتلرى استانبولدن محاصره‌يى

رفع وارنوس زاده‌یی روم ایلی بکلر بکی نصب ایله افلاق جهتنه اعزام و کندوسی دخی بروده ظهور ایدن غائله‌نك دفعی ضمننده اناطولی‌یه کچوب ازنیق حوالیسنده بالمحاربه مصطفی چلبی الهکچیردرك صلباً اعدام ایلدی سنه ۸۲۷.

روم ایلی جهتنده اورنوس زاده ایله فیروز بك جنوب وشمال جهتلرنده توسیع حدود خاقانی‌یه موفق اولدقلری کبی ذات شاهانه دخی اناطولیده سینوب وقسطمونی‌یه حکم ایدن اسفندیار بکی تحت اطاعته الدقدن بشقه حسن وجالده بیمتا اولان کریمه‌سیله نشانلنوب بعده ادرنه‌یه جلب ایله مراسم ازدواجی اجرا بیوردیلر . سنه ۸۲۸ .

بر مرکز سلطنت سنیه‌ده بولنان بش وزیرك نفوذلری ایشجه قاریشقلغی موجب ایدوکندن اوچی برر ولایته تعیین واهاتی اکلاشیلان برینك کوزلری چیقاریلوب یالکز چندرلی زاده ابراهیم پاشا ابقا بیورلدی .

بومدتده مانوئله خلف اولان ایمپراطور یووان ایله بالمخابره مشار الیه دولت علیه‌یه سنوی اوچیوز بیك اقچه یعنی اوتوز بیك دوقه ویرکو ویرمك وریتون ایله استرایا نهری اوزرنده واقع دیکر قصبه‌لری وسلیمریا ایله درقوسدن ماعدا قره‌دکز ساحلنده واقع بالجمله شهرلری تسلیم ایتمك شرائطیله عقد مصالحه و افلاق پرنسی ایله تجدیداً واوزمان المانیا دنیلان آوسترپا ایمپراطورلغی تختنه جلوس ایدن شرزموند ایله ده مجدداً عقد معاهده اولندی. معهود جیدك مسلك شقاوتده قیردینی جوز بیکی کچمش واخیراً متبوعی مصطفی چلبی حقنده ارتکاب ایلدیکی اهانتنه مکافاة کندوسنه وعد اولنان آیدین بکلکنه بدل آیاسلوغ ایله ازمیری خود بخود ضبط ایله بعده دولت علیه تابعیتنی دخی طانیمامق تصدیسنده بولنمش اولمسنه مبنی بونکده اهانتنه نهایت ویرمك اقتضا ایدرك اوزرینه عسکر سوقیله اولنان مصادمه‌ده اوغلی ایله برادری الهکچورلدیکی کبی مؤخراً کندوسی دخی یردن یره قاچمقده وایپصاله اطه‌سنده تحصن ایله مدافعه‌یه چالشمقده ایکن دام حیله‌یه دوشیریله‌رك ایشی بتیریلوب سرمقطوعی حضور شاهانه‌یه تقدیم اولنمش وموقوف بولنان اوغلی ایله برادری دخی عین جزا ایله مجازات ایدلمشدر.

بعده سلطان مراد خان ثانی حضرتلری اناطولی جهتنده بعض اجراآت واصلاحاتده بولنه‌رق مؤخراً ادرنه‌یه عودتلرنده اشبوپای تخت سلطنت سنیه‌ده

خاكپاى شاهانه‌يه يوز سورمك ارزو واستدعاسنده بولنان اختيار كرميان اميرى لطفاً حسن قبول بيوريلوب ايام مسافرتنده نائل اولديغى فوق العاده احترامات وتعطفات سنيه‌نك ايفاى تشكرندن عاجز اولان امير مشارااليه عودتندن برسنه صكره حين وفاتنده بالجمله ممالكنه ذات حضرت پادشاهى‌يى وارث نصب ايلمش اولغله بويرلر دخى ممالك شاهانه‌يه ضم والحاق اولندى (سنه ٨٣١) .

او آوانده صربستانه حكم ايدن أتيه‌ن لازاروويچ وفات ايدوب خلفى يوركى برانقوويچ مقدما سلفى ايله عقد اولنان برمعاهده ايجابنجه مجار قرالنه بعض قلعه‌لرك ترك وتسليمنه مجبور ايديسه‌ده بوميانده بولنان وطونه‌نك صاغ طرفنده واقع اولان قولومباز (كوكرجينلك) نام قلعه أتيه‌ن طرفندن استقراض اولنان اون يدى بيك دوقه مقابلنده بويارلردن برينه ترهين ايدلمش ايدوكندن وحالك بويله ايكن مجار قرالى شرزموند مبلغ مذكورى ايفا ايتمكسزين قلعه‌يى بهمه‌حال الق ايسته‌ديكنه بناءً حق صاحبى اولان بويار دولت عليه‌يه بالمراجعه استمداد ايتمكله مذكور قلعه ضبط اولنمش ايدى . بعده مجار قرالى عسكرله كلوب قولومبازى براً ونهراً محاصره ايلمسى اوزرينه سلطان مراد خان حضرتلرى مدافعه‌يه شتابان اولمغين محاصره رفع اولنمق ومذكور قلعه دولت عليه‌يه قالمق اوزره طرفين بينده برمتاركه عقد اولنوب قرال عسكرينى طونه‌نك اوته طرفنه چكمكه باشلامش ايكن هرنصلسه عساكر عثمانيه طرفندن بدأ اولنان محاربه‌ده مجار عسكرى محو اوله‌رق قرال كوچ حال ايله قورتيله بيلمش وكندو عسكريله يالكز باشنه قالان صرب حاكمى يوركى ايسه صلح استدعاسنده بولنمغله سنوى دولت عليه‌يه اوتوز بيك دوقه ويركو ويرمك ومجارستان ايله اولان كافة مناسباتى قطع ايله كندو عسكرينى اردوى همايونه الحاق ايتمك اوزره نائل صلح اولدى .

اوهنكامده سلانيك خلقى تعرضات خارجيه‌دن بيزار اولدقلرى حالده تابع بولندقلرى بيزانس ايمپراطورى مملكتلرينى محافظه ايده‌مامكده اولديغندن اومثللو تجاوزاتدن وقايه‌لرى شرطيله تابعيتلرينك قبولى سلانيك اهاليسى طرفندن وندك جمهوريتنه تكليف اولنوب جمهوريت دخى بوتكليفى مع‌الممنونيه قبول ايله برده حاكم كوندرمسى اوزرينه سلانيك حاكمى بولنان مانوئلك اوغلى اندرونيقو اهالى طرفندن خلع ودفع ايدلمش ايدى .

سلانیك شهری سلطان مرادخان حضرتلرینك مطمح نظری اولمغله برابر ذاتاً جد اعلالرینك فتح ایلدکاری مملکتلردن بری و بناءً علیه موروث پدری اولدیغی حالده سلانیك اهالیسنك وندیکلولری دولت علیه یه ترجیح ایتمکلری اخبار شاهانه یی داعی اولهرق تهیأت لازمه وعساکر کلیه ایله واریلوب سلانیك شهری محاصره اولنمش ایدی. درون قلعه ده بولنان روم مستحفظلری اهمیتدن عاری بر هیئتده ووندیك عسکری ایسه عساکر عثمانیه نك کثرتنه کوره یوزده بر نسبتنده اولدیغی حالده سلانیك قلعه سنك متانتنه واوآنده اوروپاجه معروف اولان طوپ استعمالنه عثمانلولر هنوز الیشمامش ایدوکنه بناءً وندیکلولر عثمانلولرك تضییقاتنه طیانمق عزمنده بولنمشلر ایسه ده عساکر شاهانه نك ابتدای هجوکنده بونلر دوچار خوف ودهشت اولمکریله مقاومت حقنده کی قراری فراره تبدیل ایدرك وهمان دکزه آتیلوب یوزمرك اوصره ده لیمانده بولنان کمیلرینه جان آتوب صاووشملردر.

ذات حضرت پادشاهی شهرك مشتملاتندن یالکز اموال غیر منقوله کندوسنه عائد اولمق اوزره ماعداسنی غنائم حربیه اولهرق عسکره وعدبیورمش وبوتصادف اوصره ده وقوعه کلان شدتلی بر زلزله دن قلعه نك بدنده بر رخنه اچلمش ایدوکندن مهاجمك شدیده نتیجه سنده قلعه فتح اولنه رق وعدعالی ایقا واسیر ایدیلان اهالیدن بر چوغی عسکر طرفندن خارجه صاتلمش ایسه ده کندو قاملیلرینی اشترا ایدکلرینه کندو خانه لرنده ابقا بیوریلوب خالی قالان اولره یکیجه وارمرار اهالیسنك فضله سی اسکان ایدلمشدر.

بوکدن برسنه صکره ظهور ایدن علت وبا بعض ذوات مشهوره نی افنا ایلدیکی کبی یکرمی سنه دن برو خدمت صدارتده بولنان ابراهیم پاشانك ارتحالیله مسند صدارت اوغلی خلیل پاشایه کچمش وذات شاهانه نك برادرلری یوسف و محمود چلبیلر دخی علت مذکوره دن مصاب اولهرق مرحوم اولمشلر ایدی. فرداسی سنه شهزاده محمد چلبی نك (فاتح سلطان محمد خاندر) قدمنهادهٔ مهد وجود اولمسی مصائب عمومیه دن متأثر اولان قلب شاهانه یه تسلیت بخش اولدی. افلاق پرنسی اولوب دراکل [*] مخلصیله شهرتیاب اولان ولاد مقدما افلاقك حاکم مشروعی اولان دائی مسندندن طرد و قتل ایلیسی اوزرینه

[*] اولاح لسانجه شیطان دیمکدر.

برادرینك حمایهٔ حقوقنه معاونت ضمننده طرف سلطنت سنیه‌دن کوندریلان بر فرقه عسکری دخی بوزوب رقیبنی اعدام ایتمش ومع مافیه دارکل ذات شاهانه ایله مصالحه مجبوریتنده بولندیغندن دولت علیه‌یه ویرکو ویرمك اوزره تابعیتی قبول ایلمش ایدی . اولبابده عقد اولنان مقاوله حکمنجه دارکل براز عثمانلی عسکریله اردل ممالکنده بر چاپول ایدرك بعض یرلری تخریب ایلسنه مبنی بو کیفیت اردلده مجارلولر ایله دیکر بعض ملتلرك اتحادینی موجب اولمسیله سلطان مراد خان حضرتلری مجارستان ایله تأسیسی مناسبات دوستی‌یه مبادرتی ایجاب مصلحتدن عد ایدرك شرزمونده هدایای کرانبهاواجیٔ مخصوص ارسالیله المانیا (شمدی آوستریا) ایمپراطورلغی تختنه جلوسنك رسم تبریکنی اجرا وایمپراطور دخی کذلك تقدیم هدایا ایله مراسم اخلاصکارینی ایفا ایتشلردر . معهذا دیکر طرفدن اسحق بك ایله سنان پاشا صربستانه دخول ایله حرکات تعرضیه‌ده بولندیغندن صرب قرالی جورج برانکوویچ قزی مارایك زوجیت شاهانه‌یه عرضنی کندو حقنده مدار سلامت عد ایدوب بوایسه نزد همایون ملوکانه‌ده قرین قبول اولمش و فقط مشارالیها هنوز غیر بالغه ایدوکندن مراسم ازدواجك اجراسی تأخیر ایدلمش ایدی .

مؤخراً قرمان اوغلی کندوسیله مخابرهٔ خفیه‌ده بولنان آوستریا ایمپراطوریله صرب قرالینك تحریکاتنه بناءً وقتیله اجدادینك ضایع ایلدکاری ممالکك استردادی تصوریله متبوع مفخمنه قارشو معاملهٔ سرکشانه‌ده بولندیغندن اوزرینه سفر ایدیلەرك قرمان مملکتنه بالدخول بکشهری ، آقشهر و قونیه ضبط و قرمان اوغلی شرائط صلحیه ربط اولندقدن صکره ذات حضرت پادشاهی یونك محرکلرندن انتقام المق قصدیله روم ایلی جهتنه عزیمت بیورمش اولدقلرندن صرب قرالی مملکتنی تهدید ایدن او حالی کورونجه غضب شاهانه‌یی تسکینه مدار اولمق اوزره او اثناده واصل سن بلوغ اولان قیزینی خاندان شاهانه‌لرینه ربط ایدن وعد عالی سابقی عرض وتذکار ایلمش واشبو تدبیر دلپذیر رهین عین موفقیت اولدرق مشارالیها مراسم معتاده ایله ادرنه‌یه کتیریلوب داخل حرمسرای همایون اولمشدر . فقط ایمپراطور شرزمونده حیله کارانی یانه براقلمیوب اورنوس زاده علی بك آقینجی عسکریله اردل مملکتنه بالدخول صرب قرالیله افلاق پرنسنك انضمام معاونتلریله بعض مهم قلعه‌لری فتح وتسخیردن بشقه یمش بیك اسیر الوب کتورمشدر .

ذات شاهانه هنگام شتایی ادرنه‌ده کچیردکدن صکره صرب قرالی ایله افلاق
پرنسی حقلرنده واقع اولان بعض اخباراته مبنی ادرنه‌یه دعوت اولنمشلرایدی .
افلاق پرنسی کلوب کلیوولیده حبس اولنمش ایسه‌ده صرب قرالی طرف شاهانه‌دن
اختیارلری طلب بیوریلان سمندره قلعه‌سنی اوغلیه تودیع ایله مجارستان قرال
لاحقی آلبرتك نزدینه التجا ایلمش اولدیغندن سلطان مراد خان حضرتلری
اردوی همایونی بالاستصحاب واروب صرب قرالنك اوغلی ایله عموجه‌سنی اسیر
ایدرك اهانت واقعه‌لرینه مبنی ایکیسنکده کوزلری چیقارلدقدن صکره بری
٢ماصره‌ده دیکری توقاددده حبس اولنمشلردر . بعده اردوی همایون اوزرینه
کلان مجار عسکریله شدتلی بر محاربه وقوعبوله‌رق مجارلر دوچار هزیمت اولغین
النان اسرای کلیه ایله عودت بیورلمشدر . مؤخراً ذات شاهانه صرب قرالنك
اوجه مجارلولرك حمایه‌سی تحته وضع ایلدیکی بلغرادك محاصره‌سنی مراد ایتمکله
بونك قوماندانلغنی اورنوس زاده‌یه حواله بیورمش ایدی . التی آی محاصره‌دن
صکره اورادن عسکری چکوب اردل ایچرولرینه سوق اولنان سلحدارمزید
بك بعض تعرضی حرکاتدن صکره هرمانساد شهرینی محاصره ایلدکده بزجه
یانقو ناحیله یاد اولنان زان هونیاد ظهور ایله مجار عسکرینی کندو قوماندانسی
تحته الهرق وقوعبولان محاربه‌ده عساکر عثمانیه مجارلردن زیاده دوچار تلفات
اولهرق بوزلمغه وکو میانده مزید بك دخی شهید اولمشدر . بعده هونیاد آلب
طاغلرینی آشوب افلاقه دخول ایله طونه سواحلنده کائن بلدانی خراب ایتمش
اولدیغندن سلطان مراد خان حضرتلری سکسان بیك عسکر جمعیله مجارستان
اوزرینه یوریش ایتمسنی شهاب‌الدین بکه امر ایدوب مشارالیه اولوجهله حرکت
ومجارلولره قارشو اظهار طور بسالت ایلمکده ایکن هونیاد اون بشبیك عسکرله
قارشو کلوب واساغ نام محلده بین‌الطرفین واقع اولان محاربهٔ خونریزانه‌ده
ینه طالع حرب هونیاد طرفنده ظاهر اولهرق شهاب‌الدین اسیر دوشمش ایدی .
بو صورتله هونیاد جنکاورلکله اشتهار ایتمش اولدیغندن فرداسی سنه‌ده طرفندن
برچوق خاق بونك معیتنه آقین ایدوب مجار، صرب، اوستریالی واولاحلردن
تجمع ایدن عساکر متحده صرب قرالنك امری تحتنده سمندره جوارندن
طونه‌یی کچوب هونیاد اون ایکی بیك سواری ایله صربستانی زیر ضبطنه الهرق
خرصوه وشهر کوپی قصبه‌لرینی غارتله نیش قلعه‌سنه طیانمش ومجار ایله قرالی

ولاد سلاس دخى يكرمى بيك عسكرله ايكى قوناق كيروده ارتەسى صره كلمكده بولنمش ايدوكندن اورادن حركتله موراوه نهرى ساحلنده عساكر شاهانەيه تصادف ايدرك ميانەده وقوعبولان محاربه نتيجەسنده اردوى همايون ايكى بيك شهيد ودرت بيك قدر اسير براقەرق بالقانك كيروسنه طوغرى رجعته مجبور اولمش وهونياد پياپى ايلرولىوب صوفيەيى ضبط ايلشدر. بو مبارزەده صدراعظم خليل پاشانك برادرى اولان داماد شهريارى محمود چلبى دخى ازجمله اسير اولوب بعده هونياد بالقانك برو طرفنده واقع يالوەده وقوعبولان ديكر محاربەيى دخى قزاندقدن صكره بودينه عودت ايتمشدر . بو اثناده ينه قرەمان اوغلى اوچنجى دفعه اولەرق متبوع مفخمنه قارشو عصيان ايدرك آق حصار ايله آق شهر وبك شهريله بولنرك حواليسنى استيلا ايلمسيله سلطان مرادخان - حضرتلرى مجارلرك تجاوزاتندن حدود خاقانىنك محافظەسنى سردارلرينه جوملەسيله بالذات اناطولىيه كچوب قونيه ، لارنده وسائر برچوق شهرلرى دوچار تاراج ايتمش ايسەده هونيادك حركات جديدەسى اوروپا جهتنه عودت شاهانەيى الجا ايلديكندن قەرمان زادەنك زوجەسى بولنان همشيرەسى سلطان حضرتلرينك رجاسى اوزرينه عاصينك جرمى عفو بيورلمشدر .

ذات حضرت پادشاهى ادرنەيه مواصلت سنيەلرنده اشتياق سفريەدن بيتاب اولديغنه وديكر همشيرەسى اولوب مجارلولر يدينه اسير دوشن محمود چلبينك زوجەسى بولنان سلطان حضرتلرينك نيازينه مبنى اوروپا جهتندكى تمالك شاهانەنك خرابيتنى موجب اولان محاربانه ختام ويرمكى بالتصميم افلاق پرنسى بولنان دراكله ونزد ملوكانەده مرهون اولان ايكى اوغلنك اعادەسيله برابر شهر كويى، خرصوه وسمندره قلعەلرينى صرب قرالى برانقوويچه ترك ايله صلح مذاكره سيچون مجارستانه الچى كوندردى. مقدمجه آلبرتك وفاتنه مبنى يرينه مجار قرالى اولان ولاد سلاس بهاره قدر متفقلرينك امداد عسكرلرينه منتظر اولمش ايسەده ظهور ايتمدكلرندن محاربەيه دوام اولنمسى حقنده پاپا ايله استانبول ايمپراطورينك القا آتنه رغماً هونياد ايله برانقوويچك نصايح واقعەسى اوزرينه مع هرسك صربستانك مالك قديمى اولان جورج برانقوويچه اعادەسى افلاقك مجارستانه الحاق ايدلمسى واسير اولان داماد شهريارى محمود چلبينك خلاصى ايچون يتمش بيك دوقه فديهٔ نجات ويرلمسى شرائطيله بين الطرفين اون سنه

مدت ایچون برصلح معاهده‌سی عقد اولندی. سنه ٨٤٨ وفی ١٢ تموز سنه ١٤٤٤.

سلطان مراد خان ثانی حضرتلری اناطولی جهتنك پای تخته عزیمتله اوراده براز راحت ایتمك ارزوسنده بولندقلری اثناده بیوك شهزاده‌لری علاء الدین چلبی‌نك وقوع وفاتی قلب شفیق شاهانه‌لرینه بادیٔ آلام اولمش ونهایت الامر بونجه مظفریات ملوکانه‌لری اره‌سنده تخت سلطنت سنیه‌دن فراغته قرار ویرمشدر. بناءعلیه ذات حضرت شهنشاهی هنوز قرق یاشنده اولدقلری حالده زمام حکومت سنیه‌یی دها اون درت یاشنده بولنان شهزاده‌لری محمد چلبی یه تودیع وتجربه‌سزلك سبیله برخطایه اوغرامامق ایچون مشارالیهه الکزیاده کار آزموده اولان وزراسنی ترفیق ایدرك صدراعظم خلیل پاشا شهریار لاحق نامنه ادارهٔ امور دولته دوام ایتمش ومنلاخسرو دخی قاضی عسکرلکده ابقا ایدلمشدر. بعده سلطان مراد خان ثانی حضرتلری اسحق پاشا ایله حمزه بکی بالاستصحاب مغنیسایه چکیلوب اوراده نفس همایونلرینه تخصیص بیورمش اولدقلری صاروخان، منتشا وآیدین صنجاقلری وارداتنی الهرق اوراده عمر کچیرمك عزم وقرار یله آرام ساز اولمشلر ایدی.

مجارستان ولهٔ قرالی ولادسلاس ایله اون سنه مدت ایچون عقد اولنان معاهده چوق وقت کچمکسزین نقض اولندی. بومعاهده‌نك مرعیتی ایچون قرال مشارالیه‌نك انجیل شریف اوزرینه یمین ایتمشکن ارادن اون کون کچرکچمز معاهدهٔ مذکوره‌نك نقضی حنثده پاپانك الچیسی قاردینال سزارینی طرفندن قرال ایله هیئت مجلسی اقانیم ثلثه نامنه تحلیف ایدلمشلردر شویله که دولت علیه نك الچیسنك عزیمتدن برازصکره استانبول ایمپراطورندن و پاپانك آق دکز بوغازنده بولنان امیرالی طرفندن محررات کلوب مألانده سلطان مراد خانك حکومتدن ال چکمسی دولت عثمانیه‌یی روم ایلی جهتدن بالکلیه قوتدن دوشرمك ایچون لازم الاستفاده بر فرصت اولدیغی وباخصوص قرمان اوغلنك عصیانی حالة مساعد بر کیفیت اولمغله برابر دولت علیه آق دکز بوغازنده بولنان اهل صلیب دونمالری اراسندن روم ایلی جهتنه قولایلقله عسکر دخی کچیره‌میه‌جکی اشعار اولندیغندن قاردینال سزارینی قرالی اقناع معرضنده مسلمانه ویریلان سوزدن دونمکده بر بأس اولمدیغنی وقالدیکه کرسیٔ حواریه‌نك رخصتی وسائر دول مسیحیهٔ متفقه‌نك موافقتی اولمقسزین مجارستانك عقد متارکه‌یه صلاحیتی اوله-

میه‌جغنی سرد واتیان وحاضر باخجاس اولانلردن سائرلری دخی بو رأیی مؤید
ادارهٔ لسان ایتملریله میانه‌لرنده جریان ایدن مذاکرات نتیجه‌سنده هونیاد
بلغارستان دولت علیه‌نك اندن اندیغنده قرال عنوانیله کندوسنه ویریله‌جکی
وعدیله‌قانديراش وفقط مومی‌الیه معاهدهٔ مذکوره موجبنجه عثمانلولرك بلاتأخیر
ترك‌ایدیجکلری صربستانك قلعه‌لرینی بلامانع الله‌بیلمك ایچون اعلان حرب
قرارینك ایلول ابتداسنه قدر تمدیدی صورتیله موافقتلرینی استحصال ایلشدرر.
مجار اردوسی یالکز اون بیك نفردن عبارت اولدیغی حالده بویله بر فرقهٔ کمیه
ایله او سنه ظرفنده بتون اسلامی روم ایلی قطعه‌سندن طرد ایده‌جکلری زعمیله
اظهار جسارت واو زمان هر نفر خانه‌سی اشیاسنی برابر الوره‌جکنه آشیاز
طاشیمق لهلولرك عادتی اقتضاسندن ایدوکندن عساکر مرقومه ایکی یوك
عربه حموله ایله حرکت ایدوب شو قدرکه بو قدر آغر اشیاایله بالقان کچیدلرندن
کچمك عسرتلی اولهجغندن قرددکز سواحلنه متوجهاً طونه بویجه یوله روان
اولمشلر ایدی. نیکبولیه وصوللرنده افلاق پرنسی دراکل بشبیك عسکرله
مجار عسکرینه التحاق ایدوب معهذا احتیاطه رعایتی اعتیاد ایدن دراکل بویله
بر سفرك نه درجه نامعقول وتهلکه‌لو اولدیغنی وچونکه پادشاه آوه چیقمیغنده
آردی صره کیدن اتباعی بو عسکرك تجمعندن زیاده ایدوکنی مجلسه بیاندن
کیرو طورمامش ایسه‌ده مومی‌الیهك نصایحی استماع اولنمیوب بشقه احتیاطاً
هونیاد طرفندن تقبیح اولنمش وحتی میانه‌لرنده بعض مرتبه عربده بیله
ظهور ایتمشدر. آچیلان بو سفرك نتیجه‌سی مجارلر حقنده وخیم اولهجغنی بر
بلغار قاریسی فال ایله خبر ویردیکی کبی نقض عهدی متعاقب بتون مجارستانده
وقوعبولان بر زلزلهٔ شدیده دخی جناب حقك اسمنه ایدیلان یمینك اخلالی
حقارتندن عناصر مملکتك متأثر اولدیغنه خلق قائل اولمش ایدی.

مجار اردوسی بالقان بویجه بلغارستانی کچوب هونیاد ایلروده لهلو امداد
عسکری ارتهده وقرال ایله عسکرك بقیه‌سی واهل صلیب کروهی دها کیروده
اولهرق کیدرلر واشبو صلیبیون حضرت عیسی نامنه سلاحه صاریلش اولدقلری
حالده روم و بلغار کایسالرینی نهب وغارت ایتمکدن کیرو قالمزلر ایدی. هر نه
حال ایسه طونه‌یه کیرمك اوزره قامچیقده انشا اولنان یکرمی قطعه
سفینه‌یی مجارلر احراق ایلدکاری کبی برچوق محللری دخی برکونه مقاومته

تصادف ایتمکسزین ضبط وبالجمله ایله قورانه ووارنه قلعه‌لرینی حرباً تسخیر ایدرك بو محل ایله بوندن بشبیك خطوه مسافه‌ده واقع غاطه بینده بولنان صحراده نصب خیام اقامت ایلش اولدقلری حالده سلطان مراد خان حضرتلری ارکان‌دولتك استرحامی اوزرینه قرق‌بیك عسکرله اناطولیدن حرکت وقره‌دکز بوغازنده جنویز کیلرینه رأکباً روم ایلی جهتنه کچوب کلمکده اولدقلری خبر مدهشنی المشلر وفی الواقع ذات حضرت پادشاهی مثی سریع ایله کلوب مجار اردوکاهندن درت بیك خطوه مسافه‌ده رکز خیام آرام بیورمشلر ایدی .

تشرین ثانی‌نك اونجی کونی طرفین اردولری صف بستهٔ میدان مبارزه اولدقلری حالده خرستیانلر طرفندن نقض اولنان صلح معاهده‌نامه‌سی برمزراغك اوجنه طاقیله‌رق اردوی همایونك وسطنده پیشکاه شاهانه‌ده واقع مترس اوزرنده ابراز اولندیغی متعاقب قارشوده ظهور ایدن شدتلی برقصرغه مجارلرك بتون بیراقلرینی پارچه پارچه ایتمکله بوغریبهٔ سماویه برفال مشئوم حکمنده خرستیانلری دوچار خوف وتلاش ایتمش ایدی .

الحاصل هونیاد اردوی همایونك صول جناحی اوزرینه یوکلنوب خیلی یورغونلق ویرمش وصاغ جناحده دخی عساکر شاهانه اهللرله بربرلرینه قارشمش اولدقلری اثناده مجار قرالی امید غالبیتله وسطه طوغری ایلروملکده ایکن برمالعلم یاره‌سیله حیوانی بیقیلوب کندوسی بایا اوله‌رق مدافعه‌یه سعی ایلش ونهایت عاجز قاله‌رق اسارتی قبول ایده‌جك اولمش ایسه‌ده عهدنده صادق اولمیانلره آمان زمان ویرمامکه عثمانیلر یمین ایتمش ایدوکندن قوجه حضر نامنده بریکی‌چری قرالك باشنی کسوب مزراغنك اوجنه طاقه‌رق عهدنامهٔ منقوضی حامل اولان دیکر مزراق ایله معاً « عهدنده طورمیانلرك حق طرفندن جزاسی بودر » نداسیله تشهیر ایلمسی اوزرینه بو منظرهٔ دهشت افزا دشمن عسکری ایچنده برضجرت عظیمه پیدا ایتمکله مجارلره علائم مغلوبیت رونما اولدیغنه وبو حالی مشاهده ایدن هونیاد قرالك جسدی ایله سر مقطوعنی اله کچیرمکه خیلی اقدام ایلش ایسه‌ده ممکن اوله‌مدیغنه بناءً هلاکدن قورتیله‌بیلان لهایلرله معاً فرار ایلش ومیدانده قالان مجارلر ایله عونه‌لرینك برجزؤ قلیلندن ماعداسی شمشیر انتقام وایکی یوز اللی عربه ذی قیمت اشیالری اغتنام ایدلمشدر . مقتولار میانده برچوق زادکان وپسقپوسلر اولدیغی کبی نقض عهده واشبو

مغلوبیت مدهشه‌یه بادی اولان معهود قاردینال سزارینی دخی جملهٔ مقتولیندن ایدی . سلطان مراد خان حضرتلری اشبو مظفریت عظیمه‌یی مصر سلطانینه اشعار وبو محاربه‌ده مجار زادگانینك لابس اولدقلری زرهلردن یکرمی بش عددی تسیار قلندینی مثلو مجار قرالنك کله‌سی دخی باله باتیریله‌رق بروسه یوالیسی جبه علی پاشایه کوندریلوب اوراده بعدالغسل کذلك تشهیر ایدلدی . اشبو وارنه محاربه‌سندن صکره سلطان مراد خان حضرتلری ینه مغنیسایه چکیلوب اولجه او اده انشا بیوردقلری سرای همایونلرنده آرامساز اولمشلردر .

مغنیساده سلطان مراد خان ثانی‌نك آثارندن ظن اولنان بر بیمارستان بر عمارت بر مولویخانه بر مدرسه برکاروانسرای وغایتله مصنع برجامع شریف سلطان مراد خان ثالث حضرتلرینك احیا کردلری اولوب خاصکی سلطانه منسوب خاتونیه جامع شریفی دخی مشارالیه حضرتلرینك زمانی آثارندندر . حسارو خان امیری اسحق چلبی جامع شریفی ایسه دها اسکیدر .

سلطان مراد خان ثانی حضرتلرینك بو ایکنجی استراحت زمانی چوق سورمیوب یکی چریلرك حرکت سرکشانه واختلالیه‌سی اوزرینه زمام سلطنت سنیه‌نك ید اقتداره بولنمسی لزومنه وهیئت دولتك استرحام واعانه بناءً سلطان مراد خان حضرتلری هنوز اون التی یاشنده اولان شهزاده‌لرینك ادارهٔ ملك ومملکته مقتدر اولمدیغنه یقین حاصل ایتملریله همان ادرنه‌یی بالتشریف اوچنجی دفعه اولهرق سریر آرای سلطنت اولمشلر و سلطان محمد خان حضرتلری ادارهٔ امور دولته مقتدر اولهجق برسنه واصل اولنجه‌یه قدر آرامساز اوراق اولمزده مغنیسایه اعزام بیورلمشلردر .

مقدما مجارلرك اعلان خصومتی اوزرینه تشریف شاهانه‌یی نیازده مسارعت ایدن صدر اعظم خلیل پاشا اولدیغی کبی بو دفعه‌کی جلوس همایون دخی ینه مشارالیهك تشبثی اوزرینه شرفواقع اولدیغندن صدر مشارالیهك دولت ومملکتك عنونیتی موجب اولان بوخدمتی ولیعهد حضرتلرینك پکده خوشنه کیتمیوب بالعکس برسنه ظرفنده ایکی دفعه تختدن اینمش اولان حریمی ناج وتخت شهزادهٔ جوانبخت خلیل پاشادن کرکی کبی دلکیر اولمشدر سنه (۸٤٤) .

سلطان مراد خان ثانی حضرتلری زمام ادارهٔ دولتی تکرار ید اقتدار شاهانه‌لرینه آلور المز یکی چریلردن مستحق تأدیب اولملرك جزالرینی ترتیب

ایله اوجاقلولری تحت انتظامه‌الدقدن صکره بیزانس ممالکنك جهت جنوبیه‌سنه یعنی موره جهتنه عطف نظر عالی ایله مقدما ایمپراطور مانوئلك ممالکی یدی اولادی بینده تقسیم اولندیغنده اسپارته‌یه [۱] قسطنطین وموره‌یه تئودور مالك اولمش اولدیغی حالده بعده بونك وفاتنده خلفی ایله بالمبادله موره‌یه کچمش اولان قسطنطین (استانبولك صوك ایمپراطوری اولان قسطنطین بودر) اوراده استحکامات انشاسیله توسیع حدود مملکت ارزوی حریصانه‌سنده بولندیغنه وبو مقصدله برادری تومای دخی دائرهٔ اتفاقه الدیغنه کسب وقوف بیورملغین یونلرك تشبثاتنه قارشو دولت علیه‌جه‌ده تدارکات سفریه‌یه ابتدار اولنمش ایدی . ذات شاهانه سیروزده بولدیغی اثناده قسطنطین الچیٔ مخصوص ارسالیله برادری ایمپراطور زمانینده بیزانس دولتنه تابع اولان یرلرك کندوسنه ترکنی ایستمکه اجتسار ایلش اولدیغندن اشبو طلب نا معقولدن طولایی کلان الچی حبس اولنه‌رق سلطان مراد التمش بیك عسکرله موره اوزرینه یوریبوب وقوعبولان محاربانده روملر دوچار انهزام ومالاری اغتنام اولندقدن صکره ایکنجی مقسم حکومت اولان بتراسك محاصره‌سی اثناده باجمله موره قطعه‌سی دولت علیه‌یه جزیه‌کذار اولمق اوزره قسطنطین ایله برمعاهده یاپیلهرق محاصره رفع ایدلمش واشبو محاربه‌لرده اثنان التمش بیك نفر اسیردن قسطنطین ایله تومایه متعلق اولانلرك نقداً بدللری النوب سبیللری تخلیه‌اولنمشدر . سنه (۸۵۰). فرداسی سنه طول کهارنده اردوی همایون آرناودلغه نقل اولنه‌رق اسکندر بك طرفندن وقوعه کتوریلان عصیانك دفعی مقصدیله محاربه‌یه دوام ایدلمکده اولدیغی حالده مجار قرالی ولادسلاسلك وفاتندن صکره قراللغه عموم قائممقامی نصب اولنان معهود هونیاد خاصه عسکرینی جمع ایله سکز بیکی دراکلك ینه ویووده تعیین قلنان ذاتك قوماندانی تحتنده و ایکی بیکی اوستریالی اولمق اوزره یکرمی درت بیك نفردن مرکب اوله‌رق تهیه‌ایلدیکی اولاح اردوسی ایله طونه‌یی کچوب صرب قرالی دولت علیه ایله اولان معاهده‌یه رعایتله کندوسنه التحاق ایتمامسندن طولایی صربستانی استیلا ایتمش اولدیغی خبری واصل سمع عالی اولدقده ذات حضرت پادشاهی اللی بیك نفردن مرکب برارد و ایله دشمن طرفندن تعرض اولان حدود خاقانیه طوغری حرکت بیورملریله هونیاد کیدوب قوصوه‌ده

[۱] بو اسپارته یونانستانده کائندر .

اللى طقوز سنه اول جنتمكان سلطان مراد خان اولك شهيد اولديغى صحراده اردو قوره‌رق اطرافنه مترس چويره‌شيدى . اردوى همايونك وصوليله طرف شاهانه‌دن تجديد معاهده تكليف اولنوب عدم موافقت جوابى النمسيله طرفين بينده بدأ ايدوب اوچ كون دوام ايدن محاربات نتيجه‌سنده هونياديك اردوسندن اون يدى بيك كشى مقتولاً ميدان محاربه‌ده قالمش واتلاق عسكرى ويوودده لريله معاً سلطان مراد ثانى حضرتلرينه دخالت ايلش اولملريله هونياد جزئى برعسكرله فرار ايدرك مجارستانه جان آتمش و مقدمكى محاربه‌لرده قزانديغى شان وشرفى كلياً ضايع ايدوب اعتباردن دوشمشدر . سنه (٨٥٢) .

بو وقته قدر هر شيده موفقيت شاهانه دركار اولديغى حالده هونياد ايله همعصر ورقيب بولنان اسكندر بك محاربانى سلطان مراد خانك مملوك زمانى و حتى خانف شهريارىلرى سلطان محمد خان ثانى حضرتلرينك نصف مدت سلطنتلرينى خليجه اشغال ايلمشدر . اسكندر بك دنيلان شخص ايسه حد ذاتنده ارناودلقده آماتيا بكى يانى قاستريوتانك اوغلى يوركى اولوب ارناودلغك حين فتحنده يانى قاستريونا دولته ويركو وبرمك اوزره بكلكنده ابقا اولنمش ودرت نفر اولادى صداقتنه رهن اولەرق معيت شاهانه‌يه النمش ايدى . بونلردن اوچى وفات ايدوب قالان برى اوصاف پسنديده‌سى حسبيله شرف اسلام ايله مشرف ايديلەرك خدمت شاهانه‌ده كورمش اولديغى تربيه سايه‌سنده هنوز اون سكز ياشنده ايكن بر سنجاق بكلكنه نائليتله بكام وبولنديغى محاربه‌لرده ابراز ايلديكى شجاعت ومهارت عسكريه رهين تقدير عالى اولمغين اسكندر نامياله بنام اولمش ايدى . پدرينك وفاتنده مملكته وارث اولمامقدن ناشى دلكير اولان اسكندر بك مجارلر ايله نيس جوارنده وقوعبولان ايلك محاربه‌نك بوزغونلغى صره‌سنده فرارى بالتصميم رئيس افندى يى تنهاده ياقه‌ايوب يتغان ايله بالتهديد قرؤويا (اقحصار) قلعه‌سى ايله توابعنى نام‌شاهانه‌يه ضبط‌واداره ايتمك اوزره كندوسنه (اسكندر بكه) تسليم ايلمسنى ناطق محلى محافظه يازوب تهيه ايلديكى بر امر نامه‌يى امضا وتختيم ايتديركدن صكره رئيس افندى‌يى قتل ايدرك كندوسى مسلمان ايكن برالكده ارتداد ايدن يكنى حمزه ايله معاً صاوشوب يدى كونده دبرهٔ بالايه واصل واورالرجه تدارك ايلديكى التى يوز نفر عونه‌يى براورمان ايچنه كيزليوب كندوسى يكنى ايله

برلکده قرؤویایه داخل اولهرق حامل اولدیغی معهود امرنامه‌ی محافظه بالتسلیم شهرك اناختارلرینی الدقدن صکره لیلاً عونه‌سی اولان عسکری جانب ایله نوم حالنده بولنان اسلامی قتل ایلدی . متانت موقعیه‌سندن بشقه قلعه‌سی غایتله مستحکم اولان بوشهرك اوزرینه کلسی طبیعی اولان عساکر عثمانیه‌یه قارشو تدبیر تدافعی اولمق اوزره اسکندر شقاوت کستر کچیدلره عسکر تعبیه‌سیله برابر اقرباسیله بالاجتماع پیدرپی تدارك ایلدیکی عسکری اون ایکی بیك نفره ابلاغ ایلش وارناودلغك تقریباً باجمله شهرلرینی زیر اداره‌سنه الدیغی کبی دیکر ارناود بکلریله اولنان مذاکره‌ده جمله‌سی اسکندر بکك ریاستی قبول وکندوسنه ویرکو ویرمکی تعهد ایلدکلرندن درحال واردات سنویه‌سی ایکی یوز بیك دوقه‌یه بالغ اولمشدر . بعده عسکرینه علاوه اولنان اوچ بیك نفر سواری ایله قوهٔ موجوده‌سی اوبشبیك نفره بالغ اولمسیله قرق بیك عسکرله اوزرینه کلان علی پاشاایله محاربه‌یه کیریشه‌رك مشارالیهی مغلوب ایلدیکی مثالو موخراً دیکر عسکرله سوق اولنان مصطفی پاشانك دخی اسیر اولمسی اوزرینه بو کیفیتدن متهور اولان سلطان مراد خان ثانی خضرتلری یوزبیك نفری متجاوز برارده ایله بالذات اوروبایه عبوره ایله قرؤویانك شرق جهتنده کائن اسفتغراد شهرلرینی باالمحاصره اسکندر ایله عونه‌سنك مساعیٔ دلیرانه‌سنه رغماً ضبط ایلمشدر . ادرنه‌یه عودت شاهانه‌دن عسکره ینه اسکندر فرداسی سنه اون سکز بیك عسکرله اوروبا مذکور شهرلری المنه چالشمش ایسه‌ده معیت شاهانه‌دن کلوب یتشمش اولان اردوی همایونه مقاومت ایده‌میه‌جکنی اکلایه‌رق فرار ایلسنه مبنی قرؤویا قلعه‌سی تحت محاصره‌یه النمغله برابر طرف شاهانه‌دن اسکندرك ارقه‌سی صره مأمور مخصوص ارسالیله کاکان دولت علیه‌یه تابع اولمق وسنوی اون بیك دوقه ویرمك شرطیله زیرلوای عصیانده بولنان یرلرك عهده‌سنه احاله‌سی اسکندره تکلیف اولنمش ایسه‌ده عدم قبول جوابی النمسنه مبنی موقتاً رفع محاصره ایله ادرنه‌یه عودت بیورلدی . (سنه ۸۵۲) .

بوسفرلرده خیلی اشقیا قیرلمش اولوب انجق عساکر شاهانه‌جه وقوعبولان تلفات دخی‌دها ازدکلدی. فرداسی سنه بیزانس ایمپراطوری یووان وفات ایدوب دیمتریوس برادری قسطنطیندن کوچك اولدیغی حالده ایمپراطورلغی استحصاله چالشمش ایسه‌ده اشبو ایمپراطورلغك کندوعهده‌سنه توجهی حقنده قسطنطینك

واقع اولان استرحامات متواليه‌سى نزدشوكتوفد جناب شهنشاهيده رهين قبول اولەرق استدعاسى اسعاف بيورلدى . مشارالیه قسطنطين پالئولوغ نسلندن يدنجى وصوك ايمپراطور اولوب اشاغيده كوريله‌جكى وجهله سايهٔ شاهانه‌ده جالس اولديغى بيزانس تختنك انقاضى تختنه‌اوچ سنه صكره فاتح سلطان محمدخان حضرتلرى طرفندن دفن اولنمشدر. بو آنده ذات حضرت پادشاهى شهزاده‌سلطان محمدخانى ذواقتدر اميرى سليمان بكك كريمه‌سيله تزويج ايدرك ادرنه‌ده اوچ ماه مدت سور همايون اجرا اولنمش وبعده سلطان محمدخان حضرتلرى مركز حكومتى اولان مغنيسايه عزيمت ايتمش ايدى (سنه ٨٥٤). برماه صكره سلطان مراد خان ثانى حضرتلرى بر ضيافت اثناسنده وجود همايونلرينه نزول اصابتيله ارتحال دار بقا ايلدى (سنه ٨٥٥) .

سلطان مراد خان ثانى عليه‌رحمة‌الباری مدت سلطنت سنيه‌لرنده كمال شان وشوكت وعدالتله فرمان فرما اولوب حدذاتنده قرارنده ثابت صادق الكلام وعهدينى ايفا ايتيانلر حقنده شديدالانتقام برپادشاه ايدى ايكى دفعه تختدن اينوب اوچ دفعه جلوس ايتمكده مثالى اولميان اول شهريار ديانت شعار دولت وملتى اغورنده فداكار اولديغى مثالو تأسيسات خيريه‌لرى دخى ثنايه سزاوار اولەرق ادرنه‌ده انشا كرده‌لرى اولان درت مناره‌لى جامع شريف اوزمانك فن معمارىسنه برنمونه وباخصوص برمناره‌سى اوچ شرفه‌لى اولمغله برابر هربرينك نردبانى آيرى ويكديكرى اوزرنده واقع اولمسى جهتيله ناديده اولوب بوندن بشقه مدرسه‌لر وعمارتلر وبروسه‌ده كذلك برجامع شريف ايله برمدرسه وبرعمارت وسلاميك ايله يكى شهر اره‌سنده برچاريك ميل طولنده بركوپرى ايله اركنه‌ده يرزيتمش ايالقلى ديكر بركوپرى وانقرده بالقحصار دنيلان كوپرى جملهٔ اثار جليله‌لرندندر .

دور سلطان محمد خان ثانی بن سلطان مراد خان ثانی
(سنه ۸۵۵)

پدرینك وفاتی خبرینك مغنیسایه وصولی عقیبنده سلطان محمد خان ثانی حضرتلری همان ادرنه‌یی تشریف ایله جالس تخت سلطنت اولمش وخلیل پاشایی مسند صدارتده بالابقا اسحق پاشایی اناطولی بکلربکی صفتیله والدماجد شاهانه‌لری جنتمکان سلطان مراد خانك نعش شریفلرینی بروسه‌یه ایصاله مأمور بیورمشلردر. آتیاً رقابت بلیه‌سیله دولته غائله احداث ایتمسندن احترازاً هنوز صبی اولان برادر شهریارلری احمد چلبینك عمرینه نهایت ویرلمکله بووقوعات الیمه اوزرینه خلقجه حاصل اولان سوء تأثیری ازاله ایچون وقعه‌دن تجاهل ایله واسطهٔ اجرا اولان اورنوس زاده علی بك اعدام ایدلدی .

همجوار حکومتلر ایله تجدید مناسبات دوستانه وهونیاد ایله‌ده اوچ سنه مدت ایچون عقد متارکه اولنوب بعده استرداد مملکته قیام ایدن قرمان اوغلی علیهنه سفر ایدلمش ونقط ذات حضرت پادشاهی اقشهره واصل اولور اولمز قرمان اوغلی استرحای صلح ایله رهن مقامنده کریمه‌سنی ازدواج شاهانه‌یه عرض ایدوب بوده نزد همایونده رهین قبول اولمغین اولوجهله سفره حسن ختام ویرلدی. بوصورتله ذات شاهانه هرطرفجه تأمین صلح ومسالمته اعتنا ایله استانبول حتمنده اولان تصور ملوکانه‌لرینی قوه‌دن فعله کتورمك املنده بولندیغی حالده قسطنطین دخی بومقصدی تحریك ایده‌جك بعض اسباب ویرمش اولدی شویله که وقوعاتی بالاده کشیدهٔ سلك سطور اولان شهزاده سلیمان بك برادری موسی چلبی ایله محارب بولندیغی اثناده مخدومی اورخان بکی ایمپراطوره تودیع ایدوب کندوسنك وفاتندن صکره میر مشار الیهك محافظه‌سی شرطیله اعاشه سیچون مقدر کافی اقچه دخی تخصیص بیورلمش ایدوکندن اشبو مخصصاتدن متراکم وایفاسی طرف شاهانه‌دن موعود اولان اوچیوزبیك اقچه ایکی قات اولهرق همان ویرلمزسه اورخان بك صالیویرلمکله برابر ترویج آمالنه معاونت دخی اولنه‌جغنی ایمپراطور الچیٔ مخصوصی واسطه‌سیله صدر اعظمه اخطار ایدوب خلیل پاشا ایسه بوکا تهدید آمیز معامله ایله مقابله ایتمش ومعمافیه خاکپای شاهانه‌یه لدی العرض الدینی ارادهٔ سنیه‌یه بناءً جواب قطعی اعطاسنی ذات حضرت پادشاهی‌نك ادرنه‌یه عودت سنیه‌لرینه تعلیق ایلمش ایدی .

بروسه‌نی تشریف شاهانه‌ده یکیچریلرك انعام طلبیله باغرشملری اوزرینه خونکار اظهار تهوره له برابر کندولرینه اون کیسه‌اقچه عطیهٔ سنیه توزیعنی فرمان بیورمشلر ایدی بوکابناءً بدما هرجلوس همایون وقوعنده عسکره انعام توزیعی عادت حکمنه کیرمشدر .

ادرنه‌یه عودت سنیه‌ده ایمپراطوره تخصیصات اعطاسنه بدل معاملهٔ تعرضیه‌یه باشلاندیغندن قسطنطین او مثللو مطالبه‌ده بولندیغنه پشیمان اولوب حالبوکه خونکار قیشی کچیردکدن صکره استانبولده بوغاز ایچنده وقتیله سلطان بایزید خان طرفندن اناطولی ساحلنده انشااولنان کوزل حصار استحکاماتی قارشوسنه یعنی روم ایلی جهتنه برحصار انشاسنه تشبثله اوسته وعمله ومالزمهٔ سائره تدارکنه ابتدار اولنمسی فرمان بیورملرینه مبنی بوکیفیت کرك ایمپراطورك وکرك بالجمله اهالینك خوف وتلاشنی موجب اوله‌رق اورخان بك ایچون تخصیصات طلبی شویله طورسون قسطنطین عتبهٔ علیای ملوکانه‌یه مخصوص الچیلر ارسالیله محل معاهده اولان اومثللو استحکام انشاسی تصورندن صرف نظرله ویرکو قبولی عرض وبیان ایتمسیله ذات شاهانه الچیلره خطاباً (سزك شهرکزی عاینده برشی یاپتیورم کندی ممالکمك حصول امنیتی چاره‌سنه باقمق ایله معاهداته خلل کلمز ایمپراطوریکز پدرم عاینده مجارلر ایله بالاتفاق اوروپا جهتنه مرورینی منع ایتمك استیه‌رك کندوسنی درجهٔ نهایه‌ده مضطر ایلدیکنی اونوتدیکزمی ایمپراطوریکزك کیلری کچید یرینی سد ایدرك پدرم جنویزلرك معاونتنی طلبه مجبور اولمش ایدی. اولوقت بن ادرنه‌ده ایدم فقط دها چوجق ایدم اهل اسلام قورقولرندن دیترزلر ایکن سز انلره اجیمازدیکز . پدرم وارنه محاربه‌سنده ایکن روم ایلی ساحلنه براستحکام انشاسنه یمین ایتمش ایدی. بن اویمینی ایفا ایدیورم بن یرمده یاپمق ایستدیکم شیلره قارشمغه حقکز ویاخود منعه اقتداریکز وارمی هرایکی ساحل بنمدر . اناطولی ساحلی اسلام ساکن اولدیغی ایچون وروم ایلی ساحلی ایسه سز اورانی مدافعه ایده‌مدیککز ایچون بنمدر . کیدوب افندیکزه سویلیکزکه شمدی حکمدار اولان پادشاه سلفلری کبی دکلدر . انلرك ارزولری بیله بنم کوجمك یتدیکی یره قدر یتشه‌مزدی . سزك عودتکزه رخصت ویریورم. فقط یوندن بویله بکا اومثللو خبر کتورنلرك دیری دیری دریلرینی یوزه‌رم) جواب مهابت نصابیله مقابله بیورمشلردر .

سلطان محمد خان ثانی حضرتلری بردها اویله الچی یوزی کورمیوب شهر عمارت اواخرنده اناطولی وروم ایلی بکلریله سائر رجال دولتك محل اجتماعی اولان بوغاز ایچنه بالذات عزیمت ولوازم انشائیه ایله التی بیك نفره بالغ اولان اوسته وعمله دخی کلمش ایدوکندن همان بنایه مبادرتله بالاقدام اوچ آیده انشا آتی رسیدهٔ ختام اولان اشبو روم ایلی حصارینه بوغاز کسن نامی ویرلمشدر . بوغازه حکمفرما اولان بواستحکام دخی عسکر واسلحه ایله تجهیز اولندقدنصکره ادرنه‌یه عودت بیوریلوب استانبولك فتحی اسبابی تأمل ومطالعه وارباب وقوف ایله دائما استشاره بیورلمقده اولدیغی حالده اسلام ایله خرستیان بینده ادرمید تجمعنده وقوعبولان بر عریضه‌ده طرفیندن بر قاچ کشی مقتول اولدیغی خبری اوزرینه ویریلان امره بناءً محل وقوعاتده بر طاقم خرستیانلر عسکر طرفندن قتل ایدلمش وبوندن طولایی ایمپراطور قسطنطین دخی بومعامله‌یه اساًتله‌مقابله قیلندن اولمق اوزره استانبول قپولرینی سدایتمکله داخل شهرده بولنان اسلام حال محبوسیتده قالمغین بو وسیله ایله طرف شاهانه‌دن دخی اعلان حرب ایدلمشدر.

ایمپراطور بروش حالی کوردرك کچن التی آی ظرفنده شهرك انبارلرینه ذخیره طولدیرمش ایدوکندن قپولری بنا ایله سد ایدرك مدافعه‌یه حاضرلندیغی کبی ذات شاهانه‌دن دخی کلوب بوغاز استحکاماتنك تجهیزاتنی معاینه ایله بوغازدن کچه‌جك کمیلردن مروریه رسمی الزمنی اراده واستانبولك خندقلرینی معاینه ایلدکدن صکره ادرنه‌یه عودت بیورمشلردر .

روم ایلی حصارینك انشاسی اثناده استانبولده طوپ اعمالی خدمتنده مستخدم اوربان نامنده برمجار ضم معاشی حقنده کی استدعاسی اسعاف اولنمامقدن ناشی ایمپراطورك خدمتنی ترك ایله کلوب سلطان محمد خان حضرتلرینه عرض خدمت ایتمکله مرقوم همان قبول واغنا ایدیله‌رك لدی الاستفهام استانبول سورینی تخریب ایده بیله‌جك برجسیم محاصره طوپی اعمال ایده‌بیله‌جکنی بیان ایتمسیله درحال ایشه باشلامسی اراده بیورلمش ونمونه اولهرق یاپدیغی بر طوپ بوغازکسن استحکامنده لدی التجربه مروریه رسمی ویرمیه‌رك کچمکده اولان برونديك کمیسنی برکاه‌ده غرق ایتمش اولدیغندن بونك ایکی مثلی جسامتده بر دیکرینك اعمالی فرمان بیورلمغله بودخی یاپیلوب اجرا اولنان تجربه‌نك نتیجه‌سی اسلامك کمال ممنونیتنی ورومیلرك خوف ودهشتنی مستوجب اولمشدر .

افکار شاهانه دائما استانبولك صورت فتحی مطالعاتیله مشغول ایدوکندن روایته کوره برکیجه صدراعظمك جلبنی فرمان بیوروب خلیل پاشا احوال ماضیه‌دن طولایی باشنه قورقمده اولمسیله حضورهمایونه کیرمدیکنده برابر کتیرمش اولدیغی التون طولو برتپسی‌یی کوندوزلك البسه‌سیله یتاغنده اوطورمقده بولنان خونکاره لدی‌التقدیم « نه یابیورسك لالا » خطاب عالیسنه جواباً خلیل پاشا « رجال دولت پادشاهلری طرفندن فوق‌العاده برساعتده چاغرلدقلرنده حضورلرینه الی‌بوش کیرمامایلیدرلر . خاکپای شاهانه‌لرینه تقدیم ایلدیکم شی یوقدر . محافظه‌سنه مأمور اولدیغم مالکزدر . » دیمسیله ذات‌شاهانه « بونك بکا لزومی یوق بنم سندن ایستدیکم استانبولك ضبطنه کوجك یتدیکی قدر بکا یاردم ایتمکدر » بیورملری اوزرینه صدراعظم مرتج‌البال اولوب چونکه خاق نظرندا وملرك هدایاسنه قاپلمش اولمق شهرتیله متهم ایدوکندن نه‌دیه‌جکنی بشاشرمش اولدیغی حالده برآز کندینه کلهرك جوابنده روم‌دولتنك اکثر ممالکنه کذات‌شاهانه‌لرینی مالك ایدن جناب خالق پای تختلرینك قپولرینی دخی آچمغه قادر اولدیغنی وبالجمله بندکان شاهانه‌لری بوبابده موفقیت سنیه‌لری اوغورنده مال وجانلرینی فدا ایتمکه حاضر بولندقلرینی عرض ایدرایتمز خونکار بتون کیجه‌یتاغنده چبالیوب خوابکاره مدیغنی بالبیان قریباً محاربه‌یه بدأ اولنه‌رق باذن‌الله استانبول النه‌جغندن صاقنوب روملرك پارەسنه طمع ایله اغفال اولنمامسی تنبیهاتیله صدراعظمك عودتنه مساعده بیورمشلردر . الحاصل سلطان محمدخان حضرتلری ایل‌ونهار استانبولك فتحی اسبابنی تحری وتأملدن خالی‌قالمیوب اشبو شهر شهرك موقعی وسور و استحکاماتنی رسم ایدرك هجوم اولنه‌جق نقطه‌لری و اردولرك صورت حرکتلرینی و طوپلرایله محاصره ادواتنك صورت وضع وترتیبلرینی اشارت وشهرك احوال داخلیه‌سیله مالك اولدیغی اسباب تدافعیه‌یه دائر اصحاب وقوفدن اخذ معلومات بیوررلرایدی .

استانبولك کیفیت محاصره وفتحی لایقیله اکلاشلمق ایچون شهرك موقع جغرافیسی نظر مطالعه‌یه النمق اقتضا ایدرکه روما دولتنك پای تخت ثانیسی اولان بو شهر یدی تپه اوزرینه بنا اولنمش ومؤسسنك اسمنه نسبتله بیزانس تسمیه ایدلمش ایدی . بعده بورایی کندوسنه مقر اتخاذ ایدن ایمپراطور برنجی قسطنطینك نامنه اضافتله بو شهره قسطنطنوپولی دینلوب دها صکره‌لری نسللری

تغیر ایدن رومیلر طرفندن استانبول وتعبیر اخرله ترکجه اسلامبول و عربجه قسطنطنیة فاروق نامیلری ویرلمشدر . فی‌الواقع استانبول بوغازی آق دکز ایله قره دکزك نقطهٔ ملتقاسی اولدیغی کبی اوروپا ایله آسیایی فارق و بناءً علیه موقعاً دیباده موجود اولان پای تختلرك الك ممتازی دینلمکه لایقدر. بو شهر اشهرك قبله وغرب جهتلری مرمره دکزی ایله محاط اولوب جهت شرقیه‌سنه یایلمش اولان بوغاز طبیعتك ساحلینه رسم ایلدیکی یدی برونی طولاشه‌رق قره دکزك جنوب غربیسنده غائب اولور. بو بوغاز غربه طوغری بر دیرسك ویرمدرك شهرك سوری التنده غایتله واسع ومحفوظ برلیمان تشکیل ایلدیکندن شهر بر مثلثه تشبیه اولنه‌بیلورکه مرمره دکزی و لیمان ایله محدود اولان جانبینی یالکز بر سور ایله مدافعه و قره‌یه متصل اولان جهتی چفته قلعه دیواری و برجلر و درین چفته خندقلر ایله حمایه اولنوب مثلثك هر زاویه‌سنده بروده قلعه موجوددر. استانبولك عساکر اسلامیه طرفندن فتحی « لتفتحن القسطنطنیة ولنعم الامیر امیرها ولنعم الجیش جیشها » حدیث شریفنه بناءً ذاتاً مقدر اولوب حتی ملوك عرب طرفلرندن اویله برمظفریته نائلیت امیدیله بالدفعات بذل اقتدار ایدلمش و بر دفعه دخی استانبول یدی سنه تحت محاصره‌ده قالوب او سفرده علمدار حضرت رسالتپناهی ابا ایوب انصاری دخی شهید اولمش ایدی.

امر محاصره‌یه شروع اولندیغی اثناده مشایخ کرامدن آق شمس الدین بالمراقبه ابا ایوب انصاری حضرتلرینك قبرینی کشف ایلدیکی مثللو استانبولك دخی نه وقت فتح اولنه‌جغنی بالکشف خبر ویرمش ایدوکندن بو تبشیرك تأثیری قلوب محاربین اسلامه برقات دها موجب شوق اولمسیله بلا تأخیر محاصره‌یه بدأ ایدلمشدر .

شهر شباطك اوائلنده ادرنه‌دن یوله چیقارلمش اولان معهود جسیم محاصره طوپنی اللی جفت مانده چکوب بونی موازنه اوزره طوتمق ایچون هر طرفنده ایکیبوز نفر پیاده یوریه‌رك و اللی نفر عربه‌جی اوسته‌سیله ایکی بوز کشی دخی کوپریلر ایله یوللری ایو حاله بولندیرمق ایچون ایلرو کیدرك استانبوله قدر شو ایکی کونلك مسافه ایکی آیده کوچ ایله قطع اولنمش و اشبو سوقیاته مأمور اولان قره‌جه بك اثنای راهده ایکی طرفه یایلوب میسیوری، آخیولی، ویزه و ایاستفانوس قصبه‌لرینی تحت تابعیته آلمشدر. عساکر شاهانه فتوحاتی استانبول

قپولرینه قدر طیامقده اولدیغی حالده شهر خرستیانلری روم ولاتین کلیسالرینك برلشوب برلشمامسی منازعات غیرمعقوله سیله اوغراشمقده ایدیلر. اولجه ایاصوفیه کلیساسنده بین الطرفین صورتا بر ائتلاف حاصل اولمش ایسه ده بوده مجرد اوروپا دولتلرینی کندو طالعلرینه اشتراك ایله امدادلرینه نائل اولمق امیدینه مبنی اولوب یوقسه میانه‌لرنده آتش مباینت مذهبیه منطفی اولمیه‌رق هرکون تجدد ایدن مبارزه‌لری رزالت درجه‌سنه وارمش ایدی .

نیسانك التنجی کونی سلطان محمد خان ثانی حضرتلری استانبول پیشکاهنده سطوت انداز اوله‌رق دیکر طوپلر ایله معاً مارالیان جسیم محاصره طوپنی دخی تعبیه ایله شهر اوزرینه کله انداختنه باشلامش ایسه ده بونی طولدیرون اتمق ایکی ساعته محتاج ایدوکندن بونکله کونده یالکز سکز کله آتیله بیلوب معهذا بر صباح حین انداختنده بو طوپ تیزجه آتش الوب صانعی اولان اوریانی پارچه‌لمشدر . بعده بو طوپك صورت استعمالنی بیله مامشلر ایسه ده او صره‌ده مجارستان قرالی ولاد سلاسه ادارهٔ امور حکومتی دور ایلدیکی خاکپای شاهانه‌یه عرض وتبلیغ ایچون معهود هونیاد طرفندن کلمش اولان دیکر بر مجار مذکور طوپك کیفیت استعمالنی عساکر شاهانه‌یه تعلیم ایتمش و بونکله اثنای محاصره‌ده خیلی ایش کورلمشدر .

قره طرفندن سورك اطرافنی احاطه ایدن اون درت بطاریه طوپ ایله بر چوق منجنیق آتش فشان اولدقدن بشقه تیر اندازلر دخی شهرك اوزرینه اوق یاغدیرمقده ولغمجیلر لغم حفریله اوغراشمقده ایدیلر .

استانبولی محاصره ایدن عساکر شاهانه ایکی یوز التمش بشبیك نفریدن متجاوز اولوب یوز بیك سواری اردوی همایونك وراسنده ، یوز بیك پیاده صاغ جناحده و الی بیك پیاده صول جناحده و اون بشبیك یکی چری معیت شاهانه‌ده اوله‌رق وسطده بولنوب زغنوس پاشا معیتیله برطاقم عسکر دخی غلطه قله‌سنه حاکم بر نقطه‌ده موقع طوتمش ایدی .

دونمای همایونه کلنجه التمش التی قطعه‌سی بیوك و یکرمی بش قطعه‌سی نقلیه کمیسی و اوچیوزدن زیاده مراکب صغیره‌دن مرکب اولمق اوزره درتیوز یکرمی قطعه‌یه بالغ اوله‌رق اشبو دونمای هنکام شتاده بوغازایچی لیمانلرندن برنده قپودان دریا بالطه اوغلنك نظارتی تحتنده تجهیز اولنوب الی الیوم اورایه بالطه

ثمانی تسمیه اولنمقده در. ایمپراطورك داخل شهرده محصور اولان عسکری تقریباً بشبیك روم ایکی یك اجنبی عسکری و بشیوز قدر جنویز عسکرندن و قوهٔ بحریه سی ایسه وندیك، جنویز، اسپانیول، فرانسز و کرید کمیلرندن مرکب اولمق اوزره درمه چاتمه اون درت قطعه سفینه دن عبارت ایدی. قره جهتندن محاربه دوام ایتمکده ایکن دونمای همایون دخی بشکطاش پیشکاهنه کلوب موافق هوایه تصادفله ساقزدن کله بیلان بش قطعه جنویز وروم کمیلرینك قارشوسنه چیقارلمش اولان برطاقم سفن شاهانه ایله محاربه یه طوتشمشلر ایسه ده افراد بحریه نك تجربه سزلکیله برابر محاصرین طرفندن آتیلان اوقلرك روی دریاده ترا کمندن کورك چکوب کمی یورتمك قابل اولمدیغندن دشمن کمیلری فرصت بولوب لیمانه دخول ایله غلطه جهتنده کی بالق پازارندن استانبول ساحلنده واقع بالق پازارینه تیمور زنجیر کریله رك لیمانك اغزی سد ایدلمسیله سفن شاهانه دخی بعض ضایعاتله کرویه رجوع ایتمش ولشبو عدم موفقیت اوزرینه قپودان دریا قولایلقله غضب شاهانه دن تخلیص کریبان ایده مامشدر. متعاقباً عقد اولنان دیوان حربده صدر اعظم خلیل پاشا استانبولك لهنده بولنه رق ایمپراطوره خارجدن دیکر امداد ورودی احتمالنی درمیان ایله ذات شاهانه یی صلح جهتنه اماله یه سعی ایلمش ایسه ده حاضر بالمجلس بولنان داماد زغنوس پاشا وعلمای عظامدن منلا کورانی ایله مشایخ کرامدن براق شمس الدین صدر اعظمك رأیی علیهنده بولنوب سائر هیئت سکوته وارمغله وذات حضرت پادشاهی لیمان اغزینه چکیلان زنجیری قیرمق ویاخود بهمه حال لیمانه کیروب هرایکی طرفدن شهره هجوم ایتمك املنده بولندیغی اثناده واردخاطر الهام مظاهر جناب تاجداری اولان برفکر عالی مسئله یی حل ایلمشدر.

بورأی صائب دونمای همایونك برقسمنی بشکطاشدن برآ لیمانه کچیرمك قضیه سی اولوب ایکی میلدن عبارت اولان بومسافه یه باغلی اغاچ وتیمور چوماقدن تمدید اولنان بریول اوزرندن برکیجه ده یتمش قطعه ایکی انبارلی وچند قطعه دخی بیوك کمیلر کچیریلوب بادبان کشای حرکت اولدقلری حالده بوری وترامپت چالنه رق لیمانه اینمش اولدقلرندن علی الصباح یتمش قطعه دن زیاده سفن حربیه نك سور پیشکاهنده لنکرانداز اولدیغنی مشاهده ایدن محصورین خائف وحیران اولمشلردر.

غلطه جهتنه مالك اولان جنویزلر لیلاً رومله ونهاراً عثمانلولره طرافدارلق کوسترمکده اولدقلری حالده برکیجه لیمانده بولنان دونمای همایونی احراق ایتمك

تشبثنده بولنمشلر ايسه‌ده بوندن خبردار اولان سفن شاهانه برآنشده جنويزلرك ايكى كميسنى طائفه‌لريله معاً غرق ايتملريله بونلره قوماندا ايدن ژان جوستنيانى قاعدهٔ بى‌طرفيه رعايته مجبور اولمش ومؤخراً استانبول ايمپراطورينك اتفاقيله عين تشبثده بولنان بروندىكلونك دخى ترتيب وسوق ايلديكى آتش‌قايقلرى كذلك احراق وطائفه‌لرى اعدام ايدلمشدر .

يدى هفته‌دنبرو قره‌جهتده امر محاصره تعقيب اولنه‌رق درت قله تخريب ايدلمش وبربيوك رخنه اچلمش اولديغى حالده ذات شاهانه كرك ايمپراطورى بردفعه‌دها عرض تسليميته‌دعوت ايتمك وكرك بوندن زياده مقاومته‌اقتدارى اولوب اولمديغنى اكلامق ايچون داماد شهريارى اسفنديار زاده‌بى استانبوله كوندروب مشارالیه دخى طرف ملوكانه‌دن دكل فقط كندوسى روملرى احيديغندن خصوصى اوله‌رق كلديكنى بالبيان نزد ايمپراطوريه دخولنده استانبول اهاليسنى مصائب اسارتدن رقايه ايچون سريعاً عرض اطاعت اولنمق شرطيله كندوسى سلطان محمدخان حضرتلرينك غضبنى تسكين ايده‌بيله‌جكنه قسطنطينى قانديرمسى اوزرينه همان عقد اولنان مجلسده حالت يأسه كلملرك شرف وغيرتى حائز الرندن بشقه‌برشى ايشيديله‌مامش اولديغندن ايمپراطور دخى اسفنديار زاده‌يه جوابنده ذات شاهانه اسلاف عظامى مثللو صلحه‌مساعده بيوردقلرى حالده بوندن طولايى جناب حقه متشكر اوله‌جغنى بيان وبوندن‌اول استانبولى محاصره‌ايدنلرك هيچ برى يشامیوب بناءً عليه ذات شاهانه‌شهرك استيمانا تسليمنى دكل فقط كندوسندن برجزيه‌مطالبه ايده بيلوب يوقسه صوك نفسه‌قدر استانبولى مدافعه‌يه يمين ايتديكنى علاوه واتيان ايلمش اولمسيله بوجواب‌اوزرينه ذات حضرت پادشاهى مايسك يكرمى طقوزنجى كونى قره وليمان جهتلرندن شهره عمومى هجوم اوله‌جغنى شهر مذكورك يكرمى دردنده اردوى همايونده اعلان ايتمكله برابر رؤسايى جلب ايله بالجمله غنائمى كندولرينه وعد ويالكز اراضى ايله ابنيه‌يى دولته حصر ايلمش واشبو تنبيهات سنيه كمال سرور وشادمانى ايله تلقى اولنمش ايدى. بعده طرف شاهانه‌دن ديكر براعلان ايله حين هجومده سورك اوزرينه ايلك چيقانلر تيمار وسنجاق احسانيله مظهر مكافات ومخاطره‌دن چكنلر قتل ايله مجازات ايديله‌جكى دخى وعد واخطار اولندى. اقشاملين اردوكاهه‌ترامپله دونما اشارتى ويرلمسيله بوغاز ايچى سواحلنده وغلطه تپه‌لرنده‌كى چادرلرده وليمانك اشاغى طرفلريله قره جهتنده شعشعه انداز اولان

شنلکلری لیلاً مشاهده ایدن محسورین اردوکاه ایله دونمای همایونی برحریق استیعاب ایلدیکی ظننده بولنمشلر ایسه‌ده متعاقباً الحان الهی مثالو علایم شادی ایشیدیلنجه عثمانلولر مظفریتلرینك نعمت وتحمیدینی اولجه‌اجرا ایتمکده‌اولدقلری اکلاشلمغله ظلمات ایچنده دوچار یأس واضطراب اولان اهالی دروننده کریه الیسون (Kyrie eleison) صدای فجیعی عکس اندازاولدیغی حالده‌ایمپراطور مواقع عسکریه‌یی طولاشوب عسکر واهالی‌یی تشجیع ایتمکده وعساکر شاهانه دخی هجومه حاضرلنمقده اولسون استانبولك امدادینه برایتالیان ومجار اردوسی کلوب یتشیور شایعه‌سی اوزرینه عسکره طورغونلق کلمش ایسه‌ده محاصره‌نك رفعنه وسیله جو اولان خلیل پاشایه اسناد اولنان بوارجوفه‌نك تأثیری چوق کورمیوب اوچنجی کونی اخشامه طوغری استانبول اوزرندن برعلامت سماویهٔ لامعه صعودی فال‌خیر عد اولنه‌رق فردای کونی ذات شاهانه براً وبحراً ترتیبات لازمه‌یی اجرا وایمپراطور دخی اسباب مدافعه‌یی مهیا ایلدکدن صکره فردای یعنی مایسك کرمی طقوزنجی کونی علی‌الصباح هجوم ومحاربه‌یه بدأ اولنمش ایدی. ارادن ایکی ساعت چوب هوز برنتیجه حاصل اولدیغی ورومیلر ایله بونلرك امدادینه کلان وندیکلولر وجنویزلر امر مدافعه‌یه بذل اقتدار ایدرك استانبول شهری باروت دوماسندن کورنمز بر درجه‌یه کلدیکی حالده جویز عسکرینك قوماندانی جوستنیانی قولندن ویاخود بجاغندن اوریلوب مجروح اولدیغی غلطه‌یه چکلمسیله بونك اولوجهله صاوشمسی محصورینه موجب ضجرت اولوب معهذا عساکر عثمانیه‌نك اك زیاده هجومنه معروض اولان سان رومن (قوم قپو) قپوسی شدتله مقاومت ایتمکده ایکن بعون‌الله تعالی شهر دیکرطرفدن استیلااولندی . شویله‌که ایمپراطور اشبو یوم هجومدن برکون اول زیر زمیندن قوشی میدانه چیقان و وقتیله لحکمة بنا ایله سد ایدلش اولان قپویی [*] آچدروب محاصرین اوزریه هجوم ایچون عسکر اخراج ایتمش وصکره‌ده قلت حزم واحتیاطندن ناشی بوقپویی قپاتدیرمغه اهمال ایلمش ایدی . اللی نفر عثمانلی عسکری بو قپودن زور ایله کیروب ارقه‌دن روم عسکرینك اوزرینه هجوم ایتملریله بوهجومك خبر هولناکی سان رومن قلعه‌سنه واریر وارمز کرك بوراده وکرك ایمپراطورك معیتنده ذاتاً سیرلمش

[۱] اودون قپوسی اوله‌جقدر .

اولان صفلره دهشت ويرديكندن بونلرى تشجيعده برفائده اولمديغى كبى عساكر عثمانيه دخى كيتدكجه تجمع ايدرك شهرك هر طرفنه يايلمقده اولديغى كوريلنجه عسكرى كندوسنى ترك ايتمك مدناشى يالكز قالان قسطنطين استدعاى موت ايله عساكر اسلاميه اوزرينه صالديروب « آرتق بنى اولديرمجك بر خرستيان قالمديمى ؟ » ديو ندا ايلديكى آنده برى يوزندن وديكرى ارقه سندن اوله رق المش اولديغى شدتلو ايكى قلنج پاره سدن دوشوب زمرهٔ مقتولينه قارشمشدر . عين زمانده عساكر شاهانه اكرى قپوده اجسام ميته يغينى اوزرندن شهره دخول ايله قتاله باشلامشلر ايسه ده ظن ايتدكلرى قدر روملرك مستحفظ عسكرى اولمديغنى اكلاينجه فتله بدل اسير اخذينى ترجيح ايلديلر . عسكردن فرار ايدن اهالى قارش مورش برحالده اياصوفيه كليساسنه طولوب عوامك اعتقاد باطلنه كوره اهل اسلامى استانبولدن ردوتبعيد ايچون كوكدن ملائكه نزولنه انتظاردە اولسون ديكر طرفدن عساكر عثمانيه استانبولك قپولرينى قيروب سيل كبى شهره دخول اينه هرطرفدن اغتنامه قويولمشلر ايدى . بوانناده سلمان روملرك النده قالمش ايديسه ده غنايمك ارتهسى الندقدن صكره عسكراوجهته دخى حوالهٔ صولت ايله مدافعه يه عديم الانتدار اولان روملر تسليمه مجبوراولهرق يوصمرده ايمپراطورك باش وكيلى مقامنده اولان لوقه نوتاره توقيف اولنمش ويوقاريده ذكرى سبقت ايدن شهزاده سليمان بك زاده اورخان بك كندوسنى سوردن آتوب فوت اولمشدر .

بو وجهله اشبو اسكى بيزانس شهرى برنجى قسطنطين طرفندن تكرار بنا اولندقدن بيك يوز يكرمى بش سنه صكره يد مؤيد دولت عثمانيه يه كچمشدر (٢٠ جمادى الاولى سنه ٨٥٧ و ٢٩ مايس سنه ١٤٥٣).

محاصره اللى اوچ كون دوام ايدوب بوده استانبولك تأسسندن برى وقوعبولان محاصره لرك يكرمى طقوزنجيسى ايدوكى تواريخجه ثابتدركه بوشهر اوچ دفعه رومتر . اوچ دفعه روما ايمپراطورلرى ، ايكى دفعه توما وتورنسيوس عاصيلرى ، ايكى دفعه بيزانس ايمپراطورلرى . ايكى دفعه بلغار قرالرى ، بردفعه خسرو ، بردفعه شاهان ، بردفعه اسلاو حكمدارى ، بردفعه روسيه لولر ، بردفعه لاتينلر ، يدى دفعه خلفاى عرب وبش دفعه عثمانلولر طرفلرندن محاصره اولنوب يالكز يدى دفعه ضبط اولنمش والحاصل استانبولك سكزنجى فاتحى سلطان محمد خان ثانى حضرتلرى اولمشدر .

ذات حضرت پادشاهی وقت ظهره طوغری شهرك عساکر شاهانه‌لری طرفندن کاملاً ضبط اولندیغی خبرینی المسیله وزرا ورجال دولت رکاب همایونلرنده اولدیغی حالده سان رومن دینلان قوم قپودن استانبوله داخل ومظفرانه برر فتار ایله ایاصوفیه پیشگاهنه واصل اولدقده آتدن اینوب یوزیدی عدد نادیده عمودی شامل اولان اشبو معبد کبیرك زیر وبالاسنی کشف وتماشا بیوردقدن صکره اصنامدن تخلیه ایله اذان محمدی اوقوتدیروب رق جماعتله اوکله نمازینی ادا ایلشاردر .

بر اولوجهله ایاصوفیه کلیسای جامع شریف هیئته تحویل قلدقدن صکره سلطنت شاهانه کومی الیه نوتاره‌یی حضور همایونلرینه جلب ایدرك امرا غلبه‌لیکی ایله مقتولین یغینلرینی بالارائه « شهری وقتنده تسلیم ایتمامك نتیجه‌سنی کوردکمی؟ » سؤال عالیسی اوزرینه نوتاره « نه ایمپراطور ونه ده کندوسی اویله برقرار اتخاذینه مقتدر اولمیوب باخصوص عدم تسلیمی تشجیع ضمنده مکتوبلر الندیغنی » عرض ایلمسیله بوجواب خلیل پاشانك صداقتی حقنده اشتباه شاهانه‌یی تجدید ایتمش ایسه‌ده صبر وتأنی بیورلدی . بعده قسطنطینك لیمانلدن چیقان جنوبز کمیلریله فرار ایدوب ایتمدیکی تفحص بیورلدیغی اثناده یکی چریلر طرفندن قتل ایدلدیکی تحقیق قلنمغله بالتحری سر مقطوعنك کتورلمسی ارادە ونوتاردایله اوغلارینه بیکر اقچه عطیه احسانیله التفات بیورلمسی اوزرینه نوتاره روم دوننمك متحیزلن رجال ومأمورینك اسامیسنی حاوی بردفتر ویرمسیله بولنارکده کردستر ایدلمسی فرمان بیوریلەرق مقتوللر میانده قسطنطینك جسدی بولنوب سری مقطوعی مقدما وارنه محاربه‌سنده قتل اولنان مجار قرانك کله‌سی مثللو اناطولی شهرلرینه کوندریلەرك تشهیر ایتدیرلمش وجسدی حقنده وظائف مذهبیه‌لرینك ایفاسیچون روملره مساعده بیورلمشدر . استانبولك فتحی اوزرینه جنوبزلرك تصرفنده بولنان غلطه جهتی دخی عرض تسلیمیت ایدرك استرحام واقعلرینه مبنی اموال واملاکلری کندولرینه ترك ایدلدی .

فردای چهارشنبه کونی ذات حضرت پادشاهی اسب سوار اولدقلری حالده شهرك اسسز وشنلکسز بر حاله کیرمش اولان سوقاقلرینی طولاشەرق سرای ایمپراطوریه وصول شاهانه‌لرنده بونك تهی وتنها بولنان دائرلرینی کزرکن شو معنیدار اولان بیتی سرد وتذکار بیورمشلردر :

پرده‌داری میکند درقصر قیصر عنکبوت
بوم نوبت میزند بر کنگر افراسیاب

بعض احوالك الجا آتنه مبنی اولجه حیاتلرینك باغشلانمسی موعود اولان برطاقم رومالر دخی قتل اولنوب وندیك و اسپانیا قونسلوسلریده بو میانه داخل اولدی. جوستنیانی برمدتجك صکره یاره‌سنك تأثیرندن وفات ایدوب سائر اجنبی ضابطانی ایسه ایمپراطورك معیتنده محو اولمشلر ایدی.

الحاصل فتح و تسخیره عائد اجرا آت ایله اعتنام اموال خصوصاتی رسیدهٔ ختام اولدقده فاتح سلطان محمد خان حضرتلری استانبوله تکرار اهالی اسکانی وآثار موجودهنك تعمیراتی و ابنیهٔ جدیده انشا آتیله شهرك استکمال اسبابی عمرانی مادلریله مشغول اولدیلر.

سلاح قونیله زیر تبعیت شاهانه‌لرینه الدقلری خرستیانلرك متعاقباً کوکلنی المق مقصد حکمت مرصدینه مبنی حقلرنده اظهار مأثر حمانتله اول باول بر روم پطریقی تعیینته شروع بیورلوب بوده حضرت فاتحك علو افکار ملوکانه‌لرینه بر دلیلدرکه هنوز سیف ظفر الده ایکن تأسیسات سیاسیهٔ حکیمانه ایله فتوحات واقعه‌لرینك تأمینی دوشنوب فراریلرك بلا خوف خانه‌لرینه عودتلری واهالی کك کاکان ایشلریله مشغول اولملری اعلان اولنمقله برابر سنوت اولان پطریقك یرینه عادت قدیمه اوزره بر دیکرینك انتخابی اراده وفرمان بیوردیله‌رق برموجب ارادهٔ سنیه پطریقلکه انتخاب اولنان یورکی پنادیوس مائدهٔ سنیه‌یه دعوتله حضور همایونده شرف مثوله نائل‌ایتدره مأموریتی اجرا و کندوسنه ذی قیمت بر عصا دخی اعطا بیورلدیغی مثللو بعده پطریق مومی الیه بعض معافیات و مساعدات دائر برات عالیشان دخی ویرلدی. غلطه جهتی تحت انضباطه الندیغنی متعاقب طربزون و سینوب حوالیسندن بشبیك خانه اسلام جلب اولنه‌رق استانبولده اسکان ایدلدی.

استانبولك فتحندن یکرمی کون صکره ذات شاهانه ادرنه‌یی تشریفلرنده صدراعظم خلیل پاشانك نزد همایونده تحقق ایدن مسلك غیر مستقیمانه‌سندن طولایی اعدامیله یوزیکرمی بیك دوقه‌یه بالغ اولان اموالی مصادره اولندی. استانبولك فتحنه دائر مصر سلطانیله ایران شاهنه و مکهٔ مکرمه امیرینه نامهٔ همایونلر ارسال بیورلدیغی مثللو همجوار خرستیان حکومتلرینك تبریکنامه‌لرینه

شرفتسطیر بیوریلان اجوبهٔ عالیه اوزرینه صرب اون ایکی بیك و له اون بیك دوقه ویرکوی سنوی ویرمك اوزره عرض مطاوعت ایلدیلر .

ساقز ایله مدللو اطه‌لرینه متصرف اولان جنویزلره بری اوچ بیك ودیکری التی بیك وطربزون ایله قره دکزك آناطولی سواحلنه ایکی بیك دوقه ویرکو طرح اولنوب راکوزه جمهوریتك ویرکوی سنویسی اولان اون بشبیك دوقه دخی اوتوز بیکه ابلاغ ایدلدی .

ذات حضرت پادشاهی اوسنه موره وارناودلقده بعض اجرا آتله مشغول اولوب فرداسی سنه صرب قرالنه برالچی ارسالیله شویله برارادهٔ سنیه تبلیغ اولندی : « حکم سوردیکك مملکت سنك دکل . لازارك اوغلی آتیه‌نکدر ؛ بناءً علیه بنمدر (لازارك قزینك قاین والده‌سنك حقوقی مناسبتیله) انجق پدرینك حصه‌سیله صوفیه‌شهرینی واراضیسنی سکا ترك ایده‌بیلورم . اکر بویله‌جه اویوشمغی دریغ ایدرایسه‌ك اولبابده سلاحه مراجعت ایدرم . »

اشبو ارادهٔ سنیه اوزرینه قرال یورکی هونیاددن استمدادایچون مجارستانه صاوشدیغی برسی الور المزذات شاهانه تام قوتله ادرنه‌دن حرکت بیوروب دیکر طرفدن هونیاد ایله قرال یورکی طونه‌یی مرور ایله برو طرفده غارته باشلامشلر ایسه‌ده سلطان محمد خان ثانی حضرتلری اردوی همایونی صوفیه‌ده براقوب ایکی بیك سواری ایله یلروبه یوریمشلر واعدایه تصادف ایتمه‌رك صربستانده کائن بیك کشی اسیر وسمندره قلعه‌سنی فتح وتسخیر ایدرك ادرنه‌یه عودت بیورمشلر ایدی . فیروز بك اوتوز بیك عسکرله مجارلر ایله صرپلولره قارشو خرسوه‌ده براغلمش ایدوکندن بونلرله وقوعبولان محاربه‌ده فیروز بکك اسیر دوشمسی اوزرینه ذات حضرت پادشاهی دشمنلرك حقندن کلمك ایچون همان قوهٔ کافیه ایله عزیمت بیورمش اولدقلری حالده هونیاد مجارستانه عودت وصرپ قرالی دخی دولت علیه‌یه سنوی اوتوز بیك دوقه ویرکو ویرمك اوزره استدعای صلحه مسارعت ایلمش اولملریله اولوجهله عقد مصالحه ایله استانبوله عودت بیورلدی . (سنه ۸۵۸)

بعده فاتح حضرتلری استانبولك تنظیم و تحسینی خصوصاتیله مشغول اولهرق ایوب جامع شریفی ایله اقامت شاهانه‌لرینه مخصوص اولمق اوزره اسکی سرایك انشا آتنه همت بیوردیلر . برسنه‌دنبرو محل اولان مسند صدارت روم ایلی

والیسی محمود پاشایه توجیه بیورلدی. مشار الیهك پدری صرب ووالده‌سی روم اولوب کوچکدن اندرون همایونده تربیه ایدیله‌رك ایچ اغالغندن ترقی ایتمشدر.

فرداسی سنه صربستانده بوودا تربدیجا وطاشحصار شهرلری فتح اولنوب عساکر شاهانه نائل غنایم کلیه اولدیلر. (سنه ۸۵۸).

بوانناده سائر اطه‌لرمثللو ردوسدن دخی ویرکو المغه تشبث اولنه‌رق قوالیه‌لرك عدم موافقتی اوزرینه دونمای همایون سوق اولنمش ایسه‌ده ضایعاتدن بشقه برنتیجه حاصل اولمدیغندن دیکر اطه‌نرجه‌موجب استفاده بعض اجراآتله اکتفا اولندی.

دولت علیه تهیأت حربیه‌ده بولدیغی شایعه‌سنه مبنی هونیاد اسباب تدافعیه‌یی حاضرلمقده ایکن ذات حضرت پادشاهی یوزاللی بیك عسکر واوچیوز طوپ ایله بلغرادپیشکاهنده ظهور ایدرك قلعه‌یی بالمحاصره دوکمکه‌باشلامش وهونیاد دخی مجارستانده جمع ایده بیلدیکی عسکر ایله‌پاپاطرفندن امداده کوندریلان التمش بیك اهل صلیبی بالاستصحاب بلغرادك مدافعه‌سنه شتاب ایلش ایدی. فتح اولنان استانبول استحکاماتنك یاپانده بلغرادك ضبطی مشکل اولمیه‌جغی اعتقادیله بدایة ایشه پکدم اهمیت ویرلمامش ایسه‌ده محاربات واقعه‌ده یکرمی درت بیك عسکر شهید اولدیغی حالده قلعه‌نك فتحی قابل اولمدیغی ونهایت الامر ذات شاهانه سل سیف ایدرك بالذات محاربه‌یه کریشوب اوردیغنی ایکیه بولدیکی اثناده کندوسی دخی بجاغندن مجروح اولدیغی جهتله رفع محاصره ایله صوفیه‌یه عودت وهونیاد ایسه کذلك بو محاربه‌ده المش اولدیغی یاره‌نك تأثیریدن یکرمی کون صکره بلغرادده وفات ایتمشدر. (سنه ۸۶۰).

فرداسی سنه بری اماسیه‌ده ودیکری مغنیسا‌ده بولنان شهزادکان بایزید ومصطفی چلبی‌لر ادرنه‌یه جلب بیوریله‌رق مراسم معتاده ایله امر مستون ختانلری اجرا اولندی.

ذات حضرت شهریاری استانبولده یدی قه‌نك انشاآتنی اکمالدن صکره موره‌نك حوزهٔ حکومت سنه‌یه الخالنی بالتصمیم صدر اعظم محمود پاشایی صربستان قلعه‌لرینك ضبطنه مأمور بیوردقلری مثللو ذات شاهانه‌لری دخی موره‌یه متوجهاً حرکت ایلمشلر ایدی.

صدر مشارالیه تهیه ایتدیکی اردو ایله صربستانه عزیمت وبرخیلی شهر وقلعه‌لری زیر ضبط واداره‌یه الهرق اله کچن اسرا وغنایم کایه‌یی کتیروب اسکوبده خاکپای ملوکانه‌یه تقدیمه مسارعت ایلدی. (سنه ۸۶۲).

بلغراد قلعه‌سی محاصره‌دن قورتلدقدن براز صکره قرال یورکی وفات ایدرك زوجه‌سیله کریمه‌سی مارایی[۱] وغره‌غوار أتیه‌ن ولازار اسملرنده اوچ اوغلنی ترك ایدوب لازار اعمی اولان بیوك قرنداشلرینی طرد ووالده‌سنی تسلیم ایدرك حکومتی غصب ایلمش ودولت علیه‌یه سنوی یکرمی بیك دوقه ویرکو ویرمکی عرض یله موقعنك تأییدینه چالیشمش ایسه‌ده برشی استفاده ایتمکسزین برآی صکره وفات ایتمش ایدی . مارا برادری غره‌غوار وعموجه‌سی توماس ایله عتبهٔ سنیه‌یه التجا ایدوب طرف شاهانه‌دن دخی صرب حکومتنده اولان حقوقلرینك محافظه‌سی وعد بیورلمش اولدغی حالده لازارك زوجه‌سی هلن صربستانی دولت علیه‌نك اندن قورتارمق امایله کریمه‌سنی بوسنه حکمدارینك ولیعهدینه تزویج ایتمکله برابر صربستانی برتیمارحکمنده پاپایه عرض وپاپا دخی یونی قبول ایله طرفندن قاردینال آنجلویی بالتوکیل کوندرمش اولوب حالبوکه اورتودوقس اولان صرب وجوهی مومی‌الیها قرالیچه‌نك اشبو بخشایش ایله قتولك ملتنه اولان میلنی خوش کورمدکلرندن دولت علیهٔ عثمانیه‌یی پاپانك حکومتنه بالترجیح صدر اعظم محمود پاشانك برادری میشل اوبوغویجی رئیس انتخاب ایتمشلردر. بونك اوزرینه مومی‌الیها هلن اوبوغویجی بردسیسه ایله درون قلعه‌یه جذب ایدرك طوپوب محبوساً مجارستانه کوندرمش ایسه‌ده اواثناده ذات شاهانه پرزرینی ضبط ایله ملکهان سمندره‌نك پیشکاهنده ظهور ایدرك ایلك تکلیفده هلن اشیاسیله برابر چیقوب کیتمك اوزره قلعه تسلیم اولنمش واشبو مقر حکومته تبعاً دیکر اوچ مهم قلعه‌لردخی عرض تسلیمیت ایدرك بوصورتله صربستان ممالك شاهانه‌یه برایالتی حکمنه کیرمشدر. (سنه ۸۶۳) .

بروج محرر منقرض اولان روم دولتنك موره جهتنده‌کی بقیهٔ مملکنده متوفی ایمپراطورك خاندانی اعضاسندن مستقلاً اجرای حکومت ایدن توماس ودیمتریوس حسب الرقابه یکدیکری علیهنده مخاصمه‌ده بولندیغندن ذات حضرت پادشاهی بوحالدن بالاستفاده اردوی همایون ایله موره‌یه عزیمت ایدرك هر ایکی طرفله دوام ایدن محاربه‌یی نتیجه‌سنده وندیکلولرك تصرفنده بولنان بعض لیمانلردن ماعدا موره قطعه‌سی کاملاً ضبط وتسخیر ایدلمش اولغین آینوس اطه‌سی دیمتریوسك اقامتنه واورانك طوزخانه وارداتیله سنوی التمش بیك اقچه‌سی دخی

[۱] مار سلطان مراد ثانی‌نك زوجاتندن اولوب فاتح سلطان محمد خان حضرتلرینك جلوسنده متوفی معاش تخصیصیله پدرینك نزدینه کوندرلمش ایدی .

معیشتنه تخصیص قلنمش وتوماس ایسه فامیلیاسیله معاً رومایه فرار ایتمشدر .
بوصورتله فاتح سلطان محمد خان ثانی جلوس همایونلرینك اونجی واستانبولی
فتحنك یدنجی سه‌سی روملرك اوروپا قطعه‌سنده‌کی بقیهٔ ممالکنی دخی کاملاً
ممالك شاهانه‌یه الحاق ایله مظفراً ادرنه‌یه عودت بیورمشلردر . دور سلطان
مراد خان ثانی‌ده دولی خیلی اشغال ایدن اسکندر بك بوزمانده دخی حرکات
عصیانیه‌سن خالی قالمیوب استانبولك فتحندن بری رناودلقده وقوع بولان
محاربالرده اکثریا مرقوم مغلوب اولمش ایسه‌ده دولتجه‌ده خیلی تلفاتی مؤدی اولدیغنه
وچونکه بیزانس دولتنك بقیهٔ انقاضی اولان طربزون امپراطورلغنك اورته‌دن
قالدیرلمسیله مملکتنك ضمیمهٔ ممالك شاهانه ایدلمسی اقتضای مصلحتدن اولوب
انجق بوبابده اولان تصمیمات سنیه‌نك موقع اجرایه وضعی روم ایلی جهتندن
اسایشك تمامیٔ تأمینه متوقف بولندیغنه بناءً آرناودلق ایله یانیه ایالتی اسکندر
بکك تصرفنده قالمسی خصوصنه مساعدهٔ سنیهٔ پادشاهی شایان بیوکیله‌رق اولوجهله
برعهدنامه دخی اعطا اولندی. (۸٦۵ سنه) .

متعاقباً تدارکات سفریه‌یه بدأ اولنوب فقط بوسفرك سمت مقصودی هرکسك
مجهولی اوله‌رق حتی سبب تجهیزاتی سؤاله متجاسر اولان برقاضیعسکره ذات
شاهانه تهورله: «اکر صقالمدن برقیل سبب تجهیزاتی بیلمش اولسیدی بن ان
چیقاروب آتشه آتاردم.» جوابنی ویرمش ایدی. سلطان فاتح حضرتلری امور
معظمه‌ده وباخصوص تشبثات حربیه‌ده سر وسرعتی مدار موفقیت عد ایدوب
مقصد اصلی طربزون ایله سینوبك زیر ادارهٔ دولته ادخالی مادده‌سی ایله‌یسه‌کم
او صرده اماصره‌یه متصرف اولان جوبزلر بیزانس امپراطورلری زماننده
اولدیغی کبی ینه غلطه‌نك کندولرینه ترکی طلبنده بولنوب بوکا ده جواب رد
ویرلمسنه مبنی جنویز جمهوریتی طرفندن دولت علیه‌یه اعلان حرب اولندیغندن
درحال یوز اللی سفینه‌دن مرکب بر دونما ایله صدراعظم محمود پاشا قره‌دکزه
سواق اوله‌رق اماصره شهر شهیری بالمحاصره ایلك تکلیفده تسلیم اولمغین
توابعیله‌معاً ضبط اولنوب اهالیسنك ثلثانی لاجل الاسکان استانبوله سوق ایدلدی.
ذات حضرت پادشاهی اولجه اسفندیار اوغلی اسماعیل بکله بالمخابره مومی الیهك
زیر حکمنده بولنان اسکوب امارتنی الوب کندوسنه قلبه‌یی ویره‌جکلرینی
اخبار بیورمقله برابر اردوی همایونی اسکوبه کوندرمش اولدقلرندن کرچه
اسماعیل بك اسباب تدافعیه‌یه مالك ایدیسه‌ده دولت علیه‌نك قوتنه مقاومت

ایده‌میه‌جکنی بیله‌رك امارتی تقدیمه مجبور اولمش و یرینه مع‌ملحقات یکی‌شهر، اینه‌کول و یارحصار شهرلریی آلمشدر .

بوندن صکره طربزونك ضبط وتسخیرینه صره کلمش ایسه‌ده آق قیون سلاله‌سی امیری اوزون حسن بکك ایمپراطور (داوید قومن) ه مناسبت صهریه‌سی جهتله معاونتی ملحوظ اولمسنه مبنی ذات شاهانه ابتدا اولطرفه عطف نظرله چونکه امیر مومی‌الیه او هنکامده توقادك جهت شرقیه‌سنده وارضروم طریقی اوزرنده واقع قاچونلی حصار قلعه‌سنی متصرفی حسین بکدن بالخصوص المش ایدوکدن بونك استردادیله برابرارضروم اوزرینه حرکت ایتمسیله بوندن متوحش اولان اوزون حسن ذات شاهانه‌نك استقبالنه کوندردیکی والده‌سنی تأمین صلحه توسیط ایلمش و بوده نزد همایون ملوکانه‌ده رهین قبول اولهرق طربزون ایمپراطوریله مناسبات دوستی‌نك قطعی شرطیله تأیید صلح مساعده بیورلمشدر. بونك اوزرینه ذات شاهانه طربزونه متوجه‌اولوب اولجه دونمای همایون ایله طربزون پیشکاهنه مواصلت ایدن صدراعظم محمود پا شانك تضییقاتنه ایمپراطور مقاومت ایتمك املنده بولنمش ایسه‌ده اردوی همایون دخی یتشوب قره طرفنی تمامیله حریت وخزینه‌سنه مالك اولهرق چیقوب کیتمك و یاخود هپسندن محروم اولهرق اولمك شقلرندن برینك اختیاری تکلیفی اوزرینه بالمخابره طربزونی تسلیم ایله بورانك وارداتنه قریب دیکر بر محلده کندوسنه وارادات ویرلمك مقاوله‌سیله ایمپراطور طربزونك نختارلرینی بالتسلیم فامیلیاسی خلقیله معاً چیقوب استانبوله کیتمش وطرف ملوکانه‌دن طربزونك اداره‌سی حضر بکه تودیع بیوریله‌رق بورا اهالیسندن‌دخی برطاقمی استانبولك نفوسنی آرترمق ایچون لاجل‌الاسکان درسعادته کوندرلمشدر. بووجهله استانبوله کوندریلان اهالیدن اسلام‌اولنلر داخل شهره وخرستیانلر استانبول‌حوالیسنده احداث اولنان‌قریه‌لره‌یرلشدیریلور ایدی . بوارادہ ایمپراطور داویدك‌قرنداشی قزندن یعنی اوزون حسنك حرمندن کندوسنه کلان واوغللرندن برینك‌یاخود عموجه‌سنك کوندرلمسنه دائر اولان برمکتوب اشتباهی‌داعی‌اولمسنه مبنی‌ایمپراطور فامیلیاسی خلقیله برابر حبسه اتیلوب خنکارك استانبوله عودتنده جمله‌سی حضور شاهانه‌لرینه‌چیقاریله‌رق اسلامیتله‌موتدن‌برینی اختیارایتملری لدی‌التکلیف ایمپراطور اهتدایی قبول ایتمسنه مبنی کندوسیله برادری وبرادر زاده‌سی

واولادندن يديسى اعدام اولنوب اهتدا ايدن سكز نجيسى ايله زوجه‌سى براغلمش وقزلرى بعض ذوات ايله تزويج ايدلمشدر .

بوصورتله بيزانس ايمپراطورلرينك روم ايلى واناطوليدن كوكلرى كسيلوب سلطان محمد خان ثانى حضرتلرى استانبولك فتحندن برو امضاى شاهانه‌لرنده استعمال بيوردقلرى وجهله سلطان البرين والبحرين عنوانى تماميله حائز اولمشلردر .

سينوب ايله طرابزونك فتوحاتى ختامپذير اولوراولمازذات شاهانه افلاق ويوودەسى ولاد اوزرينه سفر آچدى . تواريخجه نامى رسواى اولان بوغدار ويوودە مجارلرجه شيطان اولاحلرجه جلاد مسلمانلرجه قازقلو ديه توصيف اولنمسنه نظراً نه درجه‌لرده كوتو اولديغى اكلاشيليور ايسه‌ده اجراآت وحشيانه‌سى شو برقاچ مثالدن دخى استدلال اولنه بيلوركه بوظالمك الك زياده حظ ايتديكى شى قازيقه اورديغى اسلامدن بردائره تشكيليله بونلرك آه واينين ايله جان چكشدكلرى اثناده اورته‌لرنده سفره قوروب دائره‌سى خلقيله طعام ايتمسى ايدى . اكثريا اسير ايتديكى اسلامك اياقلرينك درياسنى يوزديروب طوز سوردير ودها اجيسنى آرتيرمق ايچون ياره‌لرنى كچيلره يلاتديرر ايدى . طرف شاهانه‌دن كلان مبعوثلر يانه كيردكلرنده باشلرينى آچمغه راضى اولمدقلرى جهتله نفسلرينه كران كلان بومراسمدن كندولرينى الى الابد قورتارمق ايچون ديه‌رك اوچر چيوى ايله صاركلرينى باش كميكلرينه چيويانديرمش وبركون مملكتدن اولان ديلنجيلرك كافه‌سنى دعوت ايدرك ات وشراب ايله قارنلرينى طويوردقدن صكره مجمع اولدقلرى صالونه آتش ويره‌رك جمله‌سنى علولر ايچنده ياقوب محو ايتمشدر . بردفعه دخى انالرك مملرينى كسوب يرينه چوجقلرينك باشلرينى قويمغى تخيل ايتمش وانسانلرى لحم كبى طوغرايوب قاينامق ايچون بر آلت ايجاد ايلمشدر . مركبه راكب اولان بركشيشى طوتديروب مركبله معاً قازيقه اورديرديغى كبى برپاپاس دخى آخرك مالنه دوقنامامسى ايچون وعظ ايتديكى حالده سفره‌ده ولادك كسديكى اتمكى يمش اولمسندن طولايى قازيغه اورلمق جزاسنك الك شدتلوسنه دوچار اولمشدر . حامل اولديغى حالده شبهه ايلديكى متره‌سنك قارنى كندى ايله ياروب كشف ايتمش وبعض چوجقلره انالرينك اتلرينى كباب ايتديره‌رك زور ايله يديرمشدر . مجارستاندن واردلدن لسان اوكرنمك اوزره كوندريلان درتيوز طلبه‌يى مجتمعاً آتشه ياقديروب محو ايلدى . بو همبالو التيوز تجارى چارشو ميدانىنده

قازیغه اوردیردی . اولاحلردن شبهه ایلدیکی بشیوز کوی کهیاسی ووجوهنی قضالرینك نفوسنه دائر طوغری ایستاتستیق ویرمدکاری وسیله‌سیله عین جزا ایله جزالندیردی مع هذا بوشدائدك کافه‌سی دولت علیه‌ایله وقوعبولان محاربه‌ده بلغارستانده صورت عمومیه‌ده اجرا ایلدیکی غدارلغه نسبتله هیچ حکمنده قالور. ذاتاً سلطان محمد خان حضرتلری وقتیله بوداهیه‌نك ویووده اولمسنه یاردم ایتمشلر ایدی. ذکور واناث وصبیان یکرمی بیکدن زیاده نفوس تلف ومقامنده تمکن ایدرك بوحال ایله برابر خائن ویرکوی سنوی‌یی ویرمدیکی کبی کلوب عتبهٔ سنیه‌یه عرض عبودیت دخی ایتمدیکی جهتله ذات شاهانه بونك یرینه قرنداشی (راکلی) ك نصبنی بالتصمیم برتدبیرایله ولادك شخصنی الهکورمك‌ایچون ودین والیسی حمزه پاشایی تعیین واعزام بیورمشلر ایدی مشارالیه دیوان افندیسی مهتدی یونس بك ایله معاً افلاقه بالوصول برتقریب ولادی کتورمك امیدیله کندوسنی کورشمکه دعوت ایتملریله بونلرك حالندن شبهه ایدن ولاد کندولرینی بالتوقیف اللرینی وایاقلرینی‌قطع ایتدیردکدنصکره قازیغه اوردیرمش فقط حمزه پاشانك رتبه‌سنه کوره قازیغی رفقاسنك قازیقلرندن دها مرتفع اولمسنه اعتنا ایلمشدر. مع‌هذا تعقیبات شاهانه‌دن دم‌خباثت آلودی باشنه صعود ایدن ولاد اعلان خصومتده سلطان فاتح حضرتلرینه مسابقتله همان بلغارستانی اغتصابه مسارعت ومملکتی یاقوب بیقه‌رق اهالیدن اسیر ایتدیکی یکرمی بشبیك کشی‌یی چکوب کتورمش ایدوکندن اشبو وقوعات فضیحه‌یه واقف اولان ذات حضرت پادشاهی پرآتش غضب اوله‌رق درحال ایکی‌یوز اللی بیك عسکر جمعی فرمان بیورمشلر وتهیأت لازمه ایله صدراعظمی ایکی یوز بیك عسکرله براً یوله چیقاروب کندولری دخی یکرمی بش قطعه قالیون ویوز اللی دیکر سفینه‌دن مرکب بردونما ایله بحراً عزیمته شتابان اولمشلرایدی. ودینه مواصلت شاهانه‌ده ابرائیل وبوکا مماثل‌دیکر شهرلر احراق اولندیغی اثناده ولادعسکرینی ایکی‌یه تقسیم ایله سکز اون بیك نفر رادەسنده اولان بر فرقه‌سنی بر اردوی هایونك مدافعه ودیکر فرقه‌سنی دولنله متفق بولنان بغدانلولرك مقابله‌سنه چیقاروب کندوسی دخی داخل اولدیغی حالده بوکیجه عساکر شاهانه‌نك اوزرینه شبخون ایلمش ایسه‌ده برایش کوره‌میه‌رك علی‌الصباح رجعت ایتمسیله امرادن علی بك طرفندن بالتعقیب عسکرندن بیك نفری اسیر

ایدیلوب کندوسی شیطان کبی غائب اولدیغندن ذات شاهانه اردوی همایون ایله داخل مملکته کیروب ومقر حکومتی محاصره ایتمکسزین کچوب شهرك برازاوته سنده اورمان کبی طولی یارم ساعت امتداددن دیکیلی قازیقلر اوزرینه یکرمی بش بیکدن زیاده اسلام بلغار ذکور واناث وصبیانك چیویلنمش وقازیقه اورلمش اولدیغی لدی المشاهده بومنظرهٔ هول انکیزدن نفرت ایدوب ولاد ایسه بغدان طرفنه صاوشه رق مملکتك مدافعه سنه التی بیك عسکر براقمش وبونلره عساکر شاهانه طرفندن تلف ایدلمشدر. بعده ولاد بغداندن دخی فرار ایله مجارستانه التجا ایلمش ایسه ده اورادہ حبسه القا اولنمسنه مبنی اردوی همایونك درسعادته عودتی اثناسنده قرنداشی رادل طرف شاهانه دن ویوودہ نصب بیوریلوب اون بش سنه مدت افلاقی حسن اداره ایتمکده ایکن مومی الیهك وفاتی اوزرینه ولاد ملعونی مجارستاندن فرار ایله کلوب بنه افلاقی ضبط ایلمش وفقط ایکی سنه صکره مرقوم کندوکوله سی طرفندن قتل ایدیلهرك سر مقطوعی ممالك شاهانه یه تسییر اولنمشدر.

۸۶۷ سنه سنده افلاق سفرندن عودتده عسکره ذات حضرت پادشاهی مدللو اطه سنی بالمحاصره فتح ایدوب فزداسی سنه ترسانهٔ عامره یی بالتنظیم خیلی سفائن حربیه انشاسیله دونمای همایونك تزیید قوتنه اعتنا وبلاغ ساره ایله برابر آق دکز بوغازنك روم ایلی جهته سدالبحر و باطولی سالجه چناق قلعه سی دنیلان استحکاماتی بنا ایلدی. بوتدابیردن مقصد شاهانه ایسه وندیکلولرك آق دکزدن واسکی شرق امپراطورلغنك دائره سی ایچندن ردی تصمیمنه مبنی استانبولی بحراً وندیکلولرك هجومندن وقایه ایتمك مادده سی ایدی. بوهنکامده سلطان محمدخان ثانی حضرتلری استانبولده فتح جامع شریفنك بناسنه ده موفق اولدی.

ذات حضرت پادشاهی وندیکلوله اعلان حرب ایتمزدن اول آدریاتیق دکزنده کائن حکومتلری وندیکلوله معاونت ایده میه جك برحاله قویمق ایچون یوز اللی بیك موجودلی برارده استحضاریله بوسنه قرالنك دولت علیه یه بر ویرکوی سنوی ویرمك تکلیفنه عدم موافقتی جهتله اوزرینه حرکت اولنه رق اسکوبه مواصلت شاهانه ده صدراعظم محمودپاشا قرال مشارالیهك تحصن ایلدیکی بابقزا قلعه سنك فتحنه مأمور ایدلمسیله صدر مشارالیه اوچ کون محاصره ایله مذکور قلعه یی المش وفقط قرال اورادن صاوشمش ایدوکندن بالتعقیب قلیوقسی قلعه سنده کندوسنی محاصره ایتمکین لدی التضییق دوچار خوف اولان اهالی

صدر اعظمه مبعوثلر ارسالیله کندولرینك وقرالك حیاتی أمین اولمق شرطیله قلعه‌یی تسلیمه راضی اولمریله اولوجهله امضالنان برمقاوله نامه اوزرینه قلعه تسلیم اولنمش وکروده دیکر بعض قلعه‌لردخی طرف شاهانه‌دن ضبط ایدلمشدر. فتح اولنان بوشهرلر اهالیسندن قائدٔ متخذه وجهله اغنیا قسمی اولان برنلئی پای‌تخت سلطنت سنیه‌نك نفوسنی آزترمق ایچون لااجل‌الاسکان استانبوله کوندریلوب وسط حالده بولنان ثالث نانیسی اسرا اولەرق عسکره توزیع واعطا وفقرا قسمی اولان بقیه‌سی دخی محللرنده ابقا اولندی .

صدر اعظم طرفندن وقوع حال خاکپای ملوکانه‌یه لدی‌العرض بوسنه قرالنك برحیات براغلمسی موافق مصلحت کورلمدیکی جهتله اغبرار شاه نه‌یی مؤدی اولوب مع مافیه امام فخرالدین رازی مرحومك سلاله‌سندن وعلمای متبحرینندن شیخ علی بسنامی معیت سنده‌ده بولندیغندن صدر اعظم طرفندن حکومة برخرستیانه ویرلان اویله برعهدك نقضنه مساغ شرعی اولوب اولمدیغی لدی‌الاستفتا شیخ مومی الیه مطلوبه موافق فتوی اعطاسیله برابر اجراسنی دخی کنه و اوزرینه الملغین موجبنجه شرفصادر اولان ارادهٔ سنیه‌یه بناءً شیخ مومی الیه طرفندن قرالك بوینی اورلمش وبوسنه پرنسلرندن اوچ کشی دخی چادرلرنده اعدام ایدلمشدر . بوصورتله بوسنه قطعه‌سی ممالك شاهانه‌یه ضمیمه ایدیله‌رك تحت ادارهٔ آلندی . اواثناده موردده وندیکلولرایله محاربه‌یه باشلانوب شویله‌که اتنه متحرکی پاشانك کوله‌سی اون بیك اقچه سرقت ایدرك صاوشوب «فوروق» دعوندیکلوله التجا ایتمش وطلب واقع اوزرینه کوله بالارتداد خرستیانلغی قبول ایلدیکی بیانیله تسلیم اولنمامش ایدوکندن مورد والیسی اورنوس زاده عیسی بك وندیکلولرك بعض شهرلرینی ضبط وتسخیره باشلامسیله وندیك جمهوری طرفندن دخی اعلان حرب اولنمش وبو صورتله محاربه‌یه کیریشلمش ایدی .

بوارادهٔ قرمان اوغلی ابراهیم بك ذات حضرت پادشاهی‌نك خاله‌سی سلطان حضرتلرندن اولان التی اولادی برحیات ایکن برجاریه‌دن اولان یدنجی اوغلی اسحق‌بکی کندوسنه خلف نصبیله بالجمله احوالنی اکا تسلیم ایلمسی اوزرینه دیکر اولادی پدرلری عاینه تیمام وکدوسنی قونیه‌ده توقیف وبعده اورادن دفع وتبعید ایلدکلرندن ابراهیم بکك کرك کدرندن وکرك اختیارلقدن وقوع وفاتنه

مبنی قونیه‌یی ضبط ایدن بیوك اوغلی پیراحمد بك ایله اسحق بك میانه‌لرنده واقع اولان مجادله اثناسنده قرنداشلرندن بعضیلری ذات شاهانه‌یه التجا ایلدکلری کبی اسحق بك دخی آق‌قیون حکمداری اوزون حسندن استمداد ایتمکله ذات حضرت پادشاهی اناطولی‌یی بالتشریف وبالمحاربه قره‌مان اوغلرینك تصرفنده بولنان یرلر ضبط اولنه‌رق ممالك شاهانه‌یه الحاق ایدلمش واسحق بك اوزون حسنك نزدینه فرار ایتمسیله محاربه‌یه نهایت ویریلوب قره‌مان ولایتی کدك احمد پاشایه توجیه بیورلمشدر .

بوسفرده قونیه وقره‌مانده بولنان باجمله اوسته وعمله کروهنك استانبوله کوندرلمسی حقنده شرف صادر اولان ارادهٔ سنیه‌یی محمود پاشا حقیله اجرا ایتمامش اولدیغنه وذاتاً مشارالیهك مقدما بوسنه قرالنه ویردیکی تأمیناتدن طولایی ذات شاهانه مغبرالخاطر اولدیغی حالده وزرادن روم محمد پاشا دخی صدراعظم حقنده القا آتدن خالی قالمدیغنه بناءً صدرمشارالیهك عزلی بالتصمیم تاتار حکمدارانی نزدنده جاری اولان قاعده اوزره اقامت ایتدیکی جادرك ایپلری کسدیریله‌رك جادر باشنه دوشیرلمش ومسند صدارت روم محمد پاشایه توجیه بیورلمشدر .

معهود اسکندر بك ایله عقد اولنان مصالحه اوچ سنه دوام ایدوب ولکن ایله آچیلان محاربه اثناسنده اسکندر نقض عهد ایتمکله سرمد بك قوماندا سیله اوزرینه سوق اولنان اون درت بیك سواری محاربهٔ واقعه‌ده بوزولمش وبعده اون بش بیك سواری واوچ بیك پیاده ایله ارناود بالابان باده‌را کوندرلمکله وقوعبولان محاربه‌ده اسکندر مغلوب وتکرر ایدن دیکر محاربه‌ده قولدن فنا حالده مجروح اولمش ایسه‌ده بودفعه بالابان مغلوب اولمش ایدی . بوقوته علاوةً یعقوب بك قوماندا سیله دیکر طرفدن سوق اولنان اون التی بیك عسکر براته داخل اولمشیکن اسکندرك اورایه عودتیله وقوعبولان محاربه‌ده یعقوب بك مغلوباً شهید اولمش ایدوکندن شوا اسکندر بك غائله‌سنه‌ده برنهایت ویرلمك ایچون یوز بیك نفر موجودلی براردوی همایون ایله فاتح سلطان محمدخان حضرتلری سفر ایدرك اسکندرك زیرتغلبنده بولنان شهرلر محاصره وضبط ایدلدکجه مرقوم طاغدن طاغه صاووشوب فرصت بولدقجه عساکر شاهانه اوزرینه هجوم ایله دولت علیه‌یی خیلی تلفاته اوغراتمش وقروویانك محاصره‌سنه براغیلان بالابان دخی اسکندردن الدینی جرحدن متأثراً وفات ایلمش ایسه‌ده بو محاربه‌لرده اسکندرك قیریله‌رق ازالمش اولان عسکری هرطرفدن حصر وتضییق ایله

جملةً قتل وتلف ایدلمش والبستانده برفلعه انشاسیله ارناوودلق دولت علیه‌نك باصقیسی التنه النمشدر. بروجه مشروح اوتوزسنه محاربه‌دن صکره نهایت‌الامر قوتدن خالی قالان اسکندر السبو قصبه‌سنه التجا ایدرك التمش اوچ یاشنده اولدیغی حالده وفات ایتدی (سنه ۸۷۱).

بوهنکامده یعنی ۸۷۲ سنه‌سنده باب عالی سنا اولندی .

وندیکلولر ایله اوچ سنه دوام ایدن محاربه که اولنان تحریك اوزرینه عصیان ایدن روملری دخی شامل ایدی برنتیجهٔ قطعیه‌یه رسیده اوله‌میوب بو مدتده اشایان اتیران اولان موفقیت اغریبوز اطه‌سنك التی‌دفعه هجوم وکلی تلفات ایله ضبطی ماده‌سی اوله‌رق بونده بولنان وندیکلولر جملةً قتل و روملر ایسه اسیر ایدلمشلردر .

بالاده بیان قلندیغی وجهله قره‌مان زاده‌لردن اسحق بك اوزون حسنك نزدینه فرار ایتمش ایسه‌ده صغیرالسن اولان اوغلی ایله حرمی اقامتکاهی بولنان کلفکده قالمش واهالی کندو بکلرینه میال اولدقلری حالده اسحق بکك برادری قاسم بك دخی اهالیی تشویقدن خالی قالمامش ایدوکندن بتون قره‌مان اهالیسی قیام حالنده واوزون حسن‌دخی بکلره امداد قیدنده بولندیغی مسموع شاهانه اولدقده تسکین فساده مأمور بیوریلان روم محمد پاشا اردوی همایون ایله واروب محاربه‌ده مغلوب اولمسیله عزل ایدیله‌رك مسند صدارت بوسنه والیسی اسحق پاشایه احاله بیورلدی مشارالیه همان قره‌مانه عزیمت وجسورانه حرکتله ضبط ایلدیکی شهرلری اهالیدن تخلیه ایدوب ازجمله استانبوله نقل ایلدیکی آقسرای شهری اهالیسنك اسکان اولندقلری محله حالا آقسرای تسمیه اولنور. قره‌مان زاده‌لرك مدافعهٔ حقوقلری ضمننده اوزون حسنك عسکری حدود خاقانی‌یی تجاوزله توقاده کلوب مملکتی تخریب وغارت وبومظاهرته مبنی قره‌مان اهالیسنك قیامی دخی کسب وسعت ایلدیکی خبری اوزرینه پرآتش غضب اولان ذات حضرت پادشاهی عزم سفر ایله عزل وتبعیدی موجب ندامت اولان محمود پاشانك دفعهٔ ثانیه اوله‌رق صدارته نصب وتعیینیله برابر قونیه‌ده بولنان سلطان مصطفی‌یه صورت حرکتله دائر خط شریف تسطیر وتسییرینه مسارعت بیورمشلردر . (سنه ۸۷۷) .

اناطولی بکلربکی داود پاشا دخی ترکمان عشیرتلرینك منع تجاوزاته معاونت ایچون سلطان مصطفی حضرتلرینك معیتلرینه مأمور ایدلمش اولمسیله بونك عسکری قونیه‌دن حرکت ایدن اردوی همایون ایله براشوب حمید سنجاغنه تجاوز ایتمکده اولان دشمن عسکریی بالتعقیب قورایلی کولی سواحلنده بالتصادف قارشولیه‌رق طرفین بینده وقوع بولان محاربه‌ده اوزون حسنك عسکری مغلوب ومنهزم اولمش وامراسندن اسیر ایدیلان اوچ نفری ایله مقتول اولنلرك سرمقطوعلری سلطان مصطفی طرفندن با عریضه درسعادته کوندریلمکله خاکپای شاهانه‌یه تقدیم قلنمشدر .

اوزون حسن اوزرینه عزم اولنان سفر همایونی اشعاردن اولمق تاریخچه کسب اشتهار ایدن بوحکمدارك اصل ونسلنه وعشیرتنه دائر بعض معلومات مجمله اعطاسی مناسب کورینور شویله‌که سکزنجی عصرك نهایتنده آق قیونلی وقره قیونلی نامیله مشهور اولان ایکی ترکمان عشیرتی جنکیزخانك نسلندن مغول حکمداری آرغون دورنده یرلرینی ترك ایله برنجیسی سیواسك شمالنده وایکنجیسی دخی دیاربکرك جنوب طرفنده یرلشمشلردی . برعصر صکره بوایکی عشیرتدن بری حکومت تشکل ایدرك بونلرك برعصره قریب امتداد ایدن مدت استقلالیتلرنده قره قیونلی حکومتنده درت وآق قیونلی حکومتنده یدی حکمدار کلمشدر . بونك رئیسی قره یولق واوته‌کینك مؤسس قره یوسف اولوب قره یولغك حفیدی واخلافنك ثانیسی اولان جهان شاه عراق عرب وعجمی وآزربایجانی ضبط ایله تبریزی کندوسنه مقر اتخاذ ایلمش وقره یولغك کندوسی ایسه خونریز اولوب بالمحاربه توقاد وسیواس امیری قاضی برهان الدینی وحلب وشام امیری ملك عادلی وماردین امیری ملك ظاهر عیسی‌یی قتل ایدوب نهایت الامر کندوسی دخی قره‌یوسفك اوغلی اسکندر طرفندن مغلوب ایدلمسیله ارضروم قلعه‌سندن خندق درونده یا آتلایه‌رق ویاخود قضاءً دوشه‌رك وفات ایتمشدر. قره یولغك حفیدی واخلافنك اوچنجیسی اولان اوزون حسن آق قیونلی حکمداری اولان جهانکیرك هنوز خدمتنده اولدیغی حالده بونکله محارب بولنان عموجه‌سنك اوزرینه سفر ایتمکه مأمور اولمه‌رق محاربهٔ واقعه‌ده عموجه‌سنی اولادیله معاً اسر ایتدکدن صکره برآرالق دیاربکر قلعه‌سنی ناکهان ضبط ایتمسیله تبدیل قیافته شهره دخول وسرایه هجوم ایدن اوزون حسنك عسکرندن برادری جهانکیر تخلیص کریبان ایچون همان فراره مجبور اولمش ایدی. اوزون حسن

هنوز آق قیونلی حکمداری اولمامش ایکن دیاربکرك ضبطی متعاقب ممالك عثمانیه یه تجاوزله دودلی حصاری ضبط ایلمسی اوزرینه فاتح سلطان محمد خان حضرتلرینك او جهته طوغری ایلرولمکده اولدیغنی کورنجه طلب صلحه بالمسارعه یوقاریده ذکر اولندیغی وجهله ذات شاهانه ایله طربزون ایمپراطوری بینده وقوعبوله جق محاربه ده کلیاً بی طرف طوره جغنه دائر بر معاهده دخی امضالمش ایدی سنه ۸۶۷ . بر مدت صکره سنه ۸۷۵ ده برادری جهانکیرك وفاتی وقته مبنی اوزون حسن آق قیونلی حکمدارلغنه مالك اولور اولمز قره قیونلی حکمداری جهان شاهه اعلان حربه مسارعتله بونی مغلوب وقتل ایلدیکی کبی بوتون ترکستانده سیحان نهرینك جانبینده واقع ممالك وسیعه یه مالك وحکمفرما اولان تیمورلنك حفیدی ابو سعید ابن میران شاهه دخی اعلان حرب ایله بونك عسکرینی بر بوغازه صاروب جمله سنی قلنجدن کچیرمکی کبی بو صرده اسیر دشمن ابو سعیدی دخی طعمهٔ شمشیر ایتمش اولمسیله قلمرو حکومتی اخیراً ضبط ایلدیکی خراساندن عجمستانك قسم کلیسنی دخی شامل اولمق اوزره قره مانه قدر ممتد اولمش اولدیغندن مظفریات واقعه سنه مغرور اولان اوزون حسن فاتح سلطان محمد خان حضرتلریله ده محاربه یه کیریشمك خلیاسنه دوشه رك فتوحاتی اعلان ایتمکده طرف اشرف شاهانه یه کوندردیکی مکتوبده حد آدابی تجاوز ایتمسنه مبنی غضب شاهانه یی داعی اولان بومکتوبه یازیلان جوابنامهٔ عالیده اول بهاردهٔ اوزرینه سفر همایون مقرر اولدیغی بیلدیرلمش واولوجهله اکمال تهیات حربیه ایله یکی شهره عزیمت بیوریله رق یوز بیك نفردن مرکب اولان روم ایلی و ناطولی اردوی همایونلری کوزدن کچورلدکده عسکره مقدمة الجیشی اولان آقینجیلر میخال اوغلی علی بك قوماندا سیله ایلرو کوندریلوب اردوی همایونلر دخی صاغ وصول جناحلری شهزادکان حضراتنك ریاستلری وروم ایلی واناطولی بکلربکلری مراد وداود پاشالرك قوماندالری تحتنده اولهرق حرکت ایتدیرلمش ایدی. او اثناده اوزون حسن تدابیر لازمه ایله فرات جوارنده موافق بر موقع اتخاذ ایلش ایدوکندن دشمن عسکرینك کثرتی مشاهده ایدن علی بك کیرویه رجعت ایتمش ایسه ده بر فرقه خفیف سواری ایله ایلرولمش اولان مراد پاشا اوفق تفك موفقیتلره الدانه رق دشمن اردوسنه بر ساعت اقدم غلبه چالمق امیله هجوم صددنده اولدیغنی ارقه دن کلمکده اولان صدراعظم محمود پاشا مشاهده ایلدکده عودتی امر ایتمش اولدیغی حالده مراد پاشا شجاعته

کوه‌لرك ایلرولمسیله اوزون حسنك قوردیغی دوزاغه طوتیلوب عسکرینك بر چوغیله واك بهادر امرادن اوچ نفر رفقاسیله اسیر دوشه‌رك اوزون حسن یونلری چکوب بایبورده طوغری کوتوره‌مش و بوده نزد همایونده اسفی موجب اولمش ایسه‌ده مشی سریع ایله اوزون حسن بالتعقیب ارزنجان جوارنده یتشیلوب اوتلق نام محلده طرفین اردولری صف بسته جنك وجدال اوله‌رق اوزون حسنك ایکی اوغلی اردوسنك صاغ وصول جناحلرینه قوندیغی کبی شهزادکان حضراتی دخی یونلره قارشواردوی همایونك صاغ وصول جناحلرینه قوماندا ایدرك بدأ اولنان محاربه‌ده مصطفی سلطانك حملهٔ شدیده‌سنه اوزون حسنك اوغلی زینل مقاومت ایده‌میه‌رك عسکری تپه‌سی اشاغی بیقامش وکندوسی دخی میدان محاربه‌ده دوشمش ایدوکندن عزب عسکرینك اغاسی محمد اغا باشنی کسوب شهزاده‌یه ومشار الیه دخی همان خاکپای همایون شاهانه‌یه تقدیم ایلمشدر . دیکر طرفدن بایزید سلطان دخی دشمن عسکرینك صول جناحنی آلت اوست ایدرك بو صورتله ترکمان عسکری کلیاً منهزم و پریشان اولمسیله اوزون حسن همان اردوکاهنی ترك ایله فراره شتابان اولدی سنهٔ ۸۷۷ ذات حضرت پادشاهی اوچ کون دها اردوکاهده قالوب دشمن اسراسنك اعدامیله اشتغال واوزون حسنك امراسندن بش نفرینی حرب اسیری اولهرق اماسیه‌یه ارسال بیورمشلردر . بر معتاد اعلان مظفریتله ممالك شاهانه‌نك هر طرفنده شهر آیین اجرا اولندی .

درسعادته عودت شاهانه‌ده اجرا آت سنیه‌دن برنجیسی محمود پاشانك تکرار صدارتدن عزلی مادەسی اولوب مشار الیهك صدارته حین تعیینده اردوی همایونك عموم قوماندانلغنی عدم قبول ایله سفری اول بهاره تأخیر ایتدیرمسی وتدابیر حربیه‌ده رأی شاهانه‌یه مغایر رأیده بولنمسی وباخصوص اوتلق بلی مظفریتندن صکره عقد اولنان مجلس حربده دشمنی مملکتك قلبکاهنه قدر تعقیبدن صرف نظر اولنمسی حقنده طرف صدارتدن درمیان اولنوب هیئتجه تصدیق وقبول اولنان تکلیفك رأی شاهانه‌یه مخالف دوشمسی غضب شاهانه‌یی داعی اولمش ایدیسه‌ده ختام مصلحه‌قدر محمود پاشانك فطانتدن استفاده ایلك ایچون جزاسنك اجراسی وقت مرهونه تعلیق بیورلمش ایدی. غائلهٔ حربك زوالنی متعاقب مشار الیه عزل ایدلمش ومؤخراً بر سبیله اعدامنه دخی حکم اولنمشدر. بو سبب صولاق زاده‌نك بیانینه نظراً سلطان مصطفی‌نك وفاتنده محمود پاشانك

ماتم البسه‌سی یرینه کندوخانه‌سنده بیاض کیوب شطرنج اوینامسی ماده‌سی اولهرق فی‌الواقع ذات شاهانه‌نك اویله کدرلی وقتنده پاشای مشار الیهك نشاط حالنده بولنمسی کبی حقنده اولان القاآتك افکار سنیه‌یه تأثیری طبیعی ایسه‌ده دیکر مؤرخینه کوره محمود پاشانك حقیقی جرمی بو اولیوب بر چوق احوالده نمایان اولدیغی اوزره طبع همایونه کران کلان اجراآت مستقلانه‌سی اولمیدرکه مشار الیهك شو مسلکی اعدامی حکمنك اعطا واجرا سنده بوسنه صرب وموره‌نك فتوحاتنده سبق ایدن خدماتی ذات شاهانه‌یه اونوتدیرمشدر . استانبولده وصوفیه‌ده محمود پاشا جوامع شریفه‌سیله حماملری وکذلك استانبولده محمودپاشا مدرسه‌سی مشار الیهك جملهٔ آثار خیریه‌سندندر .

ذات حضرت پادشاهی محاربه‌دن عودتنده قونیه والیسی سلطان مصطفی ایله کدك احمد پاشایی انطالیه جانبنده قره‌مان زاده‌لرن پیر احمد وقاسم بکلرك ایادیٔ ضبط وتصرفلرنده قالان بعض قلعه‌لرك استردادینه مأمور بیورمشلردر .

مقدما فاتح سلطان محمد خان حضرتلرینك درسعادته عزیمتی فرصت عد ایدن پاپا فرانسه المانیا (ژرمنیکی اوستریادر) واسپانیایی حامل صلیب اولهرق ترکلر علیهنه قیامه دعوتله کندوسی اول باول وندیك وناپولی حکومتلریله بر اتفاق مثلث عقد ایتمکله میالنده تهیه اولنان دونمه وندیك باش قوماندانلك امری تختنده اناطولی سواحلنه سوق اولنمش ایدی . اشبو اهل صلیب دونمه‌سی راست کلدکاری یرلری تخریبه شروع ایله اولا ازمیری طوپه طوتوب تخریب وغارت واهالیسنی قتل عام ایلدکدن صکره انطالیه‌یه واروب قره‌مان زاده‌لره عرض معاونتله برابر محاصره ایتدکاری انطالیه قلعه‌سنی ضبط و تسخیره خیلی اوغراشمشلر ایسه‌ده موفق اولهمیهرق بیهوده بر طاقم تلفات ایله صاووشوب قاسم بکك تحت محاصره‌سنده بولنان سلفکه ایله اوجوارده دیکر ایکی کوچك قلعه‌نك فتحنه معاونت ایتمشلر وبعده مکری قصبه‌سنی از بر همتله تسخیر وغارت واسیر ایتدکاری اهالیسنی فروخت ایتدکدن صکره ارتق بلی محاربه‌سنده اوزون جسنك هزیمتی خبری اوزرینه چکیلوب قبریسه کیتمشلردر .

الحاصل شو قره‌مان محاربه‌سنه نهایت ویرمك اوزره سلطان مصطفی‌نك میتنده اردوی همایونه قوماندا ایدن کدك احمد پاشا مأمور بیورلمغله مشارالیه اولجانبه حرکتله قره‌مان زاده‌لرك ضبطنده بولنان قلعه‌لری حرباً ولطایف الحیل ایله جملةً ضبط ایلمش وبو صرده قاسم بك فراراً تخلیص کریبان ایده بیلمش

ایسه‌ده پیر احمد تلف اولوب بوصورتله غائله برطرف اولمشدر . بوسفرده مزاجی منحرف اولان سلطان مصطفی یکده جوارنده وفات ایدوب نعشی بروسه‌یه نقل اولنمش ومشارالیهك ارتحالی بوقارده بیان قلندیغی وجهله محمود پاشانك اعدامنی دخی انتاج ایدرك مسند صدارت کدك احمدپاشایه وقونیه ولایتی دخی قسطمونی ولایتنده بولنان شهزاده جم سلطانه توجیه بیورلمشدر .

اناطولی اردوسی قره‌مانده حدود خاقانی‌یی توسیع وتأمین ایتمکله اولدیغی اثناده روم ایلی جهتنده‌ده ذات حضرت پادشاهی اقصای حدود شمالیه وغربیه‌ده استحکامات انشا ایتدیرمك عساکر شاهانه فرقه‌لری مجارستان ، خرواستان واوستریا ممالکنده حرکات تعرضیه‌یه برمدت دوام ایله تشبثات واقعه‌لرنده ظفریاب اولدقلری مثالو چونکه دولت علیه ذاتاً وندیك حکومتیله خصومت حادثه‌بولندیغندن قوۀ کافیه ایله خادم سلیمان پاشاوبدیکه تابع اشقودره‌نك قلعه‌ماکور اولمسیله اشقودره قلعه‌سی بالمحاصره طوپه طوتیله رق اچیلان رخنه‌لردن هجوم ایله ضبطی قوۀ قریبه‌یه کلمش ایکن وندیك مستحفظلریله اهالیسنك بالاتفاق مقاومتلرینه مبنی اشبو قلعه‌نك فتحی میسر اولمامش وبناءً علیه سلیمان پاشااورادن رفع محاصره ایله افلاقك ویرکوی مرتبنی درسعادته کیروب تقدیمده تعلل ایدن افلاق پرنسی أتیه‌سن اوزرینه حرکته مأمور اولمش ایدی. افلاق پرنسی دولت علیه‌نك قوۀ عسکریه‌سنه مقابله ایده‌میه‌جکنی بیله‌رك جمع ایده‌بیلدیکی قرق بیك عسکرله بالاستمداد مجارستان ولهستاندن کلان یدی بیك قوۀ امدادیه ایله برلشه‌رك ایچنده مناسب موقع طوته ق سلیمان پاشا اردوسیله وقوعبولان محاربۀ خونریزانه‌ده طرفین عسکری نهایت درجه‌ده محو وتلف اولمسیله پاشای مشارالیهك عدم موفقیتی مغلوبیتی مستلزم اولدی .

بوآوانده ذات حضرت پادشاهی درسعادتده سفن حربیه انشاسیله مشغول ایدوکندن اوچیوز قطعه سفینه‌دن مرکب جسیم بردونما تجهیز اولنوب بوندن مقصد اصلی نه اولدیغی مجهول وکرید ایچون اولمسی خلقجه مظنون ایدی . اورانق باواسطه اولنان تکلیف اوزرینه طالب صلح اولان وندیك حکومتی سفیرمخصوص ارسالیله اولبابده جریان ایدن مذاکره‌دن برنتیجه حاصل اولمامش ایسه‌ده بالمناسبه دونمای همایون سفیره سیر ایتدیرلمش وبوده وندیك حکومتنك انتباهنی دعوت ایتمش اولوب حالبوکه مقصد جنویزلرك قره دکزدن علاقه‌لرینك قطعی ماده‌سی اولمسنه مبنی بو خصوصه مأمور بیوریلان صدر اعظم کدك احمد

پاشا دونمای همایون ایله قره دکزه اعزام قلنه‌رق جنویز مستملکاتندن قره دکزده الك مهم و اوزمان بر تجارتکاه عظیم اولان کفه شهری اوچ کون محاصره‌دن صکره فتح وتسخیر اولنمش و بوده متعاقباً آزوف شهری ایله قره دکزده کائن دیکر قلعه‌لرك ضبطنه مقدمه اولمشدر. کفه اهالیسندن قرق بیك کشی لاجل الاسکان واسیر اولدیلان بیك یشیوز جنویز کنجلری دخی یکی چری اوجاغنه قید والحاق اولنق اوزره مآ استانبو کوندرلدی .

اشبو مظفریت خبرینك تبلیغی اوزرینه قریم خانی دوچار خوف وتلاش اولمش ایدی . احمد کرای اون بر نفر قرنداشلریله تخت مجادله‌سنده اولدیغی بر حالده کفه اهالیسنك استانبوله کوندرلدکلرینه دائر دیکر برتحریرات الور المز کبك احمد پاشا کذلك جنویزلرك تصرفنده بولنان منکوب قصبه‌سنك حصاری اوکنده کورینوب دسیسهٔ حربیه ایله بورایی ومتعاقباً تانایی ضبط ایدرك بونلرك اهالیلرینی دخی اغتنام اولنان اموال ایله برابر استانبوله ارسال ایلدی .

کفه‌نك فتحندن برو دولت علیه‌نك قریم نیم جزیره‌سی اوزرنده حق حاکمیتی طانمش وتتارستان خانلرینك اوچ عصردن زیاده مدت سلطنت سنیه‌نك تابعیت وحمایتنده بولنمری حسبیله تاریخلری دولت علیهٔ عثمانیه تاریخنه مرتبط بولنمش اولدیغندن قریمده کران نسلنك اصلنه دائر بوصحله برنبذه معلومات درجی مناسب کوریلور .

جنکیز خانك نسلندن طوختمیش تیمورلنك طرفندن قپچاق حکومتنه نصب اولنمش ایدیکی حکمدار مشروعی بولنان اوروز خانك الندن النمش اولان اشبو قپچاق حکومتی بحرخزردن قره دکزه قدرممتد وبرطرفدن قفقاس طاغیله طونه نهرینه ودیکر جانبدن شرقاً وولغا نهری ایله انبا نهری بینده واقع اولان ممالکی شامل اولەرق ۷۹۸ سنه‌سنده طوختمیش تیمور علیهنه قیام ایدرك وقوعبولان محاربادە مغلوب اولمسیله یرینه تیمورك سردارلرندن ایدیکو حکمدار اولمش و اون اوچ سنه مدت قپچاقده مستقلاً حکومت ایتمش ایکن ناکهان ظهور ایدن طوختمیشك ایکی اوغلنه قارشو حکومتی مدافعه‌یه مجبور اولوب میانه‌لرنده وقوعبولان محاربه‌ده بو ایکی قرنداشك بیوکی قادر بردی مقتول اولمش ایسه‌ده کوچکی جلال بردی خان ظفریاب اولەرق خصمی اولان ایده‌قویی قتل ایتمشدر. قریم خانلری اشبو جلال بردی نسلندن ونوغای خانلری ایسه ایده‌قو ذریتندن اولوب بونك هلاکندن صکره جلال بردی پدرینك تختنده چوق طورمیوب

كذلك جنكيز خان انسابندن محمود خان كندوسنى طرد ايله حكومتنى غصب ايلمش ايسه ده بوخى مؤخراً قپچاق الكاسنى اوزبك ابوالخير نامنده ديكر بر غاصبه تركه مجبور اولمشدر . ماوراءالنهرده بولنان اوزبك امراسى بونك انسابندندر . الحاصل حكومت مذكوره يه خواهشكر اولان طبكاران بيننده وقوعبولان محاربات متماديه نتيجه سنده جلال برديبك اوغلى حاجى كراى قپچاق مملكتنه مستقلاً مالك اولدرق وفاتنده ترك ايلديكى اون ايكى اولادى تخت مجادله سنه دوشمكله بعضيلرى اون آى وديكرلرى بر رماه مدت اجراى حكومت ايدوب نهايت الامر احمد كراى هپ قرنداشلرينه غالب كلهرك عرفاً اعدام جزاسيله محكوم اولان منكلى كراى فراراً كفهده جنويزلره التجا ايتمش و كفه نك دونماى همايون طرفندن ضبطنده استانبولده قتل اولنمق ارزوه كوندرمش يلان جنويزلره منكلى كراى دخى قاتلمش ايدى . بوغازايچى قلعه سنده جنويزلرك قتل اولنه رق كندوسنه صره كلد كده منكلى كراى ايكى ركعت نماز قيلوب هنوز باشى سجده ده ايكن عفوى ارزه سى شرفظهور ايدرك چونكه مومى اليه برقاچ آى قدر قريم حكومتنده بولنمش ايدوكندن بتون ملت كندوسنك عودتنى ارزوايلديكندن برذات طرفندن خاكپاى شاهانه يه عرض اولنمغله منكلى كراى مقتلدن سراى عالى يه نقل ايدلمش وكندوسنه برسنجاق ويرتوغ اعطا ايله قريم خانى طانمشدر . بناءً عليه منكلى كراى پدرينه خلافاً ولهرق منافى ضبط ايتمك اوزره برازعسكرله قريمه عزيمت ايدوب قريم جزيره سى او وجهله دولت عليه نك ويركو كذار برايالتى حكمنه كيرمش اولمغلدن مؤسسات خيريه سى نظام تحتنه النهرق ائمه وخطبا يه برولت شريفه ويريلور اولدى .

فاتح سلطان محمد خان حضرتلرى افلاق پرنسندن انتقام المق نشه ثاتنده بولندبغى حالده امر ختانلرى اجرا ويكى چرى اوجاغنه الحاق اولنمق اوزره كفه دن استانبوله كوندرلمش اولان كوكلى جنويز مهتديلرندن يوزللى نفرى اثناى راهده بالاتفاق راكب اولدقلرى سفينه يى جبراً چويروب كليا اسكله سنه چيقمش واهالى طرفندن مظهر حسن قبول اولمش وملرندن ناشى عساكر شاهانه سوقيله بسارابيا قطعه سى بالاستيلا آق كرمان ضبط اولندى ومحاربهٔ سابقه ده مجار قرالى افلاق پرنسنك مساوتنده بولنمسندن طولاى مجارستان ايله دالماچيا وخرواتستان دخى عساكر شاهانه نك حركات تعرضيه لريله دوچار خسارات ايدلدى (سنه ٨٨٤) .

فرداسی سنه بر عصردنبرو تعمیرات کورماعش اولان استانبول سوری وباخصوص حین فتحده دکز جهتنده تخریب ایدیلا دیوارلری تعمیر اولندی .

بوائنـاده آق قیونلی وعجم حکمداری اولان اوزون حسن وفات ایلدی (سنه ۸۸٤) .

مقدما وندیك حکومتیله صلح مذاکره سنه کیریشلمسندن طولایی محاربه یه فیصل ویرلمش ایدی. مذاکرهٔ واقعه نتیجهٔ مطلوبه یه واصل اولهمامش ومدت متارکه منقضیه اولمش اولمسنه مبنی محاربه یه بدأ ایله قروویایی بالمحاصره اردوی همایون وندیك حوالیسنه قدر ایلرولمش ومماتی آتش ایچنده براقمش اولدیغندن بدوچار هزیمت اولان وندیك جمهوریتی صلحه طالب اولهرق اولنـان مکالمه ده قروویا ایله کلنوس اطهسنی وموره نك براتجیودی مانیا تسمیه اولنـان قسمنی والحاصل بدایت محاربه دنبرو عساکر عثمانیه نك زیرضبطنه کچن یرلری تسلیمه ویوزبیك دوقه تقدیمنه راضی وبوده رهین قبول عالی اولمش ایسه ده حکومت جمهوریه نك دولت علیه یه سنوی اون بیك دوقه ویرکو ایفاسی دخی تکلیف بیوریلوب حالبوکه وندیك مرخصی بونی قبوله مأذون اولمدیغندن لاجل الاستیذان ایکی ماه مهلت الوب کیتمش ایدی .

وندیك جمهوریتی مجار وناپولی قرالـلرینك معـاونتلرینه امیدوار اولدیغی وحتی مقدما اغریبوز اطهسنك فتحنی معـ ناپولی قرالـه ارسال بیوریلان نامهٔ همایونه جواباً قرال مشارالیه ولبابده ذات شاهانه نك مسرتنه اشتراك ایدوب حکی شویله طورسون مذهبداشلری علیهنده وقوعبوله حق محاربه ده حسب الدیانه انلره معاونت ایلیه جکنی بیـان ایتمش بولدیغی حالده بوکره فاتح حضرتلری تدابیر سیاسیه سنك تأثیریله قرال مشارالیهی کندو طرفه اماله ایدرك کرك بونکله وکرك مجار قرالیله عقد صلح ایلدیکندن بومعامله یی ناپولی قرالنك نفسانیتنه حمل ایدن وندیك جمهوریتی دخی هرقاچه اولورایسه اولسون دولت علیه ایله مصالحه مجبوریتنده اولهرق بوخصوص ایچون استانبوله مرخص اعزامنه شتاب اندوب ذات شاهانه ایسه اردوی همایون ایله سفره چیقمش بولندیغندن وندیك مرخصی صوفیه ده یتشوب صلح تکلیفاتنی حکومت جمهوریه نك تمامها قبول ایلدیکنی خاکپای ملوکانه یه عرض ایلمسی اوزرینه ذات حضرت پادشاهی اووقتدن روحال دکیشوب تحت محاصره ده بولنان قروویا شمدی فتح اولنمش حکمنده اولمسیله

اشقودره‌نك دخی تسلیمی مقتضی ایدوکنی بیان بیورملرینه وحالوکه وندیك مرخصنك بوکاده مأذونیتی اولمدیغنه‌مبنی مرخص مومی‌الیه‌مملکتی یولنی طوتمش وخونبکار دخی سفره دوام بیورمش ایدی . صدراعظم کدك احمد پاشا قره‌مان ایله کیفیت فتحنه موفق اولمسی حسبیله ابتدا شو سفره سردار تعیین بیورلمش ایسه‌ده آرناؤدلقده محاربه‌نك مشکلاتنه دائر بعض ملاحظات عرضنه متجاسر اولمسیله عزل ایله حبسه القا ویرینه جلال‌الدین رومی نسلندن قره‌بکلی محمد پاشانك مأموریتی اجرا بیورلمشیدی . مشارالیه ارباب فضل وکمالدن ایدسه‌ده فن‌حربده مهارتی اولمامسنه مبنی اردوی همایونك باش قوماندانلغنی ذات شاهانه بالذات درعهده ایدرك برسنه‌دنبرو تحت محاصره‌ده مصطر قالان قرووبا فتح اولمدیغی کبی اشقودره دخی نتیجهٔ محاصره ومهاجمه‌ده او حواليده کائن سائر قلعه‌لر ایله برابر عرض تسلیمیتله ضبط وتسخیر اولندی (سنه ۸۸۵) .

اشبو فتوحات اوزرینه وندیکلیلر ایله بروجه مطلوب عقد مصالحه اولنه‌رق طرفین یکدیکری نزدینه الچی تعیینی وهدایا تقدیمیله تأسیسی حسن مناسباته اعتنا ایلمش وطرفیندن بری آخر بر دولتله محارب بولنمغی تقدیرده وکمیك جمهوریتی دولت علیه‌یه بحراً ودولت علیه‌دخی جمهوریت‌مشارالیهایه برآ معاونت متعهد اولمش اولدقلرندن واشبو معاونت ایسه دها اولجه‌پولی قرایله عقد اولنان خصوصی بر معاهده حکمنجه اکاده موعود ایدوکندن یکدیکرینه خصم اولان اشبو ایکی حکومتدن هربرینك استنباکاهی دولت‌علیه‌اولدیغی مثلو ذات حضرت پادشاهی دخی بونلرك بربرلرینی قیرملری خصوصنده ایجاب حاله کوره بر ویادیکر طرفه معاونت سنیه‌لرینی دریغ بیورمزلر ایدی (سنه ۸۸۶) .

میخال اوغللری علی واسکندر بکلر ایله اورنوس زاده حسن وعیسی بکلر محاربات سابقه‌ده خیلی خدمت ایلدکلری کبی بوکره‌ده اردل جهتنده واوستریا ممالکنده آقینجی عسکریله تعرضی حرکت وغنایم کلیه ایله عودت ایتمکده ایکن قارشو کلان مجار عسکریله میانه‌لرنده محاربه وقوعیله مجارلر تلفات کلیه‌یه دوچار وقوماندانلری فنا حالده جریحه‌دار اولمغله مغلوبیت حالنه کلمش ایسه‌ده بری طرفده‌قوماندانلرك تعددندناشی یا کلش برمانوره اثریله‌عساکر شاهانه یوزلوب رجعته مجبور اولمشدر (سنه ۸۸۷) .

دولت علیهٔ عثمانیه‌نك تأسسندنبرو سلاطین عظام حضراتیله مصر سلطانلری

بیننده اوزاقدن اوزاغه جاری اولان مناسبات پك خالصانه ایکن (۸۸۵) سنه‌سندبرو وقوعه کلان ایکی ماده دولتین بیننده‌کی حسن آمیزش ووفاقی تشویش ایلش ایدی . ذات حضرت پادشاهی مکهٔ مکرمه طریقی اوزرنده کائن بعض صو مجرالریله چشمه‌لرك طرف شاهانه‌دن تعمیرینی مصر سلطانی خوش قدمه تکلیف ایدوب عدم موفقت جوابی المسنه مبنی مغبرالخاطراولمش ایسه‌ده بالکز بودکل مؤخراً سلطان خوش قدمك خلفی قائد بای طرفندن ذوالقدر امراسنك امورینه مداخله اولنمسی ماده‌سی طرفین بیننده قطع مناسباته وسیله اولدی. طرق اشرف شاهانه‌یه تعلقی اولان ذوالقدر امراسنك بیلنمسی ایجاب ایدن اصل و نسلنه کلنجه ۷۸۰ سنه‌سنده ترکمان قبیله‌سی رئیسی زین الدین قره‌جه‌ذوالقدر مرعش والبستانی ضبط ایله بوسنجاغه کندو سلاله‌سنی تأسیس ومتعاقباً اوغلی خلیل بك دخی خربوط، بهسنی وملاطیه‌یی بالاستیلا حدود مملکتی توسیع ایلش ومصر اردوسیله باکمال اقبال محاربه‌دن صکره ۷۸۸ سنه‌سنده کندو تبعه‌سی طرفندن قتل ایدلمش ایدی. خلفی اولان برادری صولی بك همجوار بولنان حکومتلردن امین اولمق ایچون کریمه‌لرندن بری سیواس امیری قاضی برهان الدینه ودیکرینی سلطان بایزید حضرتلرینك کوچك شهزاده‌سنه تزویج ایدوب بعده حما امیرینه میدار اوقویه‌رق بالمحاربه مملکتنی کندو الکاسنه الحاق ایلش ایسه‌ده ای قتل ایتدکدن صکره کندوسنی دخی ۸۰۰ تاریخنده مصر سلطانی برقوق طرفندن تعیین اولنان بر شخص تلف ایتمشدر. بونك وفاتی سلطان بایزید خانك سرداری تیمورطاش پاشانك فتوحاتی هنکامنه مصادف اولوب مشارالیه کنغری، دیوریك ودارنده‌یی فتح ایتدیکی اثناده ذوالقدر امیرینك تصرفنده بولنان بهسنی، مرعش وملاطیه شهرلرینی دخی ضبط ایلدی. صولی بکك یکنی نصرالدین محمد قرق یاشنده مقامنه خلف اولەرق قرق سنه مملکتنده حکم سوروب برمدت مصر سلطانی ملك المؤیدایله محاربه ایتدکدن صکره بونکله تعرض وتدافعی براتفاق عقدایدرك انك معاونتیله ۸۲۲ سنه‌سنده قره‌مان امیری محمدبکی مغلوب ایتمکله زنجیربند اولەرق مصره کوندردی (۸۴۰) تاریخنده سلطان مرادخان ثانی نك معاونتی سایه‌سنده ترەمان زاده ابراهیم بکدن قیصریه‌یی ضبط ایتمش ووفاتندن اوچ سنه اول مصره سیاحت ایدوب سلطان چاقمق طرفندن احترامات لایقه ایله قبول اولنمشدر. نصرالدینك اوغلی سلیمان بك ۸۴۶ سنه‌سنده مقامنه جالسی اولوب

مشارالیهك کریمه‌لرندن سیده نامنده‌کی برینی سلطان مراد خان ثانی حضرتلری نجل نجیل شاهانه‌لری سلطان محمد خان ثانی حضرتلرینه تزویج بیورمشلردی. ۸۵۸ سنه‌سنده وفات ایدوب آرسلان شهسوار شاه بوداق وعلاءالدوله ناملرنده براقمش اولدیغی درت اولادی صره‌سیله صندالیٔ حکومته جالس اولمشلردر. ارسلان بك اون ایکی‌سنه اجرای حکومتدن صکره برکون جامع شریفده ادای صلاة ایتدیکی اثناده برادری شاه بوداغك التماسیله مصرسلطانی خوشقدمك برمحرم اسراری طرفندن قتل اولنه‌رق مقامنه سلطان مشار الیه جانبندن شاه بوداق بك اقعاد اولنمش ونقط ارکان مملکت قتل‌الاخ ماده‌سنی اکراه ایلدکلرندن برینه شهسوارك نصبنی سلطان محمد خان ثانی حضرتلرندن استدعا ایتملریله ذات شاهانه شهسواری ذوالقدر وبوزوقلی قبائلی اوزرینه بارات عالی امیر نصب بیورمشیدی. شاه بوداق برادری طرفندن طردایدلمسیله مصره کیدوب سلطان الممالك قایتبایك معاونتنه مظهر اوله‌رق سوق اولنان مصر عسکریله ذوالقدر عسکری بینده چنددفعه وقوعبولان محاربه‌دن برنتیجه حاصل اولمامش اولمسنه مبنی قایتبای طرف شاهانه‌یه الچی ارسالی وهدایا تقدیمیله شهسوار ده معاونت بیورلمامسنی وکندوسی انتقامنی الدقدن صکره مشارالیهك زیرحکومتنده بولنان یرلرك دولت علیه‌یه قالمسنی تکلیف ایلمسی اوزرینه ویریلان جواب موافق محلی ارکاننك معلوملری اولدقده شهسوار یالکز باشنه براغلمسیله مصر عسکرینه مقاومت ایده‌میه‌رك رأی وامان تحتنده مصر سردارینه تسلیم اولمش ومع مافیه مشارالیه مصره کوندریلوب اوراده صلب اولنمشدر. بروجه وعدذوالقدر مملکتی دولت علیه‌یه ترك اولنمش اولسه ایدی قائن برادری حقنده وقوعه کلان معاملهدن ناشی ذات حضرت پادشاهینك غضب شاهانه‌لرینی تسکینه بادی اولور ایدیسه‌ده بالعکس قایتبای طرفندن شاه بوداق ذوالقدر حکومتی مقامنه نصب واقعاد ایدلمش وفاتح حضرتلری اواثناده اوروپا سفرلریله مشغول بولندقلرندن انتقامنی وقت مرهونه تعلیق بیورملرینه مبنی شاه بوداق اون سنه حکم سورمش ایسه‌ده ذات حضرت پادشاهی همان دردنجی برادری اولان علاءالدوله‌یی صحابتله شاه‌بوداغی مملکتندن طرد ایتمك اوزره بر اردو سوق ایتمکله مومی‌الیه‌ینه قاچوب مصره التجایه مجبور اولمشدر. (سنه ۸۸۵) [۱]

[۱] علاءالدوله‌دن آتیده سلطان بایزید ثانی وسلطان سلیم اول حضراتنك عهد سلطنت سننه‌لرنده دخی بالمناسبه بحث اولنه‌جقدر.

شاه بوداق اوزرینه اولان سفر فاتح حضرتلرینك اناطولی جانبنده وقوع بولان محاربانتك نهایتی اولوب ذات حضرت پادشاهی صوك زمانلرنده اوروپا جهتنده ایتالیا ایشلریله مشغول اولهرق یونانطهلرندن سانتامورا زانطه وکفالونیه جزیرلرینه امارت وجهله متصرف اولان لئوناردو ابتدا صرب قرالی لازارك قیزینی وبعده بوینك وفاتی اوزرینه دولت علیه ایله محارب بولنان ناپولی قرالی فردیناندك قیزینی تزوج ایدوب بوبابده نهطرف اشرف شاهانهدن ونه ه منسوب اولدیغی وندیك حکومتندن رخصت المامش اولدیغی کبی دولت علیهیه ویرکوی معینی دخی ویرمامکده بولنمش اولدیغندن هرایکی طرفی کندوسنه کوجندیرمش اولمسنه مبنی دولت علیه ایله وندیك حکومتی بینده اولجه عقد اولنان صلح معاهدهسنده مومیالیه لئوناردو خارجده براغلمش ایدی . مومیالیهك اثنای محاربهده وندیك دونمماسنه معاونت ایلدیکی وحالبوکه مجازاتی آسان ایدوکی مؤخراً یانیه والیسی طرفندن عتبهٔ سنیهیه عرض واشعار قلنمسی اوزرینه درحال کدك احمد پاشا دونمما ایله کوندریلوب لئوناردو ناپولیه قاچمش بولندیغندن بلا مانع سانتامورا وزانطه اطهلری ضبط اولنمش اولمسیله ذات شاهانه بومنزلدن ایتالیا جهته عطف نظر ایتمکده اولدیغی حالده ناپولی ایله خصومت اوزره اولان وندیك جمهوریتی درسعادته سفیر مخصوص ارسالیله « پویل » و « قلابر » ایالتلرینك باشکوجه شهرلری شرق ایمپراطورلغنه عائد ایدوکنه بناءً بیزانس ایمپراطورلغنك فاتحی صفتیله ذات حضرت پادشاهی مذکور ایالتلرك کندوسنه عائدیتی ادعایه حقی اولهجغی زمیننده القا آتده بولنمش وبوده افکار شاهانهیه ملایم کلمش اولدیغندن همان کدك احمد پاشا یوز قطعه سفینهدن مرکب بردونمما ایله بوایشه مأمور ایدلمکله پویل سواحلنه عسکر دوکیلهرك « اوترانتو » شهری حرباً ضبط وتسخیر واهالیسی اسیر ایدلمشدر. ۸۸۵.

قاوالیهلرك یدضبط وحکومتنده بولنان ردوس جزیرهسنك اهمیت موقعیهسی جهتیله فتحی لازمهدن اولمسنه مبنی بوخصوصه التمش قطعه سفینهدن مرکب بردونمما ایله مزیه پاشا مأمور اولهرق جزیرهیی بالمحاصره اولنان محاربات وهجوملرده اچیلان رخنهلردن عسکر قلعه داخلنه کیرمش ایکن اولجه عسکره اولنان اعلانك خلافنه اولهرق غنایم حرب خزینهٔ دولته راجع اولهجغی پاشای مشارالیه طرفندن ندا ایدلمسی اوزرینه مجاهدینه کوشکلك کلهرك خارجده بولنان عسکر

ایلزو کیتمکدن امتناع ایلدکلری کبی ایراده بولنانلر دخی قاوالیلر طرفدن بالمدافعه رجعت ایتدیرلمش و ولوجهله اولنان بونجه فداکارلق بیهوده اولوب پاشای مشارالیه دونمای همایون ایله درسعادته عودتنده عدم موفقیتدن طولایی حائز اولدیغی رتبهٔ وزارت سنجاق بکلکیه تنزل ایدلمشدر .

سلطان محمد خان اول زمانلرده احداث قلنمش اولان نقیب الاشرافلق منصبی بومدتدنبری لغو اولندی . سلطان محمد خان ثانی حضرتلری بو سفرده عساکر شاهانهنك عدم موفقیتنی کندو قوماندالری تحتنده بولنمامسندن بیلهرك بناءعلیه عساکر ملوکانهنك ردوسنده ضایع ایتمش اولدقلری شانی کندولرینه قزاندیرمق ایچون ۸۸۶ سنهسی اول بهارنده توغ همایون اسکداره چیقارمشیدی . بو علامت اناطولی جهتنده برسفره دلالت ایتمش ایسهده ذات شاهانه اصول متخذهلری ایجابنجه سمت توجهلرینی کیمسهیه سویلدکلرندن بوسفر مصر اوزرینه می یاخود ردوس علیهنه می اولهجغی بیننه میوب مع هذا اردوی همایونك اسکدارده کیکبوزیه حرکتله خونکار چایرینه وصولنده ذات حضرت پادشاهی بر وقتدن برو منحرف اولان مزاج شاهانهلرینك آغرلشمسی سببیله توقف ایدرك سن شهنشاهیلری اللی ایکی وسلطنت سنهلری اوتوز سنهیه بالغ اولدیغی حالده حلول اجل موعودیله ارتحال دار بقا ایلدی .

جتمکانك فاتح عنوانیله یاد اولنمسی یالکز استانبولك فتحندن دکل سائر فتوحاتیله حدود مملك شاهانهنك توسیعنه موفق اولمسندنا شیدر . عهد سلطنت سنهلرنده انشاأتنه موفق اولدقلری جوامع شریفه ومدارس وخسته خانهلر ایله وضع وتأسیس بیوردقلری قوانین ملکیه وتشکیلات عسکریه وآثار سائره وعلوم وفنونی حمایه سایهسنده علمانك وجوده کتوردکلری تألیفات مفیده مشارالیه حضرتلرینك علو همتلرینه دلیلدر .

جتمکان استانبولك فتحنی متعاقب بانلوجه کلیسالردن سکزینی جامع شریفه تحویل ایتمکله برابر درت جامع دها بنا ایتدیروب بواون ایکی جامعدن ایاصوفیه مستثنا اولق اوزره الك اعلاسی کندو نام شاهانهلریله مسمی اولاندر اشبو جامع شریفك حولیسنده سکز مدرسه وهر برینه برر تمه وطلبهٔ علومك اقامتلرینه مخصوص متعدد حجرهلر ومحتاجین طلبه ایله فقرای سائره یی اطعام ایچون برده عمارت تأسیس بیوردقلری کبی برکتبخانه بردارالشفا برتیمارخانه ومکاتب صبیان وسیاحین وغربا ایچون برخان انشا بیورمشلردر . جوامع مذکوردن ایکنجیسی

ایوب جامع شریفی اوچنجیسی ادرنه قپوسنده شیخ بخاری نامنه نسبت اولنان جامع شریف ودردنجیسی یکی چریلر ایچون انشا اولنان اورته جامعی ارلوب اسکی وبکی سرایلر واسکی بزرستان چارشولرینك بنالری دخی جنتمکانك جملهٔ آثار جلیله لرندندر .

قوانین ملکیه یه کلنجه فاتح حضرتلرینك وضع وتأسیس بیوردقلری قانوننامه نك باب اولی حکمنجه منتظم بربنانك درت رکن اوزرینه مؤسس اولمسنه وجهاریار کزین حضرتنك عدد مقدسنه قیاساً اولا هیئت دولت درت ارکاندن یعنی وزراء قاضی عسکر، دفتردار ونشانجیلردن [۱] مرکب اولمق اوزره تنظیم وبعده آغایان بیرون دیلان وعساکر شاهانه اوجاقجیلرینه حکم ایدن اغالر ایله اندرون همایون اغالری ترتیب اولنمشدر . ارکان دولتك سلسلهٔ مراتبی ایسه برنجیسی امور ومصالح عامه دن مسئول اولان وزرا اولوب بونلرك عددی بدایهٔ برایکن صکره لری ایکی واوچ وزمان فاتحده درده بالغ اولمرق بونلر میانینده مسند صدارتی حائز اولان وزیر اعظم پادشاهك وکیل مطلقی اولمایله باجمله شعبات ادارهٔ دنك مرجعی وهیئت دولتك رئیسی ایدی . صدر اسبق چندرلی خلیل پاشانك اعدامی اوزرینه سلطان فاتح مقام صدارته منفوض اولان اقتداری محو ایله بالذات مستقلاً ادارهٔ مصلحت وبر سنه صکره دیکر صدراعظم نصبنده وظائفی یالکز اردوسر دارلغنه حصر ایله دیوان تورلدجه هیئته ذات همایونلری ریاست ایتمکده ایکن کدك احمد پاشانك هنکام صدارتنده کینه پوش برترکمان اثنای مجلسده سربوکان همایونه دخول ایله قومنك اصطلاح غایظی اوزره « پس سزدن شهریلیه بختیار اولان قنغیکزدر » دیو سؤال ایتمسیله بوالفاظدن سلطان محمدخان ثانی حضرتلرینك غضبناك اولدیغنی احمد پاشا کورنجه بوفرصتدن بالاستفاده بعدما ذات همایونلری اویله خلقه طاتمامق کبی کمر شانه مظهر اولمامق ایچون مصالح دیوانیه یی وزرایه براقملرینی عرض ایتمسی اوزرینه جنتمکان بوصورته موافقتله اداره یی تماماً وزرایه وباخصوص صدراعظمك عهدهٔ رویته حواله بیورمشلردر . صدراعظم هرهفته جمعه ایرتسندن صالی یه قدر علی التوالی درت کون سرای همایونه عزیمت ایدرك اوچنجه اورایه وارمش اولان هیئت کندوسنی استقبال ودیوان همایونه دخولنه قدر تعقیب ایله صدرنشین اولدقده وزرا ایله قاضیعسکرلر صاغنه ودفتردارلر ایله نشانجیلر صول طرفنه قعود

[۱] نشانجی طغرای غرای همایون کشیده سنه مأمور ایدی .

ايدوب مصالحى عرضه مأمور اولان تذكره جيلر قارشوسنده طوررلر ودولت كاتبى اولان رئيس افندى صوفه‌نك كنارنده اوطوروب سرقرنا حكمنده اولان قپوجيلر كتخداسى ومابين مشيرى مقامنده بولنان چاوش باشى دخى مجلسده حاضر اولملريله معيتلرنده كى ترنا وچاوشلر ايله مجلسك هيئتنى آرتيررلر ايدى .

وزرا علامت فاخره اولەرق اوچ توغ طاقوب التون دوكمەلى وقيشين سمور كورك قاپلو قطيفه قفتان لابس اولورلر وبكلر بكى بايەسنده اولنلر ايكى وسنجاق بكلرى برتوغ طاقارلر ايدى . وزرانك تخصيصات سنويەسى اصلندن يوز بيك اقچه ايكن مؤخراً ايكى يوز بيك اقچەيه ابلاغ اولنوب مع هذا تيمارلرينك ايرادى بونك بش التى مثلنه بالغ اولوردى .

صدر اعظمك سائر وزرادن فرق پك بيوك اولوب اولا مهر همايونك حافظى اولمسى ثانياً لازم اولدقجه كندى اقامتكاهى اولان باب عاليده بعدالظهر مجلس مخصوص عقد ايتمسى ثالثاً سراى همايونه عزيمت وعودت ايتدكجه چاوش باشى وچاوشان ايله مصحوب اولمسى رابعاً هرچهارشنبه كونلرى قاضيعسكرلر ايله دفتردارلرك كندوسنى زيارت ايلرى خامساً هرپنجشنبه ابرتسى كونلرى هيئت مجلس حاضر اولديغى حالده ركاب همايونه مأمورينندك كلوب كنديسنه عرض احترامات ايلرى سادساً جمعه كونلرى جامع شريفه عزيمتنده چاوشان ايله چاشنكيران ومتفرقەلرك قيافت رسميەلريله اوكندەيوجمسى سابعاً هرهفته يكيچرى اغالرينك كندوسنى زيارت ايتمسى ثامناً استانبول قاضيسى ويكيچرى اغاسى محتسب (چارشواغاسى) وصوباشى (شهرامينى) معيتنده اولەرق شهرى تفتيش ايتمسى تاسعاً هرهفته مأمورين شرعيه ايله سنجاق بكلرينك كندوسنى زيارته كلمرى عاشراً عيدين سعيدينده وزرا ودفتردارلر ايله بكلرك وعلما وعساكر شاهانه سردارلرينك رسماً كندوسنه كلوب مراسم معايده ايفاسى صدراعظمك امتيازات مخصوصه‌سندن ايدى .

دولت وهيئتك ركن ثانيسى اولان قاضيعسكرلر اوتەدنبرو بر ايكن فاتح سلطان محمدخان ثانى حضرتلرينك صوك مدتنده برى روم‌ايلى وديكرى اناطولى جانبنده كى دعاوى رؤيت وحكم ايتمك اوزره ايكيه ابلاغ اولنوب او زمانك سلسلهٔ مراتبى اقتضاسنجه مفتى قاضيعسكرلرك واستانبول قاضيسنك مادونده اولەرق مؤخراً قانونى سلطان سليمان خانك عهد سلطنت سنيەلرنده مفتىلك مسندى مأمورين شرعيەنك جملەسنه تفوق وتقدم ايتديرلمش واخيراً سلطان

محمود خان اول دورنده استانبول مفتیسنه شیخ‌الاسلام عنوانی ویرلمشدر. قاضیعسکرلر او زمان مجلس کونری وزرادن صکره حضور همایونه دخوله مأذون اولدقلری کبی صالی وچهارشنبه کونلرندن ماعدا هرکون اوکله‌دن صکره کندو قوناقلرنده مجلس مخصوص عقدیله قضاة ومدرسینی قبول ایلدکلری مثالو کندو منصبلری داخلنده کائن یرلره قاضی ومدرس تعیین ایدرلر ویالکز استانبول ایله بروسه وادرنه قاضیلرینك مواجب مخصصه‌لری اولمسی جهتیله بونلر طرف صدارتدن نصب اولنورلر ایدی. ارکان دولتك ثالثی اولان دفتر-دارلر یاری فارسی ویاری ترکجه اوله‌رق سیاقت خط ایله‌دفتر طوتوب هرصالی کونلری وزرا ایله معاً حضور همایونه دخول شرفنه نائل اولورلر ایسه‌ده امور مالیه‌یه دائر تنظیم ایلدکلری تقاریری صدراعظم تدقیق وموافقت ایتمکسزین تقدیم ایده‌مزلردی. دور فاتحده روم ایلی ایچون بر دفتردار واناطولی ایچون بر دفتردار معاونی اولدیغی حالده صکره‌لری بونلرده درده قدر چیقمشدر.

رابع رکن دولت اولان نشانجیلرك وظیفه‌لری یازیلان فرمان و براتلرك بالاسنه طغرای همایون کشیده‌سندن عبارت وکاتب دولت اولمری اعتباریله داخل هیئت ایله‌رق امور خارجیه‌یه مأمور اولان رئیس الکتاب افندینك نشانجیه تقدمی کیلی زمان صکره واقع اولمشدر.

مارالذکر قانوننامه‌نك باب ثانیسی باشلوجه بیرام وطعام مراسمی ایله مهر همایون ولصوق توارث تخت سلطنت ستیه‌یه دائر اولوب عیدین سعیدین کونلری دیوان همایون میدانده برتخت قوریلوب وزرا وقاضیعسکرلر ودفتردارلر ارقه‌ده طورمقلری حالده خواجهٔ شهریاری بونلرك اوکنده قیام ایدرك چاوشلر ایله سنجاق بکلری ومتفرقه‌لرك رسم دست پوسی‌یی ایفا ایتمکلری مقتضای ارادهٔ سنیه‌دن اولدیغی ومقدما اجداد عظاملری وزرا ایله برلکده طعام بیوردقلری عادت ایتمشلر ایسه‌ده بو عادت الغا بیورلدقدن ماعدا لری ومهرهمایون صدراعظمه‌تودیع بیورلمغله بونك خزینهٔ شاهانه اچیلوب قپادقجه مهرلنمسی وعتبهٔ علیای ملوکانه‌یه تقدیم قلنه‌جق معروضاتك تحتیمنده استعمال اولنمسی خصوصلری نظام تحته النمش وتوارث سلطنت سنیه‌ده قتل‌الاخ مادده‌سی دخی قانونه درج اولنمش ایدی.

اوروپا حکمدارانجه دخی قدیماً اشبو قتل‌الاخ مادهٔ وخیمه‌سنك مسبوق بالامثال اولدیغی تاریخلرنده مصرح وآسیاده وباخصوص ایرانده پدر و برادر

واولاد قتلی کثیر الوقوع ایدوکی دخی تواریخده اسامیسیله موضح ایسه‌ده فاتح سلطان محمد خان ثانی حضرتلرینك اولاد واحفاد عظامندن تخت سلطنت سنیه‌یه جلوس ایده‌جك اولنلرك تأمین اسایش عامه ضمننده برادرلرینی اجرا ایده‌یله‌جکلری اکثر متشرعین طرفندن بیان قلنمغله مرجبنجه عمل اولنمسی مألنده بو ماده‌نك قانونه درجی مدنیت اخیره عـدنده مظهر تشیین وکرچه بو کبی اجراآت او زمانك الجا آتندن اولمغله برابر بونك قلب اخویتـه تأثیری دخی طبیعی اوله‌جغندن آسـایش عامه اغورنده قتل الاخ مادەسی بیوك بر فداکارلق اولسه‌ده هر حالده ناقابل تحسـین اولوب معمافیه مدنیتك ترقیسیله هر یرده اولدیغی کبی بوراده دخی او عادت خبیعه مؤخراً رفع والغا اولنمشدر.

دور سلطان بایزید خان ثانی ابن سلطان محمد خان ثانی
سنه ۸۸۶

صداعظم محمد پاشا سلطان محمد خان ثانی حضرتلرینك وفاتنی کتم ایدرك وجود همایونلرینه عارض اولان راحتسزلقدن طولایی لاجل الاستحمام استانبوله عزیمت بیوره جقلری بیانیله نعش مبارکلرینی قبالی برعربه ایچنده استانبوله نقل ایله برابر اماسیه ده بولنان ولیعهد شاهانه لری سلطان بایزیده ساعی مخصوص چیقاروب فقط صدر مشارالیهك شهزاده جم سلطانه میل ومحبت وعبودیت مخصوصه سی اولدیغندن مشارالیهك تخت سلطنت سنیه یه جلوسی اسبابنی تهیه ایتمك امیله برساعی دخی قره مانده بولنان جم سلطانه اطاره ایلمش واتخاذ تدابیر لازمه ایله پایتخت سلطنت سنیه ایله اردوی همایون بینده مخابرات ومواردانی قطع ایتمش ایسه ده جهتمکانك وفاتی خبری شایع اولمسیله اردوکاهده یکیچریلر درحال اختلال ایدرك پیدك اسکله سنده لنگر انداز بولنان کیلره راکباً استانبوله کچه رك یهودی خاریله ساتن اغنیا قوناقلرینی یغما ایتدکدن صکره صدراعظم قره مانی محمد پاشایی دخی قتل ایتمشلردر. بونك اوزرینه غیاب شاهانه ده حکومتی اداره ایچون اوجه سلفکه دن جلب بیورلمش اولان اسحق پاشایه قرار مجلس ایله زمام حکومت تودیع قلهرق مشار الیهك متانتی سایه سنده حضور وآسایش اعاده تلمش وچونکه سلطان بایزید ایله جم سلطانك انجالی قورقود ایله اوغوز خان برای تأمینات سرای همایونده بولندیرلمقده ایدوکدن سلطان بایزیدك تشریفنه دکین شهزاده سی قورقود خانك دولت قائممقاملغی اعلان اولنمشدر. بروجه محرر جم سلطانه کوندرلمش اولان ساعی اثنای راهده سلطان بایزیدك انشته سی اولان اناطولی والیسی سنان پاشا طرفندن تصادف اولنارق اعدام اولنوب اماسیه یه چیقاریلان ساعی ایسه سکزنجی کونی محل مقصوده واصل اولدیغندن فرداسی کونی سلطان بایزید اماسیه دن حرکتله طقوزنجی کونی اسکداره بالوصول عرض عبودیت ضمننده استقباله کلان رجال دولت وامرای عسکریه قایقلری روی دریایی قاپلایوب قایقلره طولمش اولان یکیچریلر زورق شاهانه نك ایکی طرفنده ایرولمکده بولندیغی وعلامت ماتم اولمق اوزره ذات همایونلری سیه پوش اولدقلری حالده استانبولی تشریف وسرای همایون قپوسنه

مواصلت سنیه‌ده یکی چریلر صف‌بسته‌اوله‌رق برعرضحال تقدیمیله صدراعظمك
قتلیله شهرك نهبندن طولایی بیان‌معذرت وبونکله برابر معاشلرینك ضمنی‌واکر
بواوله‌مزسه فوق‌العاده اوله‌رق عطیهٔ سنیه احسانی استدعایه جرأت ایتملریله
حسب‌الحال استدکلری‌اسعاف بیورلمشدر. ایکنجی‌مثال اولان اشبوعطیه ماده‌سی
بعدازین عادت حکمنی الوب هرجلوس همایون وقوعنده انعام اعطاسی‌ضروری
اولمسیله تجدد جلوس یکی‌چری متجاسرلرینك منفعتلریه‌موافق برکیفیت‌اولمش
ایدی. درسعادته مواصلت سنیه‌نك فرداسی کونی جنازه الایی ترتیب اولنه‌رق
سلطان بایزید خان حضرتلری‌وزرا وامرا ایله معاًوالدماجد شاهانه‌لرینك نعش
شریفلرینی انشا کرده‌لری اولان جامع‌شریف قربنده واقع مرقد مخصوصلرینه
ایصال وعودت بیورلدقدن صکره داب دیرین اوزره جمله طرفندن رسم بیعت
ایفا اولندی ومسند صدارت اسحق پاشایه توجیه بیورلدی. جم‌سلطان پدرینك
ارتحالی وصدر اعظمك قتلی خبری اوزرینه درحال براز عسکر جمع ایدرك
پای‌تخت قدیم اولان بروسه‌یی ضبط ایتمك نیتیله اوجانبه حرکت ایلدیکی مثللو
طرف شاهانه‌دن دخی ایاس‌پاشاقوماندا سیله برفرقه عسکر سوق اولنمغله طرفین
عسکرینك بروسه حوالیسنه مواصلتلرنده اهالی متدما یلدیرم بایزید خانك
شهزاده‌لری بینده بویله برمجاله وقوعیله شهرخلقی کلی تلفات ونهب وغاراته
دوچار اولدقلرینی درخاطر ایدرك طرفینه شهر قپولرینی سد ایتمشلر ونقط
جم سلطانك عسکرینه ارزاق اعطاسیله اوجهته میل کوسترمشلرایدی. اردسی
چوق کچمکسزین ایکی طرف عسکری بینده محاربه وقوعیله عساکر شاهانه
مغلوب اولوب یکی‌چریلردن برچوغی وبالذات ایاس پاشا اسیر دوشمش وبونك
اوزرینه بروسه اهالیسی سلطان جمه‌شهر قپولرینی اچوب مشارالیه بروسه‌ده
اون‌سکز کون اقامت واجرای حکومتله کندونامنه سکه‌ضرب ایتدیرمش وخطبه
اوقوتمش اولدیغی اثناده سلطان بایزید خان حضرتلرینك اسکدارددن اردوی
همایون ایله حرکته متهیٔ اولدیغنی بالاستخبار بروسه‌ده‌مقیمه اولان بیوك‌خاله‌سی
سلجوق خاتون سلطانی دیکر اوچ ذات ایله‌برابر طرف اشرف شاهانه‌یه‌اعزام
ایله روم ایلی جهتنده ذات‌حضرت پادشاهیلری حکمدار اولمق اوزره اناطولی
جهتنك کندوسنه براقلمسنی تکلیف ایدوب بومبحثده مشار الیها خاله‌سلطان
حضرتلری ایکی برادر عالیقدرك میانه‌لرینی تألیف ضمننده سلطان بایزید خان
حضرتلرینه سرد کلمات شفقت آمیز ایله جم سلطان حقنده سزاواری لطف

ومرحمت سنیه‌لرینی با کمال سوز و گداز رجا و نیاز ایلسنه ذات حضرت پادشاهی
« لاارحمون بین الملوك » ضرب مثلیله بالمقابله حکمداران بینده قرابت مفقود
اولدیغنی ایما وتکلیف واقعه جواب رد اعطاسیله برابر اردوی همایونی بالاستصحاب
حرکت وبرطرفدن دخی جم سلطانك سرداریني وعدمکافات ایله الدالمغه مبادرت
بیورمش اولمغله بروسه‌یه تقربلرنده ایکی فرقه‌یه منقسم اولان جم عسکرینك
برفرقه‌سی حین مقابله‌ده عساکر شاهانه‌طرفنه کچوب دخالت ایلمش اولمسی اوزرینه
یالکز قالان دیکر فرقه دخی طاغلمسیله جم سلطان فراراً کوچ حال ایله تخلیص
کریبان وکمال مشقت وسفالتله قونیه‌یه بالمواصله اورادہ بولنان والده وعائله‌سنی
استصحاب ایدرك عربستانه طوغری یوله‌روان اولمش ایدی. اثنای راهده تصادف
ایلدیکی اوچیوز قدر تبعه‌سی کندوسنه قاتیلوب طرسوسی طریقیله حلبه واندن شام
شریفه مواصلت وهم اوغرادیغی محلده مظهر حرمت ورعایت اولهرق یدی هفته قدر
شامده اقامتدن صکره اورادن دخی مصره متوجهاً حرکتله قدس شریف وغزه
طریقیله قاهره‌یه مواصلتنده مصر سلطانی قایتبای مشارالیهی کندو مخدومی کبی
حسن قبول ایله اقامتنه تخصیص قلنان سرایده اسباب راحت ورفاهیتنك مکملیتنه
اعتنا ایلدی .

جم سلطانك فرایای اوزرینه ذات شاهانه درسعادته عودت بیوروب فقط
یکی چریلر اختلال ایدرك بروسه قپولری ایاس پاشایه آچلمامسندن طولایی
کندو ارقداشلری جم عسکرینه مغلوب وتلف اولدقلرندن ناشی بروسه‌لیلردن
انتقام المدققه اسرتکبوله عودت ایده‌میه جکلرینی بیان ایله شهری یغما ایتمك
ایستدکلرنده سلطان بایزید خان حضرتلری بونالغك اوکنی المق امایله بروسه
شهرینك ذات همایونلرینه باغشلانمسنی اراده بیورمشلر ایسه‌ده یکیچریلره سوز
تأثیر ایتدیره‌میوب نهایت بهر نفره بیکر اچه اعطاسیله شهری صاتون المشلردر.

مقدما اوزون حسنه التجا ایدن قره‌مان اوغلی قاسم بك بو صره‌ده ینه
ظهور ایدرك مملکتنك استخلاصی تشبثنده بولنمسنه مبنی منع عصیانه کدك احمد
پاشا تعیین بیورلدی .

سلطان جم مصرده درت ماه آرامدن صکره برای حج حجازه عزیمتله ایکی
ماه مکهٔ مکرمه‌ده اقامت وبنده مدینهٔ منوره‌یی زیارت ایدرك مصره عودتنده
موروث پدری اولان ممالکی ضبط ایله اناطولیده حکمفرما اولمسی خصوصنه
جمله‌سی خدمت ایده‌جکلرینك بیانیله کرك مومی‌الیه قاسم بك و کرك سائر

دره بکلری طرفلرندن وتوعبولان دعوته الدانه‌رق جم سلطان قالقوب حلبه قدر کلمش وبعض دره بکلری طرفندن اوراده استقبال اولنمش اولمسیله بو کیفیت حالك خبری استانبوله واصل اولور اولماز سلطان بایزید خان حضرتلری دخی همان سفره چیقمشلر ایدی (۸۸۷). سلطان جم اطنه‌ده قاسم بکله ملاقات وعقد رشتهٔ اتفاق ایدرك ایکیسنك جمع ایتدکلری عسکرله واروب قونیه‌یی محاصره ایتمشلر ایسه‌ده ضبطه موفق اولهمدقلرندن مشارالیه جم کندو عسکریله انقره اوزرینه یوریبوب حالبوکه ایلرودن ذات‌شاهانه دخی عساکر وافره ایله کلمکده اولدیغی خبر الممسیله جم سلطانك عسکری فرار ایلدکلری مثللو کندوسی دخی صاوشمغه مجبور اوله‌رق قاسم بکك نصیحتنه اتباعاً دولتی روم ایلی جهتندن بالاشغالم بوطریق ایله نائل آمال اولمق امیدینه مبنی مشارالیه ردوس ایله بالمخابره اوتوز نفر اتباعیله معاً کیدوب قوالیه‌لره النجا ایلش وکرك قوالیه‌لر وکرك ردوس اهالیسی طرفندن کمال ممنونیت وتعظیم ایله قبول اولنمش ایدی.

سلطان جم قوالیه‌لر واسطه‌سیله مصرده قالان عائله‌سنی جلب ایتمك تشبثنده اولدیغی حالده قره‌مان والیسی ایله وزیر احمد پاشا طرفلرندن ایکی ایلچی کله‌رك دولت علیه ایله دواملی برصلح عقدی ایستیلور ایسه طرفلرندن مرخص بر سفیر ارسالی قوالیه‌لرك رئیسنه تکلیف ایلمکی اوزرینه دولت علیه ایله صلح عقدی ارزو اولنور ایسه‌ده جم سلطانك تسلیمی جملهٔ شرائط صالحه‌دن اوله‌جغی وبو ایسه بر وجهله لایق اولمیوب مع‌هذا عدم تسلیمی حالنده بیله سلطان بایزید خان طرفندن جم بالواسطه تسلیم ایدلمك مخاطره‌سندن سالم اولهمیه‌جغی ملاحظه‌سنه بناءً قوالیه‌لر مشارالیهی اوروپادن مجارستان طریقیله روم ایلی‌یه کچیرمك قولیله بالاقناع اتباعیله معاً کندو کمیلرندن برینه ارکاباً ومحفوظاً فرانسه‌یه ارسال ایله برابر عقد صلح ایچون باب عالی‌یه مرخص ایلچی دخی کوندرمشلر و اولجه جم سلطانك تخت عثمانی‌یه جلوسی تقدیرده ردوس کمیلرینه ممالك شاهانه لیمانلرینك اچیق طوتلمسی وبلا بدل سنوی اوچیوز خرستیان اسیر آزاد ایدلمسی وکندوسیچون ایدلمکده اولان مصارفی قیاتمق ایچون یوز الای بیك دوقه اعطاسی شرائطی حاوی مشارالیهدن احتیاطاً برسند دخی المشلردر. باب‌عالیجه جریان ایدن مذاکره نتیجه‌نده سلطان بایزید خان حضرتلرینك مدت سلطنت سنه‌لرنده بر وبحرده طرفین صالح اوزره اولوب تجارتلری سربست اولمسی وطرفین اسراسی اعاده اولنوب فقط بونلرك ایچنده تبدیل دین ایدنلر اولور

ایسه بهر نفری ایچون یکرمی ایکی دوقه بدل ویرلمسی و بودرومده کی سن پیر قاعده سنت تعرضندن مصون بر مأمن اولمسی شرائطیله بر معاهده عقد اولنمش وطرف شاهانه‌دن ردوسه کوندریلان برمرخص واسطه‌سیله‌ده جم سلطانه دائر خفی برمعاهده عقداولنه‌رق بونده ذات حضرت پادشاهی برادری جم قوالیه‌لرك مستملکاتندن برنده توقیف اولندیغی مدتجه هرسنه اغستوسنده کندولرینه قرق بشبیك دوقه اعطاسی تعهد بیورلمشدر. کندو ایاغیله کیدوب شکار قیمتدار کبی قوالیه‌لرك دام اسارتنه دوشمش اولان بیچاره جم سودای سلطنتله انواع جور وجفایه دوچار واردن سنه‌لر چوب کندوسی روم ایلی‌یه کچه‌مدکدن بشقه بر ارولق محافظه‌سنه مأمور اولان قوالیه‌لرانباعی دخی کندوسندن آیروب ردوسه‌ایسیار ایتملریله حواص رفقاسندن اولوب مؤخراً اعاده اولنان سنان وایاس بکلرایله یالکز قاله‌رق واردصره فراری تصمیم ایتدکجه امرمحافظه‌سی تشدید اولنه‌رق جانندن بیزار اولمش اولدیغی حالده بعض مکافات مقابلنده قوالیه‌لر کندوسنی پاپایه دور ایتمش اولدقلرندن یدی سنه‌مدت اسارتدن صکره سلطان جم فرانسه‌دن تحت الحفظ رومایه ایصال اولنمشدی. اولوقت پاپا بولنان سکزنجی اینوسان کندوسنی واتیقان سرایینده مراسم احترامیه‌ایله قبول ایدرك متعاقباً تهاجه وقوعبولان ملاقاتده جم سلطان یدی سنه‌دنبروچکدیکی محنت اسارتی وصف‌ایله مصرده قالان اولاد وعیال ووالده‌سنه مشتاق اولدیغندن مصره عودتی ارزوسنی اظهار ایلمسی اوزرینه پاپا شهزاده‌نك حال سوقاتندن زیاده متأثر اولوب حالبوکه مشارالیهی الده ایتمسی خرستیانلق عالمنه بر خدمت اولمق ایچون کندوسنی آلت اتخاذ ایتمك املنه سبب ایدوکندن تسلی صدننده کرچه اولاد وعیاله قاوشمق ارزوسی طبیعی ایسه‌ده کندوسی ایچون مقصود به اولان شی پدرینك تاج وتختنه مالك اولمق قضیه‌سی ایدوکی ومجار قرالی حدود خاقانیده کندوسنه منتظر اولدیغی بیانیله اول امرده خرستیانلغی قبوله سعی ایلمسی صورتی ایتا ایتمسیله جم سلطان جوابنده بو صورت شریعت اسلامیه‌جه کندوسنك قتل جزاسیله محکومیتی دعوت ایده‌جکی شویله طورسون کندو دینی دولت عثمانیه ایله دکل جهان پادشاهلغیله بیله دکشمیه‌جکنی بیان ایلمسی اوزرینه پاپا بلا اصرار تسلیت آمیز سوزلر ایله مشارالیهی اقامتنه مخصوص اولان دائره‌یه کوندرمشدر. اوهنکامده جم سلطانك قرق بیك دوقه تخصیصات مقابلنده پاپانك ممالکنده حبس خصوصنی سراً

مذاکره ایتمك مأموریتیله وبعض هدایا ایله طرف اشرف پادشاهیدن رومایه کوندرلمش اولان الچی بك درسعادته عودتنده جم سلطان بوواسطه‌دن بالاستفاده دیار اجنبیه‌ده دوچار اولدیغی فلاکتلری تذکار ایله ذات شاهانه‌یه تبعیت تامه ایله صداقتده پایدار اولمجغنی حاوی بر عریضه ارسال وتقدیم ایلمش ایدی. جواب انتظاریله واتیقان سرایندہ اوچ سنه دها زمان کچیروب او اثناده خسته دوشن پاپا وفات ایتمکله برابر یرینه انتخاب اولنان اسکساندر بورجیا طرف شاهانه‌یه سفیر مخصوص ارسالیله جم سلطانك سنوی قرق بیك دوقه تخصیصات ایله توقیفده ابقاسنی ویاخود دفعةً ایفا اولنمق اوزره اوچیوز بیك دوقه‌یه مماثل تکلیف ایدوب بوده محظوظیت سنیه‌یی موجب اولمغله کیفیت درسعادتجه الچی ایله مذاکره‌ده اولدیغی حالده بری طرفده فرانسه قرالی سکزنجی شارل ایتالیایه عسکر سوق ایتمك اوزره ایدوکندن سلطان بایزید خان حضرتلری طرفندن پاپایه جواب ورودی قرال مشارالیهك روما پیشکاهنه وصولنه تصادف ایدوب فرانسز عسکرینك رومایه دخولی حسیله پاپا جم سلطانی بالاستصحاب سنت آنژ قلعه‌سنده تحصن ایتمش ایدی. اون برکون صکره قرال شارل پاپا ایله برصلح معاهده‌سی عقد ایدرك چونکه قرال مشارالیه تصمیمات فتوحات جویانه‌سندن اجرا آتنده جم سلطانی آلت اتخاذ ایتمك ایستدیکندن مشارالیهك کندوسنه تسلیمی جملهٔ شرائط صلحیه‌دن اولمسنه مبنی پاپا اسکساندر بوشرطی ایفا ایلمش ایسه‌ده شهزاده‌نك کچن ایکی سنه‌لك مصارفی تخصیصاتی اولان سکسان بیك دوقه‌یی حامل اولمغله سلطان بایزید خان حضرتلرینك الچیسی ایله معاً استانبولدن عودت ایدن کندو سفیری آنقونه وصوللرنده اسکساندرك خصمی اولوب بعده یرینه پاپا اولان قاردینال «ژولیه‌ن» ك طرفدارانی جابندن طوتیلوب پاره‌لر دخی ضبط اولنمش ایدوکندن پاپا اسکساندر سلطان جمك مماتی اولسون سلطان بایزیده صاتوب اوچیوز بیك دوقه‌یی المق طمعیله شهزاده‌یی بطی التأثیر برسم ایله بعدالتسمیم فرانسه قرالنه تسلیم ایلمشدر.

بوسم پاپانك اکثریا اورته‌دن وجودلرینی قالدیرمق ایستدیکی قاردینالرك تسمیمنده استعمال ایلدیکی بر توز اولوب بحکمة الله تعالی کندوسی دخی بعده بو توزدن مسموم اولمغله وفات ایلدیکی تاریخجه مثبتدر.

سلطان جمك رومادن عزیمتندن بر هفته صکره فرانسز عسکریله ناپولی‌یه

وصولنده تاب وتوانی اودرجه کسلمش ایدیکه والده سندن المش اولدینی بر مکتوبی اوقویوب مألنی اکلامغه مقتدر اولهمامش وصوك تمنیاتی اولهرق اکرچه اعدای دین اهل اسلام علیهنده اولان تصورات مضرهلرینی اجراده کندوسنی استخدام ایدهجکلر ایسه روحنك قبض اولنمسی دعاسنك تکرارینی متعاقب طقوز یوز سنهسی جمادی‌الآخرینك اون طقوزنجی کیجهسی تکمیل انفاس ایلشدر. مشارالیهك وفاتندن متأثراولان فرانسز قرالی جسدینی تحنیط ایتدیرهرك ذات حضرت پادشاهینك طلبی اوزرینه کلیبولی‌یه ارسال وبا ارادهٔ سنیه اورادن دخی بروسه‌یه ایصال ایدیلوب سلطان مراد خان ثانی حضرتلرینك تربهٔ شریفهلرینه دفن اولندی. مشارالیه یشامش اولدینی اوتوز التی سنهنك اون اوچنی بر وجه مشروح انواع محنت واسارتله کچیروب منظومه واشعاری اوروپاجه شهرتیاب اولدینی مثللو ممالك شاهانهده دخی ممدوحدر.

جم سلطانك قصهسنه فیصل ویرلمامك ایچون عمرینك نهایتنه قدر خلاصهٔ سرکذشتنه دوام اولنمش اولوب بو مدتده سلطان بایزید خان ثانی حضرتلرینك اجراآت سنیهلریله وقوعات سائره‌یه کلنجه اوتوز بش یاشنده شرفوقوعبولان جلوس همایونلرینه دکین املسیه‌ده کچیردکلری مدتجه سلاحدن زیاده مطالعهٔ کتب ایله مشغول اولدقلرندن جهتله حضور آسایشی سور بر پادشاه اولدقلرندن ضرورت مس ایتمدکجه محاربه ایتمیوب اصلاحات داخلیه‌یه اعتنا بیورمشلردر. حلم وشفقت شاهانهلرینه مبنی صوفی ویاخود ولی مخلصنه مظهر اولوب اکرچه برادری سلطان جم تخت وتاج دعواسنه قیام ایتمامش اولسه ایدی حقنده قتل الاخ قانونی اجرا ایتمیهجکلری درکار اولهرق حتی مشارالیهك محاربهٔ واقعه‌ده ایلك مغلوبیتی اوزرینه متصرف اولدینی سنجاغك وارداتنی کاکان المق اوزره ممالك شاهانه‌یی ترك ایله کیدوب قدسده اقامت ایلمسی صلحاً کندوسنه تکلیف بیورلمش اولدغی حالده بو صورته جم طرفندن موافقت اولنمیوب مؤخراً بعض دولتلر جم سلطانی دولت علیه علیهنده محاربه‌یه علم اتخاذ ایتمك رقابتنه دوشدکلری کورلمسیله اولوجهله آسایش مملکتی تهدید دائمی تحتنده بولندیرمقدن ایسه جمك حیاً ویا میتاً الهکچورلمسی اسبابنه تشبث بیورلمش ایدی.

دور سابقده کدك احمد پاشانك ایتالیاده فتح ایتمش اولدینی اوترانتو قلعهسنی خلفی خیرالدین پاشا دوام ایدن محاربه‌ده دلیرانه مدافعه ایتمش ایسه‌ده

نهایت با مقاوله رد وتسلیمه مجبور اولدی. راکوزه جمهوریتیله تجدید معاهده اولنه‌رق راکوزه‌نك ویرکوسی اوچبیك دوقه‌یه تنزیل اولندی.

بوسنه‌ده سنجاق بك طرفندن بعض قلعه‌لر اشغال عسکری تحتنه الندی.

سمندره قوماندانی اسکندر بك مجارستان اوزرینه حرکت تعرضیه‌ده بولنمسنه مبنی مجار باش قوماندانی اوتوز بیك عسکر ایله مقابله ایدرك میانه‌لرنده وقوعبولان محاربه بر خیلی تلفات وخساراته بادی اولمرق رجعتله طونه‌ده سمندرنك پیشکاهنده واقع اطه‌نك استحکاماتنه متانت ویرلدی.

داناچیاده صربستان بکلربکی اسکندر پاشا دور سابقده وندیك ایله عقد اولنان معاهده تجدیداولنمدیجه حکمی دولت علیه‌جه مجبوری اولمیه‌جغی ادعاسیله زارا ولایتی تعرضات واقعه‌سیله دوچار خسارات ایلمسنه مبنی وندیك جمهوریتی درسعادته سفیر مخصوصی ارسالیله دولت علیه‌نك ذمهٔ داخلیه‌سندن بالاستفاده ایوجه برمعاهده عقدینه موفق اولمرق سنوی دولته ویرمکده اولدیغی اون بیك دوقه‌دن قورتلمش وفقط دولت علیه کمرکلرینه مدیون اولدیغی اللی بیك دوقه‌نك اوچ تقسیط ایله ایفاسنه وممالك شاهانه‌یه ادخال اولنه‌جق وندیك امتعه‌سنك قیمتندن یوزده درت کمرك رسمی اعطاسنه متعهد اولدیغی مثللو صوك مصالحه‌دن برو عساکر شاهانه طرفندن وندیکلرك دوچار اولدقلری خساراتك ضمنیله اسیرلرینك رد وتسلیمی دخی طرف ملوکانه‌دن وعد وتأمین بیوردلدی.

ذات شاهانه جم سلطان اوزرینه اولان اناطولی سفرندن عودت بیورلرنجه صکره سرای همایونده اعطا بیوریلان برضیافت سنیه عقیبنده باجمله وزرایه خلعتلر کیدیرلدیکی صره‌ده کدك احمد پاشایه صرمه‌لی قفتان یرینه سیاه صوف قفتان ویریلوب بونده مشارالیهك قرب موتنه دلالت ایتمش ایدی. سلطان بایزید خان حضرتلری شهزاده ایکن برمحاربه‌ده قوماندای تحتنده بولنان عسکری ایوتعبیه ایلدیکی جهتله کدك احمد پاشا کندولرینی تعیب ایلمش اولمسندن طولایی دلکیر اولمرق جلوس همایونلرندن برو متوالی الظهوراولان محارباتده مشارالیهك مهارت عسکریه‌سندن استفاده ایچون انتقام شاهانه‌لرینی وقت مرهونه تعلیق وکندوسنه اظهار روی مسالمتله مشارالیه سلطان جم وقاسم بك علیهلرنده استخدام اولنمش ایسه‌ده بوکره اشارت سنیه اوزرینه احمد پاشا بردلسزك ضربهٔ خنجرینه هدف اولمرق بیقیلوب تسلیم روح ایلمشدر (سنه ۸۸۷) .

بوندن براز عسکره اسحق پاشا عزل اولنه‌رق مسند صدارت داود پاشایه توجیه بیورلدی . استانبولده داود پاشا نسبت اولنان جامع شریف ، مدرسه وعمارت صدر مشارالیهك مبراتندندر .

۸۸۸ سنه‌سی اول بهاریده ذات شاهانه بلغارستانی تشریف ایله بعض شهر وقصبه‌لرده استحکامات انشا آتیله مشغول اولدیغی اثنده بوسنه بکلربکی هرسکی بالاستیلا ممالك شاهانه‌یه الحاق ایلدی .

مجارستان قرالیله بش سنه مدتله عقد متارکه اولنه‌رق درسعادته عودت سنیه‌ده قرمان زاده نسلنك سوکی اولان قاسم بك ایله قرمان والیسی شهزاده محمد دخی بکلك وظیفه‌لری خبری الندی .

قرداسی سنه سلطان بایزید خان ثانی حضرتلری افلاق اوزرینه عزم سفر ایدرك ادرنه‌دن مرور لرنده حالا نام شاهانه‌لریله یاد اولنان جامع شریف ایله مدرسه وعمارتی تأسیس وبرده خسته‌خانه انشاسنه بدأ ایتدیرمش ایدی . اردوی همایون طونه‌یی مرور لرندە بغدان ویوودەسی برموجب معاهده یکرمی بیك امداد عسکریله کلوب التحاق وویرکوسنی خاکپای همایون ملوکانه‌یه تقدیمه شتاب ایدرك کیلیا قلعه‌سی باخاطر ضبط اولندقدن صکره اورادن آق کرمان اوزرینه حرکت ملوکانه‌ده قریم خانی منکلی کرایك قوماندانسی تحتنده اولی بیك تاتار دخی کله‌رك ایلك دفعه اولەرق عساکر شاهانه ایله معاً محاربه ایتمش و آق کرمان دخی اون التی کون محاصره نتیجه‌سنده النوب قریم خانینه برالتون قالپاق اعطاسی وسائر هدایای کرانبها ایله مستغرق لطف واحسان شاهانه اولدیغی حالده مشارالیهك عمرینه صعاعدۀ سنیه شایان بیورلمشدر .

کرای حضرت پادشاهی ادرنه‌یه عودت سنیه‌لرنده جم سلطانك قبول اولنمسندن طولایی بیان معذرت ضمننده مصر سلطانی طرفندن وتقدیم هدایای کرانبها ایله جلوس همایونی تبریك معرضنده هند شاهی جانبندن کلش اولان الچیلر قبول بیورلدی .

دور سابقده مصر مملوکلرندن کوریلان معاملات نامرضیه‌یه علاوه اولەرق بو هنکامده دخی جم سلطانك قبول وحمایه‌سی و هند حکمداری شاه بهمن طرفندن کوندریلان سفیرك مصر مملکتنده طوتیلوب خاکپای شاهانه‌یه تقدیم ایتمك اوزره حامل اولدیغی هدایادن اکثر ذی قیمت شیلرك غصبی واطنه ایله طرسوس جوارنده رمضان اوغلنك تصرفنده بولنان قلعه‌لرك ضبطی کبی حالات

ومکهٔ مکرمه‌یه کیدوب کلان حجاج مسلمین حقنده وقوع بولان ازعاجات سبیلریله مذکور قلعه‌لرك استردادی حقنده قره‌مان و لیسی قره‌کوز پاشایه فرمان بیورلمش وبوصورتله اچیلان محاربه بتقدیر الهی مملوك سلطانلرینك انقراضی ومؤخراً سلطان سلیم خان اولك دور سلطنت سنیه‌لرنده مصرك فتحی ایله نهایت بذیر اولمشدر (سنه ۸۹۰).

اناطولی‌ایله سوریه حدودلرنده واقع آلا طاغك ایکی طرفندن دکزه آیاق ویردیکی یرلرمیدان محاربه‌اولمش‌ایدی. بویرلرك یوقاروسنده موضوع بحث اولان ترکمان رمضان اوغلنك نسلی‌ایکی یوز سنه حکمرانلوب مؤسس بنیان دولت جنتمکان عثمان خان غازی حضرتلرینك جد اعلالری سلیمان شاه فراتی کچرکن مغروقاً وفات ایدرك اوغللری شماله طوغری عزیمت ایتدکلری صره‌ده اوچچك قبیله‌سندن ترکمان رفقاسی‌اولان یورکر، قوصون، وارساق، قره‌عیسی، اوزرکوندز وقیچ تیمورك خانه‌لری خلقیله چوقور اووه‌ده سکن ایتدکلرندن بوقبیله‌نك رئیسی اولان یورکر محلی اهالیسی اولان ارمنیلردن اطنه، ماسیسا وطرسوس حوالیسنده بررعی حقی اولوب مؤخراً بوحقی اوغلی رمضانه وصیت ایتمش‌ایدی. رمضان آسارلق اراضیسی ایله کولك طاغی قوصونه تخصیص ایدوب قیچ تیمور بعضاً طرسوس وبعضاً بلغارطاغلرنده. ولکن سیس اووه‌سیله ماسیسا جبللرنده ورمضان ایسه‌اطنه وادیلرنده یایلانلرنده اقامت ایدرك بلده‌نك بتون دوز یرلرینه صاحب اولمشلر ایسه‌ده ارمنیلری‌مذکور شهردن چیقاره‌جق قدر هنوز اقتداری حائز اولمیوب اندن اللی سنه صکره‌درکه اوزن زاده داود اولیابه‌کی تصورك حیز فعله ایصالی ضمننده مصرسلطانی شیخ احمدین بعض معاونت استدعاسنده بولنه‌رق سلطان مشارالیه طاب واقعی اسعاف وهمان عسکر ارسالیله مملکتی کندو حسابنه اوله‌رق ضبط ایدوب مومی‌الیه داوده یالکز بلده‌نك حاکمی عنوانی براقمش وبومنوال اوزره دیکر خانه‌لر رؤساسنك یاردمیله ارمنیلرك اك مستحکم موقعلری اولان ایاسی، کولك، سیسی، ماسیسا، اطنه وطرسوس بلاحرب ولاضرب ضبط ایله قلمرو حکومتی توسیع ایلدیکی مثالو متعاقباً دخا برطاقم قلعه‌لری دخی الله کچیره‌رك بونلر ایله سوریه‌نك کیدلرینی مدافعه‌یه کسب اقتدار ایلمشدر.

بوحال اوزرینه بروجه محرر قره‌کوز محمدپاشانك مأموراً اولجانبه عزیمتندن بعض قلعه‌لری ضبط ایلش ایسه‌ده اکثریا ضایعاته اوغرادیغی مثالو مؤخراً

سردارلق ایله اطنه وطرسوسه اعزام قلنان اناطولی بکلربکی هرسکلی احمد پاشا دخی معیتنه مأمور اولان قره‌کوز محمد پاشا ایله خضر بك زاده محمد پاشانك حسب‌الرقابه عدم معاونتلرندن ناشی مصر عسکرینه مغلوب و اسیر اولمش و مومی‌الیهما پاشالر اطنه وطرسوسی مصرلولره ترك ایله فرار ایتمش اولدقلرندن بوحالدن متأثر اولان ذات حضرت پادشاهی درت بیك یکیچری وبرفرقه روم ایلی عسکریله صدر اعظم داود پاشایی مأمور بیورمشلرایدی. صدر مشارالیه قره‌مان حدودینه وصولنده استقبالکه کلان ذوالقدر امیری علاءالدوله‌ایله بالمذاکره چونکه اواره‌لق قره‌مان‌اوغلی قاسم بکك قزندن متولد حفیدی دخی رفع‌لوای عصیان ایتمش رایدوکندن وارساق‌ایله طورغود قلعه‌لری اوزرینه حرکت‌ایلدیکی کبی روم‌ایلی واناطولی بکلربکی دخی قره‌مان ولایتنك ایچرولرینی استیلایه باشلاملریله قاسم بکك حفیدی حلبه صاوشوب وارساق قبیله‌سنك رؤساسی دخی صدراعظمه عرض دخالت ایتمکین ایام‌شتانك دخولی حسبیله صدر مشارالیه عسکره اذن ویروبك کندوسی عودت ایلدی. سنه ۸۹۲

اواثناده اسپانیاده حربلرك صوك حکمداری اولان بنی‌احمر امیری طرفندن برنامهٔ مخصوصی برسفیر کلهرك خرستیانلرك استیلاسندن طولایی اهل اسلامك اضطرابندن واسپانیاده اسلامیتك انقراضیله یدی عصردنبرو نسانك حکمران اولدیغی اندلسدن کندوسی طرد اولنمق اوزره بولندیغندن بحثله عتبهٔ علیای شاهانه‌دن استمداد اولنمغله شیمهٔ جلیلهٔ دیانتپروری وحمایتکاریٔ ملوکانه‌لری اقتضاسنجه اسپانیا سواحلنی ضرب وخراب‌ایتمك اوزره کمال رئیسی قوماندانسیله برقوناره ارسالنه مساعدهٔ سنیهٔ پادشاهی شایان بیورلدی.

فرداسی سنه خادم علی پاشا روم ایلی واناطولی بکلربکلریله معاً براً واعادهٔ صلح امیدیله مصر سلطانی براقلمغله استانبوله کلمش اولان هرسکلی احمد پاشا یوز قطعه سفینه ایله بحراً اناطولی جهتنه اعزام اولنه‌رق علی پاشا اطنه وطرسوس قلعه‌لرینی ضبط وتعمیر واوحوالیده دیکر بعض قلعه‌لری دخی تسخیر ایلدیکی کبی روم ایلی بکلربکی خلیل پاشا دخی سیس قلعه‌سنی بالمحاصره ضبط ایدرك بورانك مصر طرفندن مأمور اولان محافظی محبوساً درسعادته ارسال‌ایلمش وبوده هرسکلی احمدپاشایه مقابل مصرسلطانه کوندرلمشدر.

مصرسلطانی مشارالیه علی‌پاشانك عسکرینه قارشو مصردن براردو ارسالیله

برابر شام، حلب، طرابلس، صیدا ورمله قلعه‌لری محافظلریله رمضان وطورغود اوغلی قبیله‌لرینك ترکمانلرینی دخی امداداولمق اوزره مصر اردوسنه الحاق ایلمش اولدیغی حالده طرفین اردولری طرسوس ایله اطنه‌ارەسنده واقع اغاچایری صحراسنده قارشولشمغله میانه‌لرنده وقوعبولان محاربه‌ده مصرعسکری غالب کلمکین علی پاشا رجعته مجبور اوله‌رق اطنه‌یه مصرلولرك یدضبطنه کچمش اولدیغنه وبوکره دخی قره کوز محمدپاشا آمرینی حسدندن ناشی برطاقم بکلرك قرارلرینه اوك آیاق اولمسی مغلوبیته سببیت ویرمش اولدوکنه مبنی واقع حال عتبهٔ علیای شاهانه‌یه لدی العرض مومی‌الیه محمد پاشا درسعادته جلب ایله اعدام اولندی . (سنه ۸۹٤) .

مصرله محاربه غائله‌سی ذوالقدر امیری علاءالدوله‌نك اهاتی سببیله دهازیاده کسب اهمیت ایدوب موی‌الیه سلطان محمد خان ثانی زمانینده بونجه معاونت ومساعداته مظهر اولمش اولدیغی حالده خصم قدیمی اولان سلطان قایتبایك مظفریتنه الداه‌رق دولت علیه‌دن انعزالنی سلطان مشار الیه ایله بالواسطه قرارلشدیرمش ایدی بالعکس امیرمومی‌الیهك برادری اولوب مصرلولر طرفندن شامده محبوس بولنان شاه بوداق‌بك نمراراً کلوب سدهٔ سنیهٔ ملوکانه‌یه دخالت ایلمش ووقت وحالك پولتیقه‌سی ایجابنجه‌مومی‌الیه بالقبول ویزه سنجاغی بکلکنه تعیین بیورلمغله موروث پدری اولان یرلری استخلاص ایتمك اوزره اماسیه، قیصریه، وقره‌مان بکلر بکلری کندوسنه معاونته مأمور بیورلمش اولدیغندن بوداق‌بك معیتنده‌کی عسکرله ذوالقدر مملکتنه بلا مقاومت کیرمش ایسه‌ده اله کچیردیکی برادر زاده‌سنك کوزلرینی چیقارمش اولمسنه مبنی علاءالدوله استعمال حیله وقوهٔ کلیه ایله کلوب کندوسنی مغلوب واسیر ایدرك مصر سلطانینه کوندرمشدر. سنه ۸۹۵. بونك اوزرینه مصره منسوب اوزبك دخی علاءالدوله ایله برلشوب قیصریه‌یی بالمحاصره اطرافی غصب وغاراته باشلادقلرندن سردار علی پاشانك یرینه هرسکلی احمدپاشا اعزام بیورلمغله برابر ذات حضرت پادشاهی اردوی همایونه بالذات قوماندا ایتمك اوزره بشکطاشدن اسکداره کچوب تهیآت حربیه‌یه ابتدار اولنمش اولدیغی حالده تونس امیری طرفندن هدایای مقبوله‌ایله بر هیئت سفارت کله‌رك دولت علیه ایله مصر سلطانی بینده مصالحه‌یه وساطت ایدلمش اولدیغندن اولبابده جریان ایدن مذاکره ومخابره نتیجه‌سنده ممالك شاهانه‌دن النان یرلر ترك اولنمق ویالکز اطنه سنجاغنده واقع چقور اووه مکهٔ مکرمه ومدینهٔ منوره‌نك اوقافندن عد ایدلمك شرائطیله عقد مصالحه اولنه‌رق بش

سنه‌دنبرو دوام ایدن محاربه‌یه فصل ویرلدی . (سنه ۸۹۶) .

سلطان بایزید خان ثانی حضرتلری مجارستان جهتنه عطف نظرله بلغرادك فتحی حقنده‌کی تدابیرك موقع فعله وضعی میسر اولمدیغندن ارناودلق جانبنه عزیمت سنیه‌لری اثناده سمندره متصرفی بوسنه ولایتنده بعض قلعه‌لر ضبط ایدرك مجارستانه دخولنده منلوباً رجعت ایتمش ایدی . ذات حضرت پادشاهی مناستردن پرلپه‌یه کیدرکن طاغ برکیده قلندر قیافتنده بر جانی حامل اولدیغی خنجر ایله ذات شاهانه‌نك اوزرینه صالدیرمق ایسته‌مش ایسه‌ده مستحفظلر درحال رمرقومی منع ایله پارچه‌لامشلردر (سنه ۸۹۷) . بوسببله وبلکه‌ده جشمکان سلطان مراد خان اولك قوصوه‌ده خائن میلوش طرفندن شهید ایدلدیکی زماندنبرو هیچ بر کمسه‌نك مسایح اولهرق ذات اقدس شاهانه‌یه تقرب ایتمامسی وحضور همایونلرینه قبول اولنمامسنك ایکی قرنا قولتقلرینه کیردرك قوللرینی طوتمسی رسومی وضع اولنمش ایدی . یقین وقتلره قدر سفرای اجنبیه اشبو رسوم تشریفاتیه‌یه تابع اولوب بو عادت ایسه فی‌الاصل پادشاهلرك ذات همایونلرینه سوء قصد وقوعنك منعی احتیاطنه مبنی ایدوکی درکاردر .

ذات شاهانه‌نك ارناودلقده بولندقلری هنگامده آقینجی عسکرینك اوستریا ممالکنده تعرضی حرکاتدن قولملرینه مبنی ایمپراطور ماقسیمیلیَن طرفندن سوق اولنان اردو ایله عسکر شاهانه بینلرنده وقوعبولان محاربات طرفینجه تلفات کلیه‌یه بادی اولمش ایسه‌ده قرمان بکلر بکی یعقوب پاشا محاربلر ایله وقوعبولان محاربه‌ده بیورك بر مظفریته نائل اولدیغندن منصبی ترفیعاً روم‌ایلی بکلر بکلکنه تحویل بیورلدی . (سنه ۸۹۸) .

تکلیف واقع اوزرینه مجار قرالی ایله اوچ سنه مدتله عقد مصالحه اولندی . (سنه ۹۰۰) .

داود پاشا اون درت سنه مدت خدمت صدارتی اداره ایتدکدنصکره سنوی اوچیوزبیك اقچه معاش ایله تقاعد ایدلمش وبناءً علیه مسند صدارت هرسکلی زاده احمد پاشایه وسنه‌سی ایکنده یونکده عزلیله دور سابقده اعدام اولنان چندرلی خلیل پاشانك مخدومی ابراهیم پاشایه توجیه بیورلمشدر . (سنه ۹۰۲) .

ذات حضرت پادشاهی حکومات متجاوره ایله مناسبات صلحیه‌نك محافظه‌سی امانده بولندیغی حالده له قرانك اغلاقلولره اظهار ایلدیکی خصومت وتعرض

اوزرینه سلستره متصرفی بالی بك قوماندا سیله سوق اونان فرقهٔ عسکریه بالمحاربه موفقاً غنایم حربیه ایله عودت ایلدی . ۸۹۷ سنه‌سنده ایلك دفعه اولهرق روسیه ایله دولت علیه بینده بر مخابرهٔ سیاسیه جریان ایدوب روسیه چاری اوچنجی ژان دولت علیهٔ عثمانیه‌نك تزاید شان وقدرتنه مد نظر دقت ایلکده ایدوکندن چوقدن برو سلطنت سنیه ایله مناسباته کیرشمك ارزوسنده اولهرق سلطان بایزید خان حضرتلرینك دخی عین حسیاتده بولندیغنی استخبار ایلمسی اوزرینه دوستی قریم خانی منکلی کرای واسطه‌سیله ذات حضرت پادشاهیدن لدی‌الاستمزاج خان مشارالیهه ویریلان جواب عالیده « اکر موسقوو قرالی سنك قرنداشك ایسه اوبنده قرنداشم دیمکدر» بیورلمش ایدی. برملك صکره آزوف وکفه‌ده بولنان روسیه تجاری محللری متصرفلرندن منزعج اولهرق ترك تجارت ایللرینه مبنی کفه متصرفی بوکیفیتی سفای شاهانه‌یه عرضنده منکلی کرایك دسایسنه استناد ایتمش اولدیغندن روسیه چاری کندو دوستنك ذمتنی تبریه ضمننده ذات شاهانه‌یه یازدیغی تحریراتده بربرلرینه سفرا ارسالیله رسم تبریك ایفاسنه مبادرت ایتمامشلر ایسه‌ده روسیه تجاری ممالك شاهانه‌ده طرفینه نافع اخذ واعطا ایتمکده اولدقلری حالده دولت علیه مأمورلرینك ازعاجاتندن بونلرك شکایتلری سکوت ایله کچشدیرلمکده ایکن آزوف متصرفی بونلری انقاریه ایشلرده قوالاندیغی کبی آزوف وکفه‌ده مالارینی یاری بهاسنه ویرمکه اجبار ایدلدکلری وبونلردن بری خسته اولدیغنده هپسنك مالاری مهرانوب وفات ایدر ایسه حکومتجه ضبط وایولشدیکی حالده نصفی رد اولندیغی وبونلرك وصیتنامه‌لرینه عثمانلی حاکملری اعتبار ایتمیوب روسیه‌لولرك مالاری ایچون کندو نفسلرندن ماعدا کیمسه‌یی وارث طانیمدقلری بیانیله بونجه حقسزلقدن طولایی کندو تجارینی ممالك شاهانه‌ده اخذ واعطادن منعه مجبور اولهرجغی اشعار وختم کلام ایتمزدن اول افاده اولندیغنه کوره والد ماجد شاهانه‌لری سفرا ارسالیله کندوسنی تبریك ایتمك ایستدیکی حالده بحسب المقدر بونك اجراسی میسر اولمامش ایدوکنك علاوه‌سیله بوارزونك طرف اشرف‌ملوکانه‌لرندن ایفاسنه مانع اولهجق سبب وارایسه ابنا بیورلمسی انتظارنده اولدیغی ازبار اولندی .

بوندن اوچ سنه صکره برنجی دفعه اولهرق سفارتله استانبوله کلان میشل

بلستچیفك مأموریتی ممالك شاهانه‌ده روسیه تجارتنك سربستیسنی بالمذاکره قرار-
لشدیرمق اولدیغی کبی روسیه چارینك سفیر مومی‌الیه اولان تنبیهاتی دخی
کرك ذات حضرت پادشاهی یه وکرك شهزاده‌لری سلطان محمده عرض تکریمات
اثناسنده انحنای رکب مسکنتدن متوقی اولمسی وایشنی وزرا ایله دکل طوغریدن
طوغریه ذات شاهانه ایله کورمسی وهیچ بردیکر سفیری کندوسنه تقدم ایتدیرماسی
مرکزنده ایدوکندن مومی‌الیه بلستچیفك حد تعلیماتنك دها اوته‌سنه کچه‌رك
استانبوله کله‌لیدنبرو درشت ومتکبر برطورده کورینوب کندوشرفنه اوله‌رق کشیده
اولنان وزرا ضیافتنه اجابت ایتمدیکی مثالو ویریلان البسهٔ فاخره ایله اقامتی مصرفی
اوله‌رق تکلیف اولنان اون بیك دیناری دخی قبول ایتمامش اولمسیله ذات حضرت
پادشاهی قریم خانه خطابنده کندوسیله دوستاقلرینی قزانمق ایستدکلری روسیه
قرالی طرف شاهانه‌لرینه قبا براچی کوندروب بناءً علیه عودتنده بنده کاندن
هیچ بری بونکله برابر روسیه‌یه کوندریله میه‌جکی اشعار قلنمش ومع‌مافیه قرال
مشارالیهه یازیلان جواب عالیده سفیرینك تهویناتندن شکایت اولنمه‌رق روسیه
تبعه‌سنك تجارتنه متعلق اولان مسئولاتنده مساعده بیورلمشدر. (۹۴۰) سنه‌سنده
ینه تجارتجه منافع جدیده‌یه استحصالی ضمننده دیکر برروسیه سفیری کلوب
کندولرنجه کوریلان لزوم سیاسی یه مبنی بومناسبتله‌ده طرف اشرف ملوکانه‌دن
روسیه جاری نزدینه براچی اعزامی خصوصی تشویق اولنمش ایدی. خارجله
منامات سیاسیه تأسیسکی سلطان بایزید خان ثانی حضرتلری زماننده باشلایوب
اوروپا واسیایه براچیلر کوندرلدیکی کبی ذات شاهانه‌نك کریمهٔ محترمه‌لری اوزون
حسنك حفیدی وعجم دولتنك ولیعهدی احمدمیرزایه وسلطان جمك کریمه‌سی
دخی مصرسلطانی ناصر محمد بن قایتبایه تزویج بیورلدی.

ذات حضرت پادشاهی یدی شهزاده‌ایله یدی سلطانه مالك اولوب سلطانلرك
جمله‌سی متأهله اولدقلری کبی شهزاده‌لردخی بررسنجاق بکلکنده مستخدم
ایدیلر. اواثناده واردات دولت ایکی بچق ملیون دوقه‌یه بالغ ایدی.

دولتجه وندیك حکومت جمهوریه‌سیله صورتا تجدیدمتارکه اولنمش ایدیسه‌ده
پاپا ایله اوسترپا ایمپراطورینك موافقتلریله میلان، فلورانسه وناپولی سفراسنك
تشویقی اوزرینه دولتجه اجرای تهیآت حربیه‌ایله قپودان دریا داود پاشا
قوماندانسنده طقسان بر قطعه سفن حربیهٔ کبیره ویوز التمش قدر سائر یلکن

کمیلریله موره سواحلنده لپانتو ومودون جوارینه التمش اوچ بیك نفر عسکر کوندرلدیکی کبی ذات شاهانه دخی برآعزیمت بیوروب اوچ تعاهدی شامل اولان لپانتو شهری بالمحاصره تسخیر ایدلدی . (سنه ۹۰٤) .

شتانك دخولی مناسبیله مودون وقورون قلعهلرینك فتحی سنهٔ آتیهیه ترك اولنهرق پای تخت سلطنت سنیهیه عودت شاهانه شرفوقوع بولوب متعاقباً صدر اعظم ابراهیم پاشا وفات ایتمکله مسند صدارت مسیح پاشایه تفویض بیورلدی.

دونمای همایون امور بك لیاقتنده قپشلامق اولدنی حالده وندیك دونمهسی اسپانیا دونمهسیله برلشهرك دولت علیهنك زیرضبط وادارهسنده بولنان کفالونیه اطهسنی بالمحاصره حرباً ضبط ایتمشلر ایدی .

فرداسی سنه ینه مورایه تشریف شاهانه وقوعیله مودون شهری برآ وبحراً تحت محاصرهیه النهرق مهاجمات واقعهده قلعهسنك متاخمی جهتیله بوندہ وندیکلولر خیلی مقاومت ایتمشلر ایسهده اچیلان رخنهلردن کیریلوب مذکور قلعهیه هجوم ایله ضبط اولنمش وبونی متعاقب ناوارن وقورون شهرلری دخی فتح اولنهرق بالجمله سنجاق بکلرینه وحکومات متحاولهیه اعلان موفقیت ایدلمشدر .

قورنموده بولنان وندیك آمیرالی دونمای ایله علی النفله واروب ناوارنده لنگرانداز اولان اون ایکی قطعه سفن شاهانهدن برینی احراق واون برینی ضبط ایدرك کتورمش اولدنی کبی مؤخراً کمال رئیس دخی وندیکلولرك درت قطعه سفائن حربیهلرینی ضبط ایلدی . پاپانك قوهٔ بحریهسی اطهلر دکزنده کشت وکذار وآق دکز بوغازینه قدر سواحل عثمانیهیه ایصال خسار ایلدیکی اثناده آمیرال راوستن قوماندانسنده بولنان فرانسه سفن حربیهسی دخی حامل اولدیغی اون بیك نفر قره عسکریله مدللو اطهسنه واروب قردیه عسکر اخراجیله شهری محاصره ایتلری اوزرینه بونلرك ردی ضمننده مفنیسا وقرهسی سنجاقلرندن عسکر سوق اولندیغی مثللو درسعادتدن دخی هرسکلی احمد پاشا ایله اناطولی بکلربکی سنان پاشا امدادلرینه کوندرلمشیدی . بونلرك عزیمتلرینی متعاقب ایلاً غلطهده باروتخانه جوارنده حریق ظهوریله صدراعظم مسیح پاشا وغلطه قاضیسی اتشك اوکنی المغه بذل مساعی ایتمکده اولدقلری حالده جبخانه پاتلایوب اتیلان طاشلردن بعضیلرینك اصابتیله مجروح اولهرق بش کون صکره

وفات ایتملریله مسند صدارت خادم علی پاشایه توجیه بیورلدی. (سنه ۹۰۶).

هرسکلی زاده احمد پاشانك مدللویه تقربنده فرانسز آمیرالی تیمور الوب اورادن صاوشمش ایسه‌ده جریقو حوالیسنده شدتلو بر فورتنه‌یه طوتیله‌رق فرانسز دونماسی تمامیله غرق وتلف اولمش وطائفه‌سندن یالکز بر جزء قلیلی قورتیله‌بیلمشدر. بعده دیکر بر فرانسز دونماسی ایله پاپا وونديك دونماسی بالاتحاد سانته‌موره اطه‌سنی بالمحاصره تضییق ایلمری اوزرینه مقاومته مقتدر اولهمان محلی مستحفظلری تسلیمه مجبور اولمشلردر. (سنه ۹۰۸).

بو صرده عساکر شاهانه طرفندن موره‌نك جهت شمالیسنده واقع وتقا واستروس قلعه‌لری ضبط ایدلمش ایسه‌ده قره‌مان سمنده طورغود ووارساق قبیله‌لرینك عصیانه مبنی وندیکلولر ایله عقد مصالحه اولنه‌رق شرائط صلحیه اقتضاسنجه سانته‌موره دولت علیه‌یه اعاده اولنوب کفالونیه وندیکه قالدی.

بونك کبی مجارستان قرالی ولادسلاس ایله‌ده یدی سنه مدتله بر متارکه عقد اولنوب بومدتده افلاق وبغدان امارتلریله راغوزه جمهوریتلك هم دولت علیه‌یه وهمده مجار قرالنه ویرکو ویرمسی شرط ایدلدی.

ایرانده حکمران اولان اوزون حسنك وفاتی یوقاریده ذکر اولنمش ایدی. یدی اولادی ایله یدی نفر احفادی دخی برر محاربه‌ده تلف اولوب بناءً علیه رددین انقراض اولان اشوز آق قیونلی حکومتنك اقاضی اوزرینه شاه اسماعیل کندو حکومتنی تأسیس ایلدی. شاه اسماعیلك اصلنه کلنجه مشارالیه اردبیل مشایخندن جزیرمك حفیدی اولوب جنید وقتیله نفوذ سیاسی داعیه‌سنده بولنمسی حسبیله اردبیله حکم ایدن قره‌قیونلی امیری جهان شاه کندوسنی مملکتندن نفی ایتمش اولدیغندن مومی‌الیه واروب جهان شاه ایله محارب بولنان اوزون حسنه دخالت ایلش واوزون حسن مومی‌الیهی قبول ایتدکدن بشقه همشیره‌سنی دخی کندوسنه تزویج ایتمش ایدی. جهان شاهك مغلوبیتی اوزرینه شیخ جنید اردبیله عودتنده ایران حکمدارینه اولان قرابت صهریه‌سنه مغروراً دسایس سیاسیه‌یه سلوك ایدرك تهیه ایلدیکی قوهٔ مسلحه‌یی بالاستصحاب کرجستان اوزرینه جهاده کیتمك وسیله‌سیله چیقوب شیروان اراضیسنی استیلا ایلمش ایسه‌ده محاربهٔ واقعه‌ده کندوسی دخی مقتول اولمسیله مساعیسی هبا اولدی مع مافیه اوزون حسنك شیخ جنید حقنده اولان توجهی اوغلی حیدره انتقال ایدرك بوکاده مشارالیه اوزون حسن

قزینی تزویج ایلش ایدی. حیدر راحت یشامقده اولدیغی حالده اوزون حسنك وفاتی متاقب بتون مملکت هرج ومرج اولمسیله حیدر دخی پدرینك اثرینه اقتفاءً مسلك استیلا جویانه‌یه قیام ایله کندو طرفدارانینه خارجاً برعلامت فارقه اولق اوزره قرمزی رنك سرپوش کیدیرمش وبوبدعت مؤخراً ایرانیلرك قزلباش لقبیله ملقب اولمرینه بادی اولمش اولوب حالبوکه عجملر بوتعبیری حقارت معناسنه الهرق ردایله بوینك قدیماً لابس اولدقلری التون سرپوشدن مشتق ایدوکنی وقزل کلهسی قرمزی التون دیمك اولدیغنی ادعا ایدرلر. الحاصل حیدر جمع ایده بیلدیکی التی بیك کشی ایله وکذلك کرجستانه جهاده کیتمك وسیله سیاله واروب شروانی بالاستیلا محلی امیرینی کلستان نام شهرده برمدت محاصره ایلش ایسه‌ده اوزون حسنك خلفی اولان یعقوب طرفندن امداد عسکری کوندریله‌رك مصادمهٔ واقعه‌ده حیدر دخی تلف اولمش وبونك اوغلری یارعلی ایله اسماعیل اصفهان قلعه‌سنده حبس ایدلمشلر ایدی (سنه ۸۹۳) .

مؤخراً یعقوبك خلفی میرزا رستم طرفندن موصی الیهمانك سیللری تخلیه واردبیله عزیمتلرینه مساعده اولمش اولدیغی حالده برمدت صکره یارعلی رستم میرزایه عصیان ایدرك وقوعبولان محاربهٔ خونریزانه‌ده یارعلی مقتول اولوب اسماعیل ایسه هنوز التی یحق یاشنده اولدیغندن کیلان امیری طرفندن حمایه واخفا ایدلمکله سنی اون درده بالغ اولدقده کندی نسلنك طرفدارانی جمع ایله یدی بیك نفردن مرکب برقوتله یوریوب پدر وبیوك پدریك تلفنه سبب اولان شروانی استیلا وبرمحاربه‌ده شروانشاهنی قتل ایتدکدن صکره قوتلرینی تکثیر قوتله فرداسی سنه آق قیونلی نسلنك نهایتی اولان الوندمیرزا اوزرینه عجملر وبونیده مغلوب ایدرك آرر بایجانك پای تختی اولان تبریزده کندو حکومت شاهیه‌سنی تأسیسه موفق اولدی (سنه ۹۱۰) .

سلطان بایزید خان ثانی حضرتلریله شاه اسماعیل بینده بدء ایدن مناسبات اولدقجه دوستانه ایدی ایسه‌ده شاه مشارالیه علاءالدوله‌نك قزینی تزوجه طالب اولوب بوایسه کندوسندن دریغ اولدیغندن علیهنه قیام ایدرك بالمحاربه مملکتنی تخریب ودیاربکر ایله خربوتی تسخیر ایلدکدن بشقه علاءالدوله‌نك اله کچیریلان اوغلی ایله ایکی حفیدینی سعدالدین وصولاق زاده تاریخلرینك نقلنه کوره عجملر کباب ایدوب یمشلردر (سنه ۹۱۳) .

ذات حضرت پادشاهی اشبو حرکت نا مرضیه‌یی حسب الحال بصیرتله کچشدیروب حال بوکه طربزون ولایتنك حکومتنده بولنان شهزاده سلطان سلیم دیارعجمی استیلا ایدرك تخریباتنی بایبورد و آزربایجانه قدر واردیرمش وبوصرده شاه اسماعیلك برادری ابراهیم میرزایی دخی اسیر ایتمش ایدوکندن شاه مشارالیه هم بوحالدن شکایت وهمده سوقیات اخیرهٔ عسکریه‌سی مجرد علاءالدوله علیهنده اولوب یوقسه طرف اشرف شاهانه‌یه اولان خلوص وموالاتی برکمال ایدوکنی تأمین ضمننده درسعادته سفیر کوندرمش وبوده نزد همایون ملوکانه‌ده مظهر حسن قبول اولمش ایدی . سلطان بایزید خان‌ثانی حضرتلری تقدم سنی حسیله خمیده‌قد ومحتاج راحت اولدیغندن آسایش حالدن بالاستفاده برازده مطالعهٔ کتب ایله امرار وقت ایلکی التزام ایدوب مع مافیه بو اره‌ده بعض توجیهات اجراسیله هرکلی احمد پاشایی ینه عزل ایله خدمت صدارتی مجدداً خادم‌علی پاشایه تفویض بیورمشلردر .

خادم علی پاشا ایله شهزاده قورقود سلطان بینده واقع اولان بر مباینت سلطان مشارالیهك اعتبارینی وبلکیده احترازینی مستوجب اولمغرق عموجه‌سی سلطان جم کبی مصره فراری بالتصمیم زیر حکومتنده بولنان انطالیه‌دن برای حج حجازه متوجهاً عزیمت ایلدیکنه دائر برعریضه‌تقدیمیله اتباعنی بالاستصحاب بش‌قطعه شحنه‌یی راکباً عزیمت وبش کون صکره اسکندریه‌یه مواصلتلرنده مصر سلطانی جانبندن هدایای کوناکون ایله کافهٔ لوازم سفریه‌سی ارسال ودیویدار عنوانی حائز اولان رئیس‌الوزرا طرفندن استقبال اولمغرق مصره وصوللرنده کمال احترام ایله قبول اولنوب شو قدرکه شهزادهٔ مشارالیهك کرك حجازه عزیمتنه وکرك سلطان بایزید خان حضرتلرینك کوجملرینی موجب اولهبیله‌جك سائر مسئولاتنه مساعده اولنمدیغندن مشارالیه بیان معذرتی ومحل مأموریتنه عودتی خصوصنه ارزانیٔ رخصت سنیه‌یی حاوی تقدیم ایلدیکی عریضه اوزرینه مساعدهٔ سنیهٔ حضرت پادشاهی شایان بیوریلمغرق عودت ایلدی (سنه ۹۱۵) .

اشبو (۹۱۵) سنه‌سی ایلولنك اون‌دردنجی کونی استانبولده مثلی نامسبوق بر زلزله وقوعیله یوزطقوز جامع‌شریف‌ایله بیك التمش یدی خانه وشهرسورینك قره جهتدن کافه‌سی ودکز طرفندن اکثری ویدی قله وسرای همایونك

دیوارلری سراپا منهدم اولدیغی کبی فاتح جامع شریفنك الك بیوك دیرکلرینك تپه‌لری یاریلوب قبه‌سی دخی برطرفدن آیرلمش وفاتح مدرسه‌لریله مدارس سائره وعمارات وتأسیسات خیریه‌دن دها خیلی ابنیه‌لر بیقیلوب خرابه‌زار حکمنه کیره‌رك ذکور واناث وصبیان بیکلرجه خلق انقاض انتنده قالوب تلف اولمشدر. بو زلزله قرق بش کون مدت استانبول ایله روم ایلی واناطولی‌یی آلام ایچنده براقه‌رق چوروم شهرینك ایکی ثلثی‌یره باتوب کلیبولی استحکاماتی منهدم ودیمتوقه شهری خراب اولدی.

ذات حضرت پادشاهی ارنه‌یه نقل بیورمشلر ایسه‌ده متعاقباً اوراده دخی دها از شدتلی اولهرق وقوعه کلان حرکت ارض شهرك ابنیه‌سنی تخریب ایلدی بعده عقد اولنان مجلس مخصوصده ویریلان قرار وجهله ولایات شاهانه‌دن جلب اولنان بیکلرجه اوسته وعمله ایشلتدیریله‌رك ایکی طرفنده استانبولك سورلریله سائر استحکاماتی تعمیر اتندی.

تأمین اسایش مملکت قضیهٔ مهمه‌سی اقدم مقاصد سنیهٔ ملوکانه‌لرندن اولمله سلطان بایزید خان حضرتلری اولاد واحفادینك حکومتمه تشریکی متصد عالیلرینك حصولنه مدار اولور ملاحظه‌سنه وفاتله شهزاده‌لری شهنشاه قورقود احمد وسلیم سلطانلر قره‌مان تکه، اماسیه وطرابزون ولایتلرینك ادارهٔ حکومتلرینه مأمور ایدوکنه بناءً بولی سنجاغی دخی سلطان سلیم خانك مخدومی سلیمان خانه توجیه بیورلمش ایدی. اشبو توجیه عالی ذاتاً پدرلرندن بعض مرتبه دلکیر بولنان شهزاده کانك انکسارینی بادی اولهرق شهزاده سلطان احمد سلیمان خانك اولوجهله اماسیه ایله پای تخت سلطنت سنیه اره‌سنه یرنی کندی کندرکاهنه نصبی مناسب ولمدیغنی معرض اعتراضده خاکپای شاهانه‌یه اشعار ایلمسی اوزرینه سلیمان خانك منصبی کفه‌یه تحویل بیورلمش ایسه‌ده مقدما شهزاده‌لری شهنشاه وقورقود خانلرك حقوق شرعیلری خلافنه اولهرق اوچنجی شهزاده‌سی سلطان احمد خانی ولی‌عهد نصب ایتمکدن ناشی اثر رقابتله جمله‌سی مغبر ایدوکنه وشهنشاهك وفاتی وقوعیله حق وراثت قورقود خانه عائد ایکن مشارالیهك شعر وموسقی‌یه انهماکی وجنکاورلکده ابراز مأثر ایده‌مدیکی جهتله یکیچریلر سلطان احمد طرفنه میال اولدقلری حالده مشارالیهك یکیچری اغاسنه واقع اولان بر اشعارنده استعمال ایلدیکی تعبیرات یکیچریلر عندنده سلطان سلیم خانك رجحانیتنه بادی

اولدیغنه مبنی حریص تخت وتاج اولان شهزاده‌کانك جمله‌سی احراز سلطنت
تشبثنه قیام ایدرك طور جنکاوری وجسارتده بیوك برادرلرینه فائق وتخت
سلطنته هپسندن زیاده لایق اولان سلطان سلیم خان یکی چریلر ایله وزرای
دولتك توجهلری کندی طرفنه مائل اولدیغنی اکلاینجه مخدومی سلیمان خانك
سنجاغنه کچوب تزیید قوت ومرکز حکومتنه عودتی حقنده شرفصادر اولان
امرعالی اوزرینه اکرچه پدر عالیشانی سلطنت سنیه‌لرینی سلطان احمد خانه
فارغ اولمق فکرینی موقع اجرایه قویه‌جق اولور ایسه مانع اولمق وشاید
کیندولرینه امرحق وقوعی تقدیرده تخت سلطنتی اله کچورمك مطالبه‌سنه بناءً
تقدیم عریضه ایله یکرمی التی سنه‌دنبرو مشاهدهٔ دیدار شهریاریلریله شرفیاب
اولهمدیغنی وپدرعالیلرینه وپای‌تخت سلطنت سنیه‌یه قریب اولمق ایچون روم‌ایلی
جهتنده کندوسنه برسنجاق احسان بیورلمسنی استدعا وبونك عدم اسعافنه
باقمیه‌رق همان جمع ایتدیکی عسکرینی بالاستصحاب فردکزی کچوب ادرنه‌اوزرندن
درسعادته طوغری قطع مراحل ایتمکده اولدیغی حالده اون‌بشبیك عسکرله‌روم‌ایلی
بکلربکی حسن پاشا مقابله‌سنه کوندرلمکله اولنان نصایحه اتباعاً ادرنه‌یه عودت
وذات شاهانه لرحیات اولدقجه سلطان احمده سلطنتی فارغ اولمامق اوزره مع
عطایای سنیه عهده‌سنه سمندره سنجاغنی توجیه بیوراغین سلطان سلیم خان
منصب جدیدینه متوجهاً عزیمت ایتمش ایدی . سلطان سلیمك ادرنه‌یه کلمسی
خبری اوزرینه بری طرفده قورقود خان دخی انطالیه‌دن حرکتله کلوب
صارو خان سنجاغنی ضبط ایدرك اکبر شهزاده‌کان اولمسی اعتباریله سلطنت سنیه‌یی
احرازایده‌بیلمك امیدیله یقیندن وقوعاته منتظر اولدی . حال بوکه بواثناده
اناطولیده تورهمش اولان شاه قولی وتعبیر آخرله شیطان قولی اشقیاسنك
ضرب وتنکیلنه کیدن اناطولی بکلربکی عسکریله معناً اشقیا طرفندن محو
ایدلمش اولمسی اوزرینه بوحالی حصول آمانه مساعد عد ایدن سلطان سلیمك
کیرویه عودت وادرنه‌یی ضبط ایله تأسیس حکومت ایلدیکی لدی‌الاستخبار
ذات شاهانه اردوی همایون ایله چیقوب طرفین عسکری چورلی جوارنده
قارشولشمش اولمغله سلطان احمد طرفنه میال اولان صدر اعظم علی پاشانك
تشویقیله ویریلان امره بناءً عسکر محاربه‌یه کیریشه‌رك سلطان سلیمك عسکری
قیریلوب پریشان وکندوسی دخی فراره شتابان اولمش وقره دکز ساحلنده
بولنان کمیلرینه راکباً قریمه کچوب قاین پدری‌اولان تاتار خانینه التجا ایلمشدر .

بونك اوزرینه ذات شاهانه درسعادته عودت بیوروب صدر اعظم علی پاشا قوهٔ کافیه ایله شیطان قولی اشقیاسنك تأدیبنه عزیمت ایلش ایدوکندن صدر مشارالیه النون طاش جوارنده سلطان احمد ایله بولیشوب سلطنت سنیهنك مشارالیه عهدهسنه فراغی تصورینك بر آن اقدم قوهدن فعله کتورلمسی خصوصنده ذات شاهانهنك اقناعی تدابیری میانهلرنده قرارلشدیرلمش ایکن برلکده اشقیا اوزرینه واروب طرفین بینده وقوعبولان محاربهٔ خونریزاه نهده کرك صدراعظم وکرك شیطان قولی مقتول اولمغله سلطان احمدك جلوس امیدی تصورده قالمشدر سنه ۹۱۷ .

استانبولده ایکی جامع شریف بر مدرسهنك بانیسی اولان خاصم علی پاشا میدان محاربهده وفات ایدن صدراعظملرك برنجیسیدر. بوصورتله منحل قالمش اولان مسند صدارت اوچنجی دفعه اولهرق هرسکلی احمد پاشایه توجیه بیورلدی.

مقدمجه اردوی همایونك بر قسمیله صدراعظمك درسعادتدن غیبوبتی زمانتی فرصت عد ایدن سلطان سلیم بر نصفی تاتار اولمق اوزره اوچ یوز بیك عسکرله قریمدن حرکت ایتمش ایدوکندن استانبوله کلیکده اولسون سلطان احمد دخی کندو ارزوسنه اتباعاً قالقوب استانبوله قریب ککبوزیه قدر کلمش اولدیغی حالده صدر مرحومك مغلوبیتنی سلطان احمدله اصغا ایدن یکیچریلر مشارالیهك استانبوله تقربنی وایکنجی وزیر مصطفی پاشانك التفاتنه کیتمك اوزره اولدیغنی ایشیدنجه حال اختلاله وارهرق سلطان احمدك طرفدارانی اولان مشار الیه مصطفی پاشا ایله قاضیعسکر ونشانجی افندیلرك واغنیانی کبارئهنك خانهلرینی یغما وناموس عسکریلرینك استکمالنه مقتدر بیلدکلری سلطان سلیمه اولان میللرینی ایما ایتملری اوزرینه بو حالدن نا امید اولان سلطان احمد کیرویه عودتله واروب برادرزادهسی محمد خانك عهدهٔ تصرفنده بولنان قونیهیی ضبط ایلش و یرینه عودتی حقنده طرف شاهانهدن کوندریلان مأمورك بورنی وقولاقلرینی کسهرك اعادهیه اجتسار و بو وجهله پدر عالیشانی حقنده اولان خصومتنی اظهار ایتمشدر.

یکیچریلرك بروجه محرر وقوعه کلان اختلالنی تسکین ضمننده، قاضیعسکر ایله نشانجی تبدیل اولندیغی مثللو مسند صدارت دخی ایکنجی وزیر مصطفی پاشایه تفویض بیورلمش ایدی .

قورقود سلطانه کانجه مشارالیه سبکبار اولهرق درسعادته کلوب یکیچری

اوجاغنه دخالت ایلسیله اوجاقلولر مشارالیهی مقامنه لایق صورتده قبول ایتمکله برابر سلطان سلیمه اولان میل وتوجهلری تغیرپذیر اولمقسزین محافظه‌سنه‌دقت وچونکه اوتوز سنه‌دنبرو خاکپای شاهانه‌یه یوز سورمامش ایدوکندن شایان بیوریلان مساعدهٔ سنیه اوزرینه شرف مثوله نائیل‌تنده‌ده سرای همایونه قدر کندوسنه رفاقت ایلشلردر .

سلطان احمدك معاملهٔ خصمانه‌سنه مبنی یکی‌چریلر قیام ایله سلطان سلیمك قوماندانی تحتنده مشارالیه سلطان احمدك علیهنه سوق اولنملرینی طلب ایدوب حسب‌الحال بوکا موافقت بیورلمسیله همان سلطان سلیمه ساعیٔ مخصوصی چیقاریلوب مشارالیه استانبوله تقربنده یکی‌چری اغاسی طرفندن استقبال اولنه‌رق آلای ایله شهره دخول وسرای جدید قپوسنده برادری قورقود سلطان ایله وزرا جانبندن قبول اولندی.

ذات شاهانه اوچیوز بیك دوقه نقد اعطاسی وسنوی ایکی یوز بیك دوقه ایراد تخصیص‌تکلیفی ایله سلطان سلیمی محل حکومتنه صاوموق ایستمش ومشارالیهك عدم‌قبولنه مبنی ذات شاهانه‌لری برحیات اولدقجه حکمدار اولمق وخزینهٔ جلیله‌لری کندولرینه قالمق و برادری سلطان احمد ایله مصالحه اولنمق شرائطیله کندیسنی ولیعهد نصب ایلکی تکلیف بیورمش ایسه‌ده سلطان سلیم شرط نالایقدن ماعداسنه عدم موافقتله برابر پدر عالیشانی‌همان سلطنتدن فراغته اجبار ایچون اسبابنه تشبث ایلش ایدی .

۹۱۸ سنه‌سی صفرینك سکزنجی کونی یکی چریلر ایله سپاهیلر وبتون اهالی برابر اولدقلری ووزرا دخی بونلرك باشلرنده بولندقلری حالده سرای همایون پیشگاهنه طوپلانملریله سلطان بایزید خان ثانی حضرتلری تخت نشین اولهرق بونلری قبول ومراملرینی سؤال بیورملری اوزرینه « پادشاهمز مسن ونامزاجدر یرینه سلطان سلیمی ایسترز » دیو برآغزدن ندا ایتمکله برابر حاضر بولنان اون ایکی بیك یکی چرینك دخی اویولده نعره زن اولدقلری کوریلنجه بوحاله مقاومت‌قابل‌اولهمیه‌جغنی‌مدرك اولان ذات حضرت پادشاهی « دولتی اوغلم سلیمه ترك ایتدم جناب حق زمان حکومتی متیمن ایلیه » الفاظیله ایراد بیوردقلری نطق همایون حکمت مشحونی متعاقب اره قپوده مترقب اولان سلیم خان حضرتلری لدی‌الاستبشار کلوب مراسم دست پوسی‌یی

ایفا وباکمال احترام والد ماجد شاهانه‌لرینی اسکی سرایه ایصالدن صکره ینه یکی سرایه عودتله جالس تخت سلطنت اولدی وجمله طرفندن رسم بیعت اجرا اولندی .

یکرمی کون صکره سلطان بایزید خان حضرتلری بقیهٔ عمرینی مسقط رأسی همایونلری اولان دیمتوقه‌ده کچیرمکی ارزو ایتدکلرندن شایان بیوریلان رخصت سنیه اوزرینه وزیر یونس پاشایی بالاستصحاب عزیمت بیورمشلردی . اوچنجی کونی حفصا جوارنده ارتحال دار بقا ایدرك نعش شریفلری کتیریلوب استانبولده اسکی سرایك (شمدی باب سرعسکریدر) جهت جنوبیه‌سنده کائن کندی بنا کرده‌لری اولان جامع شریفك قربنده تربهٔ مخصوصه‌لرینه دفن ایدلدی .

جنتمکان جامع شریف مذکورك قربنده بر مدرسه بر عمارت وکذلك استانبولده مشایخ کرامدن شمس‌الدین بخاری حضرتلری ایچون مع جامع بر درکاه شریف انشا بیوروب ادرنه واماسیه‌ده دخی امثالی خیرات و مبرات سائره‌لری موجوددر .

مرحوم سلطان بایزید خان ثانی زمانینده وارداتی دولت درت ملیوندن بش ملیون دوقه‌یه قدر بالغ اولوب اناطولی جهتی یکرمی درت و روم ایلی طرفی اوتوز درت سنجاغی حاوی ایدی .

صورت مختلفه‌ده حاصلاتی ایکی بیکدن اون بیك دوقه‌یه بالغ اولان سنجاق بکلری مصرفلری کندولرینه عائد اولمق اوزره بشیوز ویاخود بیك نفر مسلح ومجهز سواری بولندیرمق ایله مکلف اولدقلرندن بومنوال اوزره دولت وقت حضرده الای بیك زعیم وتیمارلو ایله اون ایکی بیك یکی چری عسکرینه مالك اولدیغی مثللو دونمای همایون دخی صورت عادیه‌ده یتمش قطعه قالیوندن مرکب ایدی . شهزاده‌کانك زیرحکومتنده بولنان ایالتلرك وارداتی سکسان بیك ووزرا اداره‌سنده کیلرك حاصلاتی یکرمی بش بیك وروم ایلی واناطولی بکلربکلرینك وارداتی اوتوزبیك وایکی قاضیعسکرلرك بشبیك وایکی دفتردارك درت بیك وایکی قپوجی باشی‌نك بیك دوقه‌یه بالغ ایدی . ینه اودورده ارکان دولتی تشکیل ایدن ذوات برنجیسی صدراعظم اولمق اوزره اوچ توغلی اوچ وزیرایله ایکی قاضیعسکر ایکی دفتردار وبرنشانجیدن عبارت اولوب مابین مشیری مقامنده اولان چاوش

باشی‌نك ریاستی تحتنده التمش نفر چاوش اولدیغی کبی سرای همایونك محافظه‌سی ایچون اوچیوز قپوجی ومیراخور اداره‌سنده دخی اوچ بیك سلاحشور بولنور ایدی .

سلطـان محمد خان اول زمانسده احداث اولنوب سلطـان محمد خان ثانی دورنده الغـا اولنان نقیب‌الاشرافاق منصبی مرحوم سـلطان بایزید خان ثانی عهدسنده یـنه ایجاد اولندی .